

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΥΛΛΑΔΙΟ 39 (ΤΡΙΤΟ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ).
ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ - ΓΕΝΝΑΡΗΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 1918.

ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΟΥΤΟ 332 ΣΕΛΙΔΩΝ, ΓΡ Δ. 25 Η ΦΡ.ΧΡ. 6,50

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

ΠΡΟΤΟΤΥΠΑ:

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ, Εἰς τὸ Ἐπίγειον, Ἀριστόβουλος.	Σελ. 433
Κ. Π. Κ., Γρηγ. Παπαμιχαήλ: Ἐκκλησία καὶ Θέατρον.	> 686
ΣΩΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ, Ἀπὸ τὸ Ἀπολλώνιον Ἄσμα.	> 434
„ „ Ἐνας εἰδυλλιακὸς ποιητής.	> 501
Κ. Δ., Ἡ Σειρήνα στὴν πλώρη, Μαζαρέιο, Τὸ λαξευτὸ, Στὸ περιβόλι, Γκερέμισμα.	> 440
„ „ Τὸ βέλομα τῆς Ἀρχοντοῦλας.	> 536
ΚΑ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Ἡ μάτια προσμονή.	> 441
ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ, Κάρολος Μικοντελαίρ.	> 449
„ „ Walter Pater: «Ἀναγέννησις».	> 713
ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ, «Ἀφροδίτη Οὐρανία».	> 493
„ „ Αὔγουστος Ροντέν.	> 495
ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, Ὁ Σκέλεθρας.	> 513
ΠΕΤΡΟΥ ΔΑΗΤΗ, Λαγνεία.	> 546
„ „ Ὁ Octave Mirbeau καὶ ἡ ρεαλιστικὴ Σχολή.	> 724
ΑΝΤ. ΓΓΑΛΟΥΡΗ, Ἡ Μεγαλοβδομάδα τοῦ μούτσου.	> 553
ΓΩΓΟΥ ΑΓΙΑΣΙΟΥ Noctes Alexandrinae (Δ-Ε).	> 557
ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ, Πλειάδες.	> 582
ΓΛΑΥΚΟΥ ΔΑΙΘΕΡΣΗ, Ὅταν ἦμιονα μικρὸς, Μεσημέρι καλοκαιριάτιμο, Ρεβέκα, Ἡ ἔγνοια τ' αὔριου, Παραστρατισμένο, Ζωὴ μετὰ θάνατο, Ἐλπίδες.	> 584
HENRI THUILE, Lettres à Monsieur Pargas (VI-X).	> 587
JEANNE MARQUÉS, Slava Slavnaya.	> 660
„ „ Les livres.	> 763
A. O., Les Livres.	> 762
AGOSTINO J. SINADINO, Marginalia.	> 605
PHILÉAS LEBESGUE, Μερικοὶ Πορτογάλλοι ποιητές.	> 608
„ „ Han Ryner, Romancier, Conteur, Philosophe.	> 759
Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ, Nocturne, Ὑποβολή, Θάνατοι.	> 622
ΤΙΜΟΥ ΜΑΛΑΝΟΥ, Ἐμπρός, ἡ θάλασσα γελᾷ.	> 625
„ „ Ὁ Ποιητὴς Κώστας Οὐράνης.—Ἐνας χαρακτηρισμός.	> 708
Τ. ΜΑΛ., Ν. Χάγερ Μπουφίδη: Τραγούδια σὲ μοντέρνους σκοποῦς.	> 734
ΔΑΝΙΗΛ ΚΟΕΝ, Ἡ βάση τῆς Ἡθικῆς κατὰ τὸν Guyau.	> 635
Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗ, Théodule Ribot.	> 641
„ „ Τέχνη καὶ Ἀλήθεια.	> 645
„ „ Τὸ ἀτυχεῖδιτο, Ἡ πείνα καὶ ὁ ἔρως, Ἀνταποκρίσεις, Ἐπιστήμη.	> 653
„ „ Δυὸ νοοτροπίαις.	> 723
ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΕΓΙΑΝΝΗ, Σ' ἕνα νησί μακρινό. . .	> 651
ΝΙΚΟΥ ΣΑΝΤΟΡΙΝΙΟΥ, Ἀδυναμία, Νοσταλγία.	> 656
ΓΙΑΓΚΟΥ ΠΙΕΡΙΔΗ, Ἡ μοιραία.	> 657
ΜΙΑΤ. ΚΡΕΝΔΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Ζηλοτυπία καὶ ἡ ἐξέλιξί της εἰς τὴν ἀνθρωπότητα	> 679
ΚΩΣΤΑ ΦΛΩΡΗ, Οἱ θέσεις μᾶς ἑμιλίας τοῦ κ. Μανώλη Τριανταφυλλίδη.	> 691
ΓΙΑΓΚΟΥ ΗΛΙΑΔΗ, Ἐνας Κυπριώτης ποιητής.	> 695
„ „ Μιὰ ματιὰ στὴ Νέα μας Τέχνη.	> 701
„ „ Γιὰ τίς ἔκδοσις τῆς «Δημοκρατικῆς Ὀμάδας» Καθρου.	> 723
Μ. ΒΑΛΣΑ, Ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Εὐριπίδη στὴ Γαλλικὴ Σκηνή, Claude Debussy.	> 720
Β. ΑΘΑΝ., Τὰ μυστικά τοῦ γιατροῦ Τζῶν Μόρσε Χάλιφαξ.	> 732
ΠΟΥΛ ΜΟΔΙΝΟΥ, Εἰρήνης Δεντρινοῦ: Σονέττα.	> 734
ΜΕΝΑΛΚΑ, Σταχυολογήματα καὶ σημειώσεις.	> 737

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑΤΑ:

CHARLES BAUDELAIRE, 20 τραγούδια, μετάφ. Κλ. Παράσχου.	> 481
ΔΙΟΝΥΣ. ΣΟΛΩΜΟΥ, Τὸ ἑλληνικὸ παραβάνι.	> 506
ΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΚΙΕΡΗ, Τὰ μάτια καὶ ἡ μιλιὰ τῆς Βεατρικίης.	> 507
ΟΥΓΟΥ ΦΩΣΚΟΛΟΥ, Στὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ Γιάννη, Ἐπιστολὴ εἰς Β.Μόντη.	> 508
ΟΡΑΤΙΟΥ ΦΛΑΚΟΥ, Στὸ Λικίνιο Μουρένα.	> 509

μεταφράσεις Γεω. Σκαταλά.

(Συνέχεια)

JEAN MORÉAS, Ἀπὸ τῆς «Stances» μετάφ. Τέλλου Ἄγρα.	» 510
A. E. ZAPHN, Δόξα τοῖς μετρητοῖς, μετάφρ. Γώγου Ἀγιάσσου.	» 561
A. FOUILLÉE, Τὰ τρία ἐγώ, μετάφ. Ν. Τσιγαδά.	» 629
STÉPHANE MALLARMÉ, Τὸ γαλάζιο.	» 658
PAUL VERLAINE, Ἡ ἀπουσία.	» 659
RENÉ GHIL, Ὅταν ἐρχόμουν τὴ νύχτα...	» 660
HENRI BARBUSSE, Τὸ χαμόγελο.	» 660
EMILE VERHAREN, Στὸ βορρῆα.	» 661
FERNAND GREGH, Ζῶ...	» 662
FRANCIS VIELÉ-GRIFFIN, Λουλούδια τοῦ δρόμου.	» 664
JOSEPH RIVIÈRE, Κατάνοιξη, Τροῦλλοι χαρῆς, Ὀνειρεύεσαι γιὰ μέλλον, Στὸ βαπόρι, Μιὰ γυναῖκα!, Σκόπη.	» 665
PHILÉAS LEBESGUE, Ὅταν σὰββατοῦ στὸ παράθυρο, Στὸ γιοφυράκι.	» 669
PAUL BORNET, Πρὸς τὴν κοίτη.	» 670
MARCEL SAUVAGE, Τὸ ἀλῶνιο τραγῆδι, Ἐρως ἀνίκαιε...	» 671
Μεταφράσεις Πάνου Σταυρινοῦ.	
MARCEL LEBARBIER, Ὁ Philéas Lebesgue καὶ τὸ ἔργο του, μετάφ. Π. Σταυρινοῦ.	» 620
OSCAR WILDE, Οἰκιστὴ διακόσμηση, μετάφραση Βασίλη Ἀθανασόπουλου.	» 673
HAN RYNER, Γιὰ τὴ Jacques Fréhel, ,, Β. Ἀθαν.	» 727

ΕΙΚΟΝΕΣ:

ΣΤ. ΣΚΙΠΗΣ ΜΕ ΤΟΝ PAUL FORT, CHARLES BAUDELAIRE, ΝΙΚΟΣ ΧΑΝΤΖΑΡΑΣ,
ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ, HAN RYNER.

GRAMMATA

Revue Néo-Grecque paraissant tous les quatre mois
LITTÉRAIRE & ARTISTIQUE

Publie les œuvres des meilleurs écrivains Grecs.
Traduit les productions les plus significatives des litté-
ratures et de la pensée étrangères.

Apprécie en un esprit d'indépendance absolue et de
large eclectisme toute manifestation littéraire et artistique.

ABONNEMENT ANNUEL FR. 25.

Adresse: Revue "GRAMMATA" B. P. 1146. — Alexandrie - Egypte.
BUREAUX: OKELLA PRIMI, 3me ÉTAGE.

ÉDITEUR & DIRECTEUR: STEPHANOS PARGAS

GRAMMATA

ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ.
ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΓΡ. Δ. 80 ΦΡ ΧΡ 25 - Ο ΤΟΜΟΣ 800 ΣΕΛΙΔΩΝ.
ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΡΓΑΣ.
ΓΡΑΦΕΙΑ: OKELLA PRIMI, 3^ο ΠΑΤΩΜΑ.
ΤΑΧΥΔΡ. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Β. Ρ. 1146 - ALEXANDRIE.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟ 39 (ΤΡΙΤΟ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ).

ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΙΝΕΙΟΝ.

Νέος, εἴκοσι ὀκτὼ ἐτῶν, μὲ πλοῖον τήνιον
ἔφθασε εἰς τοῦτο τὸ συριακὸν ἐπίνειον
ὃ ἔμην, μὲ τὴν πρόθεσι νὰ μάθει μυροπόλης.
Ὅμως ἀρρώστησε εἰς τὸν πλοῖον. Καὶ μόλις
ἀπεβιβάσθη, πέθανε. Ἡ ταφή του, πτωχοτάτη,
ἔγιν' ἐδῶ. Ὀλίγες ὥρες πρὶν πεθάνει κατὶ
ψιθύρισε γιὰ «οἰκίαν», γιὰ «πολὺ γέροντας γονεῖς».
Μὰ ποιὸι ἦσαν τοῦτοι δὲν ἐγνώριζε κανεὶς,
μῆτε ποιὰ ἦ πατρίς του μὲς στὸ μέγα Πανελλήνιον.
Καλλίτερα. Γιατὶ ἔτσι ἐνῶ
κεῖται νεκρὸς σ' αὐτὸ τὸ ἐπίνειον,
θὰ τὸν ἐλπίζουν πάντα οἱ γονεῖς του ζωντανό.

ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ.

Κλαίει τὸ παλάτι, κλαίει ὁ βασιλεὺς,
ἀπαρηγόρητος θρηνεὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης,
ἡ πολιτεία δλόκληρη κλαίει γιὰ τὸν Ἀριστόβουλο
ποῦ ἔτσι ἄδικα, τυχαίως πνίχθηκε
παίζοντας μὲ τοὺς φίλους του μὲς στὸ νερό.

Κι ὅταν τὸ μάθουνε καὶ σ' ἄλλα μέρη,
ὅταν ἐπάνω στὴν Συρία διαδοθεῖ,
κι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας πολλοὶ θὰ λευτεθοῦν
ὅσοι ποιητὰ καὶ γλύπται θὰ πενήθουν,
γιατ' εἶχεν ἀκουσθεῖ σ' αὐτοὺς ὁ Ἀριστόβουλος,
καὶ ποιὰ τους φαντασία γιὰ ἔφηβο ποτὲ
ἔφθασε τέτοιαν ἐμορφιά σὰν τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ
ποῦ ἄγαλμα θεοῦ ἀξιόθηκεν ἡ Ἀντιόχεια
σὰν τὸ παιδί αὐτὸ τοῦ Ἰσραήλ.

Ὀδύρεται καὶ κλαίει ἡ Πρώτη Πριγκιπέσσα
ἡ μάνα του, ἡ πιὸ Μεγάλῃ Ἐβρέεσσα.
Ὀδύρεται καὶ κλαίει ἡ Ἀλεξάνδρα γιὰ τὴν συμφορὰ. —
Μὰ σὰν βρεθεῖ μονάχη τῆς ἀλλάζει ὁ καὶνός της.

Βογγᾶ φρενιάζει βρίζει καταριέται.
Πῶς τὴν ἐγέλασαν! Πῶς τὴ φενάκισαν!
Πῶς ἐπὶ τέλους ἔγινε ὁ σκοπὸς τῶν!
Τὸ ρήμαξαν τὸ σπῆτι τῶν Ἀσαμωναίων.
Πῶς τὸ κατόρθωσε ὁ κακοῦργος βασιλεὺς
ὁ δόλιος, ὁ φαῦλος, ὁ ἀλιτήριος.
Πῶς τὸ κατόρθωσε. Τί καταχθόνιο σχέδιο
ποῦ νὰ μὴ νοιώσει κ' ἡ Μαριάμμη τίποτε.
Ἄν ἔνοιθε ἡ Μαριάμμη, ἂν ὑποπτεύονταν,
θάβρισκε τρόπο τὸ ἀδέρφι της νὰ σώσει
βασίλισσα εἶναι τέλος, θὰ μπορούσε καί.
Πῶς θὰ θριαμβεύουν τώρα καὶ θὰ χαίρονται κρυφὰ
ἡ μοχθηρὸς ἐκείνης, Κύπρος καὶ Σαλώμη
ἡ πρόστυχες γυναῖκες, Κύπρος καὶ Σαλώμη. —
Καὶ νᾶναι ἀνίσχυρη, καὶ ἀναγκασμένη
νὰ κάνει ποῦ πιστεύει τὲς ψευτιές τῶν
νὰ μὴ μπορεῖ πρὸς τὸν λαὸ νὰ πάγει,
νὰ βγεῖ καὶ νὰ φωνάζει στοὺς Ἑβραίους,
νὰ πεῖ, νὰ πεῖ πῶς ἔγινε τὸ φονικό.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ "ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΝ ΑΣΜΑ".

VI. - ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ.

Ὅπου πᾶς καὶ ὅπου στρέφεις, τὴ Μυῖρα σου
δὲν ξεφεύγεις! Οἱ μέρες μας εἶνε
ἰφασμένες μετέωρα κλωστή,
τὴ χαρὰ ν' ἀκλουθᾶ πάντα ἡ λύπη.

Μὰ τί νοιάζει! Τὴ λύρα τὰ δάκτυλα
ἄς μὴν παῖουν ν' ἀγγίζουν. Κι ἄς ἔρθουν
τὰ τραγούδια: Ὀλιμένα ἢ χαρούμενα,
γὰ μᾶς ὅλα καλόδεχτα θάνε.

Εἶν' ὄραϊο τὸ πρῶν, τὸ παράθυρο
σάν ἀνοίγεις, νὰ βλέπεις τὸ φέγγος
τῆς πρὸ ξάστερης μέρας καὶ ἀνάστασι
νὰ θαρρεῖς πῶς ἡ φύση γιορτάζει.

Μὰ παρόμοια εἶν' ὄραϊο, ὅταν τῆς θύελλας
τὸ στριγγὸ γρικᾶς θούριο καὶ πέρα
ἡ ἀστραπὴ ἀγριεμένη, τὸ μέτωπο
τὸ θολὸ τ' οὐρανοῦ στεφανιώνει.

XII. - ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ.

«Ἡ ζωὴ μοιάζει ἀμύδι, ποῦ μ' ἀπιαστὴ
«τρέχει ὀρμή. Τὰ κορμιά μας λυωμένα
«μὲς στὸ χῶμα θενάνε σὲ ἀπόλυτο
«καὶ μιὰ χούφτα θὰ γίνουμε σζόνη».

Ἔτσι ὁ γέρος τῆς Τέας ὁ εὐφρόσυτος
στὶς ὀφθαλμοὺς του στρουφεῖς ἐκελεῖδες
καὶ μετὰ ῥόδα ζητοῦσαν οἱ φίλοι του
νὰ τὸν στέφουν μονάχα ὅσο ζοῦσε.

Ὅμοιος σὺ, πονεμένη τοῦ αἵωνα μας
ποιητῆ, μὴν προσμένεις ὅσο τόσο
μὲ παρόμοια τιμὴ, ποῦ σοῦ ταίριαζε,
νὰ γλυκάνουν ποτὲ τὴ ζωὴ σου.

Μόνο πὰ σὰ δὲ θάσαι... στὸν τάφο σου
ἀγκυλιές θὰ σοῦ φέρουν τὰ ῥόδα,
καὶ θὰ κάνουν μ' ἀνώφελα δάκρυα
ἢ πικρὴ νὰ βαστᾶ θύμησή σου.

XV. - ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ.

Γλυκὲ φίλε! Εἶνε οἱ τάφοι τὰ βέβαια
τὰ λιμνία ποῦ πάνε καὶ ἀραίζουν
οἱ θνητοὶ σάν καρύβια, ὅταν τὸ ἄσοπο
τῆς ζωῆς τὸ ταξίδι τελειώνει.

Καὶ τὸ βῆμα μας ὅσο καὶ ἂν θέλουμε
νὰ μαζραίνουμε ἐκεῖθε, τὰ μάτια
μὲ ὑψηλῆς ἰκεσίας μιὰν ἐκφραση
πρὸς ἐκείνους θὰ στρέψουμε ὀλοένα.

Ἄχ, ἐκεῖ τῶν πραγμάτων ποῦ ἐπέρισαν
ὁ ἐφιάλης δὲ φτάνει. Κι ἡ φοβικὴ
ἀγαθῆς ἢ κακῆς τώρα ἀνάμνησις,
σάν ἴχω πᾶσι καὶ σβῖνει μακριὰ τους.

Μόνο ἡ Φύση ἀγρυπνεῖ καὶ κανένα τῆς
μυστικὸ πὰ δὲν κρύβει ἐκεῖ κάτον...
Τὶ ἂν γὰρ μᾶς μητρικὰ σιγὰ δαίχνηται,
στοὺς νεκροὺς μένει πάντα μητέρα.

VI. X - ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ.

Χαίρε πλούσια Ίωνία κι ἀστερόεντη
τῶν Ἑλλήνων κοιτίδα ! Στεφάνι
ἀπ' τὶς πόλεις τὶς πιὸ γησιώτερες
στὸ ἀνθισμένο φορεῖς μέτωπό σου.

Ἡ εὐγενής σου λαλιά δὲν ἐσίγησε
μὲς σ' αἰῶνες, ποῦ βάρβαροι πλῆθος
σοῦ πατήσαν τ' ὀλόξανθο χῶμα σου
καὶ στενέψαν τὴν πρώτην νοή σου.

Ἐρωμένη τοῦ Αἰγαίου !... Τὰ πόδια σου
νηρηίδες σοῦ λούζουν ἀκόμα,
καὶ στοὺς βράχους σου ἐπάνω οἱ ἀντίλαλοι
τῶν ἀρχαίων ἀντηχοῦνε τροπαίων.

Ἡ Ἱστορία κι ὁ Μῦθος σ' ἐφίλησαν
πρῶτα ἐσένα. Μὰ Ἑλλάδα Μεγάλῃ
σὲ ὀνομάζω προπάντων, τοῦ ἀθάνατον
γιατὶ σὺ εἶσαι ἡ πατρίδα τοῦ Ὁμήρου.

VI. - ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ.

Σκληριά, ὦ Φύση, μιὰ μέρα σοῦ ἐμίλησα
ἀπ' τὸ μαῦρο μου πόνο σπρωγμένος
κι ἐλησιμόνησα ἀλήθεια ὡς ἀχίριστος
τὶς παλιές σου κι ἀδρές καλωσύνες.

Ὅμως τώρα ποῦ βλέπω τὴν ἄβυσσο,
ὅπου σ' ἐροῖξε πάλι ὁ χειμῶνας,
τ' ἀστρατόβροντα ξάφνον στοχάζομαι,
τοὺς σεισμούς, τοὺς ἀνέμους, τὶς μπόρες,

Κι ὅλα τ' ἄγρια στοιχεῖα, ποῦ ἀσταμίτητα
σὲ παιδεύουν, ὦ Φύση, καὶ λέω
μὴ δὲν εἴμαστε ὑπάκουοι κι οἱ δύο μας
στῆς φθορᾶς τὸν ἀνάλαχτο νόμο.

Ἄχ, καὶ τότε μπροστὰ στὸν ἀπέραντο
τὸ δικό σου τὸν πόνο, ὦ Μητέρα,
τὸ περήφανο γέροντ' ὀλόξαντο
ἀπ' τὸν οἶχτο ποῦ νοιώθω γιὰ σένα.

III. - ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.

Δὲν ἀρκέστηκα, ὦ Ζωή, ἀπὸ τῆς ἔπαρσης
τὸ ὑψηλὸ παραθύρι, ὅπως ἄλλοι,
γὰ σὲ βλέπω καὶ τὸ μακρινότερο
νὰ φαρεῖω κι ἀβέβαιο ὄραμά σου.

Μὰ ἦρθα τόσο κοντὰ σου, καὶ ζήσαμε
τόσα χρόνια μαζί πλάι-πλάι,
ποῦ ἀκριβότερος φίλος σου, ἐπίστεμα,
ἀπὸ μὲνα κανεῖς δὲν ἐστάθη.

Κι ἂν μιὰ μέρα — θυμᾶσαι ; — τὴν ὕψη σου
τὴ σκληρότερη μοῦ ἔδειξες ξάφνον,
τί πειράζει ! Ἀμνησίκακη πάντοτε
ἡ ψυχὴ μου θενᾶνε γιὰ σένα.

Γιατὶ τώρα, ὦ Ζωή, συλλογιζομᾶ
πῶς τὰ ὄραιότερα ἀλήθεια τραγοῦδια
τῶν πολέμων, ἐκεῖνα ποῦ πλέκουνε,
εἶνε, οἱ πολέμιστές Ὀσσαῖνοι.

XI. - ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.

Ἄπ' τὰ ξρεῖλια σου ἀνάμεσα, ὀλόχρονση
ὦ Μητέρα τοῦ πάλα, θενᾶρθω
καὶ στὴν ἡσυχίᾳ μέσα ἀτμοσφαῖρα σου
τῶνειρό μου ὡς θυμιάμα θὰ ὑψώσω.

Ἡ καλλίτερα ἐπάνω σὲ μάρμαρον
κάπαιον στόλου σου ἐκεῖ θὰ καθίσω
καὶ θ' ἀνοίξω μὲ κρύφια συγκίνηση
τῆς Ἰλιάδας τὶς ἔνθεες σελίδες.

Καὶ ποιὸς ξέρει ! Καμμιὰ ραψωδία τῆς
σιγολάλα ἀπαγγέλλοντας πάλι,
ἀπὸ τὰ παναρχαῖα σου μνήματα
ἴσως δῶ κάποιες σκιές νὰ σαλεύουν,

Καὶ μπροστὰ στοῦ Ἡγεμόνα τὸ φάντασμα
τῶν Ἀχαιῶν, ἐπερήφανο, ὄρατο,
νὰ θαρρεῖ τὴ νεκρὴ πολιτεία του
καὶ νὰ κλαίει τὴν παλιὰ τῆς τὴ δόξα.

XV. - ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.

Όταν παύει γιά λίγο τή σκέψη μου
νά μου τρώει τής φροντίδας ὁ γάπας,
ὄνειρεύουμαι πάλι ἕνα κάνιστρο
στολισμένο μέ νιόζοφτα ρόδα.

Ἡ καλύτερα ἐσένα στοχαίζουμαι
Νανσιῶ, στό ἀκρογιάλι νά φτάνεις
καί τής θάλασσας ἡ αἴρα τὸν πέλιό σου
στό κορμί σου σέ κῆμα ν' ἀλλάζει.

Ὁνειρεύουμαι ἀκόμα ἕνα χάραγμα
ἐαρινό στήν κορφή τής Πεντέλης...
μιᾶ ἔλευσίνα γιορτή,... τὸ χαμόγελο
ἐνός ἥρωα σέ κλίση θανάτου.

Μιά στροφή ραψωδοῦ ἀπό τὸ ἥρωιο
τῆς σελήνης τὸ φῶς, καί ζωσιμένον,
ἄχ, ἐσένα περιήφανε πόνε μου,
μέ τῆς θείας ὁμορφιᾶς τῆ γλαυῦδα.

I. - ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.

Ὡ πικρία μου ὑπέροσφη κα ἄφραστη,
σ' ἐλόγω, ποῦ τήν ὄψη τοῦ κόσμου
τῆ σωστή μιᾶν ἡμέρα ἐσὺ μοῖδειξες
καί τήν εἶδα χωρὶς νά δειλιάσω.

Ἄχ, καί λέω πῶς τόχα ὁ μελλίχορτος
ὁ Βιογίλιος ἐσὺ εἶσαι γιά μένα,
ποῦ ἀπ' τὸ χέρι μ' ἐπῆρες στοὺς ἀγνωστούς
τῆς ζωῆς νά μέ φέρεις τοὺς κύλιους.

Κι ἡ Κλωθὴ ἀφοῦ γιά μέ, στήν ἀδέκαστην
ἡμακίτη τὸ νῆμα ἔχει γνέσει :
νά γνωρίσω τίς πιὸ βαθυστάναχτες
συμφορῆς καί τοὺς πιὸ φοιχτοὺς πόνους,

Ὡ πικρία μου ! Φέρε με κάποτε
ποῦς τήν ἄστερατη Ἐννόη, ποῦ ὅσαι πιοῦνε
τὸ νερό της, γιά πάντα κάθε ἀσκημη
τῶν πραγμάτων εἰκόνα ξεχνᾶνε.

II. - ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.

Τέτοιο θᾶνε τὸ ἀχάριστο τὸ ἔργο σου,
ὦ ψυχὴ μου, ποτὲ νά μὴ βροῖσαι,
τῆς στιγμῆς τῆ γλυκιά ἱκανοποίηση,
ποῦ οἱ Θεοὶ στοὺς θνητοὺς ἔχουν δώσει :

Νά ποθεῖς στό χειμῶνα τὴν ἀνοιξη
ποῦ ἔχει φύγει, κα αὐτὴ μόλις ἔρθει,
νά θαρρεῖς πῶς χαρὰ περισσότερη
ὁ χειμῶνας γιά σένα κρατάει.

Ἄχ, ἤσυχασε τέλος ! Κι ἀδιάφορη
τὸ χορὸ ἰδέξ τῶν κίτρινων φύλλων,
ὅπου στήνουν τρελά μπρός στά πόδια σου,
ποῖν συρδοῦνε μακριὰ ἀπ' τὸν ἀγέρι,

Κι ἔχε πίστη πῶς αὔριο, στό κάνιστρο
τὸ ἀνθισμένο τῆς ἀνοιξιᾶς, θαῦρεις,
ὕπως πάντα, τὸ ἀμύριστο λούλουδο
μέ τὸ νέο ποῦ θά μοιάζει αἰσθημῆ σου.

XII. - ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.

Ἄχ, μοῦ ἄρῆσει, ὦ Βορροῦ, τὰ μεσάνυχτα,
ποῦ ἀγρουπνῶ μοναχός μου,
νά σ' ἀκούω νά φυσᾶς, στά παριόλητρα
τὰ κλειστά θυμωμένους.

Ἡ ν' ἀγγίζεις τὴν αὐλὴ τῆ λύρα σου
μέ τὰ κρύα δάχτυλά σου
κα ἔλεγεία τοῦ Πάλα στή μνήμη μου
τὴν πικρὴ νά μοῦ φέρνεις.

Σ' ἀγαπῶ ὅμως προπάντων, τὸ ἀνίκητο
φύσημά σου ὅταν χύνεις
μές σέ κῆπο, ποῦ κάποια χρυσάνθεμα
μοναχὰ τώρα ἀνθοῦνε,

Καί στό φῶς, τῆς σελήνης τὰ σπάταλα
χρώματά τους σκορπίζουν
ὀλοένα, τὴν ἀγρία ἀποσώνοντας
ζωγραφιὰ τοῦ Νοέμβρη.

Η ΣΕΙΡΗΝΑ ΣΤΗΝ ΠΛΩΡΗ.

Ἄφου δὲν τὸ μελέτησες νὰ τὸν γλυκομαργώσεις,
μόν' θέλοντας μπαρκάρησες ἐκεῖ ποῦ πάει νὰ πᾶς,
φιγούρα στάσου ζωντανή στὴν πλώρη— καὶ ν' ἀπλώσεις
ἀλασγινὰ τὸ ξέτασμα τῆς ἴσιας σου ματιᾶς.

Κι' ἂν κῆμα καὶ βορηᾶς μαζί νὰ σπάσουν θὲν τὴν μπάντα,
κι' ἂν τοὺς χιμοὺς στερεῖνε τους λιοπῆρι ἢ παγωνιά,
νὰ στάξει τὸ τραγοῦδι σου τὰ μάγια του σὺν πάντα,
μὰ γιὰ νὰ φέρνει τὴν σπαργή τοῦ θιάρρου στὴν καρδιά.

Καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀγάπη σου θὰ πρέπει νὰ εὔρει ἔμπρός του
ἴσως τὴν ξέρα ὅπου ἀφενκτα θὰ ἔχει νὰ τσακιστεῖ...
Ἄχ τότε, σὺν θὰ χάνεται, κισσώσου τον καὶ δὸς του
στὸ ἀχειλί του τὸ ἀτρόμητο τὸ ἀθάνατο φιλί.

ΜΑΡΤΥΡΙΟ.

Ἄσμα τ' ἀστέρια, οἱ ἥλιοι τραγουδοῦν ἀσμίτων,
λαμπερὲς
πλέκοντας τροχειᾶς
ἀτρέπτων κυκλωμάτων.
Κι' ἡ ψυχὴ παραφρονία
μέσ' στὴν ἀπέθαντη ἀρμονία
ἀκούει — φριχτό της
μαρτύριο — τὸν ἑαυτό της.

ΤΟ ΛΑΞΕΥΤΟ.

Βαθειὰ
στὸ φούντωμα τοῦ δάσου νὰ μέσαι
ἢ λατρειντή, ἢ ἀπαίσια
περίπαθα φαίνεται, ξυφαίνεται ἢ ζωή,
ὕφαινει, ξυφαίνεται ὀλοένα,
πανάσχημη, πανόρημα, ἀσύλληπτη,
τρομάρα τοῦ νοῦ.
Μὰ καὶ μιὰ βρούση ἐκεῖ.
Τὸ ζάτασπρό της μάραρο
ἀλάθεινη λαξεύει συρροθμία:
χειροπιαστός σωρεῖτης,
γαλήνη τοῦ νοῦ....

ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ.

Ἦ σιωπὴ ἢ μοσχοβόλα ὀλογοράθε
στὸ περιβόλι ἀπλόνεται
μὲ τέτοιο γλυκὸ πείσμα ποῦ τὸ κάθε
τι ἀφήνει καὶ ναρκώνεται,
καὶ μόνο ἀνένδοτο ἕνα σιντριβάνι
πρὸς κάτι ὄλο ἀκοντίζεται
ποῦ εἶνε γριατὸ ποτὲ νὰ μὴν τὸ φθάνει,
καὶ κλαίει κι' ἀπελπίζεται.

ΓΚΡΕΜΙΣΜΑ.

Αὐτογοήτευσις τῆς πρώτης σου τῆς φόρας!
ἀκράτητος σὺν αἰσθανώσου, στής ἀγῆς
τὴν γλύκα μέσα, ποῦ γλιστροῦσες πρὸς ἀλόγου
ἀνάλαφρα, νὰ φθάσεις λαχταρώντας στὸ
φῶς ποῦ, ὅπως πρόβλεπες, λαμποκοποῦσε πέρα
ἀπ' τὸν δρίζοντα. Μὰ ὁ δρόμος πῶς — ποῦ, σὺν
τὸ χέρι τῆς χορδῆς τῆς λύρας, ἔφανε τον
τὸ πόδι σου, — πῶς ἀνεπαίσθητα, καθῶς
σκοτείνιαζε, ὀρθοστήθηκε σὺν τοῖχος μαῦρος,
καὶ τότε; ἔνοιωσες τὸ βάρος τὸ φριχτό
ἀνίκητα νὰ σὲ κατακυλιᾷ στὸ χάος...

κ. δ.

Η ΜΑΤΑΙΑ ΠΡΟΣΜΟΝΗ.

Ἐλα ἐλεγεγτέ, σφιχτοπεριπλοέ μου,
ἢ ἐλπίδα μου, κι' ἢ γλυκαπαντοχή μου,
Ἐλα ἐλεγεγτέ ποῦ ἀκαρτεροῖο, καὶ πινέ μου
Ροδέμνοστε καὶ παρακαλόμορφέ μου,
στὴ φοῖχτα μου ἐδῶ μέσα τὴν ψυχὴ μου!

ΓΡΥΠΑΡΙΣ

I

Στὸ ἀκροθαλάσσο ἐδῶ ποῦ τὰ κύματα
πότε πρᾶν τὸ φιλᾶν, πότε πάλι
ξάφνου ἀκούω νὰ ξυπνάει τὰ μεσάνυχτα
καὶ νὰ σκουῖει ἢ βραχνὴ ἀνεμοζάλη.

χρόνια τώρα, ἀφημένη ἀπ' τὸ σύντροφο,
ἀπ' τὸν φίλο, ἀπ' τὸν ἀγαπημένο,
τάχα τί, ὅλα ἀφου' μάταια τὰ ἐγνώρισα,
νὰ προσμένω ἐδῶ μόνη ἀπομένω;

Νοσταλγίες, λογισμοί, στείρα όνειράτα
οί ώρες ίδιες κυλάν, κι αν τ' άγέρι
νά φυσάει τερπνά παίρνει, έμει τίποτε
δὲ θά φέρει από τ' άγνωστα μέρη.

Πόθος νέος πώς νά δράμει τὰ στήθη μου,
όπου αυτός, πού είναι ως νάχει πεθάνει,
ό,τι αφτιάστον, ό νοῦς μόνος πού αγνάντευε
μῶχει εντός μου τή φλόγα μαράνει ;

Πρός τήν ώριμη ώπώρα τὰ χέρια μου
δέν τ' άπλώνω, ή λαχτάρα τὸ στόμα
δὲ μου καίει, δέν τὸ χαίρεται ή φτέρνα μου
τὸ κατάδροσο, άπάτητο χῶμα.

Τί αν θρασεύει τὸ χόρτο όπου μέσα του
τὸ ποδάρι βυθίζω ως τὸ γόνα,
κι ανασαίνω, κ' ευφραίνει τὸ βλέμμα μου
ή πυρρή δλανοιγμένη ανεμώνη ;

Μιά στιγμή αν μου σκυρτήσσει κι ολόξεστο
πάει τις φλέβες μου τὸ αίμα νά σπάσει
γοργά ως πρώτα αναπαύεται άράθυμον
ή ίδια όρμηή του ως νάν τῶχει κορυάσει.

Στὸ περβόλι όπου κάποτε εφύτευμα
μέ περσή ολίγα δέντρα φροντίδα
όλα έρέψαν, κι ή ανώφελη άντάμα των
νά μου ρεΐει είδα ολόστερη έλπίδα.

Ή ίδια μάτια τὸ χῶμα σωρεύοντας
τὰ λιγνά έπλήγωνα άσπρα μου χέρια
μάτια έστεριώνα, έπότηζα, έκλιάδευα
μέξ τὰ πειδ κιντερά μεσημέρια.

Τόσο ή γῆς μέ μεθοῦσε ανασαίνοντας
ως που μια ώρα τὰ φύλλα έγλωμάζαν,
μαφανόνταν τ' ακρόνοιχτα λούλουδα,
τὰ κλαριά πριν θραφοῦν κιντρινάζαν.

Και ξανά μέ τὸν πόθο μου άπόμεινα
μέ τοῦ άνθοῦ πού ποτέ μου τή δρόσο
ίλαρή, ευφραντικά μέξ τὰ ολόδιψα
πικρά στήθη γραφτὸ νά μη νοιώσω.

Τῶν πουλιῶν τί κι αν λυώνουνε ολόθερμες
οί λαλιές, στήν έσπέρια λαμπριάδα,
ή αύρα τί αν ξεχειλίζει ήχο άσίγητον,
τ' άστρα μι' άχραντη, ολόαγυρη άχνάδα ;

Ή ίδια τί τὸ γυμνό μου αν άγγίζοντας
νέο κορμί, τή δροσὸ ποτισμένο,
τὸ μακάριο άπ' τ' ολεύοδο ξύπνημα
σαν πρωτόνοιχτο άνθὸ τὸ ανασαίνω ;

Τωρινό, ό,τι, για μέ, μάταιον, άχαρο
οί ώρες, τ' άστρα, ή γαλήνη, τὸ βράδυ,
τῶν πουλιῶν τὸ βαθειὸ δροσολάλημα,
πρώτη αύγή, τὸ τερπνὸ σου άγνὸ χάδι !

Τὸ δριμύ σου αν τὸ μῦρο δομιζόμουν
άνθος προΐμον, ευθύς, πόσο ευώδα
δὲ θά έλόμαζα, ό κήπος πού εκόβαμε
τὰ πρωτόδροσα άνέγγιχτα ρόδα ;

Πού όλα ωςάν μια παιδούλα μ' εξίφνιζαν
τ' άνθη, ή χλόη, τὰ πουλιά, πού μ' άσποῦδα
πλανεμένη άπ' τὸ πέρασμα, εζάτρεχα
τὴ χρυσή, άστρωφτερή πεταλοῦδα ;

Πού ένα μῦρο, ένας ίσκιος, στὸ άνθόπλαγο
τοῦ βουνοῦ, ένα άχνοφέγγος τὸ δειλι
θεία φωνή, νά μέ γέμει ήχο άσίγητον,
μυστικά ήταν, γλυκά πού μου έμίλει ;

Ώ ή στιγμή πού ωςάν άξιαφο μ' έδραμε
φῶς, ή Μοῖρα ή φριχτὰ άληθεμένη ;
Κῦμα άγάπης τὰ στήθη ολοφούσκωτον,
κι από σέ χωρισμένη, αφημένη !

Νά μου άνθει, νά ευωδιάζει ανοιξιάτιχο
τὸ έμνοστό μου κορμί, ν' ανασαίνω
φλόγα ολόθε, κι ολόαγυρη, ανώφεια,
ώρα κι ώρα ή πικρή νά σοῦ κραίνω.

Ώ ακριβέ, και λιγόστιγμε κι άγνωστε
οὐδ' όνειρον, οὐδὲ σκιας, τόση ή πλάνη
τάχα ευώδιασμα νά ήσουν κορυφάτονον,
σκέψη ό νοῦς πού ποτέ δέν τή φτάνει.

αἰγινή δρόσο, φύσημα ἀχνότατον,
τραγουδιοῦ πρότι ὀλότρεμη ἀνάσσα,
ἄστρου ἀκρόφως πὸν ἐτρέμισε κι ἔσβυσε,
μακρυσμένη, σβημένη, γλιάν αἶρα;

Πῶς μ' ἀπάρισσε!; Ὁ νοῦς μου μαραίνεται
νὰ θυμᾶται· μιὰ τέτοια ἀναβρῦζει
πίκρια ἐντός μου, ἡ πικρή μου ὄλο τὸ ἀκλαντο
δάκρυ, ἀργά μου ἡ καρδιά ὡς νὰ δακρῦζει.

Ὁ ἔρωτίς μας δὲν ἦταν σὰν πέλαιος
πὸν ἀλαφροκυματίζει ὑπνωμένο,
σὰν τ' ἀγέρι ὁπὸν πνέει μαλακώτατο
ἀπ' τὸν ἴδιο του ἀγὸ λικνισμένο,

περιβόλι αἰγινό, πὸν τὴν ἀνοιξη
ὅπως μπεις, στήν ἀνάσα ὄλη ἀνάμα
ἡ εὐωδιά του χυμᾶει, καὶ βυθίζεται
ἡ ψυχὴ σ' ὄλβου ὀλόδροσο ἀνάμα;

Πῶς μ' ἀπάρισσε!; Ὁ νοῦς μου μαραίνεται
νὰ θυμᾶται· μιὰ τέτοια ἀναβρῦζει
πίκρια ἐντός μου, ἡ πικρή μου ὄλο τὸ ἀκλαντο
δάκρυ ἀργά μου ἡ καρδιά ὡς νὰ δακρῦζει.

Κι ἂν συχνά, μπρὸς μου ἀτέρμονη ἡ θαλάσσα
πὸν ἀλαφροκυματίζει ὑπνωμένη,
τέτοια πνέει μουσική, πὸν ὁ πικρότατος
λίγο ἐντός μου, ὁ καῦμός ἱλαραίνει,

ὅταν πάλι, ἀπ' τὰ χέρια μου ὅ,τι ἄφησα
νὰ μοῦ φύγει, ἔτσι μάταια, προβάλλει
μέσ τὸ νοῦ μου, ἀπὸ πρὶν ὁ ἄθλιος πόνος μου
πειὸ βαθύς, μὲ γιομίζει ὄλην πάλι.

Καὶ λογῶ ὄλο, κι ὀλοένα ὄνειρεύομαι,
κι οἱ ὄρες ἴδιες κυλοῦν, κι ἂν τ' ἀγέρι
νὰ φυσᾶει τερπνὰ παίρνει, ἐμὲ τίποτε
δὲ θὰ φέρει ἀπὸ τ' ἀγνωστα μέρη.

II

Γνώριμό μου, ζεστό, ἀγαπημένο μου,
στὴ δροσιά σου ἀνάσα, ὄλη μέρα,
τὸ γυμνό, ὡσὰν πηγὴ πρωτανάβρυτη,
σὰν τὰ χᾶδια ἀπαλώτατου ἀγέρα,

τὴν αἰγίη, ἀπ' τὸν πενκόντα, ὀλομούρμουρος
πὸν ἀλαφροτραγουδάει στ' ὄνειρό μου,
τὸ γυμνό, ἀγγιχτο σῶμα εὐφραινέ μου το,
ζεστό χῶμα, ἀκριβό, γνωριμό μου!

Ὡ περιβόλι, ὁ παλμός σου ὁ κρυφότετος
πὸν εἶναι ὁ κάθε ἀπὸ μῦρα μι' ἀνάσσα,
πὸν ὡς περνᾶει, ξεδιπρᾶει τ' ἀγριολοῦλινδα,
κι ὄλο ἀνθοῦν κι εὐοδοῦν μέσ τὴν αἶρα,

δέξ, ἡ ἀλκή ἀπ' τὸ κορμί μου πῶς στράγγισε,
δέξ, στὰ μέλη μου οἱ φόνισσες ὄρες
τί βαθειὰ ὁπὸν χωράζαν τ' ἀχνάρια των,
πεθαμένες νὰ μοιάσουνε δπῶρες!

Καθὼς τὸ αἶμα ἀπ' τὴν φλέβες, ὁ ὀλόζεστος,
ὀλοκόκκινος μέσ ἀπ' τὴ ρόγα
μοῦστος, ὅμοια ἀπ' τὰ χέρια, ἀπ' τὰ στήθη μου,
λίγο λίγο, ὄλη μῶφυγε ἡ φλόγα!

Τί πικρή, στεῖρα πόσο ἡ γλωμάδα μου!
Δὲ δρομάω τίς αἰγές, γητεμένη
ὄρα κι ὄρα ἀπ' τὴν ἴδια ὀμορφάδα μου
νὰ κυττάω τὰ νερά ξεχασμένη.

Θρήνηματα ὄλα μέσ τ' ἄδεια ἀχνὰ χέρια μου!
Δὲ θάλλθει ἐκείνος χρόνια καὶ χρόνια,
πὸν βουβὴ ἀκαρτεροῦ τον ἡ ἀγλύζαντη,
μὲ τὰ χιόνια, μὲ τ' ἄνθη στὰ κλώνια.

Δὲ θάλλθει ἴδου, κι ἡ μέρα αὐτὴ διάβρησε
δέξ βραδυναίει, ἀργὰ ἰδέξ, σκοτεινιάζει
τὰ στερνὰ ὄδα ἀπόβραδα ἐμάδησαν
πάλι ἐντός μου ἀρχινάει νὰ βραδυναίει.

Πάλι τ' ἄνθη ἡ γλωμὴ τὰ κατάλωμα
θὰ μαθήσω, ὁ ψυχὴ μου, σκυμένη
στ' ἄτρεμά σου νερά, τὰ ὀλοπράσινα,
μόνη, ἀμίλητη, ξένη, θλιμμένη.

Πάλι ἀπόψε θὰ μοιάσω ὀλοσκοτεινο
νεκρὸ βάλτο, ὁπὸν μάταια τ' ἀχνό μου
(μακρὸς θᾶναι, βαθειὸς θᾶναι, ἀτέλειωτος)
νὰ διαβεῖ ὄλο θὰ ὄρημ τ' ὄνειρό μου,

ὄλο κι' ὄλο θὰ ὀρμᾶ ὡς πὸν μὲς τ' ἄτρεμα
θὰ βυθᾷει τὰ νερὰ διψασμένο,
καὶ θὰ σβεί ἀργά, θὰ πνίγεται, ἀνήμπορο
νάβγει ἐκεῖθε, ἔρμο, ξένο, σωμένο.

Δὲ θάλλει· ἰδοῦ, κι ἡ μέρα αὐτὴ διάβηκε·
δὲς βραδυᾶζει, ἀργὰ ἰδὲς σκοτεινιάζει·
τὰ στερνὰ ρόδα ἀπόβραδα ἐμάδησαν·
πάλι ἐντὸς μου ἀρχινᾷει νὰ βραδυᾶζει.

Ἦ κι ἂν μπόρεια, ὦρα κι ὦρα ἡ σωμένη μου
μὲς τὸ φῶς σου, ἦλιε, ἀκόμα ἡ ματιά μου
νὰ ἐλουζόνταν, νὰ ἐκράτει ἀπ' τὴ φλόγα σου
μιὰν ἀχτίδα, ὅλη νύχτα, ἡ καρδιά μου!

Ἦ κι ἂν μπόρεια ἡ πικρὴ (κι εἶναι ὁ πόθος μου
πειὸ ἀπ' τοῦ ἀρρώστου βαθύς, πὸν τὸ δαίλι
τὸ στερνὸ ἀντίφεγγό σου ἀργοθάνατο
μιὰ στιγμή, ἂν βολετό, τὰ ὄχρα χεῖλη

νὰ τοῦ φίλει, ὁ καῦμός του θ' ἀλάφρωνεν,)
ὦ κι ἂν μπόρεια ὡς σὲ πίνει, ὡς ἡ βλέψη
μοῦ μεθᾷει ἀπ' τὴ λαμπρὴ σου, στὰ βάθη της
νὰ μὴ ρέψει, ποτὲ νὰ μὴ ρέψει!

Μὰ ἐσὺ γέρνεις· τὸ φῶς σου ὄλο μάδησε·
δὲς, βραδυᾶζει, ἀργὰ ἰδὲς σκοτεινιάζει·
τὰ στερνὰ ρόδα ἀπόβραδα ἐχλώμισαν·
πάλι ἐντὸς μου ἀρχινᾷει νὰ βραδυᾶζει.

Πάλι ἀπόψε, ὦ ψυχὴ μου, ὀλοσκότεινο
νεκρὸ βάλτο θὰ μοιάσω ἡ θλιμμένη,
οἱ αὐγὲς ποῦ εἶναι χλωμὲς σὰν τ' ἀπόβραδα,
ποῦ οὔτε φῶς, οὔτε ἀγὸς ἀνασαίνει·

οὔτε φῶς, οὔτε ἀγὸς· κι ἂν τερνότατο
νὰ φρεῖται πάλιν πάρει τὸ ἀγέρι,
ἀργὰ πάρει, ἀπόψε πάλι, ἐμὲ τίποτε
δὲ θὰ φέρει ἀπὸ τ' ἀγνωστα μέρη.

III

Πέπλε, ὡς νέφος βαρεῖό, πὸν ὄλο ἀπλώνεσαι
πειὸ μουντὸς ὄλο, ὡς νέφος πὸν πνίγει
τὸ ἡλιοφῶς στὸ στερνὸ ἡλιοβασίλεμα
κι οὐδὲ μιά, πειὰ ἡ ματιά δὲν ξανοίγει

φωτοστράτα, πὸν ἀρμένιζε τ' ὄνειρο,
τὴν χαρὰν μου ἂν γιὰ πάντα κρυμμένη
μῶχεις, ποῖο ἀπὸ τὸ ἔφραδι σου ἀμάραντο
στάζει μῦρο ὁποῦ τόσο μ' εὐφραίνει!

Ἦ ἀκριβότατη ὀλόπικρη θύμησι!
Στὰ λαμπρὰ σου νερὰ ποντισμένη
τί ἂν τοῦ πόθου ὅλη τρέμω, ὅλη φλέγομαι,
τί ἂν τὸ σῶμα ὁ καῦμός μου μαραίνει;

Νύχτες ὅλες, τὰ χεῖλη μου ὀλόστεγνα
τὰ φλογάτα του χεῖλη ἂν ζητοῦνε,
τί ἂν τὰ χέρια μου ἀπλώνονται ὀλόθερμα
τὸ γλυκὸ του κορμὶ ὡς νὰ κρατοῦνε;

Ξεχασμένη ὄρες κι ὄρες ἀτέλειωτες
κάπου ἐκεῖ, τοῦ πελάου πρὸς τὰ μάκρη
ἡ ματιά ἂν μοῦ θολαίνει ἀγναντεύοντας
τὸ βαρὺ ἀπὸ τ' ὀλόπικρο δάκρυ;

Ἦ ἀκριβότατη, ὀλόγλυκεια θύμησι!
Στὰ λαμπρὰ σου νερὰ, μιὰν εἰκόνα
μοῦ γελᾷ, κι εὐωδιάζω ἀπ' ὀλόδροσο
πειὸ τερνά, πρῶμο, ὀλένοιχτο ἀνθῶνα!

(Μιὰν εἰκόνα, ἓνα ἀντίφεγγο, ἀμίλητη
ἔτσι ἀχνό, ἔτσι θολό, ποῦ σκυμμένη,
δὲ χορταίνω, ὦρα κι ὦρα ἀγναντεύοντας
θαμπωμένη, ἀπολησμονημένη.)

Τοῦ φωτός, ἀγινό, στὴ δροσάδα του
ὡς βυθίζω ἀχνισμένη ἀπ' τὸ κλάμα,
ἀπ' τὴν ἄσωτη ἀγρούπνια, τὴν ὄψη μου,
γλυκὸ τόσο δὲν εἶναι τὸ ἀνάμα!

Τοῦ πρωτάνοιχτου ἀνθοῦ τὸ κρυφότατο
νυχτερνὸ κρῶνον εὐώδιασμα, τόσο
δὲ μ' εὐφραίνει, ὅσο ὁπότε ἀπ' τῆς μνήμης μου
ν' ἀναβρᾷς τ' ἀχνὰ βάθη σὲ νοιώθω!

Κι ὅμως τί; ἂν τὸ δοιμὺ σου ἔτσι ὀσμίζομαι
μῦρο, ὦ θύμησι, εὐθύς, πόσο εὐόδα
πῶς νὰ μὴν τὸ λογιᾶσω, ὁ δειτροκόρηπος
ποῦ τὰ πρόϊμα τρυγούσαμε ρόδα;

Ποῦ ὅλα, ὡσάν μιὰ παιδοῦλα, μ' ἐξάφνιζαν,
τ' ἀνθη, ἢ γλόη, τὰ πουλιά, ποῦ μ' ἀσποῦδα
πλανεμένη ἀπ' τὸ πέρασμα ἐξάτρεχα
τῆ χουσιῆ, ἀστραφτερῆ πεταλοῦδα ;

Ποῦ ἓνα μῦρο, ἓνας ἴσκιος, στὸ ἀνθόπλαγο
τοῦ βοινοῦ, ἓν ἀχνοφέγγος, τὸ δεῖλι,
θεία φωνή, νὰ μὲ γέμει ἤχο ἀμίλητον,
μυστικιὰ ἦταν, γλυκὰ ποῦ μοῦ ἐμίλει ;

Τώρα τί τὸ γυμνὸ μου ἂν ἀγγίζοντας
νέο κορμί, τῆ δροσὸ ποτισμένο,
τὸ μακάριο ἀπ' τ' ὀλεῦδο ζῦπνημα
σὺν πρωτάνοιχτο ἀνθὸ τὸ ἀνασαίνω ;

Τί ἂν θρασεύει τὸ χόρτο ὅπου μέσα του
τὸ ποδάρι ὡς τὸ γόνα βυθίζω,
κι ἀνασαίνω, κι εὐφραίνω τὸ βλέμμα μου,
κι ὀλοκόκκινο φῶς πλημμυρίζω ;

Μιὰ στιγμὴ ἂν μοῦ σφυρτήσῃ, κι ὀλόζεστο
πάει τίς φλέβες μου τὸ αἷμα νὰ σπάσει,
γοργὰ εὐθὺς ἀναπαύεται ἀράθυμον
ἢ ἴδια ὀρμὴ του ὡς νὰν τῶχει κουράσει.

Κι ἂν συχνά, μπρὸς μου ἀτέρμονη ἢ θάλασσα
ποῦ ἀλαφροκιματίζει ὑπνωμένη,
τέτοια πνέει μουσικὴ, ἀπὸ μιὰ θύμηση
λίγο ἐντὸς μου ὁ καῖμὸς ποῦ ἰλαφαίνει,

Ὅταν πάλι, ἀπ' τὰ χέρια μου ὅ,τι ἄφησα
νὰ μοῦ φύγει ἔτσι μάταια, προβάλλει
μὲς τὸ νοῦ μου ἀπὸ πρὶν ὁ ἄθλιος πόνος μου
πειὸ βαθὺς μὲ γιομίζει ὅλην πάλι.

Καὶ λογῶ ὅλο, κι ὀλοένα ὄνειρεύομαι,
κι οἱ ὄρες ἴδιες κυλᾶν, κι ἂν τ' ἀγέρι
νὰ φυσάει τερπνὰ παίρνει, ἐμὲ τίποτε
δὲ θὰ φέρει ἀπὸ τ' ἄγνωστυ μέρη.

PAUL FORT

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

(ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ 1917)

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΩΝΤΕΛΑΙΡ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ.

Η ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ

ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΩΝΤΕΛΑΙΡ *

A MA FEMME.

A.

Ἐκλείσιν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Μπωντελαίρ, τοῦ ποιητῆ τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ». Πενήντα χρόνια, — κι' ἡ ἐπίδρασις του δὲν ἔπαυε νὰ φαίνεται στὴ γαλλικὴ ποίησι καί, γενικότερα, μέσα στὴν ποίησι.

Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ εἶνε πολὺ μεγαλύτερη ἀφ' ὅτι φανταζοῦνται πολλοί. Ὅπως εἶχε γράψει γι' αὐτὸν ὁ Οὐγκώ, ὁ Μπωντελαίρ «προαίεσε τὴν τέχνη μ' ἓνα καινούργιο ριζος.» Ἡ σημερινὴ ποίησι ἔχει τῆς ρίζες τῆς στὴν ποίησι τοῦ Μπωντελαίρ. Τὰ «Λουλουδία τοῦ Κακοῦ» ρίζανε σπόρους καὶ μιὰ καινούργια ἀνθησι βγήκε ἀπ' αὐτά. Ὅλοι βέβαια δὲν τὸ παραδέχονται. Κι' ὅταν ὁ Μπωντελαίρ ἔξοῦσε, καὶ σήμερον ἀκόμα πολλοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ μὴ βλέπουν σ' αὐτὸν παρὰ ἓνα ποιητὴ ἀπλῶς «μανιερέ», ἓνα ποιητὴ ὁ ὁποῖος ἐπιλοδοξήσῃε νὰ γίνῃ ἀοχηγὸς σχολῆς καλλιερῶντας πρὸς τοῦτο ἓνα καινούργιο εἶδος: ἐκκεντρικὰ παραξενό, χυδαῖο καὶ ἀρρωστο. Δὲν συμβαίνει τίποτα ἀπ' αὐτά. Δὲν «ἐφευρίσκει» κανεὶς ἓνα εἶδος

* **ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ:** — Ὁ Κάρολος Μπωντελαίρ γεννήθηκε τὸ 1821 στὸ Παρίσι ἀπὸ γονεῖς μεσαιῶς κοινωνικῆς τάξεως. Παιδί ἀκόμα ἔχασε τὸν πατέρα του κι' ἡ μητέρα του ἤθελε σὲ δεύτερο γάμο μ' ἓνα στρατηγὸ. Στὸ σπῆτι τοῦ πατρικοῦ του πέρασε τὰ χρόνια τῆς πρώτης του νεότητος ἀπολυθώντας σπουδῆς τῆς ὁποῖας δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀποτελειώσῃ γιατί ἀπὸ νωρὴς τὸ πνεῦμα του εἶχε στραφῆ πρὸς τὴν ποίησι, κι' ἔχουμε λίγους ποιητῆς ποὺ ἦταν πρότυπα σπουδαστῶν. Οἱ γονεῖς του, ἀνησυχῶντες μὲ τὴν κλίσι του αὐτὴ καὶ ποθοῦντες νὰ τὸν ἴδουν στραφόμενον πρὸς πρακτικότερα στάδια τὸν ἔστειλαν μὲ κάποιον γνωστὸν τους πλοίαρχο στὴς Ἰνδίες, ὅπου τὸν προσώρριζαν γιὰ ἐμπορικῶς ἐργασίας. Στὴς Ἰνδίες ὁ Μπωντελαίρ δὲν ἔμεινε πολὺ καιρὸ. Σαναγρωθὼντας στὸ Παρίσι καὶ κύριος μιᾶς μικρῆς πατρικῆς περιουσίας ἄφινε τοὺς δικούς του κι' ἐνεκαίνιαζε μιὰ ζωὴ δική του: τὴ ζωὴ ἐνός νέου ὁ ὁποῖος ὡς μόνη ἀσχολία ἔχει τὴν ποίησι.

Ἐπέρασε ἔτσι ἀρκετὰ χρόνια τῆς ζωῆς του ζώντας ἀπὸ τὰ πατρικὰ χρήματα, μελετώντας καὶ γράφοντας τὰ τραγούδια του τὰ ὁποῖα, βγαίνοντας ἀργότερα μὲ τὸν τίτλον «Λουλουδία τοῦ Κακοῦ», τὸν ἔκαναν τόσο διάσημο. Μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτά, δημοσιευθέντα κατ' ἀρχαίᾳ διαστήματα σὲ περιοδικὰ διευθυνόμενα ἀπὸ νέους, εἶχαν κάνει τ' ὄνομα του γνωστὸ σ' ὅλο τὸ φιλολογικὸ κόσμον καὶ τοῦ ὄσαν τὴ φιλία τῶν γνωστοτέρων ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του. Ὅ,τι ὁμοῦς ἔκανε γνωστὸ τ' ὄνομά του ἀπὸ πολὺ κοινὸ ἦταν ἡ τέλειος μεταφράσεις του τοῦ πεζοῦ ἔργου τοῦ Ἀμερικανοῦ ποιητῆ Ἐδγαρ Ἄλλαν Πόου. Μὰ κι' αὐτὴ του ἡ ἐργασία δὲν τοῦ ἀπέφερε ἀρκετὰ ὀλίγα κέρδη κι' ὁ Μπωντελαίρ, τοῦ ὁποῖου ἡ μικρὴ περιουσία εἶχε σφθεῖ, πέρασε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀπὸ συνεχεῖς οικονομικῆς στερησίης. Ὅλη του ἡ «Ἀλληλογραφία» δὲν περιέχει παρὰ γράμματα πρὸς

ποιήσεως όπως θύκανε μιάν εφεύρεσι στον κλάδο της μηχανικής. Η εμφάνισι των «Λουλουδιών του Κακού» δεν ήρθε σαν ένα γεγονός απομονωμένο. Ήταν μιὰ φυσική εξέλιξι ύστερ' απ' τον ρομαντισμό — κι' ήρθε στην ώρα του όπως ήρθε στη ζωγραφική ο Ντελακρουά ύστερ' απ' τον Έγγερ, όπως τὸ νατουραλιστικὸ μυθιστόρημα ύστερ' απ' τὸν Σατωβριάνδο.

Όσοι μελέτησαν τὴν ανεκδοτολογικὴ ἱστορία τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ξεύρουν τί ἀγῶνας μακρὸς καὶ σφοδρὸς ἐχειρίστηξε γιὰ νὰ ἐπιβληθῆ ὁ ρομαντισμὸς στοὺς «bourgeois». Ξεύρουνε τί σφρυγίματα καὶ τί ἀποδοκιμασίες ὑποδεχτήκανε τὸ μανιφέστο τοῦ Οὐγκὸ καὶ τὴν πρώτη παράστασι τοῦ Ἐρνάνη. Ὁ ρομαντισμὸς εἶχε καταντήσει μιὰ συνθήκη κι' αὐτὸς ὅταν φανήκανε τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ» κι' οἱ ἱεροφάντες του κραύγασαν γιὰ τὸ σκάνδαλο. Ἔτσι γίνεται πάντα. Ὅταν κάτι καινούργιο πέσει μιὰ μέρα σὲ μιὰν ἀποδεδειγμένη μορφή τέχνης πάντα σηκώνονται κατακραυγὲς ὅπως πάντα κοάζουν οἱ βίττοραχοι ὅταν, στὸ τέλος τοῦ ζῶντε, πέφτει μιὰ πέτρα καὶ τὸ ἀναταράξει. Ἡ τέχνη αὐτὴ ποὺ ἀφῆκε τὰ παραδεγμένα γιὰ νὰ ἀναλύῃ ὡμὰ τὰ καθημερινὰ συναισθήματα τῆς ζωῆς τοὺς φάνηκε, καὶ τὴν κατηγορήσαν, ὡς ἐκζητημένη. Ἐκζητήσι ὅμως στὴν τέχνη δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ γιατί δὲν ἔχουμε κανένα σταθερὸ κι' ἀναλόωτο ὄρισμό της καὶ γιατί τέτοιος ὄρισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ σ' αὐτήν, ἀφοῦ ἡ τέχνη ἀκολουθεῖ τὸν ἄνθρωπο στῆς ἐποχῆς του καὶ τὴν εξέλιξι του καὶ πηγάει ἀπ' αὐτόν.

В.

Κι' αὐτοὶ ἀκόμα ποὺ ἀγαπήσανε τὸν Μπωντελαίρ στὴν ἐποχὴ του δὲν εἶδαν σ' αὐτόν τὸν πρόδρομο μιᾶς νέας μεγάλης

τοὺς ἐκδότες του, ὅλα σχεδὸν ἐμπορικά, καὶ δὲν καθρεφτίζει παρὰ τὴν ἀνησυχία του γιὰ τὴν ἐπομένη. Μίταια ὅμως ἔβαζε προγράμματα στῆ ζωὴ του γιὰ νὰ ἐργασθῆ «σοβαρὰ» κι' ἐκαλλιέγραφε στὰ χαρτιά του τίτλους ἔργων ποὺ εἶπε νὰ γράψῃ. Ὁ μεγάλος αὐτὸς τεχνίτης δὲν ἦταν πολυγράφος καὶ ἔτρεφε μεγάλο σεβασμὸ στὴν τέχνη γιὰ νὰ τὴν ἐκμεταλευθῆ ἐμπορικά. Τα ἔργα ποὺ εἶχε κάνει ἦσαν τέτοια ποὺ νὰ ἐνδιαφέρουν μόνο τοὺς ὀλίγους. Αὐτὰ τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ», ποὺ ὁ φιλολογικὸς κόσμος τὰ περιέμενε μὲ ἀνυπομονησία, δὲν εἶχαν, στὸ πολὺ κοινὸ, παρὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκανδάλου. Ἡ καταδίκη μερικῶν ποιημάτων του ἦταν ἡ μόνη αἰτία ποὺ τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ» ἔγιναν τὸ θέμα τῆς ἡμέρας στὰ σαλόνια τῶν κυριῶν καὶ στὰ βουλιάρια. Ἐξ ἄλλου ἡ παρισινὴ ζωὴ τὸν ἀποροφῶσε ὀλόκληρο. Χωρὶς θέλησι, παραμελοῦσε τὸ ἔργο του γιὰ τὴν ἐλαφρὴ ζωὴ καὶ γιὰ φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ του γνησιμὰς. Γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν ζωὴ αὐτὴ δὲν εἰρήκε ἄλλο τρόπο παρὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ νὰ πᾶν νὰ ἐγκατασταθῆ στῆς Βρυξέλλες, ὅπου ἐνόμιζε πὺς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀφοσιωθῆ ὀλοκληρωτικὰ στὴν ἐργασία. Στῆς Βρυξέλλες προσεβλήθη ἀπὸ μιὰ ἐλαφρὴ παρὰλυσι. Δὲν ἔδωσε σημασίη κι' ἐξακολούθησε τὴ ζωὴ του. Τὸ κακὸ ὅμως προχωροῦσε καὶ, λίγο χρόνον κατόπι, ὁ Μπωντελαίρ προσεβλήθη ἀπὸ γενικὴ παρὰλυσι. Μεταφερθεὶς στὸ Παρίσι ἀπὸ τοὺς φίλους του σὲ μιὰ θλιβερὴ κατάστασι ἐμπήκε σὲ μιὰ κλιτικὴ καὶ παρέμεινε σ' αὐτὴν ὡς τὸ θάνατό του, ποὺ ἐπῆλθε λίγους μῆνες κατόπι, στὸ 1867, χωρὶς νὰ μπορῆ περὶ οὔτε νὰ κινηθῆ οὔτε νὰ μιλή ἀκόμα...

σχολῆς ποὺ θὰ διαδεχότανε τὸν ρομαντισμὸ, τὴν ἀρχὴ ἑνὸς νέου σταθμοῦ ἐξέλιξεως στὴν τέχνη. Δὲν εἶδαν σ' αὐτόν παρὰ ἓνα παράδοξο ἄνθρωπο μὲ μάσκα Μεφιστοφελικὴ, ἓναν σκοτεινὸ ἀλχημιστὴ τῆς Τέχνης, ἓναν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος μ' ἓνα σατανικὸ χαμόγελο ἀρεσκοτάνε νὰ δείχνῃ στὸν κόσμον ὅλες τῆς σαπίλες καὶ τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς ζωῆς. Οἱ κριτικοὶ του ἐπειριαντολόγησαν μὲ πολλὴν ἀταρέσκεια πάνω στὴν πλαστικότητα, στὴν ἐξωτερικὴ δηλαδὴ μορφή τῆς τέχνης του. Τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ» τὰ εἶδαν ὡς ἓνα μουκτέο ἐξωτικῶν λουλουδιῶν μὲ ἀνταύγειες μεταλλικῆς, μὲ προαιονικτρίνα χρώματα, ὅπως τὰ Λουλούδια τελμάτων, βαλμένα μὲ τέχνη σ' ἓνα βάζο σκαλισμένον παραξένα, ἐπιμελῶς βάροβαρο, κι' εἶπαν ὅτι τὰ λουλούδια αὐτὰ εἶχαν ἓνα ἄρωμα βαρὺ, ναρκωτικὸ, ὄλο δηλητήριο. Τὰ λουλούδια αὐτὰ τὰ ἐθαύμασαν, — ἀλλὰ δὲν τ' ἀγάπησαν. Εἶδαν στὸν Μπωντελαίρ ἓνα μεγάλο τεχνίτη, — ὄχι τὸν βαθεῖα ἄνθρωπινον ποιητὴ. Τὰ τραγούδια του δὲν τοὺς φάνηκαν ὡς ἓνας λυγμὸς ἀνθρώπινος, ἀλλ' ὡς ἓνας σατανικὸς σαρκασμὸς. Καὶ τὴν ἐντύπωσι αὐτὴ τὴν ἀποκρυστάλλωσαν στὸν τῆρο του, ὅπου ὁ Μπωντελαίρ φαίνεται ξαπλωμένος στὴν ἐπιτάφια πλάκα του μὲ μιὰ σφιγγώδη ἐκφρασι στὸ πρόσωπό του, ἐνῶ τὸ πνεῦμα τοῦ Κακοῦ ὀνειρεύεται πάνω ἀπὸ τὴν αἰωνία του ἀκινήσιᾳ...

Εἶνε ἀλήθεια πὺς ὁ Μπωντελαίρ ἐκαλλιέργησε κάπως τὸ παράδοξο, θελητὰ, κατὰ τὸν τρόπο ποὺ τὸ εἶχε καλλιεργήσει ὁ Βύρων. Τοῦ ἄρεσε νὰ φαίνεται σαν ἓνας ἱεροφάντης τοῦ πενθίμου παραδόξου. Μερικὰ τραγούδια του, ὅπως τὸ «Ψοφῆμι», ὅπως οἱ πρόλογοί του στοὺς ἀναγνώστες, εἶνε ἀποτελέσματα τῆς διαθέσεως αὐτῆς, τῆς διαθέσεως ποὺ θέλει νὰ κινή τὴν ἐκκλησίη. Ἦθελε νὰ τὸν φανταζοῦνται κατὰ ὡς τὸν Παγανίνι τῆς ποιήσεως. Στὴ ζωὴ του ἀκόμα ἐδοκίμαζε νὰ δώσῃ ἓνα ζωτικὸ, διαβολικὸ χαρακτήρα κι' ὑπεστήριξε πὺς ἤξευρε μιὰ συνταγὴ γιὰ νὰ γίνῃ καθένας ποιητῆς. Οἱ καλλιτέχνες ἔχουν αὐτῆς τῆς ἀδυναμίας. Ὁ Γουάιλντ δὲν εἶνε ἓνα ζωντανὸ παράδειγμα τῆς τάσεως αὐτῆς τῆς καλλιτεχνικῆς νὰ καταπλήσῃ καὶ νὰ σκανδαλίξῃ τὸ κοινὸ; Ὅμως μόνο στὸ ἀπλοῖκὸ κοινὸ τέτοιες παραδοξότητες μποροῦν νὰ φέρουν ἓνα ἀποβλακωμένον ἄνοιγμα στόματος. Πρέπει νὰ μὴν ξεῖρη κανεὶς νὰ βλέπῃ γιὰ νὰ βρῆ στὸν Μπωντελαίρ ἓνα καλλιτεχνικὸν ἀπλῶς «μυνηρὸ», ἓνα τεχνίτη ἀκροβατικὸ ὁ ὁποῖος ἔγραφε στὴν ἡσυχία τοῦ γραφείου του μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ ἱκανοποιῆ τὴν ὀσπὴ του πρὸς τὸ παράδοξο καὶ γιὰ νὰ διασκεδάσῃ μὲ τὴν ἐκκλησίη ποὺ θὰ γεννᾶν τὰ γραφόμενά του.

Ναί, ἐκαλλιέργησε στὸ τέλος τὴ διαθέσι αὐτῆ, — τὴν ὑστερικὴ καὶ τὴν ἄρρωστη, — τὴν ἐκαλλιέργησε «μὲ ἡδονὴ καὶ μὲ τρόμο», ἀλλὰ ἡ διαθέσι αὐτὴ δὲν ἐφευρέθηκε, ἐγέμιζε ὅλη τὴ ζωὴ του. Δὲν ἦταν ἓνα μέσο διασκεδάσεως, ὑπέφερε κάτω ἀπὸ τὰ νύχια τῆς. Κι' ἂν ἀρεσκοτάνε σ' αὐτὴν ἦταν ἀπὸ τὴν ἐσώτερη ἀπαιτητικὴ ἀνάγκη νὰ πονέσῃ περισσότερο, νὰ πονέσῃ ὡς τὴν ἡδονὴ, γιατί βρίσκει κανεὶς πάντα μιὰ πικρὴ, ἔντονη ἡδονὴ στὸ ἐκούσιον πλήγωμα τῆς πονεμένης του ψυχῆς.

Ὁ Μπωντελαίρ, φθάνοντας στήν ἐποχή μας, ἐπλησίασε ἀντί ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπό μάς. Κι' ὁ πέπλος μέ τὸν ὁποῖο τὸν ἐτύλιξε ὁ θρῦλλος πέφτει σήμερα. Ἡ ποίησί του φαίνεται τώρα ὅποια πραγματικά εἶνε.

Δὲν εἶνε ἓνας ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἐκείνους ποῦ καλοῦνε μιν ὄρε καὶ οἱ ὁποῖοι εἶνε μέσα στήν τέχνη σὰν τοὺς ὑπομονητικούς ἐκείνους τεχνίτες τοῦ Μεσαιῶνα ποῦ περνοῦσαν ὁλόκληρα χρόνια τῆς ζωῆς τους γιὰ νὰ σκαλίουν ἓνα τέλειο κομφοτένημα πάνω στὸ ξύλο ἢ στὸ χρυσάφι. Ξεύρω ὅτι θὰ κινήσω τὴν ἐκπληξι πολλῶν ἂν πῶ πῶς ἡ ποίησι τοῦ Μπωντελαίρ μου φαίνεται μέσα στήν Ποίησι σὰν ἓνας μεγάλος μεταβατικός σταθμός. Καὶ οἱ σταθμοὶ αὐτοὶ δὲν εἶνε πολλοί. Κλασικισμός, ρωμαντισμός, — αὐτοὶ εἶνε. Ὁ Κλασικισμός εἶνε ἡ ἀντικειμενικὴ τέχνη : τὸ ἔπος, ἡ τραγωδία, τὰ μεγάλα ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Ρωμαντισμός, ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴ φύσι καὶ στήν ἱστορία, τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Ὁ Μπωντελαίρ εἶνε ἡ τρίτη μετάβασι, ἡ σημερινή : ἡ ἐγκεφαλικὴ ποίησι.

Εἶνε ἡ ποίησι τῶν «συναισθημάτων», — sensations — ποῦ δοκιμάζει ὁ αἰσθαντικὸς ἄνθρωπος μέσα στὴ ζωῆ, τὴ δική του τὴν καθημερινὴ καὶ τὴ μάταιη. Ὁ Μπωντελαίρ εἶνε ὁ ποιητὴς τῆς πολιτείας, τῆς τεφοῆς καὶ πολύβοης, μέσα στήν ὁποία κυλάει, ὅλο ὕλισμό, ἡ ζωῆ. Ψάλλει τὸ ἄπειρο πένθος τῆς ζωῆς αὐτῆς, στὰ τελευτάδῃ τῆς ὁποίας νερὰ δὲν καθρεφτίζεται οὔτε μία γωνία γαλανοῦ οὐρανοῦ καὶ μέσα στὰ ὁποία βουλιάζουν, ὅπως τὰ χάρτινα καρβάρια τῶν παιδιῶν στὰ πρασινωπὰ νερὰ δεξαμενῶν, καὶ ὄνειρα καὶ ἀγνότητα καὶ ὑγεία. Βλέπει κανεὶς μιὰν ἀτέρμονη θάλασσα ποῦ τὴν ταράζει ἓνας ἀδιάκοπος καὶ μάταιος σάλος. Τὰ τραγούδια του εἶνε ἡ ἔκφρασι τοῦ μεγάλου καὶ κουρασμένου πόνου μιᾶς αἰσθαντικῆς ψυχῆς ἡ ὁποία εἶδε ὅτι τίποτα ἀπ' ὅτι ἐπόθησε κι' ἐζήτησε δὲν βρίσκεται μέσα στὴ ζωῆ. Τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ» εἶνε ἡ τραγωδία τοῦ διανοητικοῦ καὶ ψυχοπαθοῦς ἀνθρώπου τοῦ ριγμένου μέσα στὸν σκοτεινὸ ὠκεανὸ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖο δὲν τὸν φωτίζει καμμιά ποτέ ἀστραπὴ ἰδεώδους. Ἡ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἔχει ἰδεῖ ὡς τὸν βοῦρκο τοῦ βάρους τῶν πραγμάτων, ποῦ ξέρει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπ' αὐτὸν καὶ ποῦ δὲν ἔχει, γιὰ νὰ μὴ βυθισθῆ, τίποτα ἀπ' ὅπου νὰ πιαστῆ, οὔτε πίστι, οὔτε χίμαιρα.

Κατ' αὐτὸ ὁ Μπωντελαίρ εἶνε τέκνο τοῦ αἰῶνος του — κι' ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς του τύπος. Τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ» μποροῦσαν νὰ εἶνε ἡ πνευματικὴ διαθήκη τῶν δεκάτου ἐννάτου αἰῶνα ὁ ὁποῖος, ὅπως ὁ σκελετὸς στήν εἰκόνα τοῦ δραματικοῦ ζωγράφου Γκόγια, ἀνασῆκωσε τὴν πλάκα τοῦ τάφου καὶ, δείχνοντας τὸ ζωφερό κάτω ἀπ' αὐτὸν κενό, ἔγραψε τὴν τρομερὴ λέξι : «ΝΑΔΑ !...» — «Κυτιάζτε, δὲν ὑπάρχει τίποτα μέσα...» Ἡ θετικὴ ἐπιστήμη, κρημ-

νίζοντας τὸ γοτθικὸ κτίριο τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν προλήψεων, δὲν προσέφερε παρὰ μιὰν ἀρνητικὴ ὑπηρεσία στὸν κόσμον. Ἡ ψυχῆς, ἡ συνειθισμένες ἀπὸ αἰῶνες στὸ μυστικιστικὸ σκοτάδι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅταν ἀντίκρουσαν μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῆς πίστεως τὸ ἔντονον καὶ γυμνὸ φῶς τῆς πραγματικότητος ἐκτυφλώθηκαν καὶ, σὰν τὰ πουλιά τῆς νύχτας, χτυπᾶνε καὶ πηγῶνουνε μέσα στὰ χαλάσματα τὰ φτερά τους, ἀδυνατώντας ν' ἀντιμετωπίσουνε τὸ νέο φῶς. Θὰ ἐχρειαζότανε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἦταν οἱ Ὑπεράνθρωποι τοῦ Νίτσε γιὰ ν' ἀκολουθήσουν στωικά ἢ ἀγέρωχα τὸν γυμνὸν αὐτὸν δρόμο ποῦ πηγαινεὶ στὸ Μηδέν. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὅμως, τὸν μάταιο καὶ πλᾶνο ἄνθρωπο, ἡ πίστι ἦτανε τὸ ὀδηγητικὸ φῶς μέσα στὰ σκοτάδια τῆς ζωῆς. Τώρα ὅμως :

Ἡ Ἑλπίδα ποῦ ἔλαμπε στὰ παράθυρα τοῦ ξενῶνα

Σβύστηκε, πέθανε γιὰ πάντα !

Χωρὶς φεγγάρι καὶ χωρὶς ἀχτίνες, πῶς νὰ βροῦν νὰ ξεριστοῦν

Οἱ μάρτυρες τοῦ κακοῦ δρόμου !

Χωρὶς λοιπὸν καμμιά πλέον ὀδηγητικὴ πίστι, ἀλλὰ μέ τὴ μυστικοπάθεια ἀκόμα ποῦ μᾶς πότισαν τόσο χριστιανικοὶ αἰῶνες, φυσικὸ εἶνε ἡ ζωῆ ἡ καθημερινὴ νὰ φαίνεται ἀνούσια καὶ πένθημη τὴ στιγμὴ ποῦ δὲν τὴν λαμπρύνει καμμιά ἰδεολογία. Ἡ ἔλλειψι ἑνὸς σκοποῦ ποῦ νὰ εἶνε ἀρχὴ καὶ τέλος μαζὺ μέσα στὴ ζωῆ καὶ ποῦ θὰ μποροῦσε, αὐτὸς καὶ μόνος, νὰ τὴν πληρώσῃ ὁλόκληρη τὴ ζωῆ, ἔχουσε στήν ψυχὴ τῶν διανοουμένων ἀνθρώπων τὴν πικρία τῆς ματαιότητος τῶν πάντων. Βλέπουν ὅτι ὁλόκληρος ὁ πνευματικὸς μηχανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κινεῖται μάταια μέσα στὸ κενό. Ἡ συναίσθησι ποῦ ἔχουν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ τῶν ἀπέναντι στὴ Δημιουργία εἶνε αὐτὴ ποῦ βρίσκεται στυγρὸς ἐπόμενος στίχους τοῦ Ἄγγλου ποιητῆ Pope :

«Βαλμένος στὸν ἰσθμὸ ἐκεῖνο τῆς μέσης καταστάσεως,

Σοφὸς μέ σκοτεινός, μεγάλος μέ ἀτέλειος :

Μὲ πάρα πολλὰς γνώσεις γιὰ νὰ πέσῃ στὴν ἀμφιβολία τοῦ σκεπτικιστοῦ,

Μὲ πάρα πολλὰς ἀδυναμίες γιὰ ν' ἀνεβῆ ὡς τὴν ἀγερωχία τοῦ στωικοῦ,

Κρέμεται ἀνάμεσα στὰ δύο* μὴ ξεύροντας ἂν πρέπει νὰ δράσῃ ἢ νὰ μείνῃ ἡσυχος»

* Ἄν πρέπει νὰ θεωρεῖται Θεὸς ἢ κτῆνος,

* Ἄν πρέπει νὰ προτιμᾷ τὸ σῶμα του ἢ τὸ πνεῦμα του*

Γεννώμενος μόνο γιὰ νὰ πεθαινῆ, λογικευόμενος μόνο γιὰ ν' ἀποπλανεῖται*

* Ἐχει τέτοιο πνεῦμα ποῦ νὰ μένῃ πάντα στὴν ἄγνοια,

Εἴτε πάρα πολὺ εἴτε πολὺ λίγο σκέπτεται :

Χάος σκέψεων καὶ παθῶν, ὅλων ἀνακατωμένων

Πέφτοντας στὴν ἀπάτη ἢ βγαίνοντας ἀπ' αὐτὴν μόνος του πάντα*

Δημιουργημένος γιὰ νὰ ὑψῶνεται καὶ γιὰ νὰ πέφτῃ*

Κύριος καὶ λεία ὄλων τῶν πραγμάτων.

Μόνος κριτῆς τῆς ἀλήθειας, βυθισμένος σὲ μιὰν ἄπειρη πλάνη,

Δόξα, παίγνιο καὶ αἶγυμα τοῦ κόσμου». (!)

(!) : Δοκίμιο ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸς εἶνε ὁ ἄνθρωπος.

Φυσικὸ λοιπὸν εἶνε κάθε δράσι νὰ εἶνε μάταιη—ἀφοῦ δὲν ὀδηγεῖ σὲ τίποτα.

Ἡ ἰδεολογικὴ αὐτὴ ἀπογοήτευσι εἶνε μοιραῖο ν' ἀπλωθῆ καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Ζῶντες διαρκῶς μέσα σ' ἓνα κύκλο ἰδεῶν ποῦ δὲν εἶνε παρὰ ἄρνησι τοῦ κάθε τι, δὲν βλέπουν στὴ ζωὴ παρὰ ὡς σὲ μία τραγικὴ κωμωδία. Βλέπουν ὅτι εἶνε ἁπλῶς «ὁδοιπόροι ἀπὸ τὸ λίανὸ στὸ φέρετρο» ὅπως λέει ὁ Σέλλεϋ. Συνειδησιμένοι νὰ πηγαίνουν ὡς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων ἔχουν ἀναπτύξει στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ τὴν ψυχικὴ βαρυνθμία. Ἡ ἀέννη ἀνάλυσι τὴν ὁποία κάνουν σ' ὅλα τοὺς ἔφεροι στὸ σημεῖο νὰ βλέπουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ τέλος κάθε καταστάσεως. Ἡ γνῶσι αὐτὴ ποῦ πηγαίνει ὡς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ ζήσουν, γιατί αὐτοὶ θάθελαν κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸ τυφλὸ καὶ μονότονο ξετύλιγμα τῆς ζωῆς. Ὅταν ξέρει κανεὶς τὸ δρόμο ποῦ ἀκολουθαίει κάθε πάθος, κάθε ἐνέργεια καὶ ὅταν ἔχει ποτισεῖ μὲ τὴ ματαιότητα ὅλων αὐτῶν φυσικῶ εἶνε νὰ μὴ βρίσκη κανένα ἐνδιαφέρον ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμο αὐτόν. Αὐτὸ λοιπὸν, ἡ ἔλλειψι κάθε καινοφανοῦς στὴ ζωὴ,— ποῦ δίνει ὄλο τῆς τὸ θέλητρο,— καὶ ἡ κούρασι τους νὰ χτυποῦν, σὰν θέλουν νὰ πετάξουν, στοὺς σκοτεινοὺς τοίχους τῶν ἴδιων πάντοτε οἰκουμενικῶν μυστηρίων, φέρνει τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς σὲ μιὰν ἄπειρη πλῆξι.

Κι' ἔτσι ζοῦνε, κουρασμένοι ἀπὸ τὸ βάρος τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀγνοίας των, χωρὶς καμμιά διάθεσι νὰ κινήσουν τὸ τέλμα στὸ ὅποιο ζοῦν καί, ἂν κάποτε ρίχνουν μέσα σ' ἀκίνητα νερά τῆς ἔξωτερικῆς τους ζωῆς κάτι τὸ πολύτιμο ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους εἶνε, ὅπως ὁ θουλλικὸς βασιλεὺς τῆς Θούλης ὅταν ἔριχνε στὰ νερά τῆς λίμνης τὸ χρυσὸ τοῦ κίτελλο, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἴδοῦν τὰ νερά τῆς λίμνης ν' ἀναταράσσονται καὶ γιὰ ν' ἀναστενάζουν. Ἀπὸ τὸ τέλμα ὅμως αὐτὸ ἀναδίδονται ἀδιάκοπες ἀναθυμιάσεις καὶ ἄπειρα ἔντομα ἀνακινοῦνται μέσα στὴς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τοῦ ἰδεώδους ποῦ κάποτε τὸ φωτίζουν. Εἶνε οἱ ἄπειροι πόθοι τους, οἱ ἀτιμώδεις καὶ ἀκαθόριστοι, οἱ πόθοι γιὰ κάτι τὸ καινοφανές καὶ τὸ ἀνύπαρκτο, ποῦ τόσο θάθελαν νὰ ὑπάρχη,—γιατί ἡ τάση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς εἶνε πάντα πρὸς τὴν εὐτυχία,—πόθοι χιμαιρικὸι καὶ βασανιστικὸι μαζῶ, ποῦ κάνουν τὴ ζωὴ τους ἀληθινὴ τραγωδία. Χωρὶς νὰ ξεύρουν τί θέλουν ἀκριβῶς αἰσθάνονται πῶς θέλουνε κάτι : ἔμμονα, τυραγνικά, πῶς κάτι ἀνήσυχο σαλεύει διαρκῶς μέσα τους. Κι' εἶνε αὐτὴ ἡ τυραγνικὴ ἀνησυχία ποῦ τὸν Μπωντελαίρ τὸν κάνει νὰ ἐπικαλεῖται τὴν ἀναισθησία :

Γίνου καρτερικὴ καρδιά μου ! Κοιμήσου τὸν ὕπνο τοῦ κτήνου

καὶ τὸν Βύρωνα νὰ φωνάζη τὸ πικρό : I don't want Paradise but rest. Δὲν θέλω Παράδεισο, ἄλλ' ἀνάπαυσι ! Σκοτεινὴ ἀνησυχία τῆς ψυχῆς, ποῦ δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ μιὰ βαθεῖα ἀνάγκη νὰ ἀναπνεύσῃ βαθεῖα καὶ ἀπολυτρωτικά, νὰ διασκορπισθῆ μέσα στὴν κωνὴ ἀπεραντοσίνη ἢ νὰ ἀποσυντεθῆ καὶ νὰ χαθῆ μέσα στὸ Μέγα Πᾶν γιὰ νὰ γίνῃ «πᾶν» κι' αὐτὴ. Ἀνάγκη τὴν ὁποίαν ἐκ-

φραῖζει ἔτσι ὑπέροχα ὁ Φλωμπέρ, ὅταν βάζει στὸ στόμα τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ τῆ φραῖσι : «Θέλω νὰ πετάξω, νὰ κολυμπήσω, ν' ἀφίσω μυκηθμοὺς, νὰ γανγίσω, νὰ οὐρλιάξω. Ἦθελα νὰ ἔχω φτερά, καύκαλο, φλοῖο, νὰ βγάλω κωνοὺς, νὰ ἔχω προβοσκίδα, νὰ συστρέφω τὸ σῶμα μου, νὰ διαιεθῶ σ' ὅλα, νὰ εἶμαι τὸ πᾶν, νὰ ξεχνίνομαι μὲ τῆς μυρωδιές, ν' ἀναπτύσσομαι ὅπως τὰ φυτά, νὰ κινῶ ὅπως τὸ νερό, νὰ πάλλω ὅπως ὁ ἦχος, νὰ λάμπω σὰν τὸ φῶς, νὰ πέρνω ὅλες τῆς μορφές, νὰ μπαίνω σὲ κάθε ἄτομο, νὰ κατέβω ὡς τὸ βάθος τῆς φύσεως,—νὰ εἶμαι ἡ ΥΛΗ !»

Πνιγμένη κραυγὴ, πόθος ἀρρώστου πόσο διάφορος ἀπὸ τὴν προσευχὴ αὐτὴ τῆς ἀρχαίας Αἰγυπτίας, τῆ γραμμικῆ πάνω στὴν ἐπιτύμβια στήλη τῆς : «Ἡ Ταίπι, ἡ παλλακίδα τοῦ Ἄμμόν, παρακαλεῖ τὸν Χαρμακίς, τὸν μέγα θεό, τὸν κύριο τοῦ Τοζέρ, νὰ δίνῃ στὸν ἀγαπημένο τῆς ἀδελφὸ τὴν εὐχάριστη ἀναπνοὴ τοῦ βορεινοῦ ἀγέρα καὶ τὸ καθημερινὸ θέαμα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου».

Ἐὰν τέτοιο εἶνε τὸ βάθος τῆς ἐποχῆς τοῦ Μπωντελαίρ,—ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εὐρίσκεται ὅλη στὴν ποιητικὴ διάθεσι τοῦ Μπωντελαίρ.

Ε'.

Ὅτι τοῦ ἔκανε τοῦ Μπωντελαίρ μιὰ τέτοια ψυχικὴ διάθεσι : τυραγνισμένη, ἀρρώστη, πληκτικὴ, ἀπελπισμένη στὸ τέλος, εἶνε μαζῶ μὲ τὴν σκέψι τῆς ἐποχῆς του καὶ μιὰ χιμαιρικὴ ἰδέα τῆς ζωῆς μὲ τὴν ὁποίαν μπαίνουν στὴ ζωὴ ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ποῦ ἔχουν μιὰν ἐκλεπτυσμένη φαντασία, μιὰ λεπτότερη ψυχικὴ εὐαισθησία καὶ μιὰ τάση πρὸς ὄνειροπόλησι,—ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ φέρνουν στὸν Μποβαρισμό, ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε παρὰ μιὰ ἀδυναμία τῆς ψυχῆς νὰ ζήσῃ τὴν καθημερινὴ ζωὴ ἢ ἁπλῶς καὶ νὰ ἐγκαρτερήσῃ μέσα σ' αὐτήν, μιὰ διαρκῆς ἀναζήτησι πραγματοποιήσεως τῶν ὄνειρων καὶ μιὰ ἀπογοήτευσι γιατί αὐτὸ στέκεται ἀδύνατο.

Ὁ Μποβαρισμὸς εἶνε ἀπλωμένος στὴ σημερινὴ κοινωνία περισσότερο ἀφ' ὅσο φαντάζεται κανεὶς. Κι' εἶνε τόσο πολυπλοκότερος, τόσο πειὸ ραφιναρισμένος ὅσο πειὸ μεγαλύτερη κι' αἰσθηματικότερη εἶνε ἡ ποιητικὴ διάθεσι τὴν ὁποία φέρνει στὴ ζωὴ κανεὶς. Ὁ Μποβαρισμὸς ὁ ὁποῖος εἶνε μιὰ ἀκατανίκητη ἀνάγκη τῆς ψυχῆς νὰ εὐτυχήσῃ ὀλοκληρωτικὰ σκοτώνεται μέσα σὲ πολλὰς ψυχῆς ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καὶ ὅταν ἀκόμα ἡ ψυχικὴ εὐαισθησία δὲν ἔχει φθάσει ὡς τὸν παροξυσμό, μετριάζεται ὅταν ὑπάρχουνε τὰ ὕλικά μέσα γιὰ ν' ἀποφεύγῃ κανεὶς τῆς μικρῆς καθημερινῆς ἀθλιότητες, ποῦ εἶνε καὶ ἡ πειὸ δηλητηριαστικῆς, καὶ κοιμάται ὅταν ὁ ἀνθρώπος οἰχετῆ σὲ κάτι ποῦ νὰ τοῦ ἀπορροφᾷ ὅλη τὴ σκέψι ἢ ποῦ νὰ τοῦ κωφεύῃ τὸ σῶμα, στὴ δράσι «ποῦ σώζει καὶ ποῦ ἐλευθερώνει», ὅπως λέει ὁ Βεράρεν. Κι' ἀπεναντίας φτάνει στὸ ζενίθ του ὅταν ὁ ἀνθρώπος, στεκόμενος στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς, δὲν κάνει ἄλλο ἀπὸ τὸ ν' ἀναμνησκᾷ τὴ θλίψι του καὶ τοὺς πόθους του. Τότε ἡ ψυχὴ ἀποκτάει τὴν εὐαισθησία ἐκείνη ποῦ φτάνει σιγά-σιγά σὲ μιὰ παθολογικὴ κατάστασι, ποῦ δὲν ἀφίνει τὸν ἀνθρώπο νὰ εὐχαριστηθῆ μὲ τίποτα, νὰ ἐνδιαφερθῆ σὲ τίποτα, ποῦ

τὸν τυραννεῖ μὲ μιὰ συνεχῆ ἀηδία γιὰ ὅλα καὶ ποῦ τὸν κάνει ν' ἀναζητᾷ πάντοτε τὸ καινοῦργιο, στὸ ὁποῖο βάζει διαρκῶς τὴν ἰδέα τῆς εὐτυχίας καὶ τὸ ὁποῖο στέκεται πάντα ἐμπρὸς ἀπ' τὴν ψυχὴ του, ὅπως ἡ σκιά τοῦ ἀνθρώπου ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο : ἀπιαστο πάντα. Μιὰ τέτοια ψυχικὴ κατάστασι δὲν μπορεῖ νὰ ἔλθῃ σὲ συμβιβασμὸ μὲ τὴ ζωὴ—κι' οἱ Μποβαριστὲς ἀδυνατοῦνε νὰ ἔλθουν. Αὐτὸ ποῦ λέει ὁ Μποντελαίρ :

— Ὁ ἄνθρωπος, μεθυσμένος πάντα ἀπὸ μιὰ σκιά ποῦ περνᾷ εἰς μέσα του τὴν κατάρα
νὰ θέλῃ διαρκῶς νᾶνε ἄλλοῦ ἀπ' ὅπου εἶνε,

αὐτὴ τὴν ἀνησυχία τὴ φέρουνε πάντοτε σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ καὶ σ' ὅλες τῆς περιστάσεις τῆς ζωῆς τους. Ἡ σκιά αὐτῆ ποῦ περνᾷ πάντα ἀπὸ ἐμπρὸς τους, σὰν ἓνα φευγαλέο φάντασμα, εἶνε ἡ εὐτυχία τὴν ὁποία κηρυγᾶνε, ὅπως τὰ παιδιὰ τῆς πεταλοῦδες. Ὅτι κάνουν γιὰ νὰ τὴν πιάσουν δὲν πετυχαίνει ποτέ καὶ θλίβονται γιατί δὲν ἔκαναν κάτι ἄλλο — κι' αὐτὸ γιατί δὲν ἔχουν καμμιά ὀρισμένη ἰδέα τῆς εὐτυχίας ποῦ ζητᾶνε, γιατί δὲν τὴν ζητᾶνε σὲ τίποτα τὸ ὀρισμένο, ἀλλὰ τὴν ποθοῦν μόνο σὰν μιὰ ἰδιαίτερη κατάστασι ποῦ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐντὸς τους σὲ μιὰ σταθερῆ, διαρκῆ ὑπόστασι...

Ἡ «κατάρα» ποῦ σέρνουνε μέσα τους εἶνε ἡ φαντασία. Μία φαντασία ἀγαλῶντη, ἀκαθόριστη, ποῦ ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς νόμους καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῆς ζωῆς — καὶ βγαίνει ἔξω ἀπ' αὐτοὺς. Κολλᾷζει μέσα τους σὰν ἓνα ἠφαίστειο, διασκορπίζεται μέσα σ' ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς, ζητᾷ ὅλα. «Ἡ πολὺ ζωηρὴ φαντασία ἔξαντλεῖ τὴν θέλησι ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν εἰκόνων ποῦ ἐπισφραεῖ καὶ ἀπὸ τὴ μανία τῆς προσοχῆς ποῦ ἀπορροφᾷ», γράφει ὁ Γαιν ἀναλύοντας τὰ πρόσωπα τοῦ Σαίξπηρ. Καὶ παρακάτω ξεδιπλώνει τὴ σκέψι του : «Μεταξὺ αὐτῶν (τῶν ἡρώων τοῦ Σαίξπηρ) εἰρίσκειται μιὰ ψυχὴ πονεμένη, ὁ Ἰάκωβος ὁ μελαγχολικός, ἓνα ἀπὸ τὰ παιδ ἀγαπημένα πρόσωπα τοῦ Σαίξπηρ. Εἶνε θλιμμένος γιατί εἶνε περιπαθῆς· νοιώθει πέρα πολὺ ζωηρὰ τὴν ἐπαφὴ τῶν πραγμάτων, κι' ὅτι ἀφίνει ἀδιάφορος τοὺς ἄλλους αὐτὸν τὸν κάνει νὰ ὑποφέρει. Δὲν θυμῶνε, θλίβεται· δὲν λογικεύεται, παθαίνεται· δὲν ἔχει τὸ πολεμικὸ πνεῦμα ἐνὸς μεταρρυθμιστοῦ ἠθικολόγου· εἶνε μιὰ ψυχὴ ἄρρωστη καὶ κουρασμένη νὰ ζῇ. Ἡ ὅλο πάθος φαντασία φέρνει γρηγορὰ στὴν ἀηδία. Ὅμοια μὲ τὸ ὄπιο, διαγείρει καὶ ἔξαντλε...»

Αὐτὴ δὲν εἶνε ὅλη ἡ τραγωδία τῆς κυρίας Μποβαρῦ ; Δὲν αἰσθάνεται κι' αὐτὴ πολὺ ζωηρὰ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ δὲν ὑποφέρει, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γύρω της ζοῦνε τόσο καλιὰ, τόσο ἁρμονικὰ μέσα σ' αὐτήν ; Δὲν εἶνε ἡ φαντασία της ἐκεῖνη ποῦ τὴν ρίχνει σὰν τρελλὴ στὴ ζωὴ καὶ ποῦ τὴν κάνει ν' ἀηδιάζῃ εὐθὺς κατόπι ;

Ἄν ἔλλειπε ἡ φαντασία δὲν θὰ εἶχαν οὔτε καν τὴν ἀνάγκη οἱ τέτοιοι ἄνθρωποι νὰ ἔλθουν σὲ συμβιβασμὸ μὲ τὴ ζωὴ, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τῆς σιδηρῆς σκέψεως. Θὰ εὐρίσκονταν μέσα σ' αὐτὴν ὡς μέσα στὸ φυσικὸ τους κάδρο. Μὲ τὴ ραφιναρισμένη ὅμως φαντασία τους εἶνε ἀδύνατο νὰ ἀποδεχθοῦν τὴ ζωὴ. Καὶ εἶνε φυσικὸ. Ἡ φαντασία ἐξυπλώνει τὴ ζωὴ ὅπως τὸ λυκόφως τὰ τοπεῖα. Ἐχον-

τας μέσα τους ἓνα ὀραϊότερο ὄνειρο ζωῆς, πῶς εἶνε δυνατό νὰ εὐχαριστηθοῦν μὲ τὴν πεζότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ; Θὰ ἔχρειαζόταν ἓνας ἀνώτερος στοιχεισμὸς γιὰ νὰ συμβιβασοῦν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἄλλ' αὐτὸν πῶς νὰ τὸν ἔχουν, ὅταν τὸ μόνο τους ζωικὸ στοιχεῖο εἶνε μιὰ μεγάλη ψυχοπάθεια — δηλαδὴ ὁ ἀντίθετος μὲ τὸν στοιχεισμὸ πόθος ; Ἡ ὅσοι λίγοι εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ μποροῦν νὰ ξεχωρίζουν τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τῆς χίμαιρας καὶ ν' ἀποδέχονται τὴν πρώτη ὑψώνοντας γιὰ τ' ὄνειρά τους ἓνα λευκὸ, γαλῆνιο καὶ σιωπηλὸ ναὸ μέσα στὰ ἐνδόμυχα τῆς ψυχῆς τους, ναὸ στὸν ὁποῖο πηγαίνουνε στῆς ἐξαρετικὲς τῆς ζωῆς τους ὄρες γιὰ νὰ βροῦνε τὴν παρηγορία καὶ τὴ γλυκύτητα ποῦ κάνουνε ὑποφερτὴ καὶ ἀποδεχτὴ τὴ ζωὴ τὴν καθημερινὴ καὶ τὴν κοινή... Γιὰ νὰ μποροῦσαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ θὰ ἔπρεπε τὸ κυριαρχοῦν μέσα τους στοιχεῖο νὰ εἶνε ἡ φιλοσοφικὴ σκέψι — κι' αὐτοὶ δὲν ἔχουνε παρὰ μόνο αἴσθημα. Μὴν μπορῶντας λοιπὸν ν' ἀνυψώσουν τὴν ψυχὴ τους ὡς τὴ φιλοσοφικὴ στοιχειότητα, ἔλκονται ἀπὸ τὴ ζωὴ ὅπως οἱ πεταλοῦδες ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας. Πηγαίνουνε πρὸς ἀντιμάσσι τῆς θυμαμβικῆς καὶ ἀνύποτοι σὰν νέοι Ἀπολλῆδες. Τὰ θετικὰ κεφάλαιά τους μὲ τὰ ὁποία ξεκινοῦν νὰ τὴν κατακτήσουν εἶνε ἀρνητικὰ — γιατί εἶνε ὄνειρα καὶ μόνον ὄνειρα...

Εἶνε οἱ αἰώνιοι Ἰκαροὶ, καταδικασμένοι νὰ πέφτουν αἰώνια γιατί, ἀνώτερος ἀπὸ κάθε συλλογισμὸ καὶ ἀπὸ κάθε λογικὴ εἶνε μέσα τους ὁ πόθος νὰ πετάξουν—πρὸς τὸν ἥλιο τῆς εὐτυχίας.

Τέτοιος εἶνε καὶ ὁ Μποντελαίρ, — κι' ὅλη του ἡ ποίησι δὲν εἶνε παρὰ ἓνα βαριάντε τῆς ψυχικῆς αὐτῆς καταστάσεως. Ἐξεταζόμενῃ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ ἡ ποίησι τὸν παθεῖ νὰ φαίνεται ἀπλῶς καλλιτεχνικὴ γιὰ νὰ γίνῃ τελείως σενσιτιβ — ἐπομένως βαθεῖα ἀνθρώπινῃ. Ἡ ἐνστικτὴ ἀνάγκη τῆς εὐτυχίας εἶνε ὅλη του ἡ δυστυχία. Ἡ καλλίτερα ὅλη του ἡ τραγωδία εἶνε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ τὴν εὐρῆ ἐκεῖ ποῦ τὴν εὐρίσκουν οἱ ἄλλοι. Ἄν θέσῃ κανεὶς τὸν ὀρισμὸ, ὅτι εὐτυχία εἶνε μιὰ κατάστασι κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος βροῖσκεται σὲ μιὰ τελεία ἁρμονία τῶν πόθων του μὲ τὴν πραγματικότητα, δηλαδὴ ὅτι εἶνε κανεὶς εὐτυχῆς, ὅταν αὐτὸ ποῦ θέλει, αὐτὸ ποῦ ποθεῖ πραγματοποιεῖται, εἶνε εὐκόλο νὰ ἐννοήσῃ διατὶ μιὰ ψυχὴ ὅπως τοῦ Μποντελαίρ δὲν μπορεῖ νὰ εὐρῆ τὴν εὐτυχία ἐκεῖ ποῦ τὴν εὐρίσκουν οἱ ἄλλοι, ἀφοῦ οἱ πόθοι της εἶνε περισσότερο σύνθετοι, περισσότερο δυσκολοπραγματοποιήτοι ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Πόθοι χιμαϊρικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παιδιὰ ἄρρωστημένα μιᾶς ἄρρωστης φαντασίας, ἀκαθόριστοι πάντοτε. Πόθοι οἱ ὁποῖοι λίγο κατ' ὀλίγο ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς γιὰ νὰ γίνουν τελείως ἐγκεφαλικοὶ.

ΣΤ'.

Ὁ ἐγκεφαλισμὸς στὴν ἐποχὴ μας δὲν εἶνε μόνο ἓνα εἶδος τέχνης, εἶνε καὶ περισσότερο : εἶδος ζωῆς.

Τῶν ἐγκεφαλικῶν ἀνθρώπων ὅλη ἡ τραγωδία τῆς ζωῆς τους παίζεται στὸν ἐγκέφαλό τους. Ἡ ζωὴ τους ὅλη περνᾷ στὸ περι-

θώριο τῆς ζωῆς. ἔχουν μιὰ σκέψη παρόμοια μ' ἓνα λεπτότατο κόσκινο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀρέσκονται ἢ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ περνᾶνε ὅτι συμβαίνει γύρω τους κ' ὅτι συμβαίνει σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους. Στὴ ζωὴ φαίνονται ὡς θεατὲς παρὰ ὡς παῖχτες, κ' αὐτὸ γιατί ζοῦν μιὰ ἔνταστική, ἀπορροφητικὴ ζωὴ μέσα στὸν ἐγκέφαλό τους. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε ἐγκεφαλικοὶ δὲν ἔχουν πλεόν αἰσθήματα παρὰ συναισθήματα (sensations). Στὰ πράγματα δὲν βλέπουν τὸ σύνολο ἀλλὰ ζητᾶν μόνο τῆς λεπτομέρειες. Μοιάζουνε μὲ τῆς ἀράχνης ἢ ὁποῖες σὲ μιὰ παράμερη γωνιὰ ὑφαίνουνε μιὰν δλόκληρη γι' αὐτὲς οἰκουμένη.

Αὐτὸ παρατηρεῖται μονάχα στοὺς διανοητικοὺς ἀνθρώπους. «Ἐπειδὴ ὁ διανοητισμὸς εἶνε ἓνας τρόπος ὑπόρξεως μιᾶς ἰδιοσυγκρασίας, ἢ πρᾶξι τοῦ νὰ παρατηρῇ εἶνε κ' αὐτὸ μιὰ πρᾶξι. Εἶνε διὰ μιᾶς ἐξελέξεως αὐτῆς τῆς θελήσεως τοῦ αὐτῆ φθάνει στὸ σημεῖο ν' ἀδιαφορῇ νὰ δράσῃ γιὰ νὰ μὴν ἐνδιαφέρεται πειὰ παρὰ στὸ νὰ κωττάζῃ τὸν ἑαυτὸ τῆς νὰ δρά.»⁽¹⁾ Ὅλοι βέβαια οἱ διανοητικοὶ ἀνθρώποι δὲν εἶνε τέτοιοι. Τέτοιοι εἶνε μόνο ὅσων ἡ διάνοησι καὶ ἡ ζωὴ ἀκόμα μείνανε ἐρασιτεχνικές. Καὶ μ' ἐρασιτέχνες ἔννοῶ τοὺς διανοητικοὺς ἀνθρώπους τῶν ὁποίων ἡ σκέψι καὶ ἡ ζωὴ δὲν ἀφοσιώθηκαν ὀρισμένα σ' ἓνα πρᾶμα ὀρισμένο, ποῦ δὲν εὐρίσκουνε τὴν ἡδονὴν στῆ συνεχῆ ἐξυπηρέτησι μιᾶς κεντρικῆς ἰδέας, ποῦ — γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ μιὰ παραβολή, — δὲν ἐξελείγτηκαν σὲ μεταξοσκώληχες μὰ ἔμειναν διαρκῶς πεταλοῦδες: πεταλοῦδες τοῦ περνᾶν τὴ ζωὴ τους πετώντας ἀπὸ ἄνθος σὲ ἄνθος, ρουφώντας ἀπ' ὅλους τοὺς κάλυκες ὄλων τῶν λουλουδιῶν καὶ βρίσκοντας σ' αὐτὸ καὶ μόνο τὴν ἡδονή.

Εἶνε ἀκόμα — κ' αὐτὸ εἶνε φυσικὴ συνέπεια τοῦ διανοητικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ — αἰσθητικοὶ (esthètes), δηλαδὴ ἀνθρώποι ποῦ δὲν ἔχουν παρὰ τὸ πάθος τοῦ ὄραίου, ὄραιοπαθεῖς ποῦ αἰσθάνονται καὶ ποῦ ζητᾶνε τὴν ἡδονὴν στῆν ὁμορφιά, — μιὰ ἡδονὴ ἀποκλειστικῶς ἐγκεφαλική. Ἡ συνεχὴς ἀναζήτησι τῆς ἡδονῆς αὐτῆς καὶ ἡ συνεχὴς ἀνεύρεσί τῆς φέρνει μοιραῖα στὸν κόρο τῶν εὐκολῶν ὁμορφιῶν — ἐκείνων δηλαδὴ ποῦ ὑφίστανται πραγματικὰ ἐξωτερικὰ ἀπ' αὐτοὺς, ὅπως εἶνε ἡ γυναῖκα, ἡ φύσι κ.τ.λ. καὶ τοὺς φέρνει στὸ σημεῖο νὰ τεχνουργοῦν τὴν ὁμορφιά, νὰ ἐπιζητοῦν τὴ δύσκολη, τὴ σύνθετη, τὴν πλαστικὴ, τὴ χιμαρική, ποῦ μόνη πειὰ μπορεῖ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἐγκεφαλικὴ ἡδονὴν ποῦ ζητᾶνε. Καταλήγουνε δηλαδὴ ἐκεῖ ποῦ ὅλοι ὅσοι ἐκούρασαν τῆς αἰσθήσεως τοὺς καὶ ποῦ γιὰ νὰ τῆς διεγείρουν ἀναγκάζονται νὰ ζητοῦν κάτι καινούργιο, νὰ φανταστοῦν κάτι τὸ ἀσυνείθιστο — ἀπαράλλαχτα ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι τῆς καταπτώσεως, ποῦ γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κεντήσουν τὴν αἰσθησι τῆς γεύσεώς τους ἀναγκαζόντουσαν νὰ προστρέχουν σὲ τσουχερά, σπάνια φαγητὰ ἢ ὅπως οἱ ἀνθρώποι ποῦ ἐπλησίασαν πολὺ τῆς γυναῖκες καὶ δὲν αἰσθάνονται πειὰ ἔντονα τὸν φυσικὸ συνουσιασμὸ καὶ ποῦ ζητᾶν διάφορους ἄλλους τρόπους γιὰ νὰ διεγείρουν τῆς κουρασμένης ὀρμῆς τους.

Ἐπὶ τοῦ πρόκειμένου, ἔχουμε πειὰ τὸ τέλει ὑπόδειγμα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ φτάνει ὡς τὸν παραξυσμὸ στῆν ἀναζήτησι τῆς ἐγκε-

(1) J. de Gaultier : Introduction à la vie intellectuelle.

φαλικῆς ἡδονῆς στὸ πρόσωπο τοῦ ἥρωα τοῦ Huysmans, στὸν παράδοξο Ντεζεσέντ τοῦ «A Rebours». Ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ὁ ὁποῖος, θέλοντας νὰ ταξειδέῃ στῆν Ἀγγλία, ἀρκεῖται νὰ πάῃ στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, νὰ καθῆσῃ κοντὰ σὲ Ἄγγλους στὸν μπουφέ, νὰ καπνίσῃ ἀγγλικὸ καπνὸ, νὰ φάῃ ἀγγλικά φαγητὰ καὶ ὁ ὁποῖος ξαναγυρνᾷ πάλι στὸ σπῆτι τοῦ εὐχαριστημένος σὰν νὰ εἶχε κάνει αὐτὸ τὸ ταξίδι ποῦ δημιουργεῖ ἓνα ἐσωτερικὸ σπητιοῦ σὰν καμπίνα βαποριοῦ γιὰ νὰ φαντάζεται πῶς ταξειδεύει ποῦ γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ ἐγκεφαλικὴ ἡδονὴ στὸν ἑαυτὸ τοῦ γιομίζει τὸ καύκαλο μιᾶς χελῶνας μ' ὅλα τὰ πολύτιμα πετράδια, — εἶνε ὁ παθολογικὸς πλεόν τύπος τοῦ εἶδους αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ λέγεται ἐγκεφαλικὸς ἡδονιστῆς. Εἶνε ὅμως ἀληθινὸς καὶ δὲν ἔχει παρὰ νὰ θυμηθῇ κανεὶς τὴ ζωὴ τοῦ Γουάιλντ, τὴ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ Μπωντελαῖρ γιὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ.

Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ παύουν νὰ εἶνε πειὰ ὅπως οἱ ἄλλοι. Ἄν ἦσαν ἔρασμοι θὰ ἔκαναν ἓνα ἄλλο ἔννομα στῆν τρέλλα ἢ ὁποῖα γι' αὐτοὺς εἶνε Ζωή. Δημιουργοῦνε γύρω τους ἓνα τεχνητὸ περιβάλλο καὶ τέτοιο ποῦ νὰ δίνῃ στὸν ἐγκέφαλό τους τῆς ἡδονῆς καὶ ἀπολαύσεως ποῦ δὲν μποροῦν νὰ τῆς εὔρουν ἐκεῖ ποῦ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι. Ἄλλοι καλλιεροῦν τὸ παράδοξο, ἄλλοι τὸ φανταχτὸ, ἄλλοι τὸ νεκρικό, ἄλλοι τὸ ἀπαίσιο. Ἄλλοι, ὅπως πολλὲς ἑταῖρες ποῦ γνώρισα στὸ Παρίσι, ζοῦνε μέσα σὲ φειδία καὶ ἄλλα πραιοκοίτινα ἐρπετά, ἄλλοι, ὅπως ὁ Μπωντελαῖρ καταφεύγουνε στὰ ὅπια καὶ στῆς μορφῖνες. Βέβαια ὅλοι ὅσοι καταλήγουν εἰς αὐτὰ τὰ ἄκρα δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν αἰσθητισμὸ. Οἱ περισσώτεροι φτάνουν στὸν ἐγκεφαλικὸ αὐτὸν ἡδονισμὸ ἀπὸ μόνη τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναζητήσεως καινούργιων ἀπολαύσεων — κ' ἀφοῦ ἐξαντήσουν ὅλες τῆς ἄλλες στῆς ὁποῖες ἀρκοῦνται οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι. Ἄλλὰ κ' αὐτοὶ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τῆς ἐποχῆς τους: πονοῦν μέσα στῆ ζωὴ τὴν καθημερινὴ καὶ θέλουν ἢ νὰ ξεχάσουν ἢ νὰ βροῦν κάτι καινούργιο ποῦ νὰ διασκεδάζῃ τὴν ἀνία τους.

✱

Ἄς εἰσελθόμε τώρα στῆν ποίησι τοῦ Μπωντελαῖρ, — ποίησι τῆς ὁποίας ἀφετηρία εἶνε τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀναφέραμε.

Α΄.

Τὰ «Λουλούδια τοῦ Κακοῦ» εἶνε ἓνας τίτλος τὸν ὁποῖο ὁ ρομαντικὸς Γκωτιέ θεωρεῖ ἀληθινὸ «εὔρημα» ἀλλ' ὁ ὁποῖος ἀληθινὰ δὲν ἔχει καὶ πολλὴ σχέσι μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου. Ἐὸ περιεχόμενον ἀντὶ νὰ μιᾶς προξενήσῃ τὸ κρῦο ῥίγος ποῦ ὑπόκειται ὁ τίτλος, ἀντὶ νὰ εἶνε ἓνα μεριστοφελικὸ ἔργο ἢ ἀκόμα ὅτι ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου στὸ παρεκκλήσιο Σιστίνου, — δηλαδὴ ἓνα ἔργο μὲ ἠθικὴ βάσι, καμωμένο νὰ κινή τὸν τρόμο καὶ τὴν μετάνοια, — μᾶς γιομίζει μὲ μιὰν ἀπειρη συμπάθεια γιὰ τὸν ποιητῆ ὁ ὁποῖος, ἀντὶ νὰ μιᾶς ὀδηγῇ ὡς ἓνα σκληρὸ ἢ εἰρωνικὸ πνεῦμα τοῦ Κακοῦ ἀνάμεσα ἀπὸ τῆς σελίδες αὐτῆς, μᾶς δείχνει τὸν ἑαυτὸ του, — τὸν ἀρρωστο, τὸν πονεμένο, τὸν δυστυχισμένο ἑαυτὸ του.

Εἶνε μία τραγωδία ποῦ ἔχει τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς τραγωδίας : τὸν οἰκτον καὶ τὸν ἔλεον, ὅπως λέει ὁ Ἀριστοτέλης.

Ναί, καμμιά φορά πέρνει ἕνα εἰρωνικό ὕφος γιὰ νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὰ πεῖο πένθημα πράγματα. (1) Ἀλλὰ μάταια προσπαθεῖ νὰ πάρῃ ἕνα δογματικό καὶ ψυχρὸ ὕφος. Τὸ ὕφος αὐτὸ ἦχει ψεύτικα. Κάνει τὴν ἐντύπωσιν ποῦ θὰ μᾶς ἔκανε ἐάν ἕνας κολασμένος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ βρίσκονται στοὺς ἔσχατους κύκλους τῆς Δαντικῆς κολάσεως ἀνελάμβανε νὰ περιγράψῃ στὸ Λάντη μὲ αὐταρέσκεια καὶ ἀδιαφορία τὰ μαρτύριά του. Γι' αὐτὸ πρέπει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ ξεχωρίσῃ τὸ τεχνητὸ ἀπὸ τὸ εἰλικρινὲς μέρος τῆς Μπωντελαϊρικῆς ποιήσεως—κι' αὐτὸ δὲν εἶνε δύσκολο. Ἡ Revolte ὁλόκληρη καὶ μερικὰ ἄλλα τραγούδια τοῦ εἶδους αὐτοῦ δὲν ἀποτελοῦνε μέρος τῆς οὐσίας τῆς ποιήσεως τοῦ Μπωντελαίρ. Ἄμα τὰ βγάλῃ κανεὶς θὰ ἴδῃ καλλίτερα μέσα στὸ βάθος τῆς.

Ἡ ποίησις τοῦ Μπωντελαίρ εἶνε, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχή, ἕνας ἄπειρος πόνος γιὰ τὴν καθημερινότητα καὶ τὴν πεζότητα τῆς ζωῆς. Ὁ ποιητὴς εἶνε ἕνας αἰσθαντικὸς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ὄνειρεύτηκε τὴ ζωὴ καλλίτερη ἀφ' ὅτι εἶνε. Μπῆκε μέσα σ' αὐτὴν ὅπως οἱ καβαλλάρηδες στὰ μέρη τῶν τροπικῶν μέσα σὲ μιὰ πεδιάδα : χωρὶς

(1) Στὴ μικρὴ μελέτη ποῦ ἀφιερώνει γιὰ τὸν Μπωντελαίρ ὁ Ἀνατόλ Φράνς στὴν «Φιλολογικὴ Ζωὴ» του, ἀναφέρει μερικὰ ἀνέκδοτα σχετικά μὲ τὴ διάθεσιν αὐτῆ τοῦ ποιητῆ τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ» νὰ κινή τὴν οσανδλιστικὴ ἐκπλήξι τοῦ κόσμου. Εἰς ἕνα τίμιον καὶ ἀγαθὸν ὑπάλληλον τοῦ κράτους ὁ Μπωντελαίρ ἔλεγε μιὰν ἡμέρα :

— Ἐχετε φάει μυαλά μικροῦ παιδιοῦ ; Σὺς συμβουλεύω νὰ φῆτε. Εἶνε ἔξοχα.

Μιὰν ἄλλη ἡμέρα, στὴν αἴθουσα ἐνὸς ἐστιατορίου συγκαταμένου ἀπὸ ἐπαρχιώτες, ἄρχισε ὑψηλοφώνως μιὰν ἀφήγησιν μὲ τὴ φράσιν αὐτῆ :

— Ἀφοῦ ἐδολοφόνησα τὸν πτωχὸ μου πατέρα...

Δαβαίνοντας αἰτία ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὸν «σατανικό δαιδισμό» ποῦ εἶδειχε ὁ Μπωντελαίρ στὴ ζωὴ του, ὁ Ἀνατόλ Φράνς δίνει στὴν ποιητικὴ διάθεσιν τοῦ ποιητῆ τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ» ἕνα χαρακτηριστὸ ποῦ δὲν τὸν ἔχει ἢ καλλίτερα ποῦ, ἂν τὸν ἔχει, δὲν εἶνε ὁ κύριος χαρακτηριστὸς τῆς. Τὸν ἀναλύει ὡς ἕνα εἶδος Μπαρμπέ γτ' Ὀρβιλλύ, ὡς ἕνα χριστιανὸ ποῦ ἀγαπᾷ τὸ ἀμάρτημα καὶ ποῦ βρίσκει ἀπόλαυσιν στὸ νὰ κολάζεται. Ἄλλ' ἐνὸς κατορθώνει νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν πνευματικὴν του, τὴν ἐγκεφαλικὴν αὐτῆ τάσιν (τάσιν τὴν ὁποία ἐξήγησα περὶ ἄνω), παραδόξως σταματᾷ σ' αὐτὴν καὶ δὲν βλέπει ὅλη τὴν ποίησιν τοῦ Μπωντελαίρ παρὰ ἀπὸ τὸ πρῖσμα αὐτό. Εἶπα παραδόξως. Κι' αὐτὸ γιὰτὶ ὅλοι μας θεωροῦμε τὸν Ἀνατόλ Φράνς ὡς ἕνα περίεργον, μ' ἕνα σκεπτικισμὸ σαλονιακό, σὰν ἕνα ἀνώτερον ἐρασιτέχνη ποῦ περιδιδάσκει σὰν μέλισσα μέσα στὰ βιβλία καὶ στὴ ζωὴ, χωρὶς παρτί-παρτί, καὶ ποῦ ὅλα εἶνε γι' αὐτὸν μέσα διανοητικῆς ἀπολαύσεως. Ἄλλ' ὁ Ἀνατόλ Φράνς εἶνε πρὸ παντὸς ἄλλου ἕνας erudit. Ἕνας ἄνθρωπος ποῦ ἔχει τὸ πάθος τῶν βιβλίων καὶ ποῦ σκαλίζει μέσα σ' αὐτὰ μὲ τὴ μανίαν ἐνὸς συλλογέως. Τὸ πάθος αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ ν' ἀναζητήσῃ ὅτι σπάνιον κι' ὅτι ἀπόκρυφον ἀφῆκαν οἱ αἰῶνες. Αὐτὸς ὁ νεοπλαστικὸς, ὅπως τὸν λένε, αἰσθάνεται μιὰ κρυφὴ προτίμησιν γιὰ τὴ Θεολογίαν καὶ σὲ παλαιότερες ἐποχὰς θὰ ἦταν ἕνας πρώτης τάξεως «σχολαστικὸς». Δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἴδῃ κανεὶς μὲ πόση αὐταρέσκεια μιλάει, σταν τυχαίνει εὐκαρῖα γιὰ τὰ «Μυστήρια» τὰ μεσαιωνικά, γιὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀναχωρητῶν στὴς ἐρημους, γιὰ ἀγίους ἀγνώστους καὶ γιὰ τὴ Θεολογικὴ ἐν γένει φιλολογίαν. Ἦταν λοιπὸν φυσικὸ ὁ erudit αὐτὸς καὶ φιλοσοφοθεολόγος νὰ βρῇ μιὰ διανοητικὴ ἀπόλαυσιν μιλώντας γιὰ τὸν Μπωντελαίρ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ—παρμελώντας ἢ μὴ βρίσκοντας ὅτι εἶνε βαθύτερη ποιητικὴ τοῦ οὐσία.

νὰ φαντάζονται ὅτι τάνθη καὶ ἢ βλάστησι ποῦ τὴν στόλιζαν κρύβανε τελματώδη νερὰ στὸ βοῦρκο τῶν ὁποίων πλάνουνται, γιὰ νὰ μὴ ξεκολλήσουν πειὰ, τὰ πόδια τοῦ ἀλόγου. Αὐτὸς εἶνε ὁ πρόλογος τῆς τραγωδίας τῶν Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ. Ἡ τραγωδία ἀρχίζει μὲ τὴ συναίσθησιν τῆς χυδαιότητος τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Β.

Ριγμένος μέσα στὴν πολύβουη καὶ τεφρὴ πολιτεία, τραγουδαί μὲ λύπη, μὲ ἀσφυξία ἢ μὲ μανία τὴν τυφλὴ καὶ πικρὴ ζωὴ τῆς. Τὰ περισσότερα τραγούδια του εἶνε ἕνας μεγάλος ἀνθρώπινος πόνος—ὁ πόνος μιᾶς ψυχῆς ἢ ὁποία, πιασμένη στὸ βοῦρκο τῆς μάταια χτυπᾷει σπασμοδικὰ τὰ φτερά τῆς γιὰ νὰ βγῇ καὶ νὰ κολυμπήσῃ μέσα στὸν κυανὸν αἰθέρα. Ἡ πολιτεία κάθεται ἀπάνω του ὅπως τὸ ἐπιαιτικὸ κοράκι τοῦ Πόου. Τραγουδαί τὴν βαρεὴν ἀνίαν τῶν συνοικιῶν ὅπου κάποτε, ὅπως λέει μὲ μιὰν ἄθνη εἰρωνείαν, ἢ στρατιωτικὴ μουσικὴ : χύνει λίγον ἡρωϊσμὸν στὴς καρδιὰς τῶν νοικοκυρῶν. Τραγουδαί, μὲ σπαραγμὸ στὴν ψυχὴ τὰ ἄχρωμα ξημερώματά τῆς :

Ἡ δίανα σάλπιξε στὴς αὐλὲς τῶν στρατῶνων
Κι' ὁ προῖνός ἀγέρας ἔσβυνε τὰ φανάρια.

Ἦταν ἡ ὥρα ποῦ τὸ σμήνος τῶν κακῶν ὄνειρον
Συστρέφει στὰ κρεβάτια τοὺς τοὺς μελαχρινούς νέους
Ποῦ σὰν ἕνα ματωμένο μάτι ποῦ κινεῖται καὶ πάλλει
Ἡ λάμπα κάνει μιὰ κόκκινη κηλίδα στὸ φῶς
Ποῦ ἡ ψυχὴ, κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ κουρασμένου σώματος
Μιμείται τὴν ἀλγὴ τῆς λάμπας καὶ τῆς ἡμέρας.
Σὰν ἕνα κλαμένο πρόσωπο ποῦ τὸ στεγνώνουν ἢ πνοὴς τοῦ ἀνέμου
Ὁ ἀγέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ τὰ ρίγη τῶν πραγμάτων ποῦ φεύγουν.

Τὰ σπήτια ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀρχινοῦσαν νὰ κατνίζουν.
Ἡ κοινὲς γυναῖκες, μὲ τὰ βλέφαρα μελανιά,
Τὸ στόμα ἀνοιχτό, κοιμώντουσαν τὸν ἡλίθιον ὕπνον τους
Ἡ φτωχὴ, σέρνοντας τὰ μαραμμένα καὶ κρύα βυζιά τους
Φυσοῦσαν στὰ ξύλα τῆς φωτιάς τους καὶ στὰ δάχτυλά τους.

Μιὰ θάλασσα ὀμίχλης τύλιγε τὰ χτίρια
Κι' οἱ ἐτοιμοθάνατοι στὰ βάρη τῶν νοσοκομείων
Ἄφιναν τὸν τελευταῖον τους ρόγχο...

Τραγουδαί τὰ βράδια τῆς. Πότες καλεῖ τὴ θλίψιν του :

Ἐσο φρόνιμη, ὦ θλίψη μου, καὶ ἤσυχασε.
Γυρνεὲς τὸ βράδυ· νάτο, κατεβαίνει :
Μιὰ σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα τυλίγει τὴν πόλιν
Σ' ἄλλους φέροντας τὴ γαλήνην καὶ σ' ἄλλους τῆς φροντίδες.

Ἐνθ' τῶν θνητῶν τὸ ταπεινὸ πλῆθος
Κάτω ἀπ' τὸ μαστίγιό τῆς ἡδονῆς, τοῦ δημίου αὐτοῦ ποῦ δὲ χαρίζεται,
Πηγαίνει νὰ μαζέψῃ τύψεις στὴ χυδαία γιορτή,
Θλίψι μου ἐσύ, δώσε μου τὸ χέρι σου· εἰ, ἀπὸ δῶ,

Μακρὰ τους. Κύτταξε νὰ σκύβουν τὰ περασμένα χρόνια
Ἄπ' τ' οὐρανοῦ τὰ μπαλκόνια, σὲ ρόμπες παλεϊνές·
Ν' ἀνεβαίνει ἀπ' τ' νερὰ ἢ χαμογελοῦσα νοσταλγία

Τὸν ἥλιο ἐτοιμοθάνατο νὰ κοιμᾶται κάτω ἀπὸ μὴν ἀψίδα,
Καί, σάν ἓνα μακρὸ σάβανο ποῦ σέρνεται στὴν Ἀνατολή,
Ἄκουε, ἀγαπημένη μου, ἀκουε τὴ γλυκεῖα νύχτα νὰ περπατᾷ ;

Τότε εἶνε ἡ ὥρα ἡ ἀγαπημένη σταῖ ὄνειρα :

Εἶνε γλυκὴ, μέσ' ἀπ' τῆς ὀμίχλης, νὰ βλέπῃς νὰ φωτίζῃ
Τ' ἄστρο στὸν οὐρανό, ἢ λάμπα στὸ παράθυρο,
Τὰ φλογώδη λουλούδια ν' ἀναβαίνουν στὸν οὐρανό
Καὶ τὸ φεγγάρι νὰ ρίχνῃ τὴν ὄχρῃ του μαγεία.
Θὰ ἰδῶ ἄνοιξες, καλοκαίρια, φθινόπωρα·
Κι' ὅταν ἐρθῇ ὁ χειμῶνας μὲ τὰ μονότονα χιόνια
Θὰ κλείσω παντοῦ πόρτες καὶ παράθυρα
Γιὰ νὰ χρίσω μέσα στὴ νύχτα τὰ μαγικά μου παλάτια.
Τότες θὰ ξαναἰδῶ τοὺς κυανοὺς ὄριζοντες
Τοὺς κήπους, τ' ἀναβρυτήρια νὰ κλαίνε σταῖ μάρμαρα,
Φιλιά, πουλιὰ ποῦ νὰ τραγουδοῦνε μέρα καὶ νύχτα...

Ὅμως ἡ νύχτα τῆς πολιτείας δὲν ἀφίνει τὴν ψυχὴ στὴ ρεμ-
βαστικὴ αὐτὴ ἡδονὴ τῶν σιωπηλῶν ὥρων. Τὰ γαλανὰ ὄνειράτα,
τὰ περασμένα μὲ τῆς ξεχωρισματισμένες ρόμπες, ἢ ἡρεμὲς νοσταλγίες, ἢ
χιμαῖρες ποῦ χορεύουνε μέσα στὸ ὄχρὸ σεληνόφως—ἀλλοίμονο !
ὅλα τὰ ὄραϊα καὶ ἀπαλὰ πένθημα πράγματα πνίγονται, χάνονται
μέσα στὴν κτηνώδη νύχτα τῆς βουερῆς πολιτείας ποῦ τὰ φῶτα
ἀνάβουνε τῆς μακρῆς σειρῆς τους, ποῦ τὰ κέντρα ἤχου ἀπὸ μου-
σικῆς καὶ φωνῆς, ποῦ οἱ δρόμοι γεμίζουνε ἀπὸ πόρνες κι' ἀπὸ
κλέφτες κι' ἀπ' ἀνθρώπους ποῦ τρέχουνε σάν τὰ κτήνη νὰ μεθύ-
σουνε καὶ νὰ διασκεδάσουν.

Δυστυχημένος ὁ ποιητὴς τί νὰ σκεφθῇ τότε ; Σκέπτεται τοὺς
ὁμοίους του, ὅλους τοὺς δυστυχημένους :

Ὅλους ὅσους χόσανε ἐκεῖνο ποῦ δὲν ξαναβρίσκεται
Ποτές ! Ποτές ! κείνους ποῦ ποτίζονται μὲ δάκρυα
Καὶ θηλάζουν τὸν Πόνο σάν μιὰ καλὴ λύκαινα,
Τ' ἀχαμνὰ ὄρφανὰ ποῦ μαραίνονται σάν τὰ λουλούδια !

Τοὺς αἰχμαλωτισμένους, τοὺς νικημένους !... Τόσους ἄλλους
ἀκόμα ! Ὅλους ὅσους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος λέει :

— la morte è pigra e tardi !

Ἡ πολιτεία τὸν κρατᾷ σφιχτὰ μέσα σταῖ σκληρὰ νύχτα τῆς.

Μάταια τὸ λογικὸ μου θέλησε νὰ πιάσῃ τὸ πηδάλιο,
Ἡ τρικυμία παίρνεται, κατὰστρεφε τῆς προσπάθειές μου,
Κι' ἡ ψυχὴ μου χόρευε, χόρευε, σαπιοκάραβο
Χωρὶς κατάρτια, πάνω σὲ μιὰ τερατώδη κι' ἀτέλετη θάλασσα.

Αὐτὸς εἶνε ὁ πρόλογος τῆς τραγωδίας τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ
Κακοῦ».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἡ διάφορες ψυχικὲς καταστάσεις ἀπὸ τῆς ὁποῖες περνάει ὁ
ποιητὴς μέσα στὴ ζωὴ τῆς στυγνῆς πολιτείας, φερόμενος σάν νινά-
γιο ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τῆς κύματα, — ψυχικὲς καταστάσεις κάθε μία τῶν
ὁποίων εἶνε καὶ μιὰ πρᾶξι τῆς τραγωδίας τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ
Κακοῦ», — πέρνοντας μιὰ λογικὴ καὶ φυσικὴ σειρά ἐξελίξεως δίνουνε
στὸ βιβλίον ἓνα σύνολο δεμμένο ψυχολογικὰ καὶ τὸ κάνουνε ἓνα
καθρέφτη, ζοφερὸ καθρέφτη τῆς ἀθλιότητος τοῦ αἰσθαντικοῦ ἀν-
θρώπου μέσα στὴ ζωὴ. Ἡ ψυχικὲς αὐτὲς καταστάσεις ποῦ παρε-
λαύνουν πένθημα καὶ σοβαρὰ, — μοιραία πρόσωπα τοῦ οἰκουμενικοῦ
δράματος ποῦ λέγεται Ζωή, — εἶνε ἡ Συναίσθησι τῆς ἀνπαρξίας τῆς
Ἐδνχίας, ἢ Ἡδονὴ τοῦ Πόνου, ἢ Ἀνία, ἢ Ἀνάγκη τῆς Δημο-
σύνης καί, στερνὴ καὶ φυσικὴ συνέπεια, ἢ Ἐκκλησιὶ πρὸς τὸν
Θάνατο.

A

Ἡ τραγωδία δὲν ἀρχίζει μὲ καμμιὰ μελαγχολικὴ ἀνάμνησι πι-
λητῶν εὐτυχημένων ἡμερῶν. Μοτίβο τῆς δὲν θὰ μπορούσαν νὰ
μποῦν οἱ στίχοι τοῦ Διάντη :

— Nessum maggior dolore
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria —

Ἡ εὐτυχία στὴ Μπωντελαριακὴ ποιήσι δὲν εἶνε τὸ χαμένον
καλὸ τῆς ζωῆς· εἶνε ὁ ἥσκιος τῆς ὁ ἀνέφικτος. Ἀπὸ τὴν πρώτη
ἐπισημὴ μὲ τὴ ζωὴ ὁ ποιητὴς βρέθηκε ἀντικρὺς στὴν περὶ πραγματι-
κότητα. Γεμάτη ὄνειράτα, ἔχοντας γύρω τῆς ἓνα χορὸ ἰδεωδῶν
χιμαρῶν ντυμένων μὲ ρόμπες ρόδινης καὶ γαλάζιες, — φτερωτῶν
χιμαρῶν ποῦ σχηματίζαν γύρω τῆς ἓνα θριαμβικὸ κύκλο νεότητος
κι' ὁμορφιάς, ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ἐξώρμησε μαζί τους πρὸς τὴν
κοιλιάδα τῆς ζωῆς, πρὸς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πρὸς τὸν ἥλιο.
Ὅμως ὁ ἥλιος ἔδινε καὶ ἡ ψυχὴ, ἀπριλιάτικη, παρθένα, ἀφελῆς
νόμισε πῶς θάταν δυνατὸ, τρέχοντας κατόπι τοῦ φωτός, νὰ πιάσῃ
σταῖ δάχτυλά τῆς τὰ χρυσὰ νήματα τῶν φευγαλέων ἀχτίδων :

Ἄς τρέξουμε πρὸς τὸν ὄριζοντα, βραδυναί, ἄς τρέξουμε γρήγορα,
Γιὰ νὰ πιάσουμε μιὰ τουλάχιστο λοξὴ του ἀχτίδα !

Τὸ κηρυγτὸ ἦταν μάταιο κ' ἡ ψυχὴ στάθηκε ἀποσταμένη,
φοβισμένη μπρὸς στὴ μεγάλη νύχτα τοῦ κατέβαινε :

Μὰ κηρυγῶ μάταια τὸν θεὸ τοῦ φεύγει
Ἡ ἀκατανίκητη νύχτα ἐγκαθιστάει τὴν αὐτοκρατορία της,
Μαύρη, ὑγρή, θανατερὴ καὶ γιομάτη ρίγη...

Τὸ μοτίβο αὐτὸ τὸ βρίσκει κανεὶς μὲ τῆς φυσικῆς του περι-
λιγῆς καὶ τὸ φυσικὸ του ξετύλιγμα σκορπισμένον μέσα στὴς σελίδες
τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ». Εἶνε ἡ βία, μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς,
τῆς Μπωντελαϊριακῆς ποιήσεως. Ὅσο προχωρεῖ ὁ ποιητὴς μέσα
στὴ ζωὴ τόσο καὶ τὸ μοτίβο αὐτὸ γίνεται καὶ περὶ πικρότερο. Ἡ
νεαρὴ ἐκπληξὶ δίνει πλέον τόπο σὲ μιὰ παθητικὴ ἐγκαρτέρησι.
Ὁ ποιητὴς ἀποκτᾷ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ εὐτυχία εἶνε ἀνέφικτη.
Σιδερένιοι νόμοι ρυθμίζουν τὴ ζωὴ κ' ἀπ' τῆς ἀλυσίδος της εἶνε
ἀδύνατο νὰ ξεφύγῃ ὁ ἄνθρωπος. Μόνο τὰ παιδιά καὶ οἱ τρελλοὶ
μποροῦν νὰ εὐτυχήσουν, λέει ὁ Σοπενχάουερ. Ὁ Μπωντελαῖο προ-
σθέτει : καὶ οἱ ἀνίδεοι. Οἱ κοινοὶ καὶ οἱ καθημερινοὶ ἄνθρωποι
μποροῦν νὰ εἶνε εὐτυχεῖς γιατί δὲ ζητᾶνε τίποτα μέσα στὴ ζωὴ
ἀλλ' ἀρκοῦνται νὰ τεντώνουν τὸ χέρι τους καὶ νὰ πέρνουν ὅτι ἡ
Ζωὴ βάζει μπροστὰ τους. Οἱ ἄλλοι ὅμως, οἱ αἰσθαντικοὶ καὶ
γεμάτοι φαντασία ἄνθρωποι τοῦ, βλέποντας μὲ ἀδιαφορία ὅτι ἡ
ζωὴ μαζεύει μπροστὰ τους, ἀναζητᾶν μέσα στοὺς κινεοὺς κόσμους
τὸ ἐνδότερο ὄνειρό τους, νοιώθουνε πὼς μιὰ σκληρὴ Μοῖρα ἀρέ-
σκεται νὰ παίξῃ μ' αὐτοὺς ἀπομακρύνοντας, τὴν ὥρα τοῦ νομίζουν
ὅτι τὴν ἀγγίζουν, τὴν εὐτυχία. Μία βαρεὶὰ καὶ πονεμένη ἀτονία
καὶ κούρασι πιάνει τὸν ποιητὴ ἀπὸ ἄχαρὸ αὐτὸ παιχνίδι :

Οἱ ἐραστές τῶν πορνῶν
Εἶνε εὐτυχισμένοι, εὐδιάθετοι καὶ χορτάτοι
Ὅσο γὰρ μένα, τὰ χέρια μου εἶνε κουρασμένα
Μὲ τὸ νὰ ἔχουν περιπτυχθεῖ τὰ σύγνεφα.
Εἶνε χάρις στ' ἀσύγκριτα ἀστέρια,
Ποῦ λάμπουνε στὰ βάρη τῶν οὐρανῶν,
Ποῦ τὰ τυραγισμένα μου μάτια δὲ βλέπουνε
Παρὰ ἀναμνήσεις ἡλίων.
Μάταια θέλησα τοῦ ἄπειρου
Νὰ βρῶ τὴ μέση καὶ τὸ τέρμα
Κάτου ἀπὸ δὲν ξέρω ποῦ πύρινο μάτι
Νοιώθω τὰ φτερά μου ν' ἀναλώνουνε ...

Πέφτοντας μοιραία στὴν καθημερινότητα τῆς ζωῆς ὁ ποιητὴς
μοιάζει μὲ τὸν Ἀλάβαστρο, τὸ μεγάλο λευκὸ πουλὶ τοῦ πιάνουνε
κάποτες οἱ ναυτικοὶ γιὰ νὰ διασκεδάσουν βλέποντας το νὰ περ-
πατᾷ κατὰ ἓνα ἀστεῖο τρόπο στὸ χατάστρωμα ἐνῶ λίγο πρὶν
παρακολουθοῦσε τὸ καράβι πετώντας μεγαλόπρεπα καὶ ὑπερήφανα
πάνω ἀπὸ τὰ κύματα :

Ὁ ποιητὴς εἶνε ὅμοιος μὲ τὸν πρίγκιπα αὐτὸν τῶν νεφῶν
Ποῦ παίξει μὲ τὴ καταιγίδα καὶ εἰρηνεύεται κεινον τοῦ τὸν σημαδεύει

CHARLES BAUDELAIRE.

Ἐξόριστος στή γῆ ἀνάμεσα στά περίγελα τοῦ κόσμου
Ἄδυναται νά περπατήσει γιατί τόν ἐμποδίζουν τά γιγάντια φτερά του.

Ἄδυνατῶντας νά βροῖ τήν εὐτυχία μέσα στήν περὶ ζωή, μέσα σ' ἓνα κόσμο διεφθαρμένο, ὠφελιμιστικό, ἀρρωστημένο καί κτηνώδη, ὁ ποιητής μάταια προσπαθεῖ ν' ἀναψῶσθαι τήν ψυχὴ του ὡς τοὺς γαλιηνοτέρους κόσμους ὅπου κατοικοῦν οἱ σοφοί :

Εὐτυχημένος ἐκεῖνος ποῦ μπορεῖ μ' ἓνα δυνατό φτερό
Νά ἐξορμήσῃ πρὸς τοὺς φωτεινοὺς καί γαλήνιους κόσμους !
Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ σκέψις, ὅπως οἱ κορυθαίολοι,
Πετάνε ἐλεύθερα πρὸς τοὺς πρωϊνοὺς οὐρανοὺς,
Ποῦ φτερουγίζει πάνω ἀπ' τήν ζωή...

ἢ νά νοιώσῃ :

Τὸ χριστιανικό του αἷμα νά κυλάει ρυθμικά ...

Τὴν πίστι δὲν τὴν ἔχει πειὰ καὶ γιὰ νάχη κανεὶς τὴ γαλήνη τοῦ σοφοῦ θὰ ἔπρεπε νά κλείσῃ ἐρημητικά τὴν πόρτα του στοὺς ἦχους ποῦ ἔρχονται ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ στὰ ὄνειρα ποῦ θέλουν νά πετάξουν πρὸς αὐτήν. Ἄλλ' αὐτὸ πῶς εἶνε δυνατό σ' ἓναν ποιητὴ, δηλαδή σὲ μιὰ ψυχὴ πλασμένη ὅχι νά λογικεύεται ἀλλὰ νά παθαίνεται, ὅχι νά καθοδηγῆ τὴ ζωὴ ἀλλὰ νά φέρεται ἀπὸ αὐτήν, ὅχι νά πίνῃ τὴ ζωὴ σὰν μιὰ πιτζάνη, ἀργὰ καὶ ἐγκαταρρητικά, ἀλλὰ νά μεθῆ ἀπὸ τὸ δυνατό κρασί τῶν ὄνειρων ; Ἄλλοιῶς θάξιζε τὸν κόπο νά ζῆ κανεὶς ;

Φύλαξε τὰ ὄνειρά σου.

Οἱ σοφοὶ δὲν ἔχουνε τέτοια τόσο ὄρατα ὅσο οἱ τρελλοί.

Ἔστο κι' ἂν πρόκειται νά πονιῆ κανεὶς ἀπὸ τὴ συνεχῆ διὰ ψευδί τους.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἐπιποδὸς τῆς πρώτης πράξεως τῆς τραγωδίας.

Β'

Γιατὶ ὑπάρχει μιὰν ἀληθινὴν ἡδονὴν καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα τὸν πόνο. Ὁ ποιητὴς, ὅπως ὁ φτωχὸς μοναχὸς Τζοβάννι, ὁ δασκαλεμένος ἀπὸ τὸν Δόκτωρα Πονηρόν (στὴν Ἀνθρώπινη Κωμῳδία), ἀρέσκειται «στὴ θελκτικὴν χιμαρικότητα τῶν πραγμάτων καὶ στὴν πονεμένη ἡδονὴν τοῦ ζεῖν». Χωρὶς νά φτάνῃ κανεὶς στὰ ἄκρα ποῦ ἔφτανε ὁ Μπετόβεν ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Fiereus Gevaert, ἐξήταγε τρόπους ν' ἀξιάσῃ τὴν θλίψη τῆς ζωῆς του γιατί, ὅπως ἔλεγε, ἦταν ἀναγκαία στὴν τέχνη του, ὁ Πόνος εἶνε κι' αὐτὸς στοιχεῖο ζωῆς καὶ μέγας παράγων τέχνης. Ὅταν δὲ περάσῃ ἡ πρώτη του δυσάρεστη ὁρμὴ ἐπιτρέπει σὲ ἡδονή.

Δὲν ξεύρω ἂν αὐτὸ συμβαίνει γιατί στίς φλέβες μας ῥεεὶ ἀκόμα τὸ αἷμα αἰώνων ὀλοκλήρων Χριστιανισμοῦ (αἰώνων ποῦ εἶδαν ἀνθρώπους νά πηγαίνουν μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἔκστασι στὰ μαρτύρια), ἢ ἂν πρόκειται περὶ Σαδισμού, δηλαδή μεταστροφῆς τοῦ

νευρικοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου σὲ τρόπο ποῦ νά βροῖσῃ τὴν ἡδονὴν στὰ σύννορα τοῦ πόνου, ἀλλ' εἶνε βέβαιο ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ζοῦνε περισσότερο μὲ τὰ νεῦρα παρὰ μὲ τοὺς μυῶνες πέφτουνε σὲ μιὰν ἔκστασι ἡδονικὴ ὅταν ὁ πόνος τοὺς σφίγγει καὶ τοὺς συστρέφει καί, ὅταν δὲν τὸν προκαλοῦν μόνοι τῶν, ἀρέσκονται νά κάνουν πειὸ μακρύτερη, πειὸ μεγαλύτερη τὴ δυνάμει του, βασανίζοντας οἱ ἴδιοι τῆς ἠθικῆς τοὺς πληγές... Δὲν ξεύρω πῶς ἡ ἐπισημὴ ἐξηγεῖ τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἀλλὰ εἶνε βέβαιο πῶς ὑπάρχει κι' εἶνε ἀκόμα βέβαιο πῶς δὲν περιορίζεται στὸν ἠθικὸ ἀλλὰ ἐκτείνεται ἴσα μὲ τὸν φυσιολογικὸ πόνον. Οἱ πνιγόμενοι ποῦ, λένε, ὅτι νοιώθουν μιὰν ἡδονὴν συνοδευομένη ἀπὸ ρεῦσι τῶν γεννητηρίων ὀργάνων, οἱ ἀνθρώποι ποῦ εὐρίσκουν ἡδονὴν στὸ νά τυραγνοῦνται, ποῦ ἀρέσκονται στὴν ταπεινώσει, ποῦ εὐχαριστοῦνται στὸ νά ταλαιπωροῦνται, οἱ ἀνθρώποι οἱ ὅμοιοι μὲ τὴν γυναῖκα ἐκεῖνη τοῦ Μπουρζέ ἡ ὁποία, στὴν ἐρώτησι : — Πῶς τὸν ἀγαπᾷς ἀφοῦ σὲ δέσνει ; ἀπαντοῦσε μὲ τὸ ἀπροσδόκητο, κι' ὅμως πόσο ἀνθρώπινο, — Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν ἀγαπᾷ, — ὅλοι οἱ τύποι τῶν ἀναχωρητῶν, τῶν μαρτύρων, τῶν παραγνωρισμένων, τῶν δειλῶν καὶ ἀτυχῶν ἐρωτευμένων, τῶν ὑστερικῶν, τῶν σιδιστῶν, τῶν καλλιτεχνῶν βάζουνε τὴν ἡδονὴν τοῦ πόνου ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ὑγειῆ καὶ φυσικὴ ἡδονή. Τὴν παθολογικὴν αὐτὴν ἡδονὴν τοῦ πόνου, τοῦ πόνου τοῦ δυνατοῦ, τοῦ τυραγνικοῦ, τοῦ Πόνου ποῦ ἀπομυζᾷ τὸ αἷμα ὅπως ἡ ἀράχνη ἀλλὰ καὶ τοῦ γι' αὐτὸ τόσο ἀγαπητοῦ, τὴν βροῖσκει κανεὶς ἀνομολογουμένη στὴν «Vampire» τοῦ Μπωντελαίρ :

Ἐσύ, ποῦ σὰ μιὰ μαχαιριά,
Μπήγες στὴν παραπονετικὴ καρδιά μου!
Ἐσύ, ποῦ δυνατὴ σὰν ἓνα κοπάδι
Λαιμόνων, ἦρθες, τρελλὴ καὶ στολισμένη,

Τὸ ταπεινωμένο μου λογικὸ
Νά κἀνῃς κρεβάτι σου καὶ χτήμα
— Ἄτιμη ποῦ μαζὺ σου εἶμαι δεμένος
Ὅπως ὁ κατάδικος μὲ τὴν ἀλυσίδα,

Ὅπως ὁ ἐπίμονος ὁ παίχτης μὲ τὸ παιχνίδι,
Ὅπως ὁ μέθυσος μὲ τὴν μποτίλια,
Ὅπως τὰ σκουλήκια μὲ τὸ ψοφίμι,
— Καταραμένη, καταραμένη νᾶσε !

Ἰκέτεμα τὸ γρήγορο σπαθί
Νά ξανακαταχτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν μου.
Κι' εἶπα στὸ ἔπουλο δηλητήριον
Νά βοηθήσῃ τὴ δειλία μου.

Ἄλλοιμονο ! τὸ δηλητήριον καὶ τὸ σπαθί
Μὲ περιφρόνησαν καὶ μοῦ εἶπαν :
«Δὲν εἶσ' ἄξιος ν' ἀπολυτρωθῆς ἐσύ
Ἄπ' τὴ σκλαβιά σου τὴν καταραμένην,

Ἠλίθιε! — ἀπὸ τὰ νύχια τῆς
 Ἄν σ' ἐλευθέρωναν ἢ προσπάθειές μας,
 Τὰ φιλιὰ σου θ' ἀνάσταναν ξανά
 Τῆς αἱματορουφήχτρας σου τὸ πτόμα!»

Ἡ «ἡδονὴ στὸν πόνο» φτάνει ὡς τὸν παροξυσμὸ στοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποῦ, ὅπως ὁ Μπωντελαίρ, ζοῦνε στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς καὶ οἱ ὅποιοι, ἔχοντας μιὰ ραφιναρισμένη φαντασία, μιὰ ψυχὴ ἔτσι λεπτὴ ποῦ δονεῖται ὡς τὰ καλάμια τῶν βάλτων σὲ κάθε πνοὴ ἀγέρα, καὶ μιὰ διανοητικὴ βασανισμένη καὶ ὠραιοπαθῆ, ἀδυνατοῦνε νὰ ἐγκατεργήσουν στὴν κοινὴ τύχη ποῦ τοὺς ἐπερύλαζε ἡ Μοῖρα. Προικισμένοι μὲ τὸ στοιχεῖο τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ των, (dedoublement), περνᾶνε τὴν χωρὶς ἐξωτερικὰ γεγονότα ζωὴ τους ἐξετάζοντας ἢ παρατηρῶντας τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους ζῶντα μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Στὴν ἄχαρη αὐτὴν αυτοεξέτασι δὲν ἀφίνουν καμμιά τους πρᾶξι ποῦ νὰ μὴν τὴν κρίνουν, κανένα ἐνοχλητικὸ ἐρώτημα ποῦ νὰ μὴν ἀποτεῖνουν στὸν ἑαυτὸ τους. Κι' ἐπειδὴ κυττάζουν πάντα πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ τους εἶναι μὲ τὰ μῖαινα τῆς ψυχῆς τους καὶ μέσα ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῆς διανοητικότητός τους, περνᾶνε τὴ ζωὴ τους θρηγῶντας ἢ ἀηδιάζοντας τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους ὁ ὁποῖός ἐρπεῖ κι' αὐτὸς μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ — σὰν ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Κι' ἡ ἡδονὴ τους συνίσταται ἀκριβῶς στὸ νὰ ἐπαναλαμβάνουν μονότονα, χαϊρέκακα, ἐπίμονα στὸν ἑαυτὸ τους πῶς ἡ ζωὴ του εἶνε χυδαία, πῶς τὰ ὄνειρά του εἶνε χιμαϊρικά, ἔτσιμοι πάντα νὰ τὸν εἰρωνευτοῦν γιὰ κάθε του ὑποχώρησι, νὰ τὸν ἀηδιάσουν γιὰ κάθε του συμβιβασμὸ μὲ τὴ ζωὴ καὶ νὰ τοῦ ἀναξύσουν τὴς πληγῆς ποῦ ζητάει νὰ τῆς ἐπουλώσῃ μὲ τὰ βάλσιμα ποῦ ἔχουν ὄνομα: γυναῖκα, ἀλκοὸλ καὶ τὰ παρόμοια.

Εἶμαι ἡ πληγὴ καὶ τὸ μαχαίρι!
 Εἶμαι ἡ μπάτσα καὶ τὸ μάγουλο!
 Εἶμαι τὰ μέλη καὶ τὸ βασανιστήριον
 Καὶ τὸ θῆμα καὶ ὁ δῆμος μαζύ.⁽¹⁾

(1) Ἐδῶ πρέπει νὰ μιλήσῃ κανεὶς γιὰ τὴ γυναῖκα ἐκείνη, τὴν Μαύρη Ἀφροδίτη, ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Μπωντελαίρ, στὴν ὁποία εἶνε ἀφιερωμένα καὶ γιὰ τὴν ὁποία εἶνε γραμμένα τὰ περισσότερα τραγοῦδια τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ», — γιὰ τὴ γυναῖκα ποῦ ἐγέμισε τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ. Ἦταν μιὰ κρεοδὴ, μὲ ἀρκετὰ κοινὴ ὁμορφιά καὶ ἀρκετὰ κοινὰ ἤθη. Οἱ μὲν λένε πῶς τὴν εἶχε φέρει μαζύ του ἀπὸ τὸ μοναδικὸ ταξεῖδι ποῦ ὁ ποιητὴς ἔκανε στὴ νεότητά του στὴς Ἰνδίες, σταλμένος ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του γιὰ πρακτικότερα στάδια, κι' οἱ δὲ πῶς τὴν εἶχε συναντήσει στὰ Παρισινὰ πεζοδρομια ὅπου αὐτὴ σεργιᾶνε. Ὅπως κι' ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα εἶνε βέβαιο πῶς ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἐξήσκησε μεγάλη ἐπιρροὴ πάνω στὸν Μπωντελαίρ. Ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν ἔχει παρὰ νὰ κυττάξῃ κανεὶς τὰ τραγοῦδια ποῦ ἔγραψε γι' αὐτήν. Ὁ ἔρως αὐτὸς τοῦ Μπωντελαίρ ἦταν ἕνα πάθος τυραγνικὸ, ἀρροστημένον καὶ ἀρκετὰ παρᾶξονο γιὰ ἕνα ἄνθρωπο ὅπως ὁ Μπωντελαίρ, δηλαδὴ μὲ τέτοια ραφιναρισμένη διανοητικὴ καὶ τέτοιο λεπτὸ αἰσθητικισμὸ. Τὸν ἀποροφῶσε ὁλόκληρον.

Κάτω ἀπὸ τ' ἀταξιώτᾳ σου τὰ σκαρπίνια,
 Κάτω ἀπὸ τὰ θελκτικὰ μεταξωτὰ σου πόδια,

Γεμίζουν τὴ ζωὴ τους ὅλη μὲ τὸ ἀνάξυσμα καὶ τὴν ἀπόλαυσι τοῦ Πόνου των. Ἐπειδὴ εἶνε ἀρρωστες ψυχῆς ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν τὴν ὑγεία. Ἐπειδὴ καλλιεργοῦν τὸν πόνο τοὺς εἶνε ἀδύνατο νὰ κατανοήσουν τὴ χαρὰ. Ὑγεία καὶ χαρὰ εἶνε γι' αὐτοὺς κλήρα τῶν ἀνίδεων καὶ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἡδονή, ἡ ὀξεία ἐγκεφαλικὴ ἡδονὴ ποῦ τοὺς δίνει ὁ πόνος, οἱ μεγάλοι καὶ σκοτεινοὶ κόσμοι ποῦ ἀνοίγει στὴν ψυχὴ τους, τὸ χάσμα ποῦ ἐκτείνει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου τὸν ὁποῖο ἀηδιάζουν γιὰ τὴν σὲ συμβιβασμὸ μὲ τὴ ζωὴ: ὅλα αὐτὰ τοὺς κάνουν νὰ βλέπουν πρὸς τὸν πόνο ὡς πρὸς μιὰ σκοτεινὴ καὶ παντοδύναμη θεότητα, κι' οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ οἱ χωρὶς πίστι γίνονται οἱ λάτρεις καὶ οἱ φανατικοὶ τοῦ μεγάλου πνεύματος τοῦ Πόνου, τοῦ πνευματικοῦ πόνου τὸν ὁποῖο ἔτσι ὑπέροχα κι' ἔτσι τραγικὰ ἀπεικόνισε ὁ Γκνὴξ... Προσκυνοῦν τὸν Πόνο ὄχι πλέον μὲ τὴν ἐγκατεργεσί τοῦ Ἰωβ πρὸς τὸν Ἰεχωβά του: «Ὁ Κύριος μοῦ τὸ ἔδωκε, ὁ Κύριος μοῦ τὸ ἀφήρεσε: εὐλογημένον εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου», μὰ μὲ μιὰ ἀποδοχὴ στὴν ὁποία ὑπάρχει εὐτυχία:

Εὐλογημένος νὰ εἶσαι, Θεέ μου, ποῦ δίνεις τὸν Πόνο
 Σὰν ἕνα θεῖο φάρμακο στῆς μιαιότητές μας
 Καὶ σὰν τὸ καλλίτερο καὶ τὸ πεῖο ἄδολο νέκταρ
 Ποῦ προετοιμάζει τοὺς δυνατοὺς στῆς θεῖες ἡδονές!

Ἐγὼ βάζω τὴ μεγάλη μου χαρὰ,
 Τὴ μεγαλοφυΐα μου καὶ τὴ μοῖρα μου...

Αὐτὸ κι' ἔκανε. Στὴ γυναῖκα αὐτὴ ποῦ δὲν εἶχε νὰ δώσῃ στὸν ποιητὴ παρὰ μόνο ἕνα σῶμα ποῦ ἦταν «σὰν ἐχάλκινο ἀγάλμα» ὁ Μπωντελαίρ γονάτισε δουλικὰ, χωρὶς κανένα ἐγωισμὸ καὶ χωρὶς καμμιάν ὑπερηφάνεια. Ἔγινε σκλάβος τῆς καὶ ξεύρωμε πῶς ἡ γυναῖκα αὐτὴ τοῦ κέρθηκε πάντα μὲ τὴ σκληρότητα καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἑταρῶν ποῦ βρισκονε ἡδονὴ στὸ νὰ τυραγνοῦνε τὰ θῆματά τους. Τὸν ἀπομυζοῦσε οἰκονομικῶς καὶ τὸν ἀπατοῦσε μὲ τὸν πρῶτο τυχόντα... Ἀλλὰ τὸ πάθος τοῦ Μπωντελαίρ ἦταν τόσο τυφλό, τόσο ἀτίθασο στὴ λογικὴ ποῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, μολονότι ὑπέφερε σὰν νοησμένος κάτω ἀπὸ τὴ δεσποτεία αὐτῆ, μολονότι αἰσθανόταν τὴν πληγὴ τῆς ὑπερηφάνειάς του ν' ἀνοίγῃ ὀλοένα καὶ περισσότερο, ἀδυνατοῦσε νὰ ἀποτινάξῃ ἀπὸ πάνω του τὸν χαλινὸ ποῦ τοῦ γινότανε ὄλο καὶ πεῖο βαρύτερος. Τὴν ἀγατοῦσε ὅπως ὁ μέθυσος τὸ οἰνόπνευμα. Τὴν ἀγατοῦσε ἀκόμα καὶ γιὰ τὸν ἔκανε νὰ ὑποφέρει.

Καὶ λατρεύω, ὦ τέρας ἀσπλαγχνὸ καὶ σκληρὸ!
 Ὡς κι' αὐτὴ σου τὴν ψυχρότητα ποῦ σὲ κάνει πεῖο ὁμορφῆ!

Ἀντικρῶνουμε ἐδῶ μιὰν ἄλλη πλευρὰ τῆς ἡδονῆς αὐτῆς στὸν Πόνο ποῦ βρίζεται στὰ «Λουλουδία τοῦ Κακοῦ». Βλέπομε τὸν ποιητὴ τους νὰ σφαδάζῃ κάτω ἀπὸ τὰ νύχια τῆς Ἐταίρας καὶ νὰ φιλῇ ταυτόχρονα τὰ χέρια ποῦ τοῦ ματόνουν τὴν καρδιά. Νοιώθει τὴν ἀπειρὴ ἀθλιότητα του καὶ τὴν ἀθλιότητα αὐτῆ ἡ ἀρροστη ψυχῆ του τὴν ἀναζητεῖ. Ἡ ψυχὴ του σεργιᾶται στὰ πόδια τῆς γιὰ τὴν αἰσθάνεται μιὰν ἀκατανίκητη ἀνάγκη νὰ πονήσῃ—ὄλο καὶ πεῖο δυνατό:

Ὅτι χρειάζεται στὴν καρδιάν αὐτῆ τὴ βαθεῖα σὰν τὴν ἄβυσσο,
 Εἶσαι εὐ, Λαίδη Μάτρεθ, ψυχὴ δυνατὴ στὸ ἐγκλημα,
 Ὅνειρο ἐνὸς Αἰσχύλου ἀνθισμένο σὲ κλίματα βορεινὰ...

Συνειθίζει όμως κανείς σ' όλα—ὡς καὶ στὸν Πόνο!

Φτάνει ἐποχὴ ποῦ ἡ ψυχὴ ἢ ὁποῖα ἐδόνησε σ' ὅλους τοὺς πόνους, ἢ ὁποῖα ἐρούφηξε ὡς τὸν πᾶτο τὸ πικρὸ αὐτὸ κρασί τῆς πονεμένης ἡδονῆς πετάει μ' ἓνα κουρασμένο κίνημα ἀπὸ τὸ χέρι τῆς τὸ κίπελλο καὶ ἀπομένει κακομοιριασμένη, στυλώνοντας τὰ μάτια τῆς γυάλινα πρὸς τὸ κενό, τὸ μεγάλο κενὸ τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῆ ζωῆ δὲν ἔχει πειὰ στὰ χεῖλια παρὰ μιὰν ἀνούσια γεῦσι, ἀπὸ τὸν πόνο παρὰ μιὰ νύκτιν ὀδυνηρή. Μιὰ βαρεῖα ἀτονία καὶ ἀκατανίκητη ἀνία, μιὰν ἄρρωστη ἀτονία καὶ χαίνωσι, μιὰ τέλεια ἀδιαφορία κ' ἓνα μεγάλο κενὸ διαδέχονται τὸ μάταιο σφάδασμα τῆς ψυχῆς μέσα στὴ ζωῆ. Κουρασμένη ἀπ' ὅλα—ἀπὸ τῆ μάταιη τῆς εὐτυχίας ἀναζητήσι, ἀπὸ τὸ ἐκούσιο πλήγωμά τῆς, — δὲν αἰσθάνεται πειὰ παρὰ τὴν ἀνάγκη τῆς Γαλήνης.

Κατσουφιασμένο πνεῦμα, ποῦ ἄλλοτε ἀγαποῦσε τὴν πάλη,
Ἡ ἑλπίδα, ποῦ τὸ σπρηρὸν τῆς ὑπεδαύλιζε τὴν ὀρμὴ σου,
Δὲ θέλει νὰ σὲ κεντήσῃ πειὰ! Σπαλῶσον χωρὶς ντροπῆ,
Παληῶλογο ποῦ σκοτᾶται σὲ κάθε ἐμπόδιο.

Ἐγκαρτέρησε καρδιά μου' κοιμήσου τὸν ἔπνο τοῦ κτήνους.

Ἡ ζωῆ ὅλα φαίνεται τότε σὰν ἓνα βροχερὸ καὶ κρύο δειλινὸ.
Ἡ μεγάλη μέσα στὸν κόσμον μοναξιά καθίζει πάνω στὴν ψυχὴ ὅπως
τὸ λυκόφωσ τὸ ὑγρὸ καὶ τὸ πένθιμο στὴν κρύα γαλήνη ἐρημῶν δω-
ματίων.

Ἵταν ὁ οὐρανὸς χαμηλὸς καὶ βαρὺς πιέζει σὰν ταφόπετρα
Τὸ πνεῦμα ποῦ στενάζει θῆμα τῆς μεγάλης ἀνίας,
Καὶ ποῦ ὁ ὀρίζοντας ἀγκυλιάζοντας ὄλο τὸν κύκλο
Μᾶς χώνει μιὰν ἡμέρα μαύρη πειὸ πένθιμη κ' ἀπὸ τῆς νύχτης'

Ἵταν ἡ γῆ μετατρέπεται σὲ μιὰν εἰρκτὴ ὑγρή,
Μέσα στὴν ὁποῖα ἡ Ἑλπίδα, ὅμοια μὲ νυκτερίδα,
Χτυπάει τοὺς τοίχους μὲ τὸ δειλὸ φτερό τῆς
Καὶ τὸ κεφάλι τῆς σ' ὀροφῆς σαιτισμένες'

Ἵταν ἡ βροχὴ ξεδιπλώνοντας τὰ τεράστια δίχτυα τῆς
Μιᾶς μεγάλης φυλακῆς μιμείται τῆς κηκλίδος,
Κι' ἓνας βουβὸς λαὸς ἀπὸ ἄτιμες ἀράχνες
Τεντώνει τοὺς ἰστούς του στὰ βᾶθη τοῦ μυαλοῦ μας.

Ἀκούγονται νὰ χτυπάνε μανιασμένες καρμπάνες
Ποῦ ξεποστελνουν στὸν οὐρανὸν ἓνα ἀπαισιο οὐρλιασμα,
Σὰν πνεύματα πλανητικὰ καὶ χωρὶς πατρίδα
Ποῦ βάλνουνται νὰ στενάζουν μ' ἐπιμονή.

—Καὶ μακρὰ φέρετρα, χωρὶς τήματα καὶ χωρὶς μουσικῆς,
Περνᾶνε σιγανὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου' ἡ Ἑλπίδα,
Νικημένη, κλαίει, καὶ ἡ Ἄγωνία φριχτὴ, δεσποτικὴ
Πάνω στὸ σκυμένο μου κεφάλι μιτῆζει τὴ μαύρη τῆς σημαία.

Τὸν φοβερό, τὸν ἐφιαλτικὸ κόρο ποῦ κάθεται βροχῆς σὰ μο-
λῶβι πάνω στὴν ψυχὴ, τὴν Ἄγωνία ποῦ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ ριγμένη
μέσα στὸ κενό, — ὅμοια μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου ποῦ βλέπει
στ' ὄνειρό του πῶς πέφτει σὲ μιὰ τρομερὴν ἄβυσσο, — τὴ στιγμὴ
Ἄδιαφορία ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν πειὸ βαθειὰ ψυχικὴ κούρασι—
τοὺς βλέπει κανεὶς νὰ περνᾶνε μέσα ἀπ' τῆς σελίδες τῆς Μποτελαι-
ριακῆς ποιήσεως σὺ μιὰ βουβὴ Λιτανεία ποῦ ὀδοιπορεῖ φαντασμα-
τικὴ μέσα σὲ μιὰν ἐρημο...

Σὲ μιὰ τέτοια ψυχικὴ κατάστασι ριγμένος ὁ ἄνθρωπος κυττάζει
πρὸς τὴ ζωῆ ὅπως κυττάζει κανεὶς ἀπὸ ἓνα θαμπὸ παράθυρο ἓναν
ἐρημο μέσα στὴ βροχὴ καὶ τὴν ὑγρασία δρόμο: χωρὶς διάθεσι νὰ
βγῆ ἔξω καὶ μὲ μιὰν ἄπειρη ἀνία γιατί δὲν ἔχει νὰ ἀσχοληθῆ μὲ
κάτι. Ἵταν ἡ σκέψι του στρέφεται πρὸς τὰ περασμένα βλέπει τὴν
ψυχὴ του σὰν ἓνα τάφο σκοτεινὸ καὶ ὑγρὸ ἀπὸ τὸν ὀποῖο ἀναδίδεται
μιὰ ὀσμὴ σήψεως. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ διασκεδάσῃ μιὰ τέτοια
ψυχικὴ κατάστασι. Γυάλινα ἄτονα τὰ μάτια βλέπουνε πρὸς τῆς χί-
λιες ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς κ' ἓνα κουρασμένο χασμούρημα προοδίδει
τὴν ἔλλειψι στὴν ψυχὴ περιεργείας καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἡμέρες
περνᾶνε σὰν ἀλυσσοδεμένες: βαρεῖα, ἀργά, μονότονα.

Τίποτε δὲ μοιάζει σὲ μακρὸς τῆς ζωῆς ἡμέρες,

Ἵταν κάτω ἀπὸ τῆς βαρεῆς νιφάδες τῶν χιονερῶν χρόνων

Ἡ Ἄνι, τέκνο τῆς κατηφῆς ἀδιαφορίας,

Πέρνει τῆς ἐκτάσεις ἀθανασίας.

Ἵσοι δὲν ἔζησαν στὴς πολιτεῖες τοῦ Βορῶ δὲν μποροῦν νὰ
νοιώσουνε βαθειὰ τὸ συναίσθημα αὐτὸ τῆς ἀπειρῆς Ἄνις ποῦ
πεινᾶνε τὸν ἄνθρωπο ὅταν ἔζησε ὄλες τῆς ποικίλης ζωῆς τῆς κ' ἐγνώ-
ρισε ἐκεῖνο ποῦ σ' ἓνα στίχο μου ὀνομάζω

... . κάθε γιορτῆς ἐπαύριο.

Ἵταν δὲν ἔχει κανεὶς κανένα σκοπὸ στὴ ζωῆ του καὶ ζεῖ ἀπλῶς
τὴν ἡμέρα γιὰ τὴν ἡμέρα' ὅταν μάλιστα μὲ τὴν δική του τὴν πείρα
ὅτι τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ ρομάντζου τοῦ ἔρωτα εἶνε προδοσία
ἢ κόρος' ὅταν στραγγίση τὸ ποτήρι τῶν ἡδονῶν κ' εὖρη στὸ βᾶθος
του ἀντὶ τῆς εὐτυχίας τὴν ἀηδία ὅταν γνωρίσῃ τὴ μονοτονία τῶν
διασκεδάσεων καὶ τὴν πικρία τῶν ξεπλυμένων ἀγῶν μέσα στῆς
ὀποῖες βρῖσκεται μὲ μιὰν ἀσημη γεῦσι στὸ στόμα κ' ἓνα μεγάλο
κενὸ στὴν ψυχὴ' ὅταν στὰ πένθιμα δειλινὰ, ποῦ χτυπάνε ἡ καρμπάνες
τῶν ἐσπερινῶν καὶ πέφτει μονότονα, ἀργά, ἐκνιρυστικὰ ἢ βροχὴ
στὰ τζάμια τῆς κάμαράς του, βρεθῆ μόνος, — μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ
του,—κ' ἀρξίση μασὺ του τὴν πένθιμη ἐκεῖνη σονομαλία γιὰ τὰ πε-
ρασμένα ποῦ δὲ θὰ ξανάρθουν πειὰ, γιὰ τὰ ὄνειρα ποῦ ξεφουλλιστή-
κανε, γιὰ τὰ χρόνια ποῦ περᾶσανε χωρὶς νὰ φέρουνε τὴν εὐτυχία,
γιὰ τὸ παρὸν τὸ γεμάτο μονοτονία, γιὰ τὸ μέλλον τὸ σκοτεινὸ ποῦ
δὲν ἔχει νὰ φέρῃ κανένα καλό,—τότε αἰσθάνεται μιὰν ἄπειρη ἀηδία
γιὰ ὅλα—καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του—, μιὰ ἔντονη ἀνάγκη νὰ κλείσῃ
τῆς πόρτες του στὴ ζωῆ καὶ νὰ μείνῃ σ' ἓνα σκοτάδι ξαπλωμένος

κάπου, σὺν ἓνα ζῶο ἀρρωστημένο, χωρὶς νὰ σκέπτεται τίποτα...
Ζηλεύει κανεὶς τότε τὴν τύχη :

τὸν περὶ ἄθλων ζῶον
ποῦ μοροῦν νὰ βυθίζονται σ' ἓνα ἠλίθιο ὕψος,
Ἔτσι ἀργὰ ποῦ ξετυλίγεται τὸ κουβάρι τοῦ καιροῦ !

Ἡ ἡμέρες φαίνονται ἀτέλειωτες στὴν ψυχὴ τὴν ἀηδιασμένη
ἀπ' ὅλα. Ἡ ἐσώτερη γινώσκει ὅτι τίποτα, τίποτα δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξει
τὴν κατάστασι αὐτῆς, ὅτι τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τῆς δώσει ἓνα κά-
ποιο ἐνδιαφέρον καὶ μιὰ χαρὰ ἀφοῦ ἡ θλίψις ἀναβλύζει ἀπὸ μέσα μας :

« καθὼς οἱ ἀναβόλοι ἀπὸ τὴ θάλασσα »,

ἡ συναίσθησι πῶς παντοῦ, ὅπου καὶ νὰ πάη, θὰ συναντήσῃ « τὰ
ἴδια καὶ τὰ ἴδια », ὅπως λέει μὲ μιὰ πονεμένη στοικτικότητα ὁ Παν-
τελής Χόρν, — ὅλα αὐτὰ φέρνουνε τὴν ψυχὴ σ' ἓνα παροξυσμὸ ὁδύνης
ποῦ πλησιάζει πλέον πρὸς τὴν τρέλλα, τὴν πλέον τραγικὴ γιατί
εἶνε ἡ τρέλλα ποῦ αἰσθάνεται κανεὶς νὰ τοῦ ἔρχεται ὅταν, σὺν ὕψος
του, νοιώθει νὰ τὸν πνίγει ἓνα ἐριαιλικὸ βάρος :

Γιὰ νὰ σηκώσῃ κανεὶς ἓνα τέτοιο βάρος,
Σίγουρα, θὰ χρειάζοτανε τὸ κουράγιό σου !

Ἡ Βιλιέ ντελ Ἄντάνι φαντάστηκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ παράξενα
διηγήματά του, ὡς τὸ μεγαλύτερο βάσανο, τὸ βάσανο διὰ τῆς ἐλπίδος.
Περιγράφει ἓνα φυλακισμένο ἀπὸ τοὺς Ἱεροεξεταστὲς ποῦ τοῦ
ἀφίνουν, τάχα ἀπὸ ἀπροσεξία, ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα τῆς εἰρηκτικῆς του,
ποῦ βρίσκεται μέτρα ὀλόκληρα κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ τὸν ὁποῖο οἱ
δῆμοι του συλλαμβάνουν ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τρομερὰ καρδιοχτύπια
καὶ κολασμένη ἀγωνία, νομίζει τὸν ἑαυτοῦ τὸν ἐλεύθερο ἔξω ἀπὸ
τοὺς παχεῖς τοίχους τῆς φυλακῆς του. Ἡ Βιλιέ ντελ Ἄντάνι,
ξαναπέρνοντας τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀντίστροφο πλευρὰ, θὰ μο-
ροῦσε νὰ μᾶς εἶχε δώσει μιὰν ἀπείρως τραγικὴ εἰκόνα, τὴν εἰκόνα
τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ πειὰ νὰ ἔχη καμμίαν
ἐλπίδα. Τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος « καταραμένος κοινο-
βίτης, κατοικεῖ καὶ πηγαινοέρχεται ἀπὸ μιὰν αἰωνιότητα σ' ἓνα ἀπαί-
σιο κελί » : τὴν ψυχὴ του. Τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ξεύρει πῶς
οὔτε ἡ χαρὰ, οὔτε ἡ καλωσύνη, οὔτε ἡ ὑγιεία, οὔτε ἡ εὐτυχία
μποροῦν νὰ φωτίσουν μιὰ μέρα τὴν ψυχὴ του καὶ ποῦ, ἀπὸ τὸν
καλὸ ἄγγελό τῆς εὐτυχίας, τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ φωτός δὲν ζητάει πλέον
παρὰ τῆς προσευχῆς του :

Ἄλλ' ἀπὸ σένα, ἄγγελε, δὲν ζητῶ παρὰ τῆς προσευχῆς σου,
Ἄγγελε ὄλο εὐτυχία, χαρὰ καὶ φῶς !

Ἡ ἀνία εἶνε μικρότερη ἀπὸ τὴν ὁδύνη. Ἡ ὁδύνη εἶνε στοι-
χεῖο ζωῆς ἢ ἀνία εἶνε ἓνα ἀρνητικὸ κατ' ἐξοχὴ στοιχεῖο. Μοιάζει τὰ
ξωτικά ἐκεῖνα ἀνθη τῶν ὁποίων τὸ ἄρωμα εἶνε δηλητήριον. Χαρέ-
κικο πνεῦμα, εἶνε αὐτὸ ποῦ χτυπιεῖ εἰρωνικὰ τὰ παράθυρά μας
μαζὺ μὲ τὴ βροχί, εἶνε αὐτὸ ποῦ μπαίνει ἀγάλλια - ἀγάλλια στὴν

Le proffide'

Le Soleil S'est levé d'un Crêpe, Comme le,
O Soleil de mon âme, emmitouflé de l'ombre,
Dors ou fume, à ton gré; Sois muette, Sois Sombre,
Et plonge tout entier au gouffre de l'Enfer !

Tu t'aime ainsi ! Pourtant Si tu veux aujourd'hui,
Comme un autre s'élèver ~~hors~~ d'une
Et passer aux lieux que la Folie encombre,
C'est bien ! Charmant poignard, j'aillir de ton être !

Allume ta prunelle à la flamme des lectures ;
Allume le désir dans les regards des ruelles ;
C'est de toi m'est-il permis morbide ou pétalant,

Sois ce que tu voudras, nuit noire, rouge arrose,
Il n'est pas une fibre en tout mon corps tremblant
Qui ne crie : O mon cher Belphegor, je t'adore !

Charles Baudelaire

Impressionnée cela
(sans doute)
dans notre journal.

Je commence à avoir
de l'âge à six ans !
J'en ferai vingt.

κάμαρά μας όταν είμαστε μόνοι και πέρνει ἀθόρυβα μιὰ καρτέλα ἀντικυΐας μας και μᾶς μιλάει με τὴ μονότονη κι' ἐκνευριστικὴ φωνή του γιὰ ὅλες μας τῆς ἀθλιότητες και ποῦ μᾶς θυμίζει ὅτι ζητάμε νὰ ξεχάσουμε, εἶνε αὐτὸ ποῦ ὅταν βάνουμε στὸ νοῦ μας νὰ κάνουμε κάτι μᾶς ψιθυρίζει ἀποθαρρυντικά: Γιὰ ποῖό λόγο!... Γιὰ ποῖό λόγο!... Ἡ ἀνία εἶνε χειρότερη κι' ἀπὸ τὸν κόρο. Ὁ κόρος μπορεῖ και δίνει τὸν κτηνώδη ἔπνο, τὸν χορτασμό τὸν ἡλίθιο. Ἡ ἀνία ὅμως ἔχει χαρακτηριστικὸ τῆς τὴν Ἀνησυχία. Ὁ κόρος εἶνε ἀγαθὸς γίγας. Ἡ ἀνία εἶνε μιὰ μέγαιρα. Δὲν χτυπάει ὡς τὴν ἀναισθησία· κεντάει ὡς τὸν παροξυσμό. Ὑπουλη, ἔρπουσα, ἀπηγής:

Ἄπὸ τὸ αἷμα ποῦ χάνουμε
Μεγαλώνει και δυναμώνει.

Ὅπως ὁ τερμίτης, ἐπιτίθεται κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴ βᾶσι τῆς ψυχῆς μας. Μᾶς συνοδεύει ὅπου κι' ἂν πάμε. Στὰ ταξείδια μας, εἶνε με τῆς ἀποσκευῆς μας κι' αὐτὴ. Ὅταν νομίζουμε πῶς εἶμαστε μόνοι, εἶνε δίπλα μας. Στὸ φῶς, ἀπλώνει τὴ σκιά της. Ἡ διαρκὴς παρουσία της καθίσταται στὸ τέλος ἀνυπόφορη. Παρόμοια με τὰ ὄχληρά, ἐκνευριστικὰ ἔντομα ποῦ βουίζουν στὴ γαλήνη τῶν καλοκαιρινῶν μεσημεριῶν ἐμποδίζοντας τὸν ὕπνο, ἡ Ἀνία, μονότονη, ἐπίμονη πηγαινοέρχεται μέσα στὸ μυαλό μας και κάνει τὴ ζωὴ ἀφόρητη. Μάταια προσπαθοῦμε νὰ τὴν χάσουμε μέσα στὸ συνωστισμό τῶν γιορτῶν, νὰ τὴ διασκεδάσουμε στὰ κέντρα τῶν γυναικῶν και τῶν μουσικῶν, νὰ τὴν σύρουμε, γιὰ νὰ ξεχαστῇ, σὲ ταξείδια και σὲ τόπους καινούργιους. Ἐκεῖ ποῦ νομίζουμε πῶς τὴν ἐξαπατήσαμε ἀκοῦμε τὴ συριστικὴ, ἀσθματικὴ φωνή της νὰ μᾶς λέη πῶς παντοῦ εἶνε τὰ ἴδια και πῶς δὲν ἄξιζε τὸν κόπο νὰ μετακινηθῇ κανεὶς ἀνώφελα...

Και ἀρχίζει τότε ἡ ἀχαρὴ πάλι τοῦ ἀνθρώπου με τὸ φάντασμα αὐτὸ τῆς ἀνίας του, πάλι ποῦ μοιάζει καταπληκτικὰ με τὴν προσπάθεια ποῦ θάκανε κανεὶς νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν ἴδιο του τὸν ἴσκιό ἢ τὸ κοντὸ στριφογύρισμα τῶν σκυλιῶν ὅταν πασάκίζουν ν' ἀπελευθερωθῶν ἀπὸ κάποιο τενεκὲν δεμένο στὴν οὐρὰ τους. Ζητᾶνε νὰ τὴν βγάλουν ἀπὸ πάνω τους με τὰ σπασμωδικὰ κινήματα ἐκείνων ποῦ σγίζουν τὸ πονκάμισό τους γιὰ ν' ἀναπνεύσουν πειὸ πλατύτερα. Δαιμονισμένοι, στρέφονται στὴ Ζωὴ και ζητᾶνε ὄχι πλέον τὴν εὐτυχία ἀλλὰ τὴ λήθη...

Δ.

Σὲ ποῖό φίλτρο, σὲ ποῖό κρασί, σὲ ποῖα πιζάνη,
Μποροῦμε νὰ πιξοῦμε τὸν καλὸν αὐτὸν ἔχτρο,
Τὸν καταστροφέα και τὸν λαίμαργο σὺν τὴν εἰταίρα,
Τὸν ὑπομονητικὸ σὺν τὸ μυρμηγκί;
Σὲ ποῖό φίλτρο; — σὲ ποῖό κρασί; — σὲ ποῖα πιζάνη;

Ὁ Μπωντελαῖο τὸ ἀναζητήσε σ' ὅλα αὐτά, — και σ' ἄλλα ἰσόμοια.
Ἄπὸ μιὰ φιλικὴ βέβαια αἰδῶ, τελείως ὅμως ἀνώφελη ὅσο και ποιητικὴ, ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ ἐζήτησε στὸν πρόλογο τῶν «Λου-

λουδιῶν τοῦ Κακοῦ», λίγο μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μπωντελαῖο, νὰ διαφεύσῃ τὴ φήμη ποῦ εἶχε περιτυλίξει τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆ και ποῦ τὸν παράστανε στὸν κόσμο ὡς ἕναν ἄνθρωπο ποῦ εἶχε προστρέξει σ' ὅλους τοὺς «Τεχνητοὺς Παράδεισους»: στὸ ἀλκοόλ, στὸ ὄπιο, στὸ χασίς, και ἄλλους ἀναζητῶντας τὴ διέγερσι τῆς κουρασμένης φαντασίας του και και ἄλλους τὴν πρόσκαιρη εὐτυχία. Κατὰ τὸν ἀγαθὸν Θεό, ὁ Μπωντελαῖο ἐθεωροῦσε τὴν προσφυγὴ στὰ δηλητήρια αὐτά ὡς «μιὰ ἀσεβῆ προσπάθεια γιὰ νὰ ξεφεύγῃ κανεὶς ἀπὸ τὸν πόνο τὸν ἀναγκαῖο.» Ἐὰν πραγματικὰ ἡ φράσι αὐτὴ εἶνε τοῦ Μπωντελαῖο τὰ «Λουλουδία τοῦ Κακοῦ» εἶνε ἐδῶ γιὰ νὰ τὸν διαφεύσουν. Ἡ Μπωντελαϊακὴ σήσεις δὲν σταματᾷ ὅλη σὲ ὅτι ἀποκάλεσα «Ἡδονὴ τοῦ Πόνου.» Οἱ τίτλοι: Ἐξέγερσις και Θάνατος ποῦ συναντοῦνται σὴς ἑσπερῆς σελίδες τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ» δείχνουν ἀρχετὰ καθαρά τὴν ψυχικὴ ἐξέλιξι τοῦ ποιητῆ ποῦ ὑμνοῦσε τὸν Πόνο «σὺν τὸ καλλίτερο και τὸ ποῖό ἀγνὸ νέκταρ.» Ἄλλος τε δὲν ἔχει παρὰ νὰ ξεφυλίσῃ κανεὶς ἀλλῶς τῆς σελίδες τῶν «Λουλουδιῶν τοῦ Κακοῦ» γιὰ νὰ ἰδῇ ὅτι ὁ Μπωντελαῖο δὲν ἐπέρασε ὅλη του τὴ ζωὴ ἀποδεχόμενος τὸν Πόνο ὡς τὸν ἀναγκαῖο ἐξίλασμο γιὰ τῆς «μιαρότητες μας.» Ὁ καθολικισμὸς τοῦ Μπωντελαῖο δὲν ἦτανε στὴν καρδιά του ἀλλὰ στὴ διανόησι του. Ἦτανε δηλαδὴ ἕνα εἶδος ἀσθητικῆς στάσεως (attitude esthétique) τὴν ὁποία ὁ καιρὸς και ἡ μιζέρια τῆς ζωῆς του ἀνέλαβαν νὰ ἐξαλείφουν. Τὴ μάσκα αὐτὴ τῆς ἐγκαρτερήσεως ποῦ ἄρρεσε στὸ διανοητισμὸ του και στὴν ὑπερηφάνειά του ἡ Ζωὴ τοῦ τὴν ἀγῆρεσε και τὸ πρόσωπο τοῦ ποιητῆ φαίνεται ὅποιο και εἶνε: ἕνα ἀπειθὸς πονεμένο πρόσωπο τὸ ὁποῖο συσπᾶται ὀδυνηρά. Ὁ στοικισμὸς του δὲν εἶνε παρὰ ὡς πόθος. Ἡ διανόησι του και ἡ ὑπερηφάνειά του ἔτειναν πρὸς αὐτὸν ἀλλ' ἢ ψυχὴ του, ἀνθρώπινη, ζητοῦσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ πόνου με τοὺς σφραδασμοὺς πουλιῶν ποῦ τὸ κρατᾶει κανεὶς σπλασθωμένο στὰ χέρια του. Θὰ ἤθελε νάτανε κι' αὐτὸς ὅπως ὁ Λὸν Ζουάν του στὴν κόλασι:

Ὁλόρθος κ' ἴσιος μέσ' στὸν ὄλισμό του, ἕνας μεγάλος πέτρινος ἄνθρωπος
Στεκότανε στὸ πηδάλιο κι' ἔκοβε τὸ μαῦρο κῆμα.
Μὰ ὁ γαλήμιος ἤρωας, σκιρμένος πάνω στὴ σπάθη του,
Κύτταζε τὸ κῆμα ν' αὐλαζόνη και ἀδιαφοροῦσε στὰ γῆρα του.

Ἔτσι κι' αὐτὸς, ὑπερήφανος και στοικὸς σὺν ἕνας εὐγενῆς ἄλλων ἐποχῶν, θὰ ἤθελε ν' ἀδιαφορῇ στὰ γῆρα του και στὰ χτυπήματα τῆς Μοίρας. Ἡ ἀσθητικὴ του και ἡ ψυχικὴ του μαζὺ ἀδυναμία τὸν ἔκαναν νὰ θαυμάζῃ και νὰ ποθῇ νὰ ἦτανε ἕνας ἀπὸ τοὺς κοντοτιέρι τοῦ Ἰταλικῶν Κονατροσέντο, — ψυχρὸς, ἀναίσθητος κι' ἔτοιμος πάντα νὰ ἀντιμετωπιῇ τὴ δυστυχία και τὸν θάνατο μ' ἕνα μάτι γαλήνιο, γεμάτο ἀδιαφορία και, περισσότερο, περιφρόνησι. Θαυμάζει κανεὶς ἰδίως ὅτι δὲν εἶνε και ἡ πονεμένη ὅσο και λεπτὴ, γυναικεῖα ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ἀφίνει πολλές φορές τὴν «ἀσθητικὴ» αὐτὴ στάσι γιὰ νὰ φανῇ ὅποια εἶνε:

Πάρε με, βαγόνι! Πάρε με, φρεγάτα!
Μακρὰ! Μακρὰ ἀπ' ἐδῶ....

Πόσο μακριά είσαστε, παράδεισοι αρωματισμένοι,
"Οπου κάτω από ένα κυανό ουρανό όλα δεν είναι παρά αγάπη και χαρά,
"Οπου ό,τι αγαπάμε είναι αξιο να αγαπηθῆ !
"Οπου η καρδιά ρυθίζεται στην πειθ' αγνή ήδονή !
Πόσο είσαστε μακριά, αρωματισμένοι παράδεισοι !

Θά'πρεπε να μιλήση πλατειά κανείς για την «αισθητική»
του Μπωντελαίρ και να κινή πλατειά τον παραλληλισμό του τί
ήθελε να ήτανε και του τί ήτανε. Ός καλλιτέχνης του άρεσε να
κινή την έκκληση και την σιανδαλισμένη περιέργεια. Ός καλλιτέχνης
έτεινε προς την απάθεια των Ίνδων φακίων και προς μία
ψυχρή και είρωνική ένατένιση της ζωής. Έζητούσε για τον εαυτό του:

... της ευγενικής πόζες

Των μεγάλων σφιγγών των ξαπλωμένων στά βάθη των ερήμων,
Πού φαίνονται να κοιμούνται σ' ένα όνειρο ατέλειωτο.

"Ηθελε να είνε ός ένας ευγενικός «μπλαζέ» που δεν τείνει
πειά παρά στη γαλήνη:

Μισώ το πάθος και το πνεύμα μου κάνει κακό...

Στην ανία του ήθελε να δώση μιὰ προσωπίδα κόρου. Στην
άνησγία του τη μιάσα της αδιαφορίας. Ο Βυρωναϊσμός του είνε
όλως παιδικός. Όταν μιλεί με ένα στόμφο που κινεί το χαμόγελο
για πράγματα φριχτά, για νεκρούς «χαρούμενους» για βουκόλακες
που έρχονται να εκδικηθούν σατανικά και παγερά, μοιάζει τα
παιδιά που κύνουν κάποια μακάβρια φάρσα για να τρομάξουν ένα
όμοιο τους και που, από τη δύναμη της αϊθυποβολής, νοιώθουνε,
πρώτα αυτά, τα δόντια τους να τρίζουν από τον φόβο. Α! με ποιὰ
έπρηφάνεια μās παρουσιάζεται σαν στοιχειωμένος «μπονμπούλας»...

Σάν τους δαίμονες με τ' άγρια μάτια,
Θά ξαναγυρισω στην κρεβατοκάμαρά σου
Κι' άθόρυβα θά γλιστρήσω πλάι σου
Μαζύ με της σκιές της νύχτας...

«Παράξενος έραστής» θά ήθελε να βασιλεύη στις ψυχές των
γυναικών διά του τρόμου· φαντάζεται όργια τραγικά και φοβερά,
δαγκιάματα ύστερικά, περιπτύξεις κολασμένες· όνειρεύεται ήδονές
άμαρτωλές και, καταργώντας τη βασιλεία της ψυχής, ύμνει το
πουλημένο σώμα της Έταίρας.

Θά ήθελε ακόμα να είνε ένας Νιτσειστής, όχι μέσα στη ζωή
και στη δράσι άλλ' έξω απ' αυτήν, πέραν των παθών και του πόνου
πρός τους όποιους να κίπη κάποτε όχι μ' ενδιαφέρο αλλά με μιὰ
διασκεδαστική περιέργεια και πέρνει το ύφορ μεφιστοφελικού ται-
σερόνε για να μās περιδιαβάση ανά την ζωήν και της αθλιότητές
της. Νομίζει πώς τον άκούει κανείς να άρθρώνη με μιὰ παγερή
είρωνία την φράσι των ανθρώπων που επιδεικνύουν πανοράματα:
"Εδώ, κύριοι, βλέπετε...

"Αλλ' όλα αυτά είνε μία «τάσι» και όχι μία διάθεσι. Όπως
είπα στην αρχή της μελέτης αυτής ή βαθύτερη και ή άληθινή έπο-

μένως ουσία της ποιήσεως του Μπωντελαίρ βρίσκεται όταν θελήση
να την κυττάξη κανείς κάπως προσεκτικότερα, όταν σκαλίση την
επιφάνεια. "Ω! δεν έχει να κουραστή κύνοντάς το. Δεν απαιτείται
μεγάλη συγκέντρωσι και έρευνα για να την εύρη κανείς... "Αν απο-
σπάση την μάσκα που κύνει τραγικούς μορφασμούς θά ιδῆ ένα
πρόσωπο βουτηγμένο στα δάκρυα. Θά ιδῆ:

"Ενα νησιικό σαιτιμπάγκο που έπεδείκνυε τα τουλίμια του
Και το γέλοιο του το βρεγμένο από άόρατα δάκρυα,
Για να κινή τους χυδαίους να γελάσουν.

"Ο Μπωντελαίρ έπονούσε κι' ο πόνος του δεν είνε στωϊκός. Η
ψυχή του, ψυχή που έπέρασε απ' όλες της καταστάσεις, από τη συ-
ναίσθησι της αντιπαρξίας της ευτυχίας, από την ύστερική ήδονή του
πόνου και από την ανυπόφορη ανία, που την έκανε σά μιὰ νυχτε-
ρίδα να χιπάη τα φτερά της στους τοίχους της μονοτονίας και
του γνωστοῦ, φυσικό ήτανε ν' αναζητήση τη Λήθη σ' ότι μπορούσε
να του την δώση. Και την αναζήτησε. Στο ιστορικό πλέον "Οτέλ.
Πιμοντάν έσύγγασε περισσότερο άφ' ότι πιστεύει ο άγαθός Γκιωτιέ.
"Ο Άμπέλ Έρμαν μās δίνει σ' ένα τον κοινωνικό μνθιστόρημα και
διά του στόματος μās έταίρας την εικόνα του παράξενου ποιητή,
που δεν είνε άλλος από τον Μπωντελαίρ, όταν, μαζύ με μερικούς
άλλους, έπήγαινε για ν' αναζητήση «νέες ήδονές». Μιὰ δεν χρειάζεται
ή διαβεβαίωσι αυτή για να γίνη αυτό πιστευτό. Δεν έχει παρὰ να
κυττάξη κανείς τα διάφορα τραγούδια που αποτελούν της τόσο αν-
θρώπινες αυτές «Παρισινές Εικόνες» για να ιδῆ την άτμόσφαιρα
στην όποία έζησε ο ποιητής αναζητώντας την Λήθη. Νάτον όταν
κατεβαίνει το βράδυ στην τεφρή πολιτεία:

... οι κακοί δαίμονες στην άτμόσφαιρα

Ευπάνε βαρεία, σάν επιχειρηματίες,
Και τερουγίζοντας σποντάφτουν στα παραθυρόφυλλα και της σκελής.
"Ανάμεσα από τα φώτα που βασανίζει ο άνεμος
"Ανάβει ή Πορνεία μέσα στους δρόμους·
Σάν ένας μερμηκιώνας άνοίγει της εξόδου της·
Παντού άνοίγει έναν απόκρυφο δρόμο
Σάν τον έχθρό που επιτίθεται μυστικά·
"Εδώ κι' εκεί άκούγονται να βράζουν ή κοψίνες,
Των θεάτρων ή όχλαλού, το ρουχάλισμα των μουσικών·
Τά ξενοδοχεία, που άποζώνε από το χαρτοπαίγνιο,
Γεμίζουν πόρνες και παληανθρώπους, συνερόχους των,
Κι' οι κλέφτες, που δεν σταματάνε και δεν χαρίζονται,
Θ' άρχίσουν κι' αυτοί τη δουλειά τους
Και θ' άνοίξουνε σιγανά πόρτες και κάσες
Για να ζήσουνε μερικές ήμέρες και να θρέψουνε της έρομένες τους.

Πλατείς, κατάφωτοι άνοίγουνται οι δρόμοι μπροστά του. Τους
άκολουθεί ζητώντας έδω κι' εκεί να διασκεδάση την ανία του. Γά
βήματά του τον φέρνουνε παντού όπου άκούγονται ήχοι μουσικής

καὶ τραγούδια καὶ φωνές. Πότε στὰ κέντρα τῶν διασκεδάσεων καὶ πότε στὰ χαρτοπαίγνια βλέπει τὸν ἑαυτό του :

... ἀκουμπισμένο ψυχρό, σιωπηλό, ζηλεύοντα,
Ζηλεύοντα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τὸ ἐπίμονο πάθος,
Τῶν γρηῶν πορνῶν τὴν θανατερὴν χαρὰ...

Γιατὶ αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ διασκεδάσῃ. Μάταια ἀκόμη τῆς νύχτες, ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὰ κέντρα, ζητάει :

Νὰ κοιμήσῃ τὴ λύπη του σ' ἓνα κρεβάτι τῆς τύχης.

Παντοῦ, στὸ μέσο κάθε χαρᾶς, κάθε διασκεδάσεως ἡ Ἄνιᾳ σὰν ἓνας ζωντανὸς Θάνατος τοῦ παρουσιάζεται δείχνοντας τὸν σαρκαστικὸ μορφασμὸ τῆς. Ἡ χαρὰ τοῦ φαίνεται χυδαία καὶ τεχνητή, τὰ ἐκτυφλωτικά φῶτα τοῦ δείχνουνε ὡμὰ τῆς ρυτίδες τοῦ χρόνου, τῆς φροντίδας καὶ τῆς κούρασῆς στὰ πρόσωπα τῶν ὁμοίων του, ὅλα τοῦ κάνουν τὴν ἐντύπωσι βρονκολάκων,—βρονκολάκων κάποιων γνωστῶν καὶ περισιμένων.

Ἐπερήφανοί μου ἀνθρωπάκηδες, παρ' ὅλη τὴν τέχνη τῆς πούντρας καὶ τοῦ κοκκιναδιοῦ,
Μυρρίζετε ὅλοι σας τὸν θάνατο !...

Ἐλθισμένους στρέφεται τότε στὰ πράγματα ποῦ ἔχουν τὴ δύναμι νὰ δίνουν μίαν εὐτυχισμένη κατεύθυνσι στὴ σκέψι: στὸ κρασί, στὸ χασίς, στὸ ὄπιο.

Τὸ κρασί ξεύρει νὰ ντύῃ τὴν πιὸ ἄθλια τρώγλη
Μὲ μιὰ θαυματουργὴ πολυτέλεια,
Καὶ κάνει νὰ φαίνονται πολλές παραμυθένιες πόρτες
Μέσα στὸ χρυσάφι τῶν κόκκινων ἀμῶν του,
Σὰν ἓνας ἥλιος ποῦ βυσιλεύει σ' ἓναν οὐρανὸ νεφελώδη.

Τὸ ὄπιο μεγαλώνει ὅτι δὲν ἔχει τέρμα,
Μακραίνει τὸ ἄπειρο,
Μπαίνει μέσα στὸ χρόνο, τρυπάει τὴν ἡδονή
Καὶ μὲ ἀπολαύσεις μαῦρες καὶ πένθιμες
Γεμίζει τὴν ψυχὴ πειότερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ χωρέσῃ.

Στοὺς «Τεχνητοὺς Παραδείσους» ἀναλίνει μὲ λεπτομέρειες καὶ μὲ ἀκριβῆ φρασεολογία τὰ διάφορα στυγερὰ στήματα ποῦ δημιουργεῖ ἢ χορῆσι τοῦ χασίς καὶ τὴν μετάφρασι τῶν «Ἐξομολογήσεων ἐνὸς Ἄγγλου ὀπιωφίτου», τοῦ περιφθιμον αὐτοῦ βιβλίου τοῦ εὐφραμαθοῦς ντὲ Κίνσεϋ, τὴν στολίζει μὲ τόσες δικῆς του παρατηρήσεις ποῦ δὲν μποροῦν νὰ εἶνε παρατηρήσεις ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ ἐσύγνασε δέκα μόνον φορὲς εἰς τῆς συναθροίσεις τοῦ Ὀτέλ Πιμοντᾶν μὰ ποῦ προδίδουν τὸν ἀνθρώπο ποῦ ἔκανε ἀσκητή, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε μεγάλη, χορῆσι τῶν δηλητηρίων αὐτῶν. Ὁ Γκιωτιὲ δὲν δείχνει πίστι στὴν διαβεβαίωσι τοῦ ντὲ Κίνσεϋ πὼς κατώρθωσε νὰ σταματήσῃ τὴ χορῆσι τοῦ ὀπιου μετὰ δεκαεφτά χρόνια καὶ τὴ θεωρεῖ σὰν μιὰ θυσία στὴν ἠθικὴ καὶ στοὺς τέλους τοὺς κοινωνικοὺς. Γιατὶ νὰ

πιστέψουμε ἐμεῖς τὸν Μπωντελαίρ ὅταν φαίνεται κατακρίνων τὴν χορῆσι τοῦ ὀπιου; Ὅπως ὅποτε δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ συζητήσουμε τὸ ζήτημα αὐτό. Λίγο ἢ πολὺ, εἶνε βέβαιο πὼς ὁ Μπωντελαίρ προσέτερεξε σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς «τεχνητοὺς παραδείσους», κί' ἀφοῦ ἀηδίασε ὅλους τοὺς ἄλλους.

Στὸν ἔρωτα ζήτησα ἓναν ὄνο γιὰ νὰ ξεχάσω
Συχνὰ ζήτησα στὰ κρασιά τ' ἀπατηλά
Νὰ μοῦ κοιμήσουν μιὰ μέρα τὸν τρόπο ποῦ με τρώει.

Σ' ὅλα ἐζήτησε ὅτι μάταια παρεκάλεσε νὰ τοῦ δώσῃ ὁ Θεός:

... τὴ δύναμι καὶ τὸ θάρρος
Νὰ βλέπῃ τὴν καρδιά του καὶ τὸ σῶμα του δίχως ἀηδία!

Τίποτα ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ποθητὴ γαλήνη καὶ τὴν εὐλογημένη λήθη. Ὅτε τὰ ὄργια, οὔτε τὸ κρασί, οὔτε τὸ χασίς, οὔτε τὸ ὄπιο δὲν μπόρεσαν νὰ τοῦ μεθύσουν τὴν Ἄνιᾳ του τῆς ὁποίας εἶνε, ἀλλοίμονο :

... γραμμένο τῆς καὶ κλήρα τῆς
νὰ μὴν μπορῇ ποτέ νὰ κοιμηθῇ κάτου ἀπ' τὸ τραπέζι,
ὅπως οἱ μεθύσοι οἱ εὐτυχισμένοι...

Ε.

Ὁ Θάνατε, γεροκαπετάνιο, εἶνε καρὸς: ἄς σηκώσουμε τὴν ἀγκυρά!
Ὁ κόσμος αὐτὸς μᾶς προσεγγεῖ πλήξει, ὁ Θάνατε! Ἄς ἀνοιχτοῦμε!
Ἄν ὁ οὐρανὸς κί' ἡ θάλασσα εἶνε μαῦροι σὰν μελάνι,
Ἡ καρδιές μας ποῦ τῆς ξέρεις εἶνε γεράτες ἀχτινές!

Κέρασέ μας τὸ δηλητηριό σου γιὰ νὰ μᾶς τονώσῃ!
Θέλουμε, τόσο ἢ φωτιά αὐτὴ μᾶς καίει τὸ μυαλό,
Νὰ βυθιστοῦμε στὸ βάθος τῆς ἀβύσσου, εἴτε Κόλασι εἴτε οὐρανὸς εἶνε,
ἀδιάφορο,
Στὸ βάθος τοῦ ἀγνώστου γιὰ νὰ βροῦμε τίποτα καινοῦ ὄργιο.

Μοιραῖοι, σοβαροί, πένθιμοι οἱ στίχοι αὐτοὶ ἔχουνε τὸν ἀργὸ καὶ βαρὺ ρυθμὸ ἐπικηδείων ἐμβλημάτων. Ὑστερα ἀπ' αὐτοὺς ἡ σελίδα εἶνε λευκὴ καὶ τὸ τραγικὸ αὐτὸ βιβλίον τελειώνει...

ΣΤ.

Κί' ὅμως ἡ σοβαρὴ καὶ ἀντρικὴ αὐτὴ ἐκκλήσι στὸ Θάνατο δὲν εἶνε ἡ ἐκκλήσι μᾶς ψυχῆς ποῦ ζητάει σ' αὐτὸν τὴν Αἰωνία γαλήνη ὕστερα ἀπὸ τῆς μεγάλης συμφορῆς καὶ δυστυχίας τῆς ζωῆς. Τοῦ ἐπικηδείου αὐτοῦ ἐμβλημάτων οἱ τελευταῖοι ἤχοι δὲν ξεφυ-

χάνε ἀργὰ καὶ γαλήνια ὅπως τὸ ἐμβατήριο τοῦ Σοπὲν ὅπου ὁ
 Θάνατος φαίνεται σὰν ἓνα ἤρεμο τέρας ὅπου τὸ Πᾶν τελειώνει. Ἡ
 ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, πηδῶντας στὴ Χαρόντεια βάρκα, δὲν ἔχει ἔμπρὸς
 στὰ μάτια τῆς τὸ ὄραμα τῆς ὑπερτάτης ἀναπαύσεως, Ἡλυσίων
 στοὺς ἀνθηροὺς τῶν ὁποίων λειμώνες θὰ μπορέσει νὰ ξεχάσῃ τὴν
 ἀπειρὴ τῆς Ζωῆς ἀθλιότητα. Ἀπομακρυνόμενη γιὰ πάντα ἀπὸ τὸν
 κόσμο καὶ τὴ ζωὴ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ κρατεῖ ἀκόμα τὰ μάτια τῆς
 ἀνοιχτὰ πρὸς τοὺς κινουμένους καὶ αἰθερίους κόσμους τῶν ὀνείρων καὶ
 ἀντὶ ἡ λευκὴ τῆς σιλουέττα νὰ στέκεται ὀρθὴ καὶ νὰ κυττάξῃ
 στυγνὰ τὸν κόσμο πού ἡ βία ἀφίνει πίσω τῆς, σὰν ἐκείνους γιὰ
 τοὺς ὁποίους τὸ πᾶν ἐτελέσθη, στέκεται ἀλαφρὴ καὶ ἀνυπόμονη
 στὴν πρόρα καὶ πηγαίνει πρὸς τὰ σκοτεινὰ παρῶν τοῦ Πέραν τῆς
 Ζωῆς ζητώντας μὴν ἄλλη Ζωὴ στὴν ὁποία φαντάζεται πὼς ἴσως νὰ
 βρισκεται ὅτι ἀπελπισμένα, ἀδιάκοπα ἀναζητήσε : τὴν ΕΥΤΥΧΙΑ . . .

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΜΑΣΚΑ ΤΟΥ ΒΑΥΔΕΛΑΙΡΕ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΒΑΥΔΕΛΑΙΡΕ :

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ.

Σὰν τὸν ροδόλαμπρο τὸν θερινὸ οὐρανὸ εἶσαι εἰσὶ ἐσύ !
 Μὰ ἐμένα ἡ θλίψη μου μέσα μου σὰ θάλασσα ἀνεβαίνει,
 Κι ὅταν ἀπιδρομάει, στὰ ὄχρα τὰ χεῖλη μου ἀπομένει
 Ἐπὶ τὴν πικρὴ τὴν ἄλμη τῆς μιὰ γεύση καυτερή.

— Μάταια τὸ χέρι σου σὰ λυγόμενα μου γλυστρά
 Τὰ στήθη ὅ,τι ζητεῖς ἐκεῖ νὰ βρεῖς τόχει ρημάξει,
 Τῶχει ἡ γυναῖκα μὲ τὰ δόντια τ' ἄγρια τῆς σπαράξει.
 Πειὰ τὴν καρδιά μου μὴ ζητᾶς τὴ φάγαν τὰ θεριά.

Εἶναι ἡ καρδιά μου ἓνα παλάτι ὅπου τὸ διαγωνιζέται
 Ὁχλὸς μεθοῦν, σκοτώνονται, τραβιοῦνται ἀπ' τὰ μαλλιά !
 — Μιὰν εὐωδιά ἀπὸ τὸν γυμνὸ τὸν κόρφο σου ἀναβρῶζει !...

Σκληρὴ δυνάστη τὸν ψυχῶν, τὸ θέλεις, ὦ Ὁμορφιά !
 Μὲ τὸ πυρρὸ τὸ βλέμμα σου πού φωτοξεχειλιζέται,
 Ἐπόκαψε τὰ ράκη αὐτὰ πού ἀφήσαν τὰ θεριά !

Ἡ ΡΑΪΣΜΕΝΗ ΚΑΜΠΑΝΑ.

Γλυκόπικρο ν' ἀκούς τίς νύχτες τίς χειμερινές,
 Δίπλα στὴ θράκα πού σπιθοβολάει καὶ πού κλωνίζει,
 Ἄγάλι ἀγάλι οἱ ἀνάμνησες νάρχονται οἱ μακρονές
 Τὸν ἦχο τῆς στὴν καταχνιά ἢ καμπάνα ἐνῶ σκορπίζει.

Μακάριο σήμαντρο μὲ τὰ γλωσσίδια τὰ γερά,
 Καλοστεκόμενο, ξηρὸ μὲς τὰ γεράματά σου,
 Πού ἴδιος γεροσκοπὸς πού ἀπ' τὴ σκιανὴ του ὄξω ἀγρυπνᾷ,
 Πιστὰ ἀναδίνεις τὰ θρησκευτικὰ ἀνακράσματά σου !

Ἐμὲ ἡ ψυχὴ μου εἶναι ραῖσμενη, καὶ μὲς τὸν καῦμό τῆς
 Τὸν νύχτειο ἀγέρα ὅταν καμμιὰ φορὰ τὸν παγερὸ
 Θελήσει νὰ τὸν πλημμυρίσει ἀπ' τὸν σκοπὸ τῆς,

Μοιάζει ἡ φωνὴ τῆς πληγωμένου ρόχθο ἢ ἀποσταμένη
 Πιά σ' ἔναν λάκκο αἵματερό, μὲς σὲ νεκροὺς σωρὸ,
 Ἄσάλευτος, σ' ἓναν τεράστιο ἀγῶνα ὅπου πεθαίνει !

Η ΓΙΓΑΝΤΙΣΣΑ.

Τότε στην άκρατη πού κάθε μέρα ή Πλάση εγέννα
Τή δύναμή της, τέρατα παιδιά, νά ζώ κοντά
Σέ νέα καμιά γιγάντισσα θ' αποθυμούσα, ως ένα
Γατί χαδιάρικο σέ μιὰ βασιλική άγκαλιά.

Και την ψυχή της θάβλεπα και την κορμιοστασιά της
Ν' αυξάνει ελευτέρα μέσ σέ παιχνίδια τρομερά
Μιά άν κρύβει γλόγα σκοτεινή θά μάντενα ή καρδιά της
Τά μάτια της σ' όγρή νά πλέουν θωρώντας καταχνιά.

Όρες τά μέλη τά λαμπρά θά τά επερίτρεχά της
Στά πλάγια τών πελώριων της θά έσέρονμον ποδιών,
Κι όταν καμιά φορά βαρύν τό φώς τό θερμόν,

Κατάκοπη, μεσοκαμής θά βαθειοζοίμζε την,
Στόν ίσκιό όγκός τών άσπρων της θά έκοίτομον βυζιών
Καθώς ένα ήσυχο χωριό σ' ένού βουνού τά πόδια.

ΣΟΝΝΕΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ.

Μου λέν τά μάτια σου τά λαγαρά ώσάν τό κρουστάλλι :
«Τάχα γιά τί μου, ό άλλόκοτε έρωμένε μ' άγαπάς ; »
— Νάσαι όμορφη και μή μιλάς ! Τό πνεύμα μου, τά πάντα
Πού τό έξοργίζου, παρεκτός ή άγνεία του άρχαίου θεοιού,

Τό καταχθόνιο του κρυφό δέ θέλει νά στο είπει,
Λικνίστρια πού τό χέρι σου έπνοες βαθειούς μου τάξει !
Ούδέ τό μύθο του πού στη φωτιά έχει χαραχτεί.
Σχαίνομαι τό πάθος και τό πνεύμα μ' άηδιάζει !

Γλυκά ως άγαπηθούμε. Ίδες μέσ' από τη σκολιά του,
Ό Έρωσ ζοφερός, με τετρωμένο ό δολερός
Τόσο παραμονεύει. Πάντα είναι ίδια τ' άρματα του :

Κρήμα και σύγγυρο και χαμός ! — Ή άγή μου μαργαρίτα !
Δέν είσαι όπως έγώ ένας ήλιος χινοπορινός,
Ή έσύ τόσο ψυχρή, τόσο λευκή μου Μαργαρίτα !

SEMPER EADEM.

«Πούθε έρχεται, έλεγεσ, αυτή ή παράξενή σου θλίψη,
Πού όρμά ώσάν κήμα σ' έναν σκοτεινό βράχο γυμνό ; »
— Άπ' τόν καρπό όταν μιὰ φορά όλο τόν χωμό έχεις στίψει
Νά ζεις είναι πικρότατο ! Τό ξέρουν όλοι αυτό.

Άπλή πολύ, άνεξήγητη καθόλου είναι μιὰ όδύνη,
Και σ' όλους, όπως ή δική σου, φανερή, ή χαρά.
Πάρε λοιπόν νά μου φωτάς, ώραία περιέργη μου !
Και σόπαινε, κι ως είναι κι ή φωνή σου έτσι γλυκειά !

Σόπαινε, άνήξερη ψυχή ! πάντ' αναγαλλιασμένη !
Στόμα με γέλιο παιδικό ! Σφιχτότερα ένωμένοι
Είμαστε με τό Θάνατο παρ' ότι με τή Ζωή.

Άφες νά μευσθεί, άφες ή καρδιά μου άπ' όνα *ψέμμα*,
Σάν σ' όνειρο νά βυθισθώ μέσα σ' ώραίο σου βλέμμα,
Και στόν ματιών σου τη σκιά νά υπνώσω έπνο βαθύ !

ΞΩΤΙΚΟ ΜΥΡΟ.

Όταν τό μύρο τό ζεστό του κόρφου σου ανυσαίνω,
Τις χινοπορινές βραδείς, τά μάτια άγροσαλώ,
Κι άκρογαλιές θαμπωτικές, μακάριες ανυσταίνω
Βαθειά μου, ένα μονότονο φώς πού τίς κάνει λαμπρό

Μιά νήσο όγκή, μ' άλλόκοτα πού ή Πλάση τή στολίζει
Δέντρα, μιὰ νήσο όλόχημος πώχει γλυκούς καρπούς
Γυναίκες, ή άπονήρευτη ματιά των πού ξαγνίζει,
Άντρες λιγνόςσους, γερούς.

Τό μύρο σου πρός μακρονό με πάει τεταπό ένα κλίμα
Ένα λιμάνι βλέπω όλο κατάρτια, όλο πανιά
Άποσταμένα άκόμα άπ' τό θαλασσινό τό κήμα

Ένώ ή βαθειά άπ' τις φοινικές πού διαπερνάει τό άγέρι
Και τά ρουθούνια μου φουσκώνει, έντός μου, ή μερωδιά
Με τό σκοπό σμίγει πού τραγουδάν μακρυνά οί μαρνέροι.

ΟΨΙΜΟΣ ΜΕΤΑΓΝΩΜΟΣ.

"Όταν θά κοιμηθείς, ὡ ἐρεβική μου ἐσὺ ὁμορφάδα,
Σ' ἐνὸς μελανομάραρου μνημείου τὰ σκοτεινά,
"Όταν γιὰ λαμπροκατοιχία δὲ θύγεις, γιὰ παστάδα
Πάρεξ ὄγρῳ ἕναν σκότεινο λάκκο στὴ γῆς βαθειά·

"Όταν ἡ πέτρα θά πλακώσει τὰ τρεμόστηθά σου,
Καὶ τίς λαγόνες πού μ' ὄκνῳ κινῶνται ἕνα ρυθμό,
"Όταν θά σβύσει καὶ ὁ παλμός καὶ ὁ πόθος στὴν καρδιά σου,
Καὶ τὸ κοσμοπερπάτημά σου πάφει τὸ τρελλό,

Τὸ μνήμα, ἐξομολογητὴς τοῦ ἀτέλειωτου ὄνειρου μου
(Γιατὶ τὸ μνήμα πάντοτε θά νοιώθει τὸν ποιητή),
Τὶς νύχτες πού ὕπνος τίς μακρὲς στιγμὴ δὲ θά σ' ἀγγίζει,

Θά εἰπεῖ σου: « ὦ ἑταῖρα ἀστόχαστη, τί τάχῃ ἔχεις κερδίσει,
"Όπου δὲ γνώρισες ὅ,τι θρηνοῦν στὴ γῆ οἱ νεκροί; »
— Καὶ τὸ σκουλήκι ὡσάν μεταγνομὸς θά σὲ τρυπήσει.

Η ΑΛΛΟΤΙΝΗ ΖΩΗ.

Κάτου ἀπὸ εὐρύχωρους καιροὺ ἐκατοίχησα πυλώνες,
Πού οἱ μύριες τοὺς ἐβάφανε τοῦ πόντου ἠλιολαμπές,
Κι ὄλου μὲ τίς μεγάλες τῶν ἴσιες σεμνὲς κολώνες,
Τὸ βράδυα ἴδιες φαντάζανε μπαζαλικὲς στηλιές.

Οἱ τρικυμίες, τῶν οὐρανῶν κυλώντας τίς εἰκόνας,
Ἐσμίγαν μ' ἕνα ἐπίσημο τρόπο καὶ μυστικό
Τὶς συμφωνίες τίς πλούσιες τῶν καὶ τίς μεγαλοφώνες
Στὸ δῶν τὰ μάτια μου πού ἐκαθρεφτίζαν φῶς λαμπρό.

Καιρὸ, μὲς τίς εἰρηνικὲς χαρὲς ἔζησα ἐκεῖ,
Μέσα στὸ κῆμα, μὲς τὸ φῶς τὸ πειὸ γλυκὸ ὄνειρό μου,
Μέσα στοὺς σκλάβους μὲ τὸ εὐωδερὸ γυμνὸ κορμί,

Πού μὲ δροσάτα ἀνέμιζαν κλωριά τὸ μέτωπό μου,
Καὶ πού νὰ προσπαθοῦν νὰ βροῦν ἔννοια εἶχαν μοναχὴ
Τ' ὄδνηρό πού μ' ἔκαμνε νὰ λυθῶναι μυστικό μου.

SED NON SATIATA.

Θέαινα παράξενη, σάν τίς νυχτιὲς μελαχροινή,
"Όπου εὐωδᾶς μόσκο μαζί καὶ μῦθο τῆς Ἀβάνας,
Πλάσμα ἐνὸς κάποιου ὀμπί, ἐνὸς Φάουστ τῆς μακρονῆς σαβάνας,
Μάγισσα σμαλτομάτα, τῶν μεσονυχτίων παιδί,

Πιὸ κι' ἀπὸ τ' ὄπιο κι' ἀπ' τὸ πειὸ γλυκὸ κρασί ἀγαπῶ
Τὸ στόμα σου πού ὁ ἔρωτας σοῦ τόχει μοσχοράνει·
Κι ὅταν οἱ πόθοι μου κινῶν πρὸς σέ ὡσάν καραβάκι,
Γιὰ τοὺς καιμούς μου εἶναι ἡ πηγὴ τὰ μάτια σου τὰ δυό.

Ἄπο τῆ γέννα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μαύρου ματιοῦ σου,
Ἦ δαίμονα ἄκαρδε! πειὸ λίγη στάξε μου φωτιά·
Ἄν εἶμαι ἡ Στύγα ἐννιά φορὲς ἐγὼ νὰ σ' ἀγκαλιάσω,

Ἦμέ! καὶ δὲν μπορῶ τῆ δύναμή σου γιὰ νὰ σπάσω,
Ἦ Μέγαρινα ἄσελγη, καὶ νὰ σὲ ἴδω νὰ μαρτυρᾶς,
Στὸν Ἄδη Περσεφόνη νὰ γενῶ τοῦ κρεβατιοῦ σου!

SPLEEN ET IDÉAL.

XXVIII

M. S.

Μὲς τὰ νερόχαρα τὰ μαργαροφορέματά της,
Θαρρεῖς ὅτι χορεύει ἀκόμα κι ὅταν περπατᾶ,
Σάν τὰ μακρὰ οἱ φανίρηδες τὰ φεῖδια ὅπου στὴν ἄκρη
Ἄπ' τὰ μπασιτόνια τοὺς τ' ἀναταράζον ρυθμικά.

Σάν τῆς ἐρήμου τὸν μουγγὸ οὐρανὸ, κουφὸ στὸν πόνο
Τοῦ ἀνθρώπου, σάν τὴν ἄμμο τῆς ἐρήμου ὅμοια κουφή,
Σάν τὰ μακρὰ ἀφροσύματα, τῆς θαλασσοφουρτούνης
Αὐθαίνει ἀδιάφορη, σκληρή.

Τὰ μάτια της ἀπὸ στυλινὰ πετράδια εἶναι πλασμένα,
Καὶ στ' ὄν αὐτὸ τὸ ἀλλόκοτο καὶ τὸ συμβολικό
"Όπου καὶ σφίγγα κι ἄγγελος ἀντάμα ἄγνός φαντάζει,

"Όπου τὰ πάντα εἶναι χρυσός, διαμάντι, ἀτσάλι, φῶς,
Σάν ἄστρο ἀνώφελο, παντοτεινὸ θά καταλάμπει
Τὸ μεγαλεῖο τὸ παγερὸ τῆς στείρας γυναικός.

Σου δίνω τὰ τραγούδια αὐτά, μὰ ἂν τ' ὄνομά μου ἡμέρα
Στοὺς κάβους αἴσια τοῦ μελλοντικοῦ καιροῦ ἀρμενίσει,
Καὶ κάποια νύχτα τοὺς ἀνθρώπους σ' ὄνειρα βυθίσει,
Σπρωγμένο πλοῖο καλότυχον ἀπόναν οὐριο ἀγέρα,

Σάμπως ἀπὸ μιὰ ἀσύντριφτη ἀλυσίδα, ἢ μυστική σου,
Κρυφὴν, στὶς ὑπερήφανές μου ρίμες κρεμασμένη,
Κι ἀβέβαιη σάν τὸ σκοτεινὸ τὸ μῦθο, ἢ μακροσμένη
Ἴδιο ἓνα τύμπανο νάν τοὺς κουράσει ἢ ἀνάμνησή σου.

Καταραμένη, ἔξω ἀπὸ μέ πού τίποτε, ἀπ' τὸν Ἄδη,
Ὡς μέ τὸν πεῖο ψηλὸ οὐρανὸ δέ σου ἀντικραίνει, ὦ εἶσι
Σάν ἴσκιος, πού παροδικὸν ἀφήνοντας σημάδι,

Πατὰς μέ πόδι ἀνάλαφρο καὶ μέ γαλήνιο μάτι
Τὰ πλήθη τῶν χυδαίων θνητῶν πού σ' ἐκραζαν πιερό,
Χάλανε ἀρχάγγελε, ἀγάλμα μέ μάτια ἀπὸ γαγάτη!

XXXIII

Μιὰ νύχτα σὲ μιανῆς φριχτῆς Ἑβραίας μες τὸ κλινίρι,
Πού ὡς ἓνα πτώμα ἐκοίτομον πλάγι σ' ἐν' ἄλλο πτώμα,
Πῆρα σ' αὐτὸ σιμὰ νὰ συλλογιέμαι τὸ ἄθλιο σῶμα
Τῆ θλιβερῆ ὁμορφιά πού ὁ πόθος μου δὲν τὴν ἐχάρι.

Ντυμένη ὅλη τῆ δόξα της πάλιν ἐφάνη ἔμπρός μου,
Μὲ βλέμμα χάρι μυστικιά καὶ δύναμη γιομάτο,
Μὲ τὰ μαλλιά — ὀλοσκότεινο ἓνα κρέας εὐωδάτο —
Πού ὅταν τὰ συλλογιέμαι ζωντανεύει ἢ φλόγα ἐντός μου.

Γιατὶ ὄλος πόθο τὸ λαμπρὸ κορμί σου θά ἐφιλοῦσα,
Κι ἀπ' τὰ δροσάτα σου τὰ πόδια ὡς μέ τὴν κεφαλή
Τὸ θησαυρὸ τῶν πεῖο βαθειῶν χυδιῶν μου θά ἐσκορποῦσα,

Ἄν ἦταν, κάποιο βράδυ μ' ἓνα δάκρυ αὐθόρμητό σου,
Ὡ ἐσύ μες τὶς σκληρότερες ἢ πειότερο σκληρῆ,
Τὴν κρῆα λαμπράδα τοῦ σκληροῦ νὰ ὀγκάνεις βλέμματός σου.

Σάν ἓνα πέτρινο ὄνειρον, εἶμαι ὁμορφη, ὦ θνητοί!
Κι ὁ κόρφος μου, ὄλοι πόχουν πληγωθεῖ μέ τὴ σειρὰ τῶν,
Ἐπλάσθηκε ἓναν ἔρωτα νὰ ἐμπνέει στὸν ποιητῆ
Σάν τὴν οὐσίαν — ἀμίλητον καὶ αἰώνιον — τῶν πραγμάτων.

Θροιάζω σάν ἀξήγητη σφίγγα στὸν οὐρανὸ
Καθὼς οἱ κύκνοι εἶμαι λευκὴ καὶ ἔχω καρδιά ἀπὸ χιόνι
Τὴν κίνηση πού τίς γραμμὲς μετακινάει μισῶ,
Καὶ γέλοιο ἢ δάκρυ τῆ ματιὰ ποτὲ δὲ μοῦ θαμπώνει.

Μπρός στὶς πανώριες στάσεις μου, πού εἶναι ὡς νὰ παίρνω ἐγὼ
Ἄπὸ τ' ἀγάλματα τὰ πεῖο λαμπρά, οἱ τραγουδιστάδες
Τὶς μέρες τῶν στὸν αὐστηρὸ θά λυώσουν στοχασμό!

Γιατὶ ἔχω καὶ θαμπώνω αὐτοὺς τοὺς ὑποταχτικούς,
Καθρέφτες πού ὁμορφαίνουνε τὰ πάντα θεοτικούς:
Τὰ μάτια μου τὰ δυὸ μέ τίς ἀθάνατες λαμπράδες!

ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗ.

Πόνε μου, λίγο εἰρήνεψε, Πόνε μου πεῖο ἐγκαρτίρα.
Γύρευες τὴν ἐσπέρα ἰδοὺ τὴν κατεβαίνει ἀργά
Τὴν πολιτεία σκοταδερῆ τολίγει μ' ἀτμοσφαῖρα
Σ' ἄλλους τὴ λύπη φέρνοντας, καὶ σ' ἄλλους τὴ χαρά.

Τὴν ὥρα τῶν θνητῶν πού τ' ἄθλιο πλῆθος διψασμένο,
Ποῖι στή χυδαία γορτὴ νὰ δρέψει τὸν μεταγωγμό
Ἄπὸ τὴν Ἥδονη — δίμιο φριχτὸ — μαστιγωμένο,
Πόνε μου ἐσύ, δός μου τὸ χέρι, Πόνε μου ἀπὸ δῶ

Ἔλα, μακρὰ τους. — Παλαιῖκά ντυμένα ἰδὲς τὰ Χρόνια
Τὰ πεθαμμένα, ἀπ' τοῦ οὐρανοῦ νὰ γέρουν τὰ μπαλζόνια
Χαιρογελιώντας ν' ἀναβρῦζει ἢ Λύπη ἀπ' τὰ νερά!

Τὸν Ἥλιο ἰδὲς γάτου ἀπὸ μιὰν ἀψίδα ὅπου πεθαίνει,
Κι ἴδιο ἓνα σάβανο μακρὸ, αἰθεροσερμένο, ἀργά
Ἄκου καλὲ μου, ἄκου ἢ γλυκειά ἢ Νυχτιά πού κατεβαίνει.

Η ΖΩΝΤΑΝΗ ΔΑΔΑ.

Προβαίνουνε τὰ Μάτια αὐτὰ τὰ ὀλόλαμπρα ὀμπροστά μου,
Ποῦ λές καί τὰ μαγνήταρε ἕνας Ἄγγελος σοφός·
Τὰ θεῖα τ' ἀδέρφια προχωροῦν, ποῦ ἀδέρφια εἶναι δικά μου,
Στὰ μάτια μου ἀδροστάζοντας ἕνα διαμαντοφῶς.

Ἄπο τῆς ἀμαρτίας φυλάγοντάς με τὴν παγίδα,
Τὰ βήματά μου μέσ τοῦ Ὁραίου τὸν δρόμο τὰ ὀδηγοῦν·
Ὅλο μου τὸ εἶναι σ' αὐτὴν ὑπακούει τὴν ζῶσα ἀχτίδα·
Σκλάβο τους μ' ἔχουνε καὶ αὐτὰ πιστὰ μὲ ὑπηρετοῦν.

Ἐμνοστα μάτια, λάμπετε καθὼς ἐν πλήρει ἡμέρᾳ
Τὰ νεκρικὰ κεριά· τὰ κοκκινίζει τὸ ἡλιοφῶς,
Ὅμως ἡ φλόγα τους ἢ φαντασματική δὲ σβένει!

Τὸν Θάνατον ἔξεῖνα ἔμνοῦν, σεῖς τὴν Καινούρια Ἡμέρα·
Ψέλνοντας προχωρεῖτε, ὦ τῆς ψυχῆς μου ἔσεῖς νέον φῶς,
Ἄστέρια ποῦ τὴ φλόγα σας ἥλιος κανεῖς δὲ σβένει!

ΣΕ ΜΙΑ ΠΕΡΑΣΤΙΚΗ.

Ὁῤῥιαζε ἡ στράτα, μυριοθορυβοῦσε ὀλόγιρά μου.
Ψηλόλιγη, μεγαλολυπημένη, μὲ βαρὺ
Πένθος, σηζιόνοντας ὀκνά τὴ φούστα, ἀπὸ κοντά μου
Ἐδιάβη μιὰ γυναῖκα μὲ περπατησιὰ ἀπαλή·

Εὐγενικὰ καὶ λυγερὴ μ' ἀγαλματένια κάλλι.
Κι ἔπινα ἀχόρταγος ἐγώ, παρὰξενος ἐκεῖ,
Στὸ βλέμμα της, θολὸ οὐρανὸ ποῦ βράζει ἢ ἀνεμοζάλη,
Τὴ γλύκα τὴ μαργωτική, τὴ φρόνισσα ἡδονή.

Μιὰν ἀστραπή... καὶ ἀπὲ ἡ νυχτιά! — ὦ ἐσύ, νὰ ξαναγιώσω
Ποῦ ξάφνου ὄραία μου μ' ἔκανες γοργοτεραστική,
Τάχα στὴ γῆς ἔδω ποτὲ πειὰ δὲ θά σ' ἀνταμώσω;

Ἄλλοῦ, πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἴδω! καὶ ἴσως ποτὲ: ποῖος ξέρει
Ποῦ σὲ πηγαίνει ἐσέ, ποῦ ἔμένα ὁ δρόμος θά μὲ φέρει,
ὦ ἐσύ ποῦ θά σ' ἀγάπαγα, ὦ ποῦ τῶξερεις ἐσύ!

Ο ΛΟΓΙΑΣΜΕΝΟΣ.

Τὸν ἥλιο τὸν ἐσκέπασε ἕνα κρέπι. Ὅμοια καὶ ἐσύ,
Τῆς ζωῆς μου, κρύψου μέσ σὲ σκοτεινὴ μιὰ ὀσκιὰ, ὦ σελήνη!
Κι ὡς θέξ, κομποῦ εἴτε κάπνιζε· μέσ τῆς Ἀνάς τὴ δίνη
Βυθίσου ὄλη, καὶ ἀμίλητη κρατήσου ἢ σκυθροπή!

Ἔτσι ἀγαπῶ σε! Ὅμως, ὡς τόσο, ἂν σήμερον τὸ θέξ,
Μέσ ἀπ' τὰ σκότη ὡς ἀναβροῦζει ἕνα κρυμμένο ἀστέρη,
Στὰ μέρη νὰ δειχτεῖς ποῦ ἢ Τρέλλα ἐκεῖ σταίνει καρτέρι,
Ὁραῖο λεπίδι, ἐμπρός ἀπ' τὸ θηκάρι μέσα βγές!

Τὸ βλέμμα σου ἄναψε στὴ φλόγα τῶν λαμπάδων!
Ἄναψε τὴν ἀποθυμὰ στὰ μάτια τῶν φονιάδων!
Ἄχράτη εἴτε ἄρρωστη, ἀπὸ σὲ τὸ πᾶν μοῦ εἶναι ἡδονή!

Φανοῦ ὅπως θέλεις, σκοτεινὴ νυχτιά, κόκκινη αὐγή!
Κύτταρο σ' ὄλο μου τὸ τρέμον σῶμα δὲν ὑπάρχει
Ποῦ νὰ μὴ κρᾶζει: ὦ Βελζεβοῦλ, γλυκέ μου, σ' ἀγαπῶ!

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ.

I

Σὲ λίγο μέσ τὰ παγερά θά βυθισθοῦμε σκότη·
Χαῖρε, λαμπρὸ ὀλιγότατο φῶς καλοκαιρινό!
Μέσ τίς λιθόστρωτες ἀλλές κιάλας νὰ ἤχοῦνε οἱ κρότοι
Βαρεῖά τὰ ξύλα ὡς πέφτανε οἱ θανατεροὶ ἀγροικῶ.

Ξανά ὄλη νὰ ριζώσει ἡ χειμωνιά θά μπεῖ βαθεῖά μου:
Ὀχρητες, μίση, ὀργή, ἢ σκληρὴ δουλειὰ ἢ δυναστική,
Κι ὁ ἥλιος καθὼς στὸν πολικὸ τὸν Ἄδη του, ἢ καρδιά μου
Μιὰ πέτρα κρύα καὶ κόκκινη θὲ νᾶναι ἐντὸς μου πειὰ.

Τρέμω τὸ κάθε ὡς ἀγροικῶ ξύλο βαρὺ νὰ πέφτει·
Ἦχο ὅταν στήνουν τὸ σκοινὶ δὲ βγάνει ἔτσι κουφῶ.
Μοιάζει ἡ ψυχὴ μου πύργο χτυπημένος ὅπου πέφτει
Ἄπο βαρὺ ἐν' ἀκάμαντο κροῦ.

Μοῦ φαίνεται, ἔτσι ὡς μὲ λικνίζει ὁ ἀχὸς μονότονος του,
Πῶς κάπου ἐκεῖ ἕνα φέρετρο καρφόνουν βιαστικά!...
Γιὰ ποιόν; — Χτὲς ἦτανε ἀνοιξή· νὰ κιάλας ὁ χειμῶνας!
Ὁ ἡχος αὐτὸς γιὰ κάποιον μισεμὸ σὰ ν' ἀντηχᾷ.

Μ' ἀρέσουνε τὰ μακρουλά πρασινοπά σου μάτια
 Γλυκειά ὁμορφιά, ὅμως τίποτε πειά δὲ μ' εὐφραίνει ἐμέ,
 Κι ἡ ἀγάπη σου οὔτε, οὔτε ἡ γωνιά δὲν εἶναι ὅ,τι στὰ πλάτια
 Τῶν θαλασσῶν ὁ ἥλιος σὰ γλυκολάμπει εἶναι γιὰ μέ.

Κι ὅμως ἀγάπα με, ὦ γλυκειά! γενοῦ γιὰ μέ ἡ μητέρα,
 Κι ἄς εἶμαι ἀχάριστος, κακὸς κι ἄς εἶμαι ἡ τρυφερή
 Γενοῦ, ἐρωμένη εἶτε ἀδερφή, λαμπροῦ ἐνὸς χινοπόρου
 Ἐνὸς ἡλίου ποῦ γέρονε ἡ γλύκα ἐσὺ ἡ περιωσιζή.

Πρόσκαρον ἔργο! Ἄχόρταγο τὸ χῶμα ἰδέε προσμένει!
 Ὡ ἄφες, στὰ γόνατά σου ἐκεῖ γεμμένοε νά χαρῶ,
 Τὸ ἄσπρον ἡλιοφωμένο καλοκαίρι νοσταλγόντας,
 Τὸ κίτρινο γλυκόφωτο τὸ χινοπωρινό!

ΟΙ ΑΜΑΡΤΩΛΕΣ.

Σὰν ἓνα ποίμνιο σκυθρωπὸ στὴν ἄμμο ξεπλωμένες,
 Τὰ μάτια στρέφουνε πρὸς τὸν θαλασσινὸ οὐρανό,
 Καὶ μὲ τὰ πόδια των καὶ μὲ τὰ χέρια ἀτραγγιγμένες
 Γλυκὰ λαγγεῦουνε, ἓνα σύγκρο νοιώθουνε πικρό.

Ποιῆς τους, καρδιῆς τίς ἐξομολογήσεις ποῦ ἀγαποῦνε
 Μακρές, στὰ βάρη τῶν δασῶν, στὸν ἦχο τῶν ρυακιῶν,
 Τὰ παιδικὰ λόγια δειλὰ τὰ ἐρωτικὰ λαλοῦνε
 Τὸ νέο τὸ φλοῦδι τῶν μικρῶν σκαλιζόντας δεντρῶν.

Ποιῆς, σοβαρές, σὰν καλογοριές, γαλήνιες, περπατῶνε
 Ἄνιμεσα ἀπὸ βράχους ὀπτασιές ὀλομεστούς,
 Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ποῦ εἶδε σάμπως λάβες γ' ἀναβρῶνε
 Τοὺς πορφυροῦς τῶν πειρασμῶν του ὀλόγγιμους μαστοῦς.

Στῶν ρετινοχειμάρρων τίς πυρρές ἀνταύγειες, ἄλλες,
 Στῶν παγωνῶν ἄντρων τῶν βαθουλῶν μὲς τῆ σιγή.
 Βοηθός νά δράμεις σὲ καλοῦν σὲ οὐθλιαστικῆς ἀντράλες
 Ὡ Βάχχε, τῶν ἀρχαίων μεταγνωμῶν γαληνευτή!

Κι ἄλλες, τὰ στήθη των ὀποῦ ἀγαπᾶν τὰ φυλαχτήρια
 Ἐνα μαστίγιο μὲς τὸ μακροντόμα των κρατᾶν,
 Καὶ μὲς τὰ μαῦρα δάση, μὲς τῆ νύχτα τὴν καθάρια,
 Μὲ τοὺς ἀφροῦς τῆς ἡδονῆς τὰ δάκρυα συγκερνᾶν.

Ὡ δαίμονες, ὦ τέρατα, ὦ μαρτυρικῆς παρθένες,
 Τῆς ζωῆς μεγάλα πνεύματα καταφρονετικά,
 Ὡ διαφάλλες τοῦ ἀπέραντου, μαινάδες κι ἱερομένες,
 Μιὰ ἀπὸ τὰ δάκρυα ξέχριλες, μιὰ ἀπ' τὰ ξεφουνητά,

Ἔσεῖς ποῦ ἀκλουῦθησε ἡ ψυχὴ μου ὡς μὲ τὴν κόλασή σας,
 Ὅσο καὶ σᾶς πονῶ, σᾶς ἀγαπῶ ἀδελφές πικρές,
 Γιὰ τοὺς μουγγοῦς πόνους, τὴ δίψα τὴν ἀμέρωτή σας,
 Ὑδροῖες ἐρωτικῆς, ὦ ἀγνές, ἀγλύκωντες καρδιές!

ΟΙ ΛΙΤΑΝΕΙΕΣ ΤΟΥ ΣΑΤΑΝΑ.

Ὡ ἐσὺ, ὁ σοφώτερος κι ὁ πλέον ὀραῖος ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους,
 Θεέ, ποῦ ὡς σὲ σένα ἐμνητιοῦ δὲ φτάνουν οἱ ἦχοι μέλους,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Ὡ Βασιλῆα ποῦ εἶσαι ἄδικα στὸν αἰῶνα ἐξορισμένος,
 Καὶ ποῦ ὄλο ὀρθώνεσαι, περὶ δυνατόε, καὶ νικημένος,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Ὡ ἐσὺ πανγνώστη, ποῦ στὰ καταθρόνια δυναστεύεις,
 Σκεπέ μας Ἄγγελε ἀπὸ τοὺς καῖμούς ποῦ μᾶς γιατρεύεις,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Σὺ, ποῦ ὡς καὶ στοὺς λεπρούς καὶ στοὺς παρίες τῆς Παραδείσου
 Μὲ τὴν ἀγάπη, τὸν πόθο ξυπνᾶς, τὴν ἄμετρή σου,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Ὡ ἐσὺ ποῦ ἀπ' τὴ Θανή, τὴ δυνατὴ σου γιὰ ἐρωμένη,
 Γέννησες τὴν Ἑλπίδα, — μιὰ τρελλὴ χαριτωμένη!

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Σὺ ποῦ τὸ βλέμμα ἐκεῖνο δίνεις στὸν προγεγραμμένο
 Πλήθη ὄλα νά κολάζει ἀπ' τὴν ἀγγὼνὴ εἰρηνεμένο,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Σὺ ποῦ τίς λαιμαργες γωνιές γνωρίζεις, στὰ σοκοτάδια
 Ὁ Θεὸς ποῦ καταχώνιασε τὰ πειο λαμπρὰ πετράδια,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Ἐσὺ, τὰ λαμπερόφεγγά σου μάτια ὀποῦ θυροῦνται
 Παραχωμένα ἀλήθως ποῦ τὰ μέταλλα κοιμοῦνται,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στὴ μακροδυστυχιά μου!

Σὺ μὲ τὸ πλατυπλάμι, τὸν ἀκροστεγοβάτη,
Τὸ χέρι σου ποῦ ἀπ' τοῖς γκρεμοῦς φυλάς τὸν ὑπνοβάτη,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

Ἐσὺ τὰ γεροκόκκαλα τοῦ ἀλογοπατημένου
Ποῦ μαγικά εὐστροφίζεις νυχτιασμένον μεθυσμένον,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

Ἐσὺ ποῦ γιὰ ξαλάφρωμα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ὑποφέρει
Νίτρο μὲ θειάφι ἀνάμιχτο τοῦ γιόμισες τὸ χέρι,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

Ἐσὺ τὸ μέτωπο ποῦ τοῦ σκληροῦ ταπεινοῦ Κροίσου,
Σφραγίζεις μὲ τὴν πύρινη σφραγίδα τῆς ὀργῆς σου,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

Ἐσὺ ποῦ κάνεις τῶν πληγῶν ἀπὸ τὸν ἔρωτά της
Νὰ ξεχειλίζει καὶ ἡ ματιὰ τῆς Πόρνης καὶ ἡ καρδιά της,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

Τῶν ἐξορίστων στήριγμα, τοῦ ἐρευνητῆ λυχναρί,
Τοῦ καταδίκου καὶ τοῦ συνωμότη ξαγοράρη,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

Ψυχοπατέρα ὄλων ἐκείων μὲς τὸ φριχτὸ θυμὸ του
Ὁ Θεὸς Πατέρας ποῦ ἔδωξε ἀπὸ τὴν παράδεισὸ του,

Ὡ Σατανᾶ, εὐσπλαχνίσου με στή μακροδυστυχιά μου!

ΠΡΟΣΕΥΧΗ.

Δόξα στὰ Οὐράνια, ὦ Σατανᾶ σὲ σένα τὰ ἔρη, κι αἶνος
Στὰ Οὐράνια ποῦ ἔβασίλευες, καὶ στοῦ Ἄδη, νικημένος
Ὅπου ὄνειρεύεσαι μὲς τὰ σκοτάδια σιωπηλός!
Τὴν ὥρα ποῦ σὰ νέος Ναὸς θ' ἀπλώνει τὰ κλαδιά του
Στὸ λαμπρομέτωπό σου, ἀπ' τὸ Δεντρὸ τῆς Γνώσεως κάτω
Ν' ἀναπαυθεῖ ἡ ψυχὴ μου μιὰν ἡμέρα πλάϊ σου δός!

ΑΘΗΝΑ.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.

"ΑΦΡΟΔΙΤΗ, ΟΥΡΑΝΙΑ,"

Ἄ! σὰν ὁ πρῶτος ἦχος ἀνατείλει,
Μὲ τὴν πρώτη, ἀνεκδύμαντη πνοή,
Ποῦ ὡς σὲ φιλιῖ ἱερό, μοῦ ἀνεῖ τὰ χεῖλη,
Σὰ φύλλο ποῦ σαλεύει, μὰ δὲ θροεῖ,

Εἰκόνα ἀτάραχη θεϊκή, ποῦ μέσα
Στὰ φρένα μου, ἀναφαίνεις ξαφνικά,
Ὅλη γυμνή, στή γαληνὴν ἀνέσα,
Μὲ σαλέμματα, ἀργὰ καὶ μυστικά!

Τοῦ πόθου ὡς λνέται ὀλόγυρά μου ἢ ζώνη,
Τοῦ λυτρωμοῦ μου ἢ μυστικὴ ποδιά,
Βρίσκει τὸ μάγο πνεῦμα, ὁποῦ μὲ ζώνει
Τὴν ἡδονή, σὰν πέλασ τὴ στεριά,

Καὶ πιά, τὴ ζωὴ τριγύρα μου δὲν ψάχνω,
Μὰ ὀλάκερος, σὰ ρίζα σὲ πηγὴ,
Δροσολογῶ σ' ὠκεανὸ τὸ σπλάγχο,
Κρυφὴ γιομάτο γλύκα καὶ σιγή!

Καὶ νά, σάν ὁ περισσότερο, ποῦ γρούζει
Στόν ἥλιο, μέ τὸ στήθος φουσκωτό,
Ἐὐτυχιά, ἢ ἀθάνατη ὡς με λούζει
Χαρά, ἢ χαρὰ ποῦ μήτε τὴ ζητῶ,

Καθὼς χυμᾶνε μέσα μου τὰ μύρα
Κε' ἀναρροεῖ βαθιά μου ὁ γλυκασμός,
Ἐπὸ τὰ πλάσματα ποῦ νιώθω γύρα,
Μοῦ γιομίζει, ὄλος ἄξαρνα, ὁ λαιμός !

Τέλος, ξεσπάει, στήν πλάση, ἢ πιδυμιά μου !
Νά με ἰσκιάζει ἓνας κόσμος, δὲ βολεῖ !
Ἡλιος, φωτᾶει δεξιά, ἥλιος, ξεσβᾶ μου,
Ἐπὸ παντοῦ, με ζώνει ἀνατολή !

Τῆς θεότητος, ὡς διάπλατη τὴ θύρα.
Τοῦ νοῦ μου ἀνοίγει, Ὀλύμπιος ὁ σεισμός,
Ξάφρον τὸ στήθος μου, ὦ γαλήνια λύρα,
Καὶ τὸ τραγούδι μου, ἄγριος ποταμός !

ΑΘΗΝΑ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ PONTEN.

«Τὸ κοινόν τις ἀποτὼν ἐν εὐδία τιθέμενος,
Ἐρευνασάτω μεγαλάνορος ἀουχίας, τὸ φαιδρὸν φάος».

Ποιός, ἤρεμος, πανύψιος, μ' ἀδιόκοπη τὴ λειτουργία βαθιά
του γιὰ τὴν κάθαρση ἀπὸ τὴν ἀνησυχία τῆς γνώσης, πέρα ἀπὸ τὴν
ὀνομαστικὴ κατάρτησι τῆς ἔρευνας, σὲ μιὰν ἀλληλουγία ἁρμονιῶν
πυκνώνοντας τὸ φῶς τῆς καθαρῆς αὐτογνωσίας, ἀνίμεσα στοὺς
βαθμιαίους θανάτους, θὰ νὰ στόλωνε γαλήνιος, τὸν ἀνθρώπινο
ρυθμόν, ἀγγίζοντας ὅλο τὸ σῶμα τῆς ἀλήθειας, σὲ θαυμασία
συνοχή :

Σ' ἐκδήλωσι προτόγονη κ' ἐλεύθερη ἀπ' τὸν ἴδιο ἰπέραντό
της πλοῦτο, ποῦ ἀγκαλιάζει ὅ,τι κατὰ συνθήκην εἶπαμε Ἄδη ἢ
Λήθη, σὲ μιὰ ἀχοίμητη ἀνταπόκριση με τὶς βαθύτερες ἀνάγκες μας,
ποῦ δὲν ἐπιάρανε ποτὲ νάχουν ἀκέραιο τὸν ἀντίτυπό τους γύρω
μας, σὲ ἀγαπηνή συρροή τῶν αἰωνίων ἐνεργειῶν πρὸς τὸ κριτήριο
τῆς αἰσθαντικότητας, ἀπροσδιόριστο, ὄχι στήν κατώτερη μορφὴ
του, ὡς ἀοριστομημονικό, ἀλλὰ μαντικό, ἀναμνηστικό καὶ μου-
σικό, ποιός θὰ συντρόφευε γιὰ μένα, τὴ σιωπὴ τῆς πῶ βαθιᾶς
πραγματικότητας :

Δὲ λέω γιὰ κείνον, ποῦ ὡς ὁ Πυθαγόρας με τὸν ἦχο καὶ τὸν
ἄριθμό, ὁ Ἡράκλειτος με τὴ φωτιά, ἢ ὁ Πλάτωνας με τὴν Ἰδέα,
ἐλύτρωσε στὸ φῶς τοῦ λογισμοῦ τὶς ἄμετρες με τὴν πηγὴ τῶν
φαινομένων συσχετίσεις, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σύμβολο-στοιχεῖο, καὶ
πάμ πρὸς αὐτὸ γυρίζοντας, ἀπὸ βαθιῶν ἐπίγνωσι, (ποῦ ἢ αἰσθησι
εἶν' ἀπλᾶ ἱκανὴ νὰ δώσει), πῶς μᾶς εἶνε ἀδύνατο νὰ κλεισοῦμε
σὲ τεχνητὴν ἐφαρμογή, τοὺς ἄπειρους βαθμοὺς τοῦ τόπου καὶ τῆς
ἀνεσις, ὅπου περιέχει. —

Μηδὲ πρόκειται γιὰ τὴν κρίσιση, ποῦ καθὼς ἔλεγε ὁ Ἡρά-
κλειτος «ἂν ἐκτιόντανε ὅλα, θὰ τ' ἀναγνωρίζαμε ἀπ' τὴ παρουσιά
τους». Οὔτε γιὰ τὴν ἄλλη, ποῦ, ἂν ἀγίναμε στήν ἄσκησι ν' ἀνθίσει ἢ
ἀκοή μας, θὰ ν' ἀκούαμε «ἐπὶ οἴζης καὶ πηγῆς», τὴν ἁρμονία τῶν
κόσμων. — ἢ γιὰ τὴ μεθοδικὴν ἀναρωγὴ μας, πρὸς τὸ ἀπειροστό
στοιχεῖο, ὅπου λάμπουνε οἱ ἀρχές τῆς κίνησις, οἱ ἀρχές τῆς ἔκτασις,
πῶ πέρα ἀπὸ τὴν ἔκτασι, οἱ ἀρχές τῆς διάδοκας πέρα ἀπ' τὸ
μέτρο καὶ τὸ χρόνο, ἢ ἀπεραντοσύνη ἀπ' τὸ διάστημα, ἢ αἰωνιό-
τητα ἀπὸ τὸν καιρό. — Ἄλλὰ γι' αὐτὴ, ποῦ ἐφαίνεται κατὰβαθιά
μας, μες στὸ νοῦ, ποῦ ζώντας τὶς εἰκόνες ὅλες τῶν πραγμάτων σὲ
παρθένα ἐκτασι, λυτρώνεται στήν ἴδια τους πηγῇ, βυθίζεται στοὺς
ἀρχικούς παλμούς τῆς γέννησις τους, ἐνῶ μέσα του διαγράφεται ὁ
αἰσθαντικός πυρήνας, ὅπου, τῆς ζωῆς τὸ θάλας καὶ τὸ δῶρο,
σφραγισμένο, σὲ βουβὴ προσέγγισι με τὶς οὐσίς, ἀστράφτει σιωπηλιά,

τὸ φῶς μῖς γνώρας, ὁποῦ ξεχειλίζει τὰ μικρὰ μας μέσα, γὰρ νὰ κλείσουμε ὀρισμένα τὴν ἔννοιά της.—

Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι, δὲ βλέπουνε τὴ ζωὴ, παρὰ στενὰ δεμένη στὶς μικρὰς βεβαιότητες, δὲ φτάνουνε νὰ ριῶσουν, πῶς ἡ δύναμή της, ἀναδίνει μύρια ἀποτελέσματα καί, πῶς βαλμένα μὴ φορὰ σὲ ἐνέργεια, ξετυλίγονται, ἀποχτῶντας νέες μορφές, ξανοίγοντας μεγάλους νόμους, ἀγκαλιάζοντας πέρα ἀπ' τὰ μέσα τῆς κοινῆς μας ἀναγνώρισης, ρυθμούς, ὁποῦ ἄμεσα ἐνεργοῦν βαθιὰ μας, πίνακες ἱερῶς καὶ μαντικῶς, στὸ πλαίσιο ζωντανῶν, τρανῶν αἰσθητηρίων.

Καὶ περιομένουμε στὸν κύκλο τῶν μικρῶν τους βεβαιότητων, ποιὰν ἐκπλήρωση :

Ψυχὲς ἀμάντευτες, ὅταν σωμαίνει ἡ νύχτα, μὴδὲ ὑποψιάζονται τὴ θεϊὰν ἀλήθεια, ποῦ ξεφραίνει, ὅ,τι ἡ ἡμέρα ὑφανε γ' αὐτοῦς.

✱

Τὴ μέρα αὐτὴ ποῦ γνώρισα τὸ θάνατο τοῦ δημιουργοῦ, μὲς στὴ μεγάλη μοναξιά, μὲ μοναχὰ τὴν ἀναπνοὴ τῆς μυστικῆς μου ἀλήθειας, μὲ ποιὰ γνώριμα στοιχεῖα, θὰ τὴν ξηγήσω στοὺς πολλοὺς :

Καθὼς ποῦ τρέχει μέσα μου ἄπλωστη ἡ φωνή, σὰν τὸ τρεχούμενο νερὸ κ' ὁ γροισμὸς τοῦ Προτεῖζοῦ στοιχείου, ὡς ἀστεριοῦ παλμῶς, βαθιὰ μου, μοναχιά.

Κατέβανα ἀπὸ τὴν ἀγρὴ τὰ μονοπάτια, δίπλα ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο τοῦ Βουραϊκοῦ.

Ἡ βροντὴ τοῦ καταροχίτη στοὺς γροισμούς, φοιλεὲς ἀγριοπεριστέρων, ποῦ κρεμασμένα μὲ φτερὰ μισανοιχτὰ ἀπ' τὸ σκοῖνο, λύγααν τὸ λαμό, κυττάζοντας στὴν καταβόθρα τὰ νερά, διανέμιζε τὰ λόγια, π' ὄρασεν ἀπὸ συνήθεια ὁ στοχασμὸς μου, ἀλλ' ἄρδενόντανε ἀπ' τὴ ρίζα τῶν αἰσθήσεων τὸ φτερό του στὴ μεγάλη βοή κ' ὁ ἀνασασμὸς μου, ἐκόλλη μὲς στὰ σπλάγχνα μου, ὀλοῖσα ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Μιὰ λήτρωση ἀπ' τὴ λέξη, μιὰ ἀναπνοὴ παρθένα μὲς στὸ εὐόδιασμα τῶν θύμων, ποῦ ξεχειλίζουν τὰ βροῦμα ἀπὸ παντοῦ, μιὰν ἀρμονία κρυφὴ ποῦ τρεχε ὀλοῦθε καὶ ἀρδρονόντανε βαθιὰ μου, ὡς ἐντολή.

Καθὼς σὰν εἴμαστε παιδιὰ, ποῦ ψυχολογικὰ ἀρρωτώτεροι προστά στὶς νέες ἐπιθυμίες μας, ἀναγκαστικὰ βρισκόμαστε σὲ συνοχή, μὲ τὴν ἐνέργεια, ποῦ μὲ τὸ προῦμα τῆς γενιᾶς, σηκώνει μέσα μας τὸν τύπο τῆς ψυχῆς, τόρα μπρὸς στὸ ἄρτιον εἶδωλο, ποῦ ἡ φύση ἀντιφεγγούσε μέσα μου ὀλοένα, ἐπροχορούσα, ξέροντας, πῶς πάω κατιγναντα στὸ ρέμμα μὲς ἀλήθειας.*

Γιατὶ μὲς στὸ ἔργο αὐτὸ τῆς αὔξησης, μὲ τὰ ἴδια μέσα τοῦ ἔξω καὶ βαθιὰ μας κόσμου, ἀληθινὰ γνωρίζουμε.

Αὐτὸς ποῦ ζεῖ σὲ Ὀλύμπια θέση, ξέρει πῶς καὶ ὁ στοχασμὸς καὶ τ' ὄνειρο ἔχουνε σταλθεῖ ἀπ' τὸ Αἶα— καὶ ξέρει, πῶς ἀνάμεσα

* Ἀλήθεια=ἄλη θεία.

ΝΙΚΟΣ ΧΑΝΤΖΑΡΑΣ.

(ΕΤΑ 1912-3).

στά δυό, συχνά κωφώνεται τὸ πῶς μεγάλο κῦμα, ὁποῦ ὑψώνει, σιωπηλιά, σὲ ποθητὴν ἀνάταυση, τὸ ἀείρροον ἄθροισμα τῶν ζωντανῶν μας ἀναγκῶν.

Σὲ τέτιαν ὥρα, ἀπάντησα, τὴ μυστικὴ βεβαιότητα τῆς κοίμησής του.

✱

Ἄλλιά, ποιά αὐτόνομη ἀνάπτυξη, λογίζομαι πνευμένη, στὸ σωρὸ τῶν λόγων καὶ τῶν συνηθειῶν;

Τῆς Ἀρμονίας. Μιά λύρα μέσα μας εἶτε δονούμενη, εἶτε ἄηχη, προσδοκᾷ. Ποιὸ χέρι; Τοῦ μεγάλου νόμου, ποῦ ἀγκυλιάζει ὅλους τοὺς νόμους. Τὴν ἀνάστασι τοῦ ἐνὸς καὶ μόνο μύθου, τοῦ Ἔρωτα καὶ τῆς Ψυχῆς. Τραβῶντας ἀπ' τὴ σκέψη, σὰ βεβαιότητα, γυρίζομε τυφλοί, στὴν πλέον ὀδυνηρὴ ἐπανάληψη τῆς λέξης καὶ τῆς λέξης μόνο. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ξεχνώντας τὴ θεϊαν ὥθησι, ἐλησμόνησε ποῦ ἡ σκέψη δὲν εἶν' ἔργο ἢ δύναμη, μήτε ποῦ ἡ δύναμη εἶνε σκέψη, ἂν ἀνάμεσό τους, δὲν ὑπάρξει ὁ κραδασμός, ὁποῦ ἀγωνίζεται κάθε φορὰ νὰ ξεπεράσει τὴ δική του σφαῖρα καὶ νὰ μπεῖ στὴ συνέχεια καὶ ἀκόλουθη, ὅπου δέχεται σὲ νέο καὶ ζωντανὸ ἰσορροπία. Ἐλησμόνησε τὸ θεῖον ἀγῶνα, ποῦ μεστώνει καὶ ποῦ συντροφεύει, τὴ γαλήνη ὅλης τῆς ὑπαρξῆς.

Ποιὸς θὰ μπορέσει τώρα, νὰ μᾶς πεῖ, γιὰ τὸν παράδεισο τῶν ἀρμονιῶν, ποῦ ὑφαίνει μιὰ αἴσθησι κοινή, ἕνας θρίαμβος γνώσης, μὲ τὴ γέφυ ἀσύγκριτου καρποῦ;

Ἀνάμεσα στὴν παρθενιά τῆς ὕλης, ποιὸς ἀκόμα θὰ σταθεῖ ἀγωγὸς τῆς εὐτυχίας;

Ποιὸς θὰ δουλέψει ν' ἀφομοιώσει μὲ τὸ νοῦ καὶ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, τίς πάγκοσμες ἀλήθειες, ποῦ ἀντιπροσωπεύουν τὸ Ρυθμὸ τῆς Φύσης, ὀλικά στὴν ἐνέργειά του;

Ἦ γάλα κοσμογονικό! εἶνε πουνενά, τὸ Ἡράκλειο βρέφος ὁποῦ σὲ βυζαίνει, — ὁ ἔρηβος, ποῦ ξέρει, πῶς ἡ γνώσι εἶνε βορὰ τῶν σκύμων, προσωρισμένη νὰ τονώσει μόνο τὴν οὐσία του ὡς τροφή, — ὁ ἄντρας ὁποῦ στοῦ στίβου του τὸ τέρμα ἀναπνέει καὶ πάλι, ποτισμένος ὡς τ' ἀκρόνυχια, ἀπὸ τὴν ἐρωτικὴ διάνοησι, τὴν πνοὴ τῆς ἀστοικῆς ἐρήμου; —

Ἄλλὰ τὸ πλήρωμα τοῦ νοῦ, στὸν τέλειον ἔρωτα τῆς δημιουργίας, πόσοι τίχα τὸ γνωρίζανε; Τὸ Ἀραδικὸ χαμόγελο, στοὺς νεότερους, κι' ἂν φώτισε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀλιγιέρη, ὅμως τὸ φώτισε, ἔπειτα ἀπ' τὴν Κωμωδία.

Τὸ φλόγισμα τῆς ὄψης, ὄχι μὲς στὸ στεῖρο ἀγῶνα μας μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸ τελείωμα τῆς γαλήνης, ὅταν λυτρωμένος πλέον ὁ νοῦς, ἀρμονικὰ ἐνταμένος, σὲ καθολικὰ ὑπεράνθρωπη διάθεσι, ἀναπαύεται, σὲ περιούσιο κραδασμό!

✱

Ἄς παρηγορηθοῦμε ὥστόσο, ἀφοῦ, ὡς προχτὲς ἀκόμα ἐξοῦσε ἀνάμεσό μας, ὁ ἄνθρωπος, ποῦ στὰ στερνά του χρόνια, ἐμπόρεσε

νά πεῖ μαζί, τὰ λόγια ποῦ ἀνεβήκανε, σάν κύμα λυτρωμοῦ: «Ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Θεός».

Λέω πῶς στὰ λόγια αὐτά, ξεσήκωσε τὸ νέφος, ὁποῦ σκέπαζε, ἔναν Ὀλυμπο ἐπιθυμιῶν.

Ἡ προέκταση τῆς ψυχικῆς του ἐνέργειας, ξεχειλίζει ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῆς ἀντικειμενικότητας καὶ πραγματοποιώντας ἀρχικά τὴ σύλληψή του, τὴν ἐσπρώχνει σὲ συνέχεια μὲ τὴ φύση, ὡς κύμα μὲς στὰ κύματα.—

✱

Καθὼς, ὅταν ἐβάδιζα ὄρες, στὴν ὑπόγεια κοίτη τῶν μεγάλων ποταμῶν τοῦ Ταύγετου, ὁποῦ ἀδίασαν, ἀφίνοντας ὁπίσω τους σὲ φάνωμα πολύθλοιο, τριγύρω, τοὺς γιγάντιους σταλαχτίτες, τὸν τεράστιο μαϊάνδρο τῆς ὀσμῆς, τὴς κρεμαστῆς πτυχῆς, ποῦ ἐλάξεψαν τὰ ρέμματά τους, φεύγοντας ἀκράτητα, γιὰ αἰῶνες, πρὸς τὴ θάλασσα, τὰ φωτεινὰ προσλάσματα τῶν Θεῶν, τοὺς στύλους, τοὺς κορμούς, τοὺς διφυαλοὺς, βαδίζω τώρα, μέσα στὸ ἔργο του.

Καὶ καθὼς τότε, ποῦ ἐστυλώθη μέσα μου ἡ πρωτόγονη χαρὰ τῆς δημιουργίας, κ' ἡ μέθη μου ἀναγνώρισε τὸν ἔκτυπό της κόσμο, στὴν ἀνέπαφην εἰκόνα τῆς ἱερῆς ὀσμῆς τῶν ποταμῶν, σάν ἀνατίναξα στὸ χέρι τὸ δαδί στὰ ὑπόγεια σκότη, γιὰ νὰ βλέπω, μὲ τὴ φλόγα, ὁποῦ ἐχόρευε τριγύρω ἀκαταμέτρητα τὴς σκιᾶς — μὲς στὸ ἔργο του, ἡ δημιουργία μοῦ φανερώναται καὶ πάλι, ὡς εἶνε, ὅχι σάν ἀντιφεγγιὰ ὁποιαδήποτε τῶν σπηθειῶν μας, ἀλλὰ ὡς ὄψη, ποῦ μεταγγίζει τὸν ἱερό της κραδασμό, βαθιά μας καὶ στὸ Πᾶν.

Μὲς στοὺς μυχοὺς, τῆς σιωπηλῆς του κρυπτης, σάν ἀπὸ μαστοὺς λιθίνους, ὄμμα, θέλει κρέμεται ἡ σταλάζει, ρυθμικὴ κ' αἰώνια, ἡ σπερματικὴ σταγόνα τῆς μεγαλοφυΐας.

Μοναδικὸ παράδειγμα, στὴν πιὸ ἐπιλόλαια μεθυσμένη ἀπ' τὴς ἀσημαντες ἐπιτυχίης της, ἐποχὴ μας, δὲν ἐπαραστοιτήσε ἀπ' τὰ ἐνστιχτά του. Ἐβάδισε, ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος, καθὼς ὁ χωριάτης, ποῦ βαδίζει, τὸ βραδὺ καὶ στέρεο πάτημα τῶν αἰῶνων.

Ὅλοι οἱ νεοπλουτισμοί, τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλολογίας, ἢ τῆς φιλοσοφίας, τὸν ἐφρόνανε ἀσειστο, σὰ δρυ, νὰ μεγαλώνει ἀδιάκοπα, βυζαίνοντας βαθιόριζα, τὴ γῆ.

Κάθε του βλέψη ἀνάβλυσε ἀπ' τὸ σύνολο, ἀπὸ τὴν ὀργανικὴ συνέργεια, ὁπου φύση, ἀγῶνας καὶ παράδοση, ἀλληλοκραυγῶνται, ὑπέρπλοια καὶ ζωντανά.

Ἡ φωτεινὴ θρησκευτικότητά του!

Ἐλουσε τὴν καρδιά του, μαντικὴ, τὴν ἐτριγύρισε ὀλόκληρη κ' ἡ φύση, ὅμ σὲ σκόρπιο πανθεϊσμό, ἀλλὰ σ' ἐρωτικὴ ἀποθέωση τοῦ φανερωθέντα ὀλοένα πιὸ πολὺ. Καὶ τὰ αἰσθητήριά του, σὲ τρανὴ ὀριμότητα καὶ κοινωνῶντας ἄμεσα μὲ τοὺς παλμούς της, ἐτοιμάζανε βαθιά του τὸ ἔργο, στὴν ἀριότητά του, ὡσάν καρπὸ, ποῦ εἶν' ἐτοιμὸς ὀλοῦθε, νὰ ραγίσει ἀπ' τοὺς χιμούς.

Γιατὶ δὲν ἔχασε ποτὲ ἀπ' τὰ μάτια του, τὴ ζωντανὸν ὀρίζοντα τῆς γῆς του, μίητε τῶν βλαστήσεων τὸν κρυφὸ ὀργασμὸν, ἢ τὸν

παλμὸ τῶν οὐρανῶν. «Τὸν οὐρανὸ, ποῦ ἐνόμιζε πῶς τονὲ ξέρει, ἀλλὰ μιὰ μέρα, καθὼς ὁ ἴδιος λέει, τὸν εἶδε!»—

Καὶ σὲ τάξη καὶ σὲ μέγεθος, τοῦ παρουσιάστηκε τὸ πᾶν. Ἀπὸ καρπούς, εἶχε σημειώσει: «Κάθε δρόμος, μὲς ἀπὸ τὸν κίμπο, εἶν' ὁ Παράδεισος». Μὲς στὴν πηγὴ τῶν θεϊκῶν ἀναλογιῶν, ἐκορυφώθη μέσα του, τὸ σῶμα, δίπλα στὸ ἀνθος τῶν ἀγρῶν.

Καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἰσορροπώντας, στὴ δική του ἐνότητα, τὴς μονωμένες τάσεις τῶν συγχρότων του, ἐνίωσε τὰ ρήγματα τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς φυλῆς του.

Κολοσσὸς θρησκευτικότητας, ὁ πλάστης «τῶν ἀστῶν», ὁ ζυμωτής τῆς ἐθνικότητάς του στὴν ἀριώτατη ἔκφρασή της, εἶδε, ὄλο τὸ χάσμα, τῆς ἐρωτικῆς του ἐνέργειας καὶ τῶν ἄλλων.

Φθάνοντας ἀτομικά, στὸν τύπο, ὁποῦ κατέχοντα ὀραϊότητα καὶ γνώση, μπρὸς στὴν ἀνθρωπότητα προβάλλει ὡς νόμο, τὴ διατήρηση τῆς σύλληψής του, στὴν προσωπικὴ μορφὴ τῆς τέχνης ποῦ δημοιούργησε, ἠφώνεται ἀναγκαστικά, κριτῆς γαλήνιος, ζώντας μὲς στὸ κέντρο πᾶ τῶν ἀρμονιῶν, ποῦ οἱ ἄνθρωποι ζητοῦνε μίταια ν' αὔρουν ἔξω ἀπ' τὴν πηγὴ τους: «Θεληματικοὶ τυφλοὶ, τριγυρισμένοι ἀπὸ λαμπρότητες».

✱

Μιλήσαμε, γιὰ πλαστικὴ συνείδηση, στὸν αἰῶνα μας, μὲ τὴν οἰκτροτέρη ἐπιπολαιότητα.

Ὁ πλαστικὸς πιθιασμός, ἐκορυφώθηκε ἔξωτερικὸς, σὲ τρόπο, ποῦ ἡ λαγνεία τῆς ἐποχῆς μας, ἐπῆξε, τὴν ἀπαραίτητη κραταιὴ καὶ γόνιμη ἡδονή. Τὴν εἶδεν ἀποκλειστικῶς, στὸ στεῖρο ἐρεθισμό, ἐκεῖ, ποῦ δείχεται ἴσα-ἴσα ἡ στέρησή της.

Ἐνῶ εἶνε νοῦς, στοιχεῖο ποῦ περιβρέχει ἀδιάκοπα τὴν ὕλη καὶ μὲ νόημα διάφορο ἀπὸ κείνο, ποῦ σημείωσε ὁ σοφός, «Πᾶσα ψυχὴ, Ἀφροδίτη».

Ἀλλὰ μαζί του, ἐγύρισε τὸ σῶμα, νικητήριο, στὴν ἀνώτατή του σφαῖρα.

Ὁ «στοχαστής» του, εἶνε, ἡ σκεπτόμενη ὕλη.—

Ἄν, ἡ βιολογία, παλεύει χρόνια τώρα, ξεσηκώνοντας τὸ κῦτταρο, ποῦ δὲ ρυθμίζει, οὔτε ρυθμίζεται, μὲ τὴς γεννητικῆς ἀνάγκης τοῦ ἴδιου νοῦ, ἀλλὰ ὁ χαλκός, αἰσθάνθηκε τὸν κραδασμὸ τῆς δημιουργίας, κ' ἡ σπῖθα, ποῦ κρυμμένη μέσα του, σημειώνει τὸν καθολικὸν ἀγῶνα ποῦ παλεύουμε κάτω ἀπὸ τ' ὄνομα τῆς Σκέψης, σφύζει ὡς αἷμα, ἢ ἄστρο, «σπέρμα, ἐπὶ τὰ σπέρματα.»—

Σάν οἱ Ἕλληνες, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους ποῦ ἐγνωρίσαν, ξετυλίγοντάς τους μὲ τὴν ἴδια ἐνέργειά τους καὶ μεταδομένους γιὰ γενεές, σὲ ζωντανὴν πρῶτη ἀνιπόφρακτων μορφῶν, στοιχείων μαζί καὶ πίστης καὶ ζωῆς, ἐγνώρισε τὸν ἐρωτὰ τῆς Δημιουργίας.—

✱

Δὲ θὰ μιλήσω πλέον, ἀλλιώως, γιὰ τὸ ἔργο του.

Ἀλλὰ θὰ στραφῶ καὶ πάλι, πρὸς τὴ μυστικὴν εἰκόνα τῆς με-
γαλοφυΐας του, ὡς στὰ ἕστερα ἐκδηλώθηκε, ὅταν πλέον ἀδιαφορῶν-
τας γιὰ «τὸ θέμα», ὅλος οὐσία ἐρωτικῆ, αἰσθάνεται τὸ θεόν,
ὁλοένα περισσότερον «ἐγγίζοντα», καὶ ὡςὰ νὰ μὴν ἐκλέγει, φαι-
νομενικά, καθὼς ἡ αὐθόρμητη θωπεΐα, ἡ πρώτη δύναμη τῆς
νοήτας τοῦ ἀνυποψίαστη, σταματᾷ ἀπροσδόκητα βαθιά μας,
τὴν εἰκόνα τῆς γυναίκας τοῦ περνᾷ καὶ βιάζει τὸ αἷμα σὲ
ἀσυγκράτητο παλμό, ἀπὸ ὅλους τοὺς πόρους, ἀναπνέει τὸ πᾶν,
κραδαίνεται, καὶ τὸ ἀποδίδει, βέβαιος, μὲ τὴν πρώτη ὀρμὴ τῆς
σύλληψής του, στὸν πηλό.

Καὶ ὁ νοῦς του, ὡς ὄρεινὸ μελίσι στοιχιωμένο, ἀτρύγητον
αἰῶνες, ποῦ κρεμάει στοὺς βράχους τοὺς ξανθοὺς του καταρράχτες,
ἐχειλίξει ἀδιάκοπα, στίς νέες μορφές.—

✱

Ἐπάρχει κάποιον ἀρχαῖον ἀνάγλυφο, ποῦ ἀσκεῖ γιὰ μένα
ἀνυπολόγητη γοητεία.

Εἶν' ὁ Ἐλικῶνας, στὴν ὀργιακὴ ἀπεικόνισή του, γέροντας,
μὲ κόμη ὀρθότριχη, ρουθούνια ὀλόνοιχτα, γενειάδα πλούσια, μπρὸς
στὰ στέρα του, χυτῆ.

Καὶ μὲ τὰ μέσα, ποῦ γνωρίζει μόνη ἡ μυστικὴ μετάγγιση τῆς
δημιουργίας, ἡ εἰκόνα αὐτῆ, ὑποβάλλει στὴν ψυχὴ μου, ὅλη τὴ
μάζα τοῦ βουνοῦ, ὅπως τὴ στοχάζομαι, τὴ νιώθω καὶ τὴν εἶδα
κάποτε, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ βροχὴ ἀνοιξιάνικη, ποῦ ὁ ἥλιος στὸ βασί-
λεμά του, τὴν περιχύνει, ἀχιδοβόλα, ὄρη καὶ τρυφερή.

Ἀκέραιο τὸ βουνὸν ἀνάπνεε, μακάριον ἡμερο στοιχεῖο, αἰθέριο
κῆμα μυστικῆς γαλήνης, πλέριαις ποιήσεσι, βυθισμένο ὡς ἓνα σῶμα,
στὸ ὑπερούσιο δελτινὸ.

Σὲ μιὰ αἴσθησι κοιτῆ ἀναπνέαν, ἡ βλάβστησι, ἡ ψυχὴ, τὸ
ἀραχνοῦφαντο ὄραμα τοῦ φεγγαριοῦ, ἡ ροδισμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο
κορυφῆ.

Σ' ἀνάλογη προσωποποίηση, ἀντικρῦζω τὸ ἰσορρόπημα τῶν
ἕστερων του χρόνων, ὁποῦ μάταια, ἡ ἠλίθια ἐκβασί τῆς ἐποχῆς
μας, ἐπροσπάθησε νὰ τοῦ κλονίσει.

Ἀλλί, θὰ προαισθάνθηκε τὸ θάνατο, ὡς ὁ Πίνδαρος, ὅταν
στὸ φῶς τοῦ ὄνειρου, ἡ Περσεφόνη, λίγο πρὶν, τοῦ φανερώθηκε
καὶ τοῦλε :

«Πίνδαρε, σ' ὅλους τοὺς Θεοὺς, ἔψωσες ἔμνους, μὰ ὄχι καὶ
σὲ μέ.»

Καὶ ὁ Πίνδαρος, ἀπάντησε :

«Σὲ λίγες μέρες, θὰ σοῦ πῶ τὸν ἔμνο, ὁποῦ ποθεῖ.»

Κι' ἀληθινά, σὲ λίγες μέρες, στοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἄργους, ποῦ
παράστεικε σὰ θεός, στὸ μαρμαρένιο του θρόνῳ, τὸ μεσημέρι, π'
ὄλαμπε ὅλη μὲς τὸν ἥλιο ἀπ' τὰ γυμνά κορμιά ἡ παλαιότερα, σὰ
μιὰ περιστέρα, ὁποῦ ἐνῶ πεταίει, κλεῖ τὰ φτερά της καὶ χτυπάει
στὸ χῶμα, ἀπὸ αἰφνίδιο ράϊσμα τῆς καρδιάς, στὴ μέση τῶν

ἀγῶνων, μ' ἓνα χτύπο ἀθανασίας, ἐσταμάτησε ἡ καρδιά του,
μονομαῖς.

Ἡ οὐσία του, αὔξησε τὴ Φύση, μὲ τὸν ἄγιο της Ρυθμό.

Γόνιμη, ἀπέρριπτη θωπεΐα, ἐχύθηκε ἡ ψυχὴ τοῦ δεύτερου,
στὴ Δημιουργία.

Ἀπὸ τὰ βέδη τῆς σιωπῆς, ἀπ' ὅπου τὴν αἰσθάνθηκα, ὑψώ-
νεται γιὰ μὲ καὶ γιὰ ὅσους θέλουνε ν' ἀκούσουν, φανερός ὁ Λόγος.

«Ἡ ζωὴ, τὸ πάθος, ἡ γαλήνη, ἀνήκουν μοναχὰ σὲ κείνους,
ὁποῦ «παλασταὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ», βοηθημένοι ἀπὸ τὸν Ἐρωτα,
πραγματοποιοῦν ἀδιάκοπα, τὴ συντονία τους μὲ τὸ Πᾶν!»

ΑΘΗΝΑ.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΜΙΚΡΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ :

ΕΝΑΣ ΕΙΔΥΛΛΙΑΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ.

Γυρεύοντας στὸ νοῦ μου νὰ βρῶ κάποιους στίχους τῶν νεότε-
ρων ποιητῶν μας, ποῦ νὰ εἶνε ἀνόθευτοι καὶ νὰ διακρίνονται ἀπ'
τὰ κερναβαλικά ἐπὶ τῆς τελευταίας παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πιὸ
παλιᾶς μὲ τὰ ποιήματα τὰ γραμμένα ἐπάνω στὰ ἔχνη τῆς κάθε
καινούργιας γαλλοῦσῆς ἢ ἄλλης ξένης ποιητικῆς σχολῆς, θυμήθηκα
συχρὰ τὸ Νίκο Χαντζάρα.

Νίκος Χαντζάρα! Πόσο τὸν ἀδικεῖ τὸνομά του. Πόσο εἶν'
ἀταίριαστο μὲ τὴ λαγαρότητα, δροσόπνοη μουσα του! Μόνον ἂν
ἔγραφε ἀρματολότικους στίχους θὰ πήγαινε. Ἄν εἴμουν στὴ θέσι
του θὰ ἔπερνα ἐξάπαντος ψευδώνυμο. Θὰ βαφτιζόμουν Λόγγος.
Νίκος Λόγγος. Τὰ ὅσα θὰ πῶ παρακάτω γιὰ τὸ συμπαθῆ καὶ
ταπεινόφρονα αὐτὸν ποιητῆ θὰ δικαιολογήσουν μόνα τους τὴν
παρέκβασή μου ποῦ καὶ ἐκεῖνος, εἶμαι βέβαιος, θὰ τὴ χαρῆ.

✱

Ἄν ἔλεγα πῶς ἀπὸ τὴν καλὴ ἐποχὴ τῆς ποιήσεώς μας, δηλαδὴ
ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Σολωμοῦ, δὲν ἀκούστηκαν στὴ
γλῶσσα μας καθαρότεροι τόνοι, ἀπ' τοὺς δροσεροὺς καὶ ἀδολοὺς
τόνους τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ θὰ μὲ βρῆτε τάχα ὑπερβολικό; Κι ὅμως
αὐτὴ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Δὲ σᾶς μιλῶ ἐδῶ οὔτε γιὰ ἔμπνευση, οὔτε
γιὰ φαντασία, οὔτε γιὰ πέταμα πρὸς ἕψη, γιὰτὶ ὁ ποιητῆς μου τὰ
ἔχει ἢ θέλει νὰ τὰ ἔχει ὀλ' αὐτὰ μετρομημένα ὡς τὰ τώρα. Σᾶς μιλῶ
γιὰ ἕφος καὶ γιὰ μορφῆ. Κι ἐπειδὴ ἔφτασα σ' ἓνα σημεῖο νὰ

πιστεύω πῶς ὅλα τ' ἄλλα ποιητικὰ χαρίσματα εἶνε παρακατιανὰ μπροστὰ στὸ ὕψος καὶ τὴ μορφὴ καὶ νὰ θεωρῶ χαμένους κόπους τὶς περισσότερες ποιητικὲς προσπάθειες, ποῦ ἔγιναν ὡς τὰ τώρα στὸν τόπο μας, ὡς κι αὐτοῦ τοῦ Σολωμοῦ τὸ περισσότερο μέρος τοῦ ἔργου του, ποῦ φωνάζει ἀπὸ δῶ κι ἐκεῖ κάτου πῶς εἶνε Ἰταλορωμαϊκὸ (*) ὅπως τὰ ἔργα τῶν νεωτέρων φραγκορωμαϊκῶν, ἐξετρώπωσα γιὰ παρηγοριά μου τὸν ποιητὴ γιὰ τὸν ὁποῖον γράφω τὶς πρόχειρες αὐτὲς γραμμὲς κι ὁ ὁποῖος στὴ γωνιά του ποῦ μένει, ἂν τις διαβάσει, θὰ ξαφνιστεῖ καὶ θὰ κάνει τὸ σταυρὸ του.

Θὰ μὲ ρωτήσετε — καὶ πολὺ σωστά — τί ἐννοῶ ὕψος καὶ μορφὴ καὶ πῶς τοῖμω νὰ τὰ ἀρνοῦμαι αὐτὰ σὲ τόσους ἄλλους, μεγαλειότερου ἢ καὶ τοῦ ἴδιου ἀναστήματος, ἀπὸ τὸ λιτό μου ποιητὴ. Σὰς ἀπαντῶ ἀμέσως. Ποιήματα γραμμένα στὴ γλῶσσα μας εἶνε μόλιχα — ὄχι πιά μὲ τὴν ὀκιά, μὰ μὲ τὸ καντάρι — καὶ μὲ μορφὴ καὶ μὲ ὕψος, ἔχουν ὅμως ὅλα ἓνα φοβερὸ ἐλάττωμα : νὰ μὴν εἶνε ἐλληνικά. Μοιάζουν ὅλα σὰ μεταφράσεις, ἄλλες καλὲς μὲ ὕψος καὶ μὲ μορφὴ, κι ἄλλες κακὲς χωρὶς ὕψος καὶ μορφὴ ἕξνων ποιημάτων. Ἀνάμεσα στοὺς συνθέτες αὐτῶν ὑπάρχουν βέβαια εὐτυχῶς κι οἱ γνήσιοι δημοτικοὶ μας τραγουδιστὰδες, ποῦ ἄλλοῦ τοὺς λένε φολκκλορίστες. Ὁ ἀσύγκριτος Κρυστάλλης, ὁ Δροσίνης στὸ παλιὸ του ἔργο, ὁ Σπήλιος Πασαγιάννης σὲ πολλοὺς Ἀντιλάλους του, ὁ μοναδικὸς Ἀγγέλης καὶ κάποιου ἄλλου, κι ἐγώ, σὲ μερικὰ. Ἐκείνοι ὅμως ποῦ ἀπουσιάζουν δόλοτελα ἀπ' τὴ γλῶσσα μας εἶνε οἱ ἑλληνοῦποιοι ποιητὲς, ποῦ ἀφθονοῦν — ὦ εἰρωνία ! — σὲ ὅλες τὶς ἄλλες γλώσσες τὶς βάρβαρες ! (sic). Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ γλῶσσα μας ἔδωκε ὡς τὰ χτέσ ποιητὲς τοῦ φολκκλόρ, τῆς λαογραφίας, μὰ δὲν ἔδωκε κανένα ποιητὴ κλασικὸ, στὴ βαθύτερη ἐννοια τῆς λέξης. Δὲν ξεχνῶ βέβαια ποτε τὸν Κάλβο, μὰ εἶνε κι αὐτὸς μισός, γιὰ λόγους ποῦ θ' ἀναπτύξω σὲ εἰδικὸ ἄρθρο. Ἀπὸ τὶς δυὸ τέχνες ἡ πιὸ ὑψηλὴ καὶ γι' αὐτὸ κιάλας ἡ πιὸ δυσκολανέβατη, ἡ πιὸ δυσκολόφραστη εἶνε ἡ κλασικὴ, γιὰτι ἔχει λογιῶν-λογιῶν κινδύνους.

✱

Τέτοιον ἑλληνοῦποιο, καθάριο, μὲ αἴσθημα, ἂν κι ὄχι βαθύ, μὰ διάφανο, εὐγενικὸ κι ἀντιρωμαϊκὸ, ποιητὴ δὲ βλέπω κανέναν ἄλλον γιὰ τὴν ὥρα ἀπὸ τὸ Νίκο Χαντζάρα, ποῦ μοῦ φαντάζει σὰν ἓνας Δροσίνης τοῦ καλοῦ καιροῦ, ὄχι πιά βγαλμένος ἀπ' τὸ φολκκλόρ καὶ τὰ παραμύθια ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλὰ σὰ φερμένος δλότσια ἀπ' τὴν ἀρχαία παράδοση — ἔστω τὴν ἀλεξανδρινὴν ἂν θέλετε — ποῦ σὲ κάνει νὰ νομίζεις, μὲ πολλοὺς στίχους του, πῶς δὲν ἐκόπηκε ποτέ, ὅπως ὁ Κάλβος παρ' ὀλίγο νὰ σέκανε νὰ νομίζεις πῶς ἡ ἀρχαία παράδοση βασιτᾶ ἀπὸ Πινδάρους, κι ὅπως ὁ

(*) Ὁ Μητσάκης, ποῦ δὲ γλιόταν εὐκόλα, συγκρίνοντάς τον μὲ τὸν ἐλληνικὸ Κάλβο, τὸν εἶπεν Ἰταλό. Τόσο μόνο. Ἄλλοτε θὰ γράψω γιὰ ν' ἀποδείξω ποῦ εἶνε Ἰταλός, ποῦ ρωμιός καὶ ποῦ λιγάκι ἑλληνας.

Μωρεά; — ὁ μόνος πραγματικὸς ἑλληνας διδάσκαλος — σὲ κάνει νὰ νομίζεις πῶς ἀμέσως πρὶν ἀπ' αὐτὸν ζοῦσαν κι ἀνθίζαν Σοφοκλήδες κι Ἀνακρέοντες.

Δὲν ἔχω πρόχειρα ποιήματα τοῦ Χαντζάρα — σκορπισμένα ὅλα σὲ δυὸ-τρία περιοδικὰ ποῦ βγήκαν κατὰ καιροὺς — γιὰ νὰ σὰς παραθέσω μερικὰ ἔχω ὅμως κατὰ τύχη τὸν Ἀκρίτα. Ἀντιγράφω ἐδῶ ἓνα του ποίημα ποῦ μπήκε στὶς σελίδες του. (**)

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΤΗΣ ΚΛΟΗΣ.

Ἦ Δάφνη, μὰς πήρεν ἡ ἄνοιξη· κελαῖδεῖ τὸ τρυγόνι στὸ δάσος, ἡ ἀλκινόνα θὰ ξαναπαίξῃ στὰ κύματα. Ἀπὸ τὸ λόγγον, ἀπ' τὴν ἀκρογιαλιά — ποῦ βρῖσκεσαι ; — λάλησε ν' ἀκούσω τὸ γλυκὸ σου σουραῦλι.

Τὰ πουλιὰ ξευγαρώνουν στὰ δέντρα· ταῖρι-ταῖρι κελαῖδοῦν τὸν καιρὸ τῆς ἀγάπης. Τὰ φύλα μας κάτω ἀπ' τὰ δέντρα σὰν ὀρθρινὸ κελαῖδισμα πότε θ' ἀντιλαλήσουν ;

Μὰς ζητοῦν οἱ ροδότοποι πέρα μὲ τὰ ρόδα λουσμένα στὴ δρόσο· τρυφερά μου, φλογάτα ἐκατόφυλλα μὲ τὰ φύλλα μελίσσια γεμάτα, ἡ ἀγάπη μου γιὰ ἓνα βοσκόπουλο, γιὰ ἓνα νιὸ σὰν ἐσὺς ξεχειλίζει.

Ἦ, σιμά σου νὰ ζήσω ὄνειρεύτηκα τὴ ζωὴν ἀπαλῆς περιστέρας. Σὰν τρυγὸνα στὰ πράσινα δάσητα, ποῦ καλεῖ τὴν ἐσπέρα τὸ ταῖρι, νὰ σὲ φτάνῃ ἡ φωνὴ μου γλυκυτάτη στὸ δροσόπνοο ἀέρι :

Ἦ Δάφνη, ποῦ βρῖσκεσαι Δάφνη ; κοιμᾶσαι μὲς στ' ἄγρια κρῖνα ; Ἡ ἀγάπη σου κυριαρχεῖ στὴ ζωὴ μου, ὅπως οἱ ζέφυροι ποῦ κυβερνοῦν τοὺς ψηλόλιγνους κρῖνους.

Πέστε μου σὲ ποιὲς ἄλλες ποιητικὲς σελίδες μπορεῖτε νὰ μοῦ βρῆτε λίγες στροφὲς ποῦ νὰ μοιάζουν μὲ αὐτὲς σὲ πρῖα, δροσόφτερη ἑλληνοπρέπεια ; Διαβάστε ὅμως καὶ τὸ παρακάτω :

ΕΙΔΥΛΛΙΟ (**)

Ἀργεῖς, ἀγέρα, τὸ πανάκι του νὰ φέρῃς τ' ἄλικο χοῦμα. Τὸ πέρνω ἀκόμη ἓνα γαρούφαλο πεσμένο ἀπ' τῆς ἀγῆς τὸ στόμα.

Στὸ ἀθῶο τὸ στήθος, ὃ μητέρα μου, γλυκοὶ ποῦ βασιλεύουν πόνοι.

(*) Ἀκρίτας. Τόμος Γ'. σελ. 42.

(**) Ἀκρίτας. Τόμος Β'. σελ. 153

Ἡ Ἑλένη χάνεται ἀπ' τὸν ἔρωτα, ποῦ τὴν ἐμάγευε ὡς τὰ χτέος τῆς λεύκας
τοὺς τὸ ἀηδόνι.

Ὡ παρθενιά μου ἐσὺ ὃ γλυκύτατο τῆς κάθε κορασιῶς στεφάνι, μὲ τὸ
θαλασσινό της ἔρωτα γλίγωρα ἢ Ἑλένη ποῦ σὲ χάνει.

Μ' ἀκόμα πέρνω τὸ πανάκι του — ζέφυρε, ἀργότατα ζυγώνει — ἓνα
τριαντάφυλλο ποῦ ξέφυγεν ἀπ' τῆς αὐγῆς τῆ χρυσῆ ζώνη.

Σὰν τὸ κλωνάρι τὸ κατάκαρπο γλυκομηλιάς στὴ γῆς ποῦ γέρονει, ἔχω
τὸ στήθος, ὃ μητέρα μου, γεμάτο ἀγάπη γιὰ τὸ ταῖρι. — Μοιάζει ἢ καρδιά
μου ἀπ' τὴν ἀγάπη του μηλόδεντρο ποῦ γονατίζει, τόσο ἀπ' τὸ πλοῦτος
τοῦ καρτίσματος, νὰ σώνη καὶ παιδιοῦ τὸ χέρι.

Μ' ἀκόμα πέρνω τὸ πανάκι του — γεμάτα φρούσκονέ το ἀέρι — ἓνα
ἐκατόφυλλο στὰ κύματα πεσμένο ἀπ' τῆς αὐγῆς τὸ χέρι.

Θυμᾶμαι τί γλυκά, μητέρα μου, μικροῦλα ποῦ μ' ἀποκοιμοῦσες, σὰν
μ' ἔπαιρνε ἀθῶο παράτονο, λιγάκι ὡς μὲ χαιδολογοῦσες. Στὰ γόνάτα σου
ν' ἀποκοίμιζες πὰ δὲν μποροῦσες τὴν Ἑλένη, ποῦ μὲ χρυσῆ σαγίτταν ὃ
ἔρωτας βαριά τὴν εἶχε πληγωμένη.

Γλυκιά μητέρα, ποῦ συνείθιζες κάθε ξημέρωμα στὸ στρῶμα νὰ μὲ
ξυπνοῦσες μὲ χαιδέματα καὶ μὲ φιλήματα στὸ στόμα, κάποια χαράματα τὸ
χέρι σου θὰ ματαπλόνεται γιὰ χάρια, καὶ θὰ στενάξῃς, ὃ μητέρα μου, τὴ
θέση μου σὰ βράσκης ἄδεια.

Μητέρα, θὰ ζητήσης ἄδικα παντοῦ σὲ λίγο τὴν Ἑλένη, ποῦ ὃ ἀρμενίξη
μὲς στὰ κύματα μὲ τὴν ἀγάπη της δεμένη. Ὑστερα — ἀλλοίμονο, μητέρα
μου, — τὰ μαῦρα σου μαλλιά θὰ λύσης καὶ τὴν Ἑλένη ποῦ σ' ἀρνήθηκε
πικρὰ θὰ γύρης νὰ θρηνησῃς.

Κανεὶς ποιητῆς δικός μας δὲ μοῦ ἔδωκε παρόμοια ἤρημη συγ-
κίνηση μὲ τοὺς στίχους του. Ἀλλὰ καὶ πρὶν νὰ φτάσει σ' αὐτὴ τὴν
ἄμεμπτη τεχνουργία καὶ νὰ τὴν ξεπεράσει ἴσως, εἶχε γράφει νεώ-
τερος ποιήματα ποῦ ἔδειχναν τὸν ποιητὴ μὲ τὴ γνήσια φλέβα.
Διαβάστε :

ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ. (*)

Καβάλλα σὲ ἀνυπόταχτο φαρί,
μ' ἀνθούς ξερούς στὴν κεφαλὴ ὄλο ρίγη,
σὰν ἢ ἄνοιξη σκιασμένη ἀπ' τὴ σκληρὴ
θωριά τοῦ χινοπόρου κλαίοντας φύγη.

(*) Ἀκρίτας. Τόμ. Α' σελ. 20.

Θύχη κι ἐμὲ συντρόφι στὸ φαρί,
στὸ λυγρό μου κορμί γεμάτο ρίγη,
ὃ ἀφανιστῆς βορριάς μὲ τὸ νὰ μπήγῃ
τὸ δόρυ του βαθιά δὲ θὰ χαρῆ.

Ἐδῶ θὰ τὴν προσμένω νὰ περάσῃ,
στὴν πολυαγαπημένη λαγκαδιά,
νὰ μὲ πάρῃ νὰ φύγουμε ἀπ' τὴν πλάση,

Μὰ τρέμω ἂν τὰ τετράφυλλα κλαδιά
τοῦ λόγγου ὡς μητρικὴ διάπλατη ἀγκάλη,
μ' ἀρπάξουν, μὲ κρατήσουν ἐδῶ πάλι...

Θυμᾶμαι πόσο τὸν εἶδα προοδευμένο στὸ γοῦστο του, τὸ τόσο
ἀπ' τὴν ἀρχὴ λεπτό, σὲ κάποια του τραγοῦδια ὑστερινώτερα δημο-
σιευμένα στὴν « Ἡ γ η σ σ ὦ » !

Ἔτσι, τὸ καταλαβαίνω πολὺ καλά, πῶς μπορεῖ κανεὶς ν' ἀγγί-
ξει κάπως τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα, ποῦ ἄλλοι (*) τὸ ἐπικαλοῦνται νὰ τοὺς
κατέβει στὸ κεφάλι τους μ' ἐπικλήσεις δίχως σομὸ καὶ κακόφωνες,
μὲ χειρονομίες ἀγοραῖες, μὲ χοροὺς καρναβαλιῶν σὰ θιασάρχες
αὐτοσχέδιοι τῶν δρόμων καὶ σὰν παλιάτσοι !

Ἴσως κι ἄλλοι ποιητῆς — ὄχι ὅμως μὲ τὴν ἴδιαν ἐνότητα, ποῦ
παρατηροῦμε στὸ Χαντζάρα, νὰ μοῦ ἔδωσαν, πολὺ σπάνια ὅμως,
ἐδῶ κι ἐκεῖ, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιάζονται, παρό-
μοια ἡδονὴ τῆς ἀπλῆς ὁμορφιάς. Ὁ Γρουπάρης ἴσως, ἴσως πε-
ρισσότερο ὃ Παπαντωνίου, ὃ Καβάφης στὸ « Γέρο » του, ὃ Πα-
λαμάς...

Μὰ δὲν ἀκούεται ἀπὸ καιρὸ ὃ Χαντζάρας. Θὰ εἶταν κρίμα γιὰ
τὴν ποιησὶ μᾶς καὶ γιὰ τὴ γλώσσα μᾶς, ἂν ἐσιωποῦσε τόσο νωρίς.
Ποῦ ν' ἀφήσουν βέβαια νὰ ξεμυτίσει ὃ φοβισμένος ποιητῆς, ὃ σὰ
φαινὸς παραστρατισμένος ἀπ' τὸ λογγάρι του ἀνάμεσα στοὺς ἀν-
θρώπους, οἱ διάφοροι Σουλτρουντόμιοι, οἱ Βεραρενίζοντες, οἱ
Νιτοεϊστάδες κι οἱ Μαλλαρμεϊκοὶ τοῦ καιροῦ μᾶς ποῦ συχναῖον
καὶ στὰ σαλόνια, ποῦ ἐπίασαν ὄλα τὰ πόστα καὶ ποῦ ξέρουν τρό-
πους καὶ τρόπους γιὰ νὰ ξυπνοῦν θαυμασμοὺς στοὺς διάφορους
σ ν ὃ μ π.

Καὶ γιὰ νὰ τελειῶνω προσθέτω πῶς ἡ ποίηση τοῦ Χαντζάρα
μοιάζει « μηλόδεντρο ποῦ γονατίζει τόσο ἀπ' τὸ πλοῦτος τοῦ καρπί-
σματος, νὰ σώνη καὶ παιδιοῦ τὸ χέρι » καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐπροξένησε
κατάπληξη στοὺς ἴσους διανοῦν νέα, τεράστια πράματα κι ὅμως γι'
αὐτὸ ἴσα-ἴσα ἔχει κάτι ἀπ' τὴν αἰώνια, τὴ μόνη ποίηση, προσιτὴ
σὲ ὄλους ὡς καὶ στὰ παιδιά.

RODNAS

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

(*) Κι ἐγὼ παλαιότερα.

ΑΠ' ΤΙΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΜΟΥ :

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ :

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΡΑΒΑΚΙ.

'Απ' τὰ μικρὰ καράβια ποῦ καθίζει
'Ἡ Νίκη, ἐβγαίαν ἔξω οἱ διαλεχτοὶ μας
'Απ' τ' ἄρματα βροντώντας πὰ στή στέγη
Τῆ γῆ, ποῦ λίγο πρὶν σκυρτοῦσε τόσο.
Στὸ χαιρέτι οἱ φωνές π' ἀκούαν, ἐμοιάζαν
Μὲ πέλαο τρικυμώδαρτο καὶ ξάφνου
Γῆ καὶ μοχλὸς τῆς "Ὀλυμπος γενόταν
'Απὸ χαρὰ, καὶ μὲ φωνές καὶ κλάμα
Πρὸς τὸ θεϊκὸ κεφάλι τῶν ἡρώων,
Τὰ χέρια ἀπλώναν λόγια ν' ἀρμονίσουν
Προπούμενα ποιητῶν, γιατί καθένας
Γροικοῦσε τὴν ψυχὴ ψυχῆς γιομάτη,
Καὶ τὰ παιδιὰ κ' οἱ ντροπαλὲς, ποῦ ἐφέβγαν
Μάτια κ' ἤλιο μητέρες τῶν Ἑλλήνων,
'Απὸ τὰ παραθύρια ἐσκόρπααν ἄνθια
Μὲ χέρια ὡσὰν κ' ἐκεῖνα τῆς Ἀβγούλας.
'Ἔτσι ποιητὴ, τῆ νίκη ἐστεφανώναν
Κάποτε, μὰ ἐσὺ τότε μὲ τὸν ὕμνο
Πρόσφερε σ' ἄλλη νίκη ἄλλο στεφάνι.

Τρανή κ' ὠραία εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Σ' οὐρανοῦ γέλοιο ποῦ δὲν ἔχει γνέφι,
Σταματοῦν νὰ συντήχουν ἓνα ἐδῶθε
Καράβι ἑλληνικὸ, ἀγγλικὸ ἀπὸ κείθε.
Τοῦ πέλαγου ἡ Κυρὰ ρωτάει : « ποῦ τρέχεις » ;
Καὶ σ' ἀφτὴ τὸ ξαρμάτοτο καράβι :
'Απ' ἓνα σ' ἄλλο πέλαο τροχυρνάει » .
— « Πάψε ἐφτὺς κ' εἶλα ἀκλούθου ὅπου σὲ σείρω
Σὺ ποῦ ἀπὸ τῶνα στ' ἄλλο πέλαο τρέχεις » .
Μιά στιγμὴ ἦταν ἐκεῖνη, μιά μονάχα,
Μὰ οὔτε γῆ, οὔτε θάλασσα, οὔτε οὐράνια,
Οὔτε θεὸς κανεῖς, μὰ ἡ Λεπτεριά
Στὰ στήθια ἐκεῖνα ὀλόσωμη μπασμένη,
Μὲ σκέψες παντοδύναμες καὶ πλήθεις
'Ἐκεῖ μέσα ἐμιλοῦσε καὶ ὑψωνόταν,
Καθὼς στοῦ Ὠκεανοῦ τῆ μέση ὁ ἥλιος.
Κι' οὔτε ἄλλη ἀπὸ μιά κίνηση ἦταν σ' ὄλους.
Σὲ λιγάκι ὁμογνώμονες σφυχτήκαν

Ὅλοι μ' ἄκρα σιωπῆ, πρόσηλωμένοι
Μὲ λαμπερὴ ματιὰ, στήν ὄρθια δάδα,
Στὸ πέλαο τὸ πλατὺ ποῦ θὰ συναῖξει
Νά, τ' ἄγια τῆς τιμῆς κορμὰ σπαρμένα.
Εἶναι σιμὰ πιά ἢ σπῖθα στή μαρourτη,
Μὰ γοργὴ μὲ φωνὴ τῆ μπόδις ὁ Ἄγγλος.

Τόρ' ἂν σὺ τὴν ἐβγένεια ἐκείνου ψάλλεις
Ποῦχε καρδιὰ γερὴ καὶ τὴν ἐβγένεια
Τ' Ἄγγλου ποῦ ἐπῆρε τὴν καρδιὰ ὅπου πρέπει,
Σὰ δική του τιμώντας τὴ θεία πράξη,
Μιά φωνὴ θὰ ὑψωθεῖ κ' ἔτσι θὰ λέει :
'Χαῖρε γῆς ἀναιώνιας κλεινὸ τέκνο,
Ποῦ πράξη κι' ἄσμα πάντα ἐκ' εἶναι μέγα
Σὲ δέξιες τύχες πάντα καὶ σ' ἐνάντιες,
Ποῦναι οἱ βράχοι καλοὶ τὰ ξερὰ χόρτα,
Ποῦρθα βάρβαρος κ' ὅμως πλέον δὲν εἶμαι.

ΝΔΑΝΤΕ ΑΛΙΓΚΙΕΡΗ :

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΜΙΛΙΑ ΤΗΣ ΒΕΑΤΡΙΚΗΣ.

Στὰ μάτια ἡ Δέσποινά μου Ἀγάπη τρέφει,
Ποῦ ἐξεβγενίζεται ὅ,τι ἀφτὴ κυττάει
'Ὅπου περνάει γι' ἀφτὴ καθένας στρέφει
Χτυπᾷ ἡ καρδιὰ του ἂν κάποιον χαιρετάει.

Ταράζεται ὄθες, σκύβει, καὶ γιὰ κάθε
'Ατέλεια του στενάζει, καὶ ξοπίσω
'Εκείνης πάει Περφάνια, Ὁργὴ μακριάθε
Βοηθάτε με, κυρίες, νὰ τὴν τιμήσω.

Κάθε γλύκα καὶ μετριοφροσύνη,
Νὰ ὀμιλεῖ σ' ὅποιο ἀκούσει τη, γεννιέται
Μακάριος ὄθες ποῦ πρωτόειδε ἐκεῖνη.

Πῶς μοιάζει σὰν χαμογελά, εἶναι πράμα
Ποῦ δὲ λέγεται, οὐδὲ στοῦ νοῦ κρατιέται
Τόσο εἶναι νέο κ' ἐβγενικὸ ἀφτὴ θάμα.

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΓΙΑΝΝΗ.

Ἄν δὲ θὰ φέβγω πάντοτε ἔπο γῆ σὲ γῆ τραβῶνταν
Ἄπ' ἀπὸ τὸ μνήμα σου θεὸ νὰ μὲ δεῖς μιὰ ἡμέρα
Καταγυρμένον, ὦ ἀδελφέ, τὸ λούλουδο ἐκεῖ πέρα
Τῶν χρόνων σου τῶν τρυφερῶν ποῦ μάρανε θρηνώντας.
Τὴν τρισμακριαν ἡμέρα τῆς κατάμονη περνώντας,
Τώρα στή στάχτη τῆ βουβῆ γὰ μὲ μιλεῖ ἡ μητέρα,
Μὰ πλάνα χέρια ἐγὼ γὰ σὰς ἀπλώνω στὸν ἀγέρα,
Ἐρμος τὶς πατρικὲς σκεπὲς ἔπο πέρα χαιρετώντας.
Τὰ ἐναντιωμένα ριζικά καὶ τὸν κρυφὸ τὸν πόθο,
Ποῦ ἐσήκωναν τρικυμισμούς στή ζήση σου, ἐγὼ νοιώθω
Καὶ στὸ λιμάνι σου ὡς κ' ἐγὼ ποθῶ νὰ βρῶ γαλήνη
Ἄφτὸ ἀπὸ τόση ἀπαντοχὴ σήμερα μῶχει μείνει!
Ἦ ξένοι ἀνθρώποι, ἄς δίνετε τοῦλάχιστο καὶ πάλι
Τότες, τὰ ὅσα τῆς θλίψεως μητέρας τὴν ἀγκάλη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΒΙΤΣΕΝΤΣΟ ΜΟΝΤΗ.

Ἄν στὸν καιρὸ μου ἀγάπησαν κ' ἐμένα
Λίγοι ἀνθρώποι καὶ κάποιος σοῦ ζητήσῃ
Γιὰ τὸν Οὐγο ἱστορία (ὅπου τάριάζει
Ἡ σιωπὴ πὸ περισσότερο, ἔξω ὦ Μόντη,
Ἄπ' τῆ δική μας τὴν ἀγάπη), πὲς του :
«Σὲ γῆ γλυκά ποῦ δὲν ἀνεί τὸ στήθος
Στοῦ παντοδύναμου ἡλίου τὶς ἀχτίδες,
Τὴ ζήση του περνάει μεστή λησιμόνια,
Τ' ἄτι ὀδηγáει νὰ τηλαλάει στὸ κῆμα,
Στὰ πικάρδια γκρεμὰ τροχάει τὸ ξίφος
Καὶ τὸν ὠκεανὸ μὲ τὴ ματιὰ του
Ταξειδέβοντας, στέρνει τὸ χαιρέτι
Στ' ἀγγλικά τὰ βουνὰ ποῦ φοβερίζουν.
Θὰ μ' ἀκοῦς νὰ ἐβλογάω ἐφτυρισμένους,
Θὰ μ' ἀκοῦς ν' αἰτολόγω σὺ θώρησέ με
Στοὺς χαροποιούς χαρούμενο, θλιμένο
Στοὺς θλιμένους καθὼς ἀρέσει ἄς βύσκει
Καθένας. Ὅ,τι μ' ἀναζει σὺ μόνο
Τὸ μισᾶς κ' ὅπου ἐσὺ στεφανομένος
Στὴν ὀργὴ καὶ στὸ πνέμα τοῦ Ἀλιγκέρη
Κάνεις σπονδές, τὸ πεζὸ μου τραγοῦδι,
Ξενοδέχτη καλέ, συμᾶζεψέ το.
Γιὰ μὲ δὲ θέλω ἐσὺ νὰ μεσητέψεις

Στὸ βωμὸ τῆς ἰσχῆς κ' οὔτε γυρέβω
Κρασί γιὰ τὸ τραπέζι μου, ἢ νὰ λάβω
Γιὰ τὸ σίχο μου ἄδρὸ τὸν ἔπαινό σου,
Μὰ καρδιά ποῦ τὸν Οὐγο τὸ φυγάδα
Νὰ συντροφέβει ἐκεῖ ποῦ τότε σέρνει
Μὲ θρηολόγια ἡ Μοῖρα σοῦ ζητάω.
Θὰ μοῦ διαψέφεις ἔτσι ἀφτή. Βιτσέντσο,
Πῶχω διαβάσει σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους
Καὶ σὲ λίγα βιβλία, (γιατ' εἶμαι γνώστης
Λίγων ἐγὼ βιβλίων), τὴ χρυσὴ γνώμη :
Ἄ μόνος φίλος εἶναι τὸ χρυσάφι.

ΟΡΑΤΙΟΥ ΦΛΑΚΟΥ :

ΣΤΟ ΛΙΚΙΝΙΟ ΜΟΥΡΕΝΑ.

ΒΙΒΛ. ΙΙ ΩΔΗ Χ.

Καλλίτερα θὰ ζεῖς μὴν ἀνηφώντας
Τ' ἀνοιχτὰ πάντα κ' οὔτε νὰ πλησιάζεις
Στ' ἀκρογιάλι, Λικίνιε, πῶχει ξέρες
Πολὺ ἀπὸ φόβο.
Τὴ χρυσὴ μετριότη ὅποιος χιμάει,
Γερὸς ἀπὸ σκεπὴ λερὴ μακραιίνει
Παληᾶ, καὶ πάει μακριὰ ἔπο φτονεμένη
Ἄβλή σκεμένους.
Σειέται ἡ λέφα κ' ἡ μεγάλη ἀπ' τοὺς ἀνέμους
Πιὸ συχνά, κ' οἱ ψηλοὶ γκρεμοῦνται πῆργοι
Μὲ πεισιὰ πὸ βαρειά, καὶ σποῦν στίς ῥάχες
Τ' ἀστροπελέκια.
Ἐργασμένη καρδιά στὰ πάθια ἐλπίζει,
Καὶ μὲς τὴν ἐφτυχιά τύχης φοβάται
Ἄλλαγή. Τοὺς χαμῶνες φέρνει ὁ Δίας
Τοὺς μισημένους
Κι' ἀφτὸς τοὺς διόχτει. Ἄν δυστυχιά εἶναι τώρα,
Δὲ θάναί πάντα. Ὁ Ἀπόλλωνας τὴ λύρα
Κάποτε κρούει τὴ σωμασμένη κ' οὔτε
Πάντα τοξέβει.
Στίς δύσκολες στιγμὲς μὲ θάρρος στάσου
Καὶ δύναμη μόνος θὰ πιάσεις μοῦδες
Στὰ πανιά ποῦ φουσκώσουνε οἱ ἀνέμοι,
Λογικεμένους.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΙΣ "STANCES" ΤΟΥ ΜΟΡΕΑΣ.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ.

III

Αϊ, τί! ἴσως εἶν' ἡ μοῖρα μου κι' ὁ κληρὸς ὁ δικός μου :
εἶμαι τραχὺς—κι' ἤμουν γλυκός· γελῶ μέσ' ἀπ' τὸν πόνο·
ἀντὶς νὰ ὑψώσω ἕνα θεόν ἀπ' τὶς λατρεῖες τοῦ κόσμου,
φαντάσματα ἀναρίθμητα σέρνω κοντά μου μόνο.

Πέφτει ὁ θνητός, καὶ νικητὴς ἡ Μοῖρα εἶναι μονάχα.—
Ἀπόλλωνα, ἄγριε, πού εἶσ' ἐχθρὸς ἐστὶν ἴδια τῆ φυλῆ σου,
κι' ὅλο μου τὸ αἷμα ἂν ἐστυφες ἀπ' τὴν καρδιά, τί τάχα ;
—τὴ λεβεντιά ἐπιμώρησες, τὴν τόλμη τῆ δική σου !

ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΒΙΒΛΙΟ.

I

Λύρα γλυκειά, ἔστὴ νιότη μου,—λησμονημένοι χρόνοι—
πὼς κάτω ἀπ' τ' ἄνθη τὸ νερό,—ἔτσι ἔψαλλε ἡ φωνή σου !
Τώρα ἕνα παραμιλητό,—ἀλλοίμονό μου !—ἀπλώνει
ματώνοντας τὰ δάχτυλα χτυπώντας τὴ χορδή σου !

Τὸ ποταμάκι τὸ ἤσυχο, πού ὁ ἥλιος λαμπρὸς χαράζει,
τῶχει ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ πουλιά καθρέφτη τους μονάχο·
μὰ ἔχει πῶς δυνατὴ ἐμμορφιάν, ὦ Λύρα, αὐτὸ πού στάζει
σὲ ἄντρου τὸ βάθος σκοτεινοῦ κρυφὰ νὰ φάη τὸ βράχο.

XIX

Χαρίσματα, πού, ἀλλοίμονο ! μ' ἀφήνει ἡ Μοῦσα ὡς τώρα,
στίχοι, ἔστὰ ὦραϊα τὰ χρόνια
μπουμποῦκι εἰστε ἔστὸν κῆπο μου, πού ἀνοίγει ὦρα τὴν ὦρα,
πουλάκι ἔστ' ἀνθοκλώνια.

Τ' αὐλάκι, πού ἥλιος χαρωπός, κρατῶντας τὸ καθρέφτη,
φαιδρύνει τὴ θεωρία του·
καὶ τώρα εἰστε αἷμα, ὦ στίχοι μου, πού στάλα-στάλα πέφτει
ἀπὸ πληγὴ θανάτου.

ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΒΙΒΛΙΟ.

I

Θέρος, τὰ δῶρα πού ἔφεραν ἡ εὐτυχισμένη σου ἡ ὦρα,
σὺν τ' Ἀνοιξιάτικα,—ἄφησαν τὰ θέληγτρα τους πίσω·
χαῖρε, ἀπαλὸ φθινόπωρο· τὴ θύρα ἀνοίγω τώρα,
πού ἦρθε νὰ κρούση ἡ χειμωνιά,—χωρὶς ν' ἀντιμιλήσω.

Στ' ἀρχαῖο τὸ δάσος ὁ ἄνεμος πετάει καὶ σπέρν' ἡ ἀξίνη
ἔστὰ πόδια τοῦ ἄγριου τοῦ δειτροῦ, τοὺς κλώνους του μπροστά της
μὰ καὶ μιᾶς μοίρας, ἔστους θνητούς, σκορπῆ ἡ δικαιοσύνη,
φιλίες καὶ δόξες κι' ἔρωτες ἔστὸ κάθε χτύπημά της...

Τόσο ἔστὴν αὔρα δλόγλυκα τὸ φύλλο δὲν στενάζει,
σὺν τὸ κλαδί, πού τὸν κορμὸ μὲ δίχως κάκια ἀφήνει·
κι' ἂν ἀπ' τῆς λύρας τὶς χορδὲς μόνο ὁ καῦμός σταλάζει,
κάθε ἄλλοι ἀλλοιώτικοι σκοποὶ μοιάζουν ἡχώ πού σβήνει...

Ζωὴ στυγερὴ κι' ἀχάριστη, μέρες πού θραύει ἡ ὀδύνη,
ἀκόμα, ἀλήθεια, σὰς περῶ, μὰ ἔχει ἡ καρδιά μου σπάσει·
κι' ἂν εἶναι ἡ λάμψη πῶς πολλή, τί μ' ὠφελεῖ, ἀφ' οὗ σβήνει
ἡ θεία κι' ὀλόμαυρη φωτιά πού μ' εἶχεν ἀγκαλιάσει ;

XIII

Ἐμοιασα ἐγὼ μὲ τοὺς νεκρούς, τὴ στερεωμένη βρούσι,
τοῦ ὀρίζοντα τὴ σκοτεινιά·
μὲ τ' ἀφυλλο ἄνθος, μὲ τ' ὄχρὸ, πού ἔχει ἔστῆς γλῶσς κυλήσει
τὸ φύλλο, ἐκεῖ σὲ μιὰ γωνιά ..

Μοιάζω τὸ δένδρο πού χτυποῦν μέσα ἔστὰ ἀγλόητα δάση,
νὰ σκάψουν φέρετρο γερό·
τῆς χειμωνιάς τὴν καταχνιά, κι' ὅτι ἔχει ἡ φύσι πλάσει
πῶς πένθιμο, πῶς ὕλιβερό...

Μὰ, πάνω ἀπ' ὅλα, ὁ Ὀκεανὸς κάλλιο μ' ἐμὲ δὲ μοιάζει,
πού ἀνθίζει δίχως τελειωμό,
πού ἀφήνει ὁ χρόνος νὰ κυλῆ, καὶ πού ἔστὴν ἄμμο σπάζει
μ' ἕνα ἀφρισμένο στεναγμό ;

ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΒΙΒΛΙΟ.

I

Λαλεῖ ἐκεῖ κάτω ὁ πετεινός... Ἦσυχα ἀνοίγει ἡ μέρα
γύρω μου ὄχρη καὶ σκοτεινή·
ἔστὶς πόρτες καὶ ἔστὸ ἀκρότοιχο τοῦ τελωνείου· κει πέρα
μὰ λάμψη σώνεται στερνή.

—Ὡ δεύτερό μου λίγνο ἐσύ, Παρίσι, ἀκόμα ὡς τώρα
κοιμάσαι, πού ἔχω σηκωθεί
κι' ἀκούω μὲς ἔστὴν ἀπέραντη καρδιά μου αὐτὴ τὴν ὦρα
σφηνιμὸ πνιγμένον καὶ βαθύ.

Τ' εἶναι ; τί θέλει αὐτὴ ἡ καρδιά ; ζητάει μ' ὅλη τὴ στάχτη
τοῦ χρόνου, μ' ὅλα τὰ δεινά,
νὰ ξαναβθίσω, σὺν κλαρί, πού κρύβεται ἔστὸν φράχτη
μέσα σὲ φύλλα ἑαρινά ;

Τόποι, πού οί νύχτες μου ἀγαποῦν νά ἀργοκυλοῦν ὡς τώρα
νοθρές, ὡ Πύλη λατρευτή
τοῦ Παρισίου μου, — τὸ νεκρὸ τὸ φύλλο αὐτὴν τὴν ὥρα
τὸ στρέφει ἢ ὄστρια ἢ δυνατή.

Κάτω ἀπ' τῆς λάμπας μου τὸ φῶς σέ λίγο, ἢ ἔτι φωτιά μου
μέσα ἀπ' τ' ἀνιαύγασμα τ' ὄχρῳ
θ' ἀφυγκρασιῶ, ἔτις σκέψεις μου, μπρὸς ἔτα παράθυρά μου,
νά κρούῃ τοῦ χρόνου τὸ γτερό.

Κι' ἐγώ, πού ἀγάπες, ἔρωτες, φιλίες μ' ἔχουν ἀφήσει,
θέλω μαζί μὲ τὸν καπνὸ,
ἔτσι κι' ἐγώ νά τὸ χαρῶ κι' ἔτσι νά μὲ λικνίσῃ
ἓνα φθινόπωρο στερνό.

II

Τίποτα ἐμένα, οὔτε ἡ τιμὴ τῆς δάφνης μὲ πικραίνει
— χρέος, πού δὲν μοῦχει ξεφληθῆ —
μήτε ἡ γιορτή, ἀπὸ στέφανα καὶ φροῦτα καμωμένη,
σὰν τὸ κρασί, πού ἔχει χυθῆ.

Σ' ὄλο τὸ πένθος πού κρατοῦν, καὶ ἔτιν φρικτὴ εἰμαρμένη
τῶν φίλων μου οἱ πιὸ λατρευτοί,
βλέπω πῶς ξέρει ὁ οὐρανὸς μιά ὑπόσχεσι δοσμενη
ἔτσὸν συνεργό του, νά κρατῆ.

III

Στὴ στράτα πλαῖι, πού ἐχάραξαν οἱ ρόδες, μὲς ἔτι δύοι,
λεῦκες, σὰς βλέπω, ὅπως ἔτὸ φῶς σὰς ἔχει ὁ ἥλιος ντύσει.
μὲ τὴν κραυγὴ ἔτσὸ σύθαμπο, πουλιά, πού ξεπετάτε,
τὸ καλοκαίρι γιὰ στερνὴ φορὰ τὸ χαιρετάτε.

Ἔλα, τὰ οὐράνια κέντησε, ὡ ἀγαπημένη πάχνη,
σύ τοῦ σμαράγδου ἢ αἰμίμητη καὶ τοῦ γαγάτη ἢ ἄχνη.
ἔτι θλίψη ἀπόψε ἄς σκορπισθῶ σέ φθινοπώρου ἑσπέρα,
ἔτοῦ φθινοπώρου, πού ἔρχεται μὲ τ' ἄνθη του ἀπὸ πέρα.

XII

Ἦ ἐσύ λιγόπιστη καρδιά καὶ τρεῖς φορὲς ἀνθρωπινή,
πού τὸ γιορτάσιμο τὸ φῶς τὰ μάτια σου μαγεύει,
δὲν θὰ τὸ μάθῃς, μέσα μου ποιά λάμψη ρίχνει φωτεινὴ
ὁ ἴσκιος, ἔτὸ δρόμο, ἀπ' τὰ θαμπὰ τὰ φύλλα ὅταν σαλεύῃ.

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
(ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ)

Ο ΣΚΕΛΕΘΡΑΣ.

Ὁ Παῦλος ὁ σαράφης, ὁ Σκέλεθρας, ἀπαράτησε τὴν ἐφημερίδα.

— Σκοτούρα! καλὲ σκοτούρα ποῦ θὰ τὴν ἔχει σήμερις καμπόσος κόσμος! σκέφτηκε καὶ τὰ χεῖλη του τραβήχτηκαν σ' ἓνα χαμόγελο ξερό. Κάτω ἀπὸ μίαν ἐπικεφαλίδα νεκρώσιμη—σύνπλεγμα κρανίου, βραχιονίου καὶ μηριαίου ὀστοῦ—εἶχε διαβάσει μιὰ δήλωση τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ νεκροταφείου :

«Εἰδοποιοῦνται καὶ αὐτὲς οἱ βουλόμενοι νὰ κάμουν ἀνακομιδὴν τῶν κοιμημένων των, νὰ σπεύσωσι, διότι ἐκπνεύσεως τῆς προθεσμίας θὰ ἐνεργηθῇ αὕτη ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κοιμητηρίου ἀνευ εἰδοποιήσεως, τὰ δὲ ὄστα θὰ ρίπωνται ἐν τῷ κοινῷ χωνευτηρίῳ...»

Ξαναπῆρε τὴν ἐφημερίδα καὶ ἔριξε μιὰ ματιὰ σ' ἄλλη στήλη. Πάλι εἰδοποίηση!

«...Εἰδοποιοῦνται οἱ χρεωφειλέται τοῦ ἀποβιώσαντος Τ... νὰ προσέλθωσιν ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διαχειριστοῦ του κ. Δ... ἵνα δηλώσωσι τὰς ἀπαιτήσεις των...»

Ἄφησε πάλι τὴν ἐφημερίδα νὰ γλυστρήσῃ στὴ γῆς. Ἔσκυψε στὸ «πάγκο» του καὶ χτυποῦσε ταμποῦρο μὲ τὰ δάχτυλά του στὸ τζάμι. Τ' ἀνήψι του, ὁ Τριλλῆς, καθότανε χαμηλὰ σ' ἓνα σκαμνὶ καὶ διάβαζε μουρμουριστὰ ἀνθρωπολογία. Εἶχε τὸ βιβλίον ἀνοιχτὸ στὰ γόνατά του καὶ μουρμουροῦσε «... τὸ κρανιακὸν ὀστοῦν... τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν... τὰ δύο κροταφικά, τὰ δύο βρεγματικά...» κ' ἄγγιζε τὰ δάχτυλά του στὸ μέρος τῆς κεφαλῆς ποῦ ὠνόμαζε. Ἄκουσε τὸν μάστιγα του ποῦ χτυποῦσε μὲ τὰ δάχτυλά του στὸ τζάμι τοῦ πάγκου του καὶ σήκωσε τὸ κεφάλι.

— Τὰ τάλλαρα δὲν εἶνε ἀρκούδια γιὰ νὰ χορέψουν ποῦ τοὺς παίξει ταμποῦρο!... Συλλογίστηκε γελώντας τὸ τσιριστὸ γέλοιο του ποῦ τοῦ φέρν' ἓνα πόνον στὴ ρίζα τῆς ξερβιάς του μασέλλας.

Ὁ Παῦλος ὁ σαράφης, ὁ Σκέλεθρας, χτυποῦσε πολλὴν ὥρα τὰ δάχτυλά του στὸ τζάμι καὶ τὰ περασμένα του, σ' ὄλες τους τὶς λεπτομέρειες ἀρχίσανε νὰ περνοῦν ἀπὸ τὴ σκέψη του, ἀρα διαστὰ-ἀραδιαστὰ, σὰν ἓνας στρατὸς ὑπάκουος στὸν ἤχο τοῦ ταμποῦρου.

✱

Πρὸ δέκα χρόνια ὁ Παῦλος ἔκλεισε τὶς χαραμίδες τῆς κάμαράς του κ' ἀναψε ἓνα μαγκάλι κάρβουνα γιὰ νὰ δώσῃ τέλος στὴ ζωὴ του... τὴν ἀβίωτη, καθὼς ἔγραψε σ' ἓνα χαρτί. Ἡ μωροδιά τῶν καρβούνων, ποῦ βγαίνει ἀπὸ μίαν ἀνοιχτὴν χαραμίδα, τότε πρὸδωσε καὶ τότε βρῆκαν μισοζώντανον στὸ πάτωμα. Ὅταν

ἄρχισε νὰ συνεφέρη, μὲ τὶς περιποιήσεις δυὸ γιατρῶν ποῦ προστρέ-
ξαν, ἄκουσε τὸ νοικοκύρη του ποῦ διηγότανε : πῶς εἶχε ἀνέβει νὰ
τοῦ ζητήσῃ «ἀπέναντι καθυστερουμένων ἐνοικίω»
καὶ τοῦ χτύπησε στὰ ρουθούνια ἢ μυρωδιὰ τοῦ καρβουνίου καὶ
μουρμούρησε :

— Κερατᾶ!... σὰν ἐρχόσουνα κάθε στιγμή στενοχωρῶντας
με... δὲ σοῦ χτυποῦσε ἢ μυρωδιὰ τῆς πείνας μου...!

Ἔνας ἀπὸ τοὺς γιατροὺς, ἀντεπιστέλλον μέλος ἐνὸς
φυσιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Εὐρώπης, τοῦ εἶπε λιγω-
μένα, καθὼς λέγονται τὰ κομπλιμέντα στὶς ἀληθινὰ ὠραῖες κυρίες,
πῶς εἶχε ἓνα σκελετό... «θ α ὕ μ α!»

— Θὰ μπορούσε ἢ ἔταιρεία μας νὰ σοῦ μετρήσῃ ἓνα σιμαν-
τικό ποσὸ ἄν...

— Πάψε, γιατρέ, τοῦ εἶπε ὁ ἄλλος γελῶντας, ποῦ θέλεις νὰ
κάνῃς τὸ σωματέμπορο τώρα!...

— ...Ἄν διαθέσῃς τὸ σκελετό σου στὴν ἔταιρεία μας, θὰ σοῦ
μετροῦσα... Ἐξακολούθησε ψάχνοντας τὶς σπάλτες καὶ τὰ γόνατά του...
Θὰ σοῦ μετροῦσα...

Κι' ὁ Παῦλος ποῦ θὰ πλουτοῦσε ὅσα-ὅσα καὶ τὴ ψυχὴ του,
γυμνώθη γιὰ νὰ διατιμῆσῃ ὁ γιατρός τὸ σκελετό του.

Ἐχρειάστη ἓνα μέτρο καὶ κατέβη πρόθυμα ὁ νοικοκύρης του
κι' ἐζήτησε ἀπὸ τὴ γειτόνισσα μοδίστρα τὴν κορδέλλα τῆς. Τὸν ἀνα-
ποδογύριζε ὁ γιατρός ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, τότε δίπλωνε, τὸν ἀνοίγε,
πάλι τὸν ξαναδίπλωνε... καὶ ψάχνοντας τὶς ἀχαμνισμένες ἀπὸ τὴν
πείνα σάρκες του, εὑρίσκει τὰ ὀστά καὶ τὰ μετροῦσε προσεχτικά ἀπὸ
ἀριμὸ σὲ ἀριμὸ.

— ...Ὅχι ἕως δέκα χιλιάδας φράγκα!

Ἐγγραψε στὴν Εὐρώπη κ' ἔλαβε ἐντολὴ νὰ μετρήσῃ τὸ ποσὸν
εἰς τὸν κάτοχο τοῦ θαυμασίου σκελετοῦ... «ἀντὶ συμβολαίου
ἔξασφαλιζόντος τὸν σκελετὸν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον
μ α ς...»

Ὁ Παῦλος, ἀγόρασε τὸ πάγκο ἐνοῦ σαράφη ποῦ εἶχε φάγει
στὰ γλέντια τὰ κεφάλαια τῆς δουλειᾶς του κ' ἔγινε σαράφης, το-
κογλύφος, ἔχοντας κεφάλαια τὴν τιμὴ τοῦ σκελετοῦ του. Σὰν
ἄνθρωπος ποῦ γνώρισε στὸν καιρὸ τῆς πείνας τὴν ἀξία τοῦ παρᾶ,
ἦταν εὐσεβέστατος παραδόπιστος. Μόνο ποῦ ἦτανε τὸ λάδι ἀκριβό,
εἰδεμῆ, θ' ἀναβε μέσα στὴ κάσσα του, ἀκοίμητο καντήλι πρὸς δό-
ξαν τοῦ Μαιωνᾶ, ποῦ τοῦ ἔστειλε πλούσια τὰ ἐλέη του!

Ὅλοι ξέρανε τὴν ἱστορία του καὶ τοῦ ἔμεινε τ' ὄνομα «Σκέ-
λεθρας». Ὁ ἴδιος σὲ κάθε περίστασι διηγότανε γελῶντας μὲ μιὰν
ἀσυνηδεῖσα τρομερή, τὰ καθέκαστα τῆς πώλησης τοῦ σκελετοῦ του,
τελειώνοντας πάντα ἔτσι :

— Οἱ κουτοὶ! δὲν μ' ἄφιναν νὰ ψοφήσω ἀπὸ τὴ πείνη καὶ
παραχώνοντάς με σὲ μιὰ γωνιά νὰ μαζέψουν τὰ κόκκαλά μου!...
Χέ! χέ! χέ!... θέλοντας οἱ κουτόφραγχοι τὸ σκελετό μου, μοῦ
ἔδωσαν τὰ μέσα ποῦ στερούμουν νὰ ζήσω!

Κάθε φορὰ ποῦ σινανοῦσε στὸ δρόμο τὸ γιατρό ποῦ μεσί-
τεψε γιὰ τὴν παραξένη αὐτὴ συναλλαγὴ, τεντώνονταν καὶ τότε

κίτταζε κατὰμματα κοροϊδευτικά, καθὼς μιὰ μοδίστρούλλα, ποῦ
ἔφρασε νὰ γείνη μεγαλοκοκότα, κίτταίε τὸν προαγωγό τῆς.

Τὸ σκελετό του τότε λογάριζε σὰν ἓνα πρᾶμμα ποῦ τὸ ἔχε
πουλήσει σὲ καλὴ τιμὴ «τοῖς μετρητοῖς» κι' ὁ ἀγοραστὴς τ'
ἄφισ' ἐκεῖ σὲ μιὰ γωνιά γιὰ νὰ τὸ πάρῃ ἀργότερα!

Μάλλονε μιὰ φορὰ μ' ἓνα γείτονά του καὶ τὸν ἀπειλοῦσε πῶς
θὰ τοῦ σπάσει τὰ πλευρά' κι' ὁ Παῦλος εἶπε :

—...Πουλημένα εἶνε!... θὰ ζημιώσεις τὴν Εὐρώπη!...

Πρὸ λίγες μέρες τὸν εἶχε πονέσει ἓνα δόντι κούφιο καὶ πῆγε
νὰ τὸ βγάλῃ.

— Δὲν ἔχει παρὰ μόνο μιὰ τρύπα... κ' εἶνε γερὸ δόντι, εἶπε
ὁ δοντογιατρός... καλλίτερα νὰ τὸ σφραγίσουμε μὲ χρυσάφι.

Ὁ Σκέλεθρας ποῦ δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ὑποχρέωσι νὰ κἀνῃ κ'
ἐπιδιορθώσῃς στὰ πουλημένα κόκκαλά του καὶ μάλιστα νὰ δέσῃ ἓνα
δόντι μὲ χρυσάφι!

— Βγάλτο... εἶπ.

— Εἶνε γερὸ... ἁμαρτία εἶνε... εἶσαι τόσῳ χρονῶ ἄντρας καὶ
διατηρεῖς ὅλα σου τὰ δόντια, αὐτὸ εἶνε κάτι τίς. Γιατί νὰ
βγάλῃς ἓνα γερὸ δόντι...!

— Βγάλτο...!

Μονάχα ὅταν τοῦ εἶπε πῶς εἶνε δόντι μὲ ἀγριόριζες καὶ σιδε-
ρόδοντο ποῦ θὰ τότε τραντάξῃ στὸ τραβηγμῆ, παραδέχτη νὰ τὸ
βουλώσῃ.

✱

Χτυποῦσε πολλὴν ὥρα στὸ τζάμι τὰ δάχτυλά του κι' ἀναθυμόταν
τὰ περασμένα του. Ὅλη ἡ ζωὴ του, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πείνας ὡς τὴ
μέρα ποῦ κλείστηκε στὴ κάμαρά του νὰ πεθάνῃ. Ἀπὸ τὴ μέρα ποῦ
τοῦ μέτρησαν τ' ἀντίτιμο τοῦ σκελετοῦ του ὡς τὴ μέρα ποῦ λογά-
ριασε τὰ χρήματα τοῦτα σὰ μιὰ χούφτα σπόρο ἔμπρὸς στὸ σωρὸ τῆς
σοδειᾶς του ὅλη ἡ ζωὴ του, σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες (σὰ στρατὸς
ἀραδιασμένος) περνοῦσε ἀπὸ τὴ σκέψη του.

— Νά!... ἢ προχθεσινὴ μέρα του μὲ τὰ πολλὰ κέρδη τῆς...
νὰ κ' ἢ χθεσινὴ...

Νά κ' ἢ σημερινὴ... τὸ πρωτὸ.. τὸ μεσημέρι... κ' ἢ παράταξη
τῶν περασμένων του, σὰ νὰ πέρασε καὶ νὰ ἔστριψε σὲ μιὰ καμπή.

Σήκωσε τὸ κεφάλι του κ' εἶδε τὸ Τιριλλὴ ποῦ εἶχε παρατήσῃ
τὸ διάβασμα καὶ τότε κίτταζε γελῶντας ἡλίθια.

— Τί γελᾶς βρέ...!

— Τίποτις...

Ἔτσι πάντα ὁ Τιριλλὴς γελοῦσε καὶ μὲ τὸ τίποτις ἀκόμη· κι'
ὅταν ἀρωτιώνταν γιατί γελᾶ, δὲν ἔλεγε ἄν δὲν ἔτρωε δυὸ-τρεις
χαστουκιές.

Τ' αὐτιά του Σκέλεθρα βουίζανε σὰ νὰ τὰ χτυποῦσαν ἀπὸ
μέσαθὲ τους δυὸ ματσούνια κ' ἐννοιοῦσε τὸ κεφάλι του βαρὺ μαζὶ
κι' ἄδειο. Ἡ σκέψη του δὲ δούλευε πειὰ παρὰ σὰ κεντιές μιᾶς
ἡμικράνιας.

Τώρα σὰ νὰ κίτταζε μπροστὰ-μπροστὰ στὴ σκέψη του—κ' ἔβλεπε,

σάν όχλομαζωμά, κάπου εκεί, μυρμηκιαστή τή μελλούμενή του ζωή, τó θάνατό του και πέρα...

Μπροστά-μπροστά ήτανε τó σημερινό του απόγευμα «έπί κεφαλής» μ' ένα μπαϊράκι μαύρο ποϋ δέν ήτανε παρά ή έφημερίδα ποϋ παρατήρησε πρό λίγη ώρα και βρισκονταν κ' εκεί στα πόδια του άκόμα. (Ένα μαύρο μπαϊράκι, με άσπρα γράμματα, σε δυό παράλληλα κατεβιατά κάτω από τó νεκρώσιμο σύμπλεγμα). Τó ένα κατεβιατό ήταν ή είδοποίηση τοϋ νεκροταφείου ποϋ προσκαλοϋσε κείνους ποϋ θέλανε νά περιποιηθοϋν τά κόκκαλα τών άποθαμμένων τους και τ' άλλο ήταν ή είδοποίηση τοϋ πληρεξούσιου κείνου τοϋ μακαρίτη π' άφησε χρήματα για νά πλερωθοϋν οί χρεωφειλέτες του.

Τó μπαϊράκι σάλευε με τή γλαοή τών μελλούμενων του κι' ό Σκέλεθρας άρπάζε μια φράση από τή μια είδοποίηση, μια λέξη από τήν άλληνα και νοιώθονταε και τó συχαμερό τ' άνήφι του τó Τιριλλή εκεί, έγγραφε ή σκέψη του :

«...Έπειδή κι' ό μακαρίτης ό Σκέλεθρας δέν έχει χρεωφειλέτες, οϋτ' άλλο κληρονόμο από τó Τιριλλή, τó άιμα, τó Τιριλλή, είδοποιείται τó Τιριλλή τó συχαμένο, νά προσέλθη νά παραλάβη τήν περιουσία του... Κ' έπειδή και τά κόκκαλά του είνε πουλημένα στο Ίνστιτούτο και δε θά μποϋν σε ιδιαίτερο κουτί οϋτε και θά ριχτοϋν στο κοινό χωνευτήριο είδοποιείται ό πληρεξούσιος τοϋ Ίνστιτούτου νά προσέλθη νά άπαιτήση...»

Άνατινάχτη σα νά ξυπνοϋσε. Τοϋ μίλησε μια γυναίκα δείχνοντάε του κάμπουσες γαζέτες κ' ένα δαχτυλίδι.

—...Έχω ανάγκη τρία τάλλαρα... νά τοϋτο τó δαχτυλίδι... είνε καλό... δόσε μου δυό τάλλαρα... κάνε μου και τοϋτες τίε γαζέτες τάλλαρο.

Έπηρε τó δαχτυλίδι και τó κίτταξε. Πήρε και τίε γαζέτες και τίε μετροϋσε.

— Τó δαχτυλίδι δε σηκώνει δυό τάλλαρα... σηκώνει μόνο ένα.

— Έχω ανάγκη... τρία! Νά σωρεθοϋν οί ψυχές τών άποθαμμένων σου... ν' αναπαυτοϋν οί ψυχές και τά κόκκαλά τους... δόσε μου τρία.

— Άφησε και τοϋτο, τής ειπε, δείχνοντάε της μιάν άρραβώνα φραγωμένη, τριμμένη από τή καθημερινή δουλειά... και νά πάρης δυό... κ' ένα τρία...

Η γυναίκα τράβηξε νά βγάλη τήν φτινή άρραβώνα ποϋ 'τανε ριζωμένη στη σάρκα της. Τήνε τραβοϋσε και κίτταξε γύρω ντροπαλή κι' άνήσχη.

— Θα ξαθρώσεις τó δάχτυλό σου, κερά μου,... θά σπάσεις τó κόκκαλό σου...

Κ' έπέρασε μέσ' τά μάτια του σαν άστριανά μια ειρωνία.

Η φτωχή άνασιένταξε. Τράβηξε δυνατά κ' έβγαλε τήν άρραβώνα. Πήρε τά τρία τάλλαρα και τή σχετική άπόδειξη.

Θυμήθη, ό Σκέλεθρας, πώς ήταν ώρα ποϋ 'πρεπε νά πάη στο δοντογιατρό νά τοϋ βάλη τó χρυσό στο δόντι.

— Οϋ! νά τελειώση και τοϋτο, σκέφτηκε.

Ταχτοποιήσε μέσα σε μια σιδερόκασσα τ' ό,τι ήταν στο πάγκο του και βγήκε.

Αϋτή τή στιγμή, τó παιδι τοϋ άντικρυνού μαγειρείοϋ, βγήκε με μια πιατέλλα κόκκαλα και τά ριξε μέσα στον τενεκέ τώ σκουπιδιών ποϋ 'ταν άπ' όξω στη πόρτα.

— «Στο κοινό χωνευτήριο»... έμουρμούρησε ό Σκέλεθρας.

✱

Τó βούλλωμα τοϋ δοντιοϋ τοϋ Σκέλεθρα δε πήρε πολλή ώρα και βγαίνοντας από τó δοντογιατρό τράβηξε κατά τó πάγκο.— Ήταν ήλιος άκόμα.

Έννοιωθε μέσα στο στόμα του τó χρυσάφι, σαν τó κάθε ξένο πράμμα : τó κομμάτι τής τροφής, τó κοκκαλάκι τοϋ ψαριοϋ, στη χαραμίδα τώ δοντιών και τ' άγγίξε με τó δάχτυλο και με τή γλώσσα άναδεϋοντας άδιάκοπα τó στόμα του και γνάλιζε τó χρυσό σβολαράκι μέσα στα σάλια του, σα νά μηρυκάζονταν, ό τσιγκούνης, τó χρυσάφι ποϋ αναπόφευγά του έφαγε από κείνο ποϋ τοϋ μετρήθη για τó σκελεθρό του.

Πέρασ' ένα άμάξι με δυό Κυρίες ποϋ είχανε στητό μπροστά τους ένα κουτί, σε σχήμα νεκροσέντουκου, από λουστραρισμένη κινυδιά με μπρουντζένια χερουλια και κατάλαβε τί ήτανε τά λογίε κουτιά ποϋ κρατοϋσαν από κάτω στις μασχάλεε τους, φτωχές γυναικούλεε, ποϋ περνοϋσανε πολλήώρα σκυφτές.

Ήταν εκεί κοντά στο νεκροταφείο.

— Σκοτοϋρα ποϋ τήν έχει σήμεραε κάμπουσος κόσμος!

Έσκέφτη θυμούμενος τήν είδοποίηση τής έπιτροπής τοϋ νεκροταφείου και τράβηξε νά δη από περιέργεια τί γινότανε.

Άπ' όξω, στην πόρτα τοϋ νεκροταφείου είδε σε ένα παληό πίνακα με ξεθωριασμένα γράμματα πώς «...τά όστια φυλάσσονται έν τώ όστεοφυλακείο έφ' όσον πληρώνουν έμπροθέσω...» Μέσα, είδε, στο πρώτο κυπαρίσσι, μια φρεσκοκολλημένη είδοποίηση ποϋ «ή έταιρεία τοϋ νεκροταφείου» προσπαθοϋσε νά προλάβη τήν «κακήν έντύπωσιν» για τήν αύξηση τών άπαιτήσεών της για τή συντήρηση τών κηραίων και τών κανδυλιών τών τάφων. «...Όε εκ τής λειψυδρίας και άκριβείας τοϋ ελαίου και οϋχι ως εκ πλεονεξίας και πρόσε χρηματισμόν υπερτιμώμεν...»

Προχωρόνταε λίγο άκουσε πόσο στοιχίζει ένας τάφος.

— Δύο μέτρα μάκρος κ' ένα πλάτος!... ένα κομμάτι γής!... πεντακόσια φράγκα! έμουρμούρησε.

Αϋτή τήν ώρα τó νεκροταφείο παρουνίαζε λιγώτερο από κάθε άλλη φορά τήν ύψη μιās πολιτείας. Στοϋε δρόμους και δρομάκηδες του κυκλοφοροϋσε πλήθος γυναίκες κι' άντρες και τά μαρμαρένια μανσωλεία κ' οί τετράγωνεε πλάκες στη σύγκρισή τους, φαινόντουσαν τάφοι και μόνο τάφοι. Παντοϋ μνήματ' άνοιχτά σα στόματα ποϋ μόλιε ξεράσανε στην τριγυρινή γλόη τó λιπαρό χώμα, τά

κόκκαλα κι' ὅτι δὲ μπορέσανε νὰ χωνέψουν κι' ἀμέσως πεινάσανε πάλι! "Άλλα κόκκαλα θερμαίνονταν στὸν ἥλιο κι' ἄλλα τὰ μάζευαν ὡς τὸ ἐλάχιστο οἱ συγγενεῖς, κοσκινίζοντας θλιβερὰ στὶς χούφτες τους τὸ χῶμα. Σ' ἓνα τάφο ἔδιναν κι' ὅλας ἓνα νεκρὸ καὶ στοὺς ἄλλους ἐπύκνωνε ὀλοένα ἢ σιγά, ξεγελώντας τὴν πεινά τους.

"Ένας, μ' ἓνα νεκροθάφτη, ἀναζητοῦσε τὸ μνήμα τῆς γυναίκας του καὶ βλαστημοῦσε ποῦ δὲν τὸ βροῖσκε καὶ πάνω ἀπὸ ἓνα ἄλλο μνήμα ἦτανε μάζεμμένοι πολλοὶ καὶ γελούσανε μὲ τὸ πάθημα μιᾶς γρηᾶς ποῦ πλήρωσε τὸ νεκροθάφτη νὰ τῆς ἀνοίξη τὸ μνήμα τῆς κόρης τῆς κ' εὗρηκε μέσα τὰ κόκκαλα ἐνοῦ μικροῦ παιδιοῦ.

Στὸ ὀστεοφυλάκειο ἔρριψε μιὰ ματιά κι' εἶδε πληθὸς κοντιὰ : μερικά ἀπὸ λουστραρισμένη κυρδιά ἢ μαόνι, ἄλλα ἀπὸ μάρμαρο καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ κοινὸ ξύλο ἀραδιασμένα στὰ ράφια καὶ στὸ πάτωμα καὶ σ' ὅλα φαινόταν ἓνα ἢ δυὸ δνόματα. Κάτω ἀπὸ τὰ ράφια κρεμόνταν ἀπὸ καρφιά, σακκούλια καὶ μαντήλια γεμάτα κόκκαλα ποῦ τρυπήσανε τὸ σάπιο πανὶ καὶ φαινότανε σὰ πράσα παστρεμμένα...

(Συγγνώμη... μὰ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ πάρη βαθύτερη ἐντύπωση ἐδῶ! Νὰ κι' ὁ Σκέλεθρας ποῦ γελᾷ διαβάζοντας στὴ πόρτα ἓνα χαρτί γραμμένο καὶ τοῦτο στὴ γλῶσσα τοῦ Συντάγματος: «Γενομένης ἔξελεγγεως τῶν ἐν τῷ ὀστεοφυλακείῳ φυλαττομένων κιβωτίων ἐξήχθησαν πάντα ὕσων εἶχε λήξει ἢ πληρωθεῖσα προθεσμία. Παρακαλοῦνται ὅθεν ὅσοι θέλουν ν' ἀνανεώσουν τὴν τριετίαν ν' ἀποταθῶσι εἰς τὸ γραφεῖον μέχρι τῆς 15ης Σεπτεμβρίου ὅτε τὰ μὴ πληρωθέντα θὰ ριφθῶσιν ἐν τῷ κοινῷ χωνευτηρίῳ.»

"Εγώ, συλλογίζομαι τὸ νόημα δύο τάφων ἐδῶνά. Εἶναι δυὸ ἰδιόχρητοι τάφοι φτιαγμένοι μὲ σιδεροκάγγελα βαρειά κι' ἀρχοντικά. Ὁ ἓνας εἶνε περιποιημένος. Τόνε σκεπάζει πλούσια γλόη καὶ φροντῶνει πίσω ἀπὸ τὸν μαρμαρένιο σταυρὸ, ἓνας ἀνάνθιστος θάμνος. "Άνθη φρέσκα, μαρμαρένια καὶ ξηρά, εἶναι ἀπιθωμένα ἀπὸ φροντιστικὸ χέρι καὶ στὴ μέση τοῦ σταυροῦ, σ' ἓνα φαναράκι, ἓνα καντήλι, καίει μὲ μιὰ φλογούλα — ἀθώρητη, ἀνωφέλετη — μέσα στὸν ἥλιο. Ὁ ἄλλος πλάι, εἶνε κατὰξερος καὶ βουλιαγμένος. Τὰ κάγκελα κι' ὁ σιδερένιος σταυρὸς... σκοριασμένα. Θὰ 'νε τάφοι μιᾶς ξεκληρισμένης οἰκογένειας. «Ἡ πρός διατήρησιν τῶν τάφων καὶ κανδηλίων ἐταιρεία» δὲ σταματᾷ σ' αὐτόν. Τὸ φαναράκι στὴ δέση τοῦ σταυροῦ δὲν ἔχει καντήλι καὶ τὰ τζάμια του... σπασμένα. Ὁ θάμνος, πίσω στὸ σταυρὸ, κατὰξερος καί... — συλλογίζομαι τὸ νόημα του! — ἓνα ξερὸ κλαδί του, ἀπλώνει, στρίβει, διπλώνεται καὶ κρεμμίζει μέσα στὸ φαναράκι ἓνα μπουμποῦκι πορτοκαλλί, ποῦ λάμπει φανταχτερὰ μέσα στὸν ἥλιο!

"Έκει πίσω εἶδε ὁ Σκέλεθρας ἓνα μεγάλο λάκκο μισογεμισμένο κόκκαλα κι' ὀλόγουρά του πεταμένα ἢ στοιβαγμένα ὅπως-ὅπως πληθὸς σάκκους καὶ κοντιὰ ποῦ μερικά ἀπ' αὐτὰ εἶχανε σπᾶσει κ' ἐχῆθηκ' ἔξω ἢ θλιβερῆ τους προμαμάτια.

— Σωσιτὴ ἔξωσή!, σκέφτηκε καὶ θυμήθη τὴν ἐποχὴ ποῦ τοῦ πετούσανε τὰ κρεββατοστρώματα καὶ τὰ κασσέλια του.

"Ἦταν ἔκει κοντὰ μάζεμμένοι πολλοὶ καὶ μιλούσανε γιὰ τὴ «ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.»

— Νὰ τί μένει ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο!...

"Ένας ξερός, κουρελλῆς μιλοῦσε δυνατὰ χειρονομώντας «ἐμφαντικὰ» κατὰ τοὺς μαρμαρένιους τάφους, τὸ ὀστεοφυλάκειο καὶ τὸ «κοινὸν χωνευτήριον». Ἦταν ἓνας σοσιαλιστὴς ποῦ βροῖσκε τὴν κατὰλληλη περίσταση ν' ἀναπτύξη τίς ἰδέες του!

"Ένας χοντρός, πρικομαγάλος, ἔσκυβε κι' ἀνασῆκωνε τὰ κοντιὰ τοῦ σωροῦ, ἀναζητῶντας ἓνα ὄνομα κ' εἶχε τὰ μάτια του φλογισμένα καὶ τὸ γέλεο του γεμάτο λίγδες, λὲς κ' ἔκλαιε ξύγκι! Τέλος ἐδιάβασε τ' ὄνομα τοῦ πατέρα του σ' ἓνα σπασμένο κοντι ποῦ ἓνα κρανίο, ἀνασηκόνοντας τὸ καπάκι, ἐπρόβαλλε θωρῶντας θλιβερὰ σὰ νὰ ἔλεγε: «Δὲ μ' ἀναγνώρισες γυιέ μου!»

"Υστερα, ὁ Σκέλεθρας παρακολούθησε τ' ἀνοιγμα ἐνοῦ τάφου. Ἐδῶ παρᾶστεκε καὶ τ' ἀγγόνι τοῦ θαμμένου—ἓνα μεστωμένο πᾶλληκᾶρι ποῦ ὅσο κι' ἂν προσπαθοῦσε νὰ πάρη ὕφος θλιμμένο φαινότανε σὰν ἐπιστάτης σ' ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές.

— Ἐμπρὸς βρὲ παιδιὰ...ἐμπρὸς κ' ἐνυχτωθήκαμε...

Κ' ἐπετοῦσαν οἱ νεκροθάφτες τὸ χῶμα ἔξω κ' ἔσταζε μέσα στὸν τάφο ὁ ἰδρωτῆς τους κ' ἐπετοῦσαν κι' ἀπὸ τὸ στόμα τους κάθε τόσο μιὰ φράση εὐθυμῆς φιλοσοφίας.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Σαῖξπηρ ἴσα μὲ σήμερα οἱ νεκροθάφτες σκάφτοντας τραγουδοῦν, ἀστείζονται καὶ φιλοσοφοῦν μὲ μιὰ θαυμαστή κυριολεξία. «How absolute the knave is!».. Ὁ Σκέλεθρας παρακολουθοῦσε τὸ σκάψιμο καὶ χάνονταν μέσα στὴν εὐθυμῆ ἐκφραση τῆς φιλοσοφίας τῶν νεκροθαφτῶν. Ὅταν ἄρχισαν νὰ χτυπᾶνε τὰ φτυάρια στὴ μισοχωνεμένη νεκρόκασσα ὁ νέος εἶπε:

— Σιγὰ-σιγὰ!... προσοχὴ... μὴ χτυπύσετε στὰ κόκκαλα... στὸ κεφάλι...

— Γιατί! ἀρώτησε μ' ἐνδιαφέρο ὁ Σκέλεθρας, γιατί!

— Διατηροῦσε ὅλα του τὰ δόντια! εἶπε θαυμαστικά. Πέθανε ἐβδομήκοντα ἐτῶν κ' εἶχε ὅλα του τὰ δόντια!

Ὁ νεκροθάφτης τράβηξε τὰ σάπια σανίδια.

— Πούφ...! ἔκαναν ὁ νέος κι' ὁ Σκέλεθρας.

— "Άμ' τί θαρροῦτε...! Ἄνοίγεις μιὰ κρεββατοκάμαρα ποῦ κοιμήθη μιὰ νύχτα ἓνας ἀνθρώπος καὶ σοῦ χτυπᾷ ἢ τσέφρα του, ὄχι τρία χρόνια ποῦ... ποῦ βράζει ἔδῳ μέσα ὁ γέρος...

— Βράζει!

— Βράζει.

Ὁ ἄλλος νεκροθάφτης πῆρε τὸ σαγῶνι καὶ τὸ πρότεινε στὸ νέο.

— Βρὲ τὸ γέρο!... Ἀλήθεια! νὰ οὔλα του τὰ δόντια!

— Πούνε τ' ἄλλο! ποῦ 'νε τ' ἀπάνω σαγῶνι!

— Νὰ!... ἀλήθεια!... τὰ 'χει οὔλα του! ξανά 'πε ὁ νεκροθάφτης δείχνοντας τὸ κρανίο.

Ὁ νέος κούνησε τὸ κεφάλι του θλιβερὰ, ἔρριξε ἀπ' ἓνα φράγκο στοὺς νεκροθάφτες κ' ἔφυγε.

— Μὰ τί; δὲ θὰ... μαζώξῃ τὰ κόκκαλα τ' ἀποθαμμένου του;! ἀρώτησε ὁ Σκέλεθρας.

— Μπᾶ... εἶχε μονάχα τὴν περιέργεια νὰ δῆ ἂν τοῦ λέγῃ ἀλήθεια ἢ μὰνα τοῦ ποῦ τοῦ κουβεντιάξῃ πῶς ὁ παπποῦς του πῆρε μαζί του οὐλα του τὰ δόντια.

— Ἐλεπε χρόνια πολλὰ πρὶν πεθάνῃ ὁ γέρος, ἐπρόσθεσε ὁ ἄλλος.

—...Εἶπες πρὸς ἴγου...πῶς... βράζει! Μὲ συγχωρεῖτε... Ἀλήθεια βράζει;! ἀρώτησε ὁ Σκέλεθρας.

Ἐσκαιφίῃς δὲν ἀπάντησε. Ὁ ἄλλος σκαφίῃς ἀναρωτήθη στὸ νοῦ του.

— Τάχα νὰ βράζῃ;!

— Πολυπράγνῃ τις λέξεις ὁ κύριος... θὰ 'νε καθηγητῆς ἐμουρμούρησε.

— Μ' ἀλήθεια συνάδερφε... βράζει;! ἀρώτησε ὁ ἄλλος.

Ἐνεκροθάφτης ἔκανε νὰ μιλήσῃ μὰ κατόπι ἐστράφη κατὰ τὸ Σκέλεθρα. Τόνε κῦτταξε μὲ φανερὴ δυσπιστία κ' εἶπε:

— Τόνε βράζει... τόνε τσιγαρίζῃ, τόνε θερμαίνει ἢ τόνε παγώνει... λογαριασμό θὰ μᾶς δώσει τὸ μνήμα;!... Τί τὸ λὲν μνήμα;!

— Εἶνε μνήματα ποῦ εὐωδιάζουν, λένε, εἶπε ὁ Σκέλεθρας.

— Εἶνε.

— Εἶνε καὶ μνήματα ποῦ κρατᾶνε τοὺς νεκροὺς ἀλυωτοὺς, ξανάπε ὁ Σκέλεθρας ἀρωτώντας μὲ τὸ βλέμμα του.

— Εἶνε.

— Εἶνε κ' ἄλλα ποῦ βουλιάζουν...

— Εἶνε.

ἘΣκέλεθρας ἔκανε νὰ φύγῃ μὰ σταμάτησε 'κεῖ κοντά, πίσω ἀπὸ μὴν ὀρθὴ πλάκα καὶ διάβριζε τὸ «ἐνθάδε κείται...» Κάτι ξυπνοῦσε μέσα του ἢ καλλίτερα νὰ πῶ: σὰν ἕνας βραχνᾶς ἄρχισε νὰ τοῦ πλακῶνῃ κάτι ποῦ κοιμότανε μέσα του.

— Θὰ 'νε καθηγητῆς ὁ κύριος... ἐμουρμούρησε ὁ νεκροθάφτης. Ἐγνοια σου καὶ δὲ σοῦ λέω τίποτις!... ἔκανε κοροϊδεφτικὰ νομίζοντας πῶς ὁ σαράφης εἶχε ἀπομακρυνθεῖ. Ἐκουσέ μου συνάδερφε, εἶπε. Ἐχῶ δεκατέσσερα χρόνια σκαφίῃς καὶ σὺ μόνο ἀπὸ πέρσιν... ξέρω γὰρ τὸ μυστικὸ τοῦ τάφου... καὶ σὺ σιγά-σιγά θὰν τὸ μάθεις... μὴν τὸ πῆς σὲ κανένα τί κολάζεσαι... Κάθε μνήμα π' ἀνοίγουμε τ' ἀρπάζουμε κ' ἕνα λόγο—τὴν τελευταία του λέξη— ὕστερα... μπαίνει μέσα τὸ φῶς κ' ὁ ἀέρας καὶ σωπαίνει. — Ἀπὸ χίλιους ποῦ θ' ἀνοίξεις θ' ἀρπάξεις χίλια λόγια — ναὶ σοῦ λέω! — χίλιοι τάφοι χίλια λόγια! Χίλια λόγια μὰ κουβέντα ποῦ 'νε κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ μισὸ μυστικὸ!...

ἘΣκέλεθρας ἄκουε ἀχόρταγα.

— Ὅ,τι δῆς... ὅ,τι καταλάβῃς... εἰσιμουδιά!, ἐξακολούθησε ὁ σκαφίῃς. Πάρε παράδειγμα ἀπὸ τοὺς κλειστοὺς τάφους!... «Μυστικότης κ' ἔχε μύθεια!»

ἘΣκέλεθρας ἀπομακρύνθη. Πέρασε πλάι ἀπὸ δυὸ τάφους. Στὸν ἕνα προσεγγόνταν γονατιστὸς ἕνας ἄγγελος μαρμαρένιος καὶ στὸν ἄλλο μὴ μανροφόρα γυναῖκα. Ἐστάθη λίγο ἐκεῖ κ' ἔβγαλε

ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο συλλογισμένος, χωρὶς νὰ σταματήσῃ στοὺς ζητιάνους ποῦ παρακαλοῦσανε γιὰ τὴ ψυχὴ καὶ τὰ κόκκαλα τῶν ἀποθαμμένω του.

— Ἐνοησία!... θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς πῶς ζηλεύω γιὰ τούτους δῶ τοὺς τάφους!

Ἐβροδάναζε κ' ἐπῆρε τὸ σύντομο στρατὶ περνώντας ἀπὸ τὸ χωράφι ποῦ ρίχνουν τὰ σκουπίδια. Κεῖνῃ τὴν ὥρα οἱ σκουπιδιάριδες τοῦ δημαρχείου ἀδειάζανε τὰ κάθρα τους.

— Τὸ κοινὸν χωνευτήριον, ἐμουρμούρησε εὐθυμα.

II

ἘΣκέλεθρας, καταλάβαινε πολὺ καλὰ κατὰ ποῦ πήγαινε νὰ ξυπνήσῃ ἢ συνειδήσῃ του καὶ προσπαθοῦσε νὰ τῆνε νανουρίσῃ μὲ τὸν βολικότερο τρόπο. Συλλογίσθη τις δουλειές του. Μὰ μέσα στά ληξιπρόθεσμα γραμματῖα καὶ στά ληξιπρόθεσμα ἐνέχυρα ποῦ ἀνάδευε ὁ συλλογισμὸς του, ξεπετοῦσαν μ' ἕνα παράξενο τρόπο, οἱ δηλώσεις τῆς ἐφημερίδας ποῦ διάβασε τ' ἀπόγευμα καὶ τὸ νεκροταφεῖο μὲ τοὺς ἰδιόχτητους τάφους, τὸ δευτεροφύλακειο καὶ τὸ κοινὸ χωνευτήρι!

Σπίτι, τὸν περιέμενε τὸ Τριλλὴ νὰ φᾶνε. Δὲν εἶχε κατορθώσει ἀκόμη νὰ μάθῃ τὰ ὀστά τῆς κεφαλῆς καὶ καθότανε στὴ γωνιά σ' ἕνα χαμηλὸ σκαμνὶ μὲ τὸ βιβλίον ἀνοιχτὸ στά γόνατά του:

— «...Τὰ δύο κροταφικά... τὰ δύο βρεγματικά...»

— Πάψε βρέ! τοῦ εἶπε μὲ κίνημα φούρκας, κῦτταξε ἄλλο μάθημα ἢ διάβαζε μέσα σου.

Γιὰ τὸ κουτὸ παιδί ἦταν εὐκολότερο ν' ἀλλάξῃ μάθημα παρὰ νὰ διαβάσῃ σιωπηλὰ κ' ἄρχισε νὰ λέῃ: «Περὶ τῆς ἰδιότητος καὶ χρησιμότητος τοῦ βοός».

Γυρμένους σ' ἕνα μιντέρι, ἔφερε στὸ νοῦ του τὰ λόγια τοῦ νεκροθάφτη. Βέβαια εἶχανε μέσα τους κάτι νοήματα ποῦ μπορούσε ὁ καθένας νὰ σκεφτῇ πολὺ· μὰ ὁ Σκέλεθρας πειότερο ἐρέμβασε, παρὰ ποῦ σκέφτονταν ἀπάνω σ' αὐτά.

Κάτι καινούριον τραβοῦσε νὰ συντελεστῇ μέσα του καὶ νὰ ρίξῃ φωνή, καθὼς τὸ ΚΥΡΙΕ! ΚΥΡΙΕ! τῆς ὁμολογίας τοῦ σιδεροκέφαλου ἄθεου, νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ποῦ πῆγε νὰ πουλήσῃ τὰ κόκκαλά του· καὶ νὰ ὀνειροπολήσῃ ἕνα ἰδιόχτητο τάφο. Μ' ἀπὸ ἐνστικτο, κατάλαβε πῶς θὰ γείνονταν πολὺ δυστυχὴς καὶ προσπάθησε ν' ἀντιδράσῃ.

— Νὰ φάγω καὶ νὰ πᾶω στὴ κ. Α. τὸ μενταγιό, σκέφτηξε, ἀπὸ σήμερον πέρασε καὶ τοῦτο στά ληξιπρόθεσμα ἐνέχυρα.

ἘΑξαφνα θυμῆθη.

— Νὰ πᾶρ' ἢ ὄργη!... νὰ πᾶρ' ἢ ὄργη!...

Ἐκ. Α. εἶχε μανία ν' ἀγοράζῃ κοσμήματα ἀπὸ δεῦτερο χέρι καὶ σὲ διάφορες ἐποχὲς τῆς εἶχε πουλήσει πολλὰ ληξιπρόθεσμα ἐνέχυρα.

— Νὰ πᾶρ' ἢ ὄργη!...

Στό σπίτι αυτό μιὰ νύχτα έγινε δλόκληρη κουβέντα γιὰ τὴν πώληση τῶν κόκκαλῶ του.

— Νὰ πάρ' ἡ ὀργή...

Τοῦ δώσανε νύξη καὶ διηγήθη τὴν περίστασι καὶ τὶς λεπτομέρειες ποῦ πούλησε τὰ κόκκαλά του.

— Νὰ πάρ' ἡ ὀργή!... εἶνε ζητήματα νὰ τ' ἀγκίξη κανεὶς!;

Τοῦ φάνη πῶς ἄκουσε νὰ τότε φωνάζουν «Σκέλεθρα!... κὴρ Σκέλεθρα» καὶ τινάχτη θυμωμένος. «Ἄ! δὲ θὰ τὸ ἐπιτρέψω στὸ ἐξῆς νὰ μοῦ φωνάζουν ἔτσι! Τί;! δὲν ἔχω ὄνομα;!» συλλογίζεται. «Οὔτε θὰν τὸ ἐπιτρέψω ν' ἀγκίξη κανεὶς τὸ ζήτημα τῆς πώλησης τοῦ σκέλεθροῦ μου. Εἶνε λεπτὸ ζήτημα... Εἶνε λεπτὸ ζήτημα...»

— Ὦχι!... τί ἤθελα κείνη τὴ νύχτα νὰ διηγηθῶ σ' αὐτὸ τὸ παστρικό σπίτι «τὰ καθέκαστά μου;!... κ' αὐτοί! Ὅλοι τους... Οἱ παληάνθρωποι;!; θὰ πουλούσανε τὰ κόκκαλά τους... Χέ! Χέ!... ἡ κ. Α. μελαγχόλησε γιὰτ' ἦταν κοντὴ καὶ λεπτοκόκκαλη καὶ δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἐπωφεληθῆ ἂν τῆς παρουσιάζονταν μιὰ τέτοια περίστασι... Θάρρεψε πῶς κάθε σκέλεθρο εἶνε περιζήτητο πρᾶμμα!... Κ' ἡ κουνιάδα τῆς, ποῦ νόμιζε πῶς οἱ διαστάσεις τῆς ἦταν σημαντικές, ὄριξε τὴν τελευταία τιμὴ κ' ἔκανε σὰ νὰ ἦταν αὐτοῦ ὁ ἀγοραστής, μὲ τὸ πονηρὸ του στὸ χέρι κ' ἐμιλοῦσε κ' ἐγελοῦσε λὲς καὶ τὴν ἔψαχνε στὶς σπᾶλες καὶ τὰ πλευρὰ καὶ γαργαλίζονταν!... Ἄ-κόμα καὶ κείνος ὁ καλλιτέχνης μὲ τὶς ξεφτισμένες γκριζες γκέτες ποῦ ἔλεγε πῶς ὄχι!... Ἐξέρω γώ!... ἔξέρω γώ!... «Ὁχι! ὄχι!» μὰ δὲ μπορούσε νὰ πῆ γιὰτὶ τὸ «ὄχι» του... «Ὁχι!» Αὐτὸ εἶνε μιὰ λέξη μονάχα... μὰ... πῶς τήνε λέτε κύριέ μου!... Ἄς ὑποθέσουμε πῶς δὲν εἶχες καὶ δευτέρη δουλειὰ στὸ χέρι... καὶ... δυστυχοῦσες!... καταλαβαίνεις;!... καὶ δυστυχοῦσες... Ἄς ποῦμε ποῦ δὲν ἦσαν καὶ ζωγράφοι (καὶ μάλιστα προσωπογράφος γιὰ νὰ σὲ πληρώνουν ὅσο φιλοδοξοῦν ν' ἀποθανατίζονται στὸ πανί...) Μιὰ κ' ἡ ποιήσι κ' ἡ πεζογραφία δὲν ἔχουν ἀγορὰ πῶς θὰ ζοῦσες;!... παρακαλῶ! πῶς θὰ ζοῦσες!... Τί;! «Θὰ θυσιαζόσουν;!...» «Θ' ἀφίνες νὰ σ' ἐκμεταλλεῖται ὁ κάθε ἀρχεῖος ἐκδότης;!...» Μὰ κύριέ μου!... ἔξερεις πολὺ καλὰ πῶς στὸν τόπο μας δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἐκμεταλλεῖται συγγραφεῶν ταλέντων!... Πῆς ὅτι δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἀγορασταὶ σκελετῶν... καὶ νὰ... ἔρχετ' ἕνας καὶ σοῦ προσφέρει ἕνα ποσό... λέγε ν' ἀκούσουμε!... θὰ τὸ πάρεις νὰ βολεφτῆ ἡ ζωὴ σου;!... «Ὁχι!;!... Ὁχι!;!...» Γιατί;!... ἔξήγα μοῦ το!... «Φοίχη!;!... φοίχη!» Γιατί;!... ἔξήγα μοῦ το καὶ μὴ φράσις τ' αὐτιά σου... μὴ κραν-γάξῃ;!... Μὰ, σὺ, κάνεις σὰ νὰ τραβᾷ νὰ σοῦ πάρη ζωντανὰ τὰ κόκκαλά σου κ' αὐτὸς σοῦ προσφέρει δέκα χιλιάδες φράγκα γιὰ νὰ τὰ πάρη πεθαμμένα!

Τὸ μέτωπο τοῦ Σκέλεθρα ἔκοβε κρῦον ἰδρώτα.

— «Νὰ χαρῆς!... νὰ χαρῆς... πάψε!... φοίχη!... Ναι!... δὲ μπορῶ νὰ τὸ ξηγησῶ... δὲ μπορῶ νὰ τὸ διατυπώσω μὰ... νὰ πουλήσω τὰ κόκκαλά μου!... καλέ, νὰ πουλήσω τὸ μνήμά μου!;!... ὦ! τί στοικότης! τί κνισμός!...»

Κ' ἔννοιωθε τώρα μέσα του ὁ Σκέλεθρας, κάτι ἀπὸ τὴν ἀηδία

ποῦ ἔφτυσε κείνη τὴν μακρινὴ νύχτα ὁ καλλιτέχνης, σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ σαλωνιοῦ τῆς κ. Α.

Τὸ Τιριλλὴ ἀριθμοῦσε τώρα σὲ τί χρησιμεύει ὁ «βοῦς» μετὰ θάνατο:

—... Διὰ τῶν ἐντέρον αὐτοῦ κατασκευάζομεν χορδὰς ὀργάνων... διὰ τῶν κεράτων του κατασκευάζομεν κομβία καὶ λαβὰς μαχαϊρῶν... καὶ τὰ δοτὰ του χρησιμεύουσιν...

— Σὲ τί!

Πρὸς κατασκευὴν σακχάρως! ἀπάντησε γρήγορα γρήγορα τὸ κουτό, θέλοντας βέβαια νὰ πῆ πῶς κατασκευάζεται ζωϊκὸς ἄνθρακας ποῦ χρησιμεύει στὸ καθάρισμα τῆς ζάχαρης...

— Καὶ τί λέει τὸ βόιδι;!... Τὸ παραδέχεται τὸ βόιδι νὰ τὸ θρέφουνε γιὰ νὰ κάνουν κατόπι ζάχαρη τὰ κόκκαλά του;! εἶπε ὁ Σκέλεθρας, προσπαθώντας ἀκόμη νὰ κἀνῃ τὸν ἀνέμελο.

—*

Καθίσανε νὰ φᾶνε. Ἐκοβε μ' ἕνα μεγάλο κουτσομάχαιο, ψωμί, ντομάτες κ' ἄλμυρὴ μίθρα κ' ἔδινε καὶ στ' ἀνήφι του. Μασουλοῦσαν καὶ κνιτᾶζονταν λοξὰ σὰ βρωμόσκυλλα ποῦ τρῶνε στὸ ἴδιο τσανάκι. Μιὰ στιγμὴ τὸ Τιριλλὴ τότε κῦτταξε στὸ στόμα κ' ἄρχισε νὰ γελᾷ τὸ τσιριστὸ γέλιο ποῦ τοῦ ἔφερε τὸν τόνο στὴ ρίζα τῆς ζερβιάς του μασέλλας.

— Τί γελᾷς βρέ...!; καὶ σήκωσε νὰ τοῦ χτυπήσῃ μὲ τὴ λαβὴ τοῦ κουτσομάχαιου ποῦ ἔκοβε τὴν ντομάτα.

— Τίποτις...! Γιὰ τὸ δόντι σου... γιὰ τὸ χουσιὰφι ποῦ γυαλίσει... γυαλίσει...!

Ἐδοξίμασε νὰ γελᾷ μὰ μιὰ ξαφνικὴ σκέψη τὸν ἔκαμε νὰ ζαρῶσῃ τὰ φρύδια. Τὸ Τιριλλὴ θὰ τότε κλερονομοῦσε μιὰ μέρα!

— Συχαμερὸ πλάσμα!... ἀτιμη ψυχὴ!... καὶ τοῦ ῥίξε μιὰ ματιὰ γεμάτη μίσος. Αὐτὸς θὰ ῥθῆ ν' ἀνάψῃ κερὶ στὸ μνήμά μου;! Αὐτὸς θὰ βάλῃ νὰ μοῦ διαβάσουν μνημόσυνο;!...

Καὶ θυμήθη τὸν νέο τοῦ νεκροταφείου ποῦ εἶχε τὴν περιέργεια νὰ δῆ τὰ σαγόνια τοῦ παπποῦ του, καὶ χαμογέλασε καὶ καθὼς ἔκανε ἀπὸ τ' ἀπόγευμα, γιὰ τὸ κάθε τί, τότε σέχτησε μὲ τὸ Τιριλλὴ καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ γέροντος μὲ τὰ δικὰ του.

— Αὐτὸ τὸ συχαμερὸ πλάσμα θὰ ῥθει στὸ μνήμα μου!... Ποιὸ μνήμα!;!... ποιὸ μνήμα!;!... Ἐ! θὰ μ' ἀφίσουν ὅσο ποῦ νὰ χωνέψουν οἱ σάρκες μου!... τί διάβολο!... δὲ θὰ μὲ ῥξουνε στὸν ἄσβεστη!... Αὐτὸ τὸ συχαμερὸ πλάσμα θὰ ῥθει στὴν ἐκταφὴ μου ἀπὸ... περιέργεια!... ἀπὸ περιέργεια!... Ὁχι! θὰ θυμηθεῖ τὸ δόντι μὲ τὴ χουσιὰ βουίλλα καὶ θὰ ῥθει νὰ τ' ἀπαιτήσῃ... Χέ! χέ!... θὰ ῥει τράβαλα μαζί του ἡ εταιρεία!... θὰ ῥχουν δικαστήρια!... Τί λέει τὸ «Κλερονομικὸ δίκαιο» τοῦ τὸ δίνει...; Κι' ἀμέσως συλλογίστηκε πόσο ἦταν ξεμοναχιασμένος καὶ ξανακατσούφιασε:

Δοκίμαζε ἀπὸ λίγο ὅλα τὰ ἀισθήματα.

Συλλογίζονταν ὅπως τ' ἀπόγευμα.

Ἡ σκέψη του ξετυλίγονταν διπλή ἀπὸ τὸ μυαλό του, σὰν ἡ κλωστή ἀπὸ 'να κουβάρι ποῦ τῆς πιάσανε καὶ τὶς δυὸ ἄκρες.

Τὰ περασμένα μὲ τὰ μελλούμενά του !

✱

Λίγο σὰν κοιμισμένος, λίγο σὰ ξύπνιος· κάπως σὰν σὲ ὄνειρο, κάπως σὰν σὲ παραίστησι, τοῦ φαίνεται πὼς πεθαίνει ξεπλωμένος σ' ἕνα λερὸ στρῶμα. — Τὸ Τιριλλή, κάθεται στὸ σκαμνὶ καὶ μ' ὄλον ποῦ περῶσανε χρόνια καὶ χρόνια, εἶνε πάντα μικρὸ μικρὸ κι' ἀκόμη δὲν ἔμαθε «τὰ δετὰ τῆς κεφαλῆς.» — Μιὰ γυναῖκα, γειτόνισσα, πιάνει τὴ μύτη τῆς φερόντας καὶ λέει : «Βρῶμα καὶ δυσωδία !... θὰ ρέψει !... θὰ λυώσει στὸ στρῶμα πρὶ πεθάνῃ ἀπὸ τὴ τσιγκουνιά του !...» — Τὸ Τιριλλή, σκύβει στὸ βιβλίον του καὶ μουρμουρίζει τραγουδιστά : «Σ' ἐμὲ θὰ μείνουν οὔλα... σ' ἐμὲ θὰ μείνουν οὔλα !... — «Ἄτιμο παιδί !...σιχαμερὸ πλάσμα !...» καὶ τρίζει τὰ δόντια ἀπὸ τὸ κακό του. — Τὸ Τιριλλή σηκώνεται, γελᾷ καὶ πάει ὀλόϊσα δείχνοντας μὲ τὸ δάχτυλό του τὸ χρυσὸ δόντι : «Σὲ μὲ θὰ μείνουν οὔλα... σὲ μὲ θὰ μείνουν οὔλα !...» — Θέλει νὰ φωνάξῃ, νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ σπᾶσῃ στὸ ξύλο τὸ σιχαμερὸ παιδί, μὰ δὲ μπορεῖ νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ τὸ Τιριλλή ἀποθρασύνεται πειότερο. — Γελᾷ, τοῦ χώνει τὸ δάχτυλο στὸ στόμα κι' ἀγκίζοντας τὸ χρυσὸ δόντι τοῦ κάνει : «Γούη... γούη...» — Ἀφρίζει ἀπὸ τὸ κακό του καὶ δὲ μπορεῖ νὰ κουνηθῇ. Μόνο τὸ κεφάλι του μπορεῖ καὶ κουνᾷ καὶ τεντώνοντας καὶ τὸ σαγόνι, κάθε φορὰ ποῦ τοῦ χώνει τὸ δάχτυλο στὸ στόμα, κάνει νὰ τοῦ τὸ δαγκώσῃ : «Χαπ...χαπ !» μὰ τὸ Τιριλλή τ' ἀποσύρει γρήγορα-γρήγορα καὶ : «Γούη... γούη !» τοῦ τὸ ξαναχώνει καὶ τότε φρενιάζει.

Ἄκουε νὰ τότε φωνάζουν : «Σκέλεθρα, ἔ ! Σκέλεθρα... !» — Ἐρ-
χεται ὁ Χάρος καὶ θαρρεῖ πὼς φέρονε ν' ἀκουμπήσῃ ἕνα χρυσο-
λέπιδο σπαθὶ γιὰ νὰ σηκώσῃ λεφτά ! — Στοχάζεται : «Πῶς θὰ κατα-
φέρω νὰ βγάλῃ καὶ τὴ διαμαντένια μπούκλα ποῦ κρατᾷ στὸ μέτωπό
του τὰ μαλλιά !» — Σκύβει νὰ δῇ ἂν ἔχη καὶ στὰ πόδια τὶς μαργα-
ριταρένιες μπουζιές καθὼς στὶς ἀγιογραφίες, μὰ ὁ ἀρχάγγελος φορεῖ
τὶς ξεφτισμένες γκριζὲς γκέτες τοῦ καλλιτέχνη ποῦ συνάντησε στῆς
κ. Α. — «Μπᾶ !» Κοιτάζει τὶς ξεφτισμένες γκέτες καὶ βλέπει κ' ἕνα
κουμπὶ ποῦ κρέμεται νὰ πέσῃ ! — Σηκώνει τὸ βλέμμα του καὶ
βλέπει προστά του τὸν καλλιτέχνη, σὰ νὰ τὸν ἀνάσυρε μὲ τὴ ροιὰ
τ' ἀνάβλεμμά του ἀπὸ μέσα στὶς ξεφτισμένες γκέτες. — «Δὲ
θὰ πλουῖσα ποτέ, ἐγὼ τὰ κόκκαλά μου... Θέλεις νὰ σοῦ πῶ τὸ
γιατί !... Μοῦ εἶνε πολὺ εὐκόλο τώρα νὰ τὸ διατυπώσω καὶ σὲ
πρόζα καὶ σὲ ρίμα...» — Ὅχι !... ὄχι. — Δὲν εἶνε χρεία... Νοιώθω το
κι' ἐγὼ τώρα πὼς εἶνε φοβερὸ νὰ ξέρῃ κανεὶς πὼς... ! —

Αἰσθάνεται σὰ νὰ τὸν ἀδραξῆ ἕν ἄδρατο χέρι ἀπὸ τὰ μαλλιά
καὶ τότε γυρίζει σὰ σφεντόνα ! — Δὲ πονᾷ, οὔτε τοῦ κακοφαίνεται
μόνο ποῦ τοῦ πιάνεται ἡ ἀναπνοὴ καὶ σὰ ν' ἀνοίχτηκε μέσα του μιὰ
φλέβα γλύκας, λιγώνεται καὶ θέλει νὰ ξεράσῃ. — Τώρα, κάνει τοῦμπε
στὸ κενὸ μεταξὺ δυὸ παλάμες ἀνοιγμένες σὲ τεράστιες μοῦντζες ! —

Ἐχει τὴν ἐντύπωση πὼς κάθεται κοντὰ στὸ τραπέζι ποῦ τρώ-
γει κάθε βράδυ μὲ τὸ Τιριλλή τὸ ψωμοτύρι καὶ θωρεῖ τὸν ἑαυτό
του πεθαμμένο μηζαρωμένο, σ' ἕνα ξυλοκρέββατο στὴ μέση τῆς
κάμαρας. — Μιὰ σαύρα, σέρπει στὸ πάτωμα καὶ ξέρει πὼς αὐτὴ ἡ
σαύρα εἶνε ἡ ψυχὴ του ποῦ τὴ ξέρασε πρὸ λίγου ! — «Ἄ !... σαύρα,
εἶνε ψυχὴ !... ἄλλοι ἔχουνε κροκόδειλο ... παγόνι... γουροῦνι !...» —
Βλέπει δυὸ χέρια στυμμένα στὸ πάτωμα. Τὸ ἕνα εἶνε λευκὸ, χέρι
ἀγγέλου καὶ τ' ἄλλο μαῦρο γαμφώνυχο, χέρι διαβόλου. — Τὸ καθένα
προσπαθεῖ μὲ μαργιολιὲς καὶ τερτίπια νὰ τραβήξῃ τὴ σαύρα μὲ τὸ
μέρος του. — «Ποῦ θὰ πάει !... ποῦ θὰ πάει !...» — Ἡ σαύρα
σιμώνει μιὰ τὸ ἕνα μιὰ τ' ἄλλο καὶ τέλος πατᾷ καὶ μαζεύεται στὴ
μαῦρη παλάμη. — Ὁ ἀγγελοσ διπλώνει τὸ πρόσωπο στὴ φτεροῦγα
του καὶ φεύγει. — Ὁ διάβολος κάνει νὰ βγῇ τινάζοντας στὴν πα-
λάμη του τὴ σαύρα (καθὼς ἔκανε ὁ μακαρίτης ἑαυτὸς του ὅταν
ζοῦσε τὰ κέρδη τῆς ἡμέρας) καὶ σκουνοφυλᾷ σ' ἕνα χοντρὸ κίριο
μὲ γενάκια καὶ χρυσὰ γενάκια. — Εἶνε ὁ πληρεξούσιος τοῦ Ἰνστιτού-
του ποῦ θὰ ξευχερεῖ τὸ νεκρό· θὰ δεῖ ποῦ θὰ τότε θάψουν
γιὰ νὰ ξεθάψῃ στὸν καιρὸ τὸ σκέλεθρο. — Ὁ διάβολος δὲ φεύγει.
— Φαίνεται σὰ νὰ ξέρῃ πὼς σὲ λίγο θὰ συμβεῖ κάτι πολὺ ἀστεῖο
καὶ θέλει νὰ γελᾷ. — Στέκει καὶ παραμονεύει πίσω ἀπὸ τὸ παρα-
θυρόφυλλο· καὶ θαρρεῖ μιὰ τὸν ἄνθρωπο τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ μιὰ τὸ
Τιριλλή ποῦ κάνει πὼς διαβάει. — «Τί θὰ συμβεῖ !... τί θὰ συμ-
βεῖ !...» ἀναρωπιέται ὁ Σκέλεθρας. Καὶ θαρρεῖ, μιὰ τὸ κουφάρι τοῦ
Σκέλεθρα στὸ ξυλοκρέββατο καὶ μιὰ τὴ ψυχὴ τοῦ Σκέλεθρα ποῦ
μαργώνει στὴ μαῦρη χούφτα ! — Ἐχει τὴν ἐντύπωση πὼς κάθεται μὲ
τὸν πληρεξούσιο τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ξευχερεῖ τὸν πεθαμμένο
ἑαυτό του. — Ἐν' ἀπὸ τὰ νεκροκέρια εἶνε γυρμένο κ' ἀναλωνόντας
κάνει σταλαχτίτες. — «Θεὸς σχωρῆστονα, μὰ ἦτανε ὁ μακαρίτης
μιὰ λέρα !... Ἐ !... καὶ τί ἔκανα τάχα !...» — Ἡ σαύρα σηκώνει
τὸ κεφάλι : «Τί ἔκανα τάχα !» — «Μόνο τὰ ἐπαγγελματικά...» — Ἡ
σαύρα ξαναμουρώνει. — «... Ἀδικία... τοκογλυφία... ψευτιά...» — Ὁ
διάβολος γελᾷ ἀπὸ εὐχαρίστησι καὶ χαϊδέβει μὲ τὸ δάχτυλό του
τὴ πλάτη τῆς μουρωμένης σαύρας. — «Ἀλήθεια... μὰ κ' ἡ τσιγου-
νιά !... καὶ... πὼς τὸ εἶπε ὁ καλλιτέχνης μὲ τὶς γκριζὲς γκέτες !...
Στὸ ἰ κ ὀ τ η ς ; !... Κ υ ν ι σ μ ὄ ς ... ! ; — Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Ἰν-
στιτούτου νυστάζει καὶ σκουπίζει κάθε λίγο τὰ ματογυῖα του. —
«...Κυνισμός... καλὰ !... μὰ Στωϊκότης !... Εἶνε κακὸς ὁ στωϊκι-
σμός ; !...» — Θέλει νὰ συζητήσῃ μὲ τὸν ἄνθρωπο τοῦ Ἰνστιτούτου,
ποῦ εἶν' ἐπιστήμονας καὶ κατὰ συνέπειαν θετικὸ μυαλό.
— «Σὰς παρακαλῶ !... ὁ κ. Νικολαΐδης ἐπέφερε τὴ λέξη «στὸ ἰ-
κ ὀ τ η ς» καὶ ξύνησε τὸ μούτρο του... ! Σὰς παρακαλῶ !... εἶνε πράγ-
ματι, κακό... νὰ δέχεται κανεὶς ὑπομονετικὰ μιὰ κατάσταση ποῦ...
ἐπιτέλους... ἐπιτέλους δὲ μπορεῖ νὰ κάμῃ κ' ἄλλως ; ! — Ὁ ἐπιστή-
μονας δὲν ἀπαντᾷ. Νυστάζει. Βλεφαρίζουνε τὰ μάτια του καὶ χα-
μουριέται. — Τὸ Τιριλλή σηκώνει τὸ μουτράκι του ἀπὸ τὸ βιβλίον
καὶ θαρρεῖ τὴ νύστα του μ' εὐχαρίστησι. — Ὁ διάβολος βλέπει νὰ
πλησιάζῃ ἡ στιγμή ποῦ θὰ συμβεῖ τ' ἀστεῖο. — «Στὸ Θεὸ σου...
μ' ἂν ἔχει δίκαιο τοῦτος, οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ εἶνε διαρκῶς

ἐπαναστατημένοι καὶ νὰ γκρινιάζουν εἴτε βρέχει εἴτε καλοσυνεύει...» — Βλέπει τὰ νεκροκέρια τοῦ ἀναλυόνου καὶ κάνουν σταλαχτίτες «Ξεφύλισ' τὰ κεριά» — «Ὁχι» — «Ὁχι!; ... εἶπες ὄχι;!» — «Εἶπα ὄχι». — «Ἄτιμο παιδί!... βέβαια γιατί εἶμαι πεθαμμένος δὲ μὲ στιμάξεις!...» —

Οἱ κέρινοι σταλαχτίτες σιγά-σιγά πέρνουν τὸ σχῆμα δαχτυλιδίων, βραχιολίων καὶ κρεμιούνται σὰν ἀρμαθῆς πολύτιμων πετραδιῶν. Χάνεται σὴν ἐνατένησή τους καὶ τότε γεμίζει τὸ αἶσθημα τοῦ τοιγκούνη ἐνεχυροδανειστή. — Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Ἰνστιτούτου ἀποκοιμήθη: — «Κοιμήθηκε ἡ κο υ σ τ ω δ ί α» λέει ὁ διάβολος καὶ καταλαβαίνει τὸ παγωμένο του γέλιο. — «Κοιμήθηκε ὁ π λ η ρ ε ξ ο ὕ σ ι ο ς, λέει τὸ Τιριλλὴ καὶ σηκώνεται περτώντας προφυλαχτικά γιὰ νὰ μὴ τότε ξυπνήσῃ καὶ σκύβει νὰ πάρῃ τὸ κουτσομάχαιο ἀπὸ τὴ γῆς. — Θέλει ν' ἀπλώσῃ, νὰ μὴ τότε πατήσῃ τοῦ νὰ γένουν τὰ δάχτυλά του λυῶμα, μὰ τὸ πόδι του εἶνε σὰ καρφωμένο. — Σιμώνει στὸ ξυλοκρέββατο. — «Τὰ κοσμήματα!... τὰ κοσμήματα!...!» θαρρεῖ πῶς πάει νὰ κόψῃ τὰ πολύτιμα κοσμήματα τοῦ κρέμονται ἀπὸ τὰ κεριά, μὰ τὸ Τιριλλὴ χώνει τὸ κουτσομάχαιο στὸ στόμα τοῦ πεθαμμένου καὶ τ' ἀνοίγει τὰ σαγόνια. — «Τί θὰ κάνει! τί θὰ κάνει στὸ λείψανό μου!... Ἄ!... θὰ βγάλει τὸ δόντι μὲ τὴ χουσῆ βοῦλλα!... Βοὲ τὸ ἄτιμο!... Ἄ!... ἄ... μὰ δὲ ξυπνάει λοιπὸν ὁ πληρεξούσιος τοῦ Ἰνστιτούτου νὰ τότε μπόδισῃ νὰ χυλάσῃ τὸ σκελετό!» — Δουλεύει τὸ κουτσομάχαιο στὸ σαγόνι τοῦ πεθαμένου. — «Εἶνε σιδερόδογτο μὲ κάτι ἀγριόριζες ποῦ θὰ σὲ τραντάξουνε στὸ τράβηγμα.» Θυμάται τὰ λόγια τοῦ ὀδοντογιατροῦ καὶ νοιώθει τὸ τράνταγμα καὶ τὸ φοβερὸ πόνο! — Τὸ Τιριλλὴ βάζει ὅλη του τὴ δύναμη κοκκινίζει ἀπὸ τὸ σφίξιμο καὶ γυρίζει νὰ δῆ μὴ ξυπνᾷ ὁ πληρεξούσιος. — «Μὰ δὲ ξυπνάει λοιπὸν!... Ἄ!... ἄ!...» Τότε σφάζει ὁ πόνος καὶ φρενιάζει ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ σηκωθῆ νὰ ὑπερασπιστῆ τὸν πεθαμμένο ἑαυτοῦ! Μόνο φωνάζει καὶ κουνᾷ τὰ χέρια του ἀπελπισμένα. — Τώρα τὸ Τιριλλὴ ἀπορῖχνει τὸ μαχαῖρι καὶ χώνει τὰ δάχτυλά του στὸ στόμα! — Νὰ τότε δαγκώσω!... νὰ τ' ἀποκόψω τὰ δάχτυλά του!» καὶ κλεῖ τὸ στόμα του μὰ τὰ δάχτυλα τοῦ Τιριλλὴ εἶνε στὸ στόμα τοῦ πεθαμμένου καὶ τὰ νεῦρα του δὲ φτάνουνε νὰ κινήσουν τὸ πεθαμμένο στόμα. Δὲν ἐνώνει μὲ τὸν πεθαμμένο παρὰ τὸ νεῦρο ποῦ φέρνει τὸν πόνο. — «Ἄχ...! ἄχ!...» καὶ μουνγκρίζει. —

* *

Τὸ Τιριλλὴ κοιμόταν ἀπὸ πολλὴν ὥρα. Ἀκούει τὶς κραυγὲς τοῦ μπάριμα του, ξετινάσσεται ἀπὸ τὸν ὕπνο του καὶ πέφτει κάτω. Ξυπνάει ὁ Σκέλεθρας καὶ θεωρώντας τον, φαντάζεται πῶς ὁ πληρεξούσιος εἶχε ξυπνήσῃ τὴ στιγμὴ ποῦ ξερσίωσε τὸ δόντι καὶ χύμηξε νὰ τοῦ τὸ πάρῃ! Φαντάζεται πῶς μπροστὴ του, κουτροβαλιάζοντα ὁ κλερονόμος στὸ χουσάρι του καὶ ὁ κλερονόμος στὰ κόκκαλά του καὶ χτυπιούνται γιὰ τὸ δόντι μὲ τὴ χουσῆ βοῦλλα! Ἀρχίζει σὶς γροθιὲς τὸ Τιριλλὴ καὶ τὴ σκιά του!

— Ὁχ!... τί σοῦ 'κανα μπάριμα!;... τί σοῦ 'κανα μπάριμα!;...

— Τὸ δόντι!... ἄτιμο παιδί!... τὸ δόντι!...

Καταλαβαίνει τί τοῦ συνέβη.

— Ὁνειρο...

Ὁς τόσο, ἀκούει τὸ διάβολο τοῦ γελᾷ πίσω ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα. Αἰσθάνεται καὶ δυνατὸ ποινόδογτο.

Βάζει τὸ δάχτυλο στὸ στόμα.

— Ὁνειρο..!

Γδύθη νὰ κοιμηθῆ.

Πολλὴ ὥρα ἀναδεύονταν στὸ στρῶμα μὲ τὴν ὀδυνηρὴ σκέψη καὶ μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ κατηγορεῖ τὸν ἑαυτοῦ. Μία στιγμὴ τότε πῆρε ὁ ὕπνος καὶ ξύπνησε ἄμέσως μ' ἓνα ὄνειρο:

Μία μεγάλη σάλα. — Πλήθος σπουδαστὲς ἀκούανε τὸ μάθημα τῆς ὀστεολογίας ἀπὸ 'να ἠλικιωμένο καθηγητή. — Ἐκεῖ, ἓνας μεγάλος σκελετὸς στηριγμένος σὲ μιὰ μαύρη βάση μὲ καρούλια. — Ὁ καθηγητῆς ἔλεγε: «Τὸ κρανιακὸν ὀστοῦν... τὸ μετωπικόν...» καὶ ἄγγιξε μὲ μιὰ κοντὴ ρίγα τὸ μέρος ποῦ ὠνόμαζε... «Τὰ δυὸ κροταφικά... τὰ δυὸ βρεγματικά...» καὶ τὸ σαγόνι τοῦ σκελετοῦ κινούνταν σὰ μιᾶς ψεύτικης ἀποκρηάτικης γκαμήλας καὶ ἐφανέρωνε πῶς δὲ τοῦ ἔλειπε παρὰ μόνο ἓνα δόντι! —

— Πάει παιά!... Ἐχασα τὴν ἡσυχία μου... μοῦ κολλήθηκ' ἡ ἰδέα... Ἄλλοίμονό μου...!

Προσπαθεῖ ν' ἀπασχολήσῃ τὸ μυαλό του σ' ἄλλα πράγματα.

— Αὔριο εἶνε Κυριακὴ... θὰ πάω σὴν ἐκκλησιά... Εἶμαι καὶ ἐγὼ χριστιανός... ν' ἀνάρω ἓνα κερί...

Καὶ φαντάζεται πῶς μπαίνει σ' ἐκκλησιά! Ἀνάβει κερί στὸ Χριστό. Βάζει τὸ σταυρό του. Προσκυνᾷ καὶ στέκει μ' εὐλάβεια. Ἀκούει τὶς ψαλμοδίες καὶ ἡ καρδιά του ξανοίγεται...

— Δόξα σοι ὁ Θεός!... δόξα σοι ὁ Θεός!...

... Βγαίνουν τ' ἅγια μυστήρια: Στρωρώνει τὰ χέρια του στὸ στήθος. Περνάει ὁ διάκος μὲ τὸ θυμιατήρι καὶ στέκει μπροστὰ του!... τότε θυμιατίζει... τότε θυμιατίζει ἀδιάκοπα! Τότε ζώνει ὁ καπνὸς τοῦ λιβανιοῦ...

— Οἱ θεομπέχτες!... χάθηκε λίγο μοσκολίβανο; καὶ θυμιατίζουν μὲ νεκρολίβανο...!

... Ὁ διάκος ἐξακολουθεῖ νὰ τότε θυμιατίζῃ καὶ ἀκούει νὰ ψάλλουν: «Τὸν κεκοιμημένον δοῦλόν σου ἀνάπαυον!...»

— Ὁχ!... ὄχ!...

... καὶ καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ χέρια του ποῦ τοῦ τὰ σφιγγε στὸ στήθος τὸ σεντόνι σὰ μίζαρο!

— Θὰ πάω στὸ σαράφικο. Εἶνε Κυριακὴ καὶ θὰ 'χει κίνηση.

Φαντάζεται πῶς εἶνε μπρὸς στὸ πάγκο του καὶ πρᾶγμα-τ ο π ο ι ε ἰ κέρδη. Ρουφάει τὸν ἀργιέ του καὶ ἀλλάζει ξένα νομίσματα. Προεξοφλάει γραμμάτια. Πέρνει τὴν ὑπογραφή ἑνὸς παληόπαιδου πλούσιου κλερονόμου, εἰς λευκὸν καὶ τοῦ δίνει χρήματα.

— Δόξα σοι ὁ Θεός!... δόξα σοι ὁ Θεός...

... Περνάει ἓνας καὶ τοῦ λέει: «Καλημέρα κύρ-Σκέλεθρα». Θυμώνει μὰ δὲν τὸ δείχνει. Περνᾷ ἓνας ἄλλος: «Γειά σου Σκέλεθρα!» Φουρκίζεται μὰ τότε πιάνει μὲ τὸ καλὸ: «Γειά σου... μὰ... μὴ μοῦ λές Σκέλεθρα... ἔχ' ὄνομα... δὲ θέλω νὰ μὲ λές Σκέλεθρα...» Γελάει καὶ τότε κοροϊδέβει: «Τί διάβολο ἔπαθες...!; πῶς σοῦ ἦρθε... κύρ-Σκέλεθρα!» Θυμώνει, βρίζει καὶ τοῦ δείχνει τὸ γρόθο του. Πλησιάζει ἄλλος: «Καλημέρα σας κύρ'...» Τὸν προλαμβάνει: «Σὰς παρακαλῶ... νὰ μὲ καλημερίζετε μὲ τ' ὄνομά μου... μὲ λένε Παῦλο... ἂ δὲ σ' ἀρέση, ἔχω κι' ἓνα παρατσούκλι ποῦ μοῦ φωνάζανε ὅταν εἴμουνα παιδί... Βαρδαλαμπούμπα...» Εἶν' εὐγενὴς ἄνθρωπος καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ προσπαθήσῃ νὰ συνειθίσῃ τ' ὄνομα ἢ τὸ παιδικὸ του παρατσούκλι. «Ξέρετε κύρ'... Βαρ-δά-λαμπούμπα..., δὲν εἶνε πολὺ εὐκόλο νὰ ξεσυνειθίσῃ κανεὶς ἓνα παρατσούκλι ὅταν θυμᾶται πῶς ἔχετε πουλημένα τὰ...»

— Ὦχ!... ὦχ!...

καὶ τινάζεται κάτω ἀπὸ τὸ στρῶμα.

— Δὲ θὰ πάω πονθενά!... θὰ κάτσω σπίτι...

Κάθεται πλάι στὸ τραπέζι. Θυμᾶται πῶς εἶχε πεῖ στὸ Τιριλλή ἀπὸ τὴ Δευτέρα νὰ τὸνε θυμίσῃ τὴν Κυριακὴ νὰ πάρουνε κεφαλάκι τοῦ φούρνου. «Σὲ κίτι τέτοια πράγματα ἔχει γερὸ μνημονικό!»

Τοῦ φαίνεται πῶς τρώγει ἀρνίσιο κεφαλάκι. Αἰσθάνεται τὴ γεύση καὶ τὴ μυρωδιά του. Πίνει καὶ κρασί. Θυμᾶται εὐθυμὰ πράγματα καὶ γλέντια σὲ ξένο τραπέζι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός!... δόξα σοι ὁ Θεός.

... Τὸ Τιριλλή ὄλο μαζεύει τὰ κόκκαλα μπρός του. Τὰ γλύφει σὰ γιατί. «Μὰ φτάνει πειά... πάψε... Σήκω νὰ πλυθῆς καὶ πάρ' τὸ βιβλίό νὰ διαβάσῃς» Τὸ Τιριλλή λέει: «Μάλιστα μπάρμπα!» κι' ἀρχίζει νὰ μουρμουρίζῃ ἀγκίζοντας τὰ κόκκαλα: «Τὸ κρανιακὸν ὄστον, τὸ μετωπικὸν ὄστον... Τὰ δύο κροταφικά τὰ δύο βρεγματικά...»

— Ὦ! Ἰησοῦ Χριστέ!...

καὶ συλλογίζεται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πόλη.

— Νὰ πάω τὸ πρῶτο τραῖνο καὶ νὰ βῶ στὸ κοντινὸ χωριό... Ναί! Θὰ περάσω μὴ καλὴ Κυριακὴ στὴν ἐξοχή...

Φαντάζεται πῶς εἶνε στὸν σιδηρόδρομο ποῦ ξεκινᾷ πρῶτ-πρῶτὸ καὶ βλέπει ἀπὸ τὸ παράθυρό του τίς ὁμορφιές τοῦ κάμπου καὶ τῶν κήπων ποῦ πέρνουν σιγά-σιγά μορφές φανταστικές.

— Περιέργο! ἐταξίδεψα κάποτε... μὰ πῶς γραφτήκανε στὸ μυαλό μου χωρὶς νὰ τίς χαρῶ!; Πῶς ἦτανε σκεπασμένες στὸ θυμητικὸ μου τόσον καιρό!;

Εἶνε γεμάτος χαρὰ καὶ πλέκει στὸ μυαλό του μὴ κουβέντα ποῦ ἀρχίζει, τάχα, μὲ τοὺς συνταξιδιώτες του περὶ φυσιολατρίας καὶ καλοπέρασης.

— Δόξα σοι ὁ Θεός!... δόξα σοι ὁ Θεός.

... Περνάει, τάχα, ἀπὸ πλῆθος λευκὰ χωριουδάκια. Μὲ τὸ κύλισμα καὶ τὰ συχνὰ στριψίματα τοῦ σιδηρόδρομου, ὁ κάμπος φαίνεται σὰν ἓν' ἀπέραντο χοροστάσι ποῦ τὰ δέντρα καὶ τὰ σπιτάκια

χορεύουνε κατῶλινες. Μὰ... τὸ κάθε χωριουδάκι, καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀκόμα, ἔχει ἓνα νεκροταφεῖο, ποῦ μὲ τὸ κύλισμα καὶ τὰ συχνὰ στριψίματα τοῦ σιδηρόδρομου, φαίνεται μέσα στὸ χαμηλὸ περιτείχισμά του σὰ μιὰ πλάκα ζατρικοῦ, ποῦ ἀόρατοι ἔξωλλοι παίχτες, κινητοποιοῦν μαύρους καὶ λευκοὺς σταυρούς!...

Τὸ μέτωπό του κόβει κρῖον ἰδρώτα.

... Ἀκούει, τάχα, ἓνα συνταξιδιώτῃ νὰ λέη: «Ὁ ἄνθρωπος, πάντοτε, διαλέγει τὴν καλύτερη μεριά τοῦ χωριοῦ, τὴν πιὸ εὐήλιο τὴν πιὸ εὐάερο καὶ τὴνε κάνει νεκροταφεῖο...» «Ναί... Ναί...» «Σωστά!... σωστά... ἀφοῦ πρόκειται γιὰ τὴν τελευταία του κατοικία... ποῦ... λογαῖζει... ποῦ ἀναπαύονται γιὰ πάντα τὰ κόκκαλά του...»

— Ὦχ!... ὦχ... Θεὲ καὶ Κύριέ μου!...

Γυρίζει μέσα στὴν κάμαρα σὰ μανιακός... Σὰν ἓνας γάτος ποῦ τοῦ δέσανε στὴν οὐρὰ ἓνα τενεκέ!

— Πάει πειά!... πάει πειά!... πῶς θὰ ζήσω ἔτσι...!

Δὲν εἶνε τίποτε νὰ συλλογιστῇ ποῦ νὰ 'νε ἀνεξάρτητο ἀπὸ αὐτὸ ποῦ θέλει νὰ ξεκάσῃ. Ὅτι ἀγγίζει ἡ σκέψη του, ἀνοίγει σὰν αὐτόματο καὶ γίνεταί τάφος καὶ σκελετός.

Ὁ γόνος τοῦ δοντιοῦ του δὲν τότε ρίχνει οὔτε στιγμή στὴ δίκαιη ἀγανάκτηση γιὰ τὸν ἀγύρτη ὀδοντογιατρὸ ποῦ τοῦ σφράγισε ὅπως ὅπως τὸ δόντι καὶ τὸν πονᾷ ἀπὸ τὴν πρώτη νύχτα.

Ἀκούει, ἔξω, στὸ δρόμο, ποῦ περνάει πλῆθος: «Τέλειωσε ἡ ὄπερα, εἶνε μὴ περασμένα τὰ μεσάνυχτα» σκέφτεται.

Ἔνας ψιλοτραγουδᾷ:

«Δὲν ὑπάρχει γλυκύτερο πρᾶμμα...»

— Ἄπό 'να μνήμα... ἀπὸ 'να ἰδιόχτητον τάφο!

«... Ἄπο τὴ ζέστα τοῦ οἰκογενειακοῦ σπιτιοῦ...»

— Ἀχ! ναί!... Ἔνα σπῆτι!... σπητικό... Μιὰ γυναικοῦλα νὰ σὲ φροντίξῃ στὴν ἀρρώστεια σου, νὰ σοῦ κλείσῃ τὰ μάτια στὸ θάνατό σου... Ἔνα δυὸ παιδιὰ νὰ σὲ κληρονομήσουν... Κ' ὕστερα!;... κ' ὕστερα!... Ἀλλοίμονο!... Ὦχι!... Ἔνα μνήμα!... Χαρᾶς τον ποῦ ἔχει ἓνα μνήμα... ἓνα ἰδιόχτητον τάφο!... Δυὸ μέτρα γῆς... ἓνα σιδερένιο σταυρὸ κ' ἓνα κυπαρισσάκι!... Κύριε Θεός μου!... τί θέλει τὸ περισσότερο ὁ ἄνθρωπος!... Ἄ μποροῦσα νὰ τό 'χα θὰ 'λεγα «σπολλάτι»... Σπολλάτι Θεέ μου, ... σπολλάτι...

Θυμᾶται τὴν παράκληση ἐνοῦ ἀπλοῦκου ἀνθρώπου: «Λίγη ἀλαφριά γῆ γιὰ τὰ κόκκαλά μου καὶ μιὰ δροσερὴ γωνιά τοῦ παραδείσου γιὰ τὴ ψυχὴ μου...»

— Καὶ... σπιτάκι... σπητικό! Καὶ μιὰ γυναικοῦλα κ' ἓνα κληρονόμο...! ὅτι ἀναλογεῖ στὸν ἄνθρωπο κ' εἶνε τ' ἀπαραίτητό του.

Πάει μιὰ στιγμή κι' ἀμέσως κάνει:

— Ὦ!... νὰ ποῦ 'γινα κι' ἀπαιτητικός!... Τόσα πολλὰ!... Μὲ φτάνει ἓνα μνήμα... Ἔστω καὶ μιὰ γωνιά στὸ ὄστεοφυλάκειο...

Έστω και θέση στο κοινό χωνευτήριο... Δέ με νοιάζει για τη ζωή μου, ... δέ με νοιάζει για τη ψυχή μου... *Ανάθεμα κάθε ιδανικό!... κάθε πίστη!... Είμαι ένα χαμένο κορμί κ' έχω ψυχή... σαύρα!... ποτέσ δέ θά μπορέσω νά τήνε κάνω περιστέρι... μη και γείνη κατσαρίδα... μη και γείνη κατσαρίδα... μη και γείνη κατσαρίδα...

*Αξαφνα χτύπησε στο μέτωπό του και οίχτη στο στρώμα.
— Νά πάρ' ή όργη!... Δέ συλλογίστηκα ένα τόσο άπλο πρόμμα! : νά επιστρέψω στο Ίνστιτούτο τις δέκα χιλιάδες..., νά μετρήσω και τούς τόκους και ν' άπαλλάξω τó σκέλεθρό μου!

✱

Βυθίστη σέ μιá γλυκειά, μελαγχολική, νοσταλγία πού σιγά-σιγά γινότανε ρωμαντικό αίσθημα.

*Η χώρα πού νοσταλγούσε ήταν... ένα ΜΝΗΜΑ!...
— ... *Έτσι... ένα μνήμα! *Έτσι... ξαπλωμένος!... πεθαμμένος!...

Και τέντωσε τó κορμί του σταύρωσε τά πόδια, τά χέρια κ' έγέμισε ή καρδιά του ευτυχία.

Τού φαίνονταν πώς κατέβαινε όλοένα τó ταβάνι, πώς πλησίαζαν όλοένα οί τοίχοι κ' έστένευσε ή κάμαρά του και γίνονταν μνήμα... *Ήσυχο... στέρεο... πετρόχτιστο μνήμα!...

— *Όχι! όχι!... τί γλύκα πού αισθάνονται στο μνήμα οί πεθαμμένοι!

*Έτσι, ξαπλωμένος στο στρώμα, τού φαίνονταν πώς ζούσε τή ζωή τού τάφου και πώς κι' αυτή ή ζωή είχε πλήθος περιπέτειες πού κάνουνε τήν «αίωνία άναμονή» χωρίς πλήξη.

— Τί ώρα νά είνε;!... *Όπωςδήποτε δέ θ' άργήσει νά ξημερώση...

*Όξω, σηκώθη ένας δυνατός άνεμος πού βούϊζε στα δέντρα τού κοντινού κήπου.

— Τ' είν' αυτό! ; τ' είν' αυτό! ;... *Α! είν' άπ' όξω... είν' από τή ζωή... Είνε τó έρώτημα τής ζωής πρós τó θάνατο, πού τó πέρνει ó «άποδέχτης» τó κυπαρισσάκι και τó κατεβάζει στον τάφο!... Μ' άρωτάν'!... ν' άπαντήσω! ;... ν' άπαντήσω! ;... Μά... δέν υπάρχουν λέξεις!... Είνε μιá φράση πού τήν άκουσα στη ζωή : «Φωσφορισμός σαπίλλας». Είνε και μιá άλλη : «Σέρπων τά σκουλήκια». Είνε κανείς στη ζωή πού νά μη τή ξέρη ;!... *Η Φθορά στιβάζεται στην *Ανάπαυση και τούτη είνε φράση τής ζωής... γράφεται, μάλιστα και στα βιβλία. *Η γλύκα, ή περιπάθεια πού τυλίγει τó λυμένο σκέλεθρο και γεμίζει τις κουφάλες τώ σκόρπιων κοκκίλω δέν ειπώθη, δέν έγράφη... Σιωπή!...! *Μυστικότητα κ' εχεμύθεια».

*Ένα ρολόγι χτυπά τήν ώρα.

— Τί ώρα είνε ;!... 1... 2... 3... ..

*Αποκοιμήθη.

Οί πεθαμμένοι ΔΕ ΜΕΤΡΑΝ!

III

*Εξύπνησ' άργά. Ντύθη βιαστικά και βγήκε.

— *Εμπρός!... στο γιατρό...

*Έτρεχε μέσα σέ μιá ζεστούλη άτμόσφαιρα με μιá διάθεση σά πού νοιάζει κανείς μέσι σ' ένα χροομένο όνειρο.

Είδ' ένα φερετροποιείο εκεί κοντά κ' έστάθη.

Χτές, άν τόν άγκαρείανε νά δείξη ένα φερετροποιείο, θά μπορούσε νά γυρίση σ' όλη τήν πόλη χωρίς νά ξέρη πώς εκεί κοντά στο σαραφίδικο του ήταν ένα και μάλιστα με τόν χτυπητό τίτλο «ό Μεγαλοοικονόμος»!

— *Ορίστε!... κού-γείτονα, τού είπε ό ιδιοκτήτης, ... χρειαζόσαστε τίποτις ;

— *Όχι τώρα... όχι τώρα... μά... επιτρέπετε ;...

— *Ορίστε.

Μπήκε και περιεργάστη τά λογίς φέρετρα.

— *Όμορφα!... όμορφα... Και πόσα στοιχίζει ένα καλό ;

— *Από πενήντα ως πεντακόσιες...

— *Όραία!... όραία!... και πεντακόσιες ό τάφος... χίλιες. *Ό σταυρός, τά σιδεροκάγκελα και τó κυπαρισσάκι... τρακόσιες... ή προπληρωμή στην «πρós διατήρησιν τών κηπαρίων και κενδυλίων τών τάφων έταιρείαν» για μιάν τριετία (όσο νά δυναμώση τó κυπαρισσάκι) εκατό πενήντα... χίλια τετρακόσια πενήντα... όραία... όραία...

— Καθώς βλέπετε ... γνώρισμα και συστατικό τών καταστημάτων μας είνε ή γτήνια... διότι... χέ! χέ! χέ!... ναι μόν ό Χάρος είνε ό Μεγαλοοικονόμος αλλά... για νά γίνη μιá κηδεία... χέ! χέ! χέ!... αναλαμβάνομεν έκπορές κατασκευάς και διατήρησιν τάφων...

— *Όραία... όραία... θά σάς προτιμήσω...

— Μπορείτε νά δήτε φέρετρα έτοιμα παντός είδους και σέ κάθε άνάστημα...

— Μά θαρρώ τó δικό μου πρέπει νά τó κάνετε «επί μέτρο!»... χέ! χέ! χέ!... Ούτε φαρδύ ούτε στενό...

— Χέ! χέ! χέ!...

— Ούτε μαζύ ούτε κοντό... χέ! χέ! χέ!...

— ! ! ...

*Έτρεχε στού γιατρού και τού φαινότανε πώς τραβούσε κι' αναποδογύριζε στο διάβα του τά τραπεζάκια και τ' άμαξάκια τώ μικροπωλητών!

*Ο γιατρός ήταν ένασχολημένος και κάθησε νά περιμένη σέ μιá μεγάλη σάλα στολισμένη με ανατομικούς πίνακες. *Ήταν εκεί μεγάλοι πίνακες μυολογίας και οστεολογίας, αυτιά, μάτια, σπλάγχνα από χρωματιστή πορσελάνα κι' άπάνω σέ ράφια, άράδα, μεγάλα γυαλιά, πού κολυμπούσανε σ' ένα κίτρινο ήγρό, καρδιές, σπλήνες, νεφρά κ' ένα έχρωμα με τις άγκόνες κολλημένες στο κεφάλι!

*Ο Σκέλεθρας περιεργάζονταν όλ' αυτά τά πράγματα και σκέφτονταν τις δέκα χιλιάδες πού θά επέστρεφε στο Ίνστιτούτο.

— Διάβολε κι' ό τόκος με τά επιτόκια...! ; *Άς μου χαρί-

σουνε τόν τόκο και νά τούς δώσω τὸ Τιριλλή!.. Μέσα σ' ἔνα γυαλί, πλάι σὲ τοῦτο τὸ παράπλασμα θὰ κάνει καλὴ φιγοῦρα!..

✱

Ὁ γιατρὸς ἀπόρησε ποῦ τὸν εἶδε καὶ τότε ρώτησε μὲ μιὰ ματιά ὄχι καὶ πολὺ εὐνοϊκῆ.

— Ξέρετε... ἐμουρμούρησε ὁ Σκέλεθρας... ἔρχομαι γιὰ κείνη τὴν ὑπόθεση... Γιὰ τὴν ἀγορά, μαθές, τοῦ σκέλεθροῦ μου ποῦ κάνατε πρὸ δέκα χρόνια γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἰνστιτούτου...

Τὸν γιατρὸς τότε πήρανε τὰ γέλοια.

— Ξέρετε... ἐξακολούθησε ὁ Σκέλεθρας... ἄλλαξα ἰδέα... δὲ θέλω νὰ σᾶς δώσω... νὰ σᾶς ἀφήσω δηλαδὴ τὰ κόκκαλά μου...

— Πῶς σοῦ κατέβη ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια!; εἶπε ὁ γιατρὸς καὶ λιγώθη στὰ γέλοια.

— Εἶμ' ἔτοιμος... ἐξακολούθησε μ' ἕναν ἄγριο μορφασμὸ καὶ κίνημα φούρκας... εἶμ' ἔτοιμος νὰ «ὑποστῶ τὴν ποινικὴ ρύτρα»... τί λέει τὸ συμβόλαιον...;

— Πράγματι... ὑπάρχει στὰ χαρτιά μου ἕν' ἀντίγραφο τοῦ συμβολαίου—κ' ἕνα πληρεξούσιο τοῦ Ἰνστιτούτου—μά... «δὲν προβλέπει τὴν μεταμέλειαν τοῦ ἐνὸς τῶν συμβαλλομένων...» εἰν' ἕν' ἀπλὸ πούλητήριο καὶ γιὰ νά... ἀπαλλάξης τὸ σκελετό σου... «δεὸν νά...» Ἄλλ' αὐτὰ τὰ ξέρετε σεῖς πολὺ καλά...

— Ναι... τὰ ξέρω, ἐμουρμούρησε.

— Ἐκεῖνο ποῦ δὲ ξέρετε εἶνε: πῶς πρέπει ν' ἀποφασίσῃ ἕν σ υ ν ε δ ρ ι ᾶ σ ε ι τὸ συμβούλιον τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαρτίζεται πλέον ἐκ τῶν ἰδίων προσώπων ποῦ συζήτησαν τὴν ἀγορὰ καὶ ὑπέγραψαν τὸ συμβόλαιον... καὶ ...

— Ναι τὸ ξέρω πολὺ καλά, ἀντίκοψε μ' ἕνα νευρικὸ τίναγμα, τὸ ξέρω πολὺ καλά πῶς εἶνε δυσκολώτερο ἀπὸ τὸ ν' ἀπαλλάξω τὴ ψυχὴ μου ἀπὸ τὸ διάβολο...

Καὶ μὲ μιὰ ξαφνικὴ κατάπτωση τῶν νεύρων, ἔπεσε σ' ἕνα κάθισμα κοντὰ στὸ γραφεῖο καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ παρακαλοῦσε τὸ γιατρὸ νὰ γράψῃ, νὰ φροντίσῃ ὅσο μπορεῖ γιὰτί:

— Ν' ἀπολυτρωθῶ, γιατρέ!... ν' ἀπολυτρωθῶ γιὰτί εἶνε φοβερὸ νά...

Κ' ἐξακολούθησε νὰ τὸν παρακαλῇ περιγράφοντας του τὸ μαρτύριο τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ζεῖ ζηλεύοντας ἕνα μνήμα!..

Ὁ γιατρὸς τὸν ἄκουε μὲ συγκατάβαση.

— ... Μά... δὲ ξέρω σὲ τί θὰ ὠφελήσουν ὅλες αὐτὲς οἱ ρωμαντικὲς λεπτομέρειες...

— ὦ! γιὰ νὰ καταλάβουν πῶς εἶνε ἄδικο νὰ στερήσουν σ' ἕναν ἄνθρωπο τὴ ζωὴ τοῦ τάφου... ποῦ 'νε τόσο γλυκεῖα!... Ἄποψε τὴ δοκίμασα κ' εἶνε τόσο γλυκεῖα... τόσο γλυκεῖα...

Κι' ἄρχισε νὰ περιγράφῃ μὲ εἰκόνας φριχτές, ὅλες τὶς σιχαμερὲς λεπτομέρειες τῆς λειτουργίας τῆς ἀποσύνθεσης (καθὼς τὶς γεννοῦσε ἡ νοσηρὴ του φαντασία) καὶ τὸ χουζούρεμα τῶν κοκκίλων μέσα στὴ λιπαρὴ γῆ.

— Καλλίτερα νὰ γράψετε ὁ ἴδιος, εἶπε ὁ γιατρὸς, δὲ θέλω νὰ ξαναλάβω μέρος σὲ τούτῃ τὴν ὑπόθεση... Τὸ συμβούλιον δὲν ἀπαρτίζεται πλέον ἀπὸ τὰ ἴδια πρόσωπα... καὶ δὲ βρίσκουμαι σ' ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ Ἰνστιτούτο... Καλλίτερα νὰ γράψετε ὁ ἴδιος... κ' ἀκόμη καλλίτερα νὰ μὴ γράψετε τίποτις... Τί ἰδέα!... τὸ πήρατε πολὺ ρωμαντικά... τί σημασία ἔχει...

Αὐτὰ τὰ λόγια τότε φρενιάσανε. Ἐσοῦφρωσε τὰ φρύδια καὶ τότε κῦταξε μὲ βλέμμα μίσους.

— Ἐσὺ 'σαι ὁ αἴτιος τῆς δυστυχίας μου!... μά... θ' ἀπολυτρωθῶ!... θὰ μοῦ φέρετε δυσκολίες μά... δὲ θὰ ὀπισθοχωρήσω σὲ τίποτις.

Ὅλο του τὸ κορμὶ τὸ τράνταζαν νευρικοὶ σπασμοί. Μιλοῦσε ὀρμητικὰ, ἀνόμαζε τὸ γιατρὸ «καταστροφέα» του καὶ δὲν τοῦ ἔδινε καιρὸ ν' ἀπολογηθῇ.

— Μὰ εἴσατε ἄρρωστος... δὲν εἴσατε καλά!...

— Δὲν ἔχω τίποτις!... Ἄ!... ἄ!... εἶμαι πολὺ καλά... Δυνατὸν νὰ ἔχω τρελλαθῇ μά... δὲ θὰ πεθάνω βέβαια ἀπὸ τὴν τρέλλα... Τὰ κόκκαλά μου θὰ τὰ πάρετε μὰ μέρα, μά... πολὺ ἀργότερα... πολὺ ἀργότερα... Οὔτε σύ, οὔτε κανεῖς ἀπὸ τὸ συμβούλιον ποῦ συζήτησε τὴν ἀγορὰ τους θὰ τὰ δῆτε...

Καὶ χτυποῦσε μὲ τὸ δάχτυλό του στὸ γραφεῖο δυνατὰ ποῦ ἀναπηδούσανε τὰ μελανοδοχεῖα καὶ ὅτι ἄλλο ἦταν ἀπάνω. Ὁ γιατρὸς δυσανασητοῦσε.

— Μὴ φοβάσαι... εἶπε ὁ Σκέλεθρας μ' ἕνα μαλακώτερο τόνο... ἔγνοια σου καὶ δὲ σπάει τὸ κόκκαλο τοῦ δαχτύλου μου... μὴ φοβάσαι... κ' ἄρχισε νὰ κλαίῃ γοερά.

Τὸν ἀνατάραξαν τρεμουῦλες πυρετοῦ.

— Εἶσαι ἄρρωστος... ἔχεις πυρετό... τοῦ εἶπε ὁ γιατρὸς κ' ἀπλωσε νὰ πάρῃ τὸ σφιγμὸ του.

Τραβήχτη ἀπότομα.

— Ἄ... θέλεις νὰ ψάξῃς...;! νὰ ξαναμετρήσῃς τὸ σκέλεθρό μου μὴ κ' ἔκανες λάθος τότες ποῦ τὸ μετροῦσες μὲ τὴν κορδέλλα τῆς μοδίστρας...;! Ἡ μήπως...!

καὶ τὰ μάτια του πετοῦσαν ἀστραπὲς ὀργῆς.

... Ἡ μήπως ὀρέγεσαι νὰ τὰ πασπατέψῃς... νὰ τὰ χαϊδέψῃς...

«Δικὰ μου εἶνε τούτα τὰ κόκκαλα!... δικὰ μου τὶ τὰ 'χω ἀγορασμένα!» καθὼς χαϊδέβεις τὰ μπράτσα καὶ τὰ μεριά τῆς μετρέσσας σου... «Δικές μου εἶνε τούτες οἱ σάρκες!... δικές μου τὶ τὶς ἔχω ἀγορασμένες!...»

— ! ! !

— Ναι!... μὰ δὲ σοῦ τὸ ἐπιτρέπω... δὲν εἶνε δικὰ σου ἀκόμα. Καὶ μὲ λιγμὸ καὶ κλάμμα:

Θά 'νε δικὰ σου σὰ θὰ λυθοῦν καὶ σκορπιστοῦνε καθὼς τὰ κεχλιμπάρια τοῦ κομπολογίου ποῦ τοῦ κόπηκε ἡ κλωστή...

— ! ! !

.

✱

Ἐγραψε πλῆθος γράμματα χωρὶς νὰ λάβῃ καμμιάν ἀπάντησιν καὶ τέλος ἀποφάσισε νὰ ταξιδέψῃ, νὰ πάῃ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἀπὸ κοντά. Κατόρθωσε ν' ἀνέβῃ τὶς σκάλες τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ νὰ πλησιάσῃ τὸ διευθυντή· μὰ τότε κυρίεψε μιὰ νευρική ταραχὴ ποῦ δὲ μπόρεσε νὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ «περὶ τίνος ἐπρόκειτο!» Παρακαλοῦσε, ἰκέτευε νὰ μὴ τοῦ στερήσουνε τὸ μνημῆμα του, ἢ βλαστημοῦσε καὶ ἀπειλοῦσε! Τόνη πήρανε γιὰ τρελλὸ καὶ τοῦ ὑποσχέθηκαν ὅτ' ἤθελε, γιὰ νὰ τὸνε διώξουν. Δὲν τὸν ἄφισαν, νὰ ξαναπεράσῃ τὴν πόρτα καὶ ὅταν ἐπέμενε, ὁ θυρωρὸς ἐφώναζε τὸ χωροφυλάκα. Ἐγραψε καθημερινῶς ἐπιστολὰς καὶ ἐπερίμενε ὄρες δλόκληρες στὸ δρόμῳ κατασυντριμμένως. Κάθε ποῦ ἔβλεπε νὰ βγαίῃ ἕνας καθηγητὴς ἐπλησίαζε μὲ τὸ καπέλλο στὸ χέρι:

— Μὲ συγχωρεῖτε... εἶμαι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ πουλημένο σκέλεθρο... Σὰς παρακαλῶ... δώστε μου μιὰν ἀπάντησιν... Ἄχ!...

Μὰ οἱ ἡγεμόνες τῆς ἐπιστήμης περνούσανε δίχως νὰ τὸν προσέχουν, ἢ τοῦ διναν ὑποσχέσεις σὰν αὐτὲς ποῦ δίνουν στα παιδιὰ, στοὺς ἀρρώστους καὶ στοὺς τρελλοὺς· καὶ μερικοὶ τὸνε κύτταζαν ἀπὸ κάτω ὡς ἀπάνω μοιρομυρίζοντας:

— Πράγματι; !.. πρώτης τάξεως σκελετὸς !...

✱

Ξαναγύρισ' ἔδω μισότρελλος.

Ζοῦσε στὴν κόλασιν τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὸνε κυρίεψε μιὰ ἰδέε fixe. Ὅπου στρέφονταν τὸ βλέμμα του ἢ ἡ σκέψις του, ἔβλεπε κόκκαλα. Δὲ μπορούσε νὰ δῇ ἢ νὰ σκεφτῇ τίποτα καὶ νὰ ἔνε ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴν πούλησιν τοῦ σκέλεθροῦ του καὶ εἶχε στιγμὲς ἀληθινῆς τρέλλας. Μιὰ μέρα περνοῦσε ἀπ' ἕνα ἐμπορικὸ κατάστημα ποῦ βρισκόνταν σὲ διαύση καὶ εἶδε στὴν πόρτα μιὰν εἰδοποίησιν: «Πωλοῦνται τὰ σκελετά». Μπήκε μέσα καὶ ἄρχισε νὰ παρακαλῇ, νὰ ἰκετεύῃ, τὸν ἰδιοκτήτη, νὰ μὴ κἀνῃ τέτοιο κακό! Ἐἶνε φοβερὸ νὰ πουλοῦνται τὰ σκελετά!... Μιὰν ἄλλη μέρα ἄκουσε ἕνα ποῦ φώναζε: «Ἀγοράζω σκελετὰ οὐμπρέλλων» καὶ ὥρμησε νὰ τὸνε χτυπήσῃ!

Δὲ μπορούσε νὰ ὑποφῆρῃ τὸ Τιριλλή. Τοῦ γόγγιζε τὸ ψωμί ποῦ τοῦ δινε καὶ τὸ ὕδρον ἀλύπητα.

Οὔτε στιγμὴ δὲν ἄφινε τὴν ἰδέα πῶς θὰ τὸν κληρονομήσῃ καὶ θὰ τοῦ βγάλῃ ὡς καὶ τὸ δόντι μὲ τὴ χρυσὴ βούλλα!

— Τὴν περιουσίαν... τὸ χρῆμά μου ποῦ γιὰ μένα σημαίνει τὸ μνημῆμα μου... τὰ κόκκαλά μου!..

Γιὰ νὰ κοιμηθῇ ἔπερνε ἀφίονι καὶ κάθε νύχτα ἔβλεπε τὸ ἴδιο ὄνειρο:

Μιὰ σάλα παραδόσεων — Σπουδαστὲς — Καθηγητὲς — Κ' ἕνας μεγάλος σκελετὸς στηριγμένος σὲ μιὰ μαύρη βίαση μὲ καρούλια, ποῦ κινούσε τὸ σαγόνι του σὰν ἀποκηράτικη γκαμήλα, δείχνοντας πῶς τοῦ ἔλειπε μονάχα ἕνα δόντι! —

— Ζωή!... Ἄς πεθάνω τὸ λοιπὸν!... Ἄς πεθάνω... Μὰ ὅστε-

ρα!... ὕστερα!... Ἄλλοίμονο!... Ὁχι!... Νὰ ζήσω... νὰ ζήσω, μὰ ζωὴ ποῦ θὰ τὴνε περνώ!

Μελετοῦσε νὰ φύγῃ, νὰ πάῃ νὰ χωθῇ σὲ μιὰ μεγαλόπουλη, νὰ ζήσῃ καὶ νὰ πεθάνῃ ἄγνωστος.

— ...Ἐτσι θὰ ἔχω τὴ γωνιά μου σ' ἕνα κοινὸ χωνευτήριον. Μά... τὸ φριχτὸ καθενυχτικὸ ὄνειρο καὶ ὁ τρόμος τῶν κοκκάλων μου θὰ μ' ἀφίσουν!;

Προσπαθοῦσε ν' ἀδραχτῇ στὴ ζωὴ. Ἐπερνε δυναμωτικά καὶ ἀρωτοῦσε γιὰ θρεφτικὰς τροφὰς. Παραμέλησε τὴ δουλειὰ του ὀλοτέλα καὶ ξόδευε γιὰ τὴν καλοπέρασιν, μὰ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἀδυνατοῦσε. Ἀχαμνοῦσε ὀλοένα ἢ σάρκα του καὶ κρεμιάζονταν.

Μιὰ μέρα ποῦ γδυνότανε συλλογίστηκε.

— Ἄν μάθουνε τὴν κατάντια μου, θὰ μὲ παραλάβουνε... δὲν εἶμαι, παρὰ ἕνα σακκὶ κόκκαλα!

Τὸν ἔπιασ' ἕνας πυρετὸς ποῦ πυρῶνανε τὰ κόκκαλά του... τρεμουλοῦσαν καὶ ἔτριζαν, λὲς καὶ τὰ κυρίεψε πανικός καὶ ὄρμούσανε νὰ φύγουν, νὰ κρυφτοῦνε, νὰ καταχωνιαστοῦν ἐκεῖ ποῦ δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὰ ξεχώσῃ! καὶ εἶχε στιγμὲς ποῦ ἐννοιωθε τὸ σκέλεθρό του σὰν ἕνα τρελλὸ ποῦ πολεμᾷ νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ ζουρλομαντῦα!

Ἄξαφνα ἄστραψε στὸ μυαλό του ὁ φριχτὸς τρόπος τῆς ἀπολύτρωσης ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὸν σιχαμερὸ κληρονόμο καὶ τὴ ξεσκονιστήρα τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Φυσιολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

Πούλησε τὸ παραφίδικο, τὸ ἐνεχυροδανειστήριον καὶ ὅλο τὸ χρῆμα τὸ ἔκανε χαρτιά.

Ἀγόρασε κάμποσο κατράμι...

Ἐδίωξε τὸ Τιριλλή.

— Πάρ' τὸ βιβλίον σου καὶ ἄμε νὰ διαβάσῃς... «τὰ δύο κροταφικά... τὰ δύο βρεγματικά...»

Ἐκλείσε στέρεα τὴν πόρτα καὶ ἔφραξε τὴν κάθε χαραμίδα.

Ἐχυσε τὸ κατράμι στὴ μέση τῆς ἀδειας κάμαρας.

Οἱ ἐνέργειές του ἦταν αὐτόματες.

Δὲ συλλογίστη πῶς πρὶ δέκα χρόνια ἔκανε κάτι τέτοιο...

IV

Τὸ Τιριλλή καὶ ὁ γιατρὸς ὁ πληρεξούσιος τοῦ Ἰνστιτούτου βρεθῆκανε μπροστὰ σ' ἕνα σωρὸ κρῦα στάχτη.

Ὁ γιατρὸς παραιτήθη τῶν «κληρονομικῶν δικαιωμάτων» του.

Τὸ σιχαμερὸ Τιριλλή... ἔσκυψε... ἀνακάτωσε μὲ τὸ δάχτυλό του τὴ στάχτη καὶ πήρε ἕνα χρυσὸ σβολαράκι!

ΤΟ ΒΕΛΩΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑΣ.

Πώς σπάσιμο καθρέφτη είνε σημάδι άχαμνό βέβαια κανείς δέν τὸ ἀμφιβάλλει. Γι' αὐτὸ κι' ἡ Ἀσημίνα σάν μπήκε τὰ χαράματα γιὰ τὰ σαββατιάτικα στὸ σαλόνι καὶ ἤρεθε ὅπως ἤρεθε τὸν καθρέφτη, μόνον ποῦ δέν τῆς ἦλθε λιγοθυμιά. Συγκρατήθηκε ὅμως, εὐτυχῶς, κι' ἔτρεξε γραμμὴ νὰ τὸ πει τῆς κυρίας. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἡ κ. Τσιτσεκλή χαιρόταν ἀκόμα τὸν μελίτικο, καθὼς δνόμαζε τὸν πρωινό της ὕπνο, καὶ μὲ δυσκολία μεγάλη τὴν ξύπνησε ἡ Ἀσημίνα :

— Γιὰ τὸν Θεό, κυρία, τῆς ἀρθρώσε παρταδιασιά, γλήγορα κι' ὁ καθρέφτης ἔγινε κομμάτια...

Δέν εἶχε τελειώσει τὴν δμιλία της καὶ βρισκόταν στὸ σαλόνι πίσω, στὸν καθρέφτη μπροστά, ποῦ λές καὶ τὴν μαγνήτιζε. Καθὼς εἶχε ξεκαλωθεῖ καὶ γλιστήρησε χάμον, μισακουμποῦσε στὰ ριζὰ τοῦ τοῖχου, αὐγουλωτὸς μέσ' στὴν ξεχρυσωμένη του κορνίζα, θαμπὸς καὶ γκριζοπράσινος. Ἐνα ράγισμα τὸν χάραζε πέρα καὶ πέρα ποῦ, σκύβοντας ἡ Ἀσημίνα νὰ δεῖ καλλίτερα, σάν ἀντίκρουσε τὴν εἰκόνα της, αἰσθάνθηκε τὸν ἑαυτὸ της ραγισμένο στὰ δυό. Καὶ τότε γιὰ καλὰ θὰ λιγοθυμοῦσε ἂν τὴν στιγμή ἐκείνη δέν ἔφθανε ἡ κ. Τσιτσεκλή. Εἶχε ρίξει ἀπάνω της τὴν τριμμένη της τὴν ρόμπα καὶ τῆς ἔμειναν οἱ ποῦντες ποῦ πασαλειφόταν κάθε βράδυ πρὶν πλαγιάσει, γιὰτί, καθὼς ἔλεγε, γρηά, ξεγρηά, μιὰ γυναῖκα δέν ἐπιτρέπεται ν' ἀμελεῖται. Ἐν τούτοις σ' αὐτὴ τὴν περίστασι δέν φρόντισε ἡ κ. Τσιτσεκλή νὰ μὴν ἀμεληθεῖ κομμάτι. Τόσο τὴν βούρλιζε ἡ ζημιὰ, ἡ ἀνεπανόρθωτη συνάμα καὶ γρουσουζικὴ, ποῦ ἔπρεπε καλὰ καὶ σώνει νὰ βροῖ νὰ ξεθυμάνει. Ἄλλ' ἀπάνω σὲ ποιὸν καλλίτερα παρὰ στὴν καμαριέρα ποῦ ἡ σύγχυσις της τὴν μαρτυροῦσε φταίστρα ; Ἐκτὸς αὐτοῦ, ἡ κ. Τσιτσεκλή, σαράντα χρόνια νοικοκυρὰ ἀμειλικτη, ἀπόδιδε πρόθυμα στὰ δουλικά ὅ,τι πιὸ ζοφερὸ ἔβαζε ὁ νοῦς της. Τοῦ κάκου πάσχιζε ἡ Ἀσημίνα νὰ ἐξηγηθεῖ : φράσι δέν πρόφθανε ν' ἀποσώσει :

— Ἄλλου νὰ τὰ λές αὐτὰ κορίτσι μου... Χά, χά... Ἔτσι μοῦ ἔρχεται νὰ γελάσω... Λύθηκε, λέει, τὸ κορδόνι μοναχό του ! Ἄκους ; μοναχό του !... Τόσα χρόνια τὸν ἔχομε τὸν καθρέφτη, καὶ δέν ἔκαμε ποτέ του νὰ λυθεῖ, τὸ κορδόνι, καὶ βρέθηκε ἴσα ἴσα αὐτὴ τὴν φορὰ νὰ λυθεῖ ; Χθές τὴν νύχτα ; ... Καὶ δέν μοῦ ἐξηγεῖς γιὰτί τάχα τὴν νύχτα ; ... Γιὰ πολὺ κουτὴ, φαίνεται, μ' ἔχεις... Σάν νὰ μὴ σᾶς ξέρω τί εἶστε ὅλες σας, ἀχάριστα ὄντα, ἀκαρδα, μόνον μηνιάτικα ξέρετε νὰ χτυπάτε καὶ ρεγάλα... κι ὅσο γιὰ τὸ σπῆτι... δέν πάει νὰ χαθεῖ !...

Πρὸς τὸ παρὸν τὸ σπῆτι ἡ κ. Τσιτσεκλή τὸ ἀναστάτονε μὲ τίς στριγγλιές της. Πρώτη πρόφθασε ἡ κερά Μανιώ ἡ μαγέρισσα. Κατὰ τὸν καθρέφτη ἡ κ. Τσιτσεκλή ἀπλωσε χέρι τραγικό :

— Δὲς τί κατάφερε αὐτὸ τὸ πλάσμα τό... τό... τό... δέν ξέρω κι' ἐγὼ πῶς νὰ τὸ πῶ...

Ἡ κερά Μανιώ πῆγε νὰ ρίξει γόο, μὰ τὸν κατάπτε ἀμέσως, ὅσο κι' ἂν κλωσοῦσε ἡ καρδιά της, καί, μὲ καμώματα χίλια δυό, καταπαύσθηκε νὰ ἠσυχάσει τὴν κυρία της :

— Γιὰ τόσο λίγο δὲ κι' ἐσὺ μὴ χολοσκάνεις κυρία... θεέ μου ! πῶς μᾶς ἔτυχε πάλι κι' αὐτὸ... μὴ σὲ μέλει... κι' ἐγὼ θὰ πῶ μιὰν εὐχή νὰ κόψει τὴν γρουσουζιά... Ἐσὺ τὴν ὑγεία σου μόνον νάχεις... Νὰ χαιρέσαι καὶ τὰ παιδιά... προθυμήθηκε νὰ προσθέσει βλέποντας νὰ μπαίνει τὴν κυρία Πίτσα. Ὅταν ὅμως τὸ κατόπι της φάνηκε κι' ὁ κύριος Μίμης, ἡ κερά Μανιώ κοκκινίζοντας τῶστρωπε γιὰτί φαλάκρανε καλὰ καὶ μέσ' στὴν σάστισί της δέν εἶχε βάλει φακιόλι.

Τὰ παιδιά, γιὰ νὰ πει κανεὶς σάν τὴν κερά Μανιώ, εἶχαν περάσει τὴν σαραντάρα, καὶ τὰ δυὸ κι' ἀπὸ τὸ ἀγοροξυπνημα φαίνονταν μπουμπουνιασμένα. Ὁ κ. Μίμης προπάντων, ποῦταν καὶ μεγαλειότερος, ἔδειχνε στὰ νυχτικά του μέσα καὶ μὲ τὰ κρεμάμενά του φρούδια κατσοῦφα πολλή. Ἐξὸν τὰ μοχμουρλίγια του, τὸν ἀνυπομονοῦσαν ὑπερβολικὰ τὰ αἰώνια νοικοκερολογήματα τῆς μητέρας του, τόσο ποῦ συχνὰ τὴν ἀπόπαιρνε ἀκόμα καὶ μπροστὰ στοὺς ὑπηρέτας. Ἡ κ. Τσιτσεκλή φοβήθηκε τίποτα τέτοιο καὶ πάσχιζε νὰ τὸ προλάβει. Ἀφηγήθηκε μὲ δραματικὸτητα τὸ δυστύχημα καὶ συμπεραίνοντας :

— Μὰ μπορῶ νὰ τρέχω ὅλη τὴν ὥρα πίσω της... στὴν ἡλικία μου... αὐτὸ πιά ζωὴ δέν λέγεται... ὅ,τι μπορῶ ἡ καῦμένη τὸ κάμω...

Κι' ἡ Ἀσημίνα, μπροστὰ στὰ παιδιά, ξανάρχισε τὴν διαφέντεψί της μὲ ὄλο τὸ θάρρος ποῦ τῆς ἀπόμεινε. Ἐπικαλέσθηκε θεὸ κι' ἁγίους :

— Στὴ ζωὴ τῆς μάννας μου, κυρία... Ἔτσι νὰ μὲ δεῖτε ἂν λέγω ψέμματα... καὶ κύρτωνε τὸ δάχτυλό της...

— Τέλος πάντων ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε... κι' ἄλλη φορὰ νὰ προσέχεις καλλίτερα..., ξεστόμισε ὁ Μίμης, ἀνώτατος κριτῆς.

Ἡ κ. Τσιτσεκλή φρίκιασε μὲ τὴν ἐπιεικὴ ἀπόφρασι τοῦ γιουῦ της καὶ γύρεψε νὰ τὴν ἀνακόψει θίγοντας μύχιες χορδές :

— Ὁ ὠραῖος μας ὁ καθρέφτης... Πῶς τὸν ἀγαποῦσε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας σας... Τὸν εἶχε ἀγοράσει... θυμᾶστε... στοῦ Περδικιῆ τὸ ἰνκάντο...

— Σώνει πιά, σώνει μ' αὐτὸν τὸν καθρέφτη, ἔσκουξε ὁ Μίμης. Ἡ νόμισες πῶς ἐπιδιορθώνεται μὲ μωρολογιές ;

Στράφηκε πρὸς τὴν Ἀσημίνα :

— Ἐσὺ πήγαινε γιὰ τὸν καφέ.

Τί ἔγινε τότες ; Ἡ Ἀσημίνα δέν κάθησε νὰ τὸ μάθει. Κάμποση ὥρα ἀκόμα ἔμειναν τ' ἀφεντικά λογοφέρνοντας στὸ σαλόνι μὰ τί εἶπαν, ἀπὸ τὴν κουζίνα πῶς ν' ἀκούσει ἡ Ἀσημίνα ; Κι' ὅμως τὴν ἐνδιέφερε τόσο πολὺ ! Ὅχι ποῦ πολυσενεριζόταν τὴν Τσιτσεκλήδαινα ἂν κι' ἐκείνη ἤξερε τί τραβοῦσε μὲ δαύτην. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποῦ τὴν εἶδε καὶ συμφώνησαν, ἡ παληόστριγγλα τῆς κουρέλλιασε τὸ εἶνε ἀλλάζοντάς της τὸνομα. «Καὶ πῶς ἀκούς, κοπέλλα μου... Ἀρχοντοῦλα ; Ἦ εἶνε πάλι αὐτὸ τὸ ὄνομα... Πά, πά, πά... δέν μᾶς ἀρέσουν τέτοια δνόματα... Ἀσημίνα θὰ σὲ λέμε...» κι' ἡ Ἀρχοντοῦλα τί νὰ κάμει ; Ἀπὸ ξένους δέν περιέμενε νὰ ζήσει ; Ἐσφιξε τὴν καρδιά της καὶ παραδέχτηκε... Κι' ἂν δέν ἦτον παρ' αὐτό. Μὰ δέν περνοῦσε μέρα ποῦ νὰ μὴν τῆς ψήσει τὸ ψάρι στὰ χεῖλη. Κι' ὅμως δέν πείραζε. Ἀπὸ δεκατεσσάρω χρονῶ ποῦ εἶχε μπεῖ δούλα ὡς τώρα ποῦ βούλωνε τὰ

δεκαεφτά, είχε βρει καιρό ή Ἀρχοντοῦλα νά συνειθίσει στά τέτοια. Κι' ὕστερα, τό εἶπαμε, δέν τήν πολυσυμμεριζώταν τήν Τσιτσεκλήδαινα γιατί ὄλο καί ξεκούτιαινε. Τό εἶχαν καί τὰ παιδιά της. Δέν τ' ἀπόδειχναν τῆς Ἀσημίνας μὰ ἐκεῖνη τό καταλάμβανε, κι' αὐτό τήν ἔκαμε καί σήκωνε πολλά. Μὰ ἐπιτέλους ὡς ἕνα βαθμό. Σάν αὐτό τό σημερινό δέν τῆς εἶχε τύχει ποτέ παρόμοιο. Ἀκοῦς μιὰ τέτοια ἀβανιά κι' ἐκεῖνα τὰ βαρηά τὰ λόγια, ἀχάριστη κι' ἀφιλότιμη καί δέν ξέρω τί ἄλλο... μπροστά σ' ὄλον τόν κόσμο τέτοιο ξεντροπίασμα !... ποῦ δέν εἶχε πιά θάρρος οὔτε τήν κερά Μανιώ νά σηκώσει μάτι νά δεῖ !... Μὰ εἶχαν τάχατες τήν ἴδια γνώμη ή κ. Πίτσα κι' ὁ κ. Μίμης ; Αὐτό ἤθελε νά ξέρει ή Ἀσημίνα. Γιατί τότε ... ἔ, μὰ τότε θά τὰ βροντοῦσε ὄλα μιὰ χαρά καί θᾶφρυγε... Μάλιστα !... Ἔχουν κι' οἱ φτωχοὶ τό φιλότιμό τους !... Θᾶφρυγε ; ... Καλά... νά φύγει... μὰ ποῦ θά πήγαινε ; Μήγαρις θᾶβρισκε εὐκόλα καί καλλίτερα... ἢ θάπερτε στίς μεσίτρες πάλι ; Καί τί θᾶλεγε ή χήρα ή μάννα της ποῦ ζοῦσε ἀπό τήν δουλειά της, σάν θά μάθαινε πῶς ἄλλαξε πάλι σπίτι ; Ἔνα φτωχό κορίτσι βγαίνει τόσο εὐκόλα κακὸ ὄνομα ! Καί νά μὴν ἦτον παρ' αὐτό ! Ὅμως εἶχε καί χειρότερο ποῦ σάν τῆς ἐρχόταν στόν νοῦ, ή Ἀσημίνα καταλάβαινε σάν στήσιμο στήν καρδιά της. Φαντασθῆτε : γιά τόν γάμο τῆς Μέλπως τῆς ξιδελφης της εἶχε παραγγεῖλει φουστάνι καινούριο — σατινέτα, ἄν ἀγαπᾶτε, τριανταφυλλιά, μὲ πολλά, πολλά φαρμαπαλάκια στήν φοῦστα, καί τό μπουστο γεμάτο πιετίτσες... ἕνα πράγμα ἀριστοῦργημα... τέτοιο λουσο δέν τό εἶχε ὄνειρευτεῖ ποτέ της... μὰ καί τί ἀκρίβεια !... Πῶς μπόρεσε νά ξελογιασθεῖ νά πάρει στής κυρίας Καλλιρρόης, σὲ τέτοια ἀκριβή ράφτρα ; Θά πεῖς ὄλες οἱ φιλενάδες της ἔραβαν στήν κ. Καλλιρρόη. Μὰ οἱ φιλενάδες ἦταν σὲ σπίτια τρανά, ἐνῶ ἐκεῖνη στοῦ Τσιτσεκλή — ἄπλως ὑπάλληλος — τί ἔπαιρνε ή καῦμενη ; ... Δέν λές πάλι καλά ποῦ δέν ξεγελάστηκε νά παραγγεῖλει καί καπέλο, μόνο θά πήγαινε στόν γάμο μὲ τήν παληά της τήν ψάθα... Ἀναβαίνοντας ὅμως θά τήν ἔβγαζε στίς σκάλες γιατί δέν ταίριαζε μὲ τό φουστάνι ποῦ ἦτον τόσο ὄρατο... Κι' ἀπλήρωτο... Αὐτὴ ή ἰδέα τήν λόλαινε... Καί ἴσα ἴσα σὲ μιὰ τέτοια περίστασι νά τῆς τύχει ἕνα ξαφνικό σάν τό σημερινό !... Πῶς δέν ἔπεσε ξερὴ σάν ἄκουσε τήν ἀβανιά νά πρωτοβγαίνει ἀπ' τῆς γρηᾶς τό στόμα ; Μὰ τό σπουδαῖο ἦτον ἄν τὰ πίστευαν ή κ. Πίτσα καί ὁ κ. Μίμης : ἀπ' αὐτοὺς κρέμουνταν ὄλα. Γιατί ἄν τὰ πίστευαν, κορίτσι ποῦ σπάνει καθρέφτες, κι' εἶνε ἀφιλότιμο κι' ἀδιάντροπο πῶς νά μὴ τοῦ δώσουν τὰ παπούτσια στό χέρι ; Καί τότε θά βρισκόταν στοὺς τέσσερης δρόμους μὲ τὰ λουσα της... Θεέ μου ! καί πῶς νά μάθει τ' ἀφεντικά τί εἶχαν ἀποφασίσει ; Ὅλο τό πρωινό προσπαθῆσε τοῦ κάκου νά καταλάβει ἀπό τίς ὁμιλίες, ἀπὸ τὰ πρόσωπα. Στόν καφέ, μπαίνοντας στήν τραπεζαρία, ἄκουσε τήν γρηᾶ κι' ἔλεγε «...κακὸ δέν τῆς κάμει...» καί σάν τήν εἶδε ἄλλαξε κουβέντα... Μὴν τό εἶπε τάχα γιά ἐκεῖνη ; Αὐτό καί μόνο μπόρεσε ν' ἀρπάξει, ἄλλο τίποτα... Τό μεσημέρι σάν γύρισε ὁ κ. Μίμης ἀπὸ τήν δουλειά του τό μόνο ποῦ ἔκαμε ἦτον νά πάρει τόν καθρέφτη ἀπὸ τό σαλόνι γιά νά τὸν φέρει ἔξω στό χαγιατί καί νά τὸν ἀκουμπήσει ἀπάνω σὲ μιὰ κονσόλα. Ἦτον

μπροστά κ' ή κ. Πίτσα. Παρατήρησαν οἱ δύο τους τό κορδόνι — ἀνάθεμά του γιά κορδόνι ! — στό μέρος δά ποῦ ἦτον ξεφτισμένο, καί χαμογέλασαν. Στό τραπέζι οὔτε λέξι γιά τὰ πρωινά. Καί τώρα, ὄλοι στήν σιέστα τους : στήν ἡσυχία μέσα τοῦ σπιτιοῦ οὔτε μύγα δέν ἀκουόταν. Μόνο τῆς Ἀσημίνας τὰ νεῦρα, τ' ἀδικοτραντισμένα δέν ἔλεγαν νά καταλαγιάσουν. Ἐξοφρα ἕνα κουδούνισμα τῆς χύθηκε μέσα της, ποῦ τήν ἀναινίναζε σάν νά τῆς ἔμπαιναν διαβόλοι καί τριβόλοι : τήν φώναζε ή κ. Πίτσα. Τέτοια ὄρα ; Τί νά τήν ἤθελε ; Ρώτημα κι' οὐτό : νά, τώρα θά κρινόταν τό πᾶν. Ἡ Ἀσημίνα μόλις ἔνοιωθε τὰ πόδια της γιά νά τὰ σύρει ὡς τῆς κυρίας Πίτσας τήν κάμαρα ποῦ τῆς ἄρεξε τόσο πολὺ γιατί ἦτον βολεμένη νόστιμα, ὅπως ξέρουν οἱ γεροντοκόρες καί βολεύουν τίς κάμαρές τους, ἔτσι κονκλίτικα, γιά νά φαντάζονται πῶς εὐκόλα ἐκεῖ μέσα μόνες, πῶς εἶνε ἀκόμα νέες :

— Μὲ φωνάζατε, κυρία Πίτσα ;

Καθὼς ἦτον καταιβασμένες οἱ γκρόλλιες δέν μπορούσε νά δεῖ καλά.

— Νά Ἀσημίνα... Θαρρῶ πῶς θά σοῦ πηγαίνει... ἄκουσε καλογνωμὴ φωνή νά τῆς λέγει : ή κ. Πίτσα τῆς ἔδινε κάτι... Παναγία μου !... ἕνα καπέλο ! Ἡ Ἀσημίνα ἔνοιωσε τό αἶμα της ποῦ χύμιζε νά τήν πνίξει : ἔκαμε νά φιλήσει τό χέρι τῆς κ. Πίτσας μὰ ἐκεῖνη ἀποτραβῶντας τό :

— Ἐλα δά, Ἀσημίνα, δέν ντρέπεσαι... Τὴν πρώτη φορὰ ποῦ θά πᾶς ἔξω νά τό βάλεις... καλορεῖζικο...

Ἀπὸ τήν κάμαρα τῆς κ. Πίτσας σάν βγήκε ή Ἀσημίνα νόμιζε πῶς πετοῦσε.

Ἀμφιβολία πιά δέν χωροῦσε : τό δῶρο ἦτον γιά τὴν ἀδικία ποῦ τῆς εἶχε γίνει τό πρωί. Καί νά ποῦ οἱ φόβοι της ἔβγαιναν ὄλοι ἄδικοι. Μὰ ἴσα ποῦ νά πεισθεῖ, τό ἐπανάλαβε πολλές φορὲς στόν ἔστω της, κι' ὡς ποῦ νά συνειθίσει στό καινούριο τό φῶς ὀπου τὰ ἔβλεπε τώρα ὄλα. Αὐτὴ ή κ. Πίτσα, τί ψυχὴ μάλαμμα ! Μὰ κι' ὁ κ. Μίμης δέν πήγαινε παρακάτω. Καί δέν εἶχε δίκιο νά μὴ συνηριστεῖ τὴν γρηᾶ ; Τὴν κακομοῖρα κι' αὐτὴ : τί κακὸ πράμα τὰ γεράματα !

— Μά γιά ἔλα νά δοῦμε καί τί μούτρα ἔχει... Βρὲ τί λές ; Αὐτό καλὲ μοῦ χάρισε ;

Ἡ Ἀσημίνα ἔμεινε ἐμβρόντητη μὲ τὴν τύχη της. Ἀπὸ τὰ καπέλα τῆς κ. Πίτσας αὐτό ἴσως τῆς ἄρεξε τό περισσότερο. Σχεδὸν ἀφόρετο, ή φόρμα του γλαστράκι, φαρμαλό, μ' ἕνα κλαδί κισσὸ ὀλόγυρα. Ὀλίγο πάρα πολὺ νεανικό γιά τὴν κ. Πίτσα, γι' αὐτό καί πρόθυμα τό ἀποχωριζόταν.

— Τί σοῦ εἶνε αὐτὸς ὁ κόσμος ! Ποιὸς θᾶλεγε σήμερα τό πρωί πῶς θά γύριζαν ἔτσι τὰ πράγματα ; Γιατί μπορούσε νά μοῦ τύχει τίποτα καλλίτερο ; Ψυχὴ μου καπέλλο ! καί τό φίλησε τρυφερά.

— Νά τό δοκιμάσομε ἐγὼ λέγω...

Στὴν μύτη τῶν ποδαριῶν ἔτρεξε στό χαγιατί : εἶχε θυμηθῆ τὸν καθρέφτη ἀπάνω στήν κονσόλα. Τὸν ἀποπῆρε :

— Βρὲ δέν σὲ φοβάμαι πιά. Σήμερα πῆγες νά μὲ καταστρέψεις, μὰ καί τό δίκιο μου ἦῦρα κι' ὅ,τι ποθοῦσα τό ἀπόχτησα.

Βγάζοντάς του την γλώσσα και μ' ένα σωρό στραβομουτσούνισματα που έκαμε μέσα του, τόν ρεζίλευε τόν σακάτη, τόν έξουδένιζε. Στο τέλος, για να τόν αποτελειώσει, του έστειλε και μιὰ μουντζα :

— Νά βρέ παληογρουσουζή ...

Κι' άρχισε να δοκιμάζει τó καπέλλο.

— Περίεργο τί φάτσα μου κάμει!

Με τὰ κοντόχοντρα δάχτυλά της, που ξεπάγιαζαν τόν χειμώνα, προσπαθοῦσε νά βρεί τó κολάι του καπέλου. Τό έγερνε από εδώ, από εκεί, μιὰ τó έβρισκε μικρό πολύ, μιὰ μεγάλο. Διόρθωνε τὰ πραιομάλλιά της έτσι, άλλιώς, του κάκου : λές και τó κομψό πραγματάκι άρνούνταν νά κάμει παρέα με τ' όλοστρόγγυλο και πλατσομύτικο πρόσωπο. Η Άσημίνα τó διαισθάνθηκε άσαφώς κι' άρχισε ν' άδημονεί :

— Περίεργο : δέν μου πάει σάν στην κυρία Πίτσα. Μά γιατί ; Τί τρέχει ; ... Ά! βέβαια...

Είχε καταλάβει. Αυτό τó καπέλο ήθελε βέλο. Χωρίς βέλο δέν φοριώταν : ποτέ ή κ. Πίτσα δέν τώγε βάλει δίχως βέλο. Μά έλα που δέν είχε βέλο. Πώς ναύρει τώρα ; Νά περιμένει νά περάσει πριματευτής ; Κι' αν δέν περνούσε ; Άύριο ήτον Κυριακή και θάμνε διχως βέλο : αδύνατο τέτοιο πράγμα. Έπρεπε με κάθε τρόπο ναύρει βέλο. Τόσο μάλλον που τó φουστάνι της τó καινούριο — τó τριανταφυλλί δά, του γάμου—ή κ. Καλλιρόη της τó είχε υποσχεθεί γι' αύριο τó πρωί, τó άργότερο. Και τώρα που είχε και καπέλο αντίξιο του φουστανιού θά περίμενε για νά τó βάλει ως τó γάμο ; Πώς νά βαστάξει μιὰ εβδομάδα δλόκληρη ; Μωρέ θά τώβαζε, από αύριο και θά πήγαινε στοῦ θείου της νά τούς πεί : όρίστε, κυττάξτε, θαυμάστε τί σās έτοιμάσα για τίς χαρές σας ! Μά έλειπε τó βέλο. Πώς νά κάμει λοιπόν. Καλέ που είχε τόν νοῦ της : δύσκολο νά τηλεφωνήσει της κ. Καλλιρόης μαζί με τó φουστάνι νά της στείλει κι' ένα βέλο ; Έν τούτοις ή κερά Μανιώ δέν έπρεπε νά τήν άκούσει που θά τηλεφωνούσε γιατί θά της άρχιζε πάλι χίλια δυό ρωτήματα και παρατηρήσεις αδιάκριτες. Άν τήν συχαινώταν τήν Μανιώ ήτον ίσα-ίσα γιατί τώγε συνήθειο ν' ανακατώνεται στίς δουλειές της, και νά της χτυπά τήν μανία της τάχα για τὰ λούσα, για τὰ παράθυρα όπου ξεκρεμιώταν (τήν αδιάντροπη τήν ψεύτρα !) κι' άλλα τέτοια ένα σωρό. Η αλήθεια όμως ήτον άλλη. Του λόγου της τήν ζήλευε, τήν Άρχοντοῦλα. Με όλα της τὰ γεράματα ή Μανιώ στολιζώταν σάν νέα— Σμυρνιά δέν ήτον ; — κι' ό Μιστόκλης της τήν σεκλέτιζε πολύ. Έλεγε πώς ήτον άνεψιός της και πώς τόν άγαπούσε σάν παιδί της. Ητον λατερονατζής : νά χαίρεται τήν τέχνη του ! Σάν έρχόταν νά δεί τήν Μανιώ, εκείνη του είχε και του πουλιού τó γάλα. Αυτό δέν εμπόδιζε και μάλλον κάθε τόσο, γιατί ό Μιστόκλης όλο παράδες γύρευε κ' ή κερά Μανιώ άλλοτε έκλαιε κι' άλλοτε πάλι τόν έβριζε, προπάντων σάν άκουμποῦσε άπάνω στην Άρχοντοῦλα, στρίβοντας τó μουστάκι του, κάτι ματιές λοξές και βαρτές : τόν παλιάνθρωπο, δέν μπορούσε ζωγραφιστό νά τόν δεί... Άς είνε ! Στο μαγεριό ή Άσημίνα ώρημισε θριαμβευτικά με τó καπέλλο στο χέρι :

— Δες τί μου χάρισε ή κ. Πίτσα ! άναφώναξε, σάν νάλεγε : ύστερα από τήν πρωινή ταπείνωσι, ίκανοποίησι μιὰ φορά !

Η κερά Μανιώ είχε κοντοκαθίσει τὰ πάχη της άπάνω σε μιὰ καρέγλα και με ματιά ρεμβώδη και χαμόγελο τρυφερό, γυρνούσε ναχελά τó καθουρδιστήρι. Σάν είδε τó καπέλο πήγε νά πνιγεί από τó κακό της. Άφού συνέφερε :

— Έσύ νά παρακαλεις νά βρεθεί κι αύριο τίποτα σπασμένο για νά σοῦ φέξει πάλι ποιός ξέρει τί : κεντήματα για τó βρακί σου...

Αυό-τρία λόγια τσουχτερά της ήλθαν της Άσημίνας στην γλώσσα, μά τὰ κατάπιε : είχε τó σχέδιο της :

— Καϋμένη κερά Μανιώ τί κάθεται εδώ μέσα τέτοιες ώρες ! Δέν πās νά γύρεις κομμάτι και τόν καφέ σοῦ τόν καθουρδίζω εγώ...

Άλλο που δέν ήθελε ή κερά Μανιώ :

— Πρόσχε νά μὴν τόν κάμεις, κακομοίρα, και βλαστημίσω τήν ώρα που στόν μπιστευτήκα... Μόλις άπομακρύνθηκε ή Μανιώ, έτρεξε ή Άσημίνα στοῦ τηλεφώνου δίπλα στην κουζίνα. Η κ. Καλλιρόη δέν είχε τηλεφώνου κι' έπρεπε νά συγκοινωνήσει κανείς με του Στέλιου τó μακαλίκου, που ήτον άντικου στής κ. Καλλιρόης, για νά της μνήσουν νά καταίβει νά μιλήσει : δλόκληρη φασαρία. Μά κανένα εμπόδιο μπορούσε ν' άποθαρρύνει της Άσημίνας τήν έπιμονή ; Για ν' άποφασίσει τó ψωροδουλάκι και παρατήρει τó άκουστικό έδήσει ή κ. Καλλιρόη νά ενοχληθεί και νά συνηνοηθεί μαζί του : του υποσχέθηκε τó φουστάνι για τήν επαύριο τó πρωί, θάστελνε μαζί κ' ένα βέλο :

— Του γούστου σου μόνο νά είνε κ. Καλλιροῦτσα μου, κι' όσο κάμει, δέν πειράζει τó πληρόνω...

Πώς βολενόταν όλα μιὰ χαρά ! Με μπριο άπαράμιλλο καθουρδισε ή Άσημίνα τόν καφέ : αισθανόταν πεταλούδα, καλοσύνης τήν φούσκοναν και δέν γύρευε παρά νά τις έξωτερικεύσει. Η κ. Τσιτσεκλή δέν άργησε νά τó παρατηρήσει αλλά μη γνωρίζοντας τήν αιτία, συλλογιζώταν καλοφαριστημένη :

— Σωστά δέν λέγω εγώ ; Μιὰ καλή ζαπάρτα, από καιρό σε καιρό, χοριάζεται... Κι' άς γκρινιάζουν τὰ παιδιά...

Τό βράδυ καθώς έτρωγαν, ή μιὰ άντικου στην άλλη, ή Άσημίνα, από σπόγτα, έφερε τήν όμιλία εκεί που ήθελε :

— Τί ζέστες έπιασαν τώρα-τώρα, τ' άπομεσήμερο προπάντων λυώνει κανείς σάν τó κερί... Άύριο δέν είνε ή σειρά σου νά βγεις κερά Μανιώ, τ' άπόγευμα ;... Σε λυπούμαι καϋμένη : τί έχεις νά τραβήξεις... Κάλλια εγώ που θά πάω τó πρωί στην εκκλησία... που είνε μάλιστα του Άη-Παντελεήμονα...

Η Μανιώ δέν άπαντούσε τσιμπώντας με ύφος άνόρηχτο πελώρης βοῦκες. Η Άσημίνα εξακολούθησε :

— Άν όμως τó τραβά ή καρδιά σου νά πās στην εκκλησία εσύ... τó χατίρι σου, κερά Μανιώ... βγαίνω εγώ τó άπόγευμα... δέν πειράζει...

Η πρότασις καλοφάνηκε της κερά Μανιώς. Λάγνα κι' εύβλαβητική, δέν ζητούσε καλλίτερο παρά ν' άφιερώσει τó πρωινό της στον Άη-Παντελεήμονα και τ' άπόγευμα στον Μιστόκλη, μάλιστα που έτσι θά τόν δεχώταν μόνη κι' άνενόχλητα :

— "Ας είνε... αφού δέν σέ ξεβραλεύει... παραδέχθηκε συγκατανευτικά, κι' άμέσως, αφού άπόφαγε, πήγε νά πλαγιάσει, νά είνε φρέσκα τήν έπαύρο, ένώ ή Άσημίνα, στό πλυσταριό, λουτροκοπανιζόταν ώρες, έτ' ημάζοντας τό κοριμί της γιά τά λούσα ποϋ θά τό στόλιζαν. Σάν τελείωσε και πήγε νά πλαγιάσει, ή κερά Μανιώ ροχάλιζε πρό πολλοϋ (στήν ίδια κάμαρα κοιμούνταν οί δύο τους) κι' ή Άσημίνα μπροστά στήν εικόνα της Ευαγγελίστρας δεήθηκε νά της συχωρηθεί ποϋ άπό τήν λαχάρα της νά βίβει μιá ώρα άρχήτερα τό καινούριο της φουστάνι είχε προτιμήσει νά μήν εκκλησιασθεΐ. Και ή εύτυχία της ήτον έτσι ολάκερη ποϋ τήν πήρε ό ύπνος πεπεισμένη πώς ή Παναγία δέν μπορούσε νά μήν εισακούσει τήν προσευχή της.

Τήν άλλη μέρα ή Άσημίνα δουλέψε βιαζόρι άπό τά ξεημερώματα: Στις δέκα τά είχε τελειώσει όλα και παραδόθηκε στήν γλύκα της άπαντοχής. Κάθε στιγμή έτρεχε στό παράθυρο νά δει μήπως έφθανε τό φουστάνι. Έπί τέλους άκούστηκε κουδούνισμα: ήτον ένα μικρό κορίτσι άλλοιθωρο με καπελαδούρα και ποϋ βιαστούσε μπόγο:

— "Από τήν κ. Καλλιρόη, παρακαλώ... τό φουστάνι σας και τό βέλο... πολλά, πολλά χαιρετίσματα σās στέλνει ή κ. Καλλιρόη και λέγει γιά τόν λογαριασμό νά μήν βιασθήτε καθόλου... Στό τέλος της έβδομάδας ή τήν ερχόμενη τό άργότερο, πρηνάτε, λέγει, και κανονίζετε...

"Όμως ή Άσημίνα δέν είχε τόν νοϋ της σέ κουβέντες: βρόντησε τήν πόρτα σιά μοϋτρα τοϋ κοριτσιοϋ και με τόν θησαυρό της στήν άγκαλιά έτρεξε στήν καμαρά της. Με φοβισμένη στοργή άπλωσε τό φουστάνι άπάνω στό κρεβάτι της, λές και ήτον κανένας άρρωστος —τό άπλωσε, τό χάδεψε, τό γνώρισε σέ όλες του τις λεπτομέρειες, σάν νά της άποκάλυπτε γλυκύτατα μυστήρια. "Όταν τό χόρτασε:

— "Ας δοϋμε, ειπε, και τό βέλο.

Μά καθώς άνοιξε τό πακέτο και ξεδίπλωσε τό βέλο έμεινε: τί παράξενο ποϋ ήτον! "Έτσι δέν τό περίμενε: μαϋρο, κατάμαυρο, μακρύ, πολϋ μακρύ, άπό χοντρο μετάξι και με πυκνά, πυκνά μάτια, φρεσωνάτο και πλουμιστό, σπαρμένο κουκκίδες, μύρες έπίσης, ποϋ φαίνονταν σάν μεγάλες μύρες χονδριές πιασμένες σέ δίχτυ. Τί βέλο ήτον αυτό; Και γιάτί μαϋρο; "Έν τούτοις ή Άσημίνα ήτον σέ διάθεσι ποϋ δέν μπορούσε παρά νά βρει ικανοποιητική εξήγησι: γιά νά διαλέξει τέτοιο βέλο ή κ. Καλλιρόη θά πει πώς τέτοιο έπρεπε νά είνε, μάλιστα ποϋ ήξερε τό φουστάνι και ποϋ της είχε περιγράψει στό τηλέφωνο τό καπέλο, κι' ως πρός αυτό βεβαιώθηκε ή Άσημίνα δοκιμάζοντας πώς ή γυαλιστερή μαυρίλα τοϋ βέλου ξεχωριζόταν ώραία άπάνω στό τριανταφυλλί τοϋ φουστάνιοϋ.

Τό μεσημέρι δέν μπόρεσε σχεδόν νά φάγει και με τήν βοϋκα στό στόμα κλειδόθηκε στήν καμαρά της γιά νά ντυθεί. Αισθανόταν πώς άπό εκείνη τήν στιγμή έμπαινε σέ νέα ζωή, ώραιότερη μ' άβέβαιη κι' επικίνδυνη. "Ήδη άρχιζε νά τήν ένοχλεί κάποιος φόβος μή και δέν θά κατάφερε νά καλοφορέσει τέτοια άσυνείδητα πράγματα, όσο έμορφα κι' έν ήταν, σάν τό περίπλοκο φουστάνι, και πρό πάντων, τό βαρϋ και μακρύ βέλο. Εύτυχως θυμήθηκε τις κυρίες σιά αυτοκίνητα, και τύλιξε τό βέλο γύρο στό κεφάλι της

πολλές φορές, σκεπάζοντας σχεδόν ολόκληρο τό καπέλο, με τις άκρες κρεμμένες άπό πίσω.

Κλεφτά, ξεπόρτησε, μήν τήν άκούσει ή κερά Μανιώ όποτε θά έτρεχε νά τήν δει και τότε ποιός θά σταματούσε τήν γλώσσα της. "Όταν βρέθηκε έξω κοντοστάθηκε μιá στιγμή σάν σκιασμένη και σάν νά περίμενε πώς οί διαβάτες θά σταματούσαν τόν δρόμο τους κι' οί γειτόνοι θά βγαΐναν στά παράθυρα νά τήν παρατηρήσουν.

Δέν δυσκολεύθηκε νά βεβαιωθεί πώς τίποτε τέτοιο δέν συνέβαινε και πήρε τόν δρόμο της βιαστικά, μά τό καρδιοχτύπι της έμεινε πάντα μεγάλο. Τώρα ή έννοια της ήτον τί φιγούρα τάχατες έκαμε: αυτό γύρευε νά καταλάβει μελετώντας τά πρόσωπα τών περαστικών, με τρόπο βέβαια, χωρίς νά φανεί, όπως ταιριάζει σέ τίμιο κορίτσι, έτσι, σι' άσπαχτά, με γλήγορες και πλαγινές ματιές. Τήν έκφρασι τών γυναικων ήξερε και τήν ερμήνευε εύκολα. Με τους άντρας όμως άγχημα πελαγονόταν. "Όχι ποϋ δέν κύτταζαν κι' αυτοί. "Άλλο ποϋ δέν έκαμαν οί σγαμένοι. Μά οί ματιές τους ήταν παράξενες, τόσο ποϋ άγρίευαν συχνά τήν Άρχοντοϋλα. Μά έλα πάλι ποϋ σά δέν τήν κύτταζαν ή Αρχοντοϋλα πικραινόταν. Φορές διέκρινε χαμόγελα ειρωνικά, και τότε επαιρνε ύφος άδιάφορο ή περιφρονητικό και ζορμπάδικο, κι' άπλωνε τις άρίδες της, όποτε οί κομπές γραμμές τοϋ φουστάνιοϋ της άπάνω στό χοντροκοπιό της σωμα χάνονταν πιά ολότελα. "Άλλοτε πάλι, σάν νόμιζε πώς είχε άρσει, συμμαζευόταν ολόκληρη σάν νά ήθελε νά στενέψει, κι' άρχιζε περδικοπατήματα όπως κάτι κυρίες ποϋ είχε δει και ποϋ της είχαν σφραντάξει.

"Όλες αυτές οί έντυπώσεις της έφθιναν με σύγχυσι μεγάλη και σάν καταγνιασμένες. "Όταν όμως μπήκε στους φτωχομαγαλάδες όποι κατοικούσε ό θεός της, τότε ό ήλιος φάνηκε μέσα της. "Ένοιωσε σάν νά είχε βγει νικήτρα άπό δοκιμασία άποφασιστική. "Όφουρδα γεμάτη πήρε τήν σκοτεινή και στενή σάλα τοϋ θείου της πεπεισμένη πώς θ' άποσβόλωνε κόσμο με τόν έέρα της και με τό χού της.

Ήυρε τήν οικογένεια και σγύριζε τήν κάμαρα όποι οί νηόπαντροι θά κατοικούσαν. Έκει με τόν θείο τό Βασίλη και τήν Άννέτα τήν γυναίκα του ήταν κι' ή κόρη τους ή Μέλπω κι' ό γαμπρός, μπαμπέρης κι' αυτός, ποϋ δέν τόν χώνευε δά διόλου ή Άσημίνα γιάτ' ήτον ραχίτης, μ' ένα όμο σηκωμένο και μοϋτρα στριμμένα ποϋ έσταζαν χολή.

— Καλημέρα σας! Με περιμένατε σήμερα;

Σάν τήν ειδαν και μπήκε αυτή με τό κρυμμένο πρόσωπο πέρισσαν στιγμές και δέν καταλάβαιναν ποιá ήτον. "Ο θεός ό Βασίλης πρώτος μισομάντησε άπό τήν φωνή:

— "Ή Άρχοντοϋλα είσε έσύ; Γιά στάσου νά σέ δω καλύτερα, τί έπαθες; τί τρέχει...

"Όλοι είχαν σηκωθεί άπάνω και παρατηρούσαν τήν άνόνημη εμφάνισι σάν νά έλεγαν: Στ' αλήθεια; ή Άρχοντοϋλα είνε αυτή; ή συγγένισά μας; ή συντολίτισά μας; ή Άρχοντοϋλα της Κατίνκως; Κύτταζαν κύτταζαν κι' ή Άρχοντοϋλα άπολάμβανε τό ύφος τους τό έμβρόνιγο χωρίς νά ύποπτεύεται πώς μέσα τους γινόταν μεγάλο χαλασμός. "Έκείνο ποϋ τους άναστατώνε δέν ήταν τά γάντια, οϋτε

ή δμπρέλλα, ούτε και τὸ φουστάνι ἀκόμα ἀλλὰ αὐτὸ τὸ κρύψιμο τοῦ προσώπου μέσα στὸ μαῦρο πρᾶμα τὸ γυαλιστερό, τὸ πυκνὸ καὶ ἀδιαπέραστο, ποῦ τῆς ἔδινε μιὰ ἀγριὰδα πρωτόφαντη καὶ κάτι προκλητικὸ καὶ μυστηριώδες συνάμα, ποῦ δικαιολογοῦσε τοῦ κόσμου τὶς ὑποψίες σὰν χαβιάρωμα λογοκρισίας. Ὁ θεῖος ὁ Βασίλης ἐπιτέλους ἔξασπε :

— Μὰ τί τὸ θέλεις αὐτό, δὲν μοῦ λές ; Βγάλε το !

Ἡ Ἀρχοντοῦλα ἀπόρησε. Τί τοὺς ἔπιανε ;

— Καὶ γιατί νὰ τὸ βγάλω ;

— Βγάλ' το μωρὴ σοῦ λέγω ἀμέσως...

— Δὲν τὸ βγάζω.

Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ λογάριζε νὰ τοὺς ξυπάσει, ἡ Ἀρχοντοῦλα αἰσθανώταν τώρα ρεζιλεμένη, καὶ μπροστὰ στὸν ραχίτη ἀκόμα, κι' αὐτὸ τῆς θέρεινε τὸ πείσμα. Μὰ ὅσο ἐκείνη πεισμάτονε τόσο τὸ ἄγγρισμα τοῦ γέροντος αὐξάνει. Ἐκεῖνο ποῦ συγκεχυμένα διάβλεπε στὸ βέλωμα τῆς ἀνεπιὰς του ἦτον τὴν ἀσέβεια τοῦ κοριτσιοῦ, τὴν ἀψηφισιὰ τῆς πρὸς κάθε κοινωνικὴ ἱεραρχία :

— Βρὲ σὺ δὲν παίρνεις ἀπὸ λόγια : ἀφοῦ σοῦ λέγω βγάλ' το !

— Δὲν τὸ βγάζω.

— Μὰ μὴ κι' ἔβαλες μὲ τὸ νοῦ σου νὰ μᾶς κάνεις τὴν κυρία ; Κουζουλάθηκες, παληοκόριτσο, ποῦ νὰ σὲ δοῦν τ' ἀφεντικά σου θὰ σὲ πετάξουν μὲ τὶς κλωτσιὲς ἔξω. Ξεχνᾶς πῶς εἶσαι δοῦλα καὶ παστρεύεις τσουνάλια ; θὰ τὸ βγάλεις αὐτό ;

— Δὲν τὸ βγάζω...

— Ἐχει χάξι, ἄρχισε τότε κι' ἡ θειά Ἀννέτα, ἔχει χάξι νὰ πῆρες τὸν κακὸ τὸν δρόμο καὶ νᾶγινες καμμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ξεσχησμένες ; Νὰ μᾶς τὸ πεις κορίτσι μου γιὰ νὰ μὴ σώσεις νὰ μεταπατήσεις στὸ σπῆτι μας...

Γιατί ἡ θειά Ἀννέτα, δὲν τὴν γελοῦσε κανεὶς : αὐτὰ τὰ συγυρίσματα τὰ ἀδιάντροπα, ἤξερε πολὺ καλὰ τί σήμαιναν : παραστρατήματα καὶ ξετσιπωσιές. Ὁ θεῖος ὁ Βασίλης ποῦ δὲν εἶχε στοχαστεῖ τέτοια πράγματα τοῦ χτύπησαν τὰ λόγια τῆς γυναίκας του σὰν ἀποκάλυψις καὶ τότε πιά ξεφρένιασε ὀλότελα :

— Βγάλ' το πατσαβοῦρα, βγάλ' το.

Ἡ Ἀσημίνα ἀφρισμένη καὶ περιτρομη, σὰν γάτα ποῦ μαγκώνει σκύλος σὲ γωνιά, δὲν ἤξερε παρὰ νὰ λέγει στερεότυπα :

— Δὲν τὸ βγάζω...

Τότε κι' ἡ Μέλπω, ποῦ δὲν εἶχε ἀκόμα πεῖ τσιμουδιά, δὲν θέλησε νὰ μείνει πίσω. Φθόνος ἀναβε μέσα τῆς γι' αὐτὸ τὸ τόλμημα τῆς Ἀρχοντοῦλας :

— Μὰ βγάλ' το ἐπιτέλους ! Ἄκουε ποῦ σοῦ μιλοῦν, μὴ καὶ νομίσει ὁ γαμπρὸς πῶς ἤμαστε κεφαλιάρες στὴν φιλία μας...

Ἡ κακία τῆς Μέλπως, μέσα στὴν ἀγριὰδα τῆς σκηνῆς, φάνηκε τόσο γεγέδηκη ποῦ ἡ Ἀρχοντοῦλα πῆγε σχεδὸν νὰ γελάσει καὶ ξαναῆρε τὴν λαλιά τῆς.

— Ἐγὼ τζωριτζίνα σας δὲν ἔγινα κι' οὔτε τὴν ἀνάγκη σας ἔχω... Ἄν δὲν σᾶς ἀρέσω, χαιρετήματα...

— Ἐξω σκροφάκι, οὔρλιασε ὁ Βασίλης...

Καὶ καθὼς ἔκαμε νὰ φύγει ἡ Ἀρχοντοῦλα ξεπετάχτηκε κι' ὁ γαμπρὸς.

— Τί τὸ μαλόνετε καλὲ τὸ κορίτσι ; Θὰ φοβήθηκε μὴ σκοπισθεῖ καὶ τυλίχθηκε στὰ τούλια σὰν παντεσπάνι σὲ ζαχαροπλαστεῖο...

Ἡ Ἀρχοντοῦλα ἔστρεψε νὰ τοῦ πεῖ «ἀπὸ καμπούρη στόμα βγαίνει ποτὲ λόγος καλὸς ;» μὰ καθὼς τὸν εἶδε ζουριάρη τὸν λυπήθηκε, ἀνοῖξε τὴν πόρτα κι' ἔφυγε.

Ἐξω στὸ δρόμο ὁ ξεαγριωμὸς τῆς καταλάγιασε λίγο, λίγο κι' αἰσθάνθηκε σὰν ἀπορφανομένη. Μάζεψε ὅση δύναμι ἦρε μέσα τῆς κι' ἐπνίξε τ' ἀναφυλλητά τῆς. Καὶ σκέφθηκε «Μὰ μήπως γελάστηκε ἡ Καλλιρρόη κι' ἔχει τὸ βέλο τίποτα κακὸ ; μήπως σημαίνει τίποτα ἄσχημο καὶ δὲν τὸ ξέρω...» καὶ καθὼς ἔστρεψε σ' ἕνα σοκάκι ἔρημο ἔβγαλε τὸ βέλο, τὸ δίπλωσε καὶ τῶβαλε στὴν τζέπη. Ὑστερα σκέφθηκε πῶς δὲν μπορούσε νὰ ἐπιστρέψει σπῆτι τόσο νωρὶς δίχως νὰ βάλει ἡ Μανιώ ποιδὸς ξέρει τὶ ὑποψίες. Γύρισε λοιπὸν στὸν βρόντο ὡς ποῦ νύχτωσε, σὰν ἄψυχο κορμί κι' ἐννοιοθε τὸ φουστάνι τῆς κουρέλι κρεμασμένο ἀπάνω τῆς.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ κοιμήθηκε σὰν πέτρα, σοτωμένη ἀπὸ τὴν κατάντια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κορμιοῦ. Τὴν ἐπαύριο περνώντας στὸν καθρέφτη μπροστὰ :

— Εἶδες, δὲν εἶχες, τοῦ εἶπε ἀναστεναζώντας, μ' ἐπέτυχες...

Ἐν τούτοις τὰ νεῖατα κι' ἡ ὑγεία τῆς τῆς εἶσιξαν γλήγορα τὰ κέφια, κι' ἄρχισε νὰ σκέπεται μὲ τὶ τρόπο θὰ σκίλιαζε τοὺς συγγενεὶς τῆς. Σκαρπίστηκε πῶς τὸ καλλίτερο θὰ ἦτον νὰ μὴ πῆγαινε στὸν γάμο, σὰν παιδί ποῦ ἀρνεῖται φαγὶ γιὰ νὰ λυπήση τοὺς γονεὶς του. Καὶ κατάλαβε πῶς τὸ τερτίπι τῆς εἶχε ἐπιτύχει ὅταν τὴν ἐπαύριο τοῦ γάμου εἶδε τὴν κερά Δεσποινὸν νὰ ἔλθει νὰ τὴν δεῖ. Ἡ κερά Δεσποινὸν ἦτον νικαριώτισσα κι' αὐτὴ, συντολιτισσά τους, ἄλλοτε μεσίτρα, ἄλλοτε πλάτρα, καὶ σαβανώτρα σὰν τύχαινε περίστασι : οἱ τέχνες τῆς ἦταν ἀμέτρητες. Εἶχε μάτια κατακόκκινα καὶ δακρυσμένα πάντα ποῦ ἔδιναν στὸ πρόσωπό τῆς μὲ τὶς κρεμαστὲς μαγουλάρες, ἔκφρασι θρηνώδη. Ἡ Ἀρχοντοῦλα κατάλαβε ἀμέσως πῶς ἔστελναν τὴν Δεσποινὸν ἀπὸ τοῦ θεῖου τῆς γιὰ τὸ φιλιώμα, κι' αἰσθάνθηκε ἱκανοποίησι μεγάλη. Ἐν τούτοις ἔκαμε τὴν οὔρια καὶ τοῦ κάκου ἡ Δεσποινὸν ἔφερε καὶ ξανάφερε τὴν κουβέντα ἀπάνω στὸν γάμο καὶ τὸν περιέγραψε μὲ ὅλες του τὶς λεπτομέρειες. Ἡ Ἀρχοντοῦλα ψήνοντας μὲ ἀδιαφορία καφὲ τῆς κερά Δεσποινὸν ἀπαντοῦσε μὲ τὸ ναι καὶ μὲ τὸ ὄχι. Ἐπὶ τέλους δὲν βίασται ἡ Δεσποινὸν καὶ ρώτησε :

— Μὰ δὲν μοῦ λές Ἀρχοντοῦλα, πῶς ἔτυχε κι' ἔλειψες ἐσύ;...

— Ἄν σὲ βάλανε νὰ μὲ ρωτήσεις, κερά Δεσποινὸν, νὰ πεις πῶς τὴν ὥρα ποῦ ἐκεῖνοι ἔκαμαν χαρὲς ἐγὼ φοροῦσα βέλο... Νὰ γιατί ἔλειψα...

Ἡ Δεσποινὸν γοῦρλωσε τὰ ὕγρα τῆς μάτια :

— Καὶ τί πάει νὰ πεῖ αὐτό ;

— Πῆς ἔτσι καὶ θὰ καταλάβουν, ἀπήντησε ἡ Ἀρχοντοῦλα μὲ χαιρεκακία...

Καθόντανε κοντά στο παράθυρο, πίνω σε μιὰ καρέκλα, κρατώντας με τὸνα χέρι του τὸ φλυτζάνι, καὶ ἔχοντας περασμένο, ἀνάμεσα στὰ μακρῶν καὶ λιγνὰ δάχτυλα τοῦ ἄλλου, ἓνα τσιγάρο, μισοκαμένο σκεδόν. Κάθε τόσο, ἔφερνε στὸ στόμα του πρῶτα τὸ φλυτζάνι καὶ ἔπινε μιὰ γουλιά καφέ, καὶ ἕστερα τὸ τσιγάρο του καὶ τραβοῦσε μιὰ ρουφηξιά καπνοῦ.

Τὸ κορμί του ἦτανε ψηλό, τὸ πρόσωπό του ὠχρὸ καὶ ἀδύνατο, τόσο ἀδύνατο, ποῦ τὰ κόκκαλά του προεξέχανε πίσω ἀπὸ τὰ μάγουλα. Τὰ μάτια του, χωμένοι μέσα στις βαθουλές κόγχες τους, φαινότανε σκεπτικά. Πάνω του εἴρισκε κανένας, στὲς κινήσεις του, στὲς χειρονομίες του, καὶ κάποτε στὰ λόγια του, κάτι τὸ κουρασμένο, τὸ βιασισμένο. "Ἄν καὶ πέρασε εἰκοσιδύο μοναχὰ χρόνια τῆς ζωῆς του, ἐν τούτοις πλησίαζε περισσότερο τὸν ὄριμον ἄντρα.

Τὸν λέγανε Στέφανο Ἀμάντα.

"Ἐκανε ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα τοῦ Νοέμβρη χρό, καὶ φουσοῦσε ἓνας ἀγέρας ὀρηκτικός, ποῦ ἔφερνε ἀπὸ καιρὸ σε καιρὸ με δύναμη καὶ κρότο τὸ πανιζούρι κανενὸς γειτονικοῦ παραθυριοῦ, ἢ σήκωνε κύματα σκόνης, ποῦ τρέχανε πέρνοντας μαζί τους, παληόχαρτα, κουρέλια καὶ σκουπίδια, ποῦ τὰ στριφογυρίζανε, τὰ χαμηλώνανε, τὰ σηκώνανε καὶ τὰ αἰωρούσανε ἕστερα, ψηλά. Ὁ οὐρανὸς ἦτανε γιομάτος σύννεφα μεγάλα καὶ γκριζα, ποῦ κυλούσανε ἀργὰ ἀργὰ, σμίγανε τὸνα με τ' ἄλλο, καὶ κάτανε τὸ φῶς τῆς μέρας γλωμῶ, ὅπως τὸ φῶς ἑνὸς ὑπογείου.

Ὁ Ἀμάντας ἀποκάπνιζε τώρα τὸ τσιγάρο του, ἀφοῦ ἤπιαε τὸν καφέ του, κοιτάζοντας τὸν οὐρανὸ, συλλογισμένος καὶ λίγο μελαγχολικός.

"Ἦστερα ἀπὸ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, ἦρτε ἡ μάννα του, σέρνοντας πάνω στὸ πάτωμα τὲς στραβοπατημένες παντοφλές της, γιὰ νὰ πάρη τὸ φλυτζάνι. "Ἄμα τὸ πῆρε καὶ τοιμαζόντανε νὰ φύγη τὸν ρώτιξε.

— "Ἐ; σ' ἄρεσε ὁ καφές;

— Ὁμορφος τῆς ἀπάντησε καὶ τὴν κοίταξε καλά.

Εἶγε ἓνα πρόσωπο κοκκαλιάρικο, καὶ μαλλιά ἄσπρα φαινότανε ἀνάμεσα στὰ κιστανά, τὰ μαλλιά τῆς νεότητος της. Καὶ αὐτὸ μοναχὰ τώρα τὸ παρατηροῦσε γιατί ὥσαμε σήμερα, δὲν πρόσεξε καθόλου τὴ μάννα του. Τὸν περισσότερο καιρὸ, τὸν περνοῦσε ὄξω ἀπ' τὸ σπῆτι του, πότε στὴ δουλειά, πότε μαζί με τοὺς φίλους του. "Ἄν κίτταζε τὴ μάννα του τὴν ὥρα ποῦ τοῦ ἀνοίγε τὴν πόρτα γιὰ νὰ μπῆ, ἢ θὰ πεινοῦσε ἢ θὰθελε νὰ κοιμηθῆ. Τὸ πρῶτ' αἶμα ὅταν ξυπνοῦσε, ἄλλες φρονιδαὲς τὸν ἀπασχολοῦσανε, καὶ ἔτσι, ὁ νοῦς του πάντα ἔμενε προσηλωμένος κάπου. Κι' ἀπόψε γιὰ πρώτη φορὰ μάθαινε, πῶς ἡ μάννα του γεροῦσε!

Μιὰ ἑλαφρὴ λῶπη, ἢ μιὰ σιμπάθεια καλλίτερα, γεννήθηκε τότε

μέσα του. "Ἐφερε μπροστά του με τὴ φαντασία του ὀλόκληρη τὴ ζωὴ της: πῶς τὴν πῆρε ὁ πατέρας του, πῶς τῆς ἔφαιε τὴν προίκα της, πῶς τὴν ἔθαψε ἕστερα μέσα σ' ἓνα φτωχόσπιτο, ἀνήλιαγο καὶ σκοτεινὸ, ὅπου ἔζησε δέκα χρόνια, ὅπου ζοῦσε, ὅπου θὰ ζοῦσε ἀκόμα, ὅπου ἔχασε τὴν υἰεία της, τὰ νειάτα της, ὅλα. Καὶ ἀπόψε εἶδε πῶς γεροῦσε! πῶς ἡ ζωὴ της σίμωνε στὸ τέλος της! Πέρνοντας ἀφορμὴ τὴ μάννα του, καινούργιες σκέψεις, διάφορες, σιόρπιες, ἐρχόντανε σιγὰ σιγὰ, στὸ νοῦ τοῦ Ἀμάντα.

Τὸ τσιγάρο του τέλειωσε, πῆρε ἓνα ἄλλο, τὸ ἄναψε, κι' ἄρχισε νὰ τὸ καπνίζη ἀργά.

Ἡ μελαγχολία ποῦ εἶγε πρῶτα, καὶ ποῦ τὴν ἔφερε ὁ θαλὸς οὐρανός, ὁ κρύος ἀγέρας, τὸ πένθιμο τῆς μέρας φῶς, καὶ ἕστερα τὸ κοκκαλιάρικο πρόσωπο τῆς μάννας του, καὶ τ' ἄσπρα μαλλιά της, δυνάμωνε τώρα, με τὲς σκέψεις ποῦ ἔρχόντανε στὸ νοῦ του. Κατέβαζε τὸ καπνὸ με ἡδονή, καὶ ἔμενε ἀκίνητος στὴν καρέκλα του, χωρὶς καμμιὰ διάθεση νὰ σηκωθῆ, νὰ περπατήσῃ, νὰ πάη κάπου. Κι' αὐτὴ ἡ μελαγχολία τοῦ ἄρεξε, δοκίμαζε μιὰ εὐχαρίστηση νὰ τὴν ἔχη. Συλλογιζόντανε πολλὰ, πάρα πολλὰ, καὶ γιὰ πράγματα ποῦ τὰ σκεπτόμαστε ὄχι τόσο συχνά: γιὰ τὴ ζωὴ, γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὴν κοινωνία. Καὶ μιὰ τάση νὰ θέλῃ ἀπόψε τὴν ἀλήθεια, τὸν ἔκανε νὰ τινάξῃ ἀπὸ παντοῦ τὲς πλάνες, τὰ φέμματα, ποῦ σκεπάζουνε τὲς δικές μας πληγὲς καὶ τὲς ξένες. Τότε, σ' αὐτὲς τὲς στιγμὲς δὲν μπορούσε ν' ἀποφύγῃ τὴ μελαγχολία του, γινότανε νόμιμη, ἀναγκαστικὴ, ἀφοῦ ἀντίκρουζε τὴν ἀλήθεια γυμνῆ, ἀλύπητη.

Ἐνῶ ὅμως σκεπτότανε ἔτσι ἡρεμα, μιὰ σκέψη, ποῦ νόμιζε κανένας πῶς βρισκόντανε κορυμμένη σε μιὰ γωνιά τοῦ μυαλοῦ του, δὲν ἔφευγε ἀπ' ἐκεῖ, περίμενε τὴ σειρά της νὰ παρουσιαστῆ, γλύστρησε ἀνάμεσα στὲς ἄλλες, τὲς παραμέρισε ὅλες, καὶ μπῆκε μπροστά ἀπ' αὐτὲς. Ὁ Ἀμάντας, στὴν ἀρχὴ ξαφνίστηκε, μὰ ἕστερα τὴν ὑποδέχτηκε ἡσυχᾶ, καὶ σάμπως μάλιστα νὰ εὐχαριστήθηκε.

Σηκώθηκε ἀμέσως ἀπὸ τὴν καρέκλα, καὶ ἀκούμπησε τὸ κορμί του πάνω στὸ παράθυρο κοιτάζοντας κάτω στὸ δρόμο. Δὲν κοίταζε πραγματικὰ τίποτε. Σὲ λίγο παράτησε τὸ παράθυρο, καὶ πῆγε κι' ἔκατσε στὸν καναπέ. Ἀλλὰ ὁ καναπές τὸν στενοχωροῦσε κι' αὐτός: τὸν ἄφισε, καὶ ἄρχισε νὰ περπατᾷ ἐδῶ κ' ἐκεῖ μέσα στὴν κάμαρα.

Ἦτανε νευρικός τώρα, κουνοῦσε τὰ χέρια του χωρὶς κανένα λόγο, ἔπιανε κάτι καὶ τὸ ἔβαζε πάλι στὴ θέση του, ἓνα βιβλίον, μιὰ φημερίδα, προσπαθοῦσε νὰ φανῆ ἡσυχος, προπάντων ὅμως ἤθελε νὰ διώξῃ ἀπ' τὸ νοῦ του αὐτὴ τὴ σκέψη, ποῦ τόσο τὸν γοῆτευε, τὸν σκλάβωνε, τὸν μεθοῦσε.

Ἡ μελαγχολία του χάθηκε.

Καὶ σκεδὸν χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαῖνῃ, μηχανικὰ, πῆρε πάνω ἀπὸ ἓνα μπασούλο, ὅπου βρισκόντανε ριχμένο, τὸ πανωφόρι του. Ἀφοῦ τὸ φόρεσε τοιμασίτηκε νὰ φύγῃ. Πηγαίνοντας κατὰ τὴν πόρτα σταμάτησε δισταχτικός. Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ πρόβαλε μέσα ἀπ' τὴ κουζίνα, σκουπίζοντας τὰ βρεγμένα χέρια της με τὴν ἄκρη τῆς ποδιᾶς της, ἡ μάννα του. Ἄμα τὸν εἶδε ἔτοιμο νὰ φύγῃ, τὸν ρῶ-

τηξε πού θα πήγαινε. Ο Ἀμάντας ἄργησε ν' ἀπαντήση, μένοντας σκεπτικός, με τὸ χέρι του πάνω στὸ κλειδὶ τῆς πόρτας, καὶ τὰ βλέμματα σκυμμένα. Ξαφνικὰ σήκωσε τὸ κεφάλι, ἀντίκρουσε τὴ μάνα του, καὶ τῆς εἶπε γλήγορα γλήγορα, ἀλλὰ με κάποιον τόνο προσποίησης στὴ φωνή του.

— Θὰ κάνω ἓνα μικρὸ περίπατο καὶ θάρτω.

Ἔβαλε τὸ καπέλλο στὸ κεφάλι του, ξεκλείδωσε τὴν πόρτα, τὴν ἀνοίξε, κατέβηκε με ὀρμητὰ σκαλοπάτια, βρέθηκε στὸ δρόμο, καὶ με βήματα βιαστικά περπατοῦσε...

II

Τὰ φανάρια εἶχαν ἀναφτῆ καὶ λάμπανε κίτρινα, μέσ' στὸ ὄχρὸ φῶς πού ἔμενε γυμνὸ ἀκόμα στὴν ἀτμόσφαιρα, προτοῦ νὰ νυχτώσῃ ὀριστικά. Οἱ διαβάτες μοιάζανε μακρυνά, με μαῦρες σκιές πού σμίγονται, χωρίζονται, σκορπίζονται σὲ διάφορα μέρη. Τ' ἀμάξια φτωχικὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ ἀνακατωμένα, τρέχανε ἄλλα γλήγορα, ἄλλα σιγανά. Τ' αὐτοκίνητα με τὸ ρυθμικὸ ἦχο τῆς μηχανῆς των, καὶ τα δυὸ μεγάλα φῶτα μπροστά των, περνοῦσαν με ὀρμητὰ. Τὰ μαγαζιά ἀφίνανε νὰ χύνεται ἀπ' τὲς ἀνοικτὲς πόρτες των, πάνω στὰ πεζοδρόμια, ἓνα κόκκινο τετράγωνο. Καὶ στὸν οὐρανὸ τὰ σύννεφα βαρειά, πελώρια, κυλιούντανε σπρωγμένα ἀπ' τὸν κρῖον ἀγέρα, πού κάτω στὸ δρόμο, σήκωνε πότε, πότε, στρόβιλους σκόνης.

Ἔστερα ἀπὸ λίγα λεπτά τῆς ὥρας, ὁ Ἀμάντας βρισκότανε μέσ' στὰ στενὰ σοκκάκια μιανῆς βρώμικης γειτονιάς, γιομάτης παντοῦ μικρὰ καμαράκια, πού ἄλλων οἱ πόρτες ἦτανε κλεισμένες, καὶ ἄλλων ἀνοικτὲς. Ἀπ' τὲς ἀνοικτὲς πόρτες, ἔβλεπε κανένας στὸ ἔσωτερικὸ τους: ἓνα κομμὸ, ἓνα καθρέφτη, ἓνα τραπέζι, ἓνα κρεβάτι καὶ μιὰ ἢ δυὸ καρέκλες.

Ὁ Ἀμάντας σεργιάνιζε ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ καμαράκια, με τὸ γιακὰ τοῦ πανωφοριοῦ του ἀνασηκωμένο γύρω στὸ λαιμὸ του, καὶ με τὲς ἄκρες τῆς σταχτιάς ρεμπλούμπλικάς του κατεβασμένες ὡς τὰ φρούδια.

Παντοῦ ἐρημιὰ ἢ κίνησι δὲν ἄρχισε ἀκόμα. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, συναντοῦσε καμμιά γυναῖκα, ντυμένη με κίτρινο φουατάνι, φορόντας στὰ πόδια τῆς διάφανες κάλτσες, καὶ ἔχοντας περασμένα στὰ χέρια τῆς, γυάλινα βραχιόλια, πού ἀχολογοῦσαν δυνατὰ ὅταν συγκροῦνταν τῶνα με τ' ἄλλο. Τὰ μάγουλά τῆς ἦτανε βαμμένα κόκκινα, τὰ μάτια τῆς καὶ τὰ φρούδια τῆς μαῦρα. Τὸ κορμί τῆς δολόκληρο, ὀγκώδικο, παχύσαρκο, ἔτρεμε, στηριγμένο πάνω σὲ δυὸ ψηλὰ ταξιδιόνια.

Πιο πέρα ἔβλεπε ἄλλες νὰ κάθονται σὲ μιὰ καρέκλα, ὄξω ἀπ' τὲς πόρτες τῆς κἀμαράς των, καὶ γὰ τρῶνε μέσα ἀπὸ ἓνα πιάτο βαλμένο πάνω σὲ μιὰ ἄλλη καρέκλα, στημένη μπροστά των. Μόλις τὲς ἀντίκρουσε καὶ τὲς πρόσεξε ὁ Ἀμάντας, αὐστάνθηκε μιὰν ἀηδία. Ποτὲ δὲν εἶδε τὴν πραγματικότητα τόσο γυμνή, τὸν ἄνθρωπο τόσο κτήνος. Σκέψεις περιέργως παρουσιαστήκανε στὸ μυαλό του. Συλλογίζότανε: αὐτὴ ἢ γυναῖκα πού τώρα τρώει, πεινάει ἓνας ἄλλος πού

θα περάσῃ σὲ λίγο θὰ πεινάη κι' αὐτός. Πόσα στόματα ἀχόρταστα καὶ λαίμαργα ἔχουμε μέσα μας; Καὶ ἀναπαράστανε με τὴ φαντασία του τὴν ἀκόλουθη σκηνή. Τὴ στιγμὴ πού θ' ἀποτελείωνε τὸ φαί τῆς, θάρχότανε κάποιος καὶ θάμπαινε μέσα στὸ καμαράκι τῆς. Θὰ σηκωνότανε τότε, θὰ μάζευε τὰ πιάτα, καὶ θάκλεινε τὴν πόρτα πίσω τῆς. Προτοῦ νὰ πέσῃ στὸ κρεβάτι, θάπινε ἀπὸ μιὰ ραϊσμένη στάμνα νερό. Ἀφοῦ θάπινε τὸ νερό, θὰ σκουπίζε τὰ χεῖλια τῆς με μιὰ βρώμικη πετσέτα. Ἔστερα θὰ ρεβόντανε με δύναμη, εὐχαριστημένη πού ἔφραε, πού γιόμισε τὸ στομάχι τῆς. Καὶ ὁ ἄλλος θάβλεπε ἔλ' αὐτά, θὰ σώπαινε, θὰ περιέμενε. Τέλος θάπερτε στὸ κρεβάτι καὶ ἢ πράξη θάρχιζε.

Ὁ Ἀμάντας ἔφτυσε κάτω καὶ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ. Μάταια ὅμως πῆρε τὴν ἀπόφασιν. Ὅταν περπάτησε κάμποσο, σταμάτησε, καὶ γύρισε πίσω, γλήγορα, γλήγορα, ἀλλαγμένως, γυρεύοντας τὴν ἡδονή, ἔχοντας ξεχάσει ὀλότελα ὅσα σκέφθηκε.

III

Νύχτωσε. Νῆυτες, θερμισιές, ἐργάτες, ἀλιῆτες, ἀραιοὶ ἀκόμα, ἀρχίσανε νὰ σκορπίζονται στὰ σοκκάκια. Τὰ φῶτα τῶν καφενειῶν καὶ τῶν μτῶρ ἀναφτῆκανε. Ἦχοι ἀπὸ ὄργανεττα, φωνές, τραγούδια, ἀκουγότανε ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

Ἐξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς κἀμαράς των, κάτω ἀπὸνα φανάρι ἀναμμένο, ντυμένες τὰ φανταχτερά των ροῦχα, με τῶνα πόδι βαλμένο πάνω σ' ἄλλο, καθόντανε τώρα, ἢ πόρνες, περιμένοντας τὸν πελάτη πού θάρχονταν, βέβαιες καὶ ὑπομονητικὲς. Ὅποτε περνοῦσε ὁ Ἀμάντας μπροστά των, τὸν σταματοῦσαν, τοῦ μιλοῦσαν, τοῦ χαδεύανε τὰ σκέλια, τοῦ λέγανε νὰ μπῆ μέσα, μισοκλείνοντας καὶ τὸ μάτι των. Ἐκεῖνος τὲς ἄκουε μ' εὐχαρίστησιν, ἀμήχανος ὅμως καὶ διασταχτικός. Ἔστερα τὲς ἄφρινε κι' ἔφευγε. Σὲ λίγο τὸν σταματοῦσε μιὰ ἄλλη, πιὸ πέρα, καὶ ἄρχιζε ἢ ἴδια σκηνή.

Ὁ Ἀμάντας δὲν τὲς ἠθέλε, γιατί πότε τὲς εὔρισκε ἄσκημες, καὶ πότε σκεπτοῦντανε πῶς εἶνε νῶρις ἀκόμα, καὶ προτιμοῦσε νὰ μείνῃ με τὴν ἀπαγοχὴ τῆς ἡδονῆς.

Ἀλλὰ ὅσο περνοῦσε ἢ ὄρα, ὅσο ἄκουγε αὐτὲς τὲς φωνές νὰ τὸν καλοῦν, ὅσο ἔνοιθε ἐκεῖνα τὰ χάρδια νὰ τοῦ ἐρεθίζουνε τὴ σάρκα, ὅσο ἔβλεπε γύρω του γυναῖκες, σ' ὅλα τὰ μέρη σκορπισμένες, πρόθυμες νὰ τὲς ἀπολαύσῃ, τόσο μεγάλωνε μέσα του, καὶ ὁ πόθος τῆς ἡδονῆς. Ὀλόκληρη ἢ ὑπαρξὴ του, φώναζε, ζητοῦσε τὴ γυναῖκα ὅποια κι' ἂν εἶνε, ὁμορφὴ ἢ ἄσκημη, φτωχιά ἢ πλούσια. Δὲν εὔρισκε τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ σ' αὐτὴ. Μποροῦσε νὰ τοῦ δόσῃ ἡδονή; Τοῦ ἔφτανε. Ὅλα τ' ἄλλα δὲν ὑπέρχανε καθόλου. Καὶ ὁ Ἀμάντας δὲν περπατοῦσε πλέον, τουναντίον παραπατοῦσε σὰ μεθυσμένος, μεθυσμένος ἀπὸ λαγνεία. Τὸ δέρμα του ἦτανε ζεστό, τὰ μάτια του λάμπανε, τὸ αἷμα του χτυποῦσε μέσα στὲς φλέβες, καὶ τὸ στόμα του ἔμενε χωρὶς σάλιο, στεγνόν...

Μέσα σ' ένα στενό σοκάκι, περνώντας ανάμεσα στα καμαράκια του, αραδιασμένα δεξιά κι' αριστερά, μιὰ πόρνη του φώναξε. Ξακολουθούσε να περπατά, όταν άκουσε τη φωνή της πάλε, τη φωνή της που του έλεγε νάρθη, να γυρίση. Και στάθηκε. Τότε κείνη, βλέποντας πώς ο πελάτης της γονάτιζε, και παραδίδουνταν, τον φώναξε με γλυκύτερη φωνή. Ο Άμάντας έμεινε ακίνητος στη θέση του. Ξαφνικά γύρισε το κορμί του, και με σκυμμένο το κεφάλι, τρικλίζοντας, πήγε προς την πόρτα, πέρασε το κατώφλι της, και μπήκε μέσα σ' ένα ολοσκοτεινό και υγρό καμαράκι.

Η πόρτα κλείστηκε πίσω του δυνατά.

Εκείνη θέλησε ν' ανάψη τη λάμπα και έτριψε ένα σπιντο στον τοίχο. Μόλις έλαμψε ή φλόγα του ο Άμάντας είδε πρώτα αυτήνα. Το πρόσωπό της είχε, μιαν άφρωστη γλωμάδα, και ζαρωματιές το χαλνούσανε. Ήταν το πρόσωπο μιās ύπαρξης σαπισμένης.

Κατόπι είδε ένα κορμιά, και πάνω σ' αυτόν, δυο γλάστρες με ψεύτικα λουλούδια, στημένες ανάμεσα σ' ένα καθρέφτη, που το μισό κομμάτι του έλειπε. Απέναντι στον κορμιά βρισκότανε το κρεβάτι με λιγδιασμένα σεντόνια και προσκέφαλα.

Την παρεκάλεσε να μην ανάψη τη λάμπα. Και αρπάζοντάς την άποτομα από τη μέση την έριξε στο κρεβάτι...

Σε λίγο μέσ' στο σκοτάδι, τα δυο κορμιά, τα δυο στόματα, τα δυο μπράτσα, τα δυο πόδια, σμίζανε, σ' ένα αγκάλιασμα, άγριο και λάγνο. Το κρεβάτι έτριζε ρυθμικά, περιπαιχτικά, ενώ έξω, πάνω στα σοκάκια, πάνω στους δρόμους, πάνω στην πόλη, έπερτε μιὰ βροχή άργή, μονότονη, κουραστική.

Άφου τελείωσε, άνοιξε ή πόρτα, και βγήκε έξω: μιὰ πνοή κρύου άγέρα, χάδεψε το πρόσωπό του.

Πόσες φορές δέν έζησε αυτές τις στιγμές. Πόσες...

Δέν ήθελε να σκεφθή καθόλου για όσα συμβήκανε. Μιὰ λύπη, μιὰ λύπη αναμιγμένη μ' ένα αίστημα εγκαρτέρησης, σκέπαζε το νοῦ του και την ψυχή του.

Πήγαινε σπῆτι του.

Όταν έφτασε, ανέβηκε τα σκαλοπάτια της σκάλας άργά-άργά. Χτύπησε την πόρτα, και άμέσως ήστε ή μάννα του και του άνοιξε. Άλλά ξαφνιασθηκε άμα την αντίκρισε γιατί είδε τα μάτια της να είνε κόκκινα, και ενώ με το ένα χέρι κρατούσε άκόμα το κλειδί, με το άλλο ποῦτανε έλεύθερο, έσφιγγε ένα μαντύλι. Ο Άμάντας την καλησπέρισε και την ρώτηξε ανήσυχος τί συνέβηκε.

— Κλαίω... Νά τη Μαρία... είνε ένας χρόνος που πέθανε...

Και ζούληξε με το μαντύλι τα μάτια της.

Η Μαρία ήτανε ή αδερφή του Άμάντα και πέθανε από μιὰ άρρώστια.

Τα λόγια της μάννας του, τον αφήκανε άδιάφορο. Κρέμασε

σ' ένα κρεμαστάρι το καπέλλο του, μπήκε μέσα στην κάμαρα και πήγε και ξαπλώθηκε στον καναπέ.

Η μάννα του ήρτε κι' αυτή σε λίγο, και κάθισε σε μιὰ καρέκλα, πλάι στο τραπέζι. Πάνω σ' αυτό, κοντά στη λάμπα, βρισκότανε ένα μικρό καλάθι γιομάτο καρούλια, βελόνες, ψαλλίδια, κουρέλια. Η μάννα του μάλωνε κάλτσες. Μιὰ σιωπή άπλώνουνταν σ' όλη την κάμαρα. Σε μιὰ στιγμή, ο Άμάντας, βλέπει τη μάννα του να βάζη το χέρι της μέσα στο καλάθι, να πέρνη ένα τετράγωνο χαρτόνι, μιὰ φωτογραφία, και να την κυττάξη με μάτια δακρυσμένα, ενώ σπασμοί πόνου, χαλάγανε, τεντώνανε, τα χαρακτηριστικά του προσώπου της. Ύστερα άρχισε να κουνά το κεφάλι της δεξιά και αριστερά, πότε προς τον ένα πότε προς τον άλλο ώμο.

— Παιδάκι, παιδάκι μου ψιθύριζε, και φιλοῦσε τη φωτογραφία.

Κατόπι έφερνε το μαντύλι της στα μάτια της και τα σκούπιζε.

Ο Άμάντας άρχισε να δοκιμάξη σιγά-σιγά μιὰ λύπη.

Θυμήθηκε την αδερφή του, τη Μαρία. Θυμήθηκε την εποχή που παίζανε, και οι δυο, σαν ήτανε μικροί. Θυμήθηκε που μιὰ φορά, που παρ' όλιγο να την κόψη ένα άμάξι, ποιὰ συγκίνηση ένοιωσε τότε!

Χωρίς να το θέλη, μοναχή της, στην άργή θαμπή, σαν ένα τοπειό πίσω από όμίγλη, περνοντας όμως άργά άργά, ζωηρότερα και καθαρότερα χρώματα, μιὰ περίεργη ανάμνηση φανερώθηκε στο νοῦ του Άμάντα. Όλος άπορία και ταραχή ψιθύρισε.

— Όχι είνε αδύνατο... αδύνατο.

Άπόφευγε να παραδεχτή πώς κάποτε αυτή ή ανάμνηση υπήρξε άληθινή. Όμως ή μνήμη του επέμενε. Και ο Άμάντας πάλευε με τη μνήμη του και ήθελε να τη νικήση, και να σβύση έτσι την ανάμνηση που τόσο τον τάραζε, όπως ξεσκίζοντας κανέναν το φύλλο ενός βιβλίου, καταστρέφει μιὰ εικόνα που δέν του άρέσει. Άλλά μάταια... Η ανάμνηση έμεινε εκεί, στα βάθη της μνήμης του, ασάλευτη, άληθινή.

Σηκώθηκε πάνω από τον καναπέ και έκανε δυο τρία βήματα νευρικά, μέσα στην κάμαρα.

Η μάννα του, σήκωσε τα μάτια της από τη φωτογραφία, όπου τα είχε σκυμμένα, τον κύτταξε και τον ρώτηξε τί έχει.

— Τίποτε... τίποτε... Νά τη Μαρία θυμήθηκε. Ύστερα είμαι λίγο ζαλισμένος. Θα πάγω στην κάμαρά μου να ήσυχάσω κομμάτι.

Πήγε σε μιὰ κόκκινη πόρτα, έστριψε το πομολό της, την άνοιξε, και την έλεισε πίσω του με δύναμη.

Η καμαρά του ήτανε σκοτεινή. Τα σεντόνια του κρεβατιού του, άσπρίζανε γλωμά. Το τραπέζι με τη στρωμένη έφημερίδα πάνω του, άσπριζε κι' αυτό. Σκουντούφλισε με τη βία που πήγαινε ν' άνοιξη το παράθυρο σε μιὰ καρέκλα και την έριξε κάτω. Έσκυψε και τη σήκωσε.

Ο Άμάντας άνοιξε το παράθυρο. Η βροχή έξω είχε παύση και άστέρια φαινότανε εδώ κ' εκεί, ψηλά στον ουρανό.

Καί μέσα στο σκοτάδι εκείνο, που προηγήθη του σκέπαζε, τη χτηνωδία του, τη λαγνεία του, μέσα σ' αυτό το ίδιο σκοτάδι άφινε τώρα να ξαναζήσει μια σκηνή από τα περασμένα χρόνια του, μια σκηνή που του προέλεγε, ποιό πάθος θά τον συνώδευε σ' όλη του τη ζωή, καθώς ή σκιά του, γιατί βρισκότανε χυμένο, μέσα στο αίμα, μέσα στα νεύρα, ανεξολόθρευτο και άνίκητο.

Και αυτή ή σκηνή, αυτή ή ανάμνηση, νά, ποιά ήτανε.

Σε μια πλατειά κάμαρα, ενός μεγάλου σπιτιού, που τόχανε νοικιασμένο, την εποχή που ο πατέρας του είχε παραδες, βρισκότανε αυτός και ή αδερφή του ή Μαρία, δλόγδυμοι. Μόλις αποτελειώσανε το μπάνιο τους, και ή δούλα που τους πρόσεχε, έλειπε στη κουζίνα. Ο πατέρας του έφυγε το μεσημέρι, πηγαίνοντας στο μαγαζί του. Η μάνα του έκανε μια βίζιτα σ' ένα συγγενικό τους σπίτι. Είχανε τότε μικρή ηλικία. Αυτός, ο Άμάντας, θά 'τανε δεκά τριώ χρονώ. Η αδερφή του δέκα. Λοιπόν, προτού νά ντυθούνε θέλανε νά παίξουνε. Από το παράθυρο έμπαινε το βραδυνό φώς. Θά παίζανε το κρυφτούλι. Ο Άμάντας, πρώτος, γύρισε το κορμί του προς το μέρος του τοίχου, δίπλωσε τὰ χέρια του πάνω στο πρόσωπο, έκλεισε τὰ μάτια του... Η αδερφή του έφυγε, πήγε νά κρυφτεί. Σε λίγο άκουσε μια φωνή... Έπρεπε νά την εύρη. Κατέβασε τότε τὰ χέρια του από το πρόσωπο, γύρισε το κορμί του, άνοιξε τὰ μάτια του και κοίταζε γύρω του σκεπτικός... Παινούσιωπή. Ύστερα προχώρησε, έσκυψε το κορμί του, σήκωσε το σκέπασμα του τραπεζιού, για νά δη μήπως κάτω απ' αυτό, κρυβόντανε ή αδερφή του... Τίποτε. Ύστερα σήκωσε το σκέπασμα του κρεβατιού κοιτάζοντας πάλε, από κάτω... Τίποτε. Ύστερα άνοιξε την πόρτα, προχώρησε και μπήκε στην κάμαρα της μάνας του κοιτάζοντας εδω κ' εκεί... Ξαφνικά άκουσε, πίσω του, γέλοια πινιμένα... Τότε κατάλαβε. Θάτανε κρυμμένη μέσα στη μεγάλη ντουλάπα με τὰ ρούχα... Έτρεξε άμέσως σ' αυτή. Τράβηξε το κλειδί της, σκαλωμένο στη κλειδωνιά, και το φύλλο της πόρτας έγειρε... Ανάμεσα στα κρεμασμένα ρούχα, είδε συμμαζεμένη σε μια γωνιά της ντουλάπας την αδερφή του... Εκείνη όταν τον είδε έμπηξε τὰ γέλοια... Αυτός την έπιασε απ' το χέρι και την τραβοῦσε, για νά την βγάλη έξω... Εκείνη άντιστεκότανε. Αυτός τραβοῦσε, τραβοῦσε και επί τέλους την έβγαλε απ' τη ντουλάπα κρατώντας πάντα σφιχτά το χέρι της, για νά μη του ξεφύγη... Εκείνη προσπαθοῦσε νά δραπετεύση... Σπαρτάριζε τότε όλη, λυγίζε το δλόγδυμο κορμί της, τότε προς τὰ εμπρός, τότε προς τὰ όπίσω, τότε άριστερά, τότε δεξιά, γελώντας και φωναζοντας με μια φωνή γλυκειά και καθαρή, μ' ένα γέλοιο δροσερό και άθωο... Τελευταία άρχισανε και οι δύο τους νά παλεύουνε, γυμνοί, δλόγδυμοι... Το σκοτάδι αύξαινε, γινόντανε πυκνότερο, μαζευόντανε στές γωνιές... Σε μια στιγμή πέσανε στο ταπέτο και οι δύο τους, κρατώντας σφιχτά ο ένας τον άλλον... Και τότε..., ο Άμάντας, μέσα το πάλεμμα αυτό ...αίσθάνθηκε κάτι... θέλησε νά κινή κάτι... έκανε κάτι.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΛΗΤΗΣ

Η ΜΕΓΑΛΟΒΔΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΜΟΥΤΣΟΥ.

Στο βάθος του λιμανιού μέσα στο άραγμένο βράκι, κοιτούνταν ξεπλωμένος ο Καπετάν-Γιασουμής. Στα κατοπόδαρα του κρεβατιού όρθιος ο μοῦτσος ο Θανάσης, στέκουνταν περιμένοντας με προσοχή την κάθε επιθυμία του άρρωστου.

Παραμονή των Βαΐων το βράκι είχε αναγκαστεί ν' άράξει στο πρώτο λιμάνι που βρέθηκε στο δρόμο γιατί το κακό που είχε ρίξει στο στρώμα τον καπετάνιο βάρυνε ξαφνικά. Κατέβασαν την άγκυρα και δέθηκαν με τὰ παλαμάρια δυνατά στους χαλκίδες της προκομιάς.

Στην κάμαρα τώρα μέσα, στην πρώτη ο καπετάνιος ήταν πεσμένος πότε σ' ένα βήθος άξέπνητο, πότε σ' ένα υπόκοφο άγκομαχικό. Πόσο σπάραιζε ή καρδιά του μοῦτσου! Για ιδές εκεί ούτε ένοος χορταριού δύναμη δεν είχε ο άνθρωπος. Εκεί τώρα χάρω ξεπλωμένος, αδύναμος, φαγωμένος απ' την άρρώστια βρισκουνταν ο πελώριος εκείνος άντρακλας, ο ονομαστός άνάμεσα στους καπεταναίους για το όρθιο και δυνατό κορμί του με το παρανόμι ο «ντουρος» ο Καπετάν-Γιασουμής ο Ντουρος.

Θλίβουνταν κατάβαθα σ' αυτή τη συλλογή ο Θανάσης γιατί αλήθεια τον αγαποῦσε τον άρρωστο. Τρία χρόνια τώρα στα πέλαγα μαζί του (στα δεκατέσσερά του χρόνια είχε μπει ο μοῦτσος στη θάλασσα) ποτέ δεν του είχε κιοκοφερθεί ο καπετάνιος, έξον τις φορές που ήταν θυμωμένος, μα γι' αυτό δεν του συνοριζουνταν ποτές ο Θανάσης. Φταίει κανείς στον κόσμο για ότι κάνει άπάνω στο θυμό του; Όλο αυτό τον καιρό, στα ταξείδια τους άπάνω, στην Όντέσσα, στη Μαροῦλια, στη Τζένοβα είχαν ιδεί φουρτούνες και φουρτούνες κι' είχαν γλυτώσει απ' του χάρου το στόμα. Ηρώτα ο Θεός κι' ο Άης-Νικόλας κι' ύστερα ο καπετάνιος. Όταν τον έβλεπε τον Καπετάν-Γιασουμή, ο μοῦτσος στο κουμάντο, αδύνατο ήταν νά νοιώσει τί θά πει τρομάρα. Σίγουρος ήταν πως δεν είχε κανένα φόβο. Άχ άς γίνουνταν καλά ο άρρωστος!

Κάθε πρωί και κάθε βράδυ βγαίνοντας έξω στη στεριά ο Θανάσης έφερνε με το βαρζι το γιατρό στο καράβι. Ύστερα καιροφυλακτοῦσε ν' άκούσει κανένα θαρρυντικό λόγο. Άδικο, βαριά ήταν ή άρρώστια. Ο γιατρός έφευγε και ο μοῦτσος έτρεχε νά κάμει τὰ γιατρικά στο φαρμακείο.

Μεγάλη Δευτέρα, Μεγάλη Τρίτη, καμμιά καλλιτέρευση. Από την Κυριακή των Βαΐων που σύμφωνα με τις κανόνες της Έκκλησίας είχε φάει ψάρι ο Θανάσης, δεν είχε άγγξει τίποτ' άλλο έξον από λίγες ελιές και γαλέττα του καραβιού. Νήστευε μ' εδλάβεια και με πόνο για τὰ πάθη του Χριστού που σταυρώνουνταν μα και για την υγεία του καπεταναίου· τη νύχτα λαγοκοιμοῦνταν έξω από την πόρτα του άρρωστου σαν το σκυλί στη θύρα του άφέντη του. Το πρωί όρθιος πάλι νά περιμένει. Κάποτε όταν το βογγητό του καπεταναίου δυνάμωνε έτρεχε ο μοῦτσος νά σταθεί μπρός στην άσημνια εικόνα του Άη-Νικόλα. Παρακαλοῦσε από το βάθος της καρδιάς. Άς έκανε πάλι το θαύμα του ο Άγιος. Είχε δει ως τώρα με τὰ μάτια του ο Θανάσης τὰ θαύματα του Προστάτη των ναυτών. Δυό φορές. Ναι δυό που τις άνιστοροδές ανατριχιάζοντας με τη θύμησή τους μονάχα. Όλότεια είχαν άπελιτοστεί για σωτηρία μέσα στις φουρτούνες που τις σήκωνε θεριά ο σιρόκος. Πώς θά γλύτωναν τότε αν δεν έρχουνταν ο ίδιος ο Άγιος νά τους βοηθήσει;

Τὸ εἶχε δὴ τότε βροντολαλήσει ὁ Καπετάν-Γιασουμῆς πῶς ἀπὸ θάμα μονάχα εἶχαν γλυτώσει, ἀκούς ; ἀπὸ θάμα.

Μεγάλη Πέμπτη πρὸ γυρνώντας ὁ Θανάσης ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὅπου εἶχε πάει νὰ μεταλάβει ἀπάντησε στὴν κουβέρτα τὸ γιατρό. Μιλοῦσε μὲ τὸ λοστρόμο· ὁ μοῦτσος στάθηκε ἀπὸ μακριὰ καὶ περίμενε. Κανένα καλὸ δὲν τοῦλεγε ἐκεῖνη ἡ ὁμιλία. "Ὅταν ἔφυγε ὁ γιατρός πλησίασε μὲ σεβασμὸ τὸν ἄλλο.

— Πῶς τὰ πάει ὁ καπετάνιος ; ρώτησε σιγὰ σιγὰ.

— Τὸν ἀποφάσισε ὁ γιατρός ἀπάντησε μὲ λύπη ὁ λοστρόμος.

Ἄστροπελέκι νόμισε πῶς ἔπεσε στὸ κεφάλι του ὁ Θανάσης. Τραβίχτηκε, γύρισε κατὰ τὴ θάλασσα καὶ σοκώθηκε μὲ τὴν ἀκρια τοῦ μανικιοῦ ἓνα δάκρυο.

Κατέβηκε. Ὁ καπετάνιος ἦταν πεσμένος σὲ λήθαργο. Τὸ πρόσωπό του κατακίτρινο μὲ τὰ γένια ἄνω κάτω ἔδειχνε σημάδια φοβερῆς ἀγωνίας. Ὁ μοῦτσος τὸν κίτταξε μὲ λύπη, μὰ καὶ μὲ παράξενο αἰσθημα περιέργειας. Συλλογίζονταν. Νὰ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ ξεπλωμένος, ὁ ἄρρωστος ἦταν ἀποφασισμένος ἀπὸ τὸ γιατρό. Ὑστερα ἀπὸ κάμποσες ὄρες θάταν πεθαμμένος. Τελειωμένα πιά ὄλα. Ἐνας δυνατὸς φόβος συνεπῆρε τὴ ψυχὴ τοῦ Θανάση. Μόνος ἐκεῖ μ' ἓναν πού πέθενε. Τρομάρα! Ἐδῶ κοντὰ τώρα ὁ Χάρος θὰ τριγυροῦσε ἀφέντης καὶ σουλτάνος χωρὶς κανέναν νὰ μπορεῖ νὰ τὸν ἀντιπολεμήσει. Κι' ὅμως ὁ μοῦτσος ἔπρεπε νὰ μείνει. Συγκέντρωσε ὄλες τὶς δυνάμεις του καὶ στάθηκε στὰ πόδια τοῦ κρεβατιοῦ. Ξανακίτταξε τὸ πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου, κατόπι πλάνησε τὸ μάτι ἀπάνω στὸν τοῖχο. Ἐκεῖ κρέμουνταν οἱ φωτογραφίες τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν τοῦ καπετάνιου κι' ἓνα τρομπόνι.

Ὁ Θανάσης ἔπεσε πάλι σὲ συλλογές. Ἄξαφνα καί σὺν ἀστραπὴ τοῦ φώτισε τὸ νοῦ. Χτύπησε τὸ μέτωπο δυνατὰ κι' ἀναπήδησε. Πῶς δὲν τὸ εἶχε συλλογιστεῖ ὡς τότε ! Τί δουλιὰ εἶχε μὲ τοὺς ἄρρωστους ὁ Ἄης-Νικόλας ; Μὲ τίς φουρτοῦνες αὐτὸς εἶχε νὰ πάρει καὶ νὰ δώσει, μὲ τὰ καράβια τὰ ταξιδευόμενα. Μεγάλη του ἡ χάρις, τοῦ ἁγίου, πολὺ μεγάλη, μὰ τώρα ὁ μοῦτσος ἔπρεπε νὰ τάξει καὶ στὴν Παναγία. Σταυροκοπήθηκε ὁ Θανάσης κι' ἔταξε μιὰ μεγάλη λαμπάδα στὴ Βαγγελίστρα τῆς Τήνος κι' ἄλλη μιὰ στὴ Φανερωμένη τῆς Πέραμος.

Νύχτωσε. Ἄπ' ἔξω ἀκούονταν οἱ καμπάνες γιὰ τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια. Πόσο εἶχε ἀποθυμήσει ὁ μοῦτσος νὰ πάει στὴν ἐκκλησία ! ν' ἀκούσει τὰ τροπάρια καὶ τίς ψαλμοδιές, νὰ ἴδει νὰ γυρίζουν τὸ Σταυρωμένο μὲ τὰ τρία κίτρινα κεριά, στίς ἀκριες τοῦ σταυροῦ, ν' ἀκροαστεῖ τὸ «Σήμερον κρεμάται». Τίποτα, οὔτε Νημφίο εἶχε ἄξιωθεί νὰ προσκυνήσει οὔτε Σταύρωση. Κι' ὅμως ἄς γίνονταν ὅτι ἤθελε, ὁ καπετάνιος ἄς ἔγιναι μονάχα. Σὲ κάμποση ὥρα ὁ Θανάσης ἔπεσε καὶ λαγοκοιμήθηκε χάμω στὸ στρώμα. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ τρομερὴ νύχτα ὕπνου κομμένου, γεμάτου ὄνειρα ξύπνησε, χάραξε ἡ Μεγάλη Παρασκευὴ. Πετάρχηκε στὴν κουβέρτα καὶ τράβηξε στὸ πρῆμιό κατὰρτι τὴ σημαία μετξάστρα.

—*—

Μεγάλη Παρασκευὴ. Κάποτε κάποτε ἀνεβαίνοντας ὁ μοῦτσος στὸ κατάστρομα, ἔβλεπε τὸν κόσμο κυριακοφορεμένο νὰ πηγαινεὶ νὰ προσκυνήσει. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά ὅλοι πηγαιναιαν. Μιὰ στιγμὴ ἀφίνοντας ὕστερα ἀπὸ πολλὰ παρακάλια, κάποιον ἄλλο ναῦτη στὸ πλευρὸ τοῦ ἄρρωστου βγῆκε

κι' ὁ ἴδιος ἔξω νὰ προσκυνήσει. Περπάτησε ὄλες τίς ἐκκλησίες, ἀσπάστηκε, πήρε λουλούδια καὶ γύρισε. Μόλις κατέβηκε στὴν κάμαρα, πήγε καὶ τ' ἀκούμπισε ἀπάνω στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου πλάϊ στὰ βράγια πού εἶχε βαλμένα τὴν ἄλλη Κυριακῇ.

Ὁ καπετάνιος σίμωνε τώρα πιά στὴν τελευταία ἀγωνία· ὁ γιατρός εἶχε πεῖ πῶς ἔρχονταν τελευταία φορὰ γιὰ τὸν ἄρρωστος θὰ βαστοῦσε μόλις ἔως τὴν νύχτα. Ὁ μοῦτσος ἀπελπισμένος στάθηκε πάλι στὰ κατοπόδαρα τοῦ κρεβατιοῦ. Ἄ! ἡ Παναγία ἀρνιόυταν τὸ θάμα τῆς. Θὰ ὄφρανεύονταν τὸ βράκι. Μὲ τί λοιπὸν καρδιά τώρα πιά θὰ μποροῦσαν νὰ ξαναγυρίσουν στὸ λιμάνι τους, μὲ δίχως καπετάνιο ! Τὰ δάκρυα τοῦ Θανάση ἔτρεχαν ἀπαρηγόρητα. Ὅλη τὴ μέρα δὲν κούνησε ἀπὸ τὸν τόπο του μὲ τὴ μαυρίλα στὴν ψυχὴ. Στὸ πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου ἄρχιζε νὰ ζωγραφίζεται πιά ὁ θάνατος. Ὁ μοῦτσος ἔκανε σίδερο τὴν καρδιά γιὰ νὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ φύγει συνεπαρμένος ἀπ' τὴν τρομάρα. Ὁ λοστρόμος εἶχε βγεῖ ἔξω νὰ φέρει κανέναν παπὰ γιὰ τὴν ὕστερη κοινωνία. Ποῦ ἦταν οἱ ἄλλοι ναῦτες ; Ποιὸς ξέρει σὲ ποῦ καπελιὸ θὰ μεθοῦσαν. Δὲν τὸν λυποῦνταν, δὲν τὸν λυποῦνταν τὸν καπετάνιο. Ἡ ψυχὴ τοῦ Θανάση ἐπαναστατοῦσε ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴ σύλλογῃ.

— Ναμικιόρηδες, ναμικιόρηδες μουρμούρισε.

Ἡ ὥρα περνοῦσε θλιβερὴ καὶ μαύρη.

Γονάτισε τότες ὁ Θανάσης καὶ καθὼς τὸν εἶχε δασκαλέψει ἡ μάνα του ἔκαμε χαλάλι ὄλους τοὺς κόπους καὶ τίς περιποιήσεις πού εἶχε δώσει ὡς τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη στὸν ἄρρωστο.

Χαλάλι του τοῦ καπετάνιου. Ὑστερα μουρμούρισε σιγὰ-σιγὰ σὺν νὰ ξαγορεύονταν στὸν ξεμολόγο πῶς καὶ διπλοὺς καὶ τριδίπλους κόπους ἦταν ἔτοιμος νὰ κάμει χωρὶς παράπονο, χωρὶς βαριά καρδιά γιὰ τὸ χατήρι τοῦ ἔτοιμοθάνατου. Χαλάλι του ὄλα χαλάλι του τοῦ καπετάνιου. Δὲν ἤθελε ὁ μοῦτσος, νὰ πεθάνει ὁ ἄρρωστος μὲ βαρεμένη ψυχὴ ἀπὸ ὑποχρέωσες, ὄλα ὄλα χαλάλι του σὺν τὸ γάλα τῆς μάνας.

Ὁ Θανάσης σηκώθηκε καὶ πήγε νὰ ξανασταθεῖ ὄρθιος πάλι στὰ κατοπόδαρα τοῦ κρεβατιοῦ.

Δάγγ... δούγγ... Ἦζονε πάλι οἱ καμπάνες λυπητερά καὶ πένθημα. Τί εἶνε ; Ὁ μοῦτσος μ' ἓνα πήδημα βρέθηκε στὴν κουβέρτα. Ἦταν ἡ ὥρα πού γυροῦσαν τὸν Ἐπιτάφιο. Ὁλόκληρη ἡ μικρὴ προκυμαία ἦταν καταφώτιστη. Στοιὺς τοίχους, στίς πόρτες τῶν σπιτιῶν ἔκαιαν μικρὰ φαναράκια. Στ' ἀνοιχτὰ παράθυρα ὅπου συμμαζεμένοι ἄνθρωποι περίμεναν νὰ ἴδουνε, κάπνιζαν ἀσημένια θυμιατήρια ξεχύνοντας εὐοδίες μοσχολίβανου. Φωτοχρῶσι σ' ὀλόκληρο τὸ λιμανάκι. Ὅλα τ' ἀραγμένα καράβια, τὰ καΐκια ἄστραφταν ἀπ' τὰ κρεμασμένα φῶτα, παντοῦ εἶχαν στ' ἄλμπορα, στίς σταύρωσες, ὡς τὴν ἀκρια ἀκόμα τοῦ μπαστουνοῦ. Δίπλωσε τότες ὁ πόνος τοῦ Θανάση. Τὸ βράκι μόνο τὸ δικό τους ἦταν σκοτεινὸ καὶ μαῦρο. Αὐτὸ εἶχε μονάχα τὸ θάνατο μέσα του.

Ἀκούονταν τώρα καὶ πιστολιές ἀπὸ πέρα. Θὰ εἶχε ἀρχίσει τὸ γύρισμα. Τί δὲ θάδινε ὁ Θανάσης ἂν μποροῦσε ν' ἀκολουθήσει τὴ συνοδεία ! Ἄφ' ὅτου εἶχε φύγει ἀπ' τὸ χωριὸ του τρία χρόνια τώρα Μεγαλοβδομάδα στὸ πέλαγο. Στάθηκε καὶ περίμενε. Ἡ παράταξη φαίνονταν πιά. Ἐρχονταν μακριὰ ἀπὸ κεῖ πού ἄρχιζε ἡ προκυμαία. Μπάμ... μπουμ βροντοῦσαν οἱ τουφεκιές. Οἱ κόκκινες λάμψεις τῶν βεγγαλικῶν αἱμάτων τὴ θάλασσα.

"Όλα ξεχάστηκαν τότε στο μυαλό του μούτσου. Μια μοναχική επιθυμία βασίλευσε μέσα του. "Άς είχε κι' αυτός κανένα πιστόλι. "Άξαφνα θυμήθηκε. Πεταχθηκε κάτω πηδώντας τις σκάλες. Τεντώθηκε και ξεκρέμασε άπάνω από τó κεφάλι του άρρωστου τó τρομπόνι. "Ο Καπετάν Γίασουμης τó είχε πάντα γεμάτο. Με άλλα δύο πηδημάτα ó Θανάσης ξαναβρέθηκε στην κουβέρτα.

Νά τώρα ή συνοδεία πλησίαζε. Στη μέση ó σταυρός, άπ' τις δυό μεριές τά ξεφτέρια, πίσω τά φανάρια, κατόπι οί ψαλτάδες κι' οί καλανάρχοι. Πιό πίσω ξεχώριζε τó κορδόνι, ένας πλατύς κύκλος άπό τά παλληκάρια τής χώρας χειροπιασμένα για νά βαστούνε άνοιχτό τόν τόπο. "Ο μούτσος κύτταξε με λαχτάρα στη μέση του κορδονιού. "Εκεί περπατούσαν οί παπάδες, ó Δεσπότης με την πιό πολύτιμη στολή του και την πατερίτσα στα χέρια, ύστερα έρχονταν ó ίδιος ó "Επιτάφιος βιοσηγμένος άπό τέσσαρες άλλους παπάδες, ακολουθούσαν οί τσορπατζήδες, ή δημογεροντία κι' οί άλλοι σημαντικοί. Τριγύρω στο κορδόνι και πίσωθε σοφιάζονταν άμέτρητο πλήθος ξεσκουφότο κρατώντας άναμένες λαμπάδες.

"Ο Θανάσης συνεπαρμένος σταυροκοπιούνταν χαμηλώνοντας τó κεφάλι. Μόσκιζε τώρα πιά ένας άέρας ολόκληρος άπ' τά ροδόφυλλα, τούς νεραντζανθούς, τά λουλούδια τών λεμονιών και τών πορτοκαλιών που άπ' τά παράθυρα έφραιναν τόν πεθαμμένο Χριστό, εύόδιαζε όλος ó κόσμος άπό τά ροδόσταμα, τούς μόσους και τις μυρωδιές που τόν ράντιζαν. Νά έφτασε τώρα ó επιτάφιος μπρός στο βράκι. "Ο μούτσος σταυροκοπήθηκε πάλι και κράτησε με δυνατó καρδιοχτύπι γερά τó τρομπόνι στα χέρια. Τράβηξε τόν πετεινό γυρνώντας με τέχνη για νά πάρει άέρα τó άρμα και νά μήν τού κόψει τά χέρια. "Ένα μπουμ βροντερό έκοψε την ήσυχία του καραβιού. Μερικοί άπ' την παράταξη γύρισαν νά κυττάζουν κατá τó μέρος τής πιστολιάς. Ευχαριστήθηκε ή ψυχή του μούτσου. Είχε χαρεί "Επιτάφιο. Κατέβηκε και ξανακρέμασε τó τρομπόνι.

Σέ κομμάτι ήρθε ó λοστρόμος μ' έναν παπá για την ύστερη Κοινωνία. "Ο Θανάσης χαμήλωσε τó κεφάλι στο πέραςμά της κι' ύστερα παρατήρησε τά χέρια του λοστρόμου. Δόξα στο Θεό είχε μπορέσει νά πάρει κερí του "Επιταφίου.

"Η Μετάληψη γίνηκε κι' ó παπás έφυγε με τή βάρκα. Κατá τó μεσο-νύχτι ó Καπετάν-Γίασουμης άφισε την τελευταία πνοή.

✱

Σαββατόβραδο νύχτα γύρισε ó μούτσος άπό τó νεκροταφείο. "Ηταν τσακισμένος άπό τó κλάμα και την κούραση. Παρηγοριά μονάχη του είχαν σταθεί τά λόγια του λοστρόμου.

Καλός άνθρωπος ήταν ó καπετάνιος, γι' αυτό, κι' ó Χριστός τόν πήρε μαζί του στο θάνατο.

"Αφανισμένος ó Θανάσης ξαπλώθηκε και βυθίστηκε σ' έναν ύπνο βαρύ σαν τó μολύβι. "Όταν ξύπνησε τού φάνηκε πώς έρχονταν άπό άλλο κόσμο. Παρατήρησε τó ρολόι. Σέ δυό ώρες θά μεσημέριαζε. Μπάμ, μπουμ άκούονταν έξω οί πιστολιές άπ' όλα τά μέρη. Συλλογίστηκε για νά θυμηθεί. "Ω! "Ω! Πάσχα ήταν, Μεγάλο Πάσχα! Μιά χαρά άτέλειωτη τού γέμισε τά στήθια. Πεταχθηκε στην κουβέρτα νά ιδεί τί γίνονταν έξω. Παρατήρησε κατá την προκυμáια. "Άξαφνα τó μάτι του έπεσε άπάνω στο άλμπουργ. Θεέ

Μεγαλοδύναμη! Πάσχα μεσημέριαζε και τó βράκι δέν ήταν ακόμα άνεστημένο. "Η σημαία ζρέμουνταν ακόμα μετζάστρα.

— Χριστέ συχώρεσέ με μουρμούρισε ó Θανάσης κι' άρπαξε τó σκοινί. Τó τράβηξε και τήν άνέβασε ως την άκρα του καταρτιού. "Εκείνη κυμάτισε χαρούμενη στο άεράκι. "Επειτα ó Θανάσης κατέβηκε και πήρε πάλι τó τρομπόνι. Τó γέμισε, τó ξαναγέμισε. Μπάμ-μπουμ Χριστός άνεστη άδέρφια.

"Όταν ή καρδιά του χόρτασε άπό πιστολιές, άνοιξε ó μούτσος την κασέλα και ντύθηκε ολοκαίνουριος, έτοίμασε τó βαγκί και βγήκε έξω νά πασκίσει αυτó κόκκινο και ύστερα νά πείε στη Δεύτερη "Ανάσταση όπου ó νέος διάκος έταζε παντού, πώς άφου θάπινε δυό παλιά χρασιά θάλεγε ένα Ευαγγέλιο με τέτοια γλύκα και μελωδία που δέν είχε ποτέ άκουστεί ως τά τότε.

ΧΑΝΙΑ.

ΑΝΤ. ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

NOCTES ALEXANDRINÆ.

Δ΄.

ΠΟΥ ΔΕ ΘΑ ΕΚΔΟΘΗ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

"Άμα τού είπα τ' όνομά μου, σαν νά ήλεκτρίσθηζε. "Ο γέρω-άσκητης έχωσε τά μακρú και κοκκαλιάρικα τά δάχτυλά του μέσα στη μεγάλη άσπρη γενειάδα του, και κάρφωσε τó βλέμμα του, βλέμμα βαθύ και έρευνητικό, σκιασμένο κάτω άπό φρύδια άσπρα φουντωτά, σ' ένα σημείο μακρυνό, που χάνονταν σέ χρόνια περασμένα, σ' άναμνήσεις παλαιές. "Έξω ó βορηής άγρίενη άπαισία τά τóσμια και ή λευκές κι' οί πλατάνοι σφύριζαν δαιμονικά, κι' ó ποταμός κατακυλούσε με όρμη τά ώργισμένα τά νερά του, σαν νά βιάζονταν νά φθάση κάπου, σαν νά τόν κυνήγας στρατός έξωτικόν. Σταλαματιές παχές βαριές χτυπούσαν τού κελλιού μας τó πορτί: νά τó βιάσουν θέλανε νά πνίξουν τή ζωή που χυρβε πίσω του, ή φεύγοντας τών ώργισμένων τών στοιχείων την όρμη ζητούσαν καταφύγιο, και τó χτυπούσαν έτσι άνυπόμονα;

Εδνυχισμένος όπου πρόφθασι νά εύρω καταφύγιο και στέγη άπό τή μανία κείνη τού βουνοú που πλάνο με είχε στείλει δίγα άχώρταγη περιγμυγών και παλιμψήστων, όπου για τά περασμένα όμιλούσαν και για ζωές που χάθησαν σέ βάθεια χρόνον μουχλιασμένον, κύτταξα μ' εύλάβεια και έκοτασι τó ζωντανό τó σκέλεθρο τού άσκητη και τά βαθείά τά μάτια του που μία χαμήλωναν στη χόβολη τού μαγκάλιού όπου μας ζέσταινε, και μία έπρόσεχαν εις την άνεμοζύλη που έλόσσαζε τριγύρω μας.

— Για πέξ μου τόνομά σου.

Τόπα.

— Σάν νά τάζουσα τόνομα αυτó, μύ ποτε, πώς και άπό ποιόν, ... δέν τó θυμάμαι... Αί, παιδάκι μου! ... γεράματα! Ξέρεις πόσοι περνούν άπό κοντά μου, πόσους είδανε τά μάτια μου! Που νά θυμάμαι τόσα εκεί όνόματα!

— Μά βέβαια !... Πνευματικῶς ἐξάκουστος πού εἶσαι, γέροντά μου, εἶδαν κ' εἶδαν τὰ μάτια σου ! Πόσα και πόσα θάκουσες, τί θησαυροὺς θά κρύβῃ τὸ χιονάτο τὸ κεφάλι σου, και τί μυστήρια σ' αὐτό σου τὸ κελλί δὲ ξανοιχτήκανε ! Πόσες ψυχές, πού χρόνια βαρεμένες καρτερούσανε νά βροῦνε μιὰ ἐλάφρωσι στὸν πόνο τους, δὲ γονατίσανε μέσα ἐδῶ, και πόσα χεῖλια, χρόνια σφραγισμένα, δὲν ἀνοίξανε νά ποῦνε πάθια ἀνείκοτα, νά φανερώσουνε ἀγιάτρευτες πληγές, νά σκούζονε μ' ἐμπιστοσύνη στὴν ἀγιοσύνη σου. Πόσες καρδιές δὲν εἶδες ματωμένες νά γυμνώνουνε τὰ πάθια τους, γυρεύοντας ἀνάπαυση, παρηγοριά, και πόσα μάτια χρόνια βουρκομένα δὲ ξεχειλίσαν σὲ θρήνους και ὀλολυγμούς μὲ στεναγμούς ἀλάλητους,— ὅλοι ἐλπίζοντας νά εὑρουνε στὰ λόγια σου τὰ γέρικα τὸ μυστικὸ κ' ἀνεύρετο κλειδί... Ἡ τριζυμιά αὐτὴ πού δαιμονίζεται ἔξω φοβερίζοντας τὸ σῆμα και μᾶς ἀναγκάζει νά ξαφρόνουμε ἀνίσχυροι σὲ τούτῃ τῇ γωνιά, τί νάνε ἐμπροστὰ στὶς τριζυμίες τῶν ψυχῶν πού στραπατσαρισμένες ἀπὸ τῆς ζωῆς τῆ θύελλα, ταπεινωμένες ἀπὸ φρίκη, στριμωχτήκανε στὴν ἐρημιὰ τῶν σοφικῶν τους, ἀπαντέχοντας στὴ σκοτεινιά τους μιὰ ἀχτίδα ἀπολύτρωσις, νά πάρουνε ἀνάσα, νά ξεκαμπουριάσουνε ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σκύφημο κάτω ἀπὸ τὸ βάρος ἄπονης ζωῆς... Καὶ μοῦ θυμίζει τούτῃ τῇ στιγμῇ τὸ ἐρημικὸ σου τὸ κελλί μιὰ περιπέτεια παλῆου μου φίλου, πού γυρεύοντας τ' ἀνεύρετα, τῆ βασανοδομένη τῆ ψυχῆ του ἀκούμπησε σ' ἀσκηταριὸ καλόγερου παλῆου, γέροντα πολυδιαβασμένου ὅχι ἀπ' τὰ βιβλία πούχουνε γραμμένα στὰ χαρτιά, ἀλλ' ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς ζωῆς; τὰ ζωντανά, πού ἔχουν φυλλοκάρδια κ' ἀναπνέουνε και ζοῦν. «Πάω—μοῦ εἶπε— σὰ δὲ μάθῃς τίποτα, θά πῆ πὸς ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ μνημόσυνα»... Τὸν ἔχασα ἀπὸ τότες...

— Μέγας εἶσαι, Κύριε !

— ἀφῆκε μιὰ φωνὴ γεμάτῃ ἐκπληξι, κάνοντας τὸ σταυρὸ του ὁ γέρο-ἀσκητής. Ἐφ' ὅσον ὀμιλοῦσα γιὰ τὸ φίλο μου, τὸν ἔβλεπα ν' ἀνοίγῃ περὶ πολὺ τὰ μάτια του σὰν γιὰ νά διακρίνῃ ἀπὸ μακρυνὰ μιὰ θαμπὴ εἰκόνα πού, ὅσο ἔλεγα, περὶ καθαρὴ τοῦ ξάνοιγε στὴ μνήμη του.

— Στάσου !

μοῦ λέει ἀτότομα, τεντώνοντας τὸ χεῖρι του μὲ τὴν πλατεῖα τὴν κοκκαλιάρικη παλάμη του σὰν σὲ σημεῖο νά μὲ σταματήσῃ, κἀτι γιὰ νά πῆ.

— Θέ νά μιλήσῃς τὸ χωρὶς ἄλλο γιὰ τὸν Ἀριστοδήμο...

— Τί ! μήπως ...

ἔργαλα μιὰ κραυγὴ, γουρλώνοντας τὰ μάτια μου.

— Καλὰ ἐγὼ τὸ εἶπα πὸς δὲν μοῦνε τὸνομά σου ἄγνωστο !— μοῦ εἶπε διακόπτοντας—. Τί σύμπτωσι ! Σὲ ἔστειλ' ὁ Θεός, ὁ τέκνο μου ! Σὰν τέτοιες μέρες ἦτανε, κρῦο χειμῶνα δυνατοῦ, και ἄγρια μεσάνοιχτα. Ἐξω βογγοῦσε τρομερῶς κατακλισμός, και ξάφνω μέσα σιῶν στοιχειῶν τῆ λυσσασμένη ἐπανάστασι ἀκούω τὸ πορτί μου νά χτυποῦν.

Ἀνοίγω φοβισμένος,—τί νά δῶ ! Ἄγιος ἕνας νέος ἐμφανίσθηκε σὲ χάλια ἀνεκδιήγητα, ἔλεεινά. Φοβήθηκα. Γέροντα,—μοῦτε μολὶς ἀνασαινοντας—, πάρε με μέσα στὸ κελλί σου κ' ἔξω πυρετό. Μὴν ἐρωτᾶς τὴν καταντία μου και τὰ πάθια μου. Πάρε με μέσα, ζέστανέ με, χάνουμαι ! Τὸν πῆρα τὸν ταλαίπορο—τὸν ἔστειλ' ὁ Θεός—, τὸν ζέστανα, τοῦδωσα νά πλαγιάσῃ, τὸν περιποιήθηκα ὅπως μποροῦσα ἐδῶ στὴν ἐρημιὰ... Τρεῖς μῆνες ἐσοιτόντανε παλαιόντας μὲ θέρημ ἀκατάπαυστη, κ' ὁ δύσμοιρος ἀπέθανε

στὴν ἀγκαλιά μου μέσα ἔρημος τὸν ἔκλαμα ὅσο δὲν ἔκλαμα κανένα στὴ ζωὴ μου, και τὸν ἔθαψα. Τὸ μνήμά του εἶν' ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί... Πόσες φορές, παραμιλώντας, δυὸ ὀνόματα ἀνάφερα, τῆς ἀδερφῆς του τῶνα, τῆλο τὸ δικό σου, τέκνο μου ! Πολὺ σὲ ἀγαποῦσε, ὁ κακόμοιρος. Τὰ ξέρω ὅλα, ὅλα, ἀκόμα πεῖότερα ἀπ' ὅσα ξέρεις σὺ ἀπὸ τὰ τρομερά ἐκεῖνα περασμένα του. Καὶ θά σοῦ πῶ και τοῦτο ἀκόμα, ὅπου νά ἀκούσης βέβαια δὲν καρτερεῖς. Ἄμα κατὰλαβε πὸς ἦταν μετρημένες ἡ ἡμέρες του, μὲ κράζει και μοῦ λέγει μὲ τὴ δύσκολη και σιγανὴ φωνὴ του, σὰν γιὰ τελευταία ἱερὴ του θέλησι : «Πατέρα μου, στὸ δέμα μου ἐκεῖνο μέσα βρίσκονται χειρόγραφα πάρε τα, τύλιξέ τα, και νά γράψῃς ἔξωθε τὸ ὄνομα τοῦ φίλου μου, και, σὰν πεθάνω, δός του τα». Καιρὸς ἐπέρασε, βολὴ νά εἶρω ἔως τώρα δὲν εἰμπόρεσα. Ἄλλ' ὁ Θεός, παιδί μου, εἶδες, ὁ Θεός ; Εἶν' ἱερὴ και ἅγια ἡ τελευταία ἐπιθυμία τοῦ ἐτοιμοθάνατου. Εἶνε πνοὴ μὲ δύναμι ἀκατάλυτη, και εἶνε πόθος σιδερένειος τῆς ψυχῆς πού ἀφίρει τὰ ἐγκόσμια. Σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο πόθο ὅλο τὸ εἶναι συγκεντρώνεται στὴν ἱερώτερη στιγμή πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος στὴ ζῆσι του... Καὶ εἶχα ἐλπίδα, εἶχα βεβαιότητα πὸς θά γενῆ. Τὸ πὸς,—τὸ βλέπεις— πὸς το θάμα, πὸς το θεῖα πρόνοια... Νά τὰ χειρόγραφα—μοῦ εἶπε μὲ τρεμουλιαστὸ τὸ χεῖρι δίνοντάς μου τα σὰν ἱερὸ κειμήλιο, κληρονομιά ἅγια και πολύτιμη...—Πάρ' τα μαζί σου κ' ἀνοίξ' τα και διάβασ' τα, και τύπωσέ τα νά τὰ μάθουνε οἱ ἄνθρωποι. Τί τρέχεις κουρασμένος εἰς τίς ἐρημιές, ἀφανισμένος ἀπὸ κόπους και προσπάθειες, νά ξεσκονῆς παμπάλαια νεκρά χειρόγραφα, ὅπου μιλοῦν γιὰ πράματα καιρῶν ξεθωριασμένων και γι' ἀνθρώπους πού περάσανε αἰῶνες τώρα και ξεχάστηκαν. Τοῦ κόπου χάνεις τίς νυχτιές σου χίνοντας τὰ μάτια σου ἀπάνω σὲ σαράβαλα. Πιάσε νά τὰ διαβάσῃς τούτα τὰ χειρόγραφα, πιάσε νά γράψῃς διὰ τῆ ζωῆ πού ζοῦν οἱ ζωντανοί, πέννα νά πάρῃς ὅπου νά πετᾶ φωτεινές ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κ' ἡ γλῶσσά τῆς νά ἔχῃ αἷμα και παλμούς. Ξέρεις τί ξέρον τούτα τὰ γεράματα, τί ἀκουσαν τ' αὐτιά μου και τὰ μάτια μου εἶδαν ; Θάλασσες εἶνε και ὀκεανοὶ ἀτέλειωτοι ὅσα κάθε ψυχὴ βασανισμένη κρῶβει μέσα τῆς ; ὁ πόνος ἔσθησε θυσιαστήρια ἀμέτρητα σὲ στήθια φουσκοκίμα ἀπὸ ἀναστεναγμούς, πού μέσα τους ἡ θλίψη κάθε μέρα λειτουργεῖ σὲ δυσκοπότηρο πού ἀντὶς κρασι και ζέο ἔχει ἕνα κρῶμα τραγικὸ ἀπὸ αἷμα κ' ἀπὸ δάκρυα πύρινα. Μιὰ λιτανεῖα ἀτέλειωτη εἶν' ἡ ζωὴ, πού λιτανεύουν μέσ' στὰ μαῦρα πένθιμες, χλωμές ψυχές βαρεῖα κ' ἀργὰ μὲ κόπο βηματίζοντας, σὲ κάθε βῆμά τους σκουντάφτοντας... Γιὰ ζωντανούς νά γράψῃς, πού πονοῦνε και αἰσθάνονται !... Πάρ' τα αὐτά, και διάβασ' τα και τύπωσ' τα, νά σκύφουν οἱ ἄνθρωποι μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς ζωῆς, τὰ μάτια νά γουρλώσουνε καλά, νά σκάσουν μὲ τὸ βλέμμα τους τὰ σκότῃ τοῦ μυστήριου τῆς ὑπαρξῆς, και νά τὰ ξεδιπλώσουν ἔξω εἰς τὸ φῶς νά κλίνουν νά τὰ δοῦν οἱ ζωντανοί, διὰ νά ξανοιχτῇ τὸ ξεχασμένο πρὸ καιροῦ στὰ χεῖλια τους χαμόγελο...

Εἶπ' ὁ καλόγερος,—και σόπασε.

Και σὰν ἦρθ' ὁ καιρὸς ν' ἀνοίξω τὰ χειρόγραφα, μακρυνὰ ἀπὸ τὸ κελλί, στὸν κόσμο ὅταν ξαναγύρισα, ἐδιάβασα, εὐθύς εἰς τὴν ἀρχή, τοῦ μακαριότη αὐτῆ τὴν παρακάλεσι :

«Μακρυνὰ τώρα ὅπου εἶμαι, διάβασ' τα' εἶν' ἡ κοινὴ μας ἡ ζωὴ. Μὴν τὰ τυπώσῃς ὁ καθένας ζωντανός τὰ βλέπει κάθε μέρα μπρὸς στὰ μάτια του. Ἐάν δὲν σταματᾶ νά σκύφῃ νά σπουδάσῃ τὴ ζωὴ τῆ ζωντανῆ, παρὰ

περνῆ σφυρίζοντας αδιάφορα, τί ὄφελος νά τοῦ τή δόσης ἄψυχη; Θά χυσοδέσῃ τὸ πολὺ—τὸν τόμο πού τοῦ ἔδωκες, καί θά τὸν βάλῃ στή βιβλιοθήκη του. Ἔτσι, διὰ τοὺς τέτοιους, τῆς ζωῆς ἡ πίκρα ἀπ' ἐξῆς ζαχαρώνεται, γιά νά αὐταπατοῦνται ὅλοι τους πὼς εἶνε μόνο γλύκα»...

Σάν παληόσανε, δὲν γίνηκαν τάχα καί τούτα τὰ χειρόγραφα «παμπάλαια, ὅπου μιλοῦν γι' ἀνθρώπους πού περῶσαν καί ξεχάστηκαν», ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ γέρο-ἀσκητής :

Ε΄.

ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΞΕΔΟΘΗΚΕΝ, ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

«Αὐτὴ εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς μου. Κάθε ἄνθρωπος πού βλέπει καί περνῆ τὸ δρόμο του, εἶνε μιὰ ἱστορία ζωντανῆ πού γράφεται μὲ μυστικό μελάνη ἀόρατα ἀπάνω σὲ ἀπόκρυφο χαρτί. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἱστορία ἢ ἀληθινὴ ἢ ἀλήθεια τῆς εἶνε ἢ γύμνια ἢ ἀθέατη στὰ σάρκινα τὰ μάτια τῶν θνητῶν. Τὰ σάρκινα τὰ μάτια τῶν θνητῶν δὲν εἶνε καμωμένα νά τηράζου τὴν ἀλήθεια ὀλόγυμνη. Ἡ «ἀφρευθεὶς» ἢ ἱστορίες πού τυπώνονται, εἶνε ντυμένες μὲ τὸ λούσο τῆς ψευτιάς. Ὁ κόσμος τούτος τῶν θνητῶν εἶνε ψευτιάς συμβατικῆ ζωῆς, καί νά βασιτέται καί νά στέκεται μπορεῖ μόνο ἀπάνω στὸ θεμέλιο τῆς ψευτιάς. Σπαρταριστὲς ἀπὸ ζωὴ ἀληθινὴ ἀλήθειες κίχαινε εἰς τὰ νεκροταφεῖα νάβρηξ, κεί πού κοιτοῦνται ἄφωνοι οἱ νεκροί. Μὴ προσπαθῆς ὅμως κ' ἐκεῖ νά μάθῃς τίς ἀλήθειες στίς ἐπιγραφές, ὅπου διαβάζεις πάνω εἰς τὰ μνήματα. Κ' ἐδῶ, ὅ,τι φωνάζει καί μιλᾷ, εἶνε ψέμμα ἢ ἀλήθειες εἶνε μυστικὲς κ' ἀνείπωτες, παραχωμένες στὸ σκοτάδι μέσα, κάτω ἀπὸ τίς πλάκες πού μὲ τὰ γράμματά τους φλαροῦν. Μὴν τὰ πιστεύῃς τούτα τους τὰ γράμματα· πιστεῦε μόνο κείνα ὅπου λέγουνε τὰ κόκκαλα κ' ἢ στάχτες, τὰ μουγγά κ' ἀμίλητα κατάλοιπα, πού εἶχαν μιὰ φορὰ ντυμένη τῆς γυμνῆς ἀλήθειας τὴ ζωὴ. Ἐδῶ, στὰ μνήματα, εἶν' ἢ βιβλιοθήκη τῆς ἀληθινῆς ζωῆς καί ἱστορίας τῶν θνητῶν. Τοῦ καθενὸς νεκροῦ ἐδῶ τὸ ζωντανὸ τὸ ὄνομα ἐγίνηκε ἀριθμὸς, μονάς· ἔτσι μονάδα γίνεται ὁ ζωντανὸς ὁ ἄνθρωπος δύο φορὲς ἀκόμα : ὅταν τὸν παίρνουν ταχτικό, κ' ὅταν τρελαιίνεται. Χάνει τότες τὸ εἶναι του στῶν ἄλλωνε τὰ μάτια τὰ σοφά, κ' ἢ ἱστορία ἢ ἀληθινὴ βουβαίνεται, γιατί ἢ βουβαμάρα κλεί τὸ στόμα τῆς. Μέσ' στή σειρά τῶν τάφων, στή βιβλιοθήκη τῶν νεκρῶν, εἶνε καί ὁ δικός μου τάφος, μ' ἕναν ἀριθμὸ. Εἶνε βιβλίον καί ὁ τάφος μου, καί μέσ' στὰ φύλλα του θά βρῆς τὴν ἱστορία μου γραμμένη μὲ τὰ αἱματένια τῆς ζωῆς τὰ γράμματα πού βγάζουν φλόγες ὅπου καίουνε τὰ σάρκινα τὰ μάτια σας. Ἐκεῖ νά πάτε γιά νά μάθετε τί εἶνε ἢ ἀληθινὴ ζωὴ, ὦ σεις, ὅπου στραβώνεστε νά λύσετε αὐτὸ τὸ αἶνοιγμα τὸ τρισκατάρατο, πού ἄκαρπα ἀποκαμωμένοι σ' ἔρρινες καταξοδεύετε τὸ πνεῦμα καί τὸ εἶναι σας»...

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1916.

ΓΩΓΟΣ ΑΓΙΑΣΣΟΣ

A. E. ZAPHN :

ΔΟΞΑ ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ.

Α΄.

Στὸ ἰδιαιτερο σαλόνι ἑνὸς ἀριστοκρατικοῦ ξενοδοχείου ἐκάθονταν δύο κύριοι.

Ὁ ἕνας ἀπ' αὐτούς, μελαχροινὸς καί συμπαθητικὸς, ὡς 28 χρόνων, ἦταν κάποιος Γδόβσκη, μόλις πρὸ ὀλίγου ἀρχίσας τὸ συγγραφικὸ του στάδιο· ὁ ἄλλος, κατὰ δυὸ-τρία χρόνια μεγαλύτερος, μὲ πελώριο ἀνάστημα, κόκκινα γένεια καί μορφὴ χονδρὴ καί βλακώδη ἦταν ὁ πασίγνωστος ἐκατομμυριούχος Σιουγάγεφ.

Εἶχαν διακόψει τὴ συνομιλία τους καί ἦταν βυθισμένοι σὲ σιωπὴ, κατὰ διαστήματα δὲ ἐκαπνίζανε μὲ νοχέλια πούρα.

Ὁ Γδόβσκη σκέπτονταν : μὰ τί διάβολο αὐτὸς μὲ προσκάλεσεν ἐδῶ πέρα : τί δηλαδή, δὲ ξέρω ἐγὼ τάχα τὰ γεύματά του ; Καί δὲν ἦταν ἀνοησία μου νά σηκωθῶ νύφθω ;

Ὁ Σιουγάγεφ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φροσούσε, ἔκανε μορφασμοὺς καί φαίνονταν σάν νά ἐτοιμάζονταν νὰ μιλήσῃ καί σ' ἐχεδίαζε τὴν εἰσαγωγή...

Τέλος πάντων ἐκούνησεν ἀποφασιστικὰ τὸ κεφάλι του, ἀκούμπησε τὰ χέρια του στὸ τραπέζι, καί εἶπε :

— Λοιπὸν, ἄς μιλήσουμε τώρα γιά τὴν ὑπόθεσι πού σὰς προσκάλεσα.

Ὁ Γδόβσκη ἐσήκωσε τὰ μάτια του καί σιωπῶντας ἐκούνησε τὸ κεφάλι του γιά νά δεῖξῃ ὅτι ἦταν ἐτοιμὸς νά τὸν ἀκούσῃ.

— Πέτε μου — ἀρχίγησεν ὁ Σιουγάγεφ — ἀλλὰ εἰλικρινά. Παίρνετε πολλὰ γιά τὰ ἔργα σας ;

Ὁ Γδόβσκη μὲ τὴν ιδέα ὅτι μπροστά του εἶχε κανένα ἐκδότη, ἀπήνησε μὲ ἀπάθεια καί προθυμία,

— Ἀρκετὰ γιά μένα.

— Πολὺ καλὰ, ἀλλὰ πόσα ;

Καί κάρφωσε τὸ βλέμμα του μέσα στὰ μάτια του.

— Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐργασία καί τὴν περίστασι. Ξέρετε... κατὰ τυπογραφικὸ φύλλο... Ἄλλοτε περισσότερα, ἄλλοτε ὀλιγότερα.

— Μὰ... πὼς κατὰ τυπογραφικὸ φύλλο ; Πόσα δηλαδή ; μὲ ἐκατάλαβες ;

Ὁ Γδόβσκη τὸν κύτταξεν ἀναποφάσιστα.

— Κατὰ τυπογραφικὸ φύλλο, δηλαδή... γιά δεκάξι σελίδες. Τὸ τυπογραφικὸ φύλλο κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς περιλαμβάνει ὡς 35,000 στοιχεῖα.

— Ἔτσι ! — ψιθύρισε μέσ' ἀπ' τὰ δόντια του ὁ Σιουγάγεφ — καί πόσα λοιπὸν παίρνετε γιά ἕνα τυπογραφικὸ φύλλο ;

— Περισσότερ' ἀπὸ ἑκατό,— ἀπάντησεν ὁ Γδόβσκη, χωρὶς ὅμως πράγματι νά παίρῃ πάνω ἀπὸ ἑξήντα ρούβλια.

'Ο Σιουγάγεφ τὸν παρατήρησε μ' ἐκπληξι :
 — Δηλαδή, ἂν ἦνε ὀλόκληρο μυθιστόρημα, ...
 — 700 ρούβλια, 1000 !
 — Τόσα μονάχα ; — ᾠνόμαξε μὲ ἐκπληξι ὁ Σιουγάγεφ, γιατί τέτοια ποσά δὲν ἦτανε γι' αὐτὸν ποσά.
 — Καί πῆτε μου, σὰς παρακαλῶ, βέβαια θὰ ὑπάρχουν ποὺ παίρνουν καὶ περὶ πολλά, — ἐπρόσθεσεν ὁ Σιουγάγεφ.
 — Μὰ βέβαια καὶ ὑπάρχουν. Πόσα ἀκόμα παίρνουν ! 200, 300, 500 ρούβλια τὸ τυπογραφικό, ... πολλὰ χρήματα παίρνουν.
 "Αδειασε ἀμέσως χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοή του ἓνα ποτήρι ροσὸλι, πῆρε μιά ρουφιζιά καφέ καὶ γεμίζοντας ξανά τὸ ποτήρι ἐπανάλαβε σκεπτικά :
 — Πολλὰ χρήματα παίρνουν...
 'Ο Σιουγάγεφ ἔγυρισε ἀπάνω στὴν καρτέλα του ἀπότομα, ἔτσι ποὺ σκουτήθηκε πίσω.
 — Ἔτσι ! Λοιπὸν καὶ θὰ θέλατε νὰ παίρνατε 300 ρούβλια γιὰ τὸ τυπογραφικὸ φύλλο ; Τί λέτε ;
 — Νὰ δὰ ἢ ὦρα ! εἶπε τραβῶντας βαθεῖα τὴν ἀναπνοή του ὁ Γδόβσκη. Τώρα μάλιστα ἔχω ἓνα μυθιστόρημα.
 — Ἔχετε καὶ μυθιστόρημα ; ᾠνόμαξε μὲ χαρὰ ὁ Σιουγάγεφ.
 'Ο Γδόβσκη τοῦρριξε ἓνα ἐρωτηματικὸ βλέμμα καὶ ἐχαμογέλασε μὲ κάποιον γλυκεῖαν προαισθησι.
 — Τί δηλαδή ;
 — Νὰ δηλαδή, ... ὅτι ἐγὼ δηλαδή ὁ... Στέφανος Σιουγάγεφ σὰς... προτείνω μιά συμφωνία. Δόστε μου αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα, καὶ ἐγὼ σὰς πληρώνω ἀπὸ 300 ρούβλια τὸ τυπογραφικὸ του. Πόσα τυπογραφικά εἶνε ;
 'Ο Γδόβσκη κοκκίνησε.
 — Εὐχαριστῶς ! Εἶνε δέκα τυπογραφικά. Καί... τί ; θὰ... τὸ ἐκδώσετε ;
 — "Ὅχι γι' αὐτό ! Τὸ ἀγοράζω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου. Δηλαδή, νά..., σεῖς νὰ τὸ ἀρνηθῆτε καί... κ' ἐγὼ νὰ γράψω ᾠπάνω στὸ μυθιστόρημα τὸ... "δικό μου τὸ ὄνομα...
 'Ο Γδόβσκη μὲ μεγάλη ἐκπληξι ἠάρφωσε τὸ βλέμμα του στὸ πρόσωπο τοῦ Σιουγάγεφ, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀκουμπᾶ στὸ τραπέζι μὲ τεντωμένο λαμπρὸ καὶ στήθος.
 — Κι' ὄχι αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ κ' ὅ,τι ἄλλο ἔχετε εἰς τὸ ἔξῃς νὰ γράψετε. Γράφετε, καί—εἰς ἐμένα, τὰ ἴσια. Ἐγὼ θὰ σὰς πληρώνω τακτικὰ 300 ρούβλια γιὰ κάθε τυπογραφικὸ καί... τελείωσε, θά'νε πλέον δικό μου. Στὸ περιοδικὸ θὰ ὑπογράψω τὸ ὄνομά μου ἐγὼ ! Αὐτὸ θὰ κάμωμε, ἐάν ἦσθε σύμφωνος. Ἐπειτα... ἡ συμφωνία μας θὰ βασιτᾷ ὅσο ποὺ θὰ ζῆτε. Ποῦ εἶνε ὁ Γδόβσκη ; Γδόβσκη πειὰ δὲν θὰ ὑπάρχῃ. Θὰ ὑπάρχῃ στὴ θέσι τοῦ ὁ Σιουγάγεφ... Φίλε μου, ἐγὼ ἔχω χρήματα σίγουρα, ἐνῶ τὰ περιοδικὰ ἴσως καὶ θ' ἀργοποροῦν νὰ πληρῶνουν.
 — Ναί, ἀργοποροῦν ! — εἶπε μηχανικὰ ὁ Γδόβσκη.
 'Ο κακόμοιρος ὁ Γδόβσκη ἀπόμεινε κυριολεκτικῶς ἀπολιθωμένος ἀπὸ τὴν πρότασι τοῦ συνομητητή του καὶ δὲ μπορούσε νὰ καταλάβῃ ἀμέσως περὶ τίνος ἐπρόκειτο.
 — Ἐγὼ, νά, τώρα μάλιστα τὰ βάζω κάτω ! Πάρετε τὸ συνάλλαγμα' Χα-χα-χά, — ᾠέλασε ἀπὸ εὐχαριστησι ὁ Σιουγάγεφ ρίχνοντας ἀνήσυχο

βλέμμα στὴ μορφή τοῦ Γδόβσκη. Αἱ ; τί λέτε ; Τὰ θέλετε στὸ χέρι ; — καὶ ἔντωσε μιά παλάμη πλατειά σὰν πιάτο.
 — Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια... δὲν σὰς καταλαβαίνω..., — ἔκανε ν' ἀρχίσῃ ὁ Γδόβσκη, ἀλλὰ τὸν διέκοψε ὁ Σιουγάγεφ.
 — Τί δὲν καταλαβαίνετε ; "Ὅ,τι θὰ γράφετε δηλαδή, θὰ τὸ παίρνω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου. Σὰν νὰ τὸ ἔγραψα δηλαδή ἐγὼ. Θὰ γράφετε σεῖς, θὰ ὑπογράψω ἐγὼ, θὰ τὸ τυπῶνω, καὶ οἱ παράδες — ἐν τῇ παλάμῃ.
 — Ἀπὸ 300 ρούβλια ;
 — Ἀπὸ 300 !
 — Καὶ ἐγὼ θὰ μπορῶ νὰ γράψω ἰδιαιτέρως ;
 'Ο Σιουγάγεφ κούνησε τὸ κεφάλι του :
 — Καθόλου ! 'Ο Γδόβσκη δὲν θὰ ὑπάρχῃ' στὴ θέσι τοῦ θὰ εἶμαι ἐγὼ, ὁ Σιουγάγεφ.
 — Ἐγὼ δηλαδή μόνο γιὰ σὰς θὰ γράψω ;
 'Ο Σιουγάγεφ κούνησε τὸ κεφάλι του καταφατικῶς.
 — Καὶ νὰ ἦνε καὶ μυστικὸ ! Μόνο οἱ δυὸ μας θὰ τὸ ξέρωμε.
 — Μὰ βέβαια, αὐτὸ ἐννοεῖται, — εἶπε ὁ Γδόβσκη. Ἄλλὰ... τέτοια πρότασι...
 Κρύος ἰδρωτᾶς ἀνάβρυσε στὸ μέτωπο τοῦ Γδόβσκη. Τὰ 300 ρούβλια τὸν σκανδαλίζανε, ἀλλὰ καὶ ἓνα ἀόριστο συναίσθημα τὸν εἶχε κυριευμένο, ὅτι ἐδῶ μαγεῖται καὶ ἀνήκουστο πρᾶμα.
 300 ρούβλια ! Μὰ αὐτὸς ἐλεύθερα μπορεῖ νὰ γράψῃ 20 τυπογρ. φύλλα. Αὐτὰ κάνουν 6.000 τὸ χρόνο ! Μὰ πάλι τίποτα νὰ μὴν τυπῶσῃ ὁ ἴδιος !... 300 ρούβλια, πάει νὰ πῆ, νά, αὐτὴ τὴ στιγμὴ 3.000 !...
 — Καὶ οὔτε κ' ἂν διήγημα θὰ μπορέσω νὰ τυπῶσω ;
 — Οὔτε γραμμὴ !
 — Κι' ἂν ἦνε μὲ ψευδώνυμο ;
 — Τίποτα ! "Ὅλα θὰ ἔχουνε τ' ὄνομά μου. Τελείωσε !
 'Ο Γδόβσκη χαμογέλασε πικρά.
 — Κι' ἂν ὕστερα θέλω νὰ διαλύσω τὴ συμφωνία ;
 — Δὲ γίνεται, — ἀποκρίθηκε ξηρὰ ὁ Σιουγάγεφ.
 — Πῶς δὲ γίνεται ; Καὶ πῶς θὰ μπορεῖτε νὰ μ' ἐμποδίσετε ;!
 — Νὰ πῶς. Ἄν ἦστε σύμφωνος καὶ θέλετε νὰ πάρετε αὐτὴ τὴ στιγμὴ γιὰ δέκα τυπογρ. φύλλα προκαταβολή (ὁ Γδόβσκη ταράχτηκε), τότε θὰ μοῦ γράψετε δυὸ γραμματάκια.
 'Ο Γδόβσκη ἐστέναζε βαθεῖα.
 — Σὰν τί, δηλαδή, γραμματάκια ;
 — Τὸ ἓνα θὰ λέγῃ ἔτσι : « Ἀξιότιμε κύριε Στέφανε Τροφιμοβίτς Σιουγάγεφ. Σὰς ζητῶ εἰλικρινῶς συγγνώμη γιατί σὲ μιά στιγμὴ παραφορᾶς διέδωκα ψέμματα, ὅτι δῆθεν στὰ δικὰ μου ἔργα ὑπογράφετε τὸ ὄνομά σας. Ἀναγνωρίζοντας ὅλη τὴ βλάβη ποὺ μπορεῖ νὰ προξενηθῇ ἀπὸ μιά τέτοια συκοφαντία, σὰς ἐξουσιοδοτῶ νὰ δημοσιεύσετε τὸ γράμμα μου ». Αὐτὸ, — καὶ τὴν ὑπογραφή σας. Χα-χα-χά !
 Γιὰ τὴν περίπτωσι δὲ ποὺ ὕστερα μετανοῶντας θὰ ἀποφασίζατε νὰ τυπώσετε καὶ τι μὲ τὸ δικό σας ὄνομα, θὰ μοῦ γράψετε ἓνα τέτοιο : « Κύριε συντάκτη. Ἀπαντῶντας στὴν ἐπιστολή τοῦ κ. Σιουγάγεφ εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ὁμολογήσω μὲ εἰλικρινῆ μετάνοια, πῶς ἐγὼ πρᾶγματι ἔκαμα αὐτὴ τὴ λογοκλοπία, μολονότι χωρὶς νὰ τὸ θέλω. Ἐπωφελήθηκα ἓνα

χειρόγραφο πού μου πούλησε κάποιος κύριος και τὸ ἐξέδωκα γὰ δικό μου, χωρίς οὔτε στιγμή νὰ σκεφθῶ πῶς ἀνήκει στὸν κ. Σιουγάγεφ. Ἐλπίζω ὅτι ὁ ἀξιότιμος μυθιστοριογράφος θὰ συγχωρήσῃ μὲ μεγαλοψυχία τὴν ἐλαφρότητα μου». Καὶ τὴν ὑπογραφή σας.

— Ὁ διάλογος νὰ πάρῃ ἂν καταλαβαίνω τίποτα, — ἠθύρισε ἀνίσχυος ὁ Γδόβσκη.

Ὁ Σιουγάγεφ ἐγέλασε πλατειά.

Ἐμπορική δουλειά δηλαδή. Ξέρεις, ὅλα μποροῦν νὰ συμβοῦν. Ἐγώ, φίλε μου, τὰ ἐπελόγησα ὅλα μὲ τὸ ν καὶ μὲ τὸ σ. Πόσον καιρὸ τώρα αὐτὰ τὰ γράμματα τὰ σχεδιάζω. Καὶ τόχα στὸ νοῦ μου πρὸ πολλοῦ, μόνο γύρευα τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο... Αἱ λοιπόν, πῶς τὸ λές; Γίνεται;

Καὶ κουνήθηκε νευρικά στὸ κῆθισμά του. Ἀκολούθησε βαθεῖα σιωπή. Ὁ Γδόβσκη ἀνάπνεε γοργὰ καὶ νευρικά, ὁ δὲ Σιουγάγεφ ἐξακολουθοῦσε νὰ χη καρφωμένο τὸ βλέμμα του πάνω του.

— Σύμφωνοι, — ἀκούσθηκε μιὰ ἀσθενικά καὶ κουρασμένη φωνή.

Ὁ Σιουγάγεφ ἀνατινάχθηκε.

— Τώρα σὰς ἀγαπῶ! Δόστε μου τὸ χέρι! Ἐγὼ βέβαια δὲ θὰ σὰς ἀδικήσω! Ὁλόκληρο βουρὸ ἔπεσ' ἀπὸ τοὺς ὄμους τοῦ Γδόβσκη μόλις ξεστόμισε τὴν ἀποφασιστικὴ λέξι. Ἐρριξε χαρούμενος τὸ χέρι του μέσα στὴν παλάμη τοῦ Σιουγάγεφ, κ' ἐγέλασε.

— Καὶ ἡ προκαταβολή;

Ἄν θέλετε, αὐτὴ τὴ στιγμή. Μόνον ὅστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι πρέπει χωρίς ἄλλο νὰ πιοῦμε ἐν' ἀδερφικό ποτηράκι, γιατί ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς θάμαστε πλέον μαζὺ σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ! Χα-χα-χά!... Ἐ, γιὰρσόν! — φώναξε πιέζοντας τὸ κουμπὶ τοῦ κουδουνιοῦ. Δόσε μας ἀπὸ ἓνα κρύο! Πεταχτά!

Τὸ γλωμὸ φῶς τῆς ἀγῆς ἄρχισε νὰ περνῆ τὶς κουρτίνες καὶ συνδυαμένο μὲ τὸ τεχνητὸ φῶς τοῦ σαλονιοῦ ἔδινε στὰ ἔπιπλα μιὰ θαμπὴ καὶ ἀόριστη ὄψη. Ὁ Γδόβσκη μὲ τὸν Σιουγάγεφ κάθονται ἀκόμα μὲ τὴν ἐπήρεια τοῦ κρασιοῦ, ὁ δεύτερος κόκκινος σὺν ἀστακὸς ἀπὸ εὐχαρίστησι, κ' ὁ πρῶτος γλωμὸς καὶ κουρασμένος.

Ὁ Σιουγάγεφ μεθυσμένος ἔλεγε μὲ ξεχειλισμένη εὐλικρίνεα:

— Ἐγώ, πού λές, ἀπὸ παιδί ἔσπαζα τὸ κεφάλι μου γι' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι, ἀλλὰ δὲν εἴρωνα ἄνθρωπο νὰ τὰ καταφέρω... προσπαθοῦσα σὰ σκυλί. Μὰ θὰ γείνω κ' ἐγὼ μιὰ φορὰ συγγραφεὺς, νὰ πάρῃ ὁ διάλογος, ἔλεγα. Καὶ τὸ ἀποφάσισα. Γιὰ πέ μου, τί δὲ μπορεῖ νὰ κἀνῃ ὁ Σιουγάγεφ, ἔ; Δέκα χιλιάδες ὄξ; Κολοκύθια! Θὲς πενήντα, ἑκατό, ἑκατομμύριο; Χα-χα-χά!... Τώρα ὁ Σιουγάγεφ—συγγραφεὺς! Αὐτὸ εἶνε σπουδαῖο!... Καὶ τὰ γραμματάκια; θὰ μοῦ τὰ γράψῃς, ἔ; Βέβαια!

Ὁ Γδόβσκη αἰσθάνονταν σὲ μερικὲς στιγμὲς ὅτι μιὰ κόρη πού πούλῃ τὴν τιμὴ της, μόνο δ' ὁ λογισμὸς ὅτι αὐριο θἔχῃ στὴν τσέπη τρεῖς χιλιάδες, τοῦπνε τὴ στιγμιαία ταραχὴ, ὁ δὲ Σιουγάγεφ ἐξακολουθοῦσε:

— Ἐγὼ ἀμέσως σὲ σημάδεψα. Παρακολουθοῦσα κάθε ἀρχαῖο συγγραφέα. Βέβαια! Τὸ βλέπω, σὲ δημοσιεύουνε στὶς ἐφημερίδες, κάνουν λόγο γιὰ σένα στὶς εἰδήσεις... Αἱ! εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου. Χα-χα-χά! Πρὶν νὰ προφτάσῃς ν' ἀνοίξῃς τὰ μάτια σου, καλὸ εἶνε νὰ σὲ προλάβωμε!... Ἐλα νὰ φιληθοῦμε!

Καὶ φιληθήκανε.

Β'.

Ὁ Γδόβσκη εἶχε κλίση φυσικὴ στὴ λογοτεχνία' ἦταν γεννημένος γιὰ τὸ φιλολογικὸ στάδιο. Πολλὲς φορὲς διορίσθηκε σὲ κυβερνητικὲς καὶ ἰδιωτικὲς ὑπηρεσίες, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε νὰ κἀνῃ πουθενά. Ἐνα διήγημά του ἅμα δημοσιεύτηκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ περιοδικά, τοῦ ὄρισε μιὰ γιὰ πάντα τὸ μέλλον του.

Μορφωμένος ὅπως ἦταν, μὲ πνεῦμα παρατηρητικὸ καὶ ψυχὴ ποιητικὴ, τολμηρὸς στὶς ἰδέες, ἀπὸ τὸ δεύτερο χρόνον πού ἄρχισε νὰ δημοσιεύῃ ἐπροκάλεσε τὴν προσοχὴ τῶν ἐκδοτῶν καὶ τῶν ἀρχισυντακτῶν, πού θεωροῦνται οἱ πρῶτοι ἐκτιμηταὶ καὶ κριταὶ τῆς λογοτεχνίας.

Ὅπως δὲ καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς νεότερης νοστορίας, ἔτσι καὶ ὁ Γδόβσκη εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἔργων του ἀπέβλεπε μᾶλλον τιμητικά, καὶ γι' αὐτὸ, στὰν τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησε καὶ εἶδε στὶς τσέπες του 3.000 ρούβλια μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Σιουγάγεφ, ἐγέλασε μὲ τὴν καρδιά του καὶ μέσα στὴν καλοκάγαθία του τὸν ἐχαρakterίσεν ἀνόητο. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ φάνηκε μᾶλλον διασκεδαστικὴ ἢ ἀσχολία του ν' ἀποτελειώσῃ τὰ γράμματα.

Καὶ γιατί τόχα νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτόν; — συλλογίζονταν «τέτοιος ἐκδότης, νὰ σοῦ πῶ, δὲ βρίσκεται εὐκόλα... Μὰ ἡ ὄξω; *...

«Τυχαῖος εἶνε ὁ καπνὸς τῆς, ἀσύλληπτος σιὰ!»...

ἀπήγγειλε μὲ καγχασμό. «Ὅλοι τώρα θὰ τρομάξουν, νὰ πάρῃ ὁ διάλογος!...» Ἀλλὰ γιὰ τὸ μυθιστόρημα, — οὔτε λέξι.

Πῆρε ὅστερα τὸ χειρόγραφο καὶ τὰ γράμματα καὶ πῆγε στὴν τράπεζα καὶ ὅστερα στοῦ Σιουγάγεφ.

Γ'.

Γιὰ τὸν Γδόβσκη, πού ποτὲ ὡς τώρα δὲν εἶδε στὴν τσέπη του τόσες ἑκατοστάρες, ὅσα ἦταν τὰ δάχτυλα καὶ τῶν δυὸ του χειρῶν, ἢ τρεῖς χιλιάδες ἦτανε μιὰ ὀλόκληρη περιουσία. Τὴν ἴδια μέρα ἀφῆκε τὴν παλιὰ του κάμαρη, ἐνοίκιασε μιὰ ἰδιαιτέρη κατοικία, κ' ἐκβάλησε τὰ φτωχικά του ἔπιπλα καὶ ἀγόρασε μιὰ πολυτελὴ ἐπίπλωσι. Ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ γύριζε στὰ καταστήματα. Ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν οἱ ἐργάτες, ἐπηγαυνοῦχονταν οἱ χαμάληδες, ὅσοτου τὰ τακτοποίησεν ὅλα.

Καὶ ἐπειδὴ κάθε εὐμάρεια δὲν ἔχει καμμιάν ἀξία ἂν κανεὶς δὲν τὴν κληθῇ μπροστὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἂν δὲν ὑπάρξῃ κανένας πού νὰ τὴ ζουλέψῃ, ὁ Γδόβσκη ἀποφάσισε νὰ διοργανώσῃ ἓνα μικρὸ δεῖπνο.

Ἀπάνω σὲ ἀκριβὸ χαρτί καὶ μέσα σὲ μικροσκοπικοὺς φακέλλους ἔστειλε προσκλητήρια σὲ ἔξ ἀπὸ τοὺς γνωρίμους του, καὶ τὸ βράδυ ἐδοκίμαζε τὴν ἀπόλαυσι τῆς εὐλικρινῶς ἐκπληξῆς.

Ὁ φίλος του Μουρξίλωφ, ἐνθουσιώδης ποιητῆς, ἦρθε πρῶτος, καὶ σταμάτησε σαστισμένος στὸ κατώφλι τοῦ σαλονιοῦ.

— Ἄ, Πετράκη! Ἐφώναξε καταχαρούμενος ὁ Γδόβσκη. Εἶσαι ὁ πρῶτος! Μπράβο σου!

Καὶ τὸν φίλοισε μὲ περιπάθεια, ἐνῶ ὁ Μουρξίλωφ δὲν μποροῦσε ἀκόμα νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὸ θαυμασμό!

— «Ω διάολε!—είπεν επί τέλους. Τί συμβαίνει εδώ;!

— Στάσου άκόμα! δέν είδες όλο τό σπίτι!

Τή στιγμή εκείνη άκριβώς έφθαναν ό Τσουλκώφ και ό Τοπορήν, δυό άρχαίριοι συγγραφείς· κατόπι άπ' αυτούς άνέβαιναν ό έξυπνος έπιφυλλο-δογράφος και θεατρικός κριτικός Πούπκην και δύο άλλοι νέοι συγγρα-φείς.

— «Υστερ' από τήν πρώτη στιγμαία έκπληξι όλοι ρωτούσαν τόν Γδόβσκη:

— Μά τί τρέχει; Μήπως πουλήσατε τό μυθιστόρημα;

— «Όχι,—είπε γελώντας' έπήρα κληρονομιά! Πάμε νά σās δείξω τίς κατακτήσεις μου!

Και μεθυσμένος από τό θρίαμβό του ώδηγούσε τούς ξένους του από δωμάτιο σέ δωμάτιο και προκαλούσε τήν προσοχή τους στό κάθε τί.

«Η βραδυά πέρασε μέ μεγάλη ζωηρότητα και εύθυμία. Μπροστά σ' ένα λαμπρό δειπνο και μέσα στους άτμούς τής άφθονης σιαμπάνιας ή ζωη-ρότης άνέβαινε μέ άπίστευτη ταχύτητα στη διαπασών. Έννοείται πώς τό κέντρο τής γενικής προσοχής ήτανε ό νοικοκύρης και ή ξαφνική του εύτυ-χία, ό καθένας δέ προσπαθούσε νά τσουγκρήσει τό ποτήρι του μέ τό δικό του πειό δυνατά και νά τού λέγη εύχές.

«Ο Γδόβσκη κατασυγκινημένος από όλη αυτή τή διάχυσι έξακολού-θούσε νά λέγη:

— «Εγώ, νά σās πώ, γιά κάμποσο καιρό θά παύσω νά δημοσιεύω, γιατί θά καταγίνωμαι σ' ένα μεγάλο μυθιστόρημα. Θά παραστήσω, όπως ό Τολστόη στό δικό του «Πόλεμος και Ειρήνη», όλη τή σύγχρονη κοινωνία μας στά τελευταία τριάντα χρόνια. Έσπασα τό κεφάλι μου νά καταστρώσω τό σχέδιό του, αλλά δέ μου λέτε, μυθιστόρημα 30—50 τυπογρ. φύλλων πούς είν' εκείνος πού τό άποφασίζει σήμερα εύκολα;

— «Ψέγματα λές,—άφηκε μιá φωνάρα μέσα στην παραζάλη τού μεθυ-σιού του ό Μουρζίλωφ. Κάνε τώρα τά κόλλυβα αυτού τού νέου σου μυθι-στορήματος! Τώρα πού πλούτισες δέ μπορεί παρά νά τεμπελιάσης. Έγώ σέ ξέρω!

— Κι' από πού τό κατάλαβες σύ! — τόν διέκοψεν ό Τσουλκώφ, μικρόσωμος και μελαχροινός μέ μικρά ευκίνητα μάτια. «Ο Τιμόθεος, δόξα τώ Θεώ, είνε δύναμις!—εφώνάζε κάμνοντας μιá συμβολική χειρονομία μέ τό γρόθο του. Τό τάλαντόν, φίλε μου, δέ χάνεται έτσι εύκολα, θά ξή για πάντα! Για τό μυθιστόρημα τού Γδόβσκη, ζήτω!

— Αυτό ναί, άν μένη πιστός στις εύγενείς παραδόσεις και δέ μετα-μορφωθή σέ παχύσαρκο άστό!—είπεν ό Τοπορήν.

«Ο Τοπορήν ήτανε λαϊκός συγγραφέυς· στις γραμμές του έχυνε πάντα δάκρυα γιά τά δίκαια τού λαού σάν γνήσιος σοσιαλιστής, και ήτανε πάντα σκυθρωπός γιατί δέν έξεπληρώνοντο ή υπερβολικές του άπαιτήσεις.

— «Συγγραφέυς μέ γεμάτο τό στομάχι..., αυτό βέβαια δέν έχει καμμιά σχέση μέ τόν κύριο Τοπορήν,—παράτησε μέ ειρωνεία ό Πούπκην.

— «Όπως βέβαια και ό στενογράφος τών εφημερίδων!—άπήντησε μέ ζωηρότητα ό Τοπορήν.

— Μή φοβάσαι και δέ θά φανή προδότης!—εφώνάζεν άνασηκωνό-μενος ό Τσουλκώφ.

— Δέ θά φανώ προδότης!—είπε μέ θερμή έξαψη ό Γδόβσκη.

— Μπράβο!—είπε θριαμβευτικά ό Τσουλκώφ.

— Τιμοθεάκι, φίλε μου, έλα νά σέ φιλήσω, έτραύλισεν αισθηματικά ό Μουρζίλωφ, και έσκυψε στό μάγουλο τού Γδόβσκη.

— Περίεργο πρᾶμα!—είπε σκεπτικά ό Πούπκην.

— Αυτός ποτέ δέ μάς έκανε λόγο γιά κληρονομίες.

— Τό συγγενολόγι τών εύπατριδών είνε, πατέρα μου, άμέτρητο!—είπε κάποιος από τούς προσκεκλημένους.

— Τί τά θές, φίλε μου, αυτός θά παχύνη σά χοίρος και θά δήτε ότι θ' άρχιση νά μάς περιφρονᾷ, έμάς τούς τίμιους εργάτας,—σκυθρωπά παρα-πονέθηκε ό Τοπορήν.

— «Άλλ' ό Τσουλκώφ έσπευσε νά διαμαρτυρηθῆ:

— Καθόλου, παιδί μου! Αυτός είνε πνεύμα! Αυτόν τά χρήματα δέν τόν διαφθείρουν! Θά δῆς!

«Ο Μουρζίλωφ προχωρούσε κλονιζόμενος και τραγουδώντας ένα άγριο τραγούδι πού τό συνάδευε μέ έξωφρενικές χειρονομίες.

«Ο Γδόβσκη έμεινε περισσότερο άπ' όλους εύχαριστημένος από τήν έσπερίδα.

«Τώρα θά δόση και θά πάρη»—συλλογίζονταν, και τό πρωί τράβηξε στού Σιουγάγεφ.

«Ο Σιουγάγεφ τόν ύποδέχθηκε μέ άνοιχτή άγκαλιά και τού φώναξε γεμάτος χαρά:

— Τά διώρθωσα μέ τό μυθιστόρημα! Δεκτό στη «Ζωντανή Σκέψη!» Τί λαμπρό άνθρωπος αυτός ό άρχισυντάκτης! Θαυμάσιος δημοσιογράφος! «Προφανώς, μου λέγει, έχετε τάλαντο». Χα-χα-χά!

Και άστραφτε στό πρόσωπό του ή χαρά, τό δέ πλατύ γέλοιο τού παραμόρφωνε τή μορφή του.

— Σ' εύχαριστώ, ψυχή μου!—επρόσθεσε πλέοντας σέ αισθηματικό-τητας και σφίγγοντας τά χέρια τού Γδόβσκη. Κάτσε λοιπόν! Έφερρες τίποτε καινούργιούτσικο;

— Μά και τότε μορούσα νά προφτάσω! Έγώ μόλις τώρα έτακτο-ποιήθηκα. Νά, νά κύτταξέ με! Χθές ήρθαν στό σπίτι μου φίλοι...

«Ο Σιουγάγεφ κουνούσε τό κεφάλι του και γελοούσαν και τ' αυτιά του μέ τήν ιδέα ότι θά δῆ τό όνομά του δημοσιευμένο κάτω από τό μυθιστόρημα.

— Κανείς δέ με πιστεύει! Μά τό Θεό! Τώλεγα προχθές στό Χρημα-τιστήριο, τώλεγα στόν Τσουγγρέφ, τώλεγα στόν Άνόχοφ... Αυτοί γελοούσαν! Καλά, θά ιδούν. Χα-χα-χά!

Και τώρριξε πάλι στά γέλοια.

Δέν τού άρεσε τού Γδόβσκη αυτή ή χαρά του και τού είπε ξερά-ξερά:

— Έγώ κυρίως ήρθα νά συνεννοηθούμε πώς και πού πρέπει νά βλε-πόμαστε.

— Πουθενά,—είπε άπλώς ό Σιουγάγεφ. Έγραψες; φέρε το. «Όλο κι' όλο. Αν θές γιά έπίσκεψη, έτσι άπλώς, όρίστε. Έγώ σκοπεύω ίσα-ίσα νά όρίσω ζούρ-φιξ.

— Λοιπόν, πάει καλά, είπε ό Γδόβσκη, και έφυγε στό σπίτι του.

«Η ειδησι ότι τό μυθιστόρημα εγινε δεκτό ήτανε γι' αυτόν και εύχά-ριστη και δυσάρεστη. Από τό ένα μέρος έκολακεύθηκε γιά τήν κρίσι τού άρχισυντάκτου' έχαίρε, γιατί ό Σιουγάγεφ θά τόν κύτταζε μέ περισσότερο σεβασμό' από τό άλλο όμως μέρος τόν έπλήγωνε ή σκέψη ότι στό ιδικό του μυθιστόρημα θά φιγουράρη ύπογραφή ξένη.

Δὲν ἤθελε ὁμως νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ πολὺ στὰ αἰσθήματά του.

Ἐγεινεν ὁ,τι ἐγεινεν!

Δ.

Μετὰ μιὰ βδομάδα ἦρθε ὁ Τσουλκώφ στὸ Γδόβσκη καὶ μὲ ἀρελῆ καλοκάγαθία ἐφώνησε ἀπὸ τὴν πόρτα:

— Ἄν σκοπεύετε, κίριε Τιμόθσε, νὰ βγῆτε, ὦρα σας καλή! Μὴ στενοχωρηθῆτε, παρακαλῶ, ἦρθα μόνον γιὰ μιὰ στιγμή.

Ὁ Τσουλκώφ πάντα αὐτὴ τὴ φράσι εἶχε στὸ στόμα του ὅταν ἐπεσκέπτονταν φίλους του, ποὺ δὲν εἶχαν ἐπίσημο δεῖπνον.

— Ὅριστε, παρακαλῶ! Ἐγὼ ἀπόψε θὰ εἶμαι σπῆτι ὅλο τὸ βράδυ,— ἀποκρίθηκε ὁ Γδόβσκη καὶ εἶπε μὲ τὸ νοῦ του: «Χωρὶς ἄλλο νέα θάχωμε». Γιατὶ ὁ Τσουλκώφ ἐθεωροῦνταν ἀπὸ ὅλους κομιστὴς νέων. Ἄπ' αὐτόν οἱ συγγραφεῖς ἐμάθαιναν ποιὸς κρύβεται μὲ τὸ δεινὰ ψευδώνυμο, ποιὸς πόσα ἐπῆρε γιὰ τὸ τυπογραφικὸ φύλλο, ποιὸς ἔγραψε, ποῦ τὸ πούλησε καὶ πόση προκαταβολὴ πήρε. Ἦτανε δηλαδὴ ἕνας ἀπ' ἐκείνους ποὺ ὅλοι μὲ ἀρέλαια μὲν ἐπικρίνουν, ἀλλὰ καὶ ποὺ δέχονται μὲ εὐχαρίστησι νὰ τὸν ἀκοῦν.

— Καθῆστε,—εἶπεν ὁ Γδόβσκη. Ἀγαπάτε τσαΐ;

— Ἄν εἶνε μὲ κονιάκ...

— Χωρὶς ἄλλο!...

Ὁ Γδόβσκη ἐπίεσε τὸ κουδοῦνι καὶ ἔδωσε διαταγὴ σὲ μιὰ ὁμορφούταικη ὑπηρέτρια.

— Νοστιμούλα, βλέπω!—εἶπε γελῶντας ὁ Τσουλκώφ καὶ κλείοντας τὸ ἕνα μάτι.

Ἐπῆγαν εἰς τὸ γραφεῖο. Ὁ Γδόβσκη ἐκάθησεν ἐπάνω σὲ ἕνα σοφᾶ, ὁ δὲ Τσουλκώφ ξαπλώθηκε σ' ἕνα μακρὸν κάθισμα τεντόνοντας τὰ ξερά του πόδια καὶ κατιζόντας ἕνα πελώριο ποῦρο. Ροφθοῦσαν τὸ τσαΐ καὶ στὴν ἀρχὴ ἔλεγαν κοινοτοπίες:

— Γράφετε;—ρώτησεν ὁ Τσουλκώφ.

— Ὅχι ἀκόμα. Σκέπτομαι.

— Γράφετε, γραφετε; ἄλλοιῶτικα θὰ φανῆ πὼς ἔχει δίκη ὁ Τοπορὶν.

— Καὶ τί ἔλεγε ὁ Τοπορὶν;

— Ὅτι δηλαδὴ θὰ γίνετε τεμπέλης καὶ θὰ καττανήσετε ἕνας ἀπλοῦς ἀστὸς. Ἐγὼ ὁμως, ξέρετε, γιὰ σᾶς... Τὸ τάλαντον δὲν ἀφίνει τὸν ἄνθρωπο νὰ κοιμᾶται.

«Αὐτοί, καθὼς καταλαβαίνο, —εἶπε μέσα του ὁ Γδόβσκη—, θὰ μούφαλαν τὸν ἀναβαλλόμενον».

— Ἐχομε κανένα νέο;

Ὁ Τσουλκώφ ἠλεκτρίσθηκε.

— Ξέρετε, αὐτὸν τὸν τελευταῖο μῆνα, ἀφ' ὅτου δὲ φανήκατε στὴ δημοσιογραφία, μαζευθήκανε κάμποσα νέα...

Ζωήρεψε, τὰ μικρά του μάτια σπινθηρίσανε, καὶ ἄρχισε νὰ λέγῃ:

Ὁ ἐκδότης τῆς «Δύσεως» διεφώνησε μὲ τὸν ἀρχισυντάκτη. Τώρα ἀλληλοὑβρίζονται τρομερά! Ὅλα τὰ μυστικά βγήκαν στὴ μέση. Εἶνε νὰ γελᾶ. Ὁ Σβιστούλνιχ ἐμάλωσε μὲ τὴ γυναῖκά του... Μάλιστα! Καὶ ἕνα ἄλλο ἀκόμα. Νέο τάλαντο! Καὶ ποιός, νομίζετε;

— Ποιός;

— Ποτὲ δὲ θὰ τὸ μαντεύσετε! Ἰσα-ἴσα γιὰ πείσμα τοῦ Τοπορὶν... Ὁ Σιουγάγεφ, ὁ ἑκατομμυριούχος! Αὐτός, ξέρετε, κάνει διάφορες ἐπιχειρήσεις... Μεταλλεῖα, σιδηροδρόμους... Καὶ γράφει κι' ὅλας. Ὁ Στεπάνωφ τοῦ πήρε ἕνα μυθιστόρημα: «Δράμα σ' τὴν ἔρημο», καὶ πάει νὰ τὰ χάσῃ. Τὸ δημοσιεύει στὰ τελευταῖα φύλλα.

Ὁ Γδόβσκη ἔχαμογέλασε μὲ αὐταρέσκεια. Εἶτε μὲ τὸ δικό του, εἶτε μὲ ξένο ὄνομα δημοσιεύεται,—ἀδιάφορο! Τὸ βέβαιο εἶνε, ὅτι ἐπαινοῦν δικό του ἔργο. Πάει νὰ πῆ, αὐτὸς εἶνε πράγματι τάλαντον!

— Καὶ τί λέγει ὁ Στεπάνωφ;

— Αὐτὸς εἶνε κατενθουσιασμένος. Ἦμουνα χθὲς στὸ γραφεῖο του. «Ἀρμονία—ἔλεγε—, θαναμία γλῶσσα, ἔπειτα δέ, πρωτοτυπώτατο ἔργο! Συναρπαστικό!» Γιὰ τὸ Σιουγάγεφ δὲ λέγουν, πὼς ἂν τὸν δῆς, σοῦ φαίνεται σωστὸ κούτσουρο' οὔτε κἂν νὰ μιλήσῃ μάλιστα δὲ ξέρει. Ἐδῶ σὲ θέλω!

Ὁ Τσουλκώφ ἀφῆκε ἕνα σύνεφο καπνοῦ καὶ ἐπρόσθεσε σκαοπτικά:

— Νὰ σου τὸ λοιπόν, καὶ ἑκατομμύρια καὶ τάλαντον! Ὁ,τι μποροῦσε νὰ φθονήσῃ κανεὶς...

Ἦπτε τὸ τσαΐ του καὶ γιὰ τελευταῖο νέο ἐπρόσθεσε:

— Παντρεύομαι! Σᾶς προσκαλῶ στὸ γάμο.

Ὅταν ἔφυγε, ὁ Γδόβσκη ἦτανε εὐθυμὸς. Οἱ ἐπαινοὶ τοῦ Στεπάνωφ, αὐτοῦ τοῦ παλινοῦ λογογράφου, ἦτανε γι' αὐτόν ζολακευτικοί, ἀφοῦ μάλιστα δὲ λεχθήκανε ἀτομικῶς γι' αὐτόν. Ἠθέλησε νὰ μοιράσῃ τὴ χαρὰ του μὲ τὸν Σιουγάγεφ. Ἐντύθηκε, μολονότι δὲ ἦτανε περασμένη ἡ ὦρα, πῆγε στὸ σπῆτι του.

Ὁ Σουγάγεφ μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὸ θέατρο.

— Ἐ, Τιμοθεάκι,—τοῦ εἶπε φιλικᾶ πᾶμε νὰ δειπνήσωμε;

— Πᾶμε.

Καὶ ἐπῆγαν εἰς τοῦ Κοντάν.

Καὶ μέσα στὸ ἄπλετο φῶς τοῦ σαλονιοῦ, μέσα στοὺς ἤχους μιᾶς ρομαντικῆς ὀρχήστρας, ὁ Γδόβσκη τοῦ διηγήθηκε ὅ,τι τοῦ εἶχε πῆ ὁ Τσουλκώφ, ὁ δὲ Σιουγάγεφ κυριεύθηκε ἀπὸ ἀνεκφραστοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

— Ἴσως γράφουν καὶ στὶς ἐφημερίδες,—εἶπε.

Ὁ Γδόβσκη χαμογέλασε.

— Δὲν πιστεύω! Θὰ περάσῃ ἀκόμα πολὺς καιρὸς. Γιὰ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ οὔτε παρουσιάζονται κἂν οἱ κριτικοί. Περιμένε σὲ λιγάκι νὰ ἐκδόσῃς ἰδιαίτερο βιβλίον, καὶ τότε θὰ μῆς καὶ σὲ μεγάλο περιοδικό. Τότε θὰ ἔλθουν καὶ οἱ κριτικοί. Θὰ γραφοῦν ἄρθρα, θὰ γραφοῦν κριτικὲς, καὶ τότε—νὰ καὶ τὸ ὄνομα!

Ὁ Σιουγάγεφ ἄκουε μὲ κλεισμένα τὰ μάτια, μὲ τὸ πλατὺ του δὲ πρόσωπο, τὰ κόκκινα μουστάκια του καὶ τὰ φουσκωμένα μάγουλά του ἔμοιαζε παχιά γάτα ἀπὸ κείνες ποῦ βλέπει κανεὶς ξαπλωμένης σὲ βιτρίνες μερικῶν καταστημάτων.

— Θὰ σὲ χρυσώσω, Τιμοθεάκι!—εἶπε γεμάτος αἰσθημα.

Ὁ Γδόβσκη ἀμέσως θυμήθηκε.

— Ἦθελα γιὰ τὴν ὦρα νὰ σοῦ ζητοῦσα 500 ρούβλια.

— Στάς διαταγὰς σου! Τὰ θέλεις τώρα;

Καὶ βγάζοντας τὸ πορτοφόλι του τοῦδωσε 200.

— Τὰ ἄλλα αὔριο. Πέρασε ἀπὸ τὸ γραφεῖο.

Ὅταν ὁ Γδόβσκη γύρισε στὸ σπῆτι του, τοῦ ἦλθαν ὅλες ἡ βραδυνὲς

έντυπώσεις και έπεσε σὲ μελαγχολία. Ἡ αἰσχροκέρδεια τοῦ παρουσιάσθηκε ὀλόγυμνη καὶ αἰσθάνθηκε πόνο στὴ ψυχὴ. Ὅλα λοιπὸν ὅσα ὑπέφερε καὶ γιὰ ὅσα ἔπασχε, θὰ χρησιμέψουν γιὰ ὑλικὸ τῶν ἐπαίων γιὰ τὸν Σιουγάγεφ! Καὶ αὐτὸς, ἕνα παχύδερμο γουροῦνι, θὰ δέχεται αὐτοὺς τοὺς ἐπαίους, οἱ ὁποῖοι κατὰ δίκαιο λόγο ἀνήκουν μόνο σ' αὐτόν, τὸν Γδόβσκη!

Ἄλλ' αὐτὸ εἶνε καθαρὸ πούλημα τῶν πρωτοτοκίων γιὰ ἕνα πιάτο φακῆ!...

Καὶ στρυφογύριζε πάνω στὸ μαλακὸ του κρεβάτι πνιγμένος σὲ ἀνέκφραστη ἀγωνία. Στὴ φαντασία του παρουσιάζονταν συγκεχυμένες εἰκόνες. Καὶ σκέπτονταν. Στὴν παραγμένη ψυχὴ του ἐφούσκωνε μιὰ τρομερὴ κρίσις. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ὥρα ἤσυχος ὁ Γδόβσκη ἀποφάσισε: «Ἄφριο θὰ ἀρχίσω νὰ γράφω. Θὰ γράφω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου» δὲν μπορῶ νὰ μὴ γράφω. Ἀπὸ αὔριο θὰ ἀρχίσω».

Καὶ κοιμήθηκε.

Ε'.

Ἄ Γδόβσκη ἔγραψε καὶ πούλησε στὸν Σιουγάγεφ ἀκόμα δυὸ διηγήματα, τὰ ὁποῖα δημοσιεῦθηκαν τὸ μὲν ἕνα στοῦ Στεπάνωφ, τὸ δὲ ἄλλο στὴν «Ἀγγή». Ὁ Σιουγάγεφ πολὺ εὐκόλα μποροῦσε νὰ δημοσιεῖ τὰ ἔργα του νὰ μιὰ περίπτωσι πού κοντὰ στὸ τάλαντο ἔκαναν τὸ θαμὰ τους καὶ τὰ ἑκατομύρια. Γιατί οἱ ἐκδότης ἀπὸ ὑστερολογισμὸ γιὰ τὴν ὑποστήριξι ἑνὸς τέτοιου συνεργάτου ἂν τυχόν τὸ περιοδικὸ πάθαινε καμμιά ξαφνικὴ κρίσις, καὶ τὰ λαμπρὰ του ἄλλως τε ἔργα εὐχαρίστως δημοσίευαν, καὶ δὲν στενοχωροῦνταν στὴν πληρωμὴ τῶν δημοσιευομένων.

Ὁ Σιουγάγεφ θριάμβευε. Ὅταν στὶς μεγάλες σελίδες τοῦ περιοδικοῦ εἶδε τυπωμένο τὸ μυθιστόρημα καὶ ἀπὸ κάτω τὴν ὑπογραφή «Σ. Σιουγάγεφ», ἔτρεξεν ἀμέσως στοῦ Γδόβσκη καὶ σὰν μπόμπα ὄρμησε στὸ γραφεῖό του.

Μὲ κατέλλο ἀπὸ γούνα πολύτιμη καὶ μὲ περιλαίμιο γύρω στὸ λαιμὸ γιὰ τὸ κρῖο, στάθηκε ὅπως ἦταν στὴ μέση τοῦ γραφείου καὶ κουνώντας θριαμβευτικὰ τὸ φυλλάδιο τοῦ περιοδικοῦ φώναζε καταχαρούμενος:

— Τυπώθηκε! Καὶ τὸ ὄνομά μου ἀπὸ κάτω! Τώρα τετέλεστα! Ἐγώ, — συγγραφεὺς! Τί χαρὰ, ἔ Τιμοθεάκι; Ὡς στὸ νέο ἔτος κάθ' ἑβδομάδα συνέχεια καὶ στὸ ξόφυλλο, καὶ μέσα, καὶ στὶς εἰδήσεις! Ὅλο: «Στέφανος Σιουγάγεφ!» Ἀγκάλιασέ με!

Καὶ ἀγκάλιασε τὸν Γδόβσκη τόσο δυνατὰ, ὥστε λίγο ἔλειψε νὰ τοῦ σπάσῃ τὰ πλευρά του.

Ὁ Γδόβσκη πῆρε τὸ περιοδικὸ καὶ ἄρχισε νὰ φυλλομετρῆ τὸ μυθιστόρημά του μὲ ἀνέκφραστη θλίψι. Τοῦ ἦρθαν στὸ νοῦ ὄλες ἢ έντυπώσεις καὶ ὅσα δοκίμασε γιὰ νὰ τὸ γράψῃ. Ὁρμητικὴ ἐμπνευσι, συγκίνησι δυνατὴ καὶ μιὰ ἠρεμὴ χαρὰ. Τοῦ ἄρесе αὐτὸ τὸ ἔργο, καὶ νὰ το τυπωμένο, ἀλλὰ — κρῖμα! — ὄχι μὲ τὸ δικό του τὸ ὄνομα, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα κάποιου Σιουγάγεφ!... Καὶ δὲν ἦταν τόσο φιλικὸ τὸ βλέμμα πού ἔρριξε στὸν Σιουγάγεφ, τὴν ὥρα πού αὐτὸς βηματίζει μὲ πελώρια ἀπὸ χαρὰ βήματα, πελώριος, σὰν ἔλεφας μέσα στὸ κλουβί, καὶ φώναζε:

— Τώρα πλέον ὁ Τσουγγέγεφ θὰ πιστέψῃ, καὶ ὁ Ἀνόχοφ... Μὲ λίγα

λόγια, πόσο χαίρω, καίμνε Τιμόθες, δὲ μπορῶ νὰ σοῦ τὸ παραστήσω. Ἔτσι μοῦρξεται νὰ τοὺς ἀγκάλιασω ὄλους καὶ νὰ τοὺς φιλήσω! Σὲ βεβαίω! Ἐπροσκάλεσα τὸν Στεπάνωφ νὰ γευματίσωμε. Τοῦ λέγω: θὰ σοῦχω ἕνα ψητὸ γουρουνάκι, ἕνα ζωντανὸ μερτζάνι καὶ φρούλες! Δὲν παραδέχτηκε ὁ γεροντάκος· εἶ δὲ μὴ, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲ θὰ τὰ λυπούμουν! Μὰ τὸ Θεό! Πῶς μὲ συνεχάρουνταν ὄλοι, πῶς μ' ἐπαινοῦσαν!...

Καὶ μ' ἕνα μορφασμὸ σουφρόνοντας τὰ μάτια του κτύπησε τὸν Γδόβσκη καὶ κινώντας ἐπιληκτικὰ τὸ δαχτύλου του,

— Θὰ μὲ φθονήσῃς! — εἶπε.

Ὁ Γδόβσκη δαιμονίστηκε.

— Ποιόν; Ἄ! Ἐγὼ ξέρω ὅ,τι ξέρω, καὶ τὰ ἄλλα — στὸ διάολο!

— Μὰ κτύπησε, νὰ ζήσης, Τιμοθεάκι, — εἶπε τρυφερὰ ὁ Σιουγάγεφ —, ὅ,τι ξέρεις ξέρε το· θὰ τὸ φυλάγῃς ὁμως μυστικὸ, ἔ; Καὶ ἔπειτα, τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, αὐτὴ τὴν εὐχαρίστησι τὴν ἔχω ἀγορασμένη μὲ τὰ χρήματά μου!

— Κατολαβαίνο! — ἀπάντησε ξηρὰ ὁ Γδόβσκη, καὶ τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη τοῦ ἦρθε ν' ἀρπάξῃ μιὰ αὐτὸν τὸν αἰθιάδη Σιουγάγεφ καὶ νὰ τὸν πετάξῃ ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα. Συνεκρατίθηκε ὁμως καὶ ὑποκρίθηκε ἕνα βεβιασμένο χαμόγελο.

Ἡ χαρὰ ξαναφάνηκε στὴ μορφή τοῦ Σιουγάγεφ.

— Ἔτσι λοιπὸν! Ἐγὼ φεύγω, — εἶπε ἀποχαρῆτωντας τὸν Γδόβσκη, καὶ ἐπρόσθεσε: μήπως θέλεις τίποτε... χρήματα;

Ὁ Γδόβσκη ἐξαγριώθηκε σὰν νὰ τὸν κεντῆσαν.

— Ὅχι, εὐχαριστῶ!

— Δηλαδή ἂν θέλῃς...

Ἄλλ' ὁ Γδόβσκη τοῦκαμε μιὰ ἀρνητικὴ χειρονομία.

— Χαίρε λοιπὸν, ἀφοῦ εἶν' ἔτσι, — καὶ ἔφυγε ὁ Σιουγάγεφ.

Ὁ Γδόβσκη τὸν προβόδεσε ὡς ἕνα διάστημα κ' ὕστερα γύρισε στὸ σαλόνι του καὶ ἔπεσε κουρασμένος στὸ διβάνι.

Γιατί τοῦ ἦταν τόσο δυσάρεστη ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ τοῦ βλάκα κάτω ἀπὸ τὸ δικό του τὸ μυθιστόρημα; Τί εἶνε τὸ ὄνομα; Ἐνας ἀπλοῦς ἦχος! Καὶ ὁμως τώρα πολὺ καλὰ καταλάβαινε πῶς αὐτὸ τοῦ ἦταν δυσάρεστο, βαρὺ καὶ προσβλητικὸ. Σὰν νὰ εἶχε δόσῃ σ' ἕνα ξένο τὸ δικό του τὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ υἱοθετήσῃ· σὰν νὰχε προδόσῃ τὴ γυναῖκά του!

ΣΤ'.

Ἡ ζωὴ τοῦ Γδόβσκη εἶχε ἀλλάξει ὄλος διόλου· γίνηκε μιὰ ἀντινομία παράξενη καὶ βασανιστικὴ. Ἀπὸ τὴ μιὰ ἦταν συγγραφεὺς· ὄρεις κάθονταν στὸ γραφεῖό του καὶ ἔγραφε· ἀπὸ τὴν ἄλλη ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἀρνήται ἐμπρὸς στοὺς ἄλλους τὴν κλῆσι καὶ τὴν ἐργασία του. Στὴν ἀρχὴ ἀκόμα σύχναζε στὰ γραφεῖα τῶν ἀρχισυντακτῶν, ἀλλ' ἢ ἴδιες πάντα ἐρωτήσεις: «τί γράφετε; πού τυπώνετε;»· στὶς ὁποῖες ἦταν ὑποχρεωμένος ν' ἀπαντᾷ μὲ ψευτιές, ἄρχισαν νὰ τὸν βασανίζον σὰν ἐφιάλτης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὲς ἢ σχέσεις του μὲ τοὺς προσηγορευμένους φίλους ἄρχισαν νὰ χαλαρώνονται, μὴ ἔχοντας δὲ πλέον κοινὰ συμφέροντα μαζί τους, μὲ τὸν καιρὸ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς γνωστίμους τοῦ φιλολογικοῦ κύκλου, μολονότι διψοῦσε τὴ συναναστροφὴ τους, κ' ἔτσι κατάντησε σὲ μιὰ βασανιστικὴ μόνωσι.

Σπανίως μόνον κάπου σέ παρασκήνια ή σέ κανένα δειπνο γιά κάποια ήθοποιό τύχαινε νά συναντᾶται μέ τόν Πούπκη. Μιά μεγάλη όμως έφημερίδα πήρε κι' αὐτόν ὑπό τήν προστασία της, τοῦ ἀνοίχθηκε κι' αὐτοῦ ἕνα ποιό εἶφύ και κανονικό στάδιο, κ' ἔκανε ὑπερβολικά τόν βαρῦ.

Ὁ Γδόβση ἄρχισε λίγο-λίγο νά μή χωνεύη αὐτόν τόν ἄνθρωπο μέ τὰ ξερά πόδια, τὰ καρρέ του πανταλόνια, τὰ κόκκινα παπούτσια, τό κοντό παλτό, και μέ τήν πελώρια μύτη, πού πάνω της αἰώνως ταλαντεύονταν τὰ πενσέ. Αὐτός δέ πάλιν, σάν γιά νά φαρμακώνη τό Γδόβση, τοῦ ἔπαναλάμβανε γιά μυριοστή φορά στίς κουβέντες του τή φράσι: «Ἐμεῖς οἱ οἱ συγγραφεῖς...»

— Σεῖς... σεῖς οἱ συγγραφεῖς!.. Εἶστε ἀπλοῦστατα ἕνας ψευταρᾶς ἔφημεριογράφος, ὅχι συγγραφεύς!... — τοῦ εἶπε μία φορά ὁ Γδόβση παραγμένος ἀπό τό ἀλαζονικό του ἕφος. Δέν ἦτανε ὅμως δυνατόν νά ταραξῆ κανέναν τόν Πούπκη. Τοῖσφιξε μία ματιά, χαμογέλασε και τοῦπε:

— Ἐχω τὰ ἴδια δικαιώματα πού ἔχει και ὁ παραιτημένος μυθιστοριογράφος!...

— Ἄπ' αὐτό τό πλευρό νά κοιμᾶσαι!

— Ἀῖ, οἱ μεταγενέστεροι θά μᾶς κρίνουν! — εἶπε μέ σοβαρότητα ὁ Πούπκη, ὁ δέ Γδόβση αἰσθάνθηκε τόν ἑαυτό του νικημένο.

Ποιό συχνά ἀπό κάθε ἄλλο τόν ἐπισκέπτετο ὁ Τσουλκόφ γιά νά... δανεῖται χρήματα. Ὁ Γδόβση δέ μπορούσε νά τοῦ ἀρνήται ἀπό φόβο μή τόν χάσῃ, και πάντα χαρούμενος τόν ὑποδέχονταν και μέ ἀπληστία ἄκουε ὅλες τίς φλυαρίες πού τοῖσφιφερε μπόλικες ἀπ' ἔδω κι' ἀπ' ἐκεῖ ὁ Τσουλκόφ.

Τά συμφέροντα τοῦ Γδόβση και τοῦ Σιουγάγεφ δεθῆκανε τόσο πολύ, ὥστε οἱ δύο τους ἔγειναν ἕνας. Ὁ Γδόβση ἦτανε συγγραφεύς χωρίς νά μπορῆ νά κἀνη και τίποτα ἄλλο· εἶχεν ὅμως συγχρόνως ἀνάγκη μέσον γιά νά ζῆ, κι' αὐτά τοῦ τᾶδινε τό ἀδιόρθωτο πλεόν συμφωνητικό πού εἶχε κλείσει μέ τόν Σιουγάγεφ. Ὁ Σιουγάγεφ, ἀπό τό ἄλλο μέρος, σέ ὅλη του τή ζωή μία μοναδική ἐπιθυμία εἶχε, νά γείνη συγγραφεύς· και ἀφοῦ τό ἐπέτυχε, θά προτιμοῦσε μάλλον νά χάσῃ τήν περιουσία του κι' αὐτή τή ζωή του, παρά ν' ἀρνηθῆ τή νέα μεγάλη δόξα. Κ' ἔτσι οὔτε ὁ ἕνας, οὔτε ὁ ἄλλος μπορούσε νά χαλάσῃ αὐτό τό σύνδεσμο· ἦτανε σάν δυό ἀλληλέγγυοι ἔνοχοι τοῦ ἴδιου κακουργήματος, σάν δυό ἀχώριστοι κιβδηλοποιοί.

Συχνά ἤρχοντο και σέ λόγια. Ὁ Γδόβση φλυαροῦσε ὅτι ἔχασε τό ὄνομά του στή φιλολογία, πολλές φορές δέ και ἔβριζε τόν Σιουγάγεφ ὅταν ἐθύμωνε.

— Σάν τό Σατανά ἔχεις ἀγορασμένη τή ψυχή μου! — τοῖσφιγε.

— Δέν πᾶς νά φρονιάξῃ ὅσο θές! — ἔλεγε μέ ἀφέλεια ὁ Σιουγάγεφ. Τώρα, στήν ἐποχή μας, τόν ψυχῶν ἢ τιμῶν δέν εἶνε δά και πολύ ἡμέλές· κούτταζε ὅμως πόσα ἐγώ σέ πληρώνω!

Ὁ Γδόβση ἄμα χωρίσθηκε ἀπό τοὺς δικούς του φιλολογικούς κύκλους δέ μπόρεσε νά μπεῖ μήτε σέ ἄλλους. Ἐγείνε ἄνθρωπος μέ χωρίς ὀρισμένη κατεύθυνσι, ἡ δέ κοινωνία μπροστά στοὺς τέτοιους λαβαίνει μία κάποια περιφρονητική στάσι. Γυρεῖ ἀπό κάθε ἄνθρωπο, ἔστω και γιά τὰ μάτια, νά κἀνη κάποιο ἔργο· τόν ἄεργο τόν ἀποσφρέφεται. Ἐμπε, ὅπως-ὅπως, ἔστω και σέ κανένα φιλάνθρωπικό κατᾶστημα, κἀνε ἀκόμα και συλλογή γραμματοσήμων, κἀνε, τέλος πάντων, πᾶς ἔχεις κάποια ὀρισμένη δουλειά, κάποια καθήκοντα.

Εἶνε ἀλήθεια πᾶς και ὁ Γδόβση εἰργάζετο· ἔγραφε διηγήματα, ἔγραφε μυθιστορήματα, κάποτε κλεισμένος ὀλόκληρη ἑβδομάδα· δέ μπορούσε ὅμως νά τό ὀμολογήσῃ και νά φανῆ στόν ἔξω κόσμο ὡς ἄνθρωπος ἀπησχολημένος.

Γύρω του σχηματίσθηκε ἕνας παράξενος κόσμος. Νέοι, πού ἦταν γνωστοί στήν κοινωνία ὡς τεχνίτες στίς διασκεδάσεις· γέροι ξαναμωραμένοι, χαρτοπαῖκτες και κάθε λογῆς παῖκτες· ἡ νεολαία ἡ ἀργόσχολη και ἀκαμάτρα τῶν πεσοδρομίῶν τῆς Πετροπόλεως· οἱ τακτικοί ἐπισκέπται τῶν λεσχῶν και τῶν χαρτοπαικτεῶν ἄνθρωποι χωρίς ὀρισμένη κοινωνική θέσι. Αὐτή ἦταν ἡ κοινωνία πού συναντοῦσε, πού συναναστρέφονταν, πού χαιρετοῦσε, χωρίς νά γνωρίζῃ μήτε τήν ἰδιαίτερή της ζωή, μήτε τὰ οἰκογενειακά της κέντρα. Και σάν ἄνθρωπος ὅλος διόλου ἐκτροχιασμένος, ἔπασχε και βασανίζονταν πέρφοντας ἀπό τό ἕνα ἄκρο στό ἄλλο. Κάποτε, εἶπαμε, ἔγραφε ὀλόκληρες ἑβδομάδες κατάκλειστος· κατόπιν τῶσφιξε σέ ἀγαλλίνωτη διασκέδασι και ἡδυστάθεια ξενυχτώντας ἐμπρός στά τραπέζια τοῦ χαρτοπαιγνίου, μέσα στά ξενοδοχεῖα, ἀνάμεσα σέ γυναῖκες.

Κάποτε τοῦ φαίνονταν πᾶς στήλῃθεια ἐπούλησε τή ψυχή του στό Διάβολο και αἰσθάνονταν νά τοῦ φεύγῃ τό ἔδαφος. Στίς τέτοιες στιγμές τοῦ ἔρχονταν νά τόν σφᾶξῃ τόν Σιουγάγεφ τόσο μῖσος αἰσθάνονταν ἕναντιόν του. Ὁ δέ Τσουλκόφ, χωρίς τίποτε ἀπό αὐτά νά καταλαβαίνει, τόν ἐρέθιζε μέ τίς φλυαρίες του.

Περισσότερο ἀπ' αὐτόν παρά ἀπό τίς κανησιολογίες τοῦ Σιουγάγεφ ἐμάθαινε γιά τίς προόδους τοῦ τελευταίου. Ὁ Σιουγάγεφ διοργάνωνε πλούσιες ἑσπερίδες, ὅπου σύναζαν συγγραφεῖς, καλλιτέχνες, ἡθοποιοί. Εἶχε κατάλῃβη θαυμάσια τή σημασία τῆς ρεκλάμας, οἱ δέ ρεφορτερ δέ λογάριζαν ἐπαίνους και θυμιάματα στίς γραμμές των γι' αὐτόν. Τό ὄνομά του ἔγεινε πασίγνωστο σάν ὄνομα περιφημῆς θεατρίνας, ὄνομα ὅμως μέ πολλή βαρύτητα, πού δέ μπορούσαν οἱ συγγραφεῖς νά τοῦ ἀρνηθοῦν μεγάλο τάλαντο.

— Εἶνε κάτι τι ἔκτακτο, — εἶπε ὁ Τσουλκόφ· τοὺς τρελλαίνει ὅλους ἀναξαιρέτως! Νά τόν ἀκούσῃς, στίς ὀμιλίες του εἶνε ὅλος διόλου στενόμυαλος και στή συμπεριφορὰ του σωστός μπακάλης πού μόνο ξέρει τί θά πῆ ρεκλάμα και πᾶς νά ξεμπερδεύῃ χοντροδουλειές· και ὅμως στά γραφόμενά του βλέπει ἕνα σωστό δημοκράτη, τοῦ ὁποίου τό αἶσθημα εἶνε «βαθῦ συναίσθημα λήπης και κακία ἐκδικητικῆς». Ἐδιάβασες τόν «Ἀνόνημο» του; Διήγημα μικρό, ἀλλά ὀλόκληρο δρῆμα! Και τί δύναμι!

Ὁ Γδόβση τόν ἄκουε και μόλις ἐσυγγρατοῦσε τήν ἀγανάκτησί του. Ὡ! πόσο θά εὐχαριστοῦνταν νά μπορούσε νά κυλοῦσε αὐτόν τόν Σιουγάγεφ στή λάσπη!

Ὁ Γδόβση δέ μπορούσε νά μή γράψῃ. Πολλές φορές ἐσυγγρατοῦνταν, και δέν πλησίαζε τό γραφεῖο του· ἀλλ' ἡ εἰκόνες ἕστερα ἄρχιζαν νά τόν βασανίζουν, ἡ καρδιά του πλημμυροῦσε ἀπό αἶσθημα, ἐκαίονταν ἀπό φλόγα, — και ἐκάθονταν ἔπειτα και ἔγραφε σά μανιακός. Ἄμα ἔλειωνε, ἔπιανε τό χειρόγραφο του και τῶσφιβε· ἔτρεπε γι' αὐτό. Ἄλλ' ὁ καιρός περνοῦσε, τὰ χεῖματα τελείωναν γλήγορα και παίρνονταν τό χειρόγραφο, τῶσφιρε μέ κατάρες ἀπό μέσα του στό Σιουγάγεφ. — Νά, πάρε! — τοῖσφιγε μέ μῖσος και περιφρόνησι. Ἄλλ' ὁ Σιουγάγεφ εἶχε πλέον συνειθίσει ἀπό τίς τελευταῖες μέρες σ' αὐτόν τόν τρόπο και τόν ὑποδέχονταν μέ χαμόγελο:

— Πόσα τυπογραφικά εἶνε;

— Πέντε!

Και ο Σιουγάγεφ άμέσως τούδιδε τὸ συνάλλαγμα :

— Σὺ μόνον γράφε, Τιμοθεάκι, καὶ μεῖς πάντα θά κάνομεν ὅ,τι χρειάζεται.

Ὁ Γδόβσκη ἐγίνονταν χλωμὸς ἀπὸ ἐκδίκησι, ἀλλὰ δὲν εὔρισκε τί νὰ πῆ. Ὁ Σιουγάγεφ εἶχε τὸ δίκιο του· μεταξύ τους ὑπῆρχε συμφωνία, τῆς ὁποίας τοὺς ὄρους ἐκτελοῦσε μὲ ἀκρίβεια καὶ εὐσυνειδησία. Τὸ κακὸ ὅμως ἦταν, ὅτι καμμιά φορὰ ὁ Σιουγάγεφ, μεθυσμένος ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες του, λησμονοῦσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἄρχιζε νὰ κανχᾶται ἐμπρὸς καὶ σ' αὐτὸν τὸν Γδόβσκη. Αἱ ! αὐτὸ πλέον ἦταν ἀνυπόφορο !

— Ἄρχισες, βλέπω, καὶ ξεχνιέσαι ! τοῦλεγε. Νὰ κανχᾶσαι ἐμπρὸς σὲ ἄλλους, τὸ καταλαβαίνω· μὰ νὰ τολμᾶς νὰ ἰδιοποιησῶ ὅ,τι δῆποτε καὶ μπροστά μου ! Δὲ σοῦ τὸ ἐπιτρέπω ! Ὅλα δικά μου εἶνε ! Ἡ σκέψεις μου, τὸ αἱμά μου !

Ὁ Σιουγάγεφ φοβοῦνταν αὐτοὺς τοὺς παροξυσμοὺς καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν καθησυχάζῃ.

— Δὲ βαρύνεσαι, καῖμένε ! Ἔτσι ἀπλῶς τὸ εἶπα· τί θυμώνεις !

— Σκασμὸς ! Δὲν εἶν' ἔτσι ! Σοῦ φθάνει ὅτι κανχᾶσαι στὴν ἀπουσία μου ! Μπροστά μου νὰ μὴ τολμᾶς !

Ἄλλη φορὰ πάλι εἶχαν ἄλλον εἶδους κουβέντες. Ὁ Σιουγάγεφ μὲ ὕφος σοβαρὸ καὶ συνοφρωμένος ἔλεγε στὸν Γδόβσκη :

— Ὅλοι ἀποροῦν πόθεν αὐτὸς ὁ ἀπαισιόδοξος χρωματισμὸς στὰ ἔργα μου. Καὶ πράγματι. Ὅλα σου τὰ ἔργα πνέουν μιὰ θλίψι, μιὰ μελαγχολία. Δὲν εἰμπορεῖς ἔτσι τίποτα εὐθυμότερο ;

Ὁ Γδόβσκη εἰσῆκνε τοὺς ὄρους του περιφρονητικᾶ :

— Νὰ πῆς ν' ἀγοράσῃς μὲ τὴν ἀνάλογη τιμὴ ! Ἐγὼ γράφω ὅ,τι ξέρω καὶ αἰσθάνομαι.

— Αἴντε πάλι ! Θύμωσες πάλι ! — ἔλεγε δειλὰ ὁ Σιουγάγεφ. Ἐγὼ ἔτσι, ἀπλῶς..., εἰ δὲ μὴ ὅλοι εἶνε εὐχαριστημένοι...

— Κ' ἐγὼ ἔτσι, ἀπλῶς..., ἀπαντοῦσε ξερὰ ὁ Γδόβσκη.

— Γράφε λοιπὸν ὅπως θέλεις· μόνον γράφε, — τοῦλεγε μὲ γλυκὸ καὶ καθησυχαστικὸ ὕφος ὁ Σιουγάγεφ, καὶ βγάζοντας τὸ σημειωματάριό του ἄρχιζεν ἄλλη κουβέντα.

— Νά, ἐδῶ ἔχω κατὶ παραγγελίες· πρέπει κανεὶς νὰ τὶς τελειώῃ ἔτσι..., καλὰ καὶ γρήγορα.

Κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγη παῖσι ἐπρόσθετε μὲ αὐταρέσκεια :

— Κομμάτια θέλουν νὰ μὲ κάνουν. Δὸς' ἐδῶ, δὸς' ἐκεῖ ! Φοβερὸ πρᾶγμα ! Νά, τώρα γιὰ τὸ ἐρχόμενο ἔτος ὑποσχέθηκα στοὺς «Διαλόγους» διήγημα ὡς πέντε τυπογραφικῶν, στὴν «Ζωντανὴ Σκέψι» ἐξάπαντος ἓνα μυθιστόρημα, ἀκόμα καὶ στὴ «Σπορά» δυὸ τυπογραφικὰ. Στους «Διαλόγους» μοῦ τὸ ζήτησαν γιὰ τὸν Ἰανουάριον· κατὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴ. Ξέρεις, ἐκεῖ τὰ ἐργοστάσια...

Ὁ Γδόβσκη ἐγείνεν ἔξω φρενῶν.

— Ἐγὼ δὲ σοῦ γράφω ὁπόταν θέλῃς σὺ, ἀλλ' ὅταν θέλω ἐγὼ !

— Τὸ ξέρω, φίλε μου, ἀλλὰ μιὰ φορὰ πού τὰ ὑποσχέθηκα...

— Δὲν σοῦ ἐγγυώμαι...

— Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ ! Ἐγὼ ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἔξῃ θά σοῦ πληρῶνῶ ἀπὸ 500 ρούβλια. Κατάλαβε ; ἀπὸ 500 ! — τοῦπε μιὰ φορὰ ὁ Σιουγάγεφ, ὅταν εἶδε πὼς ἄρχιζε νὰ τὸν δυσκολεῖ ὁ Γδόβσκη.

— Καλὰ, θὰ προσπαθῶ...

Καὶ ἔγραφε γιὰ τὸ Σιουγάγεφ, καὶ ὁ Σιουγάγεφ τὰ δημοσίευε καὶ ἀπολάμβανε τὴν ἡδονὴ τῆς φανταστικῆς φιλολογικῆς δόξας.

Z'.

Ὁ Γδόβσκη ἐγείνεν ἀγνώριστος. Τόσο πολὺ μετεβλήθηκε στὰ τελευταῖα χρόνια. Τὸ πρόσωπό του ἐγείνε πλατὺ καὶ χλωμὸ· τὰ μάτια του ἔβγαζαν μιὰ λάμψι πυρετοῦ, καὶ ἡ κινήσεις του φανέροναν μιὰ ἀνίσχυρη ἀνυπομονησία. Ἐβασανίζονταν διαρκῶς μ' αὐτὲς τὶς τερατώδεις σχέσεις του μὲ τὸ Σιουγάγεφ καὶ ἔλυονε πού δὲ μπορούσε νὰ εὔρη ἐπὶ τέλους μιὰ διέξοδο ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατάστασι.

Τὶ εἶνε τὸ ὄνομα ; Ἀπλοῦς ἴχθος. Τὶ εἶνε ἡ δόξα ; Καπνός. Ὅταν ὅμως ἐδιάβαζε στὶς ἐφημερίδες τὸ ὄνομα τοῦ Σιουγάγεφ καὶ μάλιστα μὲ τὴν προσθήκη «ὁ ἡμέτερος μεγαλοφυῆς συγγραφεὺς», ὅταν κάτω ἀπὸ τὰ δικά του τὰ ἔργα ἔβλεπε τὴν ὑπογραφή τοῦ Σιουγάγεφ, αἰσθάνονταν τὸ λαϊμό του νὰ πνίγεται, καὶ στὴν ἐξαψὶ του ἀπάνω ἔσχιζε σὲ χίλια κομμάτια τὰ τυπωμένα φύλλα πού εἶχαν τὸ μισητὸ αὐτὸ ὄνομα.

«Δὲν εἶνε δυνατὸν πλέον ! Αὐτὸ κατάντησε ἀνυπόφορο !» ἔλεγε μέσα του βηματίζοντας στὸ γραφεῖό του ἢ τὴ νύχτα ξαπλωμένος στὸ μαλακὸ του κρεβάτι μὲ μάτια ὀρθάνοικτα καὶ μὲ κεφάλι πού βασάνιζαν σχέδια ἐκδικήσεως.

Θὰ καταστραφῇ ἐπὶ τέλους, ἀλλὰ θὰ παρουσιασθῇ σ' αὐτὸν τὸν παχὺ-δερμὸ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ζοῦρ-φιξ του καὶ θὰ τὸν προσβάλλῃ κατὰμουτρα ! Θὰ ἐκθέσῃ ὅλο τὸ αἰσχρὸς του, ἀλλὰ θὰ ποδοπατήσῃ μαζί μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Σιουγάγεφ. Καὶ φαντάζονταν μιὰ τέτοια εἰκόνα : Ὅλοι οἱ προσκαλεσμένοι εἶνε μαζωμένοι καὶ ἀκοῦν ἀχόρταγα τὴ σκανδαλώδη αὐτὴ ἐκθεσι, καὶ περιπαίζουν, καὶ ξεκαρδίζονται. Ὁ Σιουγάγεφ στέκεται μπροστὸ τὸς κατακόκκινος, μὲ βλακώδη καὶ κάθυδρο μορφῇ, κατασυγχωμένος ὁ Γδόβσκη, ἀμελιτικός καὶ στὸν ἑαυτό του, ξεσκεπάζει ὅλη τὴ χαμέρπεια τῆς συμφωνίας του !... Ἡ, καλλίτερα — ἀλλάξε σῆμα — αὐτὰ ὅλα νὰ γείνουν θέμα ἐνὸς διηγῆματός του, νὰ τὸ πουλήσῃ σ' αὐτὸν τὸν βλάκα, καὶ αὐτὸς νὰ τὸ ἐκδώσῃ ! Χα-χα-χά !

Ἔτσι ἰκανοποιῦσε τὸν ἑαυτό του ὁ Γδόβσκη καὶ τελείωνε κάθε του ἐκδικητικὸ σῆμα μὲ ἓνα χαϊρέκακο γέλιο.

Ὑστερα ὅμως ἐρχονταν στὸν ἑαυτό του καὶ ἐκαταλάβαινε πὼς ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀνίσχυρα, ἀνόητα καὶ βλακώδη. Καὶ τραβοῦσε μέσα στὴν ἀπελπισία του τὰ μαλλιά του, καὶ χειρονομοῦσε. Αὐτὸ λοιπὸν εἶνε πού λένε : ψυχὴ πουλημένη στὸ διάβολο ! Αὐτὸ δὲν εἶνε κανένα μεσαιωνικὸ χρονικὸ· εἶνε σύγχρονη πραγματικότητα !...

Ἐνα Σάββατο ὁ Γδόβσκη ἔλαβε ἓνα τεῦχος τῆς «Ἀστραπῆς», εἰκονογραφημένου περιοδικοῦ, πού ἦταν ἄλλοτε συνεργάτης του, καὶ μόλις τὸ ἀνοίξε ἔβγαλε μιὰ φωνὴ καὶ πετάχθηκε ἀπὸ τὸ στρῶμά του. Στὴν πρώτη σελίδα εἶδε τὴν εἰκόνα τοῦ Σιουγάγεφ. Τὸ πλατὺ του μοῦτρο χαμογελοῦσε αὐτάρεσκα καὶ τὰ μικρὰ του μάτια κύτταζαν ἀναίδως προκλητικὰ.

Μὲ τὸ φυλλάδιο στὸ χερὶ ὁ Γδόβσκη, γυμνὸς ὅπως ἦταν, ἄρχισε νὰ βηματίζῃ στὸν κοιτῶνά του.

Μορὲ ἀναίδεια ! Μορὲ θράσος !

Πέταξε στο πάτωμα τὸ φυλλάδιο καὶ ἄρχισε μὲ λύσσα νὰ ποδοπατῆ τὸ αὐτάρεσκο καὶ σιωπηλὸ μούτρο τοῦ Σιουγάγεφ.

Ἔστερ' ἀπὸ τρεῖς ὄρες ὁ Σιουγάγεφ ὄλος χαρὰ ἔμπαινε στοῦ Γδόβσκη.

— Τιμοθεάκι, τί τιμὴ, εἰ; Ὅλα σὺ, ψυχὴ μου! Πάρε λοιπὸν ἔξω ἀπὸ τὸ λογαριασμὸ χίλια ρούβλια!...

Καὶ ὁ ταλαίπωρος ὁ Γδόβσκη, δὲν εἶχε τὴ δύναμι ν' ἀντισταθῆ σ' αὐτὸ τὸ δόλομα! Πῆρε τὰ χρήματα, διεσκέδασε μὲ τὸ Σιουγάγεφ ὡς ὅσα μεσάνυχτα, καὶ τὴ νύχτα μὲ χίλια, ἀλλὰ μάταια ἐκδικητικὰ σχέδια, ἔδρασαν τὸ προσκεφάλι του...

— Νὰ σου λοιπὸν ἀκόμα μιὰ ἐκπληξί! — τοῦλεγε ὁ Σιουγάγεφ δείχνοντας ἔστερ' ἀπὸ δυὸ μέρους δυὸ μικροὺς τόμους πολυτελεῖς.

Ὁ Γδόβσκη ἄνοιξε καὶ διάβασε: «Σ. ΣΙΟΥΓΑΓΕΦ; ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ».

— Εἶνε τώρα καιρὸς πού μὲ συμβουλεύανε, — ἔλεγε ὁ Σιουγάγεφ καὶ λοιπὸν τὸ ἀποφάσισα. Ὅλοι μοῦ λέγανε πῶς τίποτ' ἄλλο παρὰ ἐπαίνοὺς θ' ἀκούσω πῶς σοῦ φαίνεται; Ἔ;

— Ἰσως, — εἶπε μὲ χαμηλωμένη φωνὴ ὁ Γδόβσκη, κ' ἔτρεξε γλήγορα στὸ σπῆτι του χωρὶς τίποτα ν' ἀκούῃ καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται ἀπὸ τὰ τριγύρω του.

Τετέλεσται λοιπὸν! Ὁ Σιουγάγεφ ἐξέδωκε τὴ συλλογὴ μὲ τὸ ὄνομά του καὶ τὸ πρῶμα πλέον εἶνε ἀνεπανόρθωτο. Ἔτσι πολλές φορὲς καὶ τὸ μηδαμνότερο πρῶμα συμπληροῖ τὸ μεγαλεῖτερο δυστύχημα.

Δὲν κοιμήθηκε ὅλη τὴ νύχτα διαβάζοντας τοὺς μικροὺς ἐκείνους τόμους: ὄλο καὶ στρυφογύριζε νευρικὰ ἀπάνω στὸ κάθισμά του καὶ δὸς του καὶ κατακυλούσανε στὰ μάγουλά του τὰ δάκρυα.

Ὅ,τι ὡς στὰ τώρα εἶχε δημιουργήσει ἢ φαντασία του, ὅλες ἐκεῖνες ἢ εἰκόνας τῆς ἔμπνευσίς του ἀρχίσανε νὰ ἀναπαρασταίνονται στὸ νοῦ του, καὶ θυμοῦνταν τίς ὄρες τῆς ἐμπνευσμένης καὶ δημιουργικῆς ἔξαρχῆς του.

Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰπαρηστήθη. Τὰπαρηστήθηε σάν πού μιὰ ἔνοχη μίαν ἀπαρνιέται τὸ σπλάγγνο τῆς: — γιὰ χρήματα! Καὶ γεμάτος ἀπὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, αἰσθάνονταν μιὰ ἀνέκφραστη ἀποστροφή στὸ Σιουγάγεφ, πού ἦταν ἡ αἰτία τῆς πτώσεως του.

Ὅσο ὅμως περνοῦσαν ἡ μέρες, τόσο καὶ περισσότερο ὁ φθόνος τὸν βασάνιζε. Διαβάζοντας τίς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ ἀπαντοῦσε πάντα θερμοὺς ἐπαίνοὺς καὶ συστάσεις γιὰ τὰ βιβλία τοῦ Σιουγάγεφ, ὀλόκληρα ἄρθρα μὲ μεγάλα ἀποσπάσματα, καὶ ἔβλεπεν ὀλοφάνερα πῶς μεγάλωνε ἡ φήμη αὐτοῦ τοῦ βλάνα, τοῦ χονδροειδοῦς, τοῦ ἀξέστου Σιουγάγεφ, ἐνῶ αὐτὸς ἦτανε πεθαμένος καὶ θαμμένος στὸν τάφο τῆς ἀφάνειας.

Καὶ ὁ Σιουγάγεφ ἔρχονταν στοῦ Γδόβσκη μὲ θριαμβευτικὸ πάντα ἔφος, καί, σάν γιὰ νὰ τὸν πειράξῃ, τοῦδειχνε ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐπαρχιακῆς ἐφημερίδες, γραμματὰ τῶν ἀναγνωστῶν του πού τοῦ γύρευαν τὸ αὐτόγραφό του καὶ τὴ φωτογραφία του, καὶ προσκλήσεις γιὰ συνεργασία. Ἔτσι ἡ δόξα του ἔπαλθονταν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα.

— Ἔτσι πού λέξ, Τιμοθεάκι μου, — τοῦλεγε μιὰ φορὰ ὁ Σιουγάγεφ δίδοντας του ἕνα συνάλλαγμα ἀπὸ 1000 ρούβλια —, μὴ νομίζῃς πῶς καὶ σὲ σένα θὰ συνέβαινε τὸ ἴδιο. Ὅσοοχι! Τώρα ὅλα τὰ καταλαβαίνω! Νὰ ὁ Τσουλκώφ. Νέος βέβαια μὲ τάλαντο, ἀλλὰ — τίποτα πού νάχῃ ἀξία δὲ μπορεῖ νὰ κάνει. Γιατί δὲ; Γιατί εἶνε φτωχός. Αὐτὸς μιὰ μόνη ἔχει σκέψι, τὸ πῶς νὰ βγάλῃ 10 ρούβλια. Καὶ σὺ τὸ ἴδιο θάκανες. Μάλιστα!... Καί, ξέρεις —

— ἔλεγε ἔξαφνα διακόπτοντας τὸν ἑαυτό του — ξέρεις, καὶ μὲνε, ἄρχισέ μου, νὰ ζήσης, ἕνα δράμα. Μά τὸ Θεό! Θέλω νὰ δοκιμάσω τὰς δυνάμεις μου καὶ στὴ δραματοποιεῖα!

— Τὰς δυνάμεις ΜΟΥ, — εἶπε διορθώνοντάς τον ὁ Γδόβσκη.

— Τφοῦ!... μωρὸ ἐπιμονή! — ἀπάντησε θυμωμένος ὁ Σιουγάγεφ. Δὲν τὸ κατάλαβες ἀκόμα πῶς σὺ δὲν ὑπάρχεις πλέον; Ἐγὼ ἀπὸ σένα τάχω ὅλα: ὅλα τὰ δικά σου εἶνε δικά μου! Καί... παρακαλῶ νὰ παύσης πλέον νὰ μοῦ κοπανίζῃς τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια!

Ὁ Γδόβσκη ἔγεινε κατάχλωμος καὶ ἔξω φρενῶν.

— Μπροστά τοὺς ἄλλους ἐγὼ βλέπεις πῶς σωμαίνω, — τοῦλε, μὲ δυσκολία παίρνοντας τὴν ἀναπνοή του: ἀλλὰ μπροστά σου... μπροστά σου πάντα θὰ σοῦ τὸ λέγω αὐτό, παχύδερμο ζῶο! Τί γουρλώνεις τὰ μάτια σου! Καὶ τολμᾷς καὶ μπροστά μου ἀκόμα νὰ μοῦ σηκώσης τὴ μύτη σου! Μωρὸ οὔτε τὸ νύχι μου δὲν ἀξίζεις! — καὶ τοῦδειξε τὸ νύχι του. Ἐγὼ δὲν τὸν λυποῦμαι τὸν ἑαυτό μου! Τὰ γράμματά σου; Αὔριο θὰ τὰ δημοσιεύσω ἐγὼ ὁ ἴδιος!!

Ὁ Σιουγάγεφ κατακοκκίνησε ἀπὸ τὸ φόβο.

— Ἀπὸ σένα δὲ θὰ τὰ πάρουν! Χωρὶς ἐμένα σὺ θάποθάνῃς ἀπὸ τὴν πείνα μωρὸ!

— Καὶ σένα θὰ σὲ πετάξουν στὰ σκουπίδια!

— Φθονερέ! Νά, πάρε ἀκόμα χίλια!

— Νά γκρεμισθῆς καὶ σὺ καὶ τὰ χρήματά σου!!

Η΄.

«Τετέλεσται!» — εἶπε ὁ Γδόβσκη ἅμα γύρισε στὸ σπῆτι του, μὲ χαρούμενο χαμόγελο. Τώρα πλέον τὸ ἀποφάσισε νὰ βγάλῃ τὸ βάρος ἀπὸ πάνω του καὶ σιγά-σιγά. Πρῶτα-πρῶτα θὰ δημοσιεύσῃ ἕνα διήγημα μὲ ψευδώνυμο, ἔπειτα ἕνα ἄλλο, κ' ἔστερα ἄλλο, καὶ κατόπι ἕνα μυθιστόρημα, καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ν' ἀναστηθῇ μὲ ἄλλο ὄνομα.

Τὴν ἴδια μέρα ἄρχισε τὴν ἐργασία, καὶ τοῦ φάνηκε πῶς ποτὲ δὲν ἔγραψε μὲ τόση ὄρεξι. Σ' ἕνα μικρὸ διήγημα ξηρὰ παριστάνονταν ἡ σχέση ἐνὸς πλουτοῦ μὲ ἕνα φτωχό. Σὲ τριάντα ἀπάνω-κάτω σελίδες ἔξευλίγονταν ἕνα τρομακτικὸ δράμα. Τὸ τελείωσε σὲ τρεῖς μέρες, τὸ ὑπέγραψε μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ἀρχάδιεφ» κ' ἀποφάσισε νὰ τὸ δημοσιεύσῃ στοὺς «Διαλόγους», πού τώρα καὶ τρία χρόνια διηθύνε ὁ Τοπορὴν.

— Ποῖον βλέπω;! — φώναξε ὁ Τοπορὴν ἅμα εἶδε τὸν Γδόβσκη νὰ μπαίνει στὸ γραφεῖό του.

Ὁ Τοπορὴν ἔξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ τρέφῃ μακρὰ σγουρὰ μαλλιά, στὸ πρόσωπό του ὅμως δὲν ἦτανε πλέον ζωγραφισμένη ἢ παλιὰ μελαγχολία.

— Καθῆστε. Τί ἔχουμε;

— Ἐφερα κάτι, — εἶπεν ὁ Γδόβσκη κ' ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν τσέπη του τὸ χειρόγραφο.

Ὁ Τοπορὴν ἔκανε ἕνα μορφοσμό.

— Ἄ α-α-α! εἶπε μακραίνοντας τὴ φωνή του ὥστε δὲν τὴν πετάξατε τὴν πέννα; Εἶνε μικρὸ;

— Ὡς ἕνα τυπογραφικὸ φύλλο...

— 'Αφού είνε έτσι, είνε δυνατόν.. θά τό μελετήσω,—είπε συγκαταβατικά ὁ Τοπορὴν θέτοντας τὸ χειρόγραφο πάνω στὸ γραφεῖο· εἰ δὲ μή, ξέρετε, δὲν ἔχουμε διόλου μέρος...

Καὶ μὲ ἕφος ἀνθρώπου πολυασχόλου ἔρριξε βλέμμα στὰ χειρόγραφα του. Ὁ Γδόβσκη κατάλαβε τὸν ὑπαινιγμὸ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ταραχθῆκε.

'Ἐφτὰ χρόνια πέρασαν, καὶ νὰ ὁ Τοπορὴν, ἡ προσωποποίησι τῆς ἀδεξιότητος καὶ βλακειᾶς, εἶνε τώρα ἀρχισυντάκτης, καὶ μιλεῖ μαζὺ του, μὲ τὸν Γδόβσκη, σάν μὲ κανένα ἀρχάριο!

— Καὶ πότε θά πάρω ἀπάντησι;— ρώτησε σηκωνόμενος νὰ φύγῃ.

Ὁ Τοπορὴν σηκώθηκε κι' αὐτὸς ἀμέσως.

— Θάπρεπε, νὰ σᾶς πῶ, μετὰ δυὸ βδομάδες· ἀλλὰ γιὰ σᾶς... 'Ἐσήκωσε τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ἐπάνω, ἔπειτα τὸ καταίβασε πρὸς τὰ κάτω, καὶ εἶπε: μεθαῦριο.

Ὁ Γδόβσκη ἐβγήκε. Στὸ διάδρομο συνήτησε τὸν Τσουλκῶφ.

— Σεῖς!—ἔρριξε μιὰ φωνὴ ἀπὸ ἐκπληξι.

— Σέμεν Καλιτόνοβιτς!—ἀκούσθηκε ἀπὸ μέσα ἡ φωνὴ τοῦ Τοπορὴν φωνάζοντας τὸν Τσουλκῶφ πού τὸν εἶδε νὰ μπαίνει.

Ὁ Τσουλκῶφ ἔσφιξε βιαστικά τὸ χέρι τοῦ Γδόβσκη καὶ μπήκε στὸ γραφεῖο.

Ὁ Γδόβσκη βγήκε μὲ βαθειὰ θλίψη στὴ ψυχὴ. 'Ἦτανε πλέον ὀλοφάνερο ὅτι τὸν ἔσβυσαν ἀπὸ καιρὸ ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν συγγραφέων, καὶ δύσκολα διέκρινε μιὰ ἐλπίδα νὰ ξαναεῶσῃ τὸ ὄνομά του... 'Ἄμα ὅμως ἔφθασε στὸ σπίτι του, ἐπῆρε θάρρος. Θά ξαναγυρίσῃ τὸ παλιὸ του τὸ ὄνομα! Τὸ τάλαντό του τὸ ἔχει!...

'Ἐπέρασαν ἡ δυὸ μέρες. Ποτέ, οὔτε τὴν πρώτη φορὰ πού 'πήγαινε νὰ δώσῃ νὰ δημοσιευθῇ τὸ πρῶτό του διήγημα, δὲν αἰσθάνθηκε τέτοιο βαρὺ αἶσθημα καὶ τέτοιο σπασμωδικὸ τρόμο,— ὅσο αὐτὴ τὴ στιγμὴ πού 'πήγαινε στὸ γραφεῖο τοῦ Τοπορὴν. 'Ἡ σκέψι ἂν θά γείνη δεκτὸ ἢ ὄχι, — σκέψι πού ἄλλοτε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐπέτρπεπε στὸν ἑαυτὸ του, τὸν εἶχε κατακυριέψῃ καὶ τὸν βασάνιζε.

Ὁ Τοπορὴν τὸν ἀνάγκασε νὰ περιμείγῃ στὸ διάδρομο ὀλόκληρο τέταρτο τῆς ὥρας, καὶ ὁ Γδόβσκη αἰσθάνονταν ὅλες τίς φάσεις μιᾶς βαθειᾶς ἐξουδένωσης.

Μπήκε τέλος πάντων στὸ γραφεῖο κατάχλωμος καὶ μὲ προσποιητὸ χαμῶγελο. Ὁ Τοπορὴν ἔκανε πὼς ἀνασηκώνονταν ἐλαφρὰ καὶ τοῦδειξε κάθισμα. Ὁ Γδόβσκη αἰσθάνονταν πὼς δὲν εἶχε τόσες δυνάμεις ὥστε νὰ κατανήκῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνυπομονησίας.

— Λοιπὸν;— ρώτησε κατ' εὐθείαν τὸν Τοπορὴν, καὶ σιῶπησε. Ὁ Τοπορὴν ἔστενοχωρέθηκε, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀνατίναξε τὰ μακρὰ του μαλλιά καὶ ἀπήντησε:

— Νὰ σᾶς πῶ, κύριε Τιμόθεε,... δὲ θά τὸ δεχθῶ.

Ὁ Γδόβσκη καταταράχθηκε· ἔγεινε κατάχλωμος.

— Γιατί;

— Τί νὰ σᾶς πῶ! Κατὰ τὴ γνώμη μου... δὲν ἔχει ζοφί. Φαίνεται πὼς ξεσουνεῖ θί σ α τ ε... 'Ἐτσι εἶνε!... Κ' ἔπειτα, ξέρετε... εἶνε μίμησι...

— Πὼς! Ὁ Γδόβσκη ἔβλεπε κατάμματα τὸν Τοπορὴν μὲ κατάπληξι. Καὶ ποιὸν μιμοῦμαι;!

— Μά... ἔστω καὶ αὐτὸν τὸν Σιουγάγεφ. 'Ἡ περιγραφή τῶν χαρακτήρων, ὁ τρόπος τῆς ἐκθεσης, ἀκόμα καὶ τὸ θέμα αὐτό, εἶνε δικά του. 'Ακριβῶς ἐκεῖνος τέτοια θέματα ἀγαπᾷ. 'Ἐκείνη ἡ ἀπαισιοδοξία, ἡ διαμαρτυρία κατὰ τῆς μοιραίας συρροῆς τῶν περιστάσεων... Μάλιστα! δυστυχῶς ἐξεσουνεῖ θί σ α τ ε! — καὶ τραβῶντας τὸ σιρτάρι ὁ Τοπορὴν ἐπῆρε τὸ χειρόγραφο καὶ τῶθεσε κοντὰ στὸν Γδόβσκη.

— Δοκιμάσετε σὲ ἄλλο περιοδικό. Κυττάξτε... ἴσως εἰς τοῦ Στεπάνωφ.

'Ἄλλ' ὁ Γδόβσκη δὲν τὸν ἄκουε πλέον, κατάπληκτος ἀπὸ τὴν παρατηρήσεις του. Αὐτὸς μιμεῖται τὸν Σιουγάγεφ! Καὶ ὑπῆρχε σκέψι πειὸ ἀνόητη ἀπ' αὐτή! Καὶ ἔξαφνα ξεχείλισε:

— Αὐτὸν τὸν βλάκα;! — ἐφώναξε κατασυγχισμένος. Καὶ ξέρετε, κύριε, πὼς ὁ Σιουγάγεφ δὲν ὑπάρχει, πὼς αὐτὸς εἶμαι ἐγώ, ἐγώ!

Καὶ ἐχτύπησε τὸ στήθος του μὲ τὸ γρόθο του.

Τὸ πρόσωπό του ἦτανε χλωμὸ καὶ τὰ μάτια του βγάζανε φλόγες.

Ὁ Τοπορὴν γεμάτος ἐκπληξι παρακολουθοῦσε μὲ τὸ βλέμμα του τὸν Γδόβσκη, ὥστερα ἐκοῦνησε τὸ κεφάλι του καὶ εἶπε:

— Ἄμ-μα τὸ εἶπατε! Ὁ Σιουγάγεφ-βλάξ! Ὁ Σιουγάγεφ εἶνε δύναμις, εἶνε τάλαντον!

— Ὡ! ἀναθεματισμένος νῆνε! — ἐμούγκρισεν ὁ Γδόβσκη. Μὰ καταλαβαίνετε ὅτι εἶμαι ἐγώ;! 'Εγὼ ἀντὶς γι' αὐτὸν;!

Ὁ Τοπορὴν τοῦρριξε ἕνα αὐστηρὸ βλέμμα.

— Νὰ σᾶς πῶ, αὐτὸ εἶνε, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀσυγχώρητη συκοφαντία· ἀπορῶ πὼς ἀποφασίσατε νά...

Τὸ πρόσωπο τοῦ Γδόβσκη παραμορφώθηκε ἀπὸ φρενίτιδα.

— Ἀφού τὸ λέγω ἐγώ, ἔτσι καὶ εἶνε! Σεῖς θά με διδάξετε; Καὶ φτύνω ἐγὼ αὐτὴ τὴ βλακώδη τὴ γνώμη σας. 'Ανάθεμά σας ὅλους σας!...

Καὶ σχίζοντας τὸ χειρόγραφο του καὶ πετώντας τὰ κομμάτια ὄρησε ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο. Ὁ Τοπορὴν σηκώθηκε ἀμέσως. 'Ἐκλειδωσεν ἀπὸ μέσα καὶ ξανακάθισε κουνώντας τὸ κεφάλι του ὅλος φόβο καὶ ἐκπληξι.

— Νὰ τί κάνουν τὰ χρήματα!—εἶπεν ἅμα συνῆλθε καὶ ἔρχιζε νὰ ἐπιθεωρῇ τὰς διορθώσεις.

Ὁ Γδόβσκη γύρισε στὸ σπίτι του μὲ μανιακὸ παραλήρημα· δὲν καταλάβαινε ἂν ὅ,τι ἔγεινε ἦταν ὄνειρο ἢ πραγματικότης· τόσο βλακῶδες καταρῶλογο τοῦ φαίνονταν ὅ,τι ἄκουσε.

— 'Εγὼ μιμοῦμαι τὸν Σιουγάγεφ!— φώναζε περπατώντας μὲ μεγάλα βήματα στὴν αἴθουσά του μὲ ἄγριο γέλοιο. Αὐτὸν τὸν βάνουσο, αὐτὸν τὸν ἠλίθιο! Καὶ ἐπρόσθετε κατὰ διαλείμματα καὶ ἄλλες ὑβριστικὰς λέξεις πού τοῦ ἔρχονταν στὴ γλῶσσα τὴ στιγμὴ ἐκείνη.

— Περνῶ ἀπλῶς! 'Ἐὰν ἐτοιμάζεσθε γιὰ πονθενά..., ἄκουσε ἔξαφνα τὴ φωνὴ τοῦ Τσουλκῶφ πού ἔμπαινε.

— Ἄ! χαίρω πολὺ! Καλῶς τον!—εἶπε ὁ Γδόβσκη καταβάλλοντας προσπάθεια νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ταραχὴ του. Καθῆστε!

Ὁ Τσουλκῶφ ἐκάθισε, καὶ ἔρχισε πάλι τὰ φιλολογικὰ του νῆα. Ὁ Γδόβσκη δὲν τὸν ἄκουε· δὲ μποροῦσαν νὰ τὸν ἀφήσουν ἢ συγκινήσεις τῆς ἡμέρας· εἶχε τὸ βλέμμα του προσηλωμένο σ' ἕνα σημεῖο.

'Ἐξαφνα πετάχθηκε ἀπὸ τὸ κάθισμά του στὸ ὄνομα τοῦ Σιουγάγεφ, καὶ ἐφώναξε:

— 'Ο Σιουγάγεφ, μοῦ λέτε! 'Ο Σιουγάγεφ! Μὰ ξέρετε, ἐπὶ τέλους, ὅτι αὐτὸς εἶνε ἕνας κλέφτης, ἕνας ἀγύρτης, ὅτι ὅλη του αὐτὴ ἡ δόξα εἶνε κλοπὴ, ἀτιμὴ κλοπὴ;

Τὸ πρόσωπο τοῦ Τσουλκῶφ ἐκοκκίνισε καὶ τὰ μάτια του σπινθηροβολήσανε. Αἰσθάνονταν πὼς αὐτὴ τῆ στιγμῇ θὰ ἀκούσῃ καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ φωνὴ ποῦ μόλις ἀκούονταν ψιθύρισε:

— Μὰ τί ἔκλεψε; 'Απὸ ποιόν, πότε;

— Εἶνε κλέφτης! — ἐπανελάβε ὁ Γδόβσκη μὲ πεισματικὸ τόνο. 'Ἐκλεψεν ἀπὸ ἐμένα τὸ ὄνομά μου, ὅλα τὰ ἔργα του εἶνε δικὰ μου ἔργα! 'Ἐγὼ γράφω, καὶ αὐτὸς ὑπογράφει μόνο!

Κάθε ἄλλο περίμενε ν' ἀκούσῃ ὁ Τσουλκῶφ, ὅχι ὅμως κι' αὐτὸ. 'Ἦτανε τόσο ἀνόητο, τόσο κωμικό, ποῦ στηρίχθηκε στὴ ράχι τοῦ καθίσματός του καὶ ἀφῆκε ἕνα πλατὺ γέλιο.

— Χα-χα-χά! Νὰ ἕνα ἀστεῖο πρᾶμα! Μωρὲ ποῦ τὸ σοφισθήκατε! Σωστὴ διασκέδασι! Νὰ τοῦ τὸ πῆ κανένας! Χα-χα-χά! 'Ὡστε λοιπὸν, ὁ Σιουγάγεφ εἶσθε σεῖς, καὶ ἐκεῖνος, — ἔτσι ἀπλῶς...

'Ο Γδόβσκη στὴν ἀρχὴ ἐσιώπησε' τόσο παράξενο τοῦ φάνηκε τὸ γέλιο τοῦ Τσουλκῶφ. Κατόπιν ὅμως ἔγεινεν ἔξω φρενῶν.

— 'Ἐγὼ, ἐγὼ, ἐγὼ! — ἐφώναξε χτυπώντας τὸ πόδι του στὸ πάτωμα. Μὲ ἔξαγόρασε! ἔξαγόρασε τὴν πέννα μου, τὸ ὄνομά μου! Θὰ τοῦ τὸ πῶ κατὰμουτρα ἐγὼ ὁ ἴδιος! Μὴ τολμήσετε νὰ μὴ με πιστέψετε!

'Ο Τσουλκῶφ ἀμέσως ἔπαυσε νὰ γελά ἀπὸ φόβο γιὰ τὴν ἐπικίνδυνον ἔξαρσιν τοῦ Γδόβσκη.

— Κύριε Τιμόθεε! — ἐψιθύρισε. 'Ἦουχάσετε! 'Ἐγὼ ἔτσι, ἀπλῶς... σὰς πιστεύω. 'Ἐγὼ καὶ πρὶν τὸ καταλάβαινα. Καὶ βέβαια εἶνε κλέφτης!

— 'Ἀχ, δὲ με πιστεύετε! — εἶπεν ἀπελπισμένος ὁ Γδόβσκη, καὶ ὅπως ἦταν ἐξηγητὴν ἐπέσει πάνω στὸν καναπέ.

Θ'.

'Ἦτανε τόσο ἐκπληκτικὴ ἡ εἶδησι, ὥστε ὁ Τσουλκῶφ ἔτρεξε ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Γδόβσκη στὴ σύνταξι τῶν «Διαλόγων», ὅπου κατὰ σύμπτωσιν βρῆκε μαζὺ μὲ τὸν Τοπορὴν τὸν Σιουγάγεφ, — πρᾶμα ποῦ τὸν κατευχαρίστησε.

Μόλις εἶχε τελειώσει κείνη τῆ στιγμῇ ὁ Τοπορὴν τὴ διήγησιν του γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Γδόβσκη καὶ τὰ παράξενα λόγια του. 'Ο Σιουγάγεφ ἄκουε μὲ γουρλωμένα τὰ μάτια καὶ κατάχλωμος.

— Μάλιστα. 'Ἦτανε καὶ τρόντι συγγραφεὺς καὶ μὲ ὅχι ἀσήμαντο τάλαντο, — ἔλεγεν ὁ Τοπορὴν. 'Ἄλλ' ἐκληρονόμησε μιά περιουσίαν, καὶ ὅλα πῆγαν στὸ βρόντο. Μέθη, χαρτοπαίγνιο... Καὶ εἶχεν ὁ ἐλεεινὸς ἀξία, στάληθρα!...

— Γιὰ τὸν Γδόβσκη μιλάτε; — ἐρώτησε μπαίνοντας ὁ Τσουλκῶφ. Μωρὲ αὐτὸς ἐτρελλάθηκε! Καὶ στάθηκε στὴ μέση τοῦ γραφείου γιὰ ν' ἀπολαύσῃ τὴν ἐντύπωσιν ποῦ ἔβλεπε οἱ λόγοι του.

'Ο Τοπορὴν ἐλάσπευε καὶ κουνούσε τὸ κεφάλι του, ἐνῶ ὁ Σιουγάγεφ ἐκύτταζε μὲ φοβισμένον βλέμμα τὸ πρόσωπο τοῦ Τσουλκῶφ.

— 'Ἐχασε τὰ μυαλά του γιὰ πάντα, σὰς λέω!... εἶπεν ὁ Τσουλκῶφ. 'Ἐρχομαι κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ σπίτι του. Τρέχει μέσα στὸ δωμάτιο, χτυπᾷ

τὸ στήθος του καὶ φωνάζει: «'Ο Σιουγάγεφ εἶμαι ἐγὼ!» Δηλαδὴ πὼς ὅτι σεῖς εἶνε ἐκεῖνος, — εἶπε στὸ Σιουγάγεφ γιὰ ἐπεξηγήσῃ. Πολὺ νόστιμος! 'Ἐγὼ μάλιστα στὴν ἀρχὴ φοβήθηκα' ὕστερα τὸν καθυσύχασα καὶ — λάσπη!

— Καὶ πολὺ μάλιστα δυνατὸν' ἀποτέλεσμα τῆς ἄσωσης ζωῆς, — εἶπε ὁ Τοπορὴν, καὶ ἐπρόσθεσε: Νὰ λοιπὸν τί κάνουν τὰ χρήματα!

Γιὰ μιὰ στιγμῇ τὸ λογικὸ τοῦ Σιουγάγεφ σκοτίσθηκε. Τί θὰ γείνη τὸ λοιπὸν; ἐκίρῃζε δηλαδὴ πόλεμο; τί σκάνδαλο! τί αἰσχος!

— Μήπως εἶσθε ἀδιάθετος; — ἀνήσυχτα τὸν ἐρώτησε ἔξαφνα ὁ Τσουλκῶφ, ἅμα εἶδε κατακόκκινον τὸ πρόσωπό του.

— Λίγο νερό! — εἶπε μ' ἀδύνατη φωνὴ ὁ Σιουγάγεφ.

'Ο Τοπορὴν ἀμέσως, παρ' ὀλίγο μάλιστα νὰ σκοντάρῃ ἀπάνω στὸν Τσουλκῶφ, ἔχυσε νερὸ στὸ ποτήρι καὶ τοῦ τὸ πρόσφερε. 'Ο Σιουγάγεφ τὸ ἤπιε διψασμένα καὶ ὕστερα ἀφῆκε ἕνα βαθὺ στεναγμό.

— Καὶ πὼς τολμᾷ! — ψιθύρισε ποῦ μόλις ἀκούσθηκε.

'Ο Τσουλκῶφ ἔσταύρωσε τὰ χέρια του.

— Κύριε ἐλέησον! Αὐτὸ σὰς ἐτάραξε; Χα-χα-χά! Μὰς σεῖς, νομιζῶ, οὕτε κἂν τὸν γνωρίζετε!

— Μὰ τί κάνετε αὐτοῦ; — εἶπε γελώντας ὁ Τοπορὴν. Γιὰ τέτοιους ἀνοησίες! Σεῖς, ἀπ' ἐναντίας, πρέπει γι' αὐτὸ νὰ περηφανεύεσθε! 'Ο ἀνθρώπος τρελλάθηκε μὲ τὴν ἰδικὴ σας δόξαν! 'Ὅπως συμβαίνει καὶ γιὰ μιὰ καλλονή! Χα-χα-χά!

— Μ' ὅλα ταῦτα...

— Δὲ βαρυνέσθε! 'Ανοησίες! Καλλίτερα πητέ μας πότε θὰ μᾶς φέρετε κανένα διηγημάτιο. Περιμένουμε.

'Ἄλλ' ὁ Σιουγάγεφ δὲν ἦτανε σὲ κατάστασιν νὰ μιλήσῃ γιὰ κανένα πρᾶγμα, καὶ ἅμα ἔφυγε ἀπὸ τὴ σύνταξιν ἔτρεξε ἀνυπόμονος στοῦ Γδόβσκη.

— 'Ἐτσι λοιπὸν, ἔ; — ἔλεγε πρὶν ἀκόμα νὰ δῆ τὸν Γδόβσκη. — αὐτὸ λοιπὸν εἶνε ὁ λόγος τμηῆς; Στάσου λοιπὸν! 'Ἐγὼ θὰ σοῦ δεῖξω! Καὶ γεμάτος θυμὸ ἐβίαζε τὸν ἀμαξηλάτη του.

'Ἐτσι ταραγμένον, κατακόκκινον, βράζοντας ἀπὸ θυμὸ, μόλις ποῦ τοῦ ἀνοιξαν ὄρμησε σὰν ἄνεμος στὸ δωμάτιο τοῦ Γδόβσκη, καὶ πετώντας τὴ γοῦνάν του στὸ πάτωμα,

— Τί δηλαδὴ ἐνοεῖς μ' αὐτό; — φώναξε λυσσασμένος ἀπὸ ἀγανάκτησιν, — ἀτιμίαις μᾶς κόπιασες νὰ μᾶς κἀνης;

'Ἐξαντλημένος ὁ Γδόβσκη ἀπὸ τίς συγκινήσεις τῆς ἡμέρας ἦτανε ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα ἀκόμα πλαγιασμένος στὸν καναπέ, μόλις ὅμως ἐμπῆκεν ὁ Σιουγάγεφ ἐπίδηξε ἀμέσως σὰ φεῖδι ποῦ τὸ πάτησαν. Μὲ βλέμμα ποῦ ἔβγαζε φλόγες καὶ μὲ πρόσωπο ἄσπρο σὰν τὸ χαρτί ὄρμησε καταπάνω του ὀλόσωμος τρέμοντας.

'Ο Σιουγάγεφ μέσα στὴ μανίαν του δὲν εἶχε παρατηρήσει τὴν κατάστασιν του καὶ ἐξακολούθησε νὰ φωνάζῃ βραχνά:

— Σὺ φαίνεται νομιζεῖς πὼς σὲ πιστεύανε! Σὺ μοῦ ἐπούλησες τὴ ψυχὴ σου μαζὺ μὲ τὴ γλῶσσάν σου, — καὶ τώρα; Στάσου νὰ δῆς! Μαζὺ θὰ λογαριασθοῦμε! Καὶ τοῦδειγνε τίς γροθιές σου. Αὔριο ἀμέσως δημοσιεύω τὸ γράμμα σου! Τότε θὰ μάθῃς ἐσὺ!... Νομιζεῖς ὅτι θὰ τὸ ἀνεχθῶ αὐτό, ἔ; Νὰ γκρεμισθῆς νὰ χαθῆς! Σβύσου! 'Ἐγὼ καὶ χωρὶς ἐσένα ξέρω νὰ γράφω! Μεγάλῃ, βλέπεις, σοφίαν!... 'Ἐγὼ τὸν τρέφω, τὸν ποτίζω...

— Σοσσιωπή! — ἐμψύρισε ἀσθμαίνοντας ὁ Γδόβσκη.

— Πῶς ; ! Στάσου λοιπὸν νὰ σοῦ...

Καὶ ὅλος ἔξω φρενῶν ὁ Σιουγάγεφ ὤρμησε καταπάνω του.

Πράσινοι γῦροι παρουσιάσθησαν γύρω στὰ μάτια τοῦ Γδόβσκη. Ἀκούσθηκε ἓνα φοβερὸ σὺρλιασμα. Ἐγεινε θηρίο. Ἄρπαξε μὰ μπρούτζινη ἀρκοῦδα ἀπὸ τὸ γραφεῖο του καὶ ὅλος λύσσα τὴν ἐξεσφενδόνισε στὸ πρόσωπο τοῦ Σιουγάγεφ. Ὁ Σιουγάγεφ ἔπεσε ἀμέσως μὲ τὸ πρόσωπο πλημμυρισμένο ἀπὸ αἷμα, ὁ δὲ Γδόβσκη ἐξακολουθοῦσε νὰ τοῦ καταφέρνῃ λυσσασμένα χτυπήματα στὸ πρόσωπο, κατατοσκιζοντας τὰ κόκκαλα καὶ ξεσχίζοντας τὰ μάγουλά του...

Γ.

Ὁ φόνος τοῦ Σιουγάγεφ ἐπροκάλεσε βαθειὰ αἴσθησι. Σὲ ὅλες τὶς ἐφημερίδες γραφήκανε νεκρολογίες μὲ πολλὰ δάκρυα γιὰ τὸ «μεγάλο καὶ πρόωρα καταστραφέν τάλαντον». Στὶς βιτρίνες τῶν καταστημάτων ἐμφανισθήκανε ἢ φωτογραφίες του, καὶ πίσω ἀπὸ τὸ νεκρογράββατό του ἀκολουθοῦσε ἀμέτρητο πλῆθος ἀπὸ θαυμαστάς τοῦ ταλάντου του, τὸ τέλος τοῦ ὁποίου σφραγίσθηκε μὲ τόσο τραγικὸ θάνατο.

Ἔστερ ἀπὸ τέσσερες μῆνες ὁ Γδόβσκη ἐδικάσθηκε καὶ χαρακτηρίσθηκε τρελλός.

Εὐρίσκεται στὸ φρενοκομεῖο.

Μπροστά του πάντα παρουσιάζεται τὸ φάσμα τοῦ Σιουγάγεφ. «Πάρε τὰ χρήματά σου καὶ δόσε μου τῶνομά μου!» — φωνάζει διαρκῶς, καὶ ρίχνεται πάνω στὸν τοῖχο καὶ τὸν χτυπᾷ, καὶ τὸν χτυπᾷ.

Ἄλλὰ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιστραφῇ τὸ ὄνομα, καὶ ὁ Γδόβσκη λιώνει λησμονημένος μέσα στὸ μέγαρο τῶν τρελλῶν, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Σιουγάγεφ θὰ κοσμήσῃ βέβαια τὶς σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς Ρωσικῆς Φιλολογίας.

[Ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ]
ΓΩΓΟΣ ΑΓΙΑΣΣΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ. 1919

ΠΛΕΙΑΔΕΣ.

ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΒΙΒΛΙΟ.

Κάθε φορὰ πὺθ γινώριμον τὸν οὐρανὸ ἀντικρύζω,
καί, ὅσο βαθύτερα ἀπ' τὸν πόνο
σ' αὐτὸν τὸν μαῦρο μου ἀδερφὸ τὰ μάτια μου βυθίζω,
τόσο ἔτ' ἀστέρια του ζυγώνω!

Κι' ὅταν χρωστῶ μὴν ἡδονὴ σ' ἐσέγγῃ ἢ καὶ ἔτῃ λύρα,
ἔξρω πῶς πρέπει ν' ἁμαρτήσω:
καὶ δίνοντάς σου μὴ ἀφορμὴ γιὰ ἐκδίκησιν, ὦ Μοῖρα,
τὸ δῶρο σου ἔτσι νὰ ξοφλήσω!

Θάλασσεσ, θάλασσεσ ! Μικρεῖα ἀρμονία ἔστην Εἰμαρμένη,
— κινούμενοι οὐρανοί,
πῶς μὲ μαγεύει ἡ ὀδύνη σας, ἔστους μώλους σκλαβωμένη,
μὴν ὄρα σκοτεινὴ,

νὰ βρέξῃ ὡς πέρα τὶς ἀκτὲς μὲ τὸ παράπονό της·
καὶ ἢ κάπνα ἢ ἐσπερινή,
καὶ ἄκόμα ὁ ἀφρός ὁ αἰχμαλώτος, καὶ ὁ γλάρος, — ὁ δεσμώτης
ἔτῃ θεία σας καλλονή!

Ἐγὼ εἶμ' ὁ βράχος, ποῦ ἀπλεμα τὰ βρύα τὸν περιχύνουν
σὺν παραπέτασμά του,
γιὰ φυλαχτὸ ἀπ' τὶς θάλασσεσ καὶ τὶς νοτιέσ, ποῦ ἀφήνουν
τὸν πόνο τους ἔμπροστά του!

γύρω του, ποῦ ἀναρίθμητο τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο κινεῖται,
τῶν γλάρων τ' ἄγριο πλῆθος,
λὲς σὺν σέ ἀγῶνα χύνεται, φτεροχτυπᾷ καὶ σβειέται
ἔτῃσ καταχνιάσ τὸ βύθος...

Εἶμαι ὁ κισσός, ποῦ μ' ὄλον του τὸν ἔρωτα ἀγκαλιάζει
τὰ ἐρεΐπια ν' ἀναστήσῃ
καὶ — ἔτὸ λευκὸ τοῦ ὄνειρου του τὸ φέρετρο πλαγιάζει,
σὲ φύλλα νὰ μαδήσῃ!

Ὅταν ἔτὸ κῆμα θὰ σμειγῇ ἢ νοτιὰ ἢ χρυσομαλλοῦσα
— σὺν πρώτῃ ἀγάτῃ μισητῇ —
καὶ ὅταν στενάξῃ ἔξόριστι, βαθειά, τοῦ Πόνου ἢ Μοῦσα
ἔστην πὺθ ἀφροχτύπητην ἀκτὴ,

σὺν κρεμασθῇ ἀπὸ πίνω μου μὴν ὄριμη φοβέρα, —
μακρὰ ἀπ' τὸν κόσμον θὲ νάρθῶ,
καὶ ἔμπρός ἔστην ὀλομόναχη, ἔστην ἔρημη μτανιέρα
τὴν ὀμμορφιά θὰ ὀνειρευθῶ...

Ὅταν ὁ πόνος μου μαδᾷ τῆσ δάφνης μου τὰ κλώνια
καὶ βλαστημᾷ τὸν Οὐρανόν,
πῶς λαχταρῶ ἓναν καθαρμό, τώρα ἀπὸ τόσα χρόνια,
μακρὰ ἀπὸ κάθε ταπεινό!

Θάλασσα, πού μου ἐφύλαγες πάντα ἓνα νέο σου χροῶμα,
καὶ μου ἀπαντοῦσες ἕστον βαθὺ
τὸν στεναγμό μου, ὦ γόησσα, πές μου, θυμᾶσαι ἀκόμα,
πόσο εἶχαμε ἔτσι ἀγαπηθῆ ;

~

Ἦ δὲν μπορῶ ἄλλη μιὰ φορά στὴ Λύρα ν' ἀμαρτήσω :
οἱ Ὀλύμπιοι τὸ μισοῦν τὸ ψέμμα !
κι' ἀφοῦ οἱ Δεῖφοί μου ἐστέρησαν τὴν δίψα μου νὰ σβήσω,
ἄς πῆξῃ ἕστην καρδιά μου τὸ αἷμα !

Ἄ, τώρα ἡ Μοῦσα ἡ ἀγέρωχη τρομακτικὰ σωπαίνει
καί, πρὶν ἕστο φῶς τὴν ὁδηγήσω,
ἡ Εὐβοϊδίχη ἐχάθηκε ἕστο πλάϊ μου : δὲν μοῦ μένει
παρὰ νὰ τὴν ἀκολουθήσω !

ΑΘΗΝΑ.

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΟΤΑΝ ΗΜΟΥΝΑ ΜΙΚΡΟΣ.

Ἦταν ἡμουνά μικρός, ἔτσι ἐλογιάριζα
σὰ θὰ μεγαλώσω,
— νὰ τὸ δῆτε — τῆς ζωῆς τὰ σίδερα
ποτέ μου δὲ θὰ νοιώσω.

Τώρα, τὸ μικρὸ πουλί, πιάστηκε στὸ ξόβεργο
μὲν ἀγγὴ ἑνὸς Μῆη,
καὶ νὰ φύγῃ μῆταια, προσπαιδαίει τὸ δύστιχο
πὸ πολὺ κολιβαίει...

ΜΕΣΗΜΕΡΙ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΟ.

Στὴ μέση ὁ γῆμιος τοῦρανοῦ· κι' ἀπ' τὰ παράθυρά μου
ὁ βένετος γυαλός,
στοῦ ἕπνου τὰποκάρωμα, ξαπλώνεται μπροστά μου
καθρέφτης ἀπαλός.

Καὶ μέσα στὴ γλαυκότη του, οἱ γλάροι ἀραδιασμένοι
φραντίζουν ἄσπροι ἀνθοί.
Κι' ἓνα καίκι σὰ πανιά, ἀγέρα περιμένει
στ' ἀγνωστο νὰ χυθῆ...

ΡΕΒΕΚΑ.

Σὲ μακαρίζ' ὀλόφυλλε κισσέ ! τί ἐνῶ εἶσαι πιασμένος
νὰ σέρονσαι κατάχαμα στὴ γῆς,
στὸ πλάϊ σου πάντα θὰ βρεθῆ μιὰ λειμονιά, ἕνας τοῖχος
— ἄς εἶν' κι' ἐρειπιασμένος —
νὰ δώσῃ σου τ' ἀνέβασμα σὰ ἕψη πού ποθεῖς.

Τι γὰρ ὡς τὰ τώρα μῆταια, μιὰ σπλαχνικὴ γυναῖκα,
δὲ μπόρεσα ὠϊμένανε νὰ βροῦ
— γὰ κἀθε ιδέα, κἀθε ψηλὸ σκοπὸ μου ἀποκοῦμι —
νὰ μοῦ σταθῆ μονάκριβη Ρεβέκα
κερνώντας με τ' ἀθάνατο τῆς στάμνας τῆς νερό...

Η ΕΓΝΟΙΑ Τ' ΑΥΡΙΟΥ.

ΤΟΥ Γ. Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΝ.

Ἦταν στὸ γέροσιμο τοῦ ἡλιοῦ, ντύνονται μὲ γιοφύλι
τὰ γλυπτικά βουνά,
ἄθελα, κάποιος στοχασμὸς μὲνοιγοκλιεῖ τὰ χεῖλη
καὶ λέω σιγανά :

Μιὰ Σφίγγα μπρὸς μου ὑφώνεται, ὀρθόφτερη, ὠϊμένα
μ' αἰνίγματα φοιχτά.
Ποῦ νὰ βρεθῆ ὁ Οἰδίποδας γὰ νὰ γλυτώσῃ ἐμένα
ἀπὸ τὴν ἔγνοια τ' αὔριου, πού σκλάβο μὲ κρατᾷ ;...

ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΙΣΜΕΝΟ.

Τὸ ἴδιο παράπονο πού χίλιες φορές μοῦπες
μοῦ τῶπες πῆλι χτές:
— Πὼς ἀγαπῶ πολλές ! —
καὶ τρέχαν σου τὰ δάκρυα πού τὸ πολὺ μαρᾶζει...

Καὶ σοῦπα : ἀγαπημένη μου μοιάζω τὴν πεταλούδα
π' ὅπου λουλούδι βρῆ πετᾷ
καὶ πού τὸ μέλι του ρουφᾷ,
κιόμως κανένα λούλουδο, δὲν κλαίει, οὔτε στεναίει !

«Πίσω απ' τή νύχτα, πίσω απ' τὸ θάνατο, κεί
κάτω, βλέπω τὴν αὐγή νά χαράζει».

IBSEN.

Στὸ κάθε δειλὶ, τὴ στιγμὴ π' ἀπαλογέρον' ἡ Μέρα
στὰ τρανταφυλλοστόλιστα σεντόνια, κ' ὁ κύρ' Ἡλιος
μὲ χαμογέλιο ρόδινο, γλυκὰ τὴ νανορίζει
καὶ πᾶσι κ' αὐτὸς νά κοιμηθῆ... κ' ὅλα τρογύρου κλαῖνε
γιὰ τὸ ἠλιόφως τὸ χρυσό, πὺν σβνέτ' ἀγάλι' ἀγάλια,
τοῦ δειλινοῦ ἢ βαρυνθιμὰ χύνεται στὴν ψυχὴ μου
καὶ σκέφτουνμα τὸ θάνατο, πὺν κάποιο χλωμὸ δειλὶ...
Μὰ ὦ ἀλλότριο στοχασμέ, πίστη μου ἐλπιδοφόρα
«κ' ἂν εἶμαι χάρος χιλαστής, εἶμαι καὶ χάρος πλάστης»
στὸ νοῦ μου ἀστραπόχυσες καινούργιο μάγο φέγγος,
καὶ λέω: Κάθε Χαλασμός κ' Ἀνάσταση μαζί' ναι'
κ' ἢ κάθε Δύση προμηνα μὰ ρόδινην Ἀγούλα!
Μοιραῖος ὁ δρόμος!... Γιατί κλαῖς; Τὸ ροδοχαρμέρι
μᾶς ἄλλης πὺν τρανῆς ζωῆς στὸ θάνατο εἶναι μέσα...

ΕΛΠΙΔΕΣ.

ΣΤΟ Μ. ΚΑΚΟΓΙΑΝΗ

Τὸ δρόμο π' ἀκολούθησα, σὰ μούταξεν ἡ Μοῖρα
καὶ χτές βραδὺν τὸν τέλειωσα, σὰν ἔδυνε γιὰ πρώτη
φορὰ ὁ γήμιος γιὰ τὰ μέ, δὲ θὰ ξαναπεράσω.
Τὶ μπρός μου στέκει τᾶψηλὸ τῆς Τέχνης κορφοβοῦνι
πὺν θέλω, πρόπει νά τὸ βγῶ, τραχὺς κ' ἄς εἶν' ὁ δρόμος
τὶ δίπλα μὲ καίει γιὰ τὸ φῶς, πὺν θέλω νᾶγναντέψω
ὦ τ' Ἀπολλόνιο τὸ φῶς, πὺν μὲ μαγεύει ἐμένα!
Τὸ πατημένο τὸ παλιὸ δὲν τὸ ξανακνττάζω
πάντα τᾶφίνω πίσω μου, στὸ φτερωτό μου δρόμο
στῆς Δημοσύνης τάχαρα τὰ βαλτονέρια μέσα...
Τὸ Χτές, πᾶσι, τὸ ξέχασα' καὶ στ' Αὔριο βυθίζω
τὴ φωτεινὴ μου τὴ ματιά, καὶ νά! σὰ νά ξανοίγω
πρῶτη φορὰ, ὦ θεία χαρά! τὸ φωτοδότη Γήμιος
μᾶς ὀλοκάθαρης Ἀγῆς νά μὸυ χαμογέλει!

ΛΕΜΕΣΟ.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

LETTRES A MONSIEUR PARGAS.*

VI

Mon cher Pargas,

J'ai passé une après-midi agréable, dans un jardin, à l'ombre des palmiers. Ces arbres toujours me donnent l'impression du bonheur dont les fruits sont trop hauts pour que les puisse atteindre ma main. Et que j'aime à voir, près de moi, sur le sol, leur hésitante image balancée! Quelqu'un de nous a dit: le palmier c'est l'oncle de l'homme. Quand Dieu l'eut créé, la miette qui restait il la jeta à terre et elle devint le palmier. Légende délicieuse du pays du café! Car nous en bûmes dans des tasses minuscules qui donnaient le goût des songes. En face de moi était assis un cheikh vénérable, ainsi qu'un vieux khalife, qui souriait et caressait sa barbe d'argent filé. Je croyais voir Bokhâri de Djohôre dont nous parlâmes toute l'après-midi. Il y avait autour de nous et sur nos têtes le vent comme un gamin qui jouait dans les arbres. Mais tout était tranquille comme l'eau entre les pierres et cette grande religion de l'Islam dont le charme m'a gagné. Je rêvais, à mon aise, à d'autres «jardins délicieux où coulent plusieurs fleuves, pleins de fruits et d'herbages de diverses couleurs et qui vont aux villages sur le bord de la mer».

Quand donc aurons-nous, pour le lire, une bonne traduction du Koran? Plusieurs déjà, pleins de zèle, s'y sont en vain essayés.

La première traduction du Koran, en langue occidentale, est celle éditée, en latin, par Théodore Bibliander en 1543. Elle fut composée en 1143 par un Anglais Robert de Retina et un Allemand Herman de Dalmatie sur la demande de Pierre le Vénérable, abbé de Cluny. Une seconde version latine par le père Louis Maracci, parut à Padoue en 1698. Elle comprenait le texte original accompagné des commentaires d'un esprit trop souvent irrespectueux, qui s'est complu à «malhonnêtement exagérer les faiblesses de Mahomet».

Au XVme siècle fut publié un Koran en espagnol par Johannes Andrea du royaume de Valence qui de Docteur musulman était devenu prêtre chrétien. Il traduisit aussi les six livres de la Sonna, recueils authentiques des traditions et sentences du Prophète, que pieusement rassemblèrent six illustres docteurs de la religion islamique, et dont certainement. Al-Boukhâri est le plus grand.

«Chaque jour, écrit Edouard Gibbon, dans son «Histoire de la Décadence et de la chute de l'Empire Romain», ce pieux auteur

* Οἱ ἐπιστολὲς I καὶ II τυπώθησαν στὸ φυλλάδιο 37 σελ. 154-159.
» » III, IV καὶ V » » 38 » 329-343.

allait prier dans le temple de la Mecque. Il y faisait ses ablutions avec les eaux du Zemzem ; il déposa successivement ses pages sur la chaire et le tombeau de l'apôtre, et les quatre sectes orthodoxes des Sunnites ont approuvé l'ouvrage. Il mourut l'année 224 de l'Hégire.

Une version italienne du Koran par Andrea Arrivabene parut à Venise en 1547. Elle est très peu fidèle. Une autre, toute récente, par Acquilo Fracassi, à Milan en 1914.

J'ignore s'il en existe en grec. Mais il serait bien surprenant que vous n'ayez pas été, Pargas, tenté de connaître le livre de vos voisins. C'est aussi l'avis de l'auteur de l'article du numéro de la revue *«The Moslem World»*, de Juillet 1915 que m'a si obligeamment prêté le fin conservateur de la Bibliothèque d'Alexandrie, M. Combe, et où j'ai trouvé la plupart de ces renseignements.

J'ai su, depuis, par l'aimable secrétaire du Conseil des Ministres, S.E. Ahmed Zéki Pacha, qu'il faut toujours consulter sur la littérature arabe, que le Koran avait été traduit en grec par Gérassimos Pentakis, qui, né à Alexandrie, étudia l'arabe au Caire. Sa version parut à Athènes chez Anesti Constantinidi en 1878.

Il est aussi probable qu'une autre traduction grecque a été publiée à Constantinople, mais le «Dictionnaire d'Histoire et de Géographie» édité dans cette ville ne la mentionne pas.

Il y a, en français, la traduction de Du Ryer qui, bien que la plus ancienne est celle que je préfère. Elle date de 1647 et fut imprimée à Paris. Celle de Savary, 1783, celle de Kasimirski, 1840 et celle de Pauthier, 1852. Garcin de Tassy a réédité celle de Savary en 1825. Il en existe une autre de Mouradgea d'Ohsson. Malgré ses négligences, ses omissions et même ses apports, la traduction d'André Du Ryer, sieur de la Garde Malezair, consul en Egypte, reste décidément la meilleure, encore qu'elle ne vaille pas celle que George Sale a publiée en anglais en 1734 et dont Th. Arnold donnait une version allemande dès 1746. Je ne comprends pas qu'on ne l'ait pas encore traduite en notre langue alors que celle de Du Ryer était transposée en Anglais par Alexander Ross en 1688.

«Par l'éclat du matin et la nuit lorsqu'elle devient sombre, ton Seigneur ne t'a pas quitté, ton Seigneur ne t'a pas trahi. En vérité la vie qui vient sera pour toi plus douce que celle d'aujourd'hui. Car ton Seigneur te donnera la récompense qui te plaît. N'étais-tu pas un orphelin dont il a pris le soin ? N'étais-tu pas errant dans l'erreur et ne t'a-t-il pas guidé vers la vérité ? Et ne t'a-t-il pas trouvé pauvre et ne t'a-t-il pas enrichi ? C'est pourquoi n'opresse pas l'orphelin et ne repousse pas le mendiant. Mais reconnais la bonté de Dieu». J'ai pris dans Sale, l'homme qui a le mieux connu le monde musulman, ce passage au hasard, que je vous donne mot à mot, le même qu'a mis en vers anglais Richard Burton en 1866. Mais la poésie de Burton ne vaut pas la prose de G. Sale, bien préférable au chapitre correspondant de Du Ryer qu'il appelle le cha-

pitre du Soleil levé. Et, qu'est-ce, l'une et l'autre version et la mienne, auprès de cette mélodie si berceuse, de cette mélodie qui montait si pure des lèvres du vieux juge récitant des versets, sous les arbres de cette après-midi, dans l'ancien parc de mon ami, le pacha musulman. Il ne faut pas le lire, il faut entendre le Koran. «Toute la littérature arabe, écrivait Scaliger, dans son épître à Casaubon, y est contenue».

On me dit que tout n'est pas de la même hauteur ; et qu'importe ? N'est-ce pas pour le Prophète que Suarès a écrit dans ses «Images de la Grandeur» : «Tu n'es jamais si beau que lorsque tu declines : car tu ne descendrais pas si tu n'étais allé si haut». J'ai mis, comme le veut Savary, «ma confiance dans le Dieu du matin». «Il est clément et miséricordieux. Il aime ceux qui ont l'âme nette. Il ne me déçoit pas, il ne me trompera pas. Il n'a jamais trompé personne». «Les plus beaux noms du monde appartiennent à Dieu ; priez-le par la beauté de son nom».

Savez-vous, Pargas, jusqu'où s'étend, pour ceux qui la lui demandent sa sollicitude : «Souviens-toi, dit-il, parlant des vrais croyants, souviens-toi comme nous avons élevé la montagne sur eux pour les tenir à l'ombre».

Certes, je pense qu'on n'oserait pas dire qu'il n'y a pas là de beauté. Et puis, j'aime tant l'ombre et m'y asseoir, dans ce pays lumineux, au bord de cette mer de saphir oriental.

Ajamy, Ajamy, Ajamy, quand je vois
Les nuages passer sur ton canal étroit,
Au-dessus de ces bords de palmiers recouverts,
Je ne sais de quels mots te louer dans mes vers !

Aucun lieu de la terre n'offre mieux que mon Mex dénudé une rade propice à la méditation. Ici point de décor inutile, c'est le commencement du désert. La mer, la terre et le ciel : il n'y a plus que l'élément. Mais je l'aimerais moins, il me semble, s'il n'y avait pas le Koran. Il a donné à tout ce peuple qui m'entoure, qui passe sous ma fenêtre avec un chant uniforme, une seule note langoureuse comme une plainte, le goût des choses éternelles et par-dessus tout l'accoutumance à l'idée de la mort.

Le voyageur allemand Niebuhr rapporte dans sa «Description de l'Arabie» qu'il a entendu, dans les montagnes de l'Yemen «les gens du commun et surtout les soldats dire aux personnes qu'ils rencontrent : Yaum el Nour, jour de la lumière, et les autres répondre : Yaum el Kbour, jour des tombeaux». Voilà toute nue dans sa simplicité qui la rend si belle, une image de grandeur digne d'être auprès de celles de Suarès notée.

Ces images, elles abondent dans le livre du Prophète. Sa religion est tout humaine, sa grande inspiratrice, la nature. Il nous la donne constamment pour modèle : «Ne soyez pas superbes, dit-il, vous ne serez jamais si longs que la terre, ni si hauts que les montagnes.» C'est pourquoi il s'est peu écarté de la raison et ne lui a

pas demandé de sacrifices considérables. Il a également, dans une sage mesure, ménagé notre esprit et notre corps.

Je lui sais gré, quant à moi, de m'avoir donné de jolis rêves, de m'avoir dit : «L'homme ne peut mourir avant son heure, et personne ne la peut retarder. O vous qui croyez, honorez et adorez votre Seigneur et faites bien, peut-être que vous serez heureux.»

Incertitude que j'aime, moi oreiller du doute !

Et il a dit encore dans ce chapitre de la Lumière que je voudrais vous citer tout entier : «Dieu éclaire le ciel et la terre comme la lampe qui est dans le fanal de crystal allumée d'huile de l'olivier béni».

Orient ! Porte des rêves, champ du désert illimité !

Lisez aussi dans la version de Du Ryer le livre du Miséricordieux : c'est sans doute le plus beau.

Je vois, Pargas, les nuages descendre vers les monts de Marea. Au bord du lac Mareotis, des poètes latins et des poètes grecs, des hommes de ma race sont venus et ont chanté dans des villas de fête et des bateaux de fleurs les yeux de leur Lydie sous le charme des treilles. Ils ont passé comme ces nuages qui ne portent même pas de nom. Le vent du sud, le chacal ailé du désert, a dévoré leur visage et dispersé les ruines de leurs maisons et les vivants d'aujourd'hui ne se souviennent plus de leurs vers. Mais les paroles du Prophète, qui composent son Livre, on peut les entendre, ici, à chaque instant du jour, psalmodiées par le passant. Elles montent du recueillement de ces plaines comme le chant d'amour de la cigale ou le frémissement du criquet. Elles ont de plus cet enveloppement et cette grandeur qui bercent l'âme et la fortifient. L'homme qui les a composées ne pouvait pas être quelconque. Il maniait une plume de lumière. Ceux qui ont parlé mal de lui ont cette excuse que la passion ou l'ignorance les égarait.

Je suis heureux d'entendre ici, comme à un carrefour, une voix amie, celle du traducteur de l'ouvrage de John Lubbock «Le Bonheur de vivre» : «Un ignorant ne saurait goûter le Koran ou les Védas, parce qu'il ne connaît pas les conditions ni les milieux dans lesquels ces livres sont nés ; il n'en voit que le sens littéral ; il n'en saisit pas l'esprit qui en est la vie et le charme».

«Le style de l'Alcoran, dit George Sale, dans ses «Observations historiques et critiques sur le Mahométisme», est en général beau et coulant, surtout dans les endroits où il imite le langage prophétique et les phrases de l'écriture sainte. Il est concis et souvent obscur ; il est orné de figures hardies suivant le goût des Orientaux. Ce style est animé par des expressions fleuries et sententieuses, et en plusieurs endroits, il est sublime et magnifique. Il est très pur et très élégant étant écrit dans le dialecte de la Tribu des Koreichs qui est la plus noble de toutes les dialectes des arabes. Il est reconnu pour le modèle du langage arabe et les plus orthodoxes croient fonder sur l'Alcoran même, que ce style ne saurait être imité par aucun écrivain humain. Ils regardent cette perfection de

style au-dessus des forces humaines comme un miracle permanent plus grand que ne serait la résurrection d'un mort, et qui est seul suffisant pour convaincre le monde de l'origine céleste de ce Livre».

Dans son «Livre de l'Avertissement et de la Revision», traduit par Carra de Vaux en 1896, le grand Massouïdi, l'auteur incomparable des «Prairies d'Or», assure, en effet, en parlant du Prophète, qu'il fit pleuvoir les nuées blanches et parler la cuisse empoisonnée... et il fit beaucoup d'autres signes encore ; surtout il apporta le Koran miraculeux et tel que nul homme ne pourrait rien produire de semblable ; c'est par l'évidence de cette impossibilité qu'il a vaincu les hommes et qu'il les a forcés à se rendre».

D'avoir été écrit sur des feuilles de palmier il en a conservé la fraîcheur et la grâce. Il donne encore généreusement à tous ceux qui le lisent le parfum de ses fruits. On peut réellement l'appeler le Livre par excellence, Al-Kitab, tout comme les chrétiens ont appelé Bibliôn, la Bible.

Je crois aussi qu'il a rendu les Arabes meilleurs. «Les Mahométans, en général, écrit encore George Sale, sont si enclins à faire du bien, qu'ils étendent leur charité même jusque sur les animaux».

Et puis il me semble que l'on profite trop de certains crimes isolés pour en accuser toute une race. Par contre, il y a des faits qu'on oublie. «Quand Omar prit Jérusalem en 636, il assura aux habitants, chrétiens et juifs, le libre exercice de leur culte, la sécurité de leurs personnes et de leurs biens. Mais lorsque les Croisés prirent Jérusalem en 1099, ils massacrèrent tous les musulmans et brûlèrent vifs les juifs ; 70.000 personnes, dit-on, furent ainsi exterminées en moins de huit jours pour attester la supériorité morale du christianisme.»¹

Quand en 1492, les étendards de Saint-Jacques et de Castille eurent sur les tours de l'Alhambra et de l'Albaycin, remplacé ceux du dernier roi Maure Boabdil, le cardinal archevêque Francesco Ximènes fit jeter aux bûchers de Grenade quatre vingt mille manuscrits.

Ce sont les Arabes qui sauvèrent de la destruction les ouvrages d'Aristote qui leur parvinrent et qu'au Moyen-Age l'Eglise condamnait au feu.

Dire, Pargas, que sans eux et le Romain Sylla, nous n'eussions peut-être jamais connu l'homme dont Kant et Hegel ont pu écrire que «depuis, la science de la pensée n'a fait ni un pas en avant ni un pas en arrière !»

On reproche communément à Mahomet d'avoir encouragé la guerre contre les infidèles. Il est vrai qu'il en a parlé avec avantage et qu'il lui a consacré un chapitre. Mais par une sorte de scrupule

(¹) Salomon Reinach «Orpheus» Histoire Générale des religions.

pule qui lui fait honneur comme un remords, ce chapitre est le seul qu'il n'ait pas voulu commencer par l'invocation habituelle : «Au nom du Dieu clément et miséricordieux». D'ailleurs il n'a fait que renvoyer aux juifs et aux chrétiens leurs principes qu'ils détestent si fort chez les autres.

«Le Tout-Puissant, dit un ancien auteur, sait que si quelqu'un de vous meurt, il meurt pour la vérité de la foi, pour sauver son pays et pour la défense des chrétiens; c'est pourquoi il en recevra une récompense dans le Ciel».

Je ne multiplierai pas les exemples que je n'aurais peut-être pas besoin d'aller chercher si loin.

Ils auraient aussi bien fait, ces chrétiens et ces juifs susceptibles, en parlant de Mahomet, de suivre sa réserve lorsqu'il a parlé d'eux : «Souviens-toi de David et de Salomon, qui rendaient la justice dans le camp où les troupeaux du village étaient entrés la nuit sans bergers...»

«Nous avons créé Jésus et Marie sa mère, ils sont signes de notre unité, nous les avons établis en un lieu élevé, où ils se sont arrêtés auprès d'une fontaine.

«Souviens-toi de Marie, de laquelle j'ai béni le ventre, nous avons inspiré notre esprit en elle, et lui avons donné un fils, miracle dans le monde.

«Nous avons envoyé Jésus, Fils de Marie, nous lui avons enseigné l'Évangile, nous avons mis la civilité, la clémence, la chasteté dans le cœur de ceux qui l'ont suivi».

«Qui bien fera, bien trouvera, dit le Prophète, et qui mal fera, mal trouvera. Dieu prend garde à tout». N'est-ce pas une assurance, d'une justice bien humaine? On peut regretter qu'il n'ait été mieux entendu.

Pour moi, je le veux lire et aimer jusqu'au bout, jusqu'à l'heure où je verrai, à l'Occident, se lever le soleil, et quand, par mon nom, Azraël, l'Ange de la Mort, m'appellera.

N'a-t-il pas dit : «La vie du monde est semblable à la pluie tombée du Ciel qui a rafraîchi et fait reverdir les arbres de la terre, et le matin ont été séchés comme la paille que le vent emporte».

«Souviens-toi du jour que les montagnes marcheront et que tu verras la terre unie».

Dans les jours de la vie, les jours heureux, j'imagine une édition rarissime avec le texte original et une traduction parfaite en français. Au frontispice de ce Koran introuvable on verrait le Prophète debout sur les monts du Hedjaz et son Livre à la main. Il s'adresse à la foule des hommes qui se pressent à ses pieds.

Les deux cent cinquante millions de Musulmans qui vivent aujourd'hui, lui tressent, en attendant, une couronne qui n'est pas à dédaigner.

Votre
HENRI THUILE

Avez-vous vu ce petit livre aux étagères d'Alexandrie «De l'Amitié» par Richard Essayie? C'est un charmant recueil de tous les lieux communs sur ce sujet. L'auteur y a rassemblé la plupart des idées qu'on a émises avant lui. C'est aussi probablement l'histoire de toutes les amitiés célèbres. Je pense bien qu'aucune n'y doit être oubliée. On y aura tout dit sauf ce qu'il fallait dire. Je ne sais pas, Pargas, si vous y avez songé. L'amitié ce doit être une chose tellement délicate qu'on n'en doit pas parler. Je ne crois pas du tout à ces amitiés fameuses dont on a composé des sonnets. Si j'avais un ami je ne le lui dirai pas. Il n'y a rien de si intolérable que ces protestations de dévouement de gens qui se fichent de vous. Si j'avais un ami je le verrais à peine. De temps en temps, quand il serait heureux. Et le plus rarement possible pour que je sache bien s'il m'oublie. Je ne lui demanderais rien pour tous les trésors du monde, mais je lui donnerais ma vie si elle pouvait le faire sourire. Après tout la mort, qu'est-ce, sinon une satisfaction personnelle?

Si j'avais un ami il ne le saurait pas. Mais, au fait, j'y pense : il se peut bien que j'en ai un.

Voici la saison des mangues. Les aimez-vous? Quant à moi, que d'années il m'a fallu pour les aimer! J'ai dû m'y appliquer, y mettre une énergie sauvage. Elles me soulevaient le cœur avec leur goût d'iode. Mais je savais qu'elles finiraient par se laisser prendre, par se donner. Je savoure maintenant avec délices leur fumet inégalable. Seulement elles déchirent mes entrailles je ne puis plus y goûter; je ne dois plus jouir que de leur langueur orientale. Quelle leçon de sagesse elles me donnent et quelle satisfaction j'éprouve à le constater! Il y a dans la vie tellement de choses qu'on n'a pas la place de se retourner. Plus on vieillit et plus on s'y attache. Comme à cette bonne terre du Mex si chaude et toute brûlée. Elle me rappelle un poème d'Imroulquâïs que j'ai passionnément aimé : «Un jour, sur la colline de sable...»

Il y a un livre de Mirbeau plein de l'odeur des mangues. De la mangue pourrie, presque putréfiée. «Le jardin des supplices» dont je ne puis sortir.

Comment se détacher d'un livre ou se détacher de la vie? Quand le fruit est mûr, il tombe. Mais l'homme n'est pas un fruit.

«Le Jardin des supplices», Imroulquâïs, la chair des mangues... Ah! laissez-moi, Pargas, et ne me demandez pas de suite. La suite des idées, qu'est-ce que cela veut dire? Je ne sais pas plus combien j'ai de microbes dans le corps que d'idées dans la tête. Il y en a d'ailleurs qui sentent si mauvais qu'elles ne doivent pas venir de là. Le monde des idées. Je n'y vois aucun sens. Remy de Gourmont a essayé de dissocier les idées. Ce sont d'abord les mots qu'il faudrait dissocier. Il sera toujours bien difficile de se faire comprendre et probablement qu'on n'y arrivera jamais. Peut-être que ce

n'est pas nécessaire. «Je vis dans la terreur, affirmait Oscar Wilde, de ne pas être incompris».

Il n'y a rien de nécessaire. Voyez-vous, Pargas, où un mot nous entraîne ? Dès que j'en prends un il m'emporte par la main. Je ne sais jamais quand je pourrai revenir. Il faut craindre les mots et se méfier d'eux. Ce sont des ennemis découverts. Mais notre plus grand ennemi c'est nous-même et toute la philosophie antique a menti. Rien ne me sert de me connaître moi-même si je ne connais pas les autres et tout ce qui m'entoure. Ce n'est qu'en regardant l'univers que je m'y apercevrai.

Il faudra songer, Pargas, à changer la devise du Temple de Delphes. Mais laissons ce soin à l'avenir qui sera aussi menteur que le passé. Car rien, sous le soleil, ne commence et tout s'y continue.

Votre
HENRI THUILE

LE MEX, 1917

VIII

J'ai vu, ce soir, Vénus descendre sur les montagnes d'Ajamy. Ah ! jamais plus je ne pourrai me détacher de cette terre du Mex à laquelle je me suis accroché comme l'arapède à son rocher. Qui me rendra, quand je l'aurai quitté, l'éclatement du soleil sur les collines de sable ? On me dit qu'un officier anglais vient d'épouser une bédouine. Pourquoi n'épouserai-je pas la mosquée de Dékhéla ?

J'ai lu quelque part, que Dékhéla voulait dire port, asile, refuge. En vérité, nul autre lieu, si bien ne me conviendrait. Vous savez, Pargas, que Dékhéla, c'est le nom du village que je vois de ma fenêtre, le matin, le premier, me sourire à travers la buée. J'y allais, autrefois, dès l'aube, avec mon frère. Mais je n'ai plus le goût d'aucune promenade depuis que mon frère m'a quitté. Que de fois, que de fois, n'avons-nous pas, à l'heure de la prière, écouté la voix du muezzin se mêler à celle de la fontaine, à l'ombre du mandarinier ! La mer illimitée, devant nous, s'étendait lumineuse et sa chanson d'amour venait presque expirer à nos pieds. Souvenirs charmants, souvenirs du passé, que vous me faites trouver le présent plus amer !

Il faudra, Pargas, que vous veniez bientôt voir cette délicate figurine que je me suis procurée. On me dit que c'est une Tanagra. Elle n'est pas de marbre comme l'antipathique Venus de Milo mais de terre, d'une molle argile qui vient peut-être de votre pays, si gracieuse dans les plis de sa robe archaïque, à peine réveillée d'avoir dormi tant d'années, encore songeuse, mutilée, et tout aussi fragile que moi. Qui sait ce qu'elle pense de l'Égypte, cette exilée ?

Dit-elle, comme le passant de l'Anthologie grecque, dont parle le Père Faivre : «Étoile du soir, combien tu as pâli !»

Je viens de lire l'excellent petit traité que ce Père de la Compagnie de Jésus a publié sur «Canopé, Ménouthis, Aboukir». Je n'aurais jamais cru qu'un Jésuite pût présenter un tel réquisitoire contre les chrétiens. On y voit clairement que ces trois bourgades

ont été par eux de fond en comble dévastées. On le savait déjà, mais qu'il est réjouissant d'entendre le Père Faivre nous le dire. N'importe, ce petit livre est délicieux. Il finit sur une heureuse image et je souhaite que l'auteur continue ses recherches et publie un autre traité tout semblable sur cette cote du Mex égale à l'autre en beauté.

Nous sommes évidemment à une époque où les hommes finissent mal mais où les livres finissent bien. Dans le dernier chapitre du «Veau d'or et de la Vache enragée» que nous donne Francis de Miomandre on voit l'étonnant Monsieur Fumades agiter «malgré tout, la torche de l'espoir».

Ce roman de Miomandre forme un ensemble gracieux, au ton badin, ironique et léger qui ne porte pas l'empreinte de la guerre. Il sera d'une lecture agréable et distrayante pour nos soldats dans les tranchées. Je lui préfère, quant à moi, «Le Vent et la Poussière» du même auteur où il m'avait paru retrouver quelque peu l'âme si tendre de notre cher Jean de Tinan.

L'histoire du «Veau d'or et de la Vache enragée» il me semble trop que je l'ai déjà lue dans les «Petits bateaux pour Seringapatam» de René Boylesve.

L'Académie Goncourt nous avait révélé Miomandre en couronnant en 1908 «Écrit sur de l'eau». Les dialogues d'«Au bon soleil» et «L'Aventure de Thérèse Beauchamps» ne me firent pas oublier le plaisir que je trouvais au «Vent et la Poussière», que je choisis décidément.

Sachons gré à cette Académie Goncourt dont, quoi qu'on dise, le goût est généralement judicieux. N'a-t-elle pas couronné, depuis 1914 «Gaspard» de René Benjamin et le «Feu» d'Henri Barbusse ?

Il est certain que ce sont là les deux meilleurs ouvrages publiés sur la guerre. Je vous ai déjà dit tout le bien que je pensais du «Feu». Mais s'il me fallait absolument avoir une préférence elle serait pour la première partie de «Gaspard».

Les jours passent, Pargas, et la guerre ne finit pas, c'est à se battre la tête contre les murs. Surtout, quand on a cette tristesse de voir tant de gens en profiter.

Votre
HENRI THUILE

LE MEX, 1917.

IX

Vous vous rappelez la recommandation suprême de Mécène à Auguste : «Souvenez-vous d'Horace comme de moi-même».

Et comment pourrait-on l'oublier cet aimable habitant d'Athènes qui fréquentait au jardin d'Epicure en conseillant de mêler à la sagesse un grain de folie.

«Bien qu'il soit beau comme le jour, et toi plus léger que la feuille, plus irritable que les flots, c'est avec toi que j'aimerais vivre, avec toi que j'aimerais mourir».

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

N'est-ce pas que ce n'est guère raisonnable et qu'il est bien

aisé de reconnaître là le langage de cette folle Lydie blessée des traits de Cupidon. Mais ce qu'elle est charmante et ce qu'elle a de grâce ! «La riante jeunesse aime le myrte vert».

Décidément, plus je relis ces Odes d'Horace et plus je m'y délecte. C'est à la fois Théocrite et Virgile, «le vin fort et vigoureux du Cécube, versé, comme le dit René Pichon, dans un beau vase athénien».

«J'en veux perdre la raison. Où sont les flûtes de Bérécynthe ?» Hé ! qui le sait où jouent les flûtes divines de la montagne de Phrygie, mais la raison on la retrouve toujours dans son Ode à Mécène, «l'honneur des chevaliers» : «J'ai toujours craint d'élever la tête et d'attirer les regards. Plus on se refuse, plus les dieux nous accordent. Transfuge du parti des riches, je passe joyeux et nu dans le camp de ceux qui ne désirent rien : plus libre et plus fier avec le peu que je possède, que si j'entassais dans mes greniers toutes les moissons de l'infatigable Apulien, pauvre au milieu de mes richesses.

«Un ruisseau limpide, un bois de quelques arpents, des moissons fidèles me font un sort plus heureux que celui d'un opulent proconsul de la fertile Afrique. Ce n'est pas pour moi que les abeilles de la Calabre butinent leur miel, que le vin de Formies vieillit dans l'amphore, que les brebis de la Gaule nourrissent leurs épaisses toisons ; mais j'ignore les tourments de la pauvreté, et si je voulais davantage, Mécène, tu me le donnerais.

«Tout désirer, c'est manquer de tout : heureux à qui d'une main économe, les dieux ont accordé le nécessaire !»

Je veux, Pargas, tresser à ce poète une couronne, où au pampre du Céphise, je mêlerai le laurier latin.

C'est d'ailleurs le temps des pampres : Voici Septembre aux dattes d'or.

Beau septembre du cœur, amoureuse sagesse...
Contemple avec amour les flottantes collines,
Ces épaves du soir sur l'océan des jours ;
Dormeur environné d'apparences calines...
Quel dieu t'a donc promis des heures plus réelles ?
Quel froment te faut-il pour apaiser la faim ?

Ainsi chantait, sur la lyre romantique, le doux O. W. Milosz, dans la Nouvelle Revue française de Décembre 1911. Vous souvenez-vous de ce beau poème intitulé : «Le Consolateur» ?

D'Europe retournent les caillots et de la mer montent les nuages. Que je les aime, quand je les vois, si blanches, passer. Ils font, à peu près, sur les eaux, la même ombre que celle que le bonheur fait sur la vie. Mais on n'a pas le temps de s'asseoir que le nuage s'est enfui. Les plus beaux dont je me souviens, sont ceux qui l'autre dimanche, en grand silence, sur la rade d'Aboukir, s'étendaient.

Ah ! comment parlerais-je d'un si charmant voyage si ce n'était pour vous, Pargas, que j'écris ! Pour vous et quelques-uns, ceux qui m'aiment, ceux qui, sans effort, me comprennent. Eh, à quoi sert d'écrire pour les autres ! Le ferais-je si je le pouvais ?

Sur toutes les places des grandes villes que je me suis ennuyé ! A Milan, j'ai vécu trois journées sans couleur, mais dans les ruelles de Florence et le long des canaux endormis de Venise, quelle riche mélancolie. Ma vraie patrie c'est le désert partout où je l'ai rencontré. Et, sans doute, aussi l'ombre, la grande Mère commune.

Pourtant, le soleil sur Aboukir, que je l'aimais ! On part le matin et, tout de suite, c'est Zaharieh, Zaharieh mollement appuyé près du lac immobile, El Souk à l'ombre de sa vigne, les champs de bananiers aux vertes voiles et Ghabrial aux fiers palmiers. Qu'on les voit bien, de la mosquée, se balancer au fond du ciel sur la blancheur des nuages. Mais le désert de Siouf, le minaret sur la colline, jamais je ne l'ai vu si beau ! Que d'or sur toute la terre, jeté à profusion.

Paul Fort, que vous chantiez au bord du puits de Mandara :

«Un petit cimetière ouvre une heure éternelle».

Les dattes, encore vertes, par régimes, comme dans leur chevelure des bijoux de bédouïnes, pendaient au bout de leurs cheveux.

Mais lorsque j'arrivais à Aboukir, et dès que j'eus gravi la montagne sableuse, j'eusse voulu, comme le dit Flaubert : «me coucher tout à plat sur la terre, pour la sentir contre mon cœur». La rade d'Aboukir, le vent sur les collines, les vallons à leurs pieds couverts de clairs ombrages, au loin le fort Ramleh et la mer sans limite, les pêcheurs sur la plage, travaillant aux filets, que tout cela, Pargas, habite ma mémoire du plus beau paysage que je n'ai vu jamais. Je fus l'après-midi à ces rignottes îles qui ferment cette baie d'un délicieux bouquet.

Et permettez-moi, de vous offrir, Pargas, cette petite fleur que j'en ai rapportée.

Elle sera, au milieu de mes lettres, comme une algue marine ou comme une branche de muguet. C'est la fleur des poètes : Horace l'eut aimée.

Vous lui préféreriez, peut-être, ce vent qui, l'autre jour, soufflait au sommet du Grand Phare. J'y étais et je pensais à vous. Je me disais que vous étiez, là-bas, vers l'Est, au pied de ces collines qui me fermaient la vue. Entre la montagne et la mer Alexandrie soupire au bord de son lac expirant. Mais appuyé au garde-fou de cette plateforme, comme le cœur grandit ! Ne sera-ce point là d'ailleurs, un endroit aussi illustre, demain, que la tour du Vieux Pharos ? Puisque M. Gaston Jondet, de cette hauteur, a découvert sous l'eau où elles dormaient, les antiques ruines ignorées des premiers ports de Pharos dont nul auteur n'a parlé. Connaissez-vous son livre par l'Institut du Caire si heureusement édité : «Les Ports submergés de l'ancienne Ile de Pharos» ? L'auteur nous y donne, sous une forme claire et concise, le relevé des travaux qu'il a exécutés en s'entourant «de toutes les garanties que réclame la méthode scientifique», et qui l'ont aidé à remonter «de l'état actuel à l'état ancien».

Des plans précis, en couleurs, aux teintes harmonieuses de la mer dont ils portent le nom, établissent d'une manière irréfutable, l'existence, à une époque inconnue, de nombreux havres protégés des vents et de la houle du large par un système ingénieux de môles et de quais. Par les matins d'hiver, lorsque l'eau est le plus limpide, on peut encore apercevoir les joints des blocs de maçonnerie qui les constituent. Au temps des Pharaons, avant les Ptolémées, toute une flotte a pu dans ces bassins tenir. L'œil s'attarde avec plaisir aux contours ressuscités de ces illustres rivages et vers le rayonnement fabuleux des anciens siècles, l'esprit fuit.

«C'est, me disait-il, un jour, une piste que je donne à ceux qui voudront y courir». Il y a là, certes, bien autre chose : toute une révélation du passé.

Ni Hérodote, ni Strabon, ni Massouïdi, ni Makrizi ne nous ont parlé de ces digues, que sous la nappe marine, leurs yeux n'ont pas su distinguer et dont la submersion est due, selon M. Gaston Jondet «à l'affaissement et au glissement des dépôts nilotiques et littoraux sur le substratum solide».

Les travaux découverts par cet érudit ingénieur dépassent en importance ceux des Pyramides et «la colossale conception de brise-lames rectilignes de plus de deux kilomètres de longueur impose à l'esprit un rapprochement obligé avec les majestueux alignements rectilignes de Thèbes et de Karnak». L'idée m'en est venue que ce n'est probablement pas Alexandre qui a fondé Alexandrie. Il ne fit que la rebâtir. Nous devons retoucher sa Légende. Je suis fier, Pargas, de vous dire, qu'au relevé de ces ouvrages mon frère a contribué.

Voici déjà plusieurs mois que ce livre a paru et personne n'en parle. Décidément, c'est à désespérer de ce pays... comme des autres.

Et pourtant que tu es belle à l'ombre de tes palmes, Egypte, terre de grandeur, vaste moisson fauchée !

LE MEX, 1917.

Votre
HENRI THUILE

X

Le vent, comme un grand oiseau blessé, tourne autour de ma maison. A mes vitres vient heurter le bout de son aile. Que me veux-tu, noir compagnon ?

Que de choses, Pargas, que de choses, il y a qui m'appellent ! Je vois, sur une mer démontée, des forêts de bambous, Serendib, la verte Taprobane, marcher dans son pagne d'indienne. J'eusse aimé vivre là où je n'ai jamais été. Sur la mer des Sargasses, à Samarkand, à l'île des Rois, dans un vieux port de Chine, à Tahiti où les femmes sont belles. Serais-je, comme le dit Abou-Temmân, le petit-fils d'El-Khidr, le Juif Errant ? «D'autres ont leur demeure fixe en quelque lieu. Moi, j'ai pour séjour le dos des chameaux tachés de blanc. Je me suis tant enfoncé à l'Occident que j'ai perdu le souve-

nir de l'Orient, et je me suis tant avancé vers l'Orient que j'ai oublié l'Occident».

Pourquoi ne suis-je pas tranquille, pourquoi ne resterais-je pas ici ? La nuit, n'est-elle pas assez belle ? On voit briller la pointe d'Ajamy. Qu'ai-je à faire des plaines de corail où les jets d'eau frémissent, des champs illimités blanchis des os des voyageurs ? A quoi bon cette sève inutile et ce regain d'activité ? Est-il rien qui justifie la peine de bouger le petit doigt ? *Todo es nada*, dit le vieux proverbe espagnol et n'ai-je pas lu dans le Bhâgavata Purâna :

«Ni le ciel le plus haut, ni l'empire de toute la terre, ni la grandeur suprême, ni la royauté des régions infernales, ni les dons surnaturels du Yôga, ou l'exemption à jamais des renaissances, rien n'excite les désirs de ceux qui se prosternent dans la poussière de tes pieds.

«Salut à toi qui es le Temps, le nombril du Temps et le témoin des membres du Temps ; le Tout, le témoin du Tout, l'auteur et la cause du Tout ;

«A toi qui es l'âme des éléments subtils et des éléments grossiers...»

«Salut à Celui qui est la racine de la preuve, qui a la sagesse en partage, qui est la matrice de la Science ; salut, salut à Celui qui agit et qui s'abstient d'agir, à Celui qui est le Vêda.

«Salut à toi, dont les yeux sont un mystère et dont la puissance éclate en toutes chose ; salut à toi, *Hrichikêça*, ô Dieu solitaire, ami du silence ! »

Cherchons seulement, Pargas, pour entendre à notre aise le vieux sage, une caverne sans rumeur sur ce rivage dédaigné. Il m'importe peu, après tout, que le vent me traîne ou que j'aie plus vite que la feuille qu'il secoue. La vitesse n'est une chose désirable que pour ceux qui sont pressés. D'autant plus que le but est le même, et chacun y arrive à son tour. Choisissons pourtant, si vous le voulez, une caverne où il y ait une fenêtre. Ne serait-ce que pour apercevoir encore cette région d'Alexandrie que Massouïdi a tant aimée. Il l'appelle un pays de lait et de miel. «C'est, dit-il, une terre successivement blanche comme l'argent, noire comme le musc, verte comme l'émeraude et jaune comme l'or. C'est-à-dire que, le Nil la recouvrant elle devient semblable à l'argent blanc ; quand il s'est retiré, elle est comparable au musc noir. Elle est ensuite ensemencée ; la semence ayant levé paraît une émeraude verte ; enfin la moisson mûrissante a jauni ; le sol est alors devenu pareil à l'or jaune».

Tant de splendeur, si heureusement appréciée, ne suffisait pourtant pas à distraire son esprit de Bagdad où il avait grandi, où il était né. Ha ! qui a dit que le souvenir n'était pas une invention de malheur ?

C'est une peine, dont il se plaint, que d'avoir été forcé de quitter cette ville : «Le sort nous a séparé d'elle, et la distance est grande entre elle et nous. Bien loin est notre demeure ; rares sont ceux qui nous visitent». Et il ajoute mélancoliquement : «C'est le

caractère de ce temps que de tout séparer, la condition de ce siècle que de tout disperser». Que ne revit-il aujourd'hui pour se consoler de tant d'amertume !

Bon Massouï avec votre barbe de neige, vous oubliez les maîtres qui vous avaient inspiré. Que n'écoutez-vous plutôt Epictète vous dire : «Lorsqu'un homme peut penser à tant de choses et qu'il voit le soleil, la lune, les étoiles, qu'il jouit de la terre et de la mer il n'est ni solitaire ni même délaissé».

Et puis, la solitude, n'est-ce pas une amie, la plus fidèle, et qu'on retrouve quand toutes nous ont quitté ? Peut-être qu'elle a des gestes un peu brusques, même sévères et un visage sans beauté. Mais elle est discrète et fidèle, c'est une grande qualité.

Ce n'est pas un reproche que je voudrais vous faire, mais il me semble que vous y manquez, Pargas. Il y a bien longtemps que vous n'êtes venu.

Vous savez que Francis Jammes vous attend, comme un blanc lapin posé sur mes rayons, derrière les vitres de ma bibliothèque, ayant pris l'horizon pour chapeau.

«Pourquoi suis-je si jeune, pourquoi dans mon cœur frais
Y-a-t-il comme un frisson de soir aux noisetiers?...»

Où, pourquoi ?

Je vous serre la main.
HENRI THUILE

LE MEX. 1917.

SLAVA SLAVNAYA.

Comme tous les soirs. Très loin du monde, dans la modeste chambre aux murs d'un bleu très pâle, couverts de gravures, de portraits déjà effacés, de colliers de perles de verre irisé, couleur de turquoise et d'ambre, ils causent. L'atmosphère est tranquille. Sereins et calmes sont leurs visages où chaque jour se grave plus profonde l'empreinte de la vie de la douleur. Légèrement penchée elle dit des choses graves en souriant. Non qu'elle soit heureuse. Depuis toujours, le bonheur — cette illusion des consciences plates et médiocres l'a fuie ; — mais parce qu'elle a la paix du cœur.

A mesure qu'il l'écoute, il sent ses nerfs se détendre, une douceur s'infiltrer en lui. Ils ont vécu de longs soirs pareils... ils en vivront combien d'autres, que seuls différencieront le son de sa voix, la nuance de son âme. Elle qui a aimé parler à des inconnus, beaucoup, le plus grand nombre d'inconnus, s'est prise à aimer lui parler... Détroué depuis longtemps des voix flatteuses, enjôleuses et vénales, il s'est pris au charme de l'entendre...

Toc... toc... toc... Rapide elle s'est levée pour ouvrir

la porte. Brusquement apparaît dans ses voiles et son large-manteau gris, pareille à un lambeau de brouillard automnal, Slava, la pauvre Slava qui ne vient qu'aux soirs désolés.

Quelle douleur traîne-t-elle encore après elle ? Quelle angoisse agrippe de nouveau son cœur ? A peine est-elle assise dans un large fauteuil d'osier garni de coussins de velours orange qu'il se sent gêné, presque confus. Doit-il rester ? Sortira-t-il sous un prétexte quelconque. Elle se tait.

Alors Slava pose son sac de cuir fauve sur la table, relève son voile. Immobile apparaît son visage aux traits fins où ses yeux gris égarés, striés de miel, mettent comme une lumière d'aube qui pleure...

Lequel des trois va trouver la banalité nécessaire pour rompre le silence. Parlera-t-il et de quoi ?... Il se peut que Slava éclate en sanglots.

Très doucement, timidement presque, elle dit : merci d'être venue, c'est si loin, si loin, vous devez être fatiguée, vous prendrez une tasse de thé, n'est-ce pas...»

— «Du thé, du café... non, non, répond Slava d'une voix coupante. Inutile de s'exalter encore, de vouloir oublier, s'évader. Celui qui ne peut rester avec sa peine est lâche. Celui qui ne peut vivre dans la haine après avoir goûté l'amour n'a jamais aimé...»

De quelle haine, de quel amour parle Slava, il ne sait. Sortir lui est maintenant impossible. Il restera là attendant comme pour la défendre contre tout ce qui peut la toucher, la meurtrir.

— «Quand je reviens du dehors, j'ai si froid qu'un peu du thé, de menthe même, me réchauffe toujours un peu, dit-elle comme pour voiler la pauvre âme saignante de Slava déjà mise à nu.

— «Oui, vous prenez du thé, vous lisez, vous rêvez. Vous rêvez perpétuellement. Votre vie n'est que rêve, mensonge... C'est de vérité que je vis, que je veux vivre, moi, et je n'ai plus que haine. Haine des menteurs et des hypocrites, haine des rêveurs, de ceux qui se grisent de fumée, des artistes qui disent si bien tout, excepté la vérité... Et puis, continue Slava, à quoi bon... Il n'y a rien, absolument rien, pas même l'amour. Encore un mensonge... Seule la haine reste au cœur, impossible à assouvir...

— «Voyons Slava, tu es bonne, comment peux-tu parler ainsi, toi en qui par instants vit, si pure, l'âme de ton pays : la miséricorde...»

— «Elle m'a tuée», interrompt-elle cinglante.

En effet, morte elle paraît bien, si pâle avec ses grands yeux gris qui se glacent déjà. Morte, pour revivre à l'appel d'une voix chaude et triste. Une voix qui pour elle sera

peut-être toujours la voix magnétique du mensonge, mais qui devient aux heures lourdes celle de l'illusion, la vitale et féconde illusion.

— «Slava, tout passe... Un amour perdu appelle un amour nouveau... L'amour d'un seul être fut-il le plus déchu, le plus abject de la création, ouvre le cœur à l'amour infini de tous les êtres. Un cœur brisé d'où le sang jeune s'épanche goutte à goutte, sent filtrer en lui le sang de tous les cœurs blessés, pantelants...»

— «Oui, encore un de vos mensonges, reprend Slava. Mais non, la preuve flagrante, irréfutable, de votre impuissance d'aimer, de sentir. L'amour éteint, il n'y a plus que cendres... et la haine d'avoir tout brûlé, tout perdu. Malheur à celui qui le premier est l'artisan d'un tel désastre... Malheur !...»

Il ne faut pas qu'il puisse comprendre. Slava regretterait. Il ne faut pas même qu'il puisse soupçonner. Dans le vague elle doit rester, toujours calme.

— «Vois, Slava, je suis sans rancune, sans haine... et tu ne peux nier que l'on ne m'ait fait souffrir. Un amour malheureux reste toujours l'amour de l'amour. Son mélancolique souvenir imprègne et embaume l'âme... C'est toujours si grand, si pur le premier songe de l'amour... On y met tant de soi-même... Comment peut-tu arriver à te haïr, toi... Si l'on n'est pas aimé, si l'on n'est plus aimé, c'est que l'on n'a jamais été compris, deviné. Et c'est un peu notre sort à tous de rester, non seulement pour les autres, mais pour nous, une à peu près indéchiffrable énigme... Alors pourquoi se plaindre...»

Le timbre de cette voix apaisée, détachée, s'insinue peu à peu dans l'âme de Slava. Ses paupières aux longs cils bruns battent légèrement... Ses mains jusque là immobiles tortillent les franges de son sac... La flamme de la lampe elle même semble ne trembloter que légèrement, l'air plus tranquille encore.

Comme sortant d'un sommeil qu'elle eût voulu cacher, elle dit, le regardant : «Mais que pensez-vous, que dites-vous, vous n'avez rien à dire, à me dire ?»

Impossible de ne pas répondre, inévitable de ne pas le faire en banalités. Jeter un gibier fut-ce un vulgaire lapin domestique à l'esprit chasseur toujours en éveil de Slava, est l'inciter à sa poursuite. Il parle des Slaves, de ce qu'on appelle leur âme et qui est si difficile à saisir, de l'esprit, de la littérature, de l'art slaves...

Slava se prend au feu discute, s'échauffe, se fâche... Et brusquement sort comme elle est entrée. Elle est guérie... Adieu l'amour, finie la haine. Mais pour combien de temps...

Le brouillard gris s'est envolé. Dans la chambre où

vient d'entrer un souffle d'air du dehors, très loin du monde, ils ont senti tous deux, pourtant très seuls, qu'il n'est pas d'amour sans compréhension et de rêve de compréhension profonde sans profond amour.

Toute enfantine et tendre, l'âme limpide, nerveuse, amèrement abattue ou crispée, telle est Slava, selon la couleur des jours. Elle est celle en qui la vie passe et ne fait que passer. Peut-être se croit-elle, elle-même. Cependant personne n'a jamais compris, n'a jamais dit et ne dira jamais ce qui est elle et rien qu'elle... Le mal profond dont elle souffre, c'est de ne pouvoir s'évader de son moi qui lui échappe, c'est de ne voir en elle que le vide, le vide sans couleur, sans profondeur. Le vide rien de plus...

Le monde la juge à sa manière. Dans son ineptie et sa cécité, le monde croit la connaître, elle semble si claire, si transparente : tout en elle ne parle-t-il pas, depuis ses longs cheveux rebelles à toute frisure jusqu'aux frémissements de son visage amaigri. Mais qui de nous connaît la vie dans son instinct, dans sa force brutale ou bienfaisante mais sans âme... Qui de nous peut connaître Slava ?

Pour la plupart, elle est et restera toujours malgré son impétueuse exubérance : l'étrangère... antipathique ou sympathique. C'est tout. Certains verront d'elle ce qu'on est convenu d'appeler une femme instruite : Slava a des diplômes et exerce une carrière dite libérale. Elle porte le titre pompeux de doctoresse.

D'autres, que sa franchise exacerbée a blessés jusqu'aux plus délicates fibres de leur être l'appellent cynique. Pour ceux qu'elle a, par un jour de miséricorde, soignés de ses petites mains décharnées et si légères, son souvenir celui d'une petite chose infiniment douloureuse sans savoir pourquoi, restera inoubliable...

La douleur de tout être en mal de conscience repose au fond de ses yeux couleur d'ombre grise, ses yeux où ne tremble pas encore le bleuté du calme précurseur de la douce et libre intelligence.

De tout ce qui est passé près d'elle, qu'a-t-elle pu saisir... Reste-t-il un peu de lumière au verre qu'elle a traversé. Le ciel voilé se mire-t-il encore dans l'eau sombre par les nuits sans lune, y laisse-t-il trainer un reflet d'azur pâle... Le soleil disparu, les étoiles en points brillants agonisent dans les eaux fuyantes... Les étoiles restent toujours les lointaines étoiles, l'eau fuit rapide... Ainsi, près de Slava, la vie est passée sans rien lui laisser d'autre qu'un regret douloureux de ce qui n'est plus, un vain et stérile songe de ce qui sera...

Dans la mêlée, elle agira, luttera, paraîtra triompher.

La richesse et sa sœur la puissance iront à elle. Elle semblera personnellement désirer, vouloir... Mais quand on vit comme elle, vit-on de la vie des êtres vraiment humains? N'est-on pas plutôt une force qui souffre et attend que vienne pour elle l'âme qui la vivifiera, l'appellera enfin à la lumière qui seule donne le calme, la paix...

Slava n'est pas Slava, elle est la femme, celle qui n'est pas encore dégagée de l'animalité, de l'instinct. Femme dans sa tragique beauté, souffrant de la primitive douleur des éléments chaotiques. La vie germera, se reproduira par elle, mais ne se sentira jamais être. C'est pourquoi, obscurément, Slava souffrira toujours.

Les lois si bien édictées qu'elles puissent être, si protectrices qu'on les puisse imaginer, ne peuvent rien modifier du sort de la majorité des femmes... Tout dans ce perpétuel devenir qu'est la vie se gagne à la force de l'énergie, de la douleur. Rien ne se donne. Inutile de tenter de libérer un esclave malgré lui-même. Si déjà il se veut, se sent libre, il l'est. A quoi bon l'entraver de nouvelles chaînes, fussent-elles d'or ou de fleurs... La loi, les lois ne font que sanctionner le passé. L'avenir sera ce qu'il doit être, la femme ce qu'elle peut devenir... et les lois, des lettres mortes.

A l'intelligence brûlante, assoiffée d'un monde nouveau où tout est lumière, les écoles aux maîtres le plus souvent rébarbatifs et routiniers ouvrent un horizon illimité de rêves... Qu'elles délivrent des parchemins ou n'en délivrent pas, peu importe. Elles sont le divin portique du temple de la connaissance.

Mais quelle femme, maintenant que les universités leur sont ouvertes, est venue, désintéressée, écouter les livres qui savent, les livres, trésors légués par les morts destinés à durer de l'éternité même. Quelle femme...

Toutes, ou la plupart, parmi les intellectuelles se sont assises sur les bancs des universités dans un but matériel. Leurs lèvres ont balbutié des mots, leur cadavre a été instruit... Mais leur âme? Si elles en avaient une, elles l'ont vendue à l'arrivisme, au gain futur... et elle morte, morte irrémédiablement...

Celui qui veut apprendre, qui veut savoir doit être simple, pur. Aucune autre pensée que celle de la connaissance ne doit hanter son cerveau. Aucun autre désir que celui de son propre perfectionnement ne doit faire battre son cœur. Oui, mais quelle femme est entrée dans les demeures de l'esprit la pensée libre, le cœur pur?

Slava est une femme parmi les femmes... L'esprit parle à l'esprit. Mais a-t-il jamais parlé à la femme, l'a-t-il jamais consolée...

Elle peut souffrir, elle peut aussi haïr. Force aveugle, elle doit perpétuer encore la vie, la douleur. C'est elle, sans le vouloir consciemment, le réceptacle de l'amertume passée, de l'amertume à venir... Ineptes ceux qui la jugeront, ineptes tous parce qu'ils croiront comprendre la femme. A elle la douleur animale qui ne peut être que douleur. Mais à elle la pitié de tous les cœurs lumineux et bons... si grand soit le mal qu'elle puisse leur faire.

Et si Slava, qui n'est que femme, croit un jour pleurer d'amour, plaignons-la de toute notre âme. L'amour est fils de l'esprit. Dans la vie, la femme belle dans sa haine, sa douleur, Slava, force de la nature, passera sans penser, sans aimer.

Au monde sans vie et sans pensée appartient la haine farouche qui bouillonne, éclate et tue. Au monde sans rêve, sans désir de pourquoi, sans but, sans illusion, cette fille du néant et de la nuit. A l'élite de ceux en qui luit la conscience individuelle faite du moi personnel, du reflet des êtres fugitifs et des éphémères choses, l'amour...

A bien réfléchir, un aveu d'amour, qu'est-ce, sinon un timide ou ardent : je vous devine, votre âme m'est transparente... Un baiser : Je vis votre rêve... Une étreinte : nous goûtons et souffrons aussi de la même douleur... Phénomènes quelquefois rapides où les âmes s'effleurent à peine alors que les cœurs battent à se rompre... Phénomènes qui durent parfois aussi longtemps qui met à se glacer le sang dans les veines, l'âme à s'exhaler... Phénomènes qui se répètent toujours variés contre deux âmes ou des millions d'âmes jusqu'au jour où, béni des martyrs de l'idéal et des apôtres de la pensée, arrivera le règne de l'Esprit consolateur, le règne du grand de l'éternel amour.

ROD EL PARAG, 1 FÉVRIER 1918.

JEANNE MARQUÉS

MARGINALIA.

A. PARGAS

CONTRADICTIONS. De toutes, la plus pathétique : l'âme. Je définirai l'âme : -LIEU DES CONTRADICTIONS-

-*-

DIEU DE L'INSTANT. Hier, c'était le Christ. Sa voix me parvenait pure, à travers d'épaisses couches de chair et de siècles, de culture et de ronces, avec le bleu de l'eau de source.

Ce matin, naguère, Son cristal a pâli, comme fêlé par les livres rapides de Pan.

-*-

J'ai tout oublié. Je suis plein d'une ignorance divine.

Je suis ignorant comme un dieu. Je suis tout accueil : de ce bloc qui est devant moi : L'Azur !... de cette liquidité : Les Arbres !

Pourtant, le Concept s'obstine à vouloir les découper, les grouper en un tas d'îles... Des formes ! Pourquoi ?

~

Mes pensées, mes plus riches pensées, le trésor longuement amassé par le génie et l'expérience «des autres», je les biffe, d'un seul trait, en riant. J'imité la nature ; je me méfie... Je veux du «nouveau». Peut-être qu'ils se trompent !

~

Brassez-moi cette «pâte». Pétrissez-la bien. Faites-en de tout : excepté des Hommes !

~

L'ensemble des connaissances et des recherches scientifiques : «Tâtonnements». On parle des conquêtes de la science. Peut-on conquérir l'Infini, ou une parcelle d'infini ?

On ne conquiert que sa propre ignorance.

~

On se lie. On se délie. Formations et abolitions des Lois, des Religions, des Morales.

Mais (et c'est l'essentiel) est-t-on plus libres déliés que liés ?

~

Voici que la folle mienné : l'Imagination, cette Terpsichore du logis, va prendre son essor coutumier.

Mais pourquoi, pour se détacher de la Terre, a-t-elle besoin de s'appuyer, de ses brûlantes paumes, au fût de cette froide colonne brisée ?

Voici, mon âme, qu'elle bondit et disparaît dans le grand clair de lune...

Mais pourquoi mes regards obsédés s'arrêtent-ils toujours à ce fût de colonne brisée ?

~

Que chaque pensée soit le testament de la minute qui passe.

~

La pitié explique la vie. La pensée la nie.

~

L'effarante monstruosité, ce n'est pas la vie, cette enivrante merveille constatée, mais la Pensée, qui en est l'absolue contradiction.

~

La mort d'un petit chien ou la mort d'un être humain...

Je constate, en moi, le «même» trouble, la même diminution, la même pénurie.

~

Le Christ ne cherchait pas le «vertueux» ni le «juste», ni le «sage», mais le «pêcheur», le «fol», l'HOMME, le Vase brûlant qui souffre de son ardeur et qui déborde.

~

Je suis payen par instinct et catholique par perversité.

~

Baudelaire et Poe ont raison : «Il y a dans l'homme une force mystérieuse dont la psychologie moderne ne veut pas tenir compte ; et cependant, sans cette force innée, sans ce penchant primordial, une foule d'actions humaines resteront inexplicables, inexplicables».

Ce principe indéniable est celui de la «Perversité naturelle de l'homme». C'est par lui seul qu'on peut démêler les contradictions dans les caractères. C'est l'application de ce principe qui fait si vivantes et humaines les œuvres de Dostoïevski, si étrangement intenses certains contes de Poe.

Voici que, sous ma plume, paraissent, accouplés, les noms de deux génies fœdéralement disparates entre eux, mais chez lesquels je retrouve la même obsession.

Cet étrange penchant qui pousse irrésistiblement les héros du grand écrivain russe à «s'humilier eux-mêmes» et à «déchirer et à humilier les autres» n'est, peut-être que cette force surnaturelle de la «perversité». Purement payen chez Poe, ce principe, par la mysticité de Dostoïevski, se sanctifie dans le dogme chrétien de l'immolation de soi-même et des autres pour la rédemption de l'âme par la douleur.

~

Il faut accepter la vie avec toutes ses contradictions. C'est la lutte, sans merci, entre le cerveau et le cœur, qui s'entredévorent.

Tout l'échafaudage des morales est trompeur. Il nous cache ce massacre perpétuel qui se passe en silence dans le tréfonds de notre être.

~

L'Art est une question de rellets.

Cela explique les erreurs du «naturalisme».

Le Soleil, c'est la Nature. La Lune, c'est l'Art.

~

En Art, toute frontière spirituelle est une barbarie ; mais toute contrainte de la forme, un devoir.

ΜΕΡΙΚΟΙ ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ.

(ΑΡΘΡΟ ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΕΠΙΤΗΔΕΣ ΓΙΑ ΤΑ "ΓΡΑΜΜΑΤΑ".)

Ο 19ος αιώνας εσημείωσε την αναγέννηση τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, πρᾶγμα πού ὠφέλησε σημαντικά τὸν λυρισμό. Ἔτσι ὁ Ρωμαντισμός ἔδωσε σάρκα σ' ἓνα κίνημα τοῦ ὁποίου ἡ ἐξέλιξη συνεχίζεται ἀκόμα, τείνοντας νὰ ἐνώσει ζωὴ καὶ τέχνη ὅλο καὶ μὲ στενότερα δεσμά.

Ἡ πρωτόγονη Πορτογαλλία εἶχε παρουσιάσει ὀλοσδιόλου ἰδιαίτερα λυρικά προσόντα πού ὁ δογματισμός καὶ ὁ ἀκαδημαϊσμός τῶν ψευτοκλασσικῶν αἰώνων ἀμαύρωναν λίγο-λίγο· ὁ ἠδονόπαθος μυστικισμός τους ὥστόσο ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει στὴ φ ο λ κ λ ὀ ρ.

Ἐνας μεγαλόπνοος ποιητής, ὁ João de Deus, πού συχνά παρομοίασαν μὲ τὸ Verlaine καὶ πού πέθανε τὴν ἴδια σχεδὸν ἐποχὴ πού καὶ ὁ ποιητής τῆς Σ ο φ ί α ς, κατώρθωσε ὀλοσδιόλου ἐνστικτώδη νὰ ξαναῦρει τὸ χαμένο μυστικό. Κανείς δὲν ἐνσάρκωσε πιὸ καθάρια, πιὸ αὐθόρμητα ἀπὸ αὐτόν, τὸ λυρικό πορτογαλικὸ αἶσθημα, καὶ κάποιος ἰταλὸς κριτικὸς τὸν ἀνακίνησε ὡς ἓνα τῶν μεγαλύτερων ποιητῶν ἀγάπης ὅλων τῶν αἰώνων.

Τὸ πιὸ κάτω ποίημα θὰ δώσει μὴν ἰδέα τῆς τεχνιοτροπίας του :

ADORATION.

Je ne sais ce qu'il y a de vague,
D'irrésistible et de pur
Dans cet essor où je me perds
A ta recherche, Amour. Dans cette envolée où j'aspire
Le baume, le parfum
Dont l'essence, si elle existe,
Ne peut être que celle d'une fleur impalpable.

Oh! comme je te respire
Dans le vent orageux ! Comme tu me parais belle,
Lorsque je contemple la solitude de la mer
Et que je vois le bleu du ciel
Se confondre avec les vagues,
Pareil à ton regard qui se pose
Sur mes pauvres chagrins !

Quelle sereine harmonie
Peu à peu, alors,
Conduit ma pensée
Vers de nouvelles régions.
Et donne au rauque hurlement
De la mer, sous les rochers,
Le son des plus suaves
Et des plus pieuses prières.

Ce monde m'apparaît bon
Comme un temple immense !
La mer se fait plus profonde encore,
Le ciel encore plus haut
Ce que j'aperçois en tout.
C'est toi, ce regard muet :
Le monde, c'est toi et moi !

Ἐπιφυσάσσουνταν στὸν κ. Guerra Junqueiro πού ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ πρίγκηπας τοῦ σύγχρονου Πορτογαλικοῦ Παρνασσού, νὰ πλατύνει ἀκόμα τὴ φλέβα τοῦτη ὅπου ἓνας ὀλόκληρος λαὸς ὄνειροπόλος καὶ αἰσθηματικὸς ἐπαναυρίσκει τὶς ὁρμές του. Οἱ Ἄ π λ ο ἰ εἶν' ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βιβλία τῆς παγκόσμιας φιλολογίας· ὁ ποιητής τους ἔμνει ταυτόχρονα τὴ γοητεία τῆς πατρογονικῆς γῆς καὶ τὴν ἀκούραστη προσπάθεια τοῦ χωριάτη πού τὴν κατοικεῖ.

Σὰς παραθέτουμε τὸ τελευταῖο ποίημα τῆς συλλογῆς :

RETOUR AU FOYER.

Comme il y a longtemps hélas ! que je suis parti tout en larmes
De mon cher foyer plein de doux souvenirs !
Fut-ce il y a vingt ans ? il y a trente ans ? Je ne sais plus quand, en vérité,
Ma vieille nourrice, toi qui arrêtes sur moi tes regards,
Chante-moi des refrains pour me faire souvenir !

J'ai fait le tour du monde, j'ai fait le tour de la Vie :
Je n'ai trouvé que des mensonges, des déceptions, du chagrin
Oh ! mon âme ingénue, si pleine de désillusions !
Ma vieille nourrice, toi qui arrêtes sur moi ton regard,
Chante-moi des refrains pour me faire dormir.

Je porte un cœur tout défait d'amertume
Vois quelle profondeur de chagrin cache mon regard éteint :
Jamais je n'étais sorti de mon nid étroit !
Ma vieille nourrice, toi qui m'as donné le sein,
Chante-moi des refrains pour me bercer.

Dieu naguère a placé dans le duvet de mon nid
Des pierreries d'astres, des génisses de clair de lune ;
On m'a tout volé sur le chemin, regarde !
Ma vieille nourrice, je ne suis qu'un pauvre homme ;
Chante-moi des chansons à faire pleurer.

Comme autrefois, dans le giron chéri
(Oh ! je suis exténué, presque mort !) laisse-moi me pelotonner.
Ah ! comme il est changé ton petit garçon,
Ma vieille nourrice, comme il est changé !
Chante-moi des chansons pour dormir, pour rêver.

Chante-moi des chansons, doucement, tout doucement
Tristes, très tristes, comme la mer, le soir !
Chante-moi des chansons pour voir si je parviendrai
À endormir mon âme, à lui procurer la paix, le repos,
Quand la Mort, bientôt, me la viendra chercher !

Οἱ ποιητῆς τῆς σύγχρονης γενεᾶς ἐπέστησαν ὅλοι, ποῖός λίγο ποῖός πολύ, ἄμεσα, τὴν ἐπίδραση τοῦ Συμβολισμοῦ τὸν ὅποιον εἰσήγαγε ἐπιτυχέστατα στὴν Πορτογαλία ὁ Eugenio de Castro ἡ τέχνη τους, τονωμένη ἀπὸ συγκίνηση, ψάχει γιὰ εἰκόνες πάθους καί, πράγμα ἀξιοπαρατήρητο, περιφρονεῖ τὸ ἀναμασημένο θέμα τοῦ σαρκικοῦ ἢ αἰσθηματικοῦ ἔρωτα, γιὰ νὰ ἐμπνευσθεῖ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ θέαμα τῶν ἀψύχων, τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἐποχῶν, τῶν πολύτροπων λεπτομερειῶν τοῦ τοπίου. Ἐνας συγκινημένος ἰδεαλισμός, πανθειστικός, ἡδονόπαθος κάποτε, πρωτοστατεῖ στίς δημιουργίες του καὶ ὅ,τι ἔθνικό, τὸ κρίνει ἱκανὸ νὰ μεταβληθεῖ σ' ὁμορφιά.

Γιομάτος ἀπὸ γενναίφρονα σπινοζισμό καὶ φραντζισκάνικη ἀγαθότητα ὁ κ. Affonso Lopes-Vieira ἀνακαλύπτει ἔτσι, ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ ἠλιόλουστου σπιτιοῦ του, ὀλόκληρη τὴ φύση καὶ διερχομένη τὶς φωνές της μ' ἀγνόητα ὀλότελα ἑλληνική.

Εἶν' ἕνας ἀσύγκριτος τεχνίτης, ὁ θριαμβευτῆς συγγραφέας τῶν «Ἐλεύθερος Ἀέρας», «Τὸ Ψωμί καὶ τὰ Ρόδα», «Τὰ Τραγούδια τοῦ Ἀέρα καὶ τοῦ Ἥλιου», «Τὰ Νησιά τῆς Ὀμίχλης».

AFFONSO LOPES-VIEIRA :

I

LÉGENDE DE LA VOILE.

Sur la face bombée de l'eau
Passe au large
— coque de noix flottant dans l'infini —
une barque et sa voile.

Marie, les yeux sur elle
et le cœur attendri.
la regarde s'élever
sur le dos de la vague irritée qui se cabre
et qui grossit comme pour l'engloutir.

Marie, les yeux sur la voile,
demande à Dieu de la conduire au port.

Ce vent qui soufle gonfle les pans du châle
qui lui enserme les épaules,
et fait un geste ailé, pareil
à celui de la voile que les yeux voient s'enfuir.

Contre le dur courant faisant force de rames
Isis sur son radeau remonte le Nil,
et le travail des avirons la rend si lasse
qu'elle avance à peine, à mourir d'ennui.

Si patiente, si tranquille, si forte
est la volonté de l'eau
que la pauvre déesse, effrayée, défaille
et sent que son coup de rame a perdu toute force.

Alors elle élève son manteau vers la rive
pour crier au secours. Et voici que la brise
cueille le manteau qu'elle secoue de brusques frissons,
en gonfle la concavité. Et vers l'amont du fleuve
marche la nef qui, la première, arbore au vent
la voile, mère de la gloire des navires.

II

NUAGES.

Nuages errants, foudres vaporeuses
qui, par les soirs de l'automne fécond,
voyagez à travers l'air et dont le vent
porte l'angoisse vers l'exil et l'abandon,
avec vous s'en vont mes regards ensorcelés
par la couleur que le soleil de loin versa sur vous,
ô exode de peuples malheureux
cherchant une patrie à travers le ciel.

Vous fûtes sur la terre, d'où je vous contemple
la rivière, l'eau, la mare, la source qui se plaint ;
ensuite, immortel exemple,
vous êtes montés où vous êtes maintenant,
et, dans les hauteurs du ciel, où vous planez
où vous allez votre long chemin,
par ces campagnes vides et désertes,
vous gardez votre qualité terrestre ;
vous peuplez le ciel avec notre monde,
vous le sculpez de sources et de fleuves.

Qui sait si la paresse où se complait
votre être couleur de rose
est autre chose qu'un regret ;
Qui sait si votre âme, éblouie d'immensité,
ne tourne pas encore ses regards vers la terre ?

Comme on conçoit bien votre nostalgie !

Et vous allez lentement, comme ceux qui partent
et qui voudraient ne pas partir et qui doivent
s'en aller à toute force.

Ces lointains et pâles voyages
qui vous écartent, qui vous évaporent,
ce sont les tristes et très justes images
des âmes qui de loin vous font la cour.

Nous sommes comme vous des nuages,
qui ne savent que se condenser, qui s'en vont,
éphémères, se perdre, avec moins de sérénité
que vous mêmes, ô papillons de la vastitude.

Nous, humains, sommes pareillement faits
de cette errante matière vagabonde,
détachée de la terre, qui sur son sein
nous allaite et berce et porte et presse.

C'est pourquoi nos yeux, enivrés
par la couleur que le soleil
de loin verse encore sur vous,
s'en vont avec vous en exil,
pour chercher une patrie dans le ciel.

Comme vous que je distingue à peine de loin
dans la cendre indécise du ciel,
au-dessus du monde où vous faites votre croissance,
comme vous, sur l'aile des vents qui passent,
s'en iront ces pensées nébuleuses,
ô nuages qui parlez et qui n'arrivez pas !

III

DONNER.

Qu'il est beau le geste des arbres
qui offrent
tout ce qu'ils possèdent !

Leur cœur magnanime et modeste,
si obscur et si loin, donne tout
avec des sourires de fiancée, des tendresses de mère.

Septembre affectueusement
ouvre son giron tout plein de récoltes :
Il nous donne la force ardente et pourpre du vin ;
il nous donne la grâce lumineuse
qui parfume et blondit la pulpe claire du fruit.

L'attitude des choses révèle
cet effort humble et gigantesque :
la création !

Un cep de vigne est une mère pauvre
consumée, convulsée de chagrin :
elle a souffert, elle a peiné, elle a pleuré obscurément,
elle a vécu des jours de deuil et d'amertume ;
elle s'est soulée de verser des larmes,
pour pouvoir élever,
contre la rage des gelées et du chientent,
son fils jovial et parfumé : le raisin.

Ce pommier adolescent
est délicieusement grave
et souriant ;
il ressemble à la gaie jeune fille
qui pressent ce qu'elle doit savoir,
qui pressent que la vie est faite
de joie douloureuse, victorieuse, anxieuse,
la joie de vivre.

Mais dès que les fruits sont cueillis,
les arbres, saints indulgents,
se figurent que leur corps endolori,
par une illusion confuse de leurs sens,
continue de porter les fruits.

Je m'en vais dans cette lumière de l'automne : —
— l'air est d'or, la terre est toute d'or
et la lumière blonde redore ce trésor —
je m'en vais à travers un verger
dont la récolte est faite
et que la main attentive du maître
a laissé veuf.
Le fruit rond et parfumé
que la tendresse et la douleur engendrent,
comme une autre fleur,
n'est plus là.

Mais les arbres, loyaux amis,
de leurs vieilles mains rugueuses
allongent toujours dans la vastitude de l'espace,
leur grand geste de donner.

Et l'on dirait, à les voir tendre encore
leurs mains généreuses, leurs mains maternelles
d'où les fruits ne pendent plus,
qu'ils ont deuil de ne pouvoir donner davantage.

Ο Affonso Lopes-Vieira είν' ένας Έλληνας γιομάτος από
χριστιανική τρυφερότητα, είνε ο φιλόσοφος Leonardo Coimbra. Ο Tei-
xeira de Pascodes είνε ο χριστιανός ποιή, με τὸ νὰ βυθίζεται ὀλοένα
στὶς ἀβυσσους τοῦ πνεύματος, βρέθηκε μπροστά στὴ φύση.

Δέν ἔχει, ὅπως ὁ ἀντίπαλος του, Antonio Corrêa d'Oliveira ὁ
συγγραφέας τῶν «Οἱ Πειρασμοὶ τοῦ Sam Prei Gil» καὶ «Τὸ Ἀ-
τοκίνητο τῶν Τεσσάρων Ἐποχῶν», σμίξει τὸ ἐσώτερο ρήγος
τῆς ποιητικῆς του ψυχῆς μετὴν ψυχῆ τοῦ λαοῦ· ὅμως κατέχει ἄριστα τὴ
σημασία τοῦ μυστηρίου καὶ ἡ ἐρωτόπαθη νοσταλγία του πασχίζει νὰ ἐνώσει,
μέσα στὸ παραλήρημα τοῦ ἔθνικοῦ αἰσθήματος, τὸ χριστιανικὸ ζῆλο μετὴν
τὴν εἰδωλολατρικὴ λατρεία τῆς Ὁμορφιάς. Ἐπιζοινοῦν μετ' ἄψιχα, μετὴν
σοβαρινῆ τῶν ἀρίστων λογικῆ ἰδεαλιστῆς ἡδονόπαθος προσπαθεῖ νὰ συν-
δυάσει, μέσα σὲ μιὰ συγκίνηση ἀνάμιχτη ἀπ' ὄνειρο καὶ μυστικιστικὸ πόθο,
τὸ Αἶσθημα καὶ τὴ Σκέψη.

Ὁ κ. Teixeira de Pascodes είνε ὁ ποιητὴς τῶν «Πάντοτε»,
«Αἰθέρια Ζωή», «Ἰησοῦς καὶ Πάνας», «Ἐπιστροφὴ στὸν
Παράδεισο» ὅπου, σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα σελλεῦσῆ, σαλεύουν ὅλα τὰ
φαινόμενα τῆς σιωπῆς καὶ τῆς σκιᾶς.

Δέν ὑπάρχει ποίηση ποὺ νὰ ξεχῶναι τόσο τὴν ἰδιόζουσαν ἀναθυμίαση
τῆς Λουζιτανικῆς γῆς.

TEIXEIRA DE PASCODES :

MARANOS.

Béni sois-tu, ô Paysage portugais,
éternel et sacré,
où l'Europe rencontre son expression
la plus parfaite et la plus haute de beauté !
Béni sois-tu, pour les jours sans terme !
Béni soit ton sein
qui enferme un Dieu nouveau,
Paysage unique où le Ciel
se marie intimement avec la Terre !

Sapinières de tristesse, couchants d'or !
Et la voix de la Mer par delà les horizons
d'où la brume s'en vient, apportant en elle
le feu vif du ciel et l'eau des fontaines !

O lointains nébuleux, indécis,
que la religieuse clarté crépusculaire
saupoudre d'or, d'ombres et de larmes,
et peuple de fantômes aux voix sans nombre,

O fumée des hameaux qui fait raconter aux cieux
les espoirs, les joies, les regrets
réunis, par les nuits d'hiver et de neige,
autour de l'âtre sacré.

O volupté de l'air qui nous enlace !
Ivresse du soleil ! Verte fleur
des eaux que le battement d'un cœur
agite en ondes rythmiques d'amour !

Allégresse de l'existence que l'on vit
en douce communion avec les étoiles,
plus pure et plus saine que celle que l'on goûte
dans le commerce des hommes et du monde !
Allégresse que l'on boit comme l'eau d'une source claire,
que l'on mange comme un pain blond d'honnêteté !
Et voir Dieu en toutes choses ; sur la haute montagne
s'agenouiller et prier, quand le soleil se lève !

O silence de la nuit, aux heures que je veille
et que je me concentre en un rêve profond,
lorsque le clair de lune et l'ombre et la Grande-Ourse
transmigrent en moi secrètement !

Vague rumeur confuse des Esprits
qui, au clair de lune, planent dans la pénombre ;
Divinités nocturnes qui se montrent
dans le charme profond d'un éblouissement !
Paix qui descend de l'azur, silence énorme
qui s'élève de ce monde et qui se marie en l'air
au chant des petits oiseaux, quand ils rêvent
dans l'arbre fertile qui dort.

O Extase divine, ô vertige sacré,
comme je sens la virginité, l'amour, la splendeur
que tout ce corps vivant contient !

Mais ! que mon cœur, a de peine !
Comme il souffre nuit et jour !
Solitaire dans la ténèbre, il travaille,
et je le sens palpiter en tumulte,
tant il est imprégné de tendresses intimes.
Je le sens qui veut s'envoler, battre des ailes
pour monter, pour monter aux mystiques hauteurs !

L'ÉTOILE.

Voici l'Étoile ; la voici qui vient sur la Montagne,
perçant l'ombre éthérée du crépuscule !
Le Paysage est devenu plus étrange,
plus imprégné de silence et de mystère !

Dorment encor les arbres et les hommes,
et l'alouette ne s'éveille pas même :
Si sa chanson jaillit, c'est qu'elle rêve ;
c'est qu'elle croit voir, en rêvant, la clarté du jour.

Et, sur les noirs sommets, l'Étoile
est un divin sourire de lumière :
Comme elle est belle ! Voyez ! Comme elle est belle !
C'est un lys d'or épanoui ; c'est une rose qui luit !

Voici l'Étoile ; la voici qui vient sur la Montagne !
Si originale, si jeune, qu'elle semble
sortir des mains de Dieu pour la première fois.
Comme elle resplendit sur les hauteurs !
Et le soleil la poursuit, en vérité ! Déjà, à l'orient,
vaguement se disperse sa lumière,
et la Pénombre hésite ; elle ne sait
si elle doit rester ou si elle doit partir !

Voici l'Étoile qui vient illuminer la sierra
et les yeux des Bergers étonnés
se tournent vers le ciel. Sur la terre
il y a des tristesses qui fuient, des ombres vagues.

Comme elle scintille et rit dans son essor
sur les escarpements agrestes !
Les Bergers ici-bas, suivent, suivent
la direction ébérée de son vol.

Ὁ κ. João de Barros, ὁ μεγαλόπρεπος καὶ περιπαθὴς ποιητὴς τῶν «Γῆ Ἀνθισμῆνῆ», «Ἀντέα», «Ἀγωνιόδιζος Πόθος», «Προσευχὴ στὴν Πατρίδα», ἐξιμνεῖ τὶς λατρεῖς τῆς σημερινῆς Ζωῆς. Ἡ ποίησις του στρέφεται ἀλόκληρη πρὸς τὸ μέλλον, εἶνε δρᾶσι, καὶ πασχίζει ν' ἀρήσει κατὰ μέρος τὴ θρυλικὴ μελαγχολία τοῦ ἐθνικοῦ λυρισμοῦ. Μὲ τὸν Junqueiro, προσεγγίζει τὶς ὁρατὰς σελίδες τῶν Λοῦζιάδων τοῦ Camoëns.

JOÃO DE BARROS :

POÈMES.

La Chanson de l'Homme.

Où vais-je, où vais-je ? — un vertige
aveugle mes yeux et trompe mes pas.
Quelle Terre est celle-ci, vigoureuse et vierge ?
Quel songe est celui-ci qui tend vers moi ses bras ?

Où vais-je, étonné, solitaire,
comme perdu et d'une marche anxieuse ?
— Les ombres fuient sur mon chemin,
et mon passé est comme un tourbillon
d'écumes errantes au clair de lune.

Là sont les songes oubliés,
le désespoir, le doute, les gémissements
de qui aima en vain.
Et devant mes yeux éblouis se dresse
dans le ciel d'or, l'aurore naissante,
qui jaillit, vibrante, comme une explosion.

Une brume légère et paresseuse
monte de la Terre couleur de rose
et de la mer toute en flammes.
— Et je bois cette fraîcheur enivrante
de l'eau qui fut rivière, source ou vague
ou qui s'est perdue dans la boue ;
je bois cette fraîcheur, qui m'apporte
le repos discret, la paix allègre
des vallons et des jardins. —
— Comme une haleine pure et bénie
qui monte des sillons ouverts par la charrue
pour les futures semailles.

C'est l'âme de la terre, son désir
qui aujourd'hui me donne, dans ce premier baiser
de notre Printemps,
la certitude de me voir enfin libéré
du rêve stérile, de la poursuite incertaine
d'une chimère !

C'est que, tout en cherchant l'amour, la vérité,
je sondais l'immensité distante
du ciel plein d'étoiles,
aveuglant mon regard, fatiguant mon bras
pour les sentir vibrer dans moir embrassement,
pour les baiser, pour les prendre !

Et elles montaient toujours, elles allaient plus haut ;
un sursaut secouait mon cœur :
ainsi je ne verrais jamais
se dévoiler l'inviolable mystère,
le mystère de l'espace
que j'avais cru capable d'être labouré,
d'être fécondé
par mon énergie.

Mais pour éloigné que je fusse
et malgré ma fatigue,
je levais les mains, avec le geste désolé
de celui qui pressent, même dans sa prière,
que la plus humble oraison ou la plus hautaine
ne vaut pas le baiser d'une possession ardente
encore que fugitive...

Ah ! comme je torturai ma vie,
comme elle s'écoula, inutile et perdue
dans un désenchantement douloureux ;...
quand, près de moi, la nature
enseigne la force, la grâce et la beauté
au pauvre geste humain.

Aujourd'hui, je sens que tout se renouvelle
— Toute cette aurore apporte une lumière neuve,
que nuls songes ne m'ont fait voir.
O soleil d'avril, ô Printemps en fleur,
j'abandonne la crainte du ciel et sa terreur
pour t'aimer, toi !

J'abandonne les Dieux à la ténèbre qui les engendra,
et, si la bouche enfin se fatigua
de longues oraisons,
elle balbutie déjà, peureusement, un autre langage
dont l'amour de la vie et du paysage
créa les expressions.

Je ne sais presque plus que je voulais être un Saint
à genoux sur la terre, âme ensorcelée,
toute baignée de mystique angoisse.
Je ne sais déjà plus comment on prie
et, si mon regard s'abaisse,
ce n'est point par humilité.

C'est pour voir la Terre, le sol obscur
sur lequel, en silence et confusion,
mûrit la force du Futur.
— C'est pour voir les moissons d'où naît le pain ;
c'est pour contempler quelque songe méprisé, sans éclat ;
c'est pour scruter l'âme fébrile de la foule.

Et les hommes, les idées, les moissons
ne veulent pas de prières, mais de clairs actes,
pareils à des torches de lumière en des mains violentes.
Ils veulent les longs jours d'ambition,
le regard jamais voilé, les cœurs
avides de luttes et de tempêtes !

Ils aiment celui qui sait être fort et fécond
à cultiver les champs ou à remplir le monde
de gloire et d'illusion ;
Ils aiment celui qui s'obstine et qui insiste,
celui qui veut la vie comme une fleur ouverte
au soleil ardent d'une aspiration.

C'est pourquoi tout se vêt d'un aspect nouveau
et je m'en vais seul, timide, inquiet
dans le frémissant vertige
de sentir que le jour va poindre
où m'appartiendra toute
la Terre jeune et vierge !

Je m'arrête encore parfois et, sombre,
je me retourne, en un frisson,
de honteux chagrin ;
mais je me remets vite à marcher
tout droit devant moi, sans un écart,
le pas ferme et le regard haut !

Tel un navire
que l'on vient de mettre à l'eau
hésite, s'arrête — et fend enfin la Mer !

Οἱ ποιητὲς τοῦτοι ἐνὸς λαοῦ πρὸ προσχίσει ν' ἀναστῆθαι ἔχον ἓνα
κοινὸν χαρακτηριστικόν : εἶνε ὁμηρικοί· ἐπικοινωνοὶν μ' ὄλη τους τῆ δό-
ναμη μὲ τὴν πατρογονικὴ γῆ, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Φύλης, μὲ τὴ Ζωή.
* Η νέα πορτογαλλικὴ ποιήση εἶνε μιὰ ποιήση τῆς ψυχῆς.

LA NEUVILLE-VAILLANT (OISE) 1917.

PHILÉAS LEBESGUE *

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ. — Στις μεταφράσεις πρὸ καταπιανοῦμαστε φροντίζουμε
πρὸ πάντων μαζί μὲ τὴν κυριολεξία, ν' ἀποδίδουμε στὴ γλῶσσα μας
τὸ ὄφος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτοτύπου. Ἐπειδὴ δέ, στὴν παρούσα περί-
σταση, ἐπρόκειτο γιὰ τραγούδια πρὸ ὁ κ. Philéas Lebesgue μετέφρασε,
ἐπιτήδες γιὰ τὰ «Γράμματα», ἀπὸ τὸ πορτογαλλικόν, ἐγράψαμε σκοπιμότερο
νὰ τὰ δημοσιεύσουμε γ α λ λ ι κ ἄ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴν καταλήξουμε
σὲ μιὰν ἀπλούστατη μετάφραση μετάφρασης — δηλαδὴ σὲ κάτι
τὸ ἐπιζήμιον, ἂν ὄχι καὶ βλαβερό, γιὰ ὄλους μας. Ἀρκεσθήκαμε λοιπὸν νὰ
μεταφέρουμε στὴν Ἑλληνικὴ τὶς σημειώσεις πρὸ ὁ κ. Lebesgue ἀφι-
εῖνει στοὺς διάφορους πορτογαλλοὺς ποιητὲς.

Καὶ γιὰ νὰ δώσουμε τὴν εὐκαιρία στοὺς ἀναγνώστες μας νὰ γνωρίσουν
πλατύτερα τὸ ὄραϊον καὶ δυνατὸ ἔργον τοῦ συνεργάτη μας κ. Lebesgue,
παραθέτουμε τὸ κατοπινὸ κριτικὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Marcel Lebarbier
ὄπου, προσεχτικὰ ὄσο κ' ἐμπεριστατωμένα, ὁ ποιητὴς τῶν «Poussières»
ὄμιλεῖ γιὰ τὸν ἐπιστήμονα-φυσιολόγη συγγραφεα τοῦ «Πέρα ἀπὸ τὶς
Γραμματικὲς.»

π. σ.

Ο PHILÉAS LEBESGUE ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.

Ἐδιάβαζα, ἔδω και κάμποσους μῆνες, τὸ βιβλίον ὅπου ὁ Gérard de Lacaze-Duthiers προσπάθησε νὰ καθορίσει τ' ὄνειρό του, τὸ στραμένο πρὸς τὴ μέλλουσαν ἔποχὴ μιᾶς πολιτείας χτισμένης πάνω στὴν Τέχνη, Vers l'Artisticratie (Πρὸς τὴν Τεχνοκρατείαν).

«Ἡ Τέχνη φανερώσει τὴν ἀληθινὴ ζωὴ: τὴν αἰσθάνεται ἀμέσως καὶ βγάζει ἀπὸ μέσα της τὴν ὑπολανθάνουσαν ὁμορφίαν.»

«Τὰ ἔργα Τέχνης δὲν ἀξίζουν παρὰ γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ κλίνει μέσα τους... μὰ, πάλι, κ' ἡ ζωὴ δὲν ἀξίζει παρὰ γιὰ τὴν Τέχνη ποὺ ἐμπροσίζει.»

Ἄ! ἡ πλατειὰ τοῦτῃ ζωῇ, ἡ ὑγιᾶς καὶ γεροφτιαγμένη, ζωντανὴ ἐμὴν στήδυνά τῃ ἐνός ἰδανικοῦ ποὺ δὲ θὰ κινδύνευε νὰ χαθεῖ στ' ἀπρόσωπα σύννεφα!

Καὶ στίχοι, ἑκατὸ φορὲς διαβασιμένοι καὶ ξαναδιαβασιμένοι, ξυπνήσανε μέσα μου γιὰ νὰ φωνάζουν μὲ φωνὴ παλλόμενη ἀπὸ καινούργιον ἐνθουσιασμό:

Εἶν' ἡ ὥρα τῶν σιδεράδων :

Πάνω στ' ἀμμῶνι ἀνιλάει,

Πρόκληση τοῦ Προμηθέα στοὺς παλιούς Ἀπόλλωνες

Σκορπά τὴ μυρωδιὰ της στὸν ἀέρα ποὺ καπνίζει

Φευγάτε, ποιητὲς τῶν σαλονιῶν,

Ἡ συντεφένια λυρά σας

Ἐδῶ δὲν πάλαι πια.

Τῆς δουλειᾶς ὁ ἴδρωτας πρέπει νὰ χρίσει

Τοὺς ἀληθινούς καμπανοκρούστες τῶν νέων χαιρετισμῶν.

Μὰ σεις, παιδιά τῶν μαύρων τῶν Κυκλόπων

Τὰ χέρια μου καὶ τοὺς ῥόλους τους κοιτάξτε :

Κι' ἀπαντήστε μου ! Εἶμαι ἀπ' τοὺς δικούς σας ;

Κι' ἀναπόλησα τὸ Philéas Lebesgue.

Γιὰ νὰ ἔνας ποιητῆς, ἀληθινός, ἕνας μεγάλος ποιητῆς — πολὺ λίγο γνωστός, πολὺ λίγο ἀγαπημένος, μὲ πολὺ λίγους θαυμαστές — ποὺ ζεῖ, μακριὰ ἀπὸ τὸ μάταιον θόρυβον τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, μιᾶ ζωῆς γιόμῃ δράσῃ, δυνατῇ καὶ γόνιμῃ, μιᾶ ζωῆς ποὺ βρῖσκει μέσα στὴν πράξη τὴν ὁμορφίαν τῆς ζωῆς καὶ ποὺ ἀποδίδει στὸ γραπτὸν ἔργο τὴν ἀκτινοβολία τῆς ὀραιότητος αὐτῆς. Ἐνας ζωντανός δημιουργός ζωντανῆς ὁμορφιάς. Ὁ μόνος ἴσως, στὴ Γαλλίαν, ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παραβάλλει μὲ τὸ μεγαλοφυῆ ποιητῆ τῶν Φύλων Πρασινάδας, τὸν ἀμερικάνον Walt Whitman.

Ἐνας ἀνθρώπος, πρῶτ' ἀπ' ὅλα κ' ὑπερήφανος. Ἐνας χωριότης. Καί, ἕνας χωριότης ποὺ ὀργώνει τὴ γῆ του. Στὴν ἑπιταφίαν τῶν γονιῶν του, στὸ πικαρδικὸ Bray, σπρώχνει ὁ ἴδιος τὸ ἀλέτρι καὶ θερίζει τὸ στάρι του. — Κι' ἐργάστηκεν ὡς χωρικός. Τὸ ρομάντσο του, Ἡ Κόκκινη Νύχτα παρουσιάζει, μὲ μιᾶ τραχὺ καὶ ζουμερῇ ἀλήθειαν, πρόσωπα τοῦ χωριοῦ του. Μὰ πρὸ πάντων, στοὺς τόμους τραγουδιῶν του, Ἡ Φλεγόμενη Βάτος κ' οἱ Δουλεῖες, ἐδείχτηκε — μακριὰ ἀπὸ τ' ἀνοῦσια βουκολικὰ καὶ τὰ πικρόγλυκα εἰδύλλια — ὁ εὐφροστος ραφιόδης ποὺ τραγουδᾷ τις βαρειές ἐργασίας καὶ τὴν ἀντίρρηση περηφάνειαν τῶν ἀνθρώπων τῶν δυνάμεων του.

Τὰ ποιήματα ποὺ τιλοφορεῖ Σκλάβοι, Ὁργώματα, Ἡ Θερίστρα, Τὸ Σιδεράδικο, Ἡ Ἀλωνίστρα, ὁ Μύλος, εἶνε πρότυπα, σύγχρονης ὁμορφιάς, γερῆς, εὐλύγιστης, φωτεινῆς καὶ περήφανης, — μεγαλόπρεπα δυναμικῆς. Παρόμοιες στροφές, ρυθμοὶ τέτοιοι, σάν ἀνοιστοῦν μιᾶ φορὰ, ἀδύνατον πιά νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ μνήμη μας :

Στὴ μηχανὴ τὴν ἀλωνίστρα

— Καὶ δέκα-δέκα καὶ τέσσαρα-τέσσαρα —

Χρειάζονται μπράτσα δυνατὰ

Γιὰτὶ εἶν' ἀντορεία κ' ὀλη γρηγοράδα.

Στὴ μηχανὴ τὴν ἀλωνίστρα

Κόσμος χρειάζεται πολὺς !

Ἀνθρώποι χρειάζονται ἄκόμα καὶ γιὰ τὴν αὐριανὴν δουλειάν

Γιὰτὶ τὰ ἔμβολα κουνιῶνται

Στὸν κολοσσιαῖον σάλο ἐνός ὑπεράνθρωπου ὄνειρου.

Ζητιάνος τοῦ Ὀνειροῦ μᾶς ἔδωσε στὰ Τρελλὰ Σταυροχέρτα, μοτίβα ἀγάπης καὶ μιᾶς δροσερῆς ἡδονοπάθειας, ἐνῶ σὲ δυὸ οἰκογενειακὰ ρομάντσα, Ἡ Ψυχὴ τοῦ Μοιραίου καὶ τὰ Κάρβουνα τῆς Ἐστίας, μὲ θέμα τὸν ἔρωτα πάντα, προσπάθησε δίχως τις ἀνιάρεις περιπλοκὰς τοῦ ἀναλυτοῦ, νὰ κάμει νοητὸ τὸ μυστήριον ποὺ κλίνει μέσα της κάθε ὑπαρξή. Ἡ ἄκόμα ἀνατρέχοντας τὴν ἱστορίαν, καὶ πάντα μὲ θέμα τὴν ἀγάπην, στὸ Αἶμα τοῦ Ἄλλου καὶ στὸ Ρομάντσο τοῦ Γκανελόν, ἀνανέωσε τῶνόντις τὸ μυθιστόρημα περιπετειῶν ἐνοσρκιόνοντας τὴ φιλοσοφικὴ σκέψην καὶ τὸ ρίγος τῆς ἀληθινῆς ζωῆς.

Καβαλλάρης ὑποθετικός, ξεκινώντας ἀπὸ ἐπιστημονικὰ διδόμενα, μέσα στὸ Πάνω ἀπὸ τὴ Γῆ μᾶς παρουσίασε μιᾶ πρωτότυπα παράξενη ἀφήγησιν περιπετειῶν ἀνά τὸ Ἄπειρον. Ἡ ἴδια κοσμικὴ ἔμπνευσιν φανερώνατες, ἀρῆνὰ καὶ ποῦ, σὺς Δουλεῖες...

Δυνασμένοις γιὰ γνώσεις, περιεργος σ' ὅλα, διερευνητῆς τῶν περασμένων, περιπαθῆς παρατηρητῆς τοῦ παρόντος, σκαπανέας τοῦ μέλλοντος, προικισμένος ἄκόμα μὲ μιᾶ μνήμη ἀπὸ τις πιὸ σαβάνιες καὶ μὲ μιᾶ θαυμαστὴν ἰδιότητα ἀφομοίωσης, κατορθώσας ν' ἀποχτήσῃ μόνος του, ὀλόκληρη ποσότητα σημαντικῶν γνώσεων.

Οἱ Προβανσανοὶ τὸν χαιρετοῦν σάν ἕνα τραγουδιστῆ τους κ' οἱ Βρεταννοὶ ὡς βάρδο τους. Δημοσίεψε σὲ κριτικὰς ἐκδόσεις: Ἐξῆ Ἐρωτικὰς Ἐλεγείας τῆς Μαρίας τῆς Γαλλίας καὶ τ' ὄνειρον τῆς Κόλασης κ' ἡ Στράτα τοῦ Παράδεισου τοῦ Ραούλ τοῦ Οὐντέγκ.

Στὸ περιοδικὸ Mercure de France συντάσσει, εἰκοσι χρόνια τώρα, τις cahiers τῶν πορτογαλλικῶν καὶ τῶν νεο-ἑλληνικῶν γραμμάτων. Γνωρίζοντας ὄχι λιγότερον ἀπὸ τις δυὸ τοῦτες γλώσσας, τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ, τὰ λατινικὰ, τὰ ἐγγλέζικα, τὰ γερμανικὰ, τὰ σπανιόλικα, καὶ τις κυριώτερες σλαβικὰς διαλέκτους τῶν Βαλκανίων, καὶ κάτοχος τοῦ συνθετικοῦ μηχανισμοῦ, τοῦλάχιστον, ὅλων τῶν ἄξιων λόγων γλωσσῶν ποὺ μιλοῦνται στὴ γῆ, μπόρεσε, στὸ Πέρα ἀπὸ τις Γραμματικὰς του, νὰ μαλετήσῃ ἐπιστημονικὰ τὴν ἐκφραστικὴν ἀξίαν τῆς γλώσσας καί, ἰδιαίτερα, τὰ στοιχεῖα τοῦ ποιητικοῦ ρυθμοῦ.

Κατόρθωσα νὰ γίνω ἀνεύληπτός: ἴσως ὁ νοῦς σας νὰ πάει στὸ Remy de Gourmont. Μὰ ὁ Remy de Gourmont ὑπέρξεν ἕνας ἀνθρώπος τῆς Βιβλιοθήκης, ἕνα εἶδος Ἀαίκοῦ μπενεντικτίνου». Ὁ Philéas Lebesgue — πνεῦμα ἐγκυκλοπαιδικόν, ὅπως ὁ Diderot, καί, σάν ὁ Diderot, αὐτοδίδακτος — εἶνε, τὸ ἐπιναλαμβάνω, ἕνας χωρικός, ἕνας χωρικός ποὺ ὀργώνει τὴ γῆ του, ἕνα ὄντο ἀνοιστοῦ ἀγέρα, ἕνας αὐτογνώστης (intuitif).

Καί, γιὰ νὰ τὸν χαρακτηρίσωμε μὲ μιᾶ μόνον λέξην: Ἐνας ποιητῆς!

Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «La Veilleuse».

ΠΑΝΟΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ

ΚΑ'Ι ΡΟ. 1918.

ΜΕΤΑΡΡΑΓΜΕΝ.

NOCTURNE.

Ἄπάνω μας, περνοῦσε, ἐπιβλητική, ἡ σιωπὴ
τῆς προχωρημένης ὥρας.

Μύριες ἀναμνήσεις, μακρονές, κρατούσαν τὴ
ψυχὴ μου ἄγρυπνη, ἐνῶ ἐσύ, στὴ γωνιά τοῦ καναπέ —
ἀντίκρου μου — μισόγυμνη, ἀχνή, μὲ κόμη ταραγμένη, καὶ
χείλη πορφυρᾶ, ἐκάπνιζες, ἀδιάφορη, ἀναίσθητη, καλὴ ὡς
τόσο.

— σὺν ὁμορφο ζῶο.

Χίμαιρες, καὶ πόθοι, δὲν σέ τυραννοῦσαν. Εἰ-
ξερεις, τὴ μοῖρα σου, κ' εἶχες τὴ γαλήνη, τῶν ἀπελπισμένων.
Γύρω, ὅλα ἦταν ζεστά, καὶ ἤρεμα, σὺν τὰ ἱκανοποιημένα
μας κορμιά. Καὶ δὲν ποιδούσαμε παρὰ τὸν ὕπνο, γιὰ τὰ
σφραγίσθη, τὴ μελαγχολικὴ μακαριότητα, ποὺ φέρνει πάντα,
ὁ σαρκικὸς ὄργασμός.

Ὅταν, ἀπὸ μικρὰ, στὸν πλατὺ, τὸν ἀστρο-
φωτισμένο δρόμο, γροικήσθηκε ὁ γδοῦπος, ἐνὸς κάρρου
στρατιωτικοῦ, καὶ ἡ θλιμμένη μελωδία, ἐνὸς χωριάτικου
σκοποῦ.

Ἡ μελαγχολία τοῦ ἐλάτη, εἶχε σκορπίσει, τὴ
νάρκη τοῦ δρόμου. Κι' ὅταν πέρασε κάτω, ἀπ' τὰ παράθυρά
μας, μπορέσαμε ν' ἀκούσουμε, τὰ λόγια του, ποὺ τραγου-
δοῦσαν, κάποια στὸ χωριό, χαμένη ἀγάπη.

Τότε, σέ εἶδα, σένα τὴ νεκρὴ — ποῦ, ποιὸς ξέρει,
ποῦ σέ κλαῖν, καὶ ποιὸ — ν' ἀκροάζεσαι, ἀναγυρτή, ἀνήσυχη.
μέ πίκρας κῦμα, στὴν ἀκίνητη μορφή σου.

Στάθηκε, μιὰ στιγμὴ εὐτυχημένη, ποὺ ἔκανε νὰ
λάμπη, ἓνα φῶς, ἐπάνω σου, καὶ μιὰ ἐλπίδα μέσα μου,
— γιὰ τὴ ψυχὴ σου.

Μὰ ἡ ἐλπίδα, καὶ τὸ φῶς, δὲν βάστηξαν, παρ'
ὅσο, καὶ ἡ νοσταλγία, στὸ δρόμο τὸν πλατὺ, τοῦ περαστικοῦ
ἐλάτη.

Ὑστερα, ὅλα ἠσυχάσαν, ὅλα κοιμηθήκανε. Καὶ
μαζὺ τους, κ' ἡ φτωχὴ, σβυστὴ ψυχὴ σου...

Καὶ δὲν ἦσαν πάλι, στὴ γωνιά τοῦ καναπέ,
παρὰ τὸ ἀδιάφορο, ἀναίσθητο, — μὰ ὡς τόσο, καλὸ ζῶο —
ποῦ χίμαιρες, καὶ πόθοι, δὲν τὸ τυραννοῦν, γιὰτι ξέρει πῶς
τὴ μοῖρα του, κ' ἔχει τὴ γαλήνη τῶν ἀπελπισμένων.

ΥΠΟΒΟΛΗ.

Μέσα στὴ λαγνεία τῆς μεσημεριάτικης ὥρας,
τὸ νέο κορμὶ σου, παραδομένο στοὺς ὄριμους πόθους του,
ἐσουπῶνταν σὲ μιὰν ἀνία νευρική.

Κ' ἐγὼ ποῦ κατέβαινα στὸ περιβόλι, μὲ θαμ-
πωμένα τὰ μάτια, ἀπὸ τῆς ἄλλης τὴν ἀέρινη ὁμορφιά, εἶδα
τὰ χεῖλη σου, μισάνοικτα, ὑγρὰ, γιομάτα ἐπίκληση, καί, (δὲ
μπόρεσα)

— τὰ φίλησα!

Ἦταν μιὰ στιγμὴ ὁραίας μέθης, ποὺ μέσα σὲ
γολέττα γοργοτάξειδη, ταξειδέψαμε μαζὺ, ἓνα κόκκινο τα-
ξεῖδι.

Μὰ ὕστερα, ἐνῶ σοῦ μιλοῦσα, λέγοντας σου
φέματα, ἡ γοητεία τῆς ἄλλης, καὶ τὰ μῦρα τῆς ἀθάνας
ψυχῆς της, μοῦ πέραν τὴ σκέψη κοντιὰ της, καὶ τὰ μάτια
μου, κυττάζαν δίχως πόθο, τὸ σφιχτὸ κορμὶ σου, ποὺ ἐσου-
πῶνταν, σὲ μιὰν ἀνία νευρική.

Μὰ σὲ λίγο πάλι, στήν ποδιά τῆς Ἄλλης, νανου-
ρισμένος ἀπὸ τὶς παλλόμενες, θερμές, καὶ μάταιες χίμαιρες
τῆς ψυχῆς της, ἐβλεπα μπροστά μου, ἐπιτακτικό, νὰ ὑψώ-
νεται,

— σάρκινο λουλούδι —
τὸ νέο κορμί σου.

Καὶ στὰ ἀπόκοσμα ὄνειρα, καὶ τὶς μάταιες
χίμαιρες, ἀπαντοῦσα μὲ τὴ σκέψη τῆς δικῆς σου σάρκας,
ἐνῶ μέσα μου ἀχογελοῦσε, ἕνας σκληρὸς σαρκασμὸς.

ΘΑΝΑΤΟΙ.

Πόσον καιρὸ σιωποῦσες. Καὶ ζοῦσαμε μαζὺ —
ἀπὸ μακρὰ — ἀπὸ κοντὰ — πάντα — τὴν ἔντονη ζωὴ τῆς
σιωπῆς σου.

Ἥλιζα, (θεέ μου! ἔχει τόσην εὐγένεια, ἢ σιω-
πῆ) ἡλιζα, πὼς θὰ περνούσαμε, — μέσα στήν πλύμμα καὶ
τὴ ρήχη τῆς ζωῆς — πὼς θὰ περνούσαμε, πὼς θὰ πεθαί-
ναμε σιωπηλοί. Ἦταν μὴ κρυφὴ λαχτάρα, καὶ μὴ λεπτὴ
συγκίνηση, ἢ γαλήνια, ἢ ὀρθοκέφαλη θλίψη σου...

Κάποτε, οἱ μουσικοὶ παλμοὶ της, οἱ βαθειὰ
ἀνθρώπινοι, καθρεφτισμένοι στὰ ἀνήσυχτα μάτια σου, μὲ
γομίζανε εὐγνωμοσύνη.

Γιατί, (τὸ ξέρεις σὺ) τὰ δάκρυα, καὶ τὰ παρά-
πονα, κ' οἱ μάταιες διαμαρτυρίες — ποῦ ποτὲ δὲν κατορ-
θώνουν ν' ἀλλάξουν τῆς ζωῆς μας, τὶς βαθύτερες τύχες —
μᾶς ἔχοννε κουράσει πειά, μᾶς ἔχονν ἀρρωστήσει, πολὺ —
τόσο πολὺ...

Μὰ χιές. (ἢ τρομερὴ ὥρα!) τὸ κεφάλι σου

ἔγυρε στὸν ὄμο μου... Ἡ ψυχὴ σου νικημένη, ἔκλαψε κ'
ἐσπάραξε, τὸ βαθὺ σπαραγμὸ τῶν ἀνέλκιδων πόθων...

Φτωχὴ μου! Οἱ λυγμοὶ σου ἐσκότωσαν τὴ
σιωπῆ. Καὶ μὲ τὸ θάνατό της, πέρασε κ' ἐχάθη — δμοια —
μὴ χίμαιρα: Ἡ χίμαιρα τῆς σιωπῆς μας — Σιωπηλὴ, ποῦ
πέθανες χθὲς θρόαυ, τὸ γοργὸ θάνατο τῶν ἐφημέρων καὶ
τῶν ὠραίων.

ΑΘΗΝΑ.

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

ΕΜΠΡΟΣ, Η ΘΑΛΑΣΣΑ ΓΕΛΑ

ΤΟΥ ΠΑΙΔΟΥ ΜΟΥ Π. ΛΕΒΕΝΤΗ

I

ΠΡΩΪ.—

Ἄνοιξτε τὰ πανιά γιὰ τὸ ταξεῖδι,
ἢ θάλασσα γελᾷ ἔμπρὸς ταξειδιῶτες ὠραῖοι,
κάθε στιγμή ποῦ χάνομε ἄς πάει
πνιγμένη ἀπ' τὸ θυμὸ μας,
ἀφοῦ τὴν ἀποκοίμισαν ἦχοι ἀρχαῖοι.

Εἴμαστε νέοι
γιὰ μᾶς ἢ θάλασσα Σειρήνες ἔχει, ποῦ μᾶς κυριτεράνε
καὶ κάμπος ἔχει στὸ βυθὸ της μὲ λουλούδια,
ποῦ σὺν τὰ ἤλεκτρα φεγγοβολᾷνε...
Ἐμπρὸς, στοὺς πόλους τῶν ὠραίων λογισμῶν μας,
οἱ δισταγμοὶ στὴ θάλασσα ἄς πνιγοῦνε,
ἀφοῦ οἱ τόλμες στὰ κατάρτια μᾶς γελοῦνε.

Εἴμαστε ἀγάλματα,
ποῦ ὁ Ἥλιος ἐρωτεύθη τὰ μαλλιά μας...
γι' αὐτὸ καὶ μᾶς μεθάει
μὲ φῶς, ποῦ γίνεται ρυθμὸς ἐντὸς μας
ἀναρχος, ποῦ τὸ καράβι κυβερνάει...

Ἄνοιξτε τὰ πανιά μὲ κόκκινα πανιά
τὸν Ἥλιο ἄς κυνηγήσουμε πρὶν δύσει,
πρὶν δύσει μέσα μας,
καὶ τότε, γλυκαμένα, τὰ μάτια μας ἀκόμα
ζητοῦν νὰ φθάσουνε τοὺς πόλους

ποῦ θᾶνε μακρυνά, καὶ τότε, μάταια ζητᾶμε
νά μακρύνουμε τὴ μέρα, τὴ φιλόφρονη σὲ ὄρες,
ποῦ βραδυνᾶζει, ἀδιάφορη, γιὰ ὄλους...

Μὴ σᾶς πλανᾶ μὲ ρόδα ἢ ἀργοπορεία,
στῶν ὑποσχέσεων, ἐμπρὸς τὴν πολιτεία,
μὲ τὰ ἔκτακτα ὄργια, τὶς γυναῖκες τὶς ὄριμες,
τῶν πραγμάτων τὴν ἀφάνταστη μαγεία.

Ἄνοιξτε στ' ἄγνωστο ταξεῖδι, ἀνοιξτε, εἴμαστε νέοι,
ὁ ἥλιος μὲ χαϊκὴ φωνὴ τὸ λέει,
τὸ σύνθημα τὸ δίνει ἢ σάλπιγγά του,
μὲ ἦχους ἀπὸ φῶς,
τὸ θάρρος λάμπει, καρφωτό, ρουμπίνι στὴ ματιὰ του.

Κάθε βῆμα πρὸς τὸ ἄγνωστο,
μ' ἓνα δράμα ξοφλιέται συντροφὸι ἀντρεϊεμένοι,
πᾶρτε γι' αὐτὸ μαζί σας ὄνειρα κι' ὄνειρα
γιὰ νὰ τὰ ρίχνετε μὲς στὸ βυθό,
γι' ἀντάλλαγμα κάθε στιγμῆς ποῦ ζοῦμε, πεθαμένοι.

Πᾶρτε μαζί σας ὄνειρα πολλὰ κι' ὄραϊα ...
Μὴν τὰ λυπᾶσθε τὰ ρόδινα τὰ ὄνειρα
στὴ θάλασσα ρίχνετε ὄλο καὶ νέα,
γιὰ τὶς στιγμὲς τὶς νέες, ποῦ θέτε ν' ἀπολαύσετε,
θάνατο νέον, ἄγνωστα βήματα, φανταστικὴ μιὰ προκυμαία.

II

ΜΕΣΗΜΕΡΙ.—

Στὴν πρῆμὴ μαζί μου ἔλατε·
ρίξτε τὰ μάτια σας στῶν κνανῶν τὴν ἀπεραντοσύνη,
τὰ μάτια σας, τὰ μάτια σας τὰ πλᾶνα,
ὅπου ζητᾶν ἀνήσυχια τὸ ἄγνωστο,
ποῦ σὰ νέφη πυργώνει,
τὰ μάτια σας, ποῦ ψάχνουνε τὰ ὕψη σὶν ἀεροπλᾶνα.

Ρίξτε τα, ψᾶξτε τὸ πλᾶτος,
νὰ δεῖτε τὴν ὑπουλὴν ἀλήθεια μεταμορφωμένη,
σὲ φῶς, σὲ κῆμα, σὲ ἀέρα, σὲ ἦχους ...
ὦ, θέλω, μὲ τὴ λάμψη τῆς ἀποτυχίας
νὰ φανεῖτε ὀρυκτοί, ὄπως οἱ ἦρωες ποῦ πίστεψαν τοὺς θρούλους
καὶ τρέξανε πίσω τους, νέοι ἀκόμα τότε,
γιὰ νὰ γυρίσουν ἀπ' τοὺς χρόνους νικημένοι.

Ἦ προτιμῶ ν' ἀκούω τῶν πανιῶν τὸ χτύπο,
ποῦ μοιάζει τόσο μὲ τὸν χτύπο τῆς καρδιάς μας...
Πλοίαρχε φθάνουμε
τὸ πολυσύγναστο, τὸ ἡδονικὸ λιμάνι;...
Θάλασσα, θάλασσα ἐμπρὸς καὶ πίσω...

Μ' ἀφοῦ ἀγγίξαμε τῶν γνώσεων τὸ μεσημέρι,—φτάνει...

Τώρα ἄς μεθύσουμε στῶν φαινομένων τὸ ἄδολο τὸ νέχταρ,
τὸν ἥλιο κανεὶς μας δὲν τὸν φτάνει...

Εἴμαστε νέοι,
μᾶς ἀσκήμισεν ἡ σκέψη,
φθάσαμε τὸ μεσημέρι τὸ καράβι ὄλο καὶ πλέει...
μὰ οἱ ὄρες μᾶς ἀπάτησαν,

τὸ ἄγνωστο δὲν φάνηκε πουθενά,
οἱ ὄρες μᾶς ἀπάτησαν... ποῖος θὰ πιστέψει
πῶς πνίξαμε ὄνειρα κι' ὄνειρα μὲς στὸν ὠκεανό;
γιὰ κάθε ὑπουλὴ στιγμῆ, ποῦ ἦλθε μὲ τ' ἄγνωστό της,
μὲ τὰ φίλτρα της νὰ μᾶς πλανέψει.

Εἴμαστε νέοι, ἐμπρὸς, ἀκόμα, εἴμαστε νέοι...
δὲν κατέχουμε τίποτα τὶς ἀποστάσεις; οὔτε...
Εἴμαστε ἀσάλευτοι, στὸν ἴδιο τόπο,
ἀκόμα ἐκεῖ ποῦ πρωτανοίξαμε πανί,
νομίζουμε πῶς προχωροῦμε
ἐπειδὴ ὀρμητικὸς ὁ ἥλιος πάντα προχωρεῖ...

Ἐμπρὸς, μιὰ μέθη, ἓνα ὄργιο, εἶνε καρὸς ἀκόμα...
τὸ καράβι μαζί μας ἄς μεθύσει,
ὁ ἥλιος πάντα πλησιάζει πρὸς τὴ δύση...

III

ΒΡΑΔΥ.—

Κυτᾶχτε τὴ σκέψη, ποῦ γέρνει κουρασμένη
στὴ σκιὰ τῶν πανιῶν, ἀνέκφραστη, νανουρισμένη...
Κοιμάται τῆς βεβαιότητος τὸν ὕπνο,
ἢ σκέψη μας ποῦ εἶνε σὲ ὄλα ἀπατημένη.
ἢ σκέψη ποῦ πάλαψε μάταια πάλι,
μὲ τοὺς τιτάνες τοῦ ἀδυνάτου
γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν εἰρωνία πάλι, πάλι...

Ἄοριστο τὸ τέρμα κ' ἔπυλο σὰν μάτι συνομότη,
εἰρωνικό καὶ κόκκινο, πέρα στὴ δύση,
προσμένει τὴν ἀφρονεωπὴ μας τὴν προσπάθεια —
τὸ θῦμα του — νὰ τὴν χτυπήσει.

Τὸ ταξεῖδι τελειώνει, ἡ μέρα βραδυνάζει...
ὁ ἥλιος μᾶς γέλασε
νομίζοντας πὼς μᾶς ἀνῆκε γιὰ πάντα
τὸν ἀφίσαμε μόνο, στὸ ἀρχαῖο συμπόσιό του,
στὸ μεθυστικό ὄργιό του...

Γι' αὐτὸ δύνοντας τώρα μεθάει γιὰ εἰρωνία,
στὸ ἱριδένιο νέχταρ τῆς θαλάσσης,
ἀκατάλληπος σὲ μᾶς, ποῦ ζητήσαμε
ἀπλοῖκοι, στὸ βᾶθος του, τὴν εὐτυχία...

Τὸ ταξεῖδι τελειώνει πλοίαρχε, μάταιο τὸ κυβένημα πλέον...
οἱ στιγμὲς λιγοστεύουν...
ὁ ἥλιος χάνεται γιὰ μᾶς,
τὰ κατάρτια μὲ τὰ σκοτάδια θ' ἀρχίσουν νὰ παλεύουν...

Τὸ αὔριο θ' ἀνῆκει σὲ ἄλλους
τὸ αὔριο μὲ τίς στιγμὲς,
ποῦ θὰ ὑπόσχονται τόσα στοὺς νέους,
σ' ἐκείνους ποῦ ὅπως ἐμεῖς θὰ ποῦν τὰ ἴδια λόγια,
κ' ἓνα ταξεῖδι ὅμοιο μὲ μᾶς θ' ἀποφασίσουν,
στοὺς πόλους, σὲ ὀρίζοντας ἔξωτικούς κ' ὠραίους.

Αὔριο θάμαστε ξένοι σὲ ταξεῖδια καινούργια.
ὅλοι μας πεθαμένοι, χωρισμένοι,
ἄλλος ἓνα κομματί κῆμα, κ' ἄλλος ἄσπρος ἀφρός...
Ὅλοι στὰ στοιχεῖα μέσα θάμαστε μοιρασμένοι...

Καὶ σκέπτομαι πὼς μέσα σὲ κάθε ἀχτίνα,
τοῦ αὔριανου ἡλίου θὰ ζοῦν οἱ ψυχές,
ὄλων, ἐκείνων ποῦ ἐξῆσαν τότε ποῦ ζήσαμε καὶ μεῖς,
ὄλων ἐκείνων τῶν ὀνείρων ποῦ πνίγηκαν τότε,
θὰ λάμπουνε στὸν ἥλιο
γιὰ νὰ φωτίζον αἰώνια ἐμᾶς, ποῦ σὰν κολασμένοι
θάμαστε μὲς στὰ στοιχεῖα,
στὴν ὕλη μέσα, σκορπισμένοι!

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ

ΤΙΜΟΣ ΜΑΛΑΝΟΣ

A. FOUILLÉE.

ΤΑ ΤΡΙΑ ΕΓΩ.

Οἱ Ἐπικούρειοι καὶ οἱ ὠφεληματιστὲς καί, τελευταῖα, ὁ Stirner καὶ ὁ Nietzsche φαντάσθηκαν ὅτι ἡ αἴσθησις, ἡ θέλησις ἦταν μονάχα καὶ ἀποκλειστικὰ «πρὸς ἑαυτὸν ἑλξή». Ἐνῶ, δηλαδή, μέσα στὰ μόρια τῆς ὕλης, ποῦ πραγματεύεται ἡ ἀστρονομία, ἐνεργοῦνε δύο δυνάμεις, ἡ μιὰ πρὸς τὸ κέντρο ἢ ἄλλη κεντροφύγη, τὸ ζωντανὸ ὄν, τὸ ὄν ποῦ εἶναι προικισμένο μὲ αἴσθησις καὶ θέλησις θὰ ἦτανε παραδομένο σὲ μιὰ μόνο δύναμη, ἐκείνην ποῦ τὸ συγκεντρώνει πρὸς τὸν ἑαυτὸν, χωρὶς καμμιά «πραγματικὴ» διάτασις νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἀνοίξῃ πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ δοξασία αὕτη ὑποθέτει ὅτι ἡ «ψυχικὴ ἐνέργεια» εἶναι ἀπομονωμένη στὸ ἄτομο.

Ἡ ἰδεοδυναμικὴ δοξασία δὲν παραδέχεται αὕτην τὴν ριζικὰ ἐγωϊστικὴ ἀναπαράστασις τῆς αἴσθησις καὶ τῆς θέλησις. Ὁ ἠθικὸς ἀτομισμὸς ὁ ὁποῖος τελειώνει στὴ θεωρία τοῦ ἐγωῖσμοῦ δὲν ἔχει περισσότερη βᾶσις ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς φιλοσοφίας ἀπ' ὅση ἔχει ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Descartes καὶ τοῦ Leibnitz φαντάζονται τὴ

* ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο Α. FOUILLÉE. — Ὁ Alfred-Jules-Emile-Fouillée γεννήθηκε στὰ 1838 στὸ Rouëze (Maine & Loire) τῆς Γαλλίας. Τὸ 1872 διορίστηκε maître des Conférences à l'École Normale Supérieure.

Ἐμεινε σ' αὕτῃ τῇ θέσῃ ἕως μὲ τὸ 1879, ἐποχὴ ὅπου, γιὰ λόγους ὑγείας, ἀναγκάστηκε νὰ παρατήσῃ τὴν διδασκαλία.

Τὸ σημαντικὸ ἔργο του ἐξέσκησε μεγάλη ἐπιρροὴ ἐπάνου στὴ νεώτερη φιλοσοφία.

Πράγματι, μὲ τὴν προσπάθεια τοῦ νὰ συμφιλίωσῃ τίς ἀπαίτησις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἠθικῆς, τὸν Νατουραλισμὸ μὲ τὸν Ἰδεαλισμὸ, ὁ Α. Fouillée ἀνοίξε καινούργιους δρόμους καὶ ἔδωσε νέα ζωὴ στὴ φιλοσοφία. Αὕτῃ δὲ ἡ συμφιλίωσις δὲν μοιάζει καθ' ὅλου μ' ἐκείνην ποῦ ἔκαμε ὁ ἐκλεκτισμὸς τοῦ Victor Cousin, ὁ ὁποῖος ἐπρόβαλε ἱστορικά. Ὁ Α. Fouillée προσπαθεῖ μὲ τὴν «θεωρητικὴ σκέψις» νὰ ἐμβαθύνῃ τὰ ἀντίθετα συστήματα καὶ νὰ ἀνακαλύρῃ τίς νέες ἰδέες ποῦ θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ τὰ συνθέσῃ.

Μεταφυσικὸς χωρὶς ἐπιφύλαξιν, ὁ Α. Fouillée ἀνέβασε τὸν Ἰδεαλισμὸ σὲ αἰθέρια ὕψη, ἀπ' τὰ ὅποια ἡ ἀνθρώπινη διάνοια δὲν διακρίνει πειὰ παρά σὰν ἓνα σωρὸ ἀπὸ σύννεφα χαμένα στὸν ὀρίζοντα, τὸ μαζυρὸ καὶ σβησμένο σύνολο τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων.

Τὸ κυριώτερο γνόρισμα ποῦ χαρακτηρίζει τὸν ὑψηλὸ αὐτὸ ἰδεαλισμὸ τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Α. Fouillée, εἶναι ἡ «Ἠθικότητα» ἢ ὅποια ξεχνᾷ ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα του.

Τὰ ἀπομνημονεύματά του ἐπάνου στὴ «φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Σωκράτη» (1867) — ὅπου ἡ ἠθικὴ ἀποψη ἐπικρατεῖ τῆς μεταφυσικῆς — στεφανώθηκαν ἀπὸ τὴν ἀκαδημία τῶν Ἠθικῶν Ἐπιστημῶν.

Στὴ «θέση» ποῦ ἔκανε γιὰ τὸ Doctorat καὶ ὅπου πραγματεύεται γιὰ τὴ

συνείδηση σάν νά ἐνυπῆρχε σέ μιὰ «οὐσία» ποῦ τῆς χρησιμοποιεῖται γιά ὑποστήριγμα καί ποῦ μόνη τῆς καταρτοῦσε αὐτὸ τὸ ἄτομο· τὸ ἄτομο εἶτανε λοιπόν, ἓνα ἄτομο οὐσίας, ἓνα μικρὸ ἀπειροελάχιστο κομμάτι τοῦ εἶναι, μιὰ μικρὴ κυτταρική φιλாகὴ μὲ δίχως «παράθυρα πρὸς τὰ ἔξω», ἢ μὲ παράθυρα ὀπλισμένα μὲ ἀλύγιστα ραβδιά. Γι' αὐτὸ ἡ ἀληθινὴ ἀνταπόκριση καταρτοῦσε ἀδύνατη γι' αὐτὸ τὸ ὄν ποῦ μὲ τὴ δύναμη τοῦ παγκόσμιου νόμου δὲν μπορούσε παρὰ νά «τείνῃ νά αὐτοσυντηρηθῆ» ἢ ποῦ — γιά νά μιλήσουμε τῆ νεώτερη γλῶσσα — ὑπέφερε σάν σκλάβος τὸ νόμο τῆς διαφύλαξης τῆς ἐνέργειας (1).

Αὐτὴ δὲ ἡ γνώση μιᾶς οὐσίας πνευματικῆς δὲν ἦταν ἄλλο, κατὰ βάθος, παρὰ γνώση μιᾶς «ἕλης» πνευματικῆς, ἐπειδὴ τὸ ἀκατέργαστο καὶ ἀνίδεο αὐτὸ ὑποστήριγμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀναφαιίνεται σάν φωτεινὴ ἀναθυμίαση (2) μέσα στὴ νύχτα ὁ τρόπος ποῦ τὸν λένε σκέψη, τί ἄλλο πράγμα εἶναι, ὅπως τὸ ἀπέδειξε ὁ Kant, παρὰ μιὰ ἀναπαράσταση τοῦ πνεύματος ἀπάνω στὸ προτύπομα τῆς ἕλης; ἡ φαντασία μόνο αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νά γυρέψῃ κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν πρόξηση τῆς συνείδησης κάποιου στήριγμα γι'

«Liberté et Determinisme» κάνει γιά πρώτη φορά ἐφαρμογὴ τῆς «συμφιλιοτικῆς» του μεθόδου.

Μιὰ «ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» ποῦ δημοσίευσε στὰ 1879 ἐξαντηπώθηκε πολλὰς φορές. Μποροῦμε ἀκόμη νά ἀναφέρουμε:

«L'idée Moderne du Droit en Allemagne, en Angleterre et en France» (1878); «La science sociale contemporaine» (1880); «La propriété Sociale et la Democratie» (1884) «La morale, l'Art et la Religion d'après Guyau» (1889). (Ἀπὸ τὸν πρώτο της γάμο ἡ Κα Α. Fouillée ἐγέννησε τὸν γνωστὸ φιλόσοφο καὶ ποιητὴ Guyau); «L'avenir de la métaphysique fondée sur l'expérience» (1889); «L'évolutionisme des idées-forces» (1890); «L'enseignement au point de vue national» (1891); «La psychologie des idées-forces» (1893); «Tempérament et caractère» (1895) «Le mouvement positiviste et la conception sociologique du monde» (1896); «Le mouvement idéaliste et la réaction contre la science positive» (1896); «Psychologie du peuple Français» (1898) etc. etc.

Τὴν στιγμή ποῦ ὁ θάνατος ἔθεσε τέρμα στὴν εὐφορο καὶ προοδευτικὴ αὐτὴ σταδιοδρομία, ὁ Α. Fouillée ετοίμαζε τὸ σχέδιο δύο ἡ τριῶν ἔργων εἰς τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε νά κἀν ἐφαρμογὴ τῆς θεμελιώδικης ἰδεο-δυναμικῆς δοξασίας του ἐπάνω στὰ ὑψηλότερα προβλήματα τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας.

Αὐτὸ τοῦλάχιστο βγαίνει ἀπὸ πολλὰ χειρόγραφα ποῦ ἄφησε μὲ τὴν κοινὴ ἐπιγραφή: «Esquisse d'une interprétation du monde».

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μαθητὰς καὶ θαυμαστάς του, ὁ Κορ E. Boirac, συμπῆψε καὶ τακτοποίησε τὰ χειρόγραφα αὐτὰ σὲ ἓνα ἐπίτομο σύγγραμμα ποῦ φέρει τὴν ἴδια ἐπιγραφή καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐπήραμε τὴν μικρὴ μελέτη ποῦ μεταφράζουμε.

ΚΑ' ἴ' 1917.

N. ΤΣΙΓΑΔΑΣ.

(1) La loi de la conservation de l'énergie.

(2) Feu follet.

αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ συνείδηση ὅπως καὶ ἂν τὸ ποῦν: ψυχὴ, ἕλη, ἢ μὲ κανένα ἄλλο ὄνομα. — Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε δίκαιο — ἂν λίγο πάρωμε τὴ δοξασία του στὴν ψυχολογικὴ τῆς ἐννοια — νά λέγῃ ὅτι ἡ σκέψη εἶναι μιὰ πράξη καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ πράξη εἶναι ποῦ τὴν καταρτᾷ. Ἐμεῖς θὰ προστέσουμε ὅτι ἡ σκέψη εἶναι ποῦ ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴ ἀτομικότητα ποῦ ὑπάρχει γιά τὸν ἑαυτὸ της.

Ἄν εἶνε ἔτσι, ὁ χωρισμὸς τῶν διάφορων ἀτομικότητων δὲν εἶναι πειὰ ἀπόλυτος· τὸ εἶναι καὶ ἡ ἐνεργητικότητα δὲν διασκορπίζονται πειὰ σὲ μονάδες ποῦ τίς χωρίζει κάτι σάν κενό, τὸ ἄτομο, αὐτὴ ἡ ἀκαμπτὴ περιμετρος ποῦ θὰ καθιστοῦσε ἀδύνατο αὐτὸ ποῦ, ἀπὸ καιρὸ, ἔχομε ὀνομάση: «διάδυση τῶν συνειδησεων». (1)

Τὰ ἀληθινὰ ἄτομα εἶναι, τὸ ἐνάντιο, διατρυπημένα ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές, ἀνοιχτὰ ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὰς τοῦ εἶναι τους, δίνοντας καὶ πέρνοντας, ἐνεργώντας καὶ πάσχοντας, ὄντας ἀδιάκοπα διαπερασμένα ἀπὸ τὸ χεῖμαρρο τῆς παγκόσμιας ζωῆς. Ἀλλά, μέσα στὴ συνείδηση καὶ μέσο τῆς συνείδησης, εἶναι ποῦ ἡ ἀληθινὴ ἐνότητα πραγματοποιεῖται συλλαβαίνοντας καὶ θέλοντας τὸν ἑαυτὸ της.

Ἀναλύοντας τὸ «cogito» ἀναγνωρίζομε μιὰ πολλαπλότητα ποῦ ἐνυπάρχει στὴ σκέψη κάτω ἀπὸ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἐνότητα τῆς πράξης μέσο τῆς ὁποίας λαβαίνει συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ της. Τὸ ἐνδότατο πολὺπλοκο τοῦ ἐγὼ φανερώνεται μὲ ἀκανόνιστη μορφή στὶς ἀσθενικὲς περιπτώσεις ὅπου βλέπομε τὴν προσωπικότητα νά γίνεται διπλὴ καὶ καμμιά φορά τριπλὴ. Αὐτὴ ἡ ἐξόγκωση εἶναι νοσηρὴ. Ἀλλὰ στὴν κανονικὴ κατάσταση, μέσα σὲ καθένα ἀπὸ μιᾶς ὑπάρχοντες πολλὰ κέντρα δράσης καὶ ἔλξης, πολλὰς μεγάλας ἰδεο-δύναμεις, ποῦ, ἂν κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὰς ὑπῆρχε μόνη της θὰ παράσερνε στὸ στρόβιλό της ὀλόκληρο τὸ εἶναι μας. Ἐνεκα τῆς φυσικῆς μας σύστασης καὶ ἀπὸ τὴν συσσωρευση τῶν ἀποτελεσμάτων ποῦ παράγει ἡ κληρονομικότητα ὑπάρχοντες μέσα μας τρία κύρια κέντρα ἀπὸ ἐνέργειες ποῦ γύρω τους περιέκονται οἱ παραστάσεις μας, τὰ αἰσθημάτων μας καὶ οἱ πόθοι μας. Οἱ θρησκείες τὰ συμβόλισαν μὲ διάφορες μορφὰς ἀλλὰ τὰ ἔχουν ἐπίσης ἀναγνωρίση.

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ἀστρονομικὰ αὐτὰ συστήματα μέσα στὸν ἐσωτερικὸ οὐρανὸ εἶναι ἡ ἰδεο-δύναμη τοῦ ἐγὼ. Τὸ ἐπίκαιρο ἐγὼ προκαταλαβαίνει μέσο τῆς σκέψης καὶ τοῦ πόθου τὸ ἀπεριόριστο μέλλον του· συλλαβαίνει ἔτσι, ἓνα ἐγὼ ἰδεώδικο τὸ ὁποῖο ζητᾷ νά πραγματοποιηθῆ. Ὑπάρχει ἓνα ἐγὼ τὸ ὁποῖον κρίνει τὸ ἐγὼ μέσο τῆς ἰδέας τοῦ ἄλλου καὶ τοῦ ὅλου· ἡ συνείδηση ἐκτιμᾷται μόνη της βλέποντας τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἐκτιμᾷ ἐπίσης καὶ τὰ ἀντικείμενα ποῦ βλέπει· εἶναι μέτρο ψυχολογικὸ συνάμα καὶ ἠθικὸ, ταξινομεῖ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, κάμνει σχέδια ὅπως κάμνει τὸ μάτι μὲ ἓνα κέντρο παρατήρησης.

Αὐτὸ τὸ κέντρο εἶναι ἡ συνειδητὴ θέληση ἡ ὁποία τείνει νά πραγματοποιηθῆ τὴν ἀληθινὴ ἱκανοποίηση τοῦ ἀληθινοῦ ἐγὼ καὶ ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ παγκόσμια ἱκανοποίηση.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ ἐγὼ ἔχομε, δεύτερο, ἓνα κοινωνικὸ

(1) La pénétration des consciences.

ἐγώ. Ἡ οἰκογένειά μου, ἡ πατρίδα μου, ὅλα εἶναι ἐγὼ ἐν ὄσφ ὑπάρχει μέσα μου ἕνα ὁλόκληρο σύνολο ἀπὸ ἰδέες, συναισθήματα καὶ τάσεις ποῦ μοῦ τὴν κáμνουνε πάντοτε παρούσα καὶ οἰκεία καὶ ποῦ, στὰ καλά, εἶναι ἀκόμη ἐγὼ ὁ ἴδιος. Τὸ ἄτομό μου προεκτείνεται μέσα στὸν ἄλλο χυμένο μὲ ἕνα σύνολο ἀπὸ θέλησες ποῦ ἐπιδιώκουν τὸν ἴδιο σκοπό. Μὲ τὴν σκέψη, μὲ τὸ αἶσθημα, μὲ τὴν θέληση ζοῦμε ὅλοι, οἱ μὲν μέσα στοὺς δέ, οἱ μὲν μέσο τῶν δέ· ζοῦμε μάλιστα καὶ τὴν ζωὴ τῶν πεθαμένων, οἱ ὁποῖοι ξαναζωντανεύουν μέσα μας. Μπορεῖ, ἔχουνε πῆ, ν' ἀνακαλύψουνε μιὰ μέρα τίς αἰτίες γιὰ τίς ὁποῖες — ἐὰν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Πλωτῖνος δὲν εἶχαν ποτὲ ὑπάρξει — ἡ ψυχὴ τοῦ Γάλλου χωρικοῦ, ποῦ δὲν τοὺς ἔχει διαβάσει καὶ δὲν ἔχει ποτὲ ἀκούσει νὰ μιλοῦν γι' αὐτούς, δὲν θὰ ἦταν αὐτὸ ποῦ εἶναι σήμερα. Συνέπεια τοῦ στενοῦ αὐτοῦ δεσμοῦ ποῦ συνδέει τὸ ἄτομο μὲ τὴν ὁμάδα, εἶναι ὅτι ἡ πραγματοποίηση τοῦ ἀληθινοῦ «ἀτομικοῦ ἐγώ» καταπᾶ νὰ ἔχη γιὰ ὄρο ἀκεραιωτικό (!) τὴν πραγματοποίηση τοῦ ἀληθινοῦ «κοινωνικοῦ ἐγώ». Καὶ ἀπ' αὐτοῦ βγαίνει ἀκόμη αὐτὴ ἡ συνέπεια, ὅτι ἡ πραγματοποίηση τοῦ ἐγώ τοῦ ἄλλου. Κάθε ἀλληλεγγύη ποῦ συλλαβάζεται ὄχι πειὰ ἀφηρημένα, ἀλλὰ ποῦ εἶναι πραγματικά αἰσθητὴ καὶ ποῦ γι' αὐτὸ καὶ μόνο, ἐνεργεῖ μέσα μας, γίνεται συνάρτηση (²) αὐτῆς τῆς ἀτομικότητάς μας, ἀκραιώνεται μὲ τὸ ὄλο ποῦ λέγεται «ἐγώ». Πράγματι, μποροῦμε νὰ ἐνεργήσουμε καὶ ἐνεργοῦμε μὲ τὴν κυριαρχοῦσα ἰδέα τῆς κοινωνίας σάν, ἡ ὁμάδα τῆς ὁποίας εἴμεθα μέλη, νὰ ἦταν ἀκόμη ἐμεῖς. Ὑπάρχει ἕνα συμπτωτικό σημεῖο μεταξύ μας καὶ ὄλου. Χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀκραιώση καὶ τὴν σύγχυση μὲ τὸ ἐγὼ οἱ ἰδέες τῆς πατρίδας καὶ τῆς ἀνθρωπότητας δὲν θὰ ἐνεργοῦσαν ὅπως ἐνεργοῦν· θὰ παρέμεναν ἀφηρημένες ἔννοιες, ἀπλὰ λογικά σημάδια, ἐνῶ, — μὲ τὴν ἐνδόμυχη διάδουση μέσα στὸ ἐγὼ καὶ τὴν πραγματοποίησή τους μέσ' τὴ συνείδηση, — γίνονται στοιχεῖα καὶ παράγοντες πραγματικοῦ τῆς θέλησής μου, ἰдео-δύναμες.

Ἡ ἀνταπάρηση εἶναι ἡ ἀντικατάσταση ἑνὸς ἐγὼ στενώτερον ἀπὸ ἕνα ἐγὼ φαρδύτερο: ἐκεῖνος ποῦ ἀφροσιώνεται στὴν ἀνθρωπότητα γίνεται ὁλόκληρος ἀνθρωπότητα: ἡ συνείδησή του γίνεται συνείδηση τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα τῆς «ἐλεημοσύνης» καὶ τῆς «παγκόσμιας ἐκκλησίας» εἶναι ἰσοδύναμες μ' αὐτὴν τὴν συνείδηση.

Στὸ βᾶθος τῆς συνείδησής μας διακρίνομε τέλος, αὐτὸ ποῦ μποροῦμε νὰ ὀνομάσουμε τὸ παγκόσμιο ἐγὼ, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ σύνολο τῶν τάσεων μας πρὸς τὸ σῆμπαν.

Ἐὰν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ἔχουμε τὴν θέληση τοῦ νὰ ὑπάρχομε, τοῦ νὰ συντηροῦμε τὴν ὑπαρξή μας, τοῦ νὰ ἀυξάνουμε τὴν ὑπαρξή μας, δὲν εἶναι ὀλιγότερο βέβαιο, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, ὅτι τὸ εἶναι μας δὲν εἶναι ὁλόκληρα χωρισμένο ἀπὸ τὸ ὁλόκληρο εἶναι καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ σκεφθῆ τὸν ἑαυτὸ του

(¹) Condition intégrante.

(²) Fonction.

χωρὶς νὰ σκεφθῆ τὸ ὄλο, χωρὶς μάλιστα νὰ σκεφθῆ τὴν ἐνότητα τοῦ ὄλου.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάρχη κάτι ποῦ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ ἕνα ὄν στὸ ἄλλο, ποῦ διεισδύει σ' αὐτὰ τὰ ἄτομα (¹) καὶ στὰ πρόσωπα τὰ φαινομενικὰ ἀπομονωμένα, ἀφοῦ ὅλα ὑφίστανται καὶ συλλαβίζονται κοινούς νόμους μὲ τὴν δύναμη τῆς ἀμοιβαίας δράσης καὶ τοῦ παγκόσμιου δριστικισμοῦ (²); Καθένα ἀπ' αὐτὰ δὲν ὑφίσταται φυσικά καὶ νοερά τὴν ἐνέργεια τοῦ ὄλου; Δὲν ὑπάρχει μέσα μου, καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐπιστήμη, κάτι ποῦ ἐρχεται ἀπὸ ὁλόκληρο τὸν κόσμο; Τὸ νοῆμον ἄτομο, ποῦ ἀντενεργεῖ ἐπάνω στὸ ὄλο μὲ τὴν σκέψη, πρέπει νὰ δεχθῆ ἀπὸ τὸ ὄλο — ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ μικρὸ κοινωνικὸ ὄλο ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μεγάλο ὄλο — «μιὰ ὦθηση ἡ ὁποία «ἀναλογεῖ μὲ τὸ σῆμπαν ποῦ συλλαβίζει καὶ πρέπει «νὰ ἀπαντήσῃ μὲ μιὰ ὦθηση ἀνάλογη». Ἡ ὦθηση δὲν εἶναι πειὰ μόνο φυσική, ἀλλ' εἶναι ἀκόμη καὶ ψυχική. Αὐτὴ εἶναι ποῦ ἐκδηλώνεται μέσ' τὸ ἄτομο ποῦ ἔχει συνείδηση μὲ μιὰ «τάση πρὸς τὸ παγκόσμιο», μὲ μιὰ «θέληση τοῦ παγκόσμιου» μὲ μιὰ τάση πρὸς τὴ συντήρηση καὶ τὴν αὐξήση ἐκείνου ποῦ ἔχει παγκόσμια ἀξία. Μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς τὰ δυὸ μαζί: ὅτι θέλω τὸ σῆμπαν καὶ ὅτι τὸ σῆμπαν θέλεται μέσα μου, μέσα σου, μέσα σ' ὄλους. Ὅπως δὲν ἔμπορῶ νὰ ἐννοήσω, στὰ γεμάτα, τὸν ἑαυτὸ μου χωρὶς νὰ ἐννοήσω τοὺς ἄλλους καὶ τὸ ὄλο, ἔτσι «δὲν ἔμπορῶ νὰ «θελήσω τὸν ἑαυτὸ μου ὁλόκληρα χωρὶς νὰ σκεφτῶ «καὶ νὰ θελήσω τὸ ὄλο».

Ἐπίσης καθὼς τὸ εἶπαμε κ' ὄλας στὰ προηγούμενά μας ἔργα «δὲν ἔμπορῶ νὰ εἶμαι τέλεια εὐτυχῆς παρὰ ἐὰν ὄλοι εἶναι εὐτυχῆς». Στὸ βᾶθος τῆς προσωπικῆς μου συνείδησης ὑπάρχει μιὰ ἀγάπη ποῦ δὲν ἔχει γιὰ ἀνυπέρβατο ὄριο τὸ ἐγὼ· μιὰ ἀγάπη ποῦ δὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ τέρας ποῦ ἔχουν ἐγκαταστήσει στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση οἱ La Rochefoucauld, Helvétius, Stirner καὶ Nietzsche — ἡ φιλαντία ποῦ κατ' αὐτούς, τίποτε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐκδιώξῃ καὶ ἡ ὁποία σάν νέος Πρωτεύας θὰ ὑποκρῦπτονταν κάτω ἀπὸ ὄλες τίς μορφῆς τῆς ἀγάπης τοῦ ἄλλου.

Ἡ ἰδέα μόνι ἑνὸς αἰσθήματος ἀπρόσωπου καὶ ποῦ ἔχει ἕνα παγκόσμιο ἀντικείμενο ἀρχίζει μέσα μας τὴν πραγματοποίηση τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης.

Αὐτὴν τὴν ἰδέα εἶναι ποῦ ἐπεκαλέστηκαν ὄλες οἱ μεγάλες θρησκείες κάτω ἀπὸ διάφορα σύμβολα.

Ὅσο περισσότερα ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλοσοφία καὶ οἱ θρησκείες, ἐκ συμφώνου, φέρουν σὲ φῶς τὴν ἀλληλεγγύη τῶν ὄντων μέσα στὸ μυθὸ τοῦ εἶναι, τῶν μελῶν τῆς οἰκουμένης στὸ βᾶθος τῆς οἰκουμένης, τὴν ἀμοιβαία ἐνέργεια τοῦ καθενὸς ἐπάνω σὲ ὄλους καὶ τῶν ὄλων σὲ καθένα, τόσο περισσότερο ἀποδείχνουν ὅτι τὸ ἐγὼ δὲν εἶναι τὸ πᾶν γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὅτι εἶναι μόνο μιὰ μονὰς σὲ μιὰ παγκόσμια κοινωνία, σὲ μιὰ παγκόσμια ἐκκλησία, τόσο περισσότερο ἡ

(¹) Τὰ ἄτομα τῆς ἀψυχῆς ὄλης.

(²) Determinisme.

ιδέα του σύμπαντος, που ολοέν αυξάνει, συνοδεύεται από μια τάση της θέλησης προς το παγκόσμιο που κι αυτό ολοέν αυξάνει. Δεν μπορεί κανείς από το ύψος ενός βουνού ν' αγκαλιάσει με τη ματιά του ένα απέραντο ορίζοντα χωρίς να αιστανθῆ ἓνα εἶδος παρόρμησης παράλληλης μ' αὐτήν τὴν ἴδια τὴν ἰδέα τοῦ ἀπειρου που συλλαβαίνει, μιὰ ζάλη τοῦ ἀπειρου. Ὑπάρχει ἐπίσης στὴν ἠθικὴ καὶ τὴ θρησκευτικὴ τάξη ὅπως καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ τάξη, μιὰ ἱερὴ ζάλη ἀπ' τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ξεφύγῃ ποτέ, ἡ ζάλη τοῦ ἀπειρου καὶ τοῦ παγκόσμιου. Ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τοῦ νᾶναι ἓνα εἶδος σύγχυσης καὶ διατάραξης σὰν τὴν φυσικὴ ζάλη, ἡ θέληση τοῦ παγκόσμιου εἶναι τὸ ἐνάντιο, ἡ κανονικὴ θέληση, ἐκείνη ποῦ ξεπετιέται μόλις φύγουν τὰ ἐμπόδια ποῦ ἔχουν φέρεῖ οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Ὅταν ἡ ἀνάγκη καταπραυνθῆ, ὅταν ἡ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ πάλη ἀνακοπῆ μὲ μιὰ ἀνακοπή, εὐθύς ἀμέσως ἐκδηλώνονται οἱ σκέψεις καὶ οἱ τάσεις οἱ ἀφιλοκερδεῖς τοῦ εἶναι μας: τὸ ἀπειρο φῶς ξαναφαίνεται πίσω ἀπὸ τὰ κινούμενα σύνερα τῆς ὑπαρξῆς. Εὐχαριστοῦμεθα θαυμάζοντας τὸ παγκόσμιο: δὲν γυρεύομε τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ θέλουμε καὶ νὰ ἀγαποῦμε τὸ παγκόσμιο: ξαναγινόμεθα «ἄνθρωποι τῆς καλῆς θέλησης». Κι αὐτό, γιατί πραγματικὰ ὑπάρχει μέσα μας μιὰ ριζικὴ καλὴ θέληση, μιὰ πρωτόγενη ἠθικὴ θέληση, μιὰ ἠθικὴ δύναμη ποῦ εἶναι προγενέστερη ἀπ' ὅτι ἄλλο τὴν ἀποκαλύπτει στὸν ἑαυτὸ της μέσα στὸ λογισμό. Νά! ἡ θεμελιώδεια ἀρχὴ τῆς ἠθικότητας, τῆς ὁποίας ἡ θρησκεία δὲν εἶν' ἄλλο παρὰ τὸ σύμβολο. Ἡ ἠθικὴ ἔχει γιὰ σκοπὸ τὸ φάρμακο τοῦ ἐγὼ μας, ἐπιδιώκοντας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία — καὶ καθ' ὅσον εἶναι μέσα μας — γιὰ δλόκληρο τὸν κόσμον τὴν προσοδευτικὴν πραγματοποίηση ἑνὸς συμβατικοῦ οργανισμοῦ ποῦ νὰ περιπτύσσεται τὴν παγκόσμια κοινωνία τῶν συνειδήσεων.

Χωρὶς ἀμφιβολία γενιοῦνται μεταξύ μας καὶ τῶν ἄλλων πραγματικὲς σύγκρουσες, ἀλλὰ πέρα καὶ ἀπὸ πᾶνω ἀπ' αὐτὲς τὶς σύγκρουσες ἐξοκολοῦντοῦμε νὰ σκεπτόμεθα — καὶ μ' αὐτὸ καὶ μόνο — νὰ θέλουμε τὴν ἐνότητά μας μὲ ὅλους.

Ἀγαποῦμε τὸ παγκόσμιο, ἀγαπιόμαστε μὲς τὸ παγκόσμιο: ἀγαποῦμε τοὺς ἄλλους μέσα μας. Ἡ σκέψη καὶ ἡ θέληση ἔχουνε μιὰ ἐστία ποῦ εἶναι προσωπικὴ ὡς πρὸς τὸ κέντρο της καὶ συνάμα, παγκόσμια ὡς πρὸς τὴν ἀκτινοβολία της.

Ὅπως τὸ βλέπουμε ὁ ἰδεαλιστικὸς ρεαλισμὸς ὁ ὁποῖος βάζει, γιὰ πρώτην ἀρχὴ τῆς Μεταφυσικῆς, τὴν συνείδηση τοῦ ἐγὼ, τὸ «cogito», δὲν εἶναι ὅπως διόλον ὁ ἐγωϊστικὸς σολιψισμὸς⁽¹⁾ γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦν οἱ Ἄγγλοι, ἀφοῦ ἡ ἀληθινὴ συνείδηση τοῦ ἐγὼ ξεπερνᾷ σύγχρονα τὸ ἐγὼ. Μπορεῖ νὰ συμπεριάνῃ κανεὶς ὅτι ἔχουμε διάφορους τρόπους ὑπαρξῆς: Πρῶτα ἓνα τρόπο ἀτομικὸ καὶ ἐγωϊστικὸ, ποῦ προξενεῖται ἀπὸ τὸν οργανισμό μας καὶ μέσο τοῦ ὁποῖου ἐναντιοῦμεθα στὰ ἄλλα ζῶντα ὄντα: ἔπειτα ἓνα τρόπο παγκόσμιο ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ — ὄχι πειὰ τὴν φυσικὴν μᾶς ἀτομικότητα — ἀλλὰ τὴν προσωπικότητά μας τὴν λογικὴν, καὶ μέσο τοῦ

(1) Solipsisme.

ὁποῖου γινόμεθα πειὰ ἓνα μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἡ καλύτερα, μὲ τὸ ὅλο τοῦ εἶναι, ἀφοῦ ἡ πραγματικότητα εἶναι μία.

Ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸν «θεμελιώδικο μονισμό» εἶναι ποῦ στηρίζεται ἡ φιλοσοφικὴ ἠθικὴ. «Εἶσαι ἐγὼ» λένε οἱ Βουδιστές.

Στὸν κοινὸ μυχὸ τοῦ συνειδητοῦ εἶναι σου καὶ τοῦ συνειδητοῦ εἶναι μου ἀφείλω νὰ σ' ἀγαπῶ σὰν τὸν ἑαυτὸ μου. Οἱ χριστιανοὶ μὲ τὴ σειρά τους κάνουν τὴν ἐλεημοσύνη, ἀγάπη ὅλων τῶν ὄντων στὸ Θεό.

Ἡ ἀτομικότητα χωρισμένη καὶ ἀπομονομένη στὸν ἑαυτὸ της εἶναι ἓνα φαινόμενο. Ὁ ἐγωϊσμὸς εἶπεν ὁ Guyau εἶναι μιὰ φαντασιοπληξία μεταφυσικὴ συνάμα καὶ ἠθικὴ, ἓνα πρᾶγμα ἀδύνατο πρακτικὰ ὅπως καὶ θεωρητικὰ. Ἐμεῖς πᾶμε ἀκόμη περὶ μακροῦ ἀπ' τὸν Guyau καὶ δείχνουμε μὲς τὸν ἐγωϊσμὸ κατὶ τὸ πνευματικὰ ἀδύνατο, κατὶ τὸ κατὰ συνείδησην καὶ, ὅπως λένε, κατὰ λογικὸν ἀδύνατο. Τὸ ἄτομο πρέπει μέσο τῆς σκέψης ἐπάνω στὴ συνείδησή του, νὰ συλλάβῃ τὴ ριζικὴ ἀλογικότητα τοῦ ἐγωϊσμοῦ: ἀφείλει μὲ τὰ ἔργα του νὰ δείξῃ ὅτι δὲν σκέπτεται τὸν ἑαυτὸ του σὰν «μοναχὸ» στὸν κόσμον, ἀλλὰ σὰν «ἐνωμένο» μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα, μὲ ὅλες τὶς ἄλλες συνείδησες. Ἀπ' αὐτοῦ εἶναι ἠθικός: ἀπ' αὐτοῦ συνάμα εἶναι καὶ θρησκός.

ΚΑΤ' ἜΡΟ, 1917.

N. ΤΣΙΓΑΛΑΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Η ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ JEAN-MARIE-GUYAU.*

Τὸ βιβλίον τοῦ Jean-Marie-Guyau ποῦ πραγματεῖται γιὰ τὴ βάση τῆς ἠθικῆς καὶ ποῦ ἔχει γιὰ τίτλο: «Σκιαγράφημα μιᾶς ἠθικῆς χωρὶς ὑποχρέωση οὔτε κύρωση», («Esquisse d'une Morale sans obligation ni sanction») μᾶς ἐλκύει τόσο γιὰ τὸ νεωτερισμὸ τῶν ἰδεῶν ὅσο καὶ μᾶς σκλαβώνει μὲ τὴ λογικὴ συνέχεια τῶν σκέψεων καὶ τὴ λαμπρὰ διατύπωση μὲ τὴν ὁποία εἶναι τηλιγμένες.

* ΣΗΜ. ΓΡΑΜ. Ὁ Jean-Marie-Guyau, ποιητὴς καὶ φιλόσοφος Γάλλος, γεννήθηκε στὸ Laval τὸ 1854 καὶ πέθανε στὴ Menton τὸ 1888.

Ὁ Alfred Fouillée, ποῦ παντρεύτηκε σὲ δεύτερο γάμον τὴ μητέρα του, εἶχε ἐξασκήσει στὴ σκέψη τοῦ Guyau μιὰ μεγάλη ἐπίδραση.

Ἀπὸ τὰ 1874, ὁ Guyau παρουσίασε, σ' ἓνα διαγωνισμὸ ποῦ προκήρυξεν ἡ «Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν Ἐπιστημῶν» γιὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ Ἐπιζούρου, ἓνα ὑπόμνημα ποῦ προξένεσε μεγάλη ἐντύπωση.

Ἄν καὶ ἀσθενικός, δὲν ἔπαυσε ἐργαζόμενος καὶ ἔδωσε ἔργα ποῦ εἶχαν μιὰ ἐξαιρετικὰ ἀπύχηση.

Ἐδῶ ὅπως καὶ στὰ περισσότερα ἄλλα ἔργα του, ἀναφαίνεται ἡ δεσπόζουσα σύλληψη τῆς σκέψης του : Ἡ ἔντονη καὶ διαχυτική ζωὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς Τέχνης, τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Ἠθικῆς.

Ἡ ζωὴ, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πῶς εἶναι ἡ μόνη βαθειὰ πραγματικότητα· μέσα στὴ ζωὴ εἶναι μόνο ποῦ πρέπει νὰ γυρέψῃ κανεὶς τὴν ἐξηγήσῃ ὅλων τῶν θρησκευτικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ ἠθικῶν φαινόμενων.

Ἡ Ἠθικὴ, μεταξὺ τῶν ἄλλων, κερδίζει πολὺ ὅταν ἐξηγεῖται μὲ τὴ μελέτῃ τῆς ζωῆς, καὶ μὲ τίς τάσεις τῆς δίνοντας στὴν ἠθικὴ γιὰ ἀρχὴ τὴ διαχυτικὴ τῆς ζωῆς φτάνουμε νὰ λύσουμε τὰ περισσότερα ἅπαντα προβλήματα ποῦ στρωθῆκαν γύρω ἀπὸ τὸ φλεγόμενο ζήτημα τῆς βάσης τῆς Ἠθικῆς.

Κατὰ περισσότερο, ἡ νόθευσις αὐτῆς τῆς ἀρχῆς μᾶς ἐπιτρέπει νὰ λύσουμε τίς δυσκολίες ποῦ ἐνυπάρχουν στὰ ἄλλα συστήματα τῆς Ἠθικῆς, καθὼς π. χ. στὸ σύστημα τοῦ Kant καὶ τῆς ἀγγλικῆς ὠφεληματικῆς σχολῆς.

Ὁ καθένας ξέρεῖ ὅτι τὸ ὠφεληματικὸ σύστημα ἠθικῆς τοῦ Spencer ποῦ διδάσκεται στὴν Ἀγγλίᾳ, προβλέπει μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ ἠθικὴ θὰ γίνῃ ἔντονη στὸν ἄνθρωπο καὶ ὅπου οἱ ἄνθρωποι θὰ πράττουν ἠθικὰ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποῦ ἡ μητέρα βυζαίνει τὸ παιδί της, ἀπὸ καθαρὸ ἔντονη.

Αὐτὴ ἡ θεωρία, ἡ ὁποία ἐπολεμήθη ἀπὸ πολλοὺς ψυχολόγους, βρῆκε μέσ' τὸ Guyau ἕναν ἀντίπαλο διορατικὸ ὁ ὁποῖος τῆς ἀντιτάξε ἐπιχειρήματα ποῦ θὰ μείνουν.

Τὸ ἀγγλικὸ σύστημα φτάνει σὲ δυὸ ἀντινομίες ποῦ εἶναι : πρῶτο, ἡ ἀντινομία τοῦ ἐγωϊστικοῦ ἔντονη καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἔντονη καὶ δεύτερο, ἡ ἀντινομία τοῦ ἔντονη καὶ τῆς σκέψης.

Θὰ πραγματευτοῦμε μὲ λίγα λόγια γιὰ τὴν πρώτη ποῦ εἶναι φανερὴ σὲ ὅλα τὰ μάτια : ἡ ὠφεληματικὴ ἠθικὴ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀτομικὴ ζωὴ εἶναι κοινωνικὴ ἀπὸ τὴν ὕψην ὅτι οὐσιαστικὰ εἶναι ἐγωϊστικὴ· πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ προβλέπει μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ ἀτομικὴ ζωὴ, μὲ ἕνα εἶδος ἠθικοῦ αὐτοματισμοῦ, θὰ γίνῃ κοινωνικὴ;

Αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ συμβιβαστῇ, ὅση καὶ ἂν εἶναι ἡ δύναμη

Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Guyau εἶνε τὰ ἑξῆς :

Μιά μετάφρασις τοῦ Ἐπιχειρήματος τοῦ Ἐπικτητοῦ (1875).

La Morale d'Épicure et ses rapports avec les doctrines contemporaines (1878).

La Morale anglaise contemporaine (1879).

Les Problèmes de l'esthétique contemporaine (1884).

Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction (1884).

L'Irréligion de l'avenir (1886), κτλ.

Μετά τὸ θάνατό του τυπώθηκαν τὰ ἑξῆς βιβλία :

L'Art au point de vue sociologique.

Education et hérédité.

La Genèse de l'idée de temps.

τῆς συνήθειας καὶ τῆς κληρονομικότητος ποῦ ἐπικαλεῖται ἡ ἀγγλικὴ ἠθικὴ γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τίς προβλέψεις τῆς.

Ἄς ἔρθουμε τώρα στὴ δεύτερη ἀντινομία τοῦ ἔντονη καὶ τῆς σκέψης ποῦ ὁ Guyau ἀνάλυσε μὲ μιὰ διορατικὴ καὶ μιὰ ψυχολογικὴ μεγαλοφυΐα θανατάσεις.

Ὅπως τὸ ἔχουμε καὶ ὅλα πῆ, ἡ ὠφεληματικὴ ἠθικὴ πιστεύει σὲ μιὰ μελλοντικὴ ἐποχὴ ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ πράττῃ ἠθικὰ ἀπὸ ἕνα ἔντονη ποῦ θὰ σχηματιστῇ μέσα του χάρις σὲ μιὰ μακρὰ σειρά ἀπὸ παμπάλαιες συνήθειες ποῦ τοῦ μεταδόθηκαν μέσο τῆς κληρονομικότητος.

Ἄν υποθέσουμε αὐτὸ ἀληθινὸ, δὲν εἶναι ὀλιγώτερο ἀληθινὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, ὅτι ὅσο περισσότερο προσοδεύουμε, τόσο περισσότερο ἡ συνείδησή μας ἀκονίζεται καὶ λεπτύνεται : « Προσοδεῖται πρὸς τὸν αἰῶνα τῆς καθαρῆς συνείδησης. »

Ἄν υποθέσουμε αὐτὸ, πῶς τότε νὰ συμβιβάσουμε αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἠθικοῦ αὐτοματισμοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον τείνουμε κατὰ τοὺς ἀγγλοὺς ὠφεληματιστάς, μ' αὐτὴν τὴ συνείδηση ποῦ ὀλοῦν γίνεται πειθὸς διανγῆς καὶ πειθὸς ἐσκεμμένη καὶ τὴν ὁποία θὰ ἀποκτήσουμε κατὰ τὴ διάρκεια τῶν αἰώνων ;

Κι' ἔδῶ εἶναι ποῦ ὁ Guyau ἀναπτύσσει μὲ βαθύτητα αὐτὸν τὸν ψυχολογικὸ νόμο ποῦ ἐκφράζει ὡς ἑξῆς : « Κάθε ἔντονη τείνει « νὰ αὐτοκαταστραφῇ ὅταν γίνεται συνειδητό. »

Μέσα σὲ τέτοιους ὅρους, τί θὰ γίνῃ τὸ « ἠθικὸ ἔντονη » τῶν Σπενσεριστῶν ;

Θὰ καταστραφῇ σιγὰ σιγὰ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ σχηματισμοῦ του ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴ ἐνέργεια τῆς σκέψης.

Αὐτὴν τὴν διπλὴ ἀντινομία στὴν ὁποία καταλήγει ἡ ἀγγλικὴ ὠφεληματικὴ ἠθικὴ, εἶναι ποῦ ὁ Guyau προσπάθησε νὰ λύσῃ ἐκθέτοντας τίς ἰδέες του ἐπάνω στὴν ἀληθινὴ βάση τῆς ἠθικῆς.

Πρόκειται λοιπὸν νὰ συμβιβάσουμε τὸ ἀτομικὸ ἔντονη μὲ τὸ κοινωνικὸ ἔντονη καὶ τὸ ἔντονη τῆς σκέψης.

Ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ ποῦ θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τὰ προσεγγίσουμε ἴσα μὲ ποῦ νὰ τὰ συγγίσουμε ; Ὁ Guyau πιστεύει ὅτι τὴ βρῆκε σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ. Πραγματικά, ἡ ἀτομικὴ ζωὴ δὲν εἶναι κοινωνικὴ ἀπὸ τὴν ὕψην ἀλλὰ οὐσιαστικὰ καὶ ὅσο περισσότερο γίνεται γενναϊώδωρη. Αὐτὸ εἶναι πρῶτο ψυχολογικὸ ποῦ ὁ καθένας μᾶς ἔχει συχνὰ τὴν εὐκαρίαν νὰ παρατηρήσῃ ὁ ἄνθρωπος ποῦ κλείνεται μέσα του, ποῦ ἐξοδεύεται ὅσο τὸ δυνατό ὀλιγώτερο, ζεῖ μιὰ ζωὴ φτωχικὴ. Ἄλλ' εὐτυχῶς γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τίς ἑννέα φορές στίς δέκα ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ ἐξοδεύθῃ, νὰ φαρδύνῃ τὴ σφαῖρα τῆς δράσεως του· καὶ ὅσο περισσότερο ἐξοδεύεται, τόσο περισσότερο ἡ ζωτικὴ του δύναμη αὐξάνει : « τὸ νὰ ζῆ κανεὶς σημαίνει νὰ ἐξοδεύῃ ὅπως καὶ νὰ ἀποκτᾷ. »

Νά! λοιπὸν, ποῦ λύθηκε ἡ πρώτη ἀντινομία τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀτομικὴ ζωὴ φέρεται — ἀπὸ ἐσωτερικὴ ὄψιν — πρὸς τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν ὁμαδικὴ ζωὴ ποῦ χωρὶς αὐτὴν θὰ ἐπτόχευε ἴσαμε ποῦ θὰ ἐσβυνε.

Ἡ ἔντονη καὶ διαχυτική ζωὴ θὰ μᾶς δώσῃ ἐπίσης ἄραγε τὴ λύση τῆς δευτέρας ἀντινομίας τοῦ ἔνστικτου καὶ τῆς σκέψης;

Ναί! βέβαια! γιατί ἡ ἔντονη ζωὴ πέρνοντας συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ τῆς δὲν πτωχύνει τὸ ἐνάντιο, γίνεται πειὸ δυνατὴ μὲ τὴ σκέψη ἢ ἰδιότητά τῆς ὀξύνεται χωρὶς νὰ ὀλιγοστέψῃ καθ' ὅλου τὴ δραστικὴ τῆς δύναμη.

Ἡ ἔντονη καὶ διαχυτικὴ ζωὴ εἶναι λοιπὸν ἡ βάση τῆς ἠθικῆς. Καὶ μὲ τὴν ἀνακάλυψη αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς δράσης ὁ Guyau ἰκανοποιεῖ τὶς πειὸ ἀμετάρρεπτες θετικιστικὰς ἀνάγκας τοῦ μυαλοῦ του.

Πράγματι, γὰρ νὰ σχηματίσῃ τὴν ἀντίληψή του δὲν ἐδανείσθηκε παρὰ ἀπὸ τὰ πειὸ βεβαιωμένα ψυχολογικὰ γεγονότα· δὲν ἐπρόσπεξε σὲ καμμιά μεταφυσικὴ προσταγὴ.

Αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ποῦ δίνει στὴν ἀντίληψή του γὰρ τὴν ἠθικὴ ἓνα τόσο βαθὺ χαρακτῆρα πρωτοτυπίας· ἀλλὰ ἡ πρωτοτυπία αὐτὴ θὰ ξεσπάσῃ ἀκόμη πειὸ δυνατὰ ὅταν φθάσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴ ὑποχρέωση καὶ τὴ κύρωση θὰ δώσῃ στὶς πράξεις ποῦ εἶναι ἀποτέλεσμα μᾶς ἔντονης καὶ διαχυτικῆς ζωῆς.

* *

Μόλις ἐβλήθη αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ὁ Guyau ἀπαντᾷ ξάστερα: ἡ ἠθικὴ του δὲν ἐπιδέχεται οὔτε ὑποχρέωση οὔτε κύρωση. Τὸ πολὺ πολὺ νὰ ἐπιδέχεται τὰ ἰσοδύναμα τοῦ καθήκοντος. Αὐτὰ τὰ ἰσοδύναμα δὲν ὀρίζονται ἀπὸ μίαν ἐξωτερικὴν βία ὅπως στὸ σύστημα τοῦ Kant ὅπου ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ὑπακούῃ σὲ μιὰ κατηγορηματικὴ προσταγὴ (impératif catégorique). Ὁχι! ὁ καθένας μᾶς βρίσκει μέσα του τὴν ὑποχρέωση τοῦ νὰ πράττῃ ἠθικὰ γιατί ἡ ὑποχρέωση αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξουσίας μᾶς, τῆς δραστικῆς μᾶς δύναμης. Αὐτὴ ἡ ὄθηση δὲν ἐρχεται ἀπὸ ἔξω, ὑπάρχει μέσα μᾶς καὶ ἔτσι εἶναι ποῦ ὁ Guyau φτάνει στὸ νὰ ἀναστρέψῃ τοὺς ὄρους τοῦ ξικουστοῦ: «Ὁφείλω, ἄρα δύναμαι» γὰρ νὰ τοὺς κάμῃ: «Δύναμαι, ἄρα ὀφείλω».

Ἡ ἔντονη καὶ διαχυτικὴ ζωὴ μᾶς ἔδωκε, λοιπὸν, ἓνα πρῶτο ἰσοδύναμο τοῦ καθήκοντος.

Ἀλλὰ ἡ ὄθηση δὲν εἶναι τὸ πᾶν· πρέπει νὰ ξέρονμε γιατί πράττουμε ἔτσι δὲ καὶ ὄχι ἄλλοιῶτα· μὲ ἄλλα λόγια ὑπάρχει μέσ' στὴν ὑποχρέωση ἓνα στοιχεῖο διανοητικὸ ποῦ δὲν πρέπει νὰ παραμελήσουμε. Στὸ σύστημα τοῦ Kant αὐτὸ τὸ στοιχεῖο συνίσταται ἀπὸ τὴν καθυπόταξη τῶν πράξεων μᾶς σὲ μιὰ παγκόσμια ἠθικὴ τάξη.

Στὸ σύστημα τοῦ Guyau αὐτὸ τὸ διανοητικὸ στοιχεῖο μᾶς τὸ προμηθεύει αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ ἰδέα μᾶς ἔντονης καὶ διαχυτικῆς ζωῆς ποῦ φυσικὰ τείνει νὰ μετατραπῇ σὲ πράξη.

Τέλος, δὲν πρέπει νὰ παραμελοῦμε τὴν ἐπέμβαση τῆς αἰσθησης στὶς ἠθικὰς πράξεις. Αὐτὴ μᾶς προμηθεύει τὸ τρίτο ἰσοδύναμο τοῦ καθήκοντος.

Ἡ εὐχαρίστηση αὐξάνει ὅταν μοιράζεται. Καὶ γι' αὐτὲς ἀκόμη τὶς πειὸ κοινὰς πράξεις τῆς ζωῆς, γὰρ νὰ φάγομε ἢ νὰ πιοῦμε

μαζονόμαστε· ἡ εὐχαρίστηση γίνεται μεγαλύτερη. Καὶ ὁ Guyau ποῦ εἶναι ποιητὴς ὅσο καὶ φιλόσοφος ζωγραφίζει τὴ σκέψη του μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους:

«Μιὰ χαρὰ ἐδῶ κάτω εἶν' τόσο πειὸ βαθειά»

«Ὅσο καὶ πειὸ φαρδύ· πιστεύω ἢ ἡμέρα πρέπει ν' ἄρθῃ»

«Ὅπου κινεῖς μόνος δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ ἢ ν' ἀπολαύσῃ»

«Ὅπου ὅλα θ' ἀνακατευτοῦν χαρὰ, λύπη καὶ σκέψεις»¹.

Ἡ ἔντονη ζωὴ μᾶς προμηθεύει λοιπὸν τρία ἰσοδύναμα τοῦ καθήκοντος, τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὄθηση τοῦ νὰ πράττουμε ἠθικὰ ποῦ μᾶς ἐρχεται ἀπὸ τὴ δραστικὴ μᾶς δύναμη, ἀπὸ τὴν ἰδέα μᾶς ἔντονης καὶ διαχυτικῆς ζωῆς ποῦ τείνει νὰ πραγματοποιηθῇ⁽²⁾ καὶ τέλος ἀπὸ τὴ «συγγώνεση τῶν ἀνθρώπων» αἰσθησεων (sensibilités) ποῦ αὐξάνει καὶ πάει μὲ τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν καμμιά ὑποχρέωση (στὴν παλαιὰ σημασίᾳ τῆς λέξης) μέσα σ' αὐτὴν τὴν καθαρὰ θετικιστικὴ ἠθικὴ, ἀλλὰ μόνο ἀναπληρωτικὰ τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχει καὶ κύρωση.

Ἡ μόνη κύρωση ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνύψωσης ἢ τῆς κατάπτωσης ποῦ δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος ποῦ πράττει εὐγενικὰ ἢ ποῦ ξεπέφτει. Αὐτὴ ἡ κύρωση δὲν εἶναι λοιπὸν ἐξωτερικὴ ὅπως στὰ ἄλλα συστήματα τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ καθαρὰ ἐσωτερικὴ.

* *

Ἀφοῦ περιλήψαμε μὲ τόσο κοντὰ λόγια τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς «Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction» ἄς περάσουμε τώρα στὴν κριτικὴ αὐτῆς τῆς ἀντίληψης τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς βάσης τῆς.

Αὐτὴν τὴν κριτικὴν ὁ Guyau δὲν ἔλλειψε νὰ τὴν κάμῃ καὶ τὴν ἔκαμε μὲ τόσο περισσότερη ὀξυδέρκεια ὅσο περισσότερο καιρὸ εἶχαν πολεμήσῃ μέσα του δύο ἀντίθετες τάσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μία τὸν ἔφερε πρὸς τὸν ἰδεαλισμὸ καὶ ἰδιαίτερα πρὸς τὸν πλατωνικὸ ἰδεαλισμὸ καὶ ἡ ἄλλη πρὸς μίαν ἀντίληψη καθαρὰ ἐπιστημονικὴ τῆς ζωῆς.

Πρὶν ἀπ' ὅλα τί ἐννοεῖ ὁ Guyau μὲ «ἔντονη καὶ διαχυτικὴ ζωή»; Γὰρ τὴ φυσικὴ ζωὴ θέλει νὰ μιλήσῃ ἢ γὰρ τὴν ψυχικὴ; μᾶλλον γὰρ τὴν τελευταία αὐτὴ, ἐπειδὴ ἐπιτρέπει τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀνώτατου ὅριου τῆς ζωτικῆς ἔντασης. Ἀλλὰ πῶς νὰ μετρήσουμε αὐτὴ τὴν ἔνταση; Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, μιὰ ἔντονη ζωὴ

(1) « Une joie ici bas est d'autant plus profonde »

« Qu'elle est plus large ; un jour, je crois, doit venir »

« Ou nul ni pourra seul ni jouir ni souffrir »

« Ou tant se mêlera, plaisir, peines pensées ».

(Vers d'un philosophe).

(2) « Les Idées-Forces » (v. A. Fouillée).

ὅταν ξεχύνεται πρὸς τὰ ἔξω μπορεί νὰ μὴ ζητᾷ παρὰ τοὺς δικούς της σκοπούς. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν ἔντονη καὶ διαχυτικὴ ζωὴ τῶν κατακτητῶν, τῶν ἐπιδρομέων, τῶν Ἀτίλα καὶ τῶν Ναπολεόντων. Ἄλλ' ὁ Guyau παρατηρεῖ δίκαια, ὅτι μόνο ἡ ζωὴ τοῦ ὑποτάσσεται σὲ παγκόσμιους σκοπούς δὲν κινδυνεύει νὰ καταστραφῇ μόνῃ της, ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴ βία.

Ἀπὸ τίς ὀλίγες αὐτὲς παρατηρήσεις βλέπει κανεὶς πόσον ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἢ ὅποια μπορεί νὰ φανῇ ἀπλή, στὸ πρῶτο ἀντίκρουσμα, εἶναι πολύπλοκη καὶ πολλαπλή. Καὶ μπορεί κανεὶς νὰ διερωτηθῇ στὸ τέλος ἐὰν αὐτὸ τοῦ ὁ Guyau λέει «ζωὴ ἔντονη καὶ διαχυτικὴ» δὲν εἶναι, κατὰ βάθος, ἡ θέληση τοῦ καλοῦ γενικὰ καὶ ἐὰν ἡ ἰδέα τῆς ζωῆς δὲν θὰ μεταφράζονταν καλλίτερα μὲ τὴν ἰδέα τῆς θέλησης.

Ἀπὸ τὴν ὄθηση αὐτῆς τῆς ἀντίρρησης τοῦ φέρνει στὸν ἑαυτὸ τοῦ ὁ Guyau φτάνει στὸ συμπέρασμα ὅτι μιὰ θετικὴ ἠθικὴ ἔχει ὄρια ὅτι σὲ μερικὲς σοβαρὲς στιγμὲς ὅπου ζητᾷ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἄτομο μιὰ ἀφοσίωση καὶ μιὰ θυσία τέλειες καὶ ἀπόλυτες ἢ Μεταφυσικὴ πρέπει νὰ ἐπεμβαίνει.

Ἄλλὰ ἐδῶ ἀκόμη ὁ Guyau δείχνει τὸ βαθὺ χαρακτῆρα τῆς πρωτοτυπίας τῆς σκέψης του παρατηρόντας ὅτι δὲν εἶναι διόλου ἀνάγκη νὰ ὑπάρῃ μιὰ Μεταφυσικὴ ὁμοιομορφία γιὰ ὅλους ὅπως τὸ θέλησε ὁ Kant θεσπίζοντας τὸ νόμο του τῆς ἀντινομίας ὅπως τὸ ἐναντίον ὁ καθένας πράττει κατὰ τὴ δική του μεταφυσικὴ πεποίθηση ἢ μ' ἄλλα λόγια κατὰ τὴν προσωπικὴ του ἀντίληψη τῆς ζωῆς.

Ὁ Guyau ἀντικαθιστᾷ τὴν αὐτονομία τῶν Καντιανῶν μὲ τὴν ἀνομία, δηλαδὴ τὴν ἀπουσία κάθε νόμου καὶ νομιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἠθικῆς του παρατηρόντας δίκαια ὅτι ἕνας λόγιος, ἕνας στρατιώτης καὶ ἕνας μάρτυρας, εἶναι καὶ οἱ τρεῖς ἱκανοὶ νὰ θυσιαστοῦν, ἀλλὰ καὶ οἱ τρεῖς γιὰ διάφορες αἰτίες ὁ καθένας του ὑποτάσσει τὴν πράξη του σὲ μιὰ ἀντίληψη τῆς ζωῆς τοῦ εἶναι προσωπικὴ. Καὶ οἱ τρεῖς ἐν τούτοις ἐκπληροῦν ἔργα ἐξ ἴσου αἰθέρια.

Καὶ ὁ Guyau ἐρωτᾷ τὸν ἑαυτὸ του ἐὰν γιὰ νὰ τελειοποιήσῃ μιὰ θετικὴ ἐπιστήμη τῶν ἠθῶν, δὲν πρέπει νὰ προσθέσῃ τὴ θρησκεία τῆς Ἑλπίδας.

Ἐὰν οἱ θρησκείες λένε: «Ἐλπίζω γιὰ πιστεύω» ὁ σημερινὸς φιλόσοφος θὰ πῇ «πιστεύω γιὰ ἐλπίζω». Μετὰ τὸ φοβερὰ καταστρεπτικὸ ἔργο τοῦ ἐξετέλεσε ἡ ἐπιστήμη ἢ ἐλπίδα εἶναι τὸ μόνο του ἀγαθὸ καὶ ἡ μονάκριβη του παρηγορία.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, 1916.

ΔΑΝΙΗΛ ΚΟΕΝ *

ΣΗΜ. ΓΡΑΜΜ. — Ἡ μελέτη αὐτὴ γράφτηκε γαλλικὰ καὶ μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν φίλο κ. Ν. Τσιγαδά.

THÉODULE RIBOT.

(1839 - 1916).

Μὲ μιὰ λέξη, μπορεί κανεὶς, νὰ ὀρίσῃ τὴ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ψυχολόγου Th. Ribot: ἐλευθέρωσε τὴν ψυχολογίαν ἀπὸ τοὺς γαμψόμυγες τῆς μεταφυσικῆς, τὴν κατέστησε ἐπιστήμην ἀνεξάρτητη, μὲ τίς ἰδιαιτέρες μεθόδους της, μὲ τοὺς σκοπούς της καὶ τίς ἐπιχορταίεις της, καθαρὰ καθορισμένες.

Ὁ Ribot ἄρχισε τὸ στάδιο του μεταφράζοντας τὰς Ἀρχὰς Ψυχολογίας τοῦ ἐξελικτικοῦ καὶ θετικιστοῦ φιλόσοφου H. Spencer. Κατόπιν (1870) ἔγραψε μιὰ μελέτη γιὰ τὴ Σύγχρονη Ἀγγλικὴ Ψυχολογία⁽¹⁾ (σχολὴ πειραματικὴ). Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς μελέτης αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀληθινὸ μανιφέστο. Στὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν κατεφέρθη ἐναντίον τῆς ἰδεολογικῆς τάσεως τῆς ψυχολογίας τῆς ἐποχῆς του, ἡ ὁποία «ἀντὶ νὰ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ψυχικῶν φαινόμενων, ἐπῆρε μόνον ἄως σκοπὸ τὸν ἄνθρωπο, τὸν πολιτισμένον, λευκὸν καὶ ἐνήλικον». Ἀργότερα ἐδημοσίεψε καὶ μιὰ μελέτη γιὰ τὴ Σύγχρονη γερμανικὴ ψυχολογία.⁽²⁾

Μετὰ τὴ προκαταρκτικὴν αὐτὴν καὶ ἐξυγιαντικὴν ἐργασίαν, ὁ Ribot ἄρχισε νὰ ἐπιδίδεται στὸ ἴδιον ἔργον του: εἶδος ἐγκυκλοπαιδείας πλατείας ὄλων τῶν ζητημάτων τῆς Ψυχολογίας. Ὀπλιζόμενος μὲ τὴν παθολογικὴ μέθοδο (μέθοδος τῆς ὁποίας ἄλλοι ψυχολόγοι ἀργότερα ἔκαμαν κατάχρησιν) ἐμελέτησε στὰ πρῶτα βιβλία του τὰς ἀσθένειες τῆς προσωπικότητος, τῆς θέλησης, τῆς μνήμης. Τὸ ἄπειρο πλεονέκτημα τῆς μεθόδου αὐτῆς εἶναι

(1) Εἰς αὐτὴν ἐμελέτησε τὰ ἔργα (εἰς τὴν ψυχολογίαν) τῶν James Mill, John Stuart Mill, Herbert Spencer, A. Bain, Georges Lewes, Samuel Bailey, J. D. Morell, J. Murphy.

Ἡ ψυχολογία, ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, εἶχε καταντήσῃ στὴ Γαλλία, ἕνα εἶδος σπὸρτ φιλολογικῶ.

(2) Εἰς αὐτὴν ἐξέθεσε τὰς μεθόδους τοῦ συνέστησαν οἱ Weber, Fechner, Wundt, ὅπως ἐφαρμόσουν στὰ ψυχολογικὰ διδόμενα, παρατήρηση καὶ πειραμάτισιν, ἀνάλογες μὲ ἐκεῖνες τῶν φυσικῶν καὶ φυσιοδιφῶν καὶ ὅπως ἀνακαλύψουν σχέσεις ἀριθμητικὰς μεταξὺ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν φυσιολογικῶν προηγούμενων τῶν (antécédents).

Στὸ διάμεσο τῆς δημοσίευσιν τῶν δύο αὐτῶν ἔργων, ὁ Ribot ἐτοίμασε τὴ λατινικὴν θέσιν του, ὅπου ἐμελέτησεν ἕνα ἀπὸ τοὺς προδρόμους τῆς Ἀγγλικῆς ψυχολογίας (τὸν David Hartley) καὶ τὴν σημαντικὴν, πρὸ πάντων ἂν ἀναλογισθῶμεν τὸ ἔτος ὅπου ἐγράφη, γαλλικὴν θέσιν του: Ἡ κληρονομικότης. Ἄν καὶ δὲν ἀγαποῦσε τοὺς μεταφυσικοὺς ὁ Ribot, στὰ 1874 ἐδημοσίεψε μιὰ μικρὴ μελέτη τιτλοφορημένη: La philosophie de Schopenhauer. Εἰς τὸν φιλόσοφον τῆς θέλησης, θὰ ἤρσε βέβαια νὰ ἀνευρίσκει ἀρκετὰς ἀπὸ τὰς ἰδέας του, ἐξεφρασμένες ἀπὸ τὸν μεταφυσικὸν τῆς θέλησης. Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον ὁ Ribot ὑπῆρξε μᾶλλον ἐπιεικὴς γιὰ τὸν Spinoza, γιὰ τὸν ὅποιον τὸ appetitus, nihil aliud est quam ipsa hominis essentia (Ethique, III, proposition IX, scolie: ἴδε καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ σοφοῦ μεταφραστοῦ Ch. Appuhn, σελ. 683 σχετικῶς μὲ τὴν στάσιν τοῦ Ribot ἀπέναντι τοῦ Spinoza.

πῶς ἐξετάζουσα τὸ παθολογικόν, τὸ ἀρρωστημένον, ποῦ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα παρασφράγιμα, ἓνα ἐξώγκωμα τοῦ ὑγιῶς, φωτίζει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ὑγιές, τὸ κανονικόν. Ἡ παθολογικὴ μέθοδος εἶναι ἓνα εἶδος φακοῦ μεγεθυντικοῦ: pathologia physiologiam illustrat, ἔλεγον οἱ παλαιοὶ ἰατροί. Μεταξὺ φυσιολογικοῦ καὶ παθολογικοῦ δὲν ὑπάρχει μιὰ ἀντίθεση ἀπόλυτη, μιὰ γραμμὴ ξεχωριστική. Μὲ ἄλλους λόγους ἢ καθαρῶς ὑγιῆς (normale) κατάστασις δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἰδεῶδες, μιὰ σύλληψη τοῦ πνεύματος.

Μελετώντας τὰς Ἀσθενεῖας τῆς Μνήμης (1881), βρῆκε ἓνα νόμον τῆς ψυχολογίας ποῦ τὸν ἐξέφρασεν ὡς ἑξῆς: «Ἡ διάλυσις τῆς μνήμης ἀκολουθεῖ ἓνα νόμο: εἶναι μιὰ ὀπισθοδρομῆσι (régression) τοῦ πλέον νέου πρὸς τὸ πλέον παλαιόν, τοῦ σύνθετου πρὸς τὸ ἀπλό, τοῦ βουλευτικοῦ πρὸς τὸ αὐτοματικόν, τοῦ πλέον ὀργανομένου πρὸς τὸ ὀλιγώτερον ὀργανομένον».

Εἰς τὰς Ἀσθενεῖας τῆς Προσωπικότητος, ἔδειξε πῶς ἡ προσωπικότης δὲν εἶναι μιὰ μεταφυσικὴ ὄντοτητα, ἀλλὰ πῶς ἡ προσωπικότης εἶναι αὐτὸς ὁ «ὀργανισμὸς καὶ ὁ ἐγκέφαλος, ἡ ἀνώτερη του ἐκφρασις» καὶ πῶς «ἡ ἐνσυνείδητη προσωπικότης δὲν εἶναι ποτε παρὰ ἓνα στενὸ μέρος τῆς φυσικῆς προσωπικότητος».

Ὁμοίως στὰς Ἀσθενεῖας τῆς Θελήσεως (1883) ἀπέδειξε πῶς ἡ θέλησις εἶναι ἡ τελευταία βαθμίδα τῆς ἐξέλιξης μιᾶς αὐτοματικῆς ἐνεργείας ἀρχικῆς καὶ πῶς ἐδῶ ἀκόμη ἡ διάλυσις τῆς θέλησις ἀκολουθεῖ ἓνα βᾶδισμα ὀπισθοδρομικὸ ἀπὸ τὸ πλέον βουλευτικὸν καὶ τὸ πλέον σύνθετον πρὸς τὸ ὀλιγώτερον βουλευτικὸν καὶ τὸ πιὸ ἀπλό, δηλ. πρὸς τὸν αὐτοματισμόν.

Οἱ ψυχολόγοι πρὶν ἀπὸ τὸ Ribot εἶχαν δῆ στὸν ἄνθρωπον ἓνα ὄντο ἰδεῶν, καὶ ὄχι ἓνα κόσμον συναισθημάτων, καὶ ὀρέξεων. Ἀκριβῶς ἡ ἐπανάστασις ποῦ ἔφερεν ὁ Ribot μέσα στὴν ψυχολογίαν (ἐπανάστασις ποῦ σήμερον τὴν ἐκμεταλλεύονται οἱ μυστικιστῆς) εἶναι πῶς ἔριξε ἐκεῖνον ποῦ ὀνόμασεν ὁ ἴδιος l'incurable préjugé intellectualiste (ὥστε ἀδίκως πολλοὶ φαντάζονται σήμερον πῶς ὁ Bergson εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐκτύπησε τὴν νοοτροπίαν τὴν intellectualiste). Κτυπώντας ὅμως τοὺς intellectualistes ὁ Ribot δὲν ὑπεραμύνετο τοῦ μυστικισμοῦ. Ὅχι ἀλλ' ἤθελε νὰ δώσῃ νὰ ἐννοηθῆ μιὰ γὰρ πάντα, πῶς τὸ βᾶθος τοῦ ἀνθρώπου ὅπως καὶ κάθε ζωντανοῦ, δὲν εἶναι τὸ λογικόν, ἀλλὰ ἡ ὄρεξις, ἡ τάσις, ἡ κίνησις. Ἡ ψυχολογία τοῦ Ribot εἶναι μιὰ ψυχολογία πρὸ παντὸς συναισθηματική, Εἰς τὴν Ψυχολογίαν τῶν αἰσθημάτων του (1886) ἀκριβῶς, ἀνέλαβε νὰ ἀποδείξῃ βασιζόμενος ἀπάνω σὲ γεγονότα ὅτι ὑπάρχει μιὰ ζωὴ συναισθηματικὴ καθαρὴ, αὐτόνομη, ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν διανοητικὴν ζωὴν, ποῦ ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς, ἀπὸ τὰ κάτω, μέσα στὰς ἀλλαγὰς τῆς κοιναίσθησις ἢ ὅποια εἶναι ἡ ἴδια μιὰ συνισταμένη τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν πῶς στὴν ψυχολογίαν τῶν αἰσθημάτων ὁ ρόλος τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθημάτων

εἶναι πολὺν σμικρὸς, παραβαλλόμενος μὲ ἐκεῖνον τῶν ἐσωτερικῶν αἰσθημάτων πῶς κάθε βαθμὴ ἀλλαγὴ μέσαστὴ συνείδησι τῶν ζωτικῶν λειτουργιῶν ἀλλάσσει τὸ συναισθηματικὸν τόνο (ton affectif) καὶ πῶς οἱ ἐσωτερικῆς αἰσθησεις δὲν ἔχουν τίποτε τὸ παρασφραγιστικὸν (représentatif).

Ἐξακολουθώντας νὰ ξεφραγίσῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν ἄνθρωπον, ὁ Ribot ἐμελέτησε τὴν λογικὴν τῶν συναισθημάτων (1885) ὅπου ἀπέδειξεν πῶς ἡ λογικὴ ποῦ ἀποκαλοῦμεν rationnelle δὲν εἶναι καὶ ἡ μόνη λογικὴ. Εἰς πολλοὺς μυστικιστῆς ἡ μελέτη αὐτὴ θὰ ἄρσεν, διότι, κατ' αὐτοὺς θὰ ἔτεινε νὰ ἀποδείξῃ πῶς ὁ καθεὶς πλάττει τὴν ἀλήθειαν σύμφωνα μὲ τὰς ὀρέξεις του. Ἄλλ' ὁ Ribot προβλέποντας, τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτὴν ποῦ δὲν θὰ ἔλειπαν νὰ κίμουν τῆς ἴδιας μελέτης του, οἱ ἔχθροὶ τῆς ἀλήθειας, ἀπάντησε μέσα στὸ ἴδιο βιβλίον: Préférer la vérité n'est pas la constance. Elle est ce qu'elle est, indépendamment de nos préférences et de nos répudiations.

Ἐνα ἀπὸ τὰ τελειώτερα βιβλία τοῦ Ribot εἶναι ἐκεῖνο μέσα στὸ ὅποιο μελετώντας τὴν Δημιουργικὴν Φαντασίαν, καταρίπτει τὴν ἰδέαν ἑνὸς «ἐνστικτοῦ δημιουργικοῦ» ἰδιαίτερου. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ διότι τάσεις, ὀρέξεις, ἀνάγκαι, ἀενάως κινουῦνται καὶ ἀλλάσσουν μέσα του, καὶ διότι οἱ εἰκόνες αὐτομάτως ἀναζοῦν καὶ συναρμοιοῦνται μὲ νέους τρόπους μέσα του.

Imagination plastique καὶ imagination diffluente εἶναι οἱ δύο μεγάλες ὑποδιαίρεσεις ποῦ κάμνει τῆς φαντασίας ὁ Ribot: τὰ ὑλικά τῆς πρώτης εἶναι εἰκόνες διανοητικῆς, καθαρῆς, ἡ δευτέρη ἀπεναντίας μεταχειρίζεται ὡς ὑλικά εἰκόνες ἀχαρακτήριστες, ἀμβόβουλες, φευγαλέαι, ποῦ τὶς επικαλεῖται καὶ τὶς συνδέει μὲ τοὺς τρόπους τῆς σύνδεσις τοὺς ὀλιγώτερον αὐστηροὺς.

Εἰσχωρῶντας μέσα στὸ δύσκολον θέμα τῶν Παθῶν, ὁ Ribot δείχνει πῶς ἡ ρίζα τοῦ πάθους εἶναι ἡ τάσις, πῶς τὸ πάθος εἶναι μιὰ φόρμα τοῦ χαρακτῆρα, πῶς εἶναι ἔργον ὄχι τῆς φύσεως ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου πῶς δὲν εἶναι κατὶ τῆς στιγμῆς ὅπως ἡ συγκίνησις ἀλλὰ κατὶ τὸ διαρκές. (Essai sur les passions.)

Ἡ ὄθησις ποῦ ἔδωκεν ὁ Ribot στὶς ψυχολογικὰς θετικὰς μελέτας, παράλληλα μὲ ἄλλαι παρόμοιαι ὀδηγεῖς, ἔκαναν ὥστε νὰ μελετηθοῦν προβλήματα ποῦ ἕως τότε δὲν εἶχαν μελετηθῆ παρὰ ἐλάχιστα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ τοῦ Ἀσυνείδητου ἢ Ὑποσυνείδητου. Ὅλιγοὶ ψυχολόγοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Leibnitz εἶχαν ἐπιχορηγῆ νὰ ἐκδράμουν μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἔδαφος. Τὸ βιβλίον τοῦ Hartmann, μέτριον μαθητὴ τοῦ Schopenhauer δὲν ἐπάρθηκε ποτε στὸ σοβαρὸ ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονας, ἀπάνω στὰ ἔργα τῶν ὁποίων εἶχε πασχίσει νὰ τὸ στηρίξῃ. Ἀδιάφορον τότε, ἂν ὁ μυστικισμὸς τοῦ ἐπιφυλάσσει αὔριον, καλύτερη τύχη. Ὑπὸ τὴν διαπλῆ ὅμως ἐπίδρασι τῆς Μεταφυσικῆς τοῦ Μπέρξων καὶ τῆς Ψυχολογίας τῶν πραγματιστῶν, τὸ πρόβλημα τοῦ Ὑποσυνείδητου ἄρχισε νὰ συζητῆ τὰς συνειδήσεις, καὶ νὰ ἐμβάλλει σὲ σκέψεις ἐκείνους ποῦ δὲν ἔξαπατοῦνται ἀπὸ τὶς εὐκόλες καὶ τελειωτικὰς λύσεις τῶν ψευτο-φιλοσόφων.

Σὲ ἓνα μικρὸ τόμο, ὁ Ribot εἶπε, πρὸ ὀλίγων μόλις ἔτων, τὸ ὅτι μπορούσε ἐπιστημονικὰ καὶ τίμια νὰ λεχθῆ γιὰ τὸ Ὑποσυνείδητο. Ἄφου ἔδειξε πῶς ἡ «κίνηση εἶναι στὸ κάθε τι, παντοῦ, καὶ μπορεί νὰ εἶναι ἡ βίαση τοῦ κάθε τι», ἔθε- μελίωσε καὶ τὸ ὑποσυνείδητο ἀπάνω στὴν κίνηση. Ἐξέχωρησε τὸ στατικὸ ὑποσυνείδητο (ἐκεῖνο δηλ. ποῦ «διατηρεῖ τὰ στοι- χεῖα τῆς πείρας μας, ἐκεῖνα τουλάχιστον ποῦ ἔχουν παγιωθῆ, γιὰτι πολλά δὲν ἀφίνουν κανένα ἴχνος τοῦ διάβα των, ἢ δὲν εἶναι ὄργα- νομένα») ἀπὸ τὸ δυναμικὸ ὑποσυνείδητο. Τὸ τελευταῖο αὐτό, εἶναι «ἐκεῖνο ποῦ ἐργάζεται, ποῦ φκιάνει στὴ σκιά συνδυα- σμούς ἀστατους ἢ προσορμισμένες ἐφευρέσεις, παραλόγες ἢ μεγα- λοφρενείς. Ἡ φόρμα αὐτῆ δὲ διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν δανεῖζεται τὰ ὕλικά της, παρὰ μὲ τὴ πρόσθεση μιᾶς δημιουργικῆς ἐνέργειας, τῆς ὁποίας αἰτία εἶναι οἱ αἰσθήσεις, οἱ εἰκόνες, οἱ συναι- σθηματικὲς καταστάσεις».

Ἀντίθετα μὲ ἄλλους ψυχολόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ ὑποσυνεί- δητο ξεπερνᾷ τὴν προσωπικότητα, εἶναι τὸ παράθυρο ποῦ κάνει νὰ συγκοινωνεῖ τὸ ἄτομο μὲ τὰ ἄλλα ἄτομα γιὰ τὸ Ribot τὸ ὑπο- συνείδητο εἶναι τμήμα τῆς προσωπικότητάς μας.

Ἐκεῖνο ποῦ διατηρεῖται, εἶναι ἡ συναισθητικὴ μερῖδα τῶν συνειδητῶν καταστάσεων—οἱ κινήσεις παραστάσεις—γιατὶ ἡ παρατήρηση δείχνει πῶς τὰ κινήτικα φαινόμενα, ἔχουν περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὴν τάση νὰ ὀργανώνονται, νὰ στερεοποιουῦν- ται. L'inconscient est un accumulateur d'énergie μαζεύει, ὅπως ἀργότερα ἡ συνείδηση μπορεί νὰ ξωδεύσῃ».

Καθὼς βλέπει κανεὶς, ὅλη ἡ ψυχολογία τοῦ Ribot στηρίζεται ἀπάνω στὴν κίνηση, ἀπάνω στὴν τάση. Ἡ κίνηση ὅμως ἐδῶ δὲν εἶναι παρμένη μὲ τὴν ἀπόλυτη καὶ μυστικιστικὴ ἔννοιά ποῦ τῆς δίδει ὁ Bergson: ἀλλὰ μὲ ἐκείνη τῆς φυσικῆς καὶ τῆς φυσιολογίας. Σχετικῶς μὲ τὴν ἴδια τὴν τάση ὁ ἴδιος ὁ Ribot λέγει:

Ἡ τάση μπορεί θεωρητικῶς ν' ἀναλυθῆ σὲ δύο στιγμὲς (mo- ments) ἓνα φαινόμενο κινήτικὸ καθαρὰ ἐσωτερικὸ (συστολὲς ὄργα- νικές, τῶν ἀγγείων, τῶν σπλάγγων)· μιὰ σειρά ἀπὸ κινήσεις τῶν μυῶν διὰ μέσου τῶν ὁποίων μπαίνει σὲ σχέσεις μὲ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον στὸν ὁποῖον προσαρμίζεται ὅπως ἱκανοποιηθῆ».

Γιὰ τοὺς δειλοὺς ρασιοναλιστές, ἡ φιλοσοφία τοῦ Ribot, θὰ ἔχη κατὶ τὸ déconcertant. Πόσο μακρὰ εἴμαστε ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου ποῦ μᾶς ἐδίδαξαν: ὁ ἀνθρώπος ζῶων λογι- κόν, μὲ αὐτόνομη καὶ ἐλεύθερη προσωπικότητα, μὲ βούληση ἐλευ- θερη, μὲ λογικὴ ἀμεμπτη καὶ μετρωστὰ στὴν ὁποία ἡ ὀρμὴ τοῦ πάθους δὲν ἰσχύει.

Ἡ ψυχολογία τοῦ Ribot, καταρρίπτει ὅλες αὐτὲς τὲς πλάνες· ἀλλ' ἀνοῦμαι πῶς μπορεί νὰ ἔχη κατὶ τὸ ἀπογοητευτικὸ γιὰ κείνον ποῦ δὲν πιστεύει οἱ χαρακτήρες ἦλθαν τυχαῖα στὰ ζωντανά, ἀλλὰ πῶς εἶναι ἀποκτημένοι μὲ τὴ δράση τους. Ὁ Λαμαρκισμὸς μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐνοήσωμε τὴν ψυχολογίαν τοῦ Ribot. Ὁ ἐγκέφα- λος ἰδιαίτερα, δὲν εἶναι δῶρο ποῦ ἡ φύση ἔκαμε στὸν ἀνθρώπο

ἀλλ' ἀπόκτημα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τουλάχιστον τοῦ ζῴου ἐκείνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον παρήχθη διὰ μέσου μιᾶς σειρᾶς ἄλλων ὁ ἀνθρώπος.

Ἀπὸ τὲς πλάνες δὲν θὰ μπορούσε νὰ μᾶς βγάλῃ ἡ ἐφαρμογὴ στὸ βίον μας τῶν διδασμάτων μᾶς τέτοιας ψυχολογίας! Γιὰ νὰ καταστήσω πῶς αἰσθητὴ τὴ σκέψη μου, θὰ παρατηρήσω πῶς ὁ ἴδιος ὁ Ribot σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα βιβλία του (Problèmes de psychologie affective), στὸ τελευταῖο ἀκριβῶς κεφάλαιον τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, τιτλοφορημένο Sur une forme d'illusion affective, ἀποφαίνε- ται πῶς ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας (γιὰ τὸν καθένα μας) εἶναι ὄχι μόνον δύσκολη ἀλλὰ καὶ ἀδύνατη). Τὸ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ σεβαστὴ προσπάθεια καὶ τίποτε ἄλλο.

Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἀφου ἡ πλάνη δὲν μᾶς ἀφίνει ποτέ, δὲν εἶναι ἀνωφέλετο νὰ τὸ γνωρίζομε. Διότι γνωρίζοντάς το θὰ ἀντιπαλαί- σομε μὲ τὴν πλάνη. Θὰ γνωρίσομε ἐκεῖνο ποῦ ὀνομάζεται, notre équation personnelle, σὲ ποιὰ εἶδους πλάνη ἀτομικῶς κλίνουε περισσότερο. Ποιὰ εἶναι τὰ τρωτὰ σημεῖα τοῦ πνεύματός μας. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ. Ὁ ἀμαθὴς ἄς εἰρωνεύεται ἐκεῖνον ποῦ πα- σχίζει νὰ δῆ καθαρὰ τὸν ἑαυτό του, τὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ. Ἡ εἰρωνεία δὲν ἀναπληρώνει ποτέ τὴν ἀμάθεια.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ.

Oh ! ce secret dans l'abîme englouti,
Il vous attend
Pourtant
Universelle ardeur des cervelles humaines.
VERHAEREN.

Στοὺς καλλιτέχνες ἐκείνους ποῦ ἐκμεταλλεύονται τὸ ψεῦδος, ἡ ἐπι- στήμη κάμνει τὴν ἐντύπωση, μιᾶς φοβερῆς δυνάμεις ἐχθρικῆς.

✱

Γιὰ τὸν ἀληθινὸ καλλιτέχνη, ἡ τέχνη εἶναι συνάμα καὶ ἡ μεγαλειότης του χαρὰ καὶ τὸ μεγαλεῖτό του μαρτύριο.

✱

Ἐρᾶτε δεσπότιν:— Ὁ δυνατὸς καλλιτέχνης εἶναι ἡ βορὰ τῆς τέχνης ὅπως ὁ ἐρωτευμένος εἶναι ἡ βορὰ τοῦ ἔρωτος. Ἀλλὰ βορὰ στὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν σημαίνει καὶ θῆμα. Ἡ ἀντίδραση τοῦ καλλιτέχνη στὴν ἐπίδραση ἀπάνω του τῆς τέχνης, διὰ εἶναι ἰσορροπημένη, ἰσοζυγια- σμένη, ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἓνα φαινόμενο, ἓνας νοσοσός, (!) μιὰ ἀπὸ τὲς λανθάνουσες δυνάμεις τῆς φύσης. Ἀλλῶς ἔχομεν μαρὸς μας τὸν κοινὸ τύπο τοῦ καχεκτικοῦ καλλιτέχνη, ὀλοκαύτωμα τῆς τέχνης. Οἱ πρῶτοι εἶναι γένια παγκόσμια, χεῖμαρροι, καταρράκτες, ποῦ

(!) Ἡ ἐκφραση εἶναι τοῦ Lorenzo Viani. Ἴδε ἓνα μικρὸ μου ἄρθρο, ποῦ δημοσίεψα σὲ ἓνα παλιὸ τόμο τῶν «Γραμμιάτων» σχετικὸ μὲ αὐτὸν τὸν καλλιτέχνη, διὰν ἀκόμη τὸν ἐγνώριζα πολὺ λίγο.

μέ τον καιρόν φθάνουν να κυριαρχήσουν της τέχνης και να την υποτάξουν στους νόμους της ζωής· τους δεύτερον τους κυριαρχεί πάντα ή τέχνη.

—*

‘Ο μεγάλος καλλιτέχνης προτοῦ να εἶναι ή βορά της τέχνης εἶναι ή βορά της ζωής.

—*

‘Η φαινομενική άτεχνία στην τέχνη, εἶναι ή περιφρόνηση της φιλολογίας μέσα στην τέχνη.

—*

‘Η άτεχνία στην τέχνη συνίσταται εἰς τό να περιφρονῆ κανείς τές αποκτημένες συνήθειες τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων τῶν ἀνθρώπων και να τοῦς παρουσιάξῃ τά πράγματα με τή φυσική τους πρωτοτυπία.

—*

‘Ο νόμος της συνήθειας τοῦ Λαμάρκ, μᾶς δίδει να ἐνοήσομεν πῶς ὁ καλλιτέχνης με τή συνεχῆ λειτουργία και ἀνάπτυξη τοῦ καλλιτεχνικοῦ μηχανισμοῦ του (ποῦ σύγκεται ἀπό στοιχεία τόσον λογικά ὡσον και αἰσθητικά και αἰσθηματικά), φθάνει στο να ζῆ μιά ζωὴ ἔμπνευσης διαρκῆς, γίνεται κύριος της τέχνης και καλλιτέχνης σέ ὅλες τές στιγμές τοῦ βίου του.

—*

Έρχεται ἕνα σημείο ὅπου ή τέχνη συναντιέται με τό ὄρητικό ρεῦμα της ζωής και ποῦ γίνεται ή ἐκδήλωση μιάς δημιουργίας. Εἰς τό σημείον αὐτό ζωὴ και τέχνη συμβαδίζουν, ή μιά μπορεῖ να πῆ κανείς σπρώχνει τήν ἄλλην. Μήτε ή τέχνη εἶναι πλέον καθαρὴ τέχνη μήτε ή ζωὴ καθαρὴ ζωή. ‘Η ζωὴ γίνεσται τεχνική και ή τέχνη άτεχνή.

—*

‘Η τέχνη εἶναι ἕνας ἀπό τοῦς τρόπους της αἰξησης της ζωής μας.

—*

Μιά τέχνη βασισμένη ἀπάνω στή ψευτιά, θά πέσῃ ἀργά ή γλήγορα ὅταν πέσῃ ή ψευτιά αὐτή.

—*

‘Εναντίον τῶν primitifs και τῶν νεο-μυστικιστῶν: Μεγάλη ή ἀπαίτηση ἐκείνων ποῦ ἐννοοῦν να και καλὰ ἀνθρώποι με ἐπιστημονική παιδεία και λάτρεις ἐξ ἐνστικτοῦ,

τοῦ ὄραιοῦ, τοῦ μεγάλου και τ' ἀληθινοῦ, (2)

να πέφτουν σέ ἔκσταση μαρσά σέ ἄναιμικῆς σαρκαστιανές (3) εἰκόνας, ή να εὐχαριστιοῦνται ἀπό λυρικοῦς ποῦ ἀπό τήν μίαν ἐκφράζουν τήν ταπεινωση τοῦ σοφολημοῦ και ἀπό τήν ἄλλην τὸν πλέον ἐξωφρενικὸν

(2) Κωστής Παλαμῆς.

(3) An France: La Révolte des Anges.

ἀνθρωποκεντρισμό, ἀπό αἰσθήματα τέλος ποῦ εἶναι ἀδύνατον ἕνας νεότερος ἀνθρώπος να τὰ αἰσθανθῆ ἔστω και ἀπό ὑποβολήν. ‘Ομοια ἔργα τέχνης, μποροῦν να ὑποκινήσουν τήν ψυχολογικήν μου περιέργειαν, ὄχι ὅμως να μου ἀρέσουν ὅταν τὰ μάτια μου ἀντίκρυσαν ἀπαξ τήν ἀθάνατη λαμπρότητα ἑνὸς πίνακα τοῦ Tiziano, ή ἔστω τήν ὑπερήφανη κορμοστασιά μιάς σύγχρονης μου ἐργάτισσας, ἀπάνω στο φλογισμένο πεζοδρόμι ἑνὸς μεσημεριοῦ.

—*

‘Από τοῦς καλλιτέχνες πρέπει να ξεχωρίζομε τοῦς ἡδονιστῆς της τέχνης.

—*

Πολλοὶ νομίζουν πῶς ἐπειδὴ θά φθείρουν τή ζωὴ τους, θά γίνουν καλλιτέχνες. Και ή μὲν ζωὴ (ἂν και ὄχι με τόσην εὐκολίαν) φθείρεται, δυὸ δέ τινα μπορεῖ να συμβοῦν. ‘Η κατώρθωσαν να φθάσουν στο ὅτι ἤθελαν, ἀλλ' εἶναι ἀνίκανοι πλέον γιά νέα ἐξέλιξη, μένουν στάσιμοι, ή καταλήγουν στο συμβαριτισμό, ή ἀπλοότερα μένουν στην εἴσοδο της τέχνης.

Θέλω τὸν καλλιτέχνη να εἶναι ὄχι μόνον ἕνας καλλιτέχνης της ἀνάμνησης, (ποῦ να ἐκμεταλλεύεται τήν περασμένη του ζωὴ) ἀλλὰ και καλλιτέχνης με ἐξέλιξη τωρινήν, ἱκανὸς συνεχῶς να δέχεται κύματα ἀπό τήν πραγματικότητα και να τὰ μεταφράξῃ σέ ρυθμοῦς δικούς του. Να ἔχῃ τήν δύναμη ὄχι μόνον να ἀποδίδῃ τοῦς ρυθμοῦς της ἀτομικῆς ζωής του ποῦ τοῦ ἐπαναφέρει ή συγκίνηση μέσα του ἀλλὰ και να προσθέτῃ και νέους ρυθμοῦς παρμένους ἀπό τή τωρινὴ πραγματικότη, ἀπό τό πλοῦτο της τωρινῆς πραγματικότητος.

—*

‘Η ἀνώτερη τέχνη βασίζεται στην τάση και ὄχι στή συγκίνηση, ὅπως ή ζωὴ στο βάθος της, τήν ἀνεγραϊότητά της, τή πρώτη της ὀρμή, εἶναι τάση. (4)

—*

Λυσιστιῶ πρὸς ἕνα τεχνίτη ποῦ ή προσπάθειά του να διεγείρῃ συγκινήσεις εἶναι καταφανής.

—*

‘Η ἀνώτερη τέχνη ποῦ πηγάζει ἀπό τάσεις, δημιουργεῖ και τάσεις.

—*

Art nouveau: Δὲν ἀρκεῖ να εἰσαγάγομε τή λοκομοτίβα στην τέχνη· πρέπει να τήν εἰσαγάγομε ὡς λοκομοτίβαν και ὄχι ὡς ἕνα θεόν, ὅπως εἶπε κάποιος νέος ποιητής. (5) Πόσον ἀπό τοῦς prétendus νέους καλλιτέχνες, κατὰ βάθος διατηροῦν τὸ μυστικισμό τους και ἂν ἀγκαλιάζουν

(4) Ribot: τὸ τελευταῖον του βιβλίον: La Vie Inconsciente et les mouvements.

(5) Tes bruits de fer et ton œil rouge, ὁ Dieu moderne. (Maurice Magre).

τά νέα έργαλεία και τες μηχανές του βιομηχανισμού, τὸ κάμνουν διότι τοὺς δίδεται ἔτσι εὐκαιρία νὰ θεοποιήσουν, και νὰ ἀνθρωποποιήσουν, ἀντικείμενα ποὺ εἶχαν ἴσαμε τότε διαφύγη τῆ προσοχῆ τῆς ἀνθρωπομορφικῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀνθρώπος εἶναι ζῶον μυστικιστικόν.

Ἡ νοστροπία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μιὰ νοστροπία ἀνθρωπομορφικῆ.

—*

Ὁ Zola βγαίνει ἀπὸ τὸν νατουραλισμὸν ὅταν ἀνθρωποποιεῖ τὸ τραῖνο στὸ Bête humaine (ses vertèbres λέγει).

—*

Ὁ καλλιτέχνης τοῦ ψεύδους, εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μὲ ὄλον ποῦ γνωρίζει τὴν ἀλήθειαν ἐκμεταλλεύεται τὸ ψεῦδος· ὁ θαυμασιὸς Fra Angelico δὲν ὑπῆρξεν καλλιτέχνης τοῦ ψεύδους.

—*

Δὲν ὄνειρεύομαι τὸν καλλιτέχνην τῆς ἀλήθειας ὡς ἓνα νεότερο Delille, περιγραφικὸ τοῦ τηλεφώνου και τῆς μηχανῆς τοῦ Gramme.

—*

Θὰ ἔπρεπε νὰ εὐρεθῆ μιὰ ἰδιαίτερη λέξη ὅπως ξεχωρίσῃ τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν καλλιτεχνῶν ποὺ ζητοῦν τὸ ὄρατον μέσα στὴν ἀλήθειαν ποὺ γνωροῦν τὴν ἀλήθειαν ζητώντας τὸ ὄρατο, και τὸ ὄρατο ἐρευνώντας τὴν ἀλήθειαν. (Καλλιτέχνης-φιλόσοφος ;)

Ἡ τάξι αὐτὴ ὑπάρχει ἤδη. Τὰ ἔργα ποὺ θὰ παρήγαγαν οἱ καλλιτέχνης αὐτοὶ θὰ ἴσαν συνέχεια τοῦ ρεύματος ποὺ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐποχὴ μεταβιβάσθηκε στὴν Ἀναγέννηση και ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση στοὺς νεότερους χρόνους.

—*

Τὰ μοντέλα ποὺ ἡ πίστις προσέφερε στὴν καλλιτεχνικὴ φαντασία εἶναι μιᾶς φτώχειας ἀπίστευτης. Ἡ γνώσις τί δὲν ἔχει νὰ προσφέρῃ!!

—*

Ἐκανε και ὁ Viani ἓνα ἐστιαυρωμένο! Ἄλλ' ἂν και προτιμῶ τὸν ἐσταυρωμένον του και ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ Θεοτοκόπουλου, τί εἶναι ἡ φαντασία ποὺ ἐνέπνευσε αὐτὸ τὸ ἔργο του, μπροστὰ σ' ἐκείνην ποὺ ἐφάνερωσε βρισκόντας ἀπειρίαν θεμάτων νέων!

—*

Ὁχι μόνον τὸν ἀνθρώπον ἀλλὰ και τὰ ζῶα νὰ ἀγκαλιάσῃ με τὸ βαθύ, πλατὸ μάτι του ὁ καλλιτέχνης. Νὰ μελετήσῃ τὸ πέταμα τῶν ἐντόμων, και τὸ κολύμπημα τῶν ψαριῶν. Νὰ μὴν ἀνθρωποποιήσῃ τὰ ζῶα ἀλλὰ νὰ τὰ δεῖξῃ στὴ πρωτότυπὸν κατάστασιν και κίνησιν. Νὰ δεῖξῃ τὴν ἐγκυμωσύνην ὅχι μόνον στὴ γυναῖκα ὅπως τὸ ἐτόλμησεν ὁ Viani (ποιὸς ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ζωγράφους μᾶς ἔδωκε μιὰ μαντόνα ἔγγυο ποὺ θὰ ἴταν ἡ μόνη μαντόνα ἀληθινὴ με τὴ πραγματικὴ στάσιν τῆς και ἔκφρασιν), ἀλλὰ και στὰ ζῶα και πρὸ πάντων στὰ ἀνώτερα : στὰ ἀνθρωπόμορφα.

—*

Ἡ ἀνθρώπινη προσπάθεια, τί θέμα ἀνεξάντλητο τέχνης εἶναι! Ἄλλ' οἱ καλλιτέχνης προτιμοῦν νὰ τὴν παραγνωρίζουν περιοριζόμενοι σχεδὸν στὴν περιγραφὴν τῶν ἀνθρώπινων συγκινήσεων (ἐχρειάσθηκε νὰ ἔλθῃ ἓνας Zola ὅπως ἀνακαλύψῃ τὲς ὁρμὲς τῶν ὄχλων). Καὶ ἀντὶ νὰ μελετήσουν τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια, τὲς διακυμάνσεις τῆς, τὴν ἱστορία τῆς διὰ μέσου τῆς προγονικῆς ἐξέλιξης, και τῶν ἀτομικῶν ἐκδηλώσεων τῆς, τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέσα στὸν κόσμον και μέσα στὴν κοινωνία, μέσα στὸ χρόνο και τὸ χῶρον, τί κάμνουν ;... ἀποδίδουν ἀκριβῶς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν σὲ πράγματα νεκρά, ποὺ δὲν τὴν ἔχουν, τὴν μεταβιβάζον ἐκεῖ ποῦ δὲν ἔχει θέσι. Ποιὰ ἀντίθεσι!

—*

Ξεδουλεύω τὸν καλλιτέχνην νὰ ζωγραφίσῃ, με τὰ χρώματα ποῦ θέλει, και σαλόνια κοσμικὰ και ἀστούς· νὰ περιγράψῃ και misses και τέννις. (°) Νὰ μεταφέρῃ τὸ μάτι του ἀπὸ τὰ τραγικὰ και φοβερὰ ἀντικείμενα τῆς πραγματικότητος στὰ ἐπιτόλαια και τὰ χαρίεντα : διότι και τὰ τελευταία αὐτὰ εἶναι μιὰ ὄψη τῶν πραγμάτων. Πρέπει ὅμως νὰ ἔχη ἀρχισὴ εἰσδύοντα μέσα στὴ ζωὴ, ἐκεῖ ποῦ τὸ ρεῦμα αὐτὸ εἶναι πιὸ πλούσιον, πιὸ ὀρηκτικόν, πιὸ ἀφρισμένο. Ἐνῶ ἂν ἀρχισὴ, ἐκλαμβάνοντας ὡς ζωὴ τὴν ἐπιτόλαιη ζωὴ, τὴν ἀναιμικὴ ζωὴ, ὅσπερα ὅταν βρεθῆ κατάμουτρα με τὴ καθεαυτὸ ζωὴ, τὴν ἀδάμαστη, φλογισμένη και ἀκτινοβόλο, θὰ δειλιάσῃ. Ὁ θηριοδασκῆς δὲν ἀποβάλλει τὸ φόβον του ἀπὸ τὰ θηρία ἀντιμετωπίζοντας ἔως ὅτου ἐξοικειωθῆ, λεοντάρια σάν κ' ἐκεῖνα ποὺ χρησιμεῖον γιὰ παιγνίδι στὰ μικρὰ παιδιὰ. Ἄλλ' ἀποκτῆ μιὰ και καλὴ τὴν πίστιν στὸν ἑαυτὸ του, και τὴν πίστιν πῶς μπορεῖ νὰ δαμιάσῃ, ὅσποταν και τὸ πρῆγμα τοῦ καθίσταται σχετικὰ εὐκόλο.

—*

Δὲν ἀρκεῖ νὰ διαβάσῃ κανεὶς βιβλία ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ διδαχθῆ τί θὰ πῆ διαπίστωση τῆς ζωῆς, τέχνης, εἰδωλολατρικισμός, βιομηχανισμός κλπ. ὅπως εἶρη τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαιτούμενα μέσα του, ποὺ θὰ κάνουν ὥστε ἡ τέχνη του νὰ καταστῆ μιὰ τέχνη ἀνώτερη, μιὰ τέχνη ἀλήθειας. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχη αἰσθανθῆ τὸν ἑαυτὸ του νὰ πάλῃ ἀπὸ ἐνθουσιασμόν γιὰ τὴν ἀλήθειαν και ἀπὸ ἀγανάκτησιν κατὰ τῆς ψευτεῖς, ὅσποτε και μόνον ἡ καλλιτεχνικὴ συγκίνησις γιὰ νέα θέματα θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ.

—*

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι προσωρισμένη νὰ γελοιοποιήσῃ ἐκεῖνους ποὺ θὰ θελήσουν νὰ τὴν ἐκμεταλλευθοῦν μέσα στὴ τέχνη τους, ὅπως και νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια, σὲ ὄσους τὴν σεβασθοῦν.

—*

Ἐπειδὴ παραγεμίζω τὴ ποιησὴ μου με μαγαζιά, ἡ ἄμαξες, ἡ τηλεφῶνα,

(°) Grâces franches
Qui se penchent
Robes blanches
Du tennis.

Simplex lignes
Qui s'alignent
Joies insignes
Pour les miss...

René Kerdyk

ἢ κρεβάτια, ἢ τράμι δὲν εἶμαι γι' αὐτὸ διαπιστευτῆς τῆς ζωῆς, εἰδολολατρικός, ἀλλὰ συβαρίτης. Πολλοὶ συγκρίζουσι ἀκόμη τὰ δύο.

—*

Ἐνόσω ἕνας καλλιτέχνης σημερινὸς θὰ προσπαθῆ νὰ μᾶς δεῖξῃ στὲς γυναῖκες τοῦ λαοῦ νέες μαντόνες, θὰ μὲν πάντα ἕνας καλλιτέχνης θρησκευτικός. Μόνον τὰ εἰδωλά του ποῦ ἄλλαξαν. Ἦμπορεῖ ὅμως νὰ συμβῆ τὸ ἐξῆς. Ἐνας, καλλιτέχνης βαθύς παρατηρητής, μελετῶντας τὲς γυναῖκες τοῦ λαοῦ, ἀνακαλύπτει αἴφνης τὴν ἀληθινὴν μαντόνα τοῦ Giotto μέσα σὲ μιὰ ἀπ' αὐτῆς. Δὲν δικαιούται τότε νὰ τὴν ἀπεικονίσῃ καὶ αὐτὸς ὄχι ὡς τὴ μητέρα τοῦ θεοῦ πλέον ἀλλὰ ὡς τὴ μητέρα τοῦ λαοῦ; Κατὰ τί θὰ μπορούσαμε νὰ τοῦ μεμῶμε ὅταν ὁ πίνακας του διεγείρῃ κάποιον γενναϊώφρων αἰσθητή, κάποια τάση γενναία; Ὁ Giotto τὰ ἀνθρώπινα μᾶς τὰ παρουσίασεν ὡς θεῖα, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης γιὰ τὸν ὁποῖον μιῶ μᾶς τὰ παρουσιάζει γιὰ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι: γιὰ ἀνθρώπινα.

—*

Εἰς πολλοὺς ἀρέσει νὰ βλέπουν τὸν καλλιτέχνην νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ πλῆθος, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἀρέσει μολοντούτοις νὰ τὸν βλέπουν νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸν λαόν.

—*

Οἱ Leconte de Lisle, Walt Whitman, Verhaeren, Jules Romains, γιὰ νὰ ἀναφέρω τοὺς κυριωτέρους, συνέλαβαν εἴσαμε σήμερον τὸ πῶς ἡμερῶν ὄνειρο τῆς τέχνης: τὸ μέλλον ἢ θὰ δικαιώσῃ τὲς ἐλπίδες τῶν ἢ τοῖλάχιστον τὴν φαντασίαν τῶν.

—*

Γιὰ τὴν ποίησιν: Στὴν ποίησιν πρὸ παντός θέλω τὸν ρυθμὸν: εἶμαι περισσότερο γιὰ τὴν ρυθμισμένην σκέψιν ἕνός Verhaeren παρά γιὰ τὸ μονοστικὸν στίχον ἕνός Verlaine. Ἄλλὰ μακριὰ ἀπὸ μένα τοῦ νὰ ὑποτιμῶσιν τὴν ἀξίαν τῆς μουσικῆς στὸ ποίημα. Ἡ μουσικὴ θὰ ὑποβάλλει καὶ θὰ γενῆ συγκινήσεις ὅπως ἡ σκέψιν ἢ ρυθμικὴ θὰ ἐπιβάλλει καὶ θὰ δημιουργεῖ τάσεις. Ὁ ρυθμὸς θὰ ὀδηγεῖ τὴν σκέψιν τοῦ ποιητῆ, καὶ ἡ φαντασία ἀναλόγως, θὰ τὴν ἐκδηλώνει πότε πλαστικά, πότε μουσικά. Ὅπου χρειάζεται, τὰ λόγια θὰ πέφτουν ἀφθονα, σὰ βροχή, σὰν ὄμβρος καὶ πότε ἀραιὰ σὰν ψιχάλα. Ἐδῶ ὁ ποιητῆς θὰ μεταχειρίζεται εἰκόνες, ἐκεῖ θὰ εἶναι λιτός. Οἱ εἰκόνες θὰ χρησιμεύουν ὡς μέσον γιὰ νὰ ἐκφρασθῇ ἡ σκέψιν, καὶ πρέπει ἡ σκέψιν νὰ ἀξίξῃ τὸ εἶρημα. Ἡ ἀπλὴ εἰκόνα κάποτε εἶναι πῶς ὄρατα ἀπὸ τὴν πλοῦσια. Ἄλλὰ τὴν μεγάλην τὴν σκέψιν ὁ ποιητῆς θὰ τὴν ἐκφράζει πάντα γυμνή. Ἡ μεγάλη σκέψιν δὲν θέλει καλλωπισμὸν. Ὁ ποιητῆς θὰ συνδυάζει τὸ ἀποτέλεσμα ποῦ μπορούν νὰ προκλιθῶν δυὸ στίχοι ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας ξηρὸς περιελκίζοντας εἶτε ὀρίζοντας τὴν σκέψιν καὶ ὁ ἕτερος διεγείροντας τὴν συγκίνησιν· ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸ συστήνω παρά στοὺς μεταχειριζόμενους ἐπιδειξίως τὸν ἐλ ε ὑ θ ε ρ ο σ τ ῖ χ ο. Πρὸ πάντων ἢ γύρωφρον τοῦ effeτὶ νὰ λείπει ἀπὸ τὴν ποίησιν, ὡς π.χ. ἐκδηλώνεται στοὺς ἀστεῖους ἐκεῖνους

(¹) J'ai plus de souvenirs que si j'avais mille ans (Baudelaire)
La vie est à monter et non pas à descendre (Verhaeren)

ποῦ τελειοῦν τὸ ποίημά τους μὲ τρόπον ἀποκαλυπτικόν, ποῦ ἐκφράζονται μέτρια στοὺς προηγούμενους στίχους ὅπως ἐκφραστοῦν μὲ δύναμιν στὸν τελευταῖον, ἢ τοὺς τελευταίους. Ὁ ποιητῆς δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἐπιστημονικὴ μὲν ὁμορφωσὴ τὴν θεωρῶ ἀπαραίτητη γιὰ τὸ μεγάλο ποιητὴ ὅστις βέβαια θὰ γυρέψῃ τὰ μεγάλα θέματα. Τὴν ἰσορροπία τὴν θέλω πλήρη μεταξὺ τῆς τέχνης τοῦ ποιητῆ καὶ τῆς ἐπιστήμης. Τὸ ποίημα δὲν θὰ εἶναι μέσον ὅπως ἐκφράσῃ ἐπιστημονικὰς ἰδέας, ἀλλὰ ἡ ἔμπνευσίς του θὰ ἔχει κανονισθῆ πρότερον ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν. Ὅχι πλέον παραληρήματα μυστικιστικά, (*) ἀλλὰ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐκεῖνη ποῦ διψᾷ ἀπὸ ἀλήθειαν.

Τὸν ποιητὴ τὸν θέλω ἀντικειμενικόν, ἀλλὰ τοῦ ἐπιβάλλεται νὰ ἔχῃ μιάν ὑποκειμενικότητα δυνατήν, σὲ βαθμὸν ποῦ νὰ ξεχειλίξῃ καὶ νὰ χύνεται μέσα στὴν ἀντικειμενικότητα καὶ σὲ βαθμὸν ποῦ ἡ ἀντικειμενικότης νὰ εἰσχωρεῖ μέσα του διὰ μέσου ὄλων τῶν αἰσθητηρίων του, καὶ ἀφομοιώνεται ἀμέσως.

Τὸ ποίημα τὸ θέλω πάντα νὰ εἶναι ἔργον τέχνης καὶ ποτὲ ἔργον ἀπλῶς φιλολογικόν, μιμήσεως δηλ.

—*

Ἡ τέχνη δὲν εἶναι γιὰ τὸν καθένα.

Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗΣ

ΣΗΜ. Ἡ δημοσιευόμενος ἐδῶ σκέψιν μου, ἐγράφησαν τὴν μέρα, ποῦ ἐβεβαιώθηκα πὼς κάποια κατάχρησις τῆς λέξεως «τέχνη» γίνεται παρ' ἡμῶν. Οἱ νέοι μπορούν νὰ σεφθοῦν ἀπάνω σαυτές.

Γ. Β.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, 1919.

Σ' ΕΝΑ ΝΗΣΙ ΜΑΚΡΥΝΟ...

Gémir, pleurer, prier est également lâche...

ALFRED DE VIGNY.

Mais ce qui est encore plus lâche, c'est de vouloir dormir.

Σ' ἕνα νησί μακρινό, σ' ἕναν ἄνθρωπο, ποῦ ζοῦσε πάντα μοναχός, καὶ ποῦ ὁ λαὸς χωρὶς νὰ τὸν ξεύρῃ ὀνόμαζε σοφὸ, ἀναθέσανε νὰ τοὺς βάλλει νόμους.

Ὁ σοφός, ἀφοῦ ἔτσι τὸν ὀνόμαζε ὁ λαός, γελαστός ἔφθασε στὴν ἀγορὰ καὶ ἀνέβηκε στὸ βῆμα.

Ὁ ΣΟΦΟΣ. Γιατί θέλετε τοὺς νόμους;

Οἱ ΑΝΘΡΩΠΟΙ (μερικὲς φωνές). Γιὰ νὰ ζοῦμε εὐτυχῆς. (Ὅλοι μαζί). Ναι. Ναι. Γιὰ νὰ ζοῦμε εὐτυχῆς.

Ὁ ΣΟΦΟΣ. Τί γυρεύετε στὴ ζωὴ;

Οἱ ΑΝΘΡΩΠΟΙ (μένουν σιωπηλοὶ· βλέπουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, δὲν ξεύρουσι τί νὰ ἀπαντήσουν).

(*) Τὸ ἀπὸ ἐπὶ τὴν Providence τοῦ Musset ἐπειδὴ ἡ μετρία του π.χ. τὸν ἀπάτησε. (Les Nuits).

Ο ΣΟΦΟΣ. "Εβαλά άσχημα την έρώτησί μου' άς την άπλοποιήσουμε. Τί θέλετε οί νόμοι νά προστατεύουν; Τό έμπόριο...

ΕΝΑΣ ΕΒΡΑΙΟΣ. "Ω ναι τό έμπόριο γιατί μάς φέρνει χρήματα.

ΠΟΛΛΟΙ (μαζί). "Ω ναι τά χρήματα.

Ο ΣΟΦΟΣ. Τήν εργασία...

ΠΟΛΛΟΙ (μαζί). "Ω ναι, ναι. "Η εργασία μάς βοηθεί νά περνούμε εύχάριστα τόν καιρό μας.

Ο ΣΟΦΟΣ. Τές ήδονές, τές διασκεδάσεις.

ΟΛΟΙ (μαζί). Ναι, ναι. Ζήτω ό σοφός. Ζήτω...

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ (πού μένει παράμερα, ενώ οί άλλοι φωνάζουνε, λέγει σιγανά):
Και τή δόξα...

Ο ΣΟΦΟΣ (μειδιάει' όταν όλοι έπαυσαν). Ναι όλα αυτά πού γυρεύετε είνε προφάσεις' όλοι σας θέλετε νά κοιμηθήτε, νά ξεχάσετε τόν έαυτό σας πού σ'άς βασανίζει' όλοι σας γυρεύετε τόν θάνατο. Γιατί μέ θέλετε λοιπόν έμένανε; Για νά προστατεύσω τόν ύπνο, τόν θάνατο αυτό, πού περιφρονώ; Μά όλες σας αί θρησκείες, όλοι σας οί νομοθέται μήπως κάνανε τίποτε άλλο μέχρι σήμερα; Γιατί άραγε γυρεύετε όλα αυτά τά πράγματα στη ζωή; "Όλα αυτά δέν είνε παρά μέσα πού σ'άς οδηγούν στον ύπνο. "Ιδρύσετε λοιπόν ένα μεγάλο ναό στο μεγάλο Θεό τόν ύπνο, πού βασιλεύει «έπί τής γής» και πού οί άνθρωποι πιστεύουν και προσκυνούν. ("Ο σοφός ανασταίνει και μελαγχολικά ξαναρχίζει) "Α! δέν είναι παράξενος εκείνος πού σ'άς ειπε ότι «ή ζωή είναι θάνατος»' σ'άς ειπε τήν αλήθεια. Γιατί τί διαφορά υπάρχει για σ'άς μεταξύ τού ύπνου και τού θανάτου; "Ο ένας σ'άς φοβίζει. "Α! ναι έχετε δίκαιο δέν τόν ξεύρετε' αλλά πιστέψτε με ό φόβος σας αυτός δέν υπάρχει λόγος νά υπάρξει' πιστέψτε με. (Και ειρωνικά). "Ω! τί την θέλετε τήν ζωή, πού σ'άς βασανίζει; Οί νόμοι μου θά προστατέψουν τόν ύπνο ή για νά μιλήσω πιο καθαρά τόν θάνατο, τόν αιώνιο θάνατο...

ΕΝΑΣ Παραμλεϊ...

ΑΛΛΟΣ. Είνε τρελλός, είνε τρελλός!

ΤΟ ΠΛΗΘΟΣ. Ναι, ναι, είνε τρελλός. Στο φρενοκομείο, στο φρενοκομείο!

Ο ΣΟΦΟΣ (στον έαυτό του, έν ψ τόν τραβάνε για νά τόν πάνε στο φρενοκομείο). Θέλουνε μέ τές φωνές τους νά δείξουνε πώς είνε ξύπνιοι, πώς δέν κοιμούνται. "Οχι άκόμη και τώρα κοιμούνται' τά λόγια μου τους ξύπνιασαν, αλλά τους φόβισαν. "Η αλήθεια είνε μικρή κι' αυτοί άνανδροι. Χά! Χά! Για δές τους πώς φωνάζουνε θέλουνε νά ξεχάσουνε διά τής βίας.

ΕΝΑΣ (άπό μία παρέα σοφών επισήμων γιατί έκτός τού λαού και οί ίδιοι άναμάζουν έτσι τους έαυτούς των). Είναι πράγματι τρελλός. Δέν είχε ανάγκη νά φωνάζει δημόσια τέτοια πράγματα. "Άλλως τε είνε συζητήσιμα' αλλά πάλι μάς έδωσε ένα άμορφο θέμα για τή συζήτησή μας άπόψε.

ΕΝΑΣ ΧΩΡΙΑΤΗΣ (πού φεύγει σιγά σιγά άπ' τήν άγορά). Αυτός ό σοφός είνε παλαβός' δέν καταλαβαίνει κανείς τί λέγει. Τί χρησιμεύουνε τά γράμματα; Για νά τρελλαίνουν τους ανθρώπους. "Άς πάμε ήσυχα στο χωράφι μας. Ποιός ξεύρει πόσο θά πουλήσουμε τό σιτάρι μας φέτος. "Άχ Θεέ μου! σέ τί χρόνια ζούμε, δέν κερδίζει πια κανένας τίποτε.

ΠΑΡΙΣΙ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΕΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟ.

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΕΓΙΑΝΝΗ

Οί άνθρωποι—άσυνήδευτα—μάς βλάπτουνε'
Δέν μπορούμε νά τους μισούμε:
"Ακόμα πού άσυνήδευτα μάς εύεργετούνε'
Δέν μπορούμε νά τους εύγνωμονούμε.

Σκάβουν πληγές,
Βαθύνε,
Στό εΐναι μας.
Δέν μπορούμε νά τους μισούμε.

"Α! εκείνα τά βάλαμα, τά μύρα, τά μαγιοβότανα,
Ποιά ήδονή ήταν εκείνη,
"Υστερ' άπό ένα τέτοιο πόνο!...
Μά εκείνα τά χεράκια τής Παρηγορήτρας
Δέν ένοιωθαν τί έκαναν.

"Η φύσις μόνη λειτουργούσε μέσα μου
Καταστρέφοντας
"Η δημιουργόντας!
Και όλα τά άλλα ήσαν εκεί—ξένα,
Ξένα πρὸς έμένα.

Η ΠΕΙΝΑ ΚΑΙ Ο ΕΡΩΣ.

ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΡΓΑ

Νά γνωρίσω θά ήθελα
Τήν τροφήν των προγόνων,
"Όπως νοιώσω στη σάρκα μου
Ρίγη λησμονημένα'
Και πυρώσουν ή φλέβες μου
"Από λαύρες ζωής,
Πιο φλογάτης.

Κι' ό έρωτας, μία τροφή κι' αυτή
"Ανάμεσα στις άλλες.

"Ο έρωτας ό προγονικός!
"Ενα μαρτύριο σαν τήν δίψα,
"Όπως άργότερα ή Γνώσις.

"Ο έρωτας ό προγονικός,
Κατηφής, ανήσυχος και θηριώδης,
Μέ δξεις στεναγμούς θηριώδεις
Κι' άπότομα διαλείμματα νάρκης,
"Εμάστιζε τά θύματά του

Ποῦ, μετὰ τὴν κόρεσί τους
Μέσα σὲ ὑγρὲς σπηλιᾶς ἢ κάτω ἀπὸ δένδρα σκιερὰ—
Παραδίδουνταν παθητικὰ
Στὸ λήθαργο τοῦ χτήνους.

Ὁ πείνα, ὦ ἔρωτα προγονικέ !
Προβλήματα ποῦ δὲν ἐλύσαμε,
Καλύτερα ἀπὸ τοὺς προγόνους μας.

Σήμερα πεθαίνουμε ἀπὸ τὴ διπλὴ πείνα
χωρὶς νὰ νοιώσουμε πῶς ἐπεινούσαμε.

Ἐνῶ ἐσεῖς τοῦλάχιστον, ὦ πρόγονοί μας,
Στὲς βίαιες ὁρμές σας τὲς γεννητικές,
Στὴ πείνά σας τὴν ἀνοιχτήμονη
Ἐβάζατε τὸ Ἄπειρον !

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ.

THE KAS EY. ZEITA.

Ἄνθρωπε ἔρχονται στιγμὲς
Ποῦ σοῦ φαίνονται ὅλα ξένα.
Νοιώθεις πῶς σὰν μιὰ δίνη τὸ νόμο σου ἀκλουθαίεις,
Ἄπὸ κάθε ἀλλότριο δίνη μακριά.
Ὁ νόμος σου, ἡ Μοῖρά σου τότε σὲ πτοοῦν
Ἡ μοναξιά σου σὲ βαρύνει...

Κι' ἂν τύχει κι' ἡ πτωχὴ σου δίνη
Λαθέψει ἀπὸ τὴν τροχιά της,
Ἡ ἀπὸ τὴ γραμμὴ της παρεκλίνει
—Κάτω ἀπὸ τὸ ταυραντισμένο χέρι σου—
Τὴν πίστη στὸν ἑαυτὸ σου τότε τὴ χάνεις, χάνεις τὸ θάρρος σου,
Καὶ κοίνοντας τοὺς ἄλλους
—Ἄπὸ τὰ ἔξω—
Σὰν τοὺς ἄλλους κάμνεις.

Ἄλλ' ἔρχονται πάλι στιγμὲς ποῦ μέσα τους διαγνώθεις
Ἐνα ἴδιο μυστικό, ἕνα ἴδιο πόνο, ἕνα ἴδιο μαρτύριο ἴσως
Κάτι τὸ ἀθεράπευτα ἀνθρώπινο
Μιὰν ἐργασία ὑπόκωφη, ἀλχημική
Ἄνταπόκρισε; κρυφές, βαθνές;
Καὶ τότες, μὲ περισσότερην πεποίθηση
Ξαναγυρνᾷς στὸν ἑαυτὸ σου.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ.

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ FÉLIX LE DANTEC.

Ἐσένα, Ἐπιστήμη λάτρεψα
Καὶ σένα πάντα θὰ λατρεύω.

Σὺ, μοῦ στέγνωσες τὰ μάτια
Σὲ μέρες ἀφάνταστης ὀδύνης,
Σὺ, εἰσεργέτρια, μοῦ τάνουξες
Στοὺς κόσμους τοῦ φωτός καὶ τῆς ζωῆς τῆς πλήρειας.

Ἄ νὰ σὲ γνώριζα προτίτερα
Ἄπὸ τὶ πόνους ἀνώφελους θάχα γλυτώση !

Γιατὶ ὁ μεγαλείτερος πόνος
Ἄνώφελα εἶναι κανεῖς νάχη πονέση.

Ἦταν ὁ βίος μου, βίος πλανημένου
Μέσα σὲ δάσος μὲ πυκνὰ δέντρα
Ὅπου καμμιὰ δὲν εἰσχωροῦσε ἥλιου ἀχτίνα.

Μὲ φόβιζεν ὁ κρότος
Τῶν δέντρων ποῦ σπάζαν καὶ πέφταν ἕνα ἕνα...
Τράκ, τράκ — ἀκουα σιμά μου.
Καὶ σχίζονταν ἀπὸ οἶχτο ἡ καρδιά μου
Γιὰ τὰ δέντρα ποῦ πέθναν χωρὶς τὸν ἥλιο νὰ γνωρίσουν.

Ὅταν διέκρινα τὸ γλαυκὸ φῶς,
Τὸ αἰώνιο κι' αἰώνιο φῶς
Τῆς Γνώσης.

Πῶς ὅλα τότε ὀλόγυρά μου, μοῦ φανήσαν
Ἦσυχα, ὠραῖα καὶ εἰρηνικά !

Πῶς ἡ παγκόσμια πάλη
Μιὰ ἁρμονία μοῦ ἐφάνη !

Πῶς ἐνοιώσα τὸ ἄπειρο τῆς ἐκτασεως !
Πῶς ἐνοιώσα τὸ ἄπειρο τοῦ χρόνου !
Καὶ τὸ μηδὲν τοῦ πόνου μου
Πῶς μέσα στὸ ἄπειρο ἐχάθη !

Καὶ πῶς ὅλα εἶναι ὀρισμένα,
Ὅρισμένη κάθε σκέψη μου, κάθε κίνησή μου,
Ὅρισμέν' ἡ στιγμή ποῦ θάθελα νὰ τὴ διαωνίσω,
Κι' ὀρισμέν' ἡ στιγμή ποῦ θάθελα νὰ τὴν ἐκημενίσω !

Τὴν ἡδονὴν νὰ ζῶ μέσα στὸ Πᾶν
Τὴν ἡδονὴν νάμαι τὸ Ἐνα
Τὸ Ἐνα ποῦ συγκροῦεται μὲ τὸ Πᾶν
Μοῦ τὴν δίδαξες, ἐσύ, ὦ Ἐπιστήμη !

Ἀντίκρουσα ἔτσι μὲ θάρρος περισσότερο
Τῆς φύσης τὰ φαινόμενα τ' ἀποκαρδιωτικά,
Τῆς ἱστορίας τὰ γεγονότα τ' ἀπογοητευτικά,
Καὶ ἀπὸ τότε στὸν ἥλιο ποῦ δύνει
Δὲν εἶδα πιά τὴν καρδιά τῆ ματωμένη
Ποῦ στάζει ἀπάνω στὴ φτωχὴ μας γῆ,
Μόν' εἶδα τὴ βροχὴ ἀπὸ χουσάφι
Ποῦ ποτίζει τὸ δέντρο τῆς ζωῆς.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, 1916.

Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΣΑΚΗΣ

ΑΔΥΝΑΜΙΑ.

Περνᾷ τὴ ζωὴ του ὅπως τὴ θέλησε,
κι' ὅμως αἰσθάνεται μιὰ λύπη...
Γιατί; δὲν εἶν' αὐτὸ ποῦ γύρευε,
μὲ τόση θέρμη τόση ἀγάπη;

Φαίνεται θὰ τοῦ λείπει κάτι.
Ἄδικα τὸν καιρὸ του ἔχασε,
γιατὶ νά, ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ πῆ,
— «ἡ πολυπόθητη γαλήνη νάτη!»

Μὲ τ' ἄγνωστο σὲ τραβῆξε ἡ πόλη,
σὲ θάμπωσαν πολὺ τὰ μεγαλεῖα,
γύρισε στὶς ἀκρογαλιές σου πάλι,
γιὰ νὰ ξαναύρης τὴν πρώτη σου ἡσυχία.

Σκῦψε στὸ γραφτό σου, φύγε σὰν τρελλός,
καὶ σῦρε ναύρης τὸν κόσμον τὸ δικό σου.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ.

Κοντὰ σου δὲ θάρθῳ σὰν ἄλλους γὰ νὰ κλάψω,
μῆτε γὰ νὰ περάσω ἐφήμερες εὐχάριστες στιγμές.
Θάρθῳ σὰν σ' ἐκκλησιὰ ἓνα κερί ν' ἀνάψω,
σβύνοντας τὴ λαχτάρα μου στὶς ἀκροποταμιές.

Κοντὰ σου δὲ θάρθῳ ἀπὸ φόβο στὴν ἀλήθεια,
μῆτε γιατί ἀηδίασα τῆς πόλης τῆ ζωῆ.
Ὁ πόνο δὲν ἐρώλιασε στ' ἀντρίκια μου τὰ στήθια
θέλω ν' ἀκούσω τῶν δεντρῶν τὴν ἀγρία βοή.

Θέλω γὰ κάμποσον καιρὸ, τὸν ἑαυτό μου νὰ ξαναύρω,
κι' ἂν ἴσω ἀπὸ τὴ λέπρα τῶν ἀνθρώπων γιαιτροντῶ,
θὰ γύρω ξενουαστος στὴν ἀγκαλιά σου ὃ φύση,
καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἄλλοτε θὰ ξομολογηθῶ.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ.

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΠΙΝΙΟΣ

Η ΜΟΙΡΑΙΑ.

Ἀπόψε, κάποιοι; λύπησε τὴ σύντροφον Χαρά μου
καὶ τὸν γυρεύουμε μαζί μὲς τὶς πτυχές τῆς νύχτας
στὰ κορινθόρια τὰ μακρονά, μὲς τὰ κομψὰ σαλόνια
καὶ μὲς τὰ κίοςια τὰ πλεχτά ποῦ ἡ Σιωπὴ ἀγρυπναίει.
— Νὰ εἶνε Σκέψη ἄραγε; — ἡ φίλη μου φρωταίει —
ἡ ῥόδο ὅπου ξέχασα νὰ τοῦ χαμογελάσω,
τῆς μνήμης κρύφιο μυστικὸ ποῦ ζήτησα νὰ κοῦξω
νὰ μοῦ εὐφράνη τὴν ψυχὴ πρωτοῦ μελαγχολήσω;
Μὲ προσοχὴ ἀνοίξαμε τὴ θύρα τῶν Ἄγνωστων
μὰ τρόμοι μᾶς ἐξώσανε στὸ ἄφωτο δωμάτιο
γιατὶ σκοινιάφ' ἀπαλὰ σὲ πεπλομένους ἴσκιους
καὶ στὰ φτερά κάποιων ψυχῶν ποῦ στοιχομένε; στέκων.
Ὅταν τὰ μάτια ἀπληστω τὰ σκότη διαπεράσαν
εἶδαν χελάκι' ἀέρινα σὲ στάση: «γιὰ νὰ σμιζοῦν»
πίσω σὲ ῥόδον πέταλλα ἀνήδονων, ζουμένα,
λεπτῶν, σὰν ἄγρες ἱριδος πρὶν ἀποσυντεθοῦνε.
Κι' εἶδανε μπράτσα σάφικα καὶ δάχτυλα γραμμένα
πλασμέν' ἀπὸ τὴν αἰσθήση θεοῦς γὰ νὰ χαϊδεύουν
μὲ πεταλοῦδες βουσσινιές στὰ νύχια ζυγασμένες
ποῦ εἶχαν ἔκφραση καρδιᾶς πρὶν πάψη ν' ἀγαπή.
— Φίλε, δὲ βλέπω τίποτα ἐδῶ νὰ φέρνη λύπη,
τὰ θελχτικά αὐτὰ στοιχὰ μοιάζουν τὰ ὄνειρά μου
νοιώθῳ ἡ ὀπτασία τους ὅτι μὲ πλημμυρίζει
χωρὶς τὴ θλίψη τῆ βαρῆ νὰ εἰμποροῦν νὰ διώξουν.
Τὰ πάρα σὰν ξετάσαμε, περάσαμε στὸν κῆπο,
μὰ στ' ἄστρα νυχτολούλουδα τρέμοντα; σταματᾶμε
— Πρόσεξε — λέει ἡ χαρά — ἡ ἄμωμη Λευκότη
νὰ σοῦ ζαλίση δύναται τῆς αἰσθήσης τὰ φρένα.
Στὸ κίοςκι τὸ ἀπόκρυφο μ' ἐγκρίτεια τραβᾶμε
κι' ἐκεῖ χυμᾶν τ' Ἀρώματα νὰ μᾶς ἀποναρκώσουν
μὰ ἐμεῖς σφιχτά, σὰ Νύμφιοι, πιασμένοι ἀπ' τὸ χέρι
ψάχνουμε γὰ τὸν ἔνοχο στοῦς μυστικῶς κρυψῶνες.
Ξάφρον — νυχτὸς Βασίλισσα — στὸν καλαμένιο θρόνον
νὰ κάθεται εἶδαμε θαμπή, γυναίκα; σιλουέτα
ὅπου βαρῆ στὸ βλέμμα τῆς εἶχε τὸ «φρευγαῖο»
καὶ στὸ ὄχρό τῆς πρόσωπο τὴν ἔκφραση «χιμαίρας».
Εὐθύς, μόλις ἐνοιώσαμε τὴ θέενα Ἐκείνη
ἀντὶ νὰ τήνε δραζοῦμε, τῆς δώσαμε τὸ χέρι,
μὲ πόνο τὴν κυττάξαμε, τὴ βάλουμε στὴ μέση
καὶ σεφανίσουμε κι' οἱ τρεῖς μὲ μιὰ θλιμμένη γλῶσσα.

ΚΑΤ' ΕΡΟ.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ:

STÉPHANE MALLARMÉ :

ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ.

Τοῦ Γαλαζίου τοῦ αἰώνιου ἢ ἤρεμ' εἰρωνία,
Ράθυμα ὁμορφῆ σάν τὰ λουλούδια, βαραίνει
Τὸν ἀδύναμο ποιητὴ πὸν τὴν ἀξία του καταριέται
Ἐνάμεσα σὲ μιὰν ἄγони ἀπὸ πόνους ἔρημο.

Μὲ τὰ μάτια κλειστά, ξεφεύγοντας, τὸ νοιώθω πὸν κοιτάζει,
Μὲ τὴν ἔνταση ἑνὸς ἔλεγχου πὸν καταθλίβει,
Τὴν ἀδεια μου ψυχῆ. Νὰ πάω πού; Καὶ ποιὰν ἄγρια νύχτα,
Κουρέλια, στὴν ἀλγεινὴ τούτη περιφρόνηση νὰ ρίξω;

Ὅμιχλες, ἀνεβείτε! Τὶς μονότονες στάχτες σας ρίξετέ τις
Μὲ μακρὰ θαμποκούρελα στοὺς οὐρανούς
Ποῦ θὰ πνίξει τὸ μολυβόμαυρο τῶν χυνοπώρων βάλτο
Κι' ἓνα μεγάλο χίστετε σιωπηλὸ πλαφόν!

Καὶ σὺ, ἀπὸ τὰ ἔλη τῆς Λήθης ἔβγα καὶ μάζωξε
Στὸ διάβα σου, τὰ ὄχρα καλάμια καὶ τὸ βοῦρκο,
Ἐγαπημένη Ἄνια, μὲ κουρασμένο γιὰ νὰ σφραγίσεις χέρι
Τὶς μεγάλες μαβιὲς τρύπες πού, κακόβουλα, φτιάχνουν τὰ πουλιά.

Ἄκόμα! Δίχως νὰ παύουν οἱ θλίβερές καπνοδόχες
Ἄς καπνίσουνε, κι' ἀπὸ καπνιά μιὰ ταξιδεύτρα φρυλακί,
Μέσα στὴ φρίκη τῶν μαύρων ἰχνῶν της, ἄς σβύσει
Τὸν ἥλιο πού, κίτρινοπός, στὸν ὀρίζοντα ξεψυχάει!

Ἀπέθανε ὁ Οὐρανός.— Πρὸς σένα, ἔρχομαι! ὦ! ἔλη δῶσε
Τῆς Ἄμαρτίας καὶ τοῦ σκληροῦ Ἰδανικοῦ τὴ λήθη
Στὸ μάρτυρα πὸν ἔρχεται νὰ πάρει μερικὸ στὴ στρωμνὴ
Ὅπουχαι πλαγιαίνει τὸ καλότυχο κοπάδι τῶν ἀνθρώπων,

Γιατὶ θέλω, ἀφοῦ πιά τὸ κεφάλι μου, ἀδειασμένο
Σάν τὸ βάζω μὲ τὸ φτιασιδί πὸν κοίτεται στὰ πόδια ἑνὸς τοίχου,
Στερήθηκε τὴν τέχνη νὰ στολίζει τὴν ὀλολύζουσαν ἰδέα,
Πένθιμα νὰ χασμιέμαι πρὸς ἓνα σκότεινο πεθαμὸ...

Μάταια! Τὸ Γαλαζιο θριαμβεῖ κι' ἀκούω το πὸν τραγουδαίει
Μέσ' στὶς καμπάνες. Ψυχὴ μου, γίνεται φωνὴ
Γιὰ νὰ μᾶς φοβίσει πὸ πολὺ μὲ τὴ σκληρὴ του νύχτα,
Κι' ἀπ' τὸ ζωντανὸ μέταλλο σὲ μαβιοὺς βγαίνει χαιρετισμούς!

Κυλᾶ μέσ' στὴν ὀμίχλη, παλαιῖκό καὶ διαπερνάει,
Ἴδιο σίγουρο σπαθί, τὴν ἔμφυτὴ του ἀγωνία.
Ποῦ νὰ κρυφτῶ μέσ' στὴν ἀνώφελη καὶ κακὴν ἀνταροία;
Βρυκολάκιασα! Τὸ Γαλαζιο! Τὸ Γαλαζιο! Τὸ Γαλαζιο! Τὸ Γαλαζιο!

Poésies Complètes.

PAUL VERLAINE :

Η ΑΠΟΥΣΙΑ.

Ἄλλες δεκαπέντε μέρες καὶ πάνω ἀπὸ ἕξη βδομάδες
Κι' ὅλας!... Βέβαια πού, ἀπ' ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ἀγωνίες
Ἡ σκληρότερ' εἶνε νὰ βρῖσκεται κανένας μακρὰ...

Γράφεις καὶ λές: «πόσον ἀγαπιούμαστε», φροντίζεις
Ν' ἀνσπολεῖς κάθε μέρα τὴ φωνή, τὰ μάτια, τὶς κινήσεις
Τοῦ ὄντου πὸν εἶν' ἢ εὐτυχία σου, καὶ μένει
Γιὰ ὄρες, νὰ μιλάς κατάμονος μ' ἐκείνην ὅπου λείπει...
Μὰ ὅ,τι σκέφτεσαι κι' ὅ,τι νοιώθεις
Κι' ἀκόμα ἢ κούβεντα σου μὲ τὴν ἀποῦσα, ἐπιμένουν
Νὰ σοῦ δείχνουντ' ὀχρισμένα καὶ λυπητερά πιστά...

ὦ! ἡ ἀπουσία! τὸ φοριχτότερο ἀπ' ὅλα τὰ κακά!
Νὰ παρηγοριέσαι μὲ φράσεις καὶ μὲ λόγια,
Νὰ ζητᾶς ἀπ' τ' ἄπειρο τὸ θλίβερο τῶν σκέψεων σου
Ὅ,τι θὰ μπόρει νὰ σὲ δροσίσει, κουρασμένες ἐλπίδες,
Καὶ νὰ μὴν ἀνασύρεις παρὰ πίκρες κι' ἀηδίες!
Ἄπέ, νά, διαπεραστικὴ καὶ κρῦα σάν τὸ σίδηρο,
Ταχύτερη ἀπὸ τὰ πουλιά κι' ἀπὸ τὶς σφαῖρες,
Κι' ἀπ' τὸ νοτιὰ στὴ θάλασσα καὶ τοὺς θυμούς του,
Φέροντας στὴ σουβλερὴ μύτη της, ἐν' ἀλάθειτο φαρμάκι,
Ποῦ ἔρχεται, μὲ τὰ βέλη ὅμοια, ἢ Ἐποψία,
Γέννημα τῆς συχαμερῆς κ' οἰχτροῆς Ἀμφιβολίας...
... Νὰν' ἀλήθεια; ἐνῶ στὸ τραπέζι μου γυρμένος
Διαβάζω τὸ γράμμα της μὲ δαιμονομένα μάτια,
Τὸ γράμμα της πὸν ὀλόκληρο εἶνε μιὰ γλυκεῖα ὁμολογία,
Μὴν τυχόν καὶ παραδίνεται ἀπὸ τὴν σὲ ἄλλες ἀσχολίες;...
Ποιὸς ξέρει; Ἐνῶ γιὰ μένα, ἐδῶ, μονότονες κι' ἄργες
Κυλοῦν οἱ μέρες, σάν ἓνας ποταμὸς μὲ τοὺς ξεροὺς τοὺς ὄχθους,
Ἴσως τὸ τόσον ὄρατο ἀγεῖλι της νύχαι χαμογελάσει;
Ἴσως νὰ εἶνε πολυχαρούμενη καὶ νὰ ξεχνάει;...

...Καί, μελαγχολικός, τὸ γράμμα της ξαναδιαβάζω...

La Bonne Chanson.

RENÉ GHIL :

ΟΤΑΝ ΕΡΧΟΜΟΥΝΑ ΤΗ ΝΥΧΤΑ...

"Όταν ἐρχόμουνα τὴ νύχτα, ἀργά,
τ' ἀστέρια εἶχαν σβύσει :
ἄ ! γιατί νὰ μὴν ἔβγουν ρόδα
στερνά, στῆς ἀνίας μου τὴν τριανταφυλλιά
κ' ἡ ἐρωμένη μου νὰ μὴν πεθάνει
κάποια μεσάνυχτα, μέσ' στὴν ἀγάπη της γιὰ μέ.

Ἀκούγοντάς με νὰ κλαίω δυνατὰ
στὴ νύχτα τὴν ψηλότερη τῆς γῆς,
τ' ἀηδόνι ἀρνιέται νὰ σοπάσει :
κι' αὐτό, γιατί νὰ μὴν εἶνε κάλλιο ἐγώ
κ' ἡ ἀγαπητικιά του νὰ τὸ γελάσει,
κι' ἀπ' τὸν καιμὸ του νὰ ψοφήσει στὴ φτελιά...

Σὰν ἐρχόμουνα τὴ νύχτα, ἀργά,
εἶχανε τ' ἀστέρια σβύσει :
νὰ τῆς πείς, γλυκειά μου μητερούλα
πὼς σὲ κάθε ἀνοιξὴ ἀγαπάει τὸ πουλί...
Μὰ νὰν τὰ θάψεις ὅλα μέσ' στὴ γῆς,
τὴ μόνη μου ἀγάπη καὶ τὰ εἴκοσι μου χρόνια.

Dire du mieux : Le vœu de vivre.

HENRI BARBUSSE :

ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ.

Ἡ λεπτότητα του μὲς ἐνάψει.

Ἀδερφή μου, ὅταν γελάς, ὅλοι πιστεύουν
Πὼς εἶν' ἡ ψυχούλα σου στὴ γῆς...
Ὅμως ἐγὼ τὸ μυστήριό ἀντικρύζω τὸ μεγάλο
Ποῦ στοῦ εἶνε σου τὸ κατῶφλι μὲ θαμπώνει !

Τὸ χαμόγελο εἶν' ὅ,τι κανένας δίνει !
Μιά ψευτιά πού κάποτε βγαίν' ἀληθινή,
Εἶνε στὰ ὄμορφα μυστικά σου μάτια,
Τ' ἄλλο τὸ χᾶδι, μ' ὅλο ποῦν' καλό.

Θᾶπρεπε τόσο, βασιλικὸ ζευγάρι,
Παλληκαρίσια, στὴ φαρδιά τὴ στράτα
Νὰ διαβεῖς ἀνάμεσα στὴ λάμψη τῆς σιγῆς
Καὶ τὴ συχασιά τοῦ κακοῦ, τὴ σοβαρή !

Ὅσῳσὸ τὸ φωτεινὸ τὸ γέλιο σου
Ἡ ἀγνόητα μας θὲ νὰ μείνει.
Θὰ εἶνε στὴν αἰωνιότητα ἐντός,
Ἡ ἀόριστη προσευχή μας κ' ἡ φτωχή.

Ἡ πίστη μας κ' ἡ προσευχή μας,
Καί, στὴν ἐκκλησιά μας, ἡ ματιά σου
Θᾶνε ἡ καθαυτὸ εἰκόνα
Τοῦ στόματος σου πού μὲ συλλογιέται.

Ὅστερ' ἀπὸ τὴν κάθε μεταμόρφωση,
Ὅταν τὸ βράδυ θὰ εἶν' ἡ λησιμονιά,
Θὰ βλέπω τ' ὄχριασμένο σου τὸ γέλιο
Νὰ μένει ὡς τὸ μόνο πρᾶγμα.

Ἔως τὴ στιγμὴ τὴν ξεκουράστρα
Ποῦ, ἤρεμος, μέσ' στὰ χαμένα σου τὰ χέρια,
Στ' ὄνειρο τῶν δρόμων μας, τὸ γέριχο,
Ἄπλᾶ, σὰν ἕνας διαβάτης θὰ περάσω.

Pleureuses.

ÉMILE VERHAEREN :

ΣΤΟ ΒΟΡΡΙΑ.

Δύο γεροναῦτες τῆς Βόρειας θάλασσας
Μιά χυνοπωρινὴ βραδεία, γυρίζαν
Ἀπὸ τὴ Σικελία καὶ τὰ βασιλικά νησιά της
Μ' ὀλόκληρο φορτίον ἀπὸ Σειρήνες
Στὸ καράβι τους.

Περήφανα χαρούμενοι, ζυγῶναν τὸ λιμάνι τους
Ἀνάμεσ' ἀπὸ τὶς δολερὲς ὀμίχλες,
Περήφανα χαρούμενοι πρὸς τὸ Βορριά τραβοῦσαν,
Μὲ σύντροφο τὸ μονότονο καὶ πένθιμον ἄερα,
Ἐνα βραδάκι θλίβερο καὶ χυνοπωρινό.
Ἀπὸ τὸ μῶλο πέρα, οἱ νησιῶτες
Τοὺς κοίταζαν, ἀκίνητοι σὲ ὅλα :

Στά σκοινιά τὰ τραβηχτά ἐπάνω στά κατάρτια,
Οἱ Σειρήνες, βουτυγμένες στο χουσάφι,
Σάν ἀμπελους συστρέφαν
Τις γραμμές,
Τὰ φείδια τοῦ κορμιοῦ τους.

Κ' οἱ ἄνθρωποι σωπαίνανε, μὴν ξεύροντας
Τί ταν ὁποῦ τοὺς ἔρχονται ἀπὸ τὸν πόντο πέρα,
Σ' ὀμίγλες μέσα·
Τὸ καράβι ἐπλεε ὡσάν πανέρι ἀσημένιο
Γεμάτο σάρκα, φρούτα καὶ σαλευτὸ χουσάφι
Ποῦ προχωροῦσ' ἐπάνω σὲ φτεροῦγες ἀπὸ ἀφρό.

Τραγουδοῦσαν οἱ Σειρήνες
Στά σκοινιά τοῦ καρabiοῦ,
Μὲ τὰ μπράτσα τ' ἀπλωμένα ἴδια λύρες,
Καὶ τὰ στήθια σηκωμένα ὡς φωτιές·
Οἱ Σειρήνες τραγουδοῦσαν
Μπροστά στο ταραγμένο βράδυ
Ποῦ θέριξ' ἐπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα τὰ φώτια τῆς ἡμέρας·
Τραγουδοῦσαν οἱ Σειρήνες
Μὲ τὸ σῶμα τους τριγύρω στά κατάρτια,
Μὰ οἱ ἀνήξεροι καὶ σιωπηλοὶ νησιῶτες,
Δὲν τις ἀκοῦγαν τόσο διά.

Δὲν ἀνεγνώρισαν οὔτε τοὺς φίλους τους
— Τους δύο ναύτες — οὔτε τοῦ νησιοῦ τους τὸ καράβι,
Μήτε τοὺς φλόκους, ὡς καὶ τὰ πανιά
Ποῦχανε οἱ ἴδιοι ράψει·
Δὲν καταλάβαν τίποτ' ἀπ' τ' ὄνειρο τὸ μέγα
Ποῦ μάγευε τὴ θάλασσα μὲ τὰ ταξιδιά του
Ἄφοῦ δὲν ἦταν ἡ ἴδια ἡ ψευτιά
Ποῦ στο χωριό τους εἶχαν μάθει·
Καί, πλαί στο μῶλο, τὸ καράβι
Διάβηκε, μὲ τὴν ὁμορφιά του θέλγοντάς τους,
Δίχως, μέσ' ἀπὸ τίς κλιματαριές, κανείς
Νὰ δρέψει τὰ φρούτ' αὐτὰ τὰ σάρκινα καὶ τὸ χουσάφι.
Les Vignes de ma Muraille.

FERNAND GREGH :

ZQ ...

Μπήκα στὴν ἀνεμοζάλη τῆς ζωῆς...
Τρέμ' ὀλόκληρος, εἶμ' ἄγριος, τσακισμένος, τρυφερός, νευρικός·
Εἶμαι γεμάτος λύρες, ἐπιθυμιές καὶ πόθους,
Θύμησες, ἐλπίδες, φθόνους...

Δὲν ξέρω πιά τί θέλω·
Σκοντάφτω στά βάσανα τῶν δρόμων ποῦ ἀκλουθῶ.
Νοιώθω ἀβέβαιος, σκόρπιος, διάφορος, πολλὸς...
Ἄν εἶμ' εὐτυχῆς δὲν ξέρω :
Ζῶ.

Ἄγαπῶ, καὶ πὼς ἀγαπῶ δὲν ξέρω :
Ἄναρριγῶ, φοβοῦμαι, σὰ νὰ μοῦ εἶχαν κάνει μάγια.
Ἄγαπῶ τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια, τὰ χαδιάρικα καὶ μεταξένια,
Τὰ πότε σοβαρὰ ἢ γελαστά,
Ποῦ κάνουν, ὅταν κλειοῦνε, τὰ τοίνουρα τους μὰ σκιά
Τόσο γλυκεῖα ποῦ κι' αὐτὴ φαντάζει νάνε βλέμμα·
Ἄγαπῶ ἓνα μοσκομυρισμένο στόμα, ἓνα στόμα δροσερό,
Μαλλιά ποῦ κυμματίζουνε, λεπτὰ σὰ μιά καπνιά,
Ἐλαφριά δαχτύλια ὁποῦ γελᾶ βαρύτερη πετροῦλα.
Καὶ δὲν πασχίζω πὼς ἀγαπῶ νὰ μάθω,
Πὼς ἀγαπιέμαι :
Ἄγαπῶ.

Θέλω τὴ δόξα, καὶ δὲν ξέρω
Καλὰ-καλὰ ἂν τὴν ποθῶ·
Σκέφτομαι καὶ τίς σκέψεις μου γράφω
Μὲ λέξεις ἀναποφάσιστες καὶ δειλιασμένες.

Νοιώθω τοὺς στίχους μου κάτ' ἀπὸ τὸ μέτωπο μου :
Ἄν θὰ μοῦ ἐπιζήσουν δὲν γνωρίζω,
Λέγοντας τους ἐνθουσιάζομαι κι' εὐχαριστιέμαι·
Βουβὴ νὰ μείνει ἡ φωνή μου δὲν μπορεῖ.
Ἄγνοῶ ποιητῆς ἂν εἶμαι :
Τραγουδοῦ.

Ζῶ, τραβῶ στῶν ἄψυγων τὸ δρόμο :
Ἄσκημα, καλὰ, δὲν ξέρω,
Γιατὶ συχνὰ ἂν μὲ χαδεύουν
Μ' ἔχουν πληγώσει πιὸ συχνά.
Μ' ἄρέσουν ὁ Ἰούνιος κι' ὁ Δεκέβρης, τὰ ρόδα καὶ τὰ κηπαρίσσια,
Οἱ ταπεινοὶ γκριζοὶ λοφίσκοι, τὰ ψηλὰ μαβιά βουνά,
Τῆς θάλασσας ὁ σάλος, τοῦ Παρισιοῦ τὸ βουητό...
Ἄσκημα, καλὰ, δὲν ξέρω :
Ζῶ, διαβαίνω, τ' ἄψυγ' ἀγαπῶ.

Τραβῶ ἀνάμεσα στοὺς ἄντρες καὶ γυναῖκες,
Καὶ κάτ' ἀπὸ τὰ μέτωπα, ἐντὸς στά βλέμματα, θωραῶ τίς ψυχές
Ποῦ γλυστοροῦν κοπάδια, μπρὸς στά εὐχαριστημένα μάτια.
Ὁ κόσμος μοιάζει μὲ πέταγμα πουλιῶν σκιᾶς ἢ φλόγας
Ποῦ νὰ διαβαίνουν θ' ἄβλεπα πάν' ἀπὸ τίς βουνοκορφές...

Οἱ ἄντρες μούκαναν κακό, νὰ κλαῖνε τίς γυναῖκες εἶδα
Ἄγαπῶ αὐτοὺς τοὺς ἄντρες μὰ καὶ τίς γυνὲς αὐτές :
Ζῶ.

— Καὶ θὰ πεθάνω, ἀργότερα, ἀργὰ πολὺ ἢ γλήγορα :
Δὲν ξέρω.
Θὲ νὰ τραβήξω ἴσως
Πρὸς τ' ἄγνωστο, ἔκει κάτω, πέρα ἐκεῖ,
Σὰν ἓνα πουλί πού, μεθυσιμένο, ἀπ' τὸ παράθυρο πετᾷ !
Θὲ νὰ τραβήξω ἴσως
Στ' ἄγνωστο τὸ μυστηριώδες, πέρα ἐκεῖ,
Στοῦ Θεοῦ τὸ μεγάλο ἥλιο νὰ ξαναγεννηθῶ !
Ἄγνωτῶ.

Ἡ νὰ σύρω μπορεῖ γιὰ ὕπνο καὶ γιὰ πάντα νὰ σαπίσω
Κάτ' ἀπὸ λίγα πόδια χῶμα,
Πέρ' ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τὸν οὐρανό, τ' ἀγαπημένα μάτια,
Στὴ νύχτα τὴ φαρμακερῆ.

Μὰ θάχω προτοῦ γνωρίσει τὴ θερμὴ γέφυρ τῆς ζωῆς :
Θάχω στὸ μάτι μου μέσα καθρεφτίσει,
Στιγμιολίτσα θαμπωμένη,
Τὸ μεγάλο αἰώνιο φῶς.
Μὰ θάχω χαρὰν ὠραία στὸ μεγάλο ἄγιο δεῖπνο...
Τί παραπάνω νὰ ἤθελα μποροῦσα :
Θὰ ἔχω ζήσει
Καὶ θὰ πεθάνω.

Les Clariés Humaines.

FRANCIS VIELÉ-GRIFFIN :

ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ.

Πίστενε : Θάνατος ἢ Ζήση τί σὲ νοιάζει,
Μέσα στοῦ ἔρωτα τὴ ζάλη :
Δέου μὲ τὴ δυνατὴ ψυχὴ σου :
Νύχτα ἢ μέρ' ἂν εἶνε, τί σὲ νοιάζει :
Γιατὶ ὄνειρατα πλατειὰ θὰ μάθεις,
Τὸ μοναδικὸν ἂν ξέρεις νόμο :
Κάτ' ἀπὸ τ' ἄστρα νύχτα δὲν ἐπάργει,
Κι' ὄλ' ἢ σκιὰ τοῦ κόσμου εἶν' ἐντός σου.

Ἄγαπα : Ντροπὴ ἢ Δόξα τί σὲ νοιάζει
Ἐσένα, πού ἢ σειρὰ σου ἤρθε :

Τραγοῦδα μὲ τὴ δυνατὴ φωνή σου
Τὸ μήνυμα βποιας ἀγάπης'
Τὶ θὰ ψάλλεις τῶν μεγαλόπρεπων τὸ ἄσμα
Ἄν τὴν ἐσώτερη συγκίνησι σου δείξεις :
Καταστροφὲς μοιραῖες δὲν ἐπάρχουν,
Κι' ὄλ' ἢ ἦτα εἶν' ἐντός σου.
Poèmes et Poésies.

JOSEPH RIVIÈRE :

ΚΑΤΑΝΥΞΗ.

Πληγώνετε τὸ ἐσωτερικὸν ὄνειρο, ὦ χαρές !
Κρούοντας τὸν οὐρανὸν ὡς μιὰ πλατειάνοιχτη σημαία,
καὶ μὲ τίς φωνές σας καὶ μὲ τὰ νταβατούρια σας
καὶ τῶν χωμάτων σας τὸ φεγγοβόλημα,
ταράζετε τὴ λυπητερὴ τῶν δακρύων μας πηγῆ.

Γέλοια καλόχη, πού τραγουδάτε
στὸν ἥλιο μέσα καὶ στὶς λάμπεις !
Νεαρὲς χαρές
πού ρίχνετε σὲ γοητευτικὴ βροχὴ
τὰ χουσὰ μαργαριτάρια τῆς εὐθυμίας
στὸ σκεφτικὸ τῆς σιωπῆς νερό,
ἀφείστε σὲ λεπτὲς ἁρμονίες νὰ κυλήσουν,
σ' εἰρήνη καὶ σὲ λήθη τοῦ ἔλικου κόσμου,
πέρ' ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ στὸν οὐρανὸ κοντά,
τὰ μυστικὸπάθα τὰ κύματα τὰ φορτωμένα «οὐσιῶδες» !
Ἄπο τὸ περιοδικὸ «Soi - Même».

ΤΡΟΥΛΛΟΙ ΧΑΡΑΣ.

Τὰ δέντρα εἶνε τρουλλοὶ τῆς χαρᾶς
πού ξεδιπλώνονται
σ' ἀνικανοποίητες διαγωνίους
πάνω στὴ σκεφτικὴ τῆς κεφαλῆς μου γλιαρότητα.

Θάθελα τῶν λέξεων νὰ λησιμονήσω τὴν ψευτιά
γιὰ τὴν παιδιάστικη λατρεία τῶν πραγμάτων,
καὶ νὰ τραβήξω στὴ ζωὴ, ὡς στὰ νερὰ πλανιέται
τὸ καρπίτσιο τ' ἀνέμου πού ἀπ' τῶν ρόδων λίνει τὴν καρδιά.

Θάθελα νὰ γεμίσω τῶν ματιῶν μου τὸ τρυφερὸν ὕγρὸ
μὲ τὴ ρυθμισμένη τὴ σκιὰ στὴ μουσικὴ τῆς νειότης
καὶ νὰ σμιζῶ μέσ' στ' ἄπειρο τὸ θεώρατο καὶ τὸ φωτεινὸ
τὸ ρυθμὸ τοῦ αἱματός μου μὲ τοῦ ὄνειρου τὴν ὀρμή.

ΟΝΕΙΡΕΥΕΣΑΙ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝ.

Όνειρεύεσαι για μέλλον, σκέφτεσαι τὰ περασμένα
πὸν σὲ διαπερνῶν
ὅταν στοῦ παραθυριοῦ σου τὸ πεζοῦλι
αὐτὸ ἢ ματιὰ τῆς κυριακοστολισμένης μέρας.

Δὲν ἔζησες ποτέ σου, ἐσύ, ἀφοῦ δὲν πιάνεις
τὴ λατρεμένη τὴ στιγμή
πὸν κυλᾷ καὶ χάνεται, ὡς σβύνεται τὸ βῆμα
τοῦ στρατοκόπου, σὼν ἄμμων τὴν κινάμενη καρδιά...

Πέρασεν ἡ ὥρα, πὸν τὰ γόνατα λυγοῦσες
γιὰ τὴ μυστικὸπαθὴ λατρεία τῆς γυναίκας
μπαρὸς στὴν ὁποίαν ἀναβᾶν τῆς ψυχῆς σου τὰ κερυά.
Πέρασεν ἡ ὥρα τῶν τρελλῶν τῶν ὕμνων
πρὸς τὴν ὑπερφυσικὴ γυναίκα
πὸν ἀθάνατη ποθοῦσες καὶ ὀνειρευόσουν θεία.

Δὲν εἶνε παρὰ ἓν ἄνθος ἀνάμεσα στ' ἄλλα τ' ἄνθη
αὐτὴ πὸν διαβαίνει,
μὲ χάρι ντυμένη, μ' ἔρωτα ζυμωμένη.
Δὲν εἶνε παρὰ λουλουδι πὸν ἡ εὐωδιά του
τ' ἀγεῖλι σου καίει
καὶ κάνει τὴ θέρη σου νὰ βογγάει,
πιασμένη στὴ θύμησι προσώπων πεθαιμένων.

Δὲν εἶνε παρὰ ἓνα σάρκινο λουλουδο πὸν τὰ πέταλα του,
ἀνοίγονται στ' οὐρανοῦ τὸ μαβὶ χᾶδι
καὶ πὸν τὸ δέρμα του, τὸ τριανταφυλλὶ καὶ τὸ μελένιο,
ἀναρριγᾷ ὅταν τὸ φῶς τὸ διακοσμῆτικὸ
τὸ στολίσει
ἀπ' τὸ δουλεμένο χᾶδι ὅπου λαμποκοπᾷ σκιὰ
ὡς στὸ χρυσὸ τὸ ζυλισμένο πὸν φορεῖ στὰ δάχτυλα τῆς.

Σκέφτεσαι τὰ περασμένα, ὀνειρεύεσαι γιὰ μέλλον
κι' ἀφίνεις νὰ περάσει τὴν ἡμέρα πὸν θὰ θαμπώσει
δίχως μιὰ ματιὰ στὸν οὐρανοῦ καὶ νὰ δαγκάσεις τὸ φροῦτο
τῆς στιγμῆς πὸν χάνεται...
Ἄνοιξε τὰ μάτια, ἄνοιξε τὴν καρδιά σου κι' ἄσ' τὸν ὕπνο
πὸν τὴ σάρκα σου βαραίνει κάτ' ἀπὸ τὶς λέξεις ὅπου φέρνει
ἡ ζωὴ εἶν' ἐκεῖ, χτυπητὴ, καὶ τὴν πόρτα σου βαραίνει
μὲ μεγάλες ἠλιάτικες γροθιές...
En passant...

ΚΑ'Ι'ΡΟ-

ΠΑΝΟΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.

ΑΠΟ ΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΡΟΖΑ:

JOSEPH RIVIÈRE :

ΣΤΟ ΒΑΠΟΡΙ.

Τὴν ξανάειδα, στὸ βαπόρι πὸν φωτίζουσε τὰ ζωηρά τῆς μάτια.
Φορεῖ πάντα τὸ γκριζο πανωφόρι τῆς, ἐνῶ στὸ χέρι τῆς κρατεῖ
τὸ τζαντάκι τῆς ἐργασίας μέσα στὸ ὁποῖο κοιμᾶται τὸ κέντημά τῆς.
Ἐνα λεπτὸ χρυσὸ βραχιόλι περιγυρίζει τὴν ἀρχὴ τοῦ λευκοῦ
μπράτσου τῆς.

Σήμερα, δὲ δουλεύει, διαβάζει.

Εἶνε ὠραία, εἶνε νέα. Μαῦρα εἶνε τὰ μαλλιά τῆς, τὰ μάγουλά τῆς
ὠχρά μὰ καὶ τριανταφυλλιά μαζί, καὶ γεμάτα, σὰν ἓνα φρούτο ὠριμο
πὸν ὁ ἄνεμος ἔχει δαγκάσει. Στὰ σκοῦρα μάτια τῆς λάμπουν ἀστέρια.

Γιὰ ποιόνα, τ' ἀστέρια τοῦτα; Σὲ ποιὰ καρδιά θὲ νὰ πέσει ἡ
λάμψη τῶν περιπλανώμενων αὐτῶν ἀστρῶν;

Τὰ χεῖλη τῆς ἔχουνε κλείσει στὸ χαμόγελο.

Θᾶθελα νὰ μισάνοιγε τὸ ὕψος τῆς στόμα στὴν πνοὴ κάποιου ἀνα-
στεναγμοῦ, τὸ νεαρὸ στήθος τῆς νὰ ἐπαλλε ἀπὸ μιὰν ὁμορφὴ ἐπιθυμία.

Κι' ὅμως τ' ἄσπρα χέρια τῆς ἔχουν μιὰν ἡδονόπαθὴ εὐρωστία.
Καλοφτιαγμένα δίχως νὰ εἶνε πρόστυχα. Εἶνε ζωηρά καὶ δυνατά,
γερά, σὰν τὸ παρθενικὸ πάθος πὸν κινεῖ τὴ ζωὴ στὴν ἀσύλληπτη
τροχιά τῆς μοίρας.

ὦ! τὰ χέρια τῆς! Θᾶθελα τὴν ἀγνή δύναμη τους στὸ μέτωπό
μου ἀπάνω, κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη μου θὰν τᾶθελα, θᾶθελα δεμένα τὰ
χέρια μου μὲ τὰ δικά τῆς.

Κάποτε, τὰ μάτια τῆς θαμπώνουν, χαμένα, ἴσως, σὲ κάποιον
ὄνειρο...

Αὐτὴ μόνη τῆς γεμίζει τὸ βαπόρι, καὶ τ' ὁμορφαίνει σὰν ἓνα
λουλουδι ὑπερφυσικό.

Τὴν κοιτάζω, μ' ὀλόκληρη τὴν ψυχὴ μου μέσ' στὰ μάτια μου.

Ὅταν δὲν εἶνε στὴ θέση τῆς, νοιώθω μόνος, καὶ λυπημένος, κι'
ἀπαρηγόρητος, σὰν ἓνα φυτό πὸν βρίσκεται μακριὰ ἀπ' τὸν οὐρανοῦ.

Ποιὰ νᾶνε; Πὸν νὰ πηγαίνει;

Κρύβει ἄραγε τὴν καρδιά τῆς, ἔχει στὴ σάρκα τῆς ἀπάνω, τὴ
μεγαλόπρεπη πληγὴ τοῦ ἔρωτα;

Τὸ βαπόρι, μέσα στὸ γνωστὸ βουητό του, μᾶς ταξιδεύει.

Καὶ τὴν ἀφίνω, μὲ τὴ σουβλερὴ κι' ἐπίμονη θλίψη πὸν μοῦ
εἶν' ἀδύνατο νὰ τὴν ἀκολουθήσω παραπέρα, περισσότερο, γιὰ πολὺ-
πολὺ καιρὸ, καὶ ν' ἀπολάψω ἔτσι τὸ λατρευτὸ μυστήριο πὸν λούζει
τὰ ματόφυλλα τῆς, καὶ τὴ σάρκα τῆς φουντώνει...

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ!

Στὴν πλατεία τῆς Βασιύλλης, στὴν ἄκρη ἑνὸς πεζοδρομοῦ,
ἔχουνε μαζευτεῖ κάμποσοι ἄνθρωποι, μπροστὰ σὲ μιὰ σιλουέτα
χωμένη μέσα στὴ λάσπη, κοντὰ στὸ χαντάκι.

Μιά γυναίκα, και τί γυναίκα!

Μαλλιά σκόρπια, πρόσωπο άναιμο κάτω από μιá λασπωμένη βελέττα, με μάτια ζώον που κυνηγούν και που ή πεθαμένη λάμψη τους ίκετεύει τους διαβάτες, τη μουσκεμένη αναλγησία του ούρανοϋ. Τά χείλη της άναμιασσοϋνε λέξεις, που δέ βγαίνουν.

Όρθή, κάτω άπ' τη βροχή, περισφυγμένη από το κουνάμενο φελόνι της. Όλόρθη, στητή μέσα στα κουρέλια της που βαραίνει ένας γυρος από λάσπη: βρίσκεται σε τούτη τη στάση, στη νύχτα έντός, σαν ένας χριστός που βρίζει και μαστιγώνει, με λιγδιάρικα άστέρια, ή μανιώδικη ταχύτητα των αυτοκινήτων.

Πούθε νάρχεται, μέσα στη θεοσκοτεινή νύχτα που τραντάζουν τά χίλια τσουνχερά λουριά της βροχής;

Ποιά τά κύματα της έλπίδας που έκρουσαν στο μέτωπο της, ποιο το νέον αίμα που έχυσε στις φλέβες της την επιθυμία, κι έκανε την καρδιά της να πλατύνει;

Ποιά ή άγνωστη αυτή, ποιά ή άναγκασμένη τούτη που ή φτώχεια έχει λασπώσει και βρωμίσει, και που όρθώνει τώρα ένα ένοχλητικό σκέλεθρο πάνω στη σκληρή θάλασσα των άδιαφοριών;

Νάνε άραγε κάποια έπιληπτική που ή άρρώστεια δέν της άφίνει ήσυχία, ή κάποια μεθυσομένη από παρήγορο άλκοολ, ή μπορεί άκόμα και να κατάπεσε έτσι στο λιγδιασμένο λιθόστρωτο, στεγνή από δάκρυα, από τη φτώχεια δαγκωμένη...

Είνε όρχή, αδύνατη, τσακισμένη, ως ένα αξιοθρήνητο ξόανο φτιαγμένο έπίτηδες για να διώχνει τά σπουργίτια.

Άδύνατο να μην πεθαίνει τώρα κοντά...

Κι' έπειδής ύπάρχουν άγκάθια κάτω από τά ρόδα, ένα φαγά-νικο σκουλήκι στο φρούτο μέσα, θάθελα να όδηγήσω τη διαλεχτή μου στα σα λ ό ν ι α που όνομάζουν κο σ μ ι κ ά.

Θά μ' εύχαριστοϋσε να την έβλεπα καθισμένη πάνω στα μαξι-λάρια όπου σούρνεται το άρωμα της μόδας, πλάι στις ύμορφες κυρίες με τά κρινένια χέρια και τά ροδακινένια μάγουλα.

Και θάθελα, άδικος έκτιμητής έγώ, να ένώσω το τριμένο στη λάσπη πρόσωπο της, με τά δικά τους, τά βουτυγμένα στο φτιασίδι.

ΣΚΟΤΗ.

Οί δρόμοι είναι μαύροι, καθώς και τά βουλεβάρτα που μέσα τους τρέχουν, σμίγουνε, προσπερνούνται, τά κόκκινα αυτοκίνητα, τά κίτρινα τραμβάγια.

Τά κίτρινα τραμβάγια είναι οί φωτεινές κληματίδες που στεφανώνουν την άπείσια θαμπάδα της νύχτας.

Κλειστά τά παράθυρα, τά σπίτια πεθαμένα.

Στόν όγκο της σκιάς, άνάμεσα από κάποιες γρίλιες, διαφαίνεται, σαν ένα παγωμένο νερό, ή αδύναμη λάμψη των άπαγορευμένων φωτισμών.

Στά πεζοδρόμια άκινήτει ή θλίβερη λιτανεία των ντυμένων άνια προθηκών, των φτωχών προθηκών που πεθαίνουν από μοναξιά.

Μερικές τις φωτίζουνε κεριά. Καντηλέρια άνθίζουν, σαν στο σκιάφωτο των εκκλησιών, κι οί μυστικοπαθες τούτες δεινρότητες φυλάγουν το έγκαταλειμένο έμπόρευμα.

Μόνα τά καφενεΐα φέγγουνε και τά έστιατόρια καίουν: τά μέρη όπου τρώει κανείς και που πίνει.

Ό μάγκος του ταβερνιάρη είναι το τεχνητό καράβι που φευγατίζει για της λησιμονιάς τη χώρα τους ταξιδιώτες που πλήγωσαν οί όδυνηροί δρόμοι της ζωής.

Τά σκότη κατέβηκαν στη Γη για να διώξουν την όπτασία του Θεοϋ.

Κ' ή γη ει' ένας κήπος δίχως λούλουδα που κατέστρεψεν ή καταγίδα, ένας μαύρος κήπος όπου δέν άγγίζει πια τη φτερούγα των ευωδιών ή οκιά που διαβαίνει. Στα σταυροδρόμια είναι φυτεμένη ή σπινθηρόβολη ρομφαία του άγγελου, που αναπληρώνει τον ταπεινό σταυρό του Θεοϋ. Σκεπασμένες φόρμες ύποφέρουν, σκεπασμένες φόρμες κλαίνε, ύπουλες φόρμες σκοτώνουν. Βρῦσες τραγουδούν των δακρύων τον ύμνο, πλατειές χαβούζες συγκινούνται από τη χλαρότητα του αίματος.

Ήρθαν οί μέρες που θριαμπεύει ή δόξα, έφταξεν ή μέρα της δόξας.

Τά σκότη είναι στους δρόμους, τά σκότη είναι μέσα στις ύντες.

Ή γέριχη τριάδα τ' ούρανοϋ δέ φωτολάμπει πια κάτω από τ' άστρα.

Ήρθε το πλήρωμα του χρόνου. Και να που άνάμεσα από τη νύχτα, σα φάρος, καίνε τά νέα σύμβολα: το καφενεΐο, το έστιατόριο, ό στρατιώτης.

Ή άβυσσος άνοίγει, ό θάνατος μεγαλώνει.

Πότε λοιπόν θε νάρθει το φως να σκουπίσει το σταύλο των χοίρων που κλείνει έντός του το πνεύμα.

En passant...

PHILÉAS LEBESGUE :

ΟΤΑΝ ΣΚΥΒΩ ΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ.

Όταν σκύβω στο παράθυρο και βλέπω τη γη γονατισμένη κάτω άπ' τον ούρανό, με τις προσφορές της άνοιξιάντικων μπουκέτων, βλασταριών που σκάνουν, και όλότρεμης πρασινάδας, μιá θρησκευτική συγκίνηση νοιώθω μέσα μου κι ή καρδιά μου μοσκοβολά από άγάπη.

Άνοίγει σαν ένα λουλουδι άλλο, ως προσφορά προς τη μαγιάτικη αύγή. Μά ξάφνου άκούω ν' άνεβαίνει από τά βάθη ένα παρόνο βαρύν και συγκεχυμένο που κυλά μέσα στον όρίζοντα.

Άκούω ν' άλυχτοϋν οί σκύλοι του πολέμου, άκούω να χτυπά το σφυρί του θανάτου, κι ή άγωνία με σφίγγει όλοένα.

Του κάκου σαλεύω, και για ν' άποκοιμήσω τον πόνο μου κρούω τις άγιες καμπανούλες της Δόξας, μάταια άναπολώ το αυστηρό πρόσωπο της Πατρίδας, του κάκου λέω και ξαναλέω στον έαυτό

μου πώς ο Νόμος της Ζωής απαιτεί όπως αιματοωμένες σάρκες συνθλιφτούν μέσα σε ανάληπτες σιαγόνες, πώς οι σκισμένες καρδιές πρέπει να διαλαλήσουν τον κημό τους στους τέσσερις ανέμους και οι βραχνοί λαιμοί να ζαρώσουν από ατέλειωτα άγκομαχητά, για να συναρπάσουν ένα σκληρό θεό που θέλει να γεννηθεί ή ν' αναστηθεί· δεν ξέρω να εμποδίσω τον εαυτό μου από το να υποφέρει μαζί με κείνους που πονούν και τον αισθάνομαι, σαν αυτούς, να είναι ένα φτωχό ζωντανό αντικείμενο που θα επιθυμούσε να δώσει ό,τι δικό του για ένα ιδανικό, μα που τίποτα πια δεν μπορεί να χαροποιήσει.

¹Από το περιοδικό «Soi-Même».

ΣΤΟ ΓΙΟΦΥΡΑΚΙ.

Στο ξυλένιο γιοφυράκι, 'Εκείνη ήρθε κι' έσκυψε. Το κῆμα ήσυχυ βαράει πάνω στις όχθες. 'Ο οὐρανός αφήνει να πέφτουν μέσα στο νερό βαρύτιμα πετράδια κ' ή νύχτα ή τουρτουριάρα, σιγανοκλαίει τυλιγμένη στο γκριζο φόρεμά της.

Στό ξύλινο γιοφυράκι έχει ή κοπέλα άκκουμπήσει.

Γιατί ό άνεμος να φυσάει στο λαγκάδι απάνω τ' αρώματα τούτα των πεθαμμένων ρόδων;

Μήπως γιατί ή γχεσινή καταιγίδα κατέστρεψε τον κήπο;

Μήπως επειδή ή αγωνιώδικη καρδιά των χηρεμένων γυναικών έσμιξε με τη νύχτα πάρα πολλούς θλίβερους αναστεναγμούς;

Μήπως επειδή πάρα πολλά ξέπλεκα παρθενικά μαλλιά, πάνω σε μοναχικά κρεβάτια, μάταια επικαλούνται τὰ δάχτυλα του 'Ερωτα;

Τό νερό κυλά στα πόδια της κοπέλας, τ' ακούραστο νερό που τόσον άόριστα λόγια μουρμουρίζει.

Και να που το ρεύμα σούρνει στο δρόμο του κόκκιν' ανθόφυλλα, σι' αντιφέγγισμα των άστρων σκορπισμένα.

Τρομαγμένη, ή κοπέλα, φέρνει τὰ δυό χέρια της στα μάτια.

Τρέχουν τὰ δάκρυα ανάμεσα από τὰ σφιγμένα δάχτυλα.

Της φάνηκε που είδεν αιμάτινους λεκέδες και στην ευωδιά των πεθαμμένων ρόδων νομίζει που αναπνέει του άρραβωνιαστικού της την ψυχή.

Τώρα, τό κανόνι, μ' όλη του τη δύναμη, αναταράζει τη βιολετιά κουρτίνα του όρίζοντα.

Με βήμα κλονισμένο και με περιλυστή την καρδιά, ή κοπέλα έφυγεν από τό γιοφυράκι.

¹Από τό περιοδικό «La Veilleuse».

PAUL BORNET:

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΥΡΑΣΗ.

"Εχω σήμερα λεπτά ήρεμίας. Βιαστικά, τὰ ρίχνω στη ζυγαριά σας.

'Ο ήλιος είναι λαμπερός, λίγο ζωηρός, άνοιξη τόση όση χρειάζεται για να τραφούν τὰ φυτά. Προχώρει πάντα, μικρή, προς την αισθηματικότητα, προς την καρδιά.

Δυό μέρες έσκέπασα με τιποτένιες κοινοτυπίες ένα άγέρωχο ψέμμα: δίχως επιθυμία για σās, αναμφίβολα, έφύλλαξα τον εαυτό μου άγνό ανάμεσα στις γλυκύτερες προσκλήσεις, για να δεχτώ καλύτερα την πονεμένη σας καρδιά.

Είχατε πει «Υποφέρω».

Με τό μεγαλύτερο σεβασμό για τις έλευθερίες της καρδιάς σας που επιθυμώ έξαιρετική· με σεβασμό για τις έλευθερίες του κορμιού σας που είχονμαι άκατάλυτο· με σεβασμό για τις έλευθερίες του πνευμάτος σας που θέλω χρυσοστολισμένο, ευαίσθητο και χαρούμενο, σās περίμενα, μὴν έλπίζοντας άλλο κέρδος από του να σās είμαι μιá ανακούφιση.

"Αφού γενναιόφρονα σās έδωσα τό κρυφό δώρο που θα σās κρατούσα μυστικό: ό,τι ό καιρός και τὰ ζουμερά γεγονότα μου χάριζαν άσφαλώς, ήθελα τον εαυτό μου καθαρό για να δεχτεί τον πόνο σας, για να σās φανεί άρκετά τρυφερός, για να σās δώσει συγκινημένο φως και ζωή, και... μου φανήκατε κουτή! στεγνή, άναμη, αποβλακωμένη από τις ανανεωμένες βεβαιώσεις, τὰ γελόια πάθη.

Σās είχα νομίσει πολύ άνώτερη· οι γυναίκες δείχνουν πάντα πώς καταλαβαίνουν, πώς γνωρίζουν. Δέν τὰ ξέρετε λοιπόν όλ' αυτά; Δέ θα πεταχτείτε μονομιάς από τη γραφικότητα που δέν είναι παρά προκαταρκτική, προς τό άπλό; προς τη συγκίνηση τη γεμάτη υγεία, την ήρεμη, της όποίας γνωρίσατε τὰ καλά;

"Ελειψα λοιπόν στο πνεύμα σας, στην καρδιά σας, κι' απομακρυνθήκατε τόσο; ός που να ξαναμεταχειρισθήτε την άπρηχαιωμένη φορμούλα;

Δέν είσατε λοιπόν εν γνώσει; Είστε κάτι παραπάνω. Γνωρίσατε επί τέλους για μιá φορά πώς ξέρετε; 'Αγαπίστε, φίλη, αγαπίστε.

Ποιά είν' ή παρηγοριά που θέλετε; 'Αδύνατο να παρηγορηθεί ό έγωϊσμός.

Κοπιάσετε, για να δώσετε νέα ζωή στην καρδιά σας, για τό φωτοβόλο πόνο της, και για τη διανοητικότητά σας.

"Εχω πολύτιμα δώρα να σās κάμω. Θέλετε μιá κουραστικήν εργασία; δώρα ήθικά, μνήσεως δώρα; τη μεθολογία μιās τέχνης; Θέλετε τον πνευματικό πλούτο του τεχνίτη, την παράλληλη του έρωτα χαρά; Κερδίσατε την άγια φωτιά, την πίστη που μεταφέρει από την άγάπη στην κούραση κι' από την κούραση στην άγάπη. 'Αγαπίστε, φίλη, αγαπίστε.

MARCEL SAUVAGE:

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ.

Για τη σάρκα που αναρριγá, την καρδιά που ξυλνάει, καινούργιο πάντοτ' είναι τό τραγούδι του έρωτα. "Ω γυναίκα, ό θηλυκό, τό αιώνιο τραγούδι.

Για την πληκτροστοιχεία των νεύρων καινούργιο είναι πάντα τό τραγούδι τό γλυκύτατο και τό σκληρό που ανατριχίλες σκορπάει.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ. (*)

Κανένας δὲν εἶπε τὴ μεγάλη συγκίνηση καὶ κανένας ποτέ, πρὶν ἀπὸ μένα, δὲν ἀγάπησε. Ὡ γυναίκα, ὦ ἐρωμένη μου, μὲ τὰ φιλιὰ μας ὅλα τὰ ῥίγη ἄς ξυπνήσουμε, σὰν μελισσοκοπάδια.

Τὸ ὄ,τι ἀνεβαίνει ἀπὸ τῆς σκέψης μου τὰ βάρη, εἶν' ἕνας ὀλόκληρος κόσμος τὸ ὄ,τι ἀνεβαίνει ἀπὸ τῆς σάρκας μου τὰ βάρη, κ' εἶν' ἡ αὐγὴ γιὰ τ' ἀνοιγμένα μου τὰ μάτια.

Ὡ γυναίκα, ὦ ἐρωμένη μου, θέλω τὸ φῶλο σου νὰ ὑμνήσω, ὡς μιά φωλιὰ πρασιναδάς ποῦ πάλει στὸ τρίστρατο πάνω τῶν κλαδιῶν.

Ὅμως μείνε, ὦ ἐρωμένη μου πάνω στὸ λευκὸ κρεβάτι, ἀκίνητη, γυμνή, σὰν ἕνα σκληρὸ ἐπιτάφιο μάρμαρο, μ' ἐνωμένα τὰ χέρια σὲ προσερχή, στ' ἀναταραγμένα στήθη σου μὲ τὶς σβυσμένες φλόγες.

Κ' ἡ ὁμορφιά σου ἄς φαντάζει αἰῶνια κι' ἄς εἰδωλευτεῖ τὸ ἀπαίσιον πρόσωπο ποῦ πλανιέται, γελώντας σαρδωνικά, μέσα στὴ ζεστὴ σκιά.

ΕΡΩΣ ΑΝΙΚΑΤΕ...

ΓΙΑ ΤΟ ΦΙΛΟ MAURICE WILLENS.

Ὁ ἀγέρας εἶνε βαρὺς ἀπὸ τὴν καταγίδα καὶ τὰ νεῦρα ἔχουν ἀπότομες ἀναλαμπές. Κερατοφόροι αἰγιπᾶνες περιτριγυρίζουν τὴ σκέψη μου. Φαῖνοι δονοῦνται ἀπὸ ἔρωτα στῆς σκέψης μου τὰ βάρη, ὅμοιοι μὲ λύρες στὸν ἄνεμο. Ἐνας σάτυρος ἀγρυπνεῖ μέσα στὰ γυαλιστερά μου μάτια.

~

Ὁνειρεύουμαι ἄσπρη σφιχταγκαλιασμένη σάρκα, ἀναμαλλιά-ρηκα κνηρητὰ στὰ βάρη τῶν δασῶν πίσω ἀπὸ φόρμες ποῦ φεύγουνε. Ὁνειρεύουμαι νὰ πιῶ ὡς στὴ συγκλόνισή, ἀπὸ τὸ σφιγμένον ἀμφορέα τῶν γοφῶν ποῦ φρίττουν. Τὰ νεῦρα μου βγάζουν ἀστραπές ἐκτυφλωτικές. Σὰν ἕνας πυρσὸς καίγομαι στὸν ἀγέρα. Ἀνοίγω τὰ μπράτσα μου στὸν ἄνεμο ποῦ διαβαίνει ὡς χάδι πάνω ἀπὸ τὰ μεγάλα μάτια μου, τὰ χεῖλη μου τὰ στεγνὰ. Τὰ ρουθούνια φουσκωμένα ρουφοῦνε τὴν εὐωδιά τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν κορμόδεντρων τῶν ἔρωτοχτυπημένων καὶ γυρτῶν, σὰν τὸ βασιανιστικὸν ἄρωμα ποῦ ἔσχύνουν οἱ φλογαῖτες σάρκες οἱ γυμνές.

~

Ὁνειρεύουμαι στὸ μέγαν ἥλιο, μέσα σ' ἀνοιχτικάδα ζωηρῆς πάλης μὲ μιά λατρεμένη μὰ καὶ ξαφνιασμένη γυναίκα. Στὸ φῶς μὲ τὶς ἀτσαλένιες ἀποχρώσεις, σπρωξίματα τῆς μέσης ὅμοια μὲ σπαιθές, φιλιὰ, δαγκαματιές, μαζὶ μὲ τρυφερότητες ἐκδικητικές, ἀναπηδήματα θυμοῦ.

~

Ὁνειρεύουμαι στὸ πανσεδὶ τὸ βράδυ, στὸ βράδυ ποῦ καταντᾷ μενεξεδένιο, κοντὰ σὲ μιά βρύση ὅπου ροδίζει μιά στερονή ἀχτίδα ἥλιου, μὴν ἀναπνέοντας πιά, ἕναν ὄραϊον ὕπνο.

*Απὸ τὸ περιοδικὸ «Sole-Même».

ΚΑ' Ἱ ΡΟ.

ΠΑΝΟΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.

Στὴν τελευταία μου διάλεξη σὰς μίλησα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης στὴν Ἀγγλία. Ἐπροσπάθησα νὰ καθορίσω τὴν ἐπίδραση τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης στὴν ἀνάπτυξή της. Εἶπα κάτι γιὰ τὸ τραγοῦδι τοῦ Κήτης καὶ γιὰ τὴ σχολὴ τῶν προ-Ραφαηλικῶν. Ἀλλὰ δὲ θέλω νὰ στεγάζω τὸ κίνημα, ποῦ ὀνόμασα Ἀγγλικὴ Ἀναγέννηση, μ' ἕνα παλλάδιο, ὁσοδήποτε εὐγενικό, ἢ μ' ἕνα ὄνομα, ὁσοδήποτε σεβαστό. Τὶς ρίζες του πρέπει πραγματικά νὰ ψάξουμε νὰ τὶς βροῦμε σὲ πράγματα ἀπὸ πολὺν καιρὸ περασμένα καὶ ὄχι, ὅπως μερικοὶ τὸ ὑποθέτουν, στὴ φαντασία μερικῶν νέων, — ἂν καὶ δὲν εἶμαι ἄρκετὰ βέβαιος ὅτι δὲν ὑπάρχει καλύτερο πρᾶμα ἀπὸ τὴ φαντασία μερικῶν νέων.

Ὅταν σὲ μιά προηγούμενη περίσταση, παρουσιάστηκα μπροστὰ σας, ἀπὸ τὴν Ἀμερικανικὴ Τέχνη δὲν εἶχα δὴ παρὰ τὶς Δωρικῆς κολόνες καὶ τοὺς σωλήνες τῶν κορινθιακῶν ἐστιῶν ποῦ ὑπάρχουνε κατὰ μῆκος τοῦ Broadway καὶ τῆς Πέμπτης λεωφόρου. Ἀπὸ τότε, ἐγύρισα τὴ χώρα σας, ἐπισκεφθεῖς πιστεῶ, καμμιὰ πενηνταριά ἢ ἑξήνταριά διάφορες πολιτείες. Βρίσκω ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ὁ λαὸς σας ἔχει ἀνάγκη, δὲν εἶνε τόσο μιά πολὺ ὑψηλὴ φανταστικὴ Τέχνη, παρὰ ἐκείνηνα ποῦ ἐξευγενίζει τὰ ἀνυκείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσης. Στοχάζομαι ὅτι ὁ ποιητὴς θὰ τραγοῦδήσει καὶ ὁ καλλιτέχνης θὰ ζωγραφίσῃ χωρὶς νὰ νοιαστῇ ἂν ὁ κόσμος ἐπαινᾷ ἢ κατηγορῇ. Γιατί ἔχει τὸ δικό του κόσμον καὶ εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοὺς συμπολίτες του. Ἀλλ' ὁ τεχνουργὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση καὶ ἀπὸ τὴ γνώμη σας. Ἐχει ἀνάγκη νὰ τὸν ἐνθαρρύνετε καὶ πρέπει νὰ βρίσκεται μέσα σ'ἕνα ὄραϊο περιβάλλο. Ὁ λαὸς σας ἀγαπᾷ τὴν Τέχνη, ἀλλὰ δὲν τιμᾷ ἄρκετὰ τὸν τεχνουργό. Φυσικά, οἱ ἐκατομμυριοῦχοι ἐκεῖνοι, ποῦ μποροῦνε νὰ γδύσουν τὴν Εὐρώπῃ γιὰ τὴν ἀπόλαυσή τους, δὲν ἔχουν κανένα συμφέρον νὰ τὴν ἐνθαρρύνουν' ἀλλὰ μιλῶ γιὰ κείνους ποῦ ἡ ἐπιθυμία των γιὰ τὰ ὄραϊα πράγματα εἶνε μεγαλύτερη ἀπὸ τὰ μέσα τους. Βρίσκω ὅτι ἡ δυσχέρεια εἶνε ποῦ οἱ ἐργάτες σας δὲν ἐπιδίδονται ἄρκετὰ στὰ εὐγενικὰ σχέδια. Δὲ μπορεῖτε νὰ ἀδιαφορήσετε γι' αὐτὸ, γιατί ἡ Τέχνη δὲν εἶνε κἄνα πρᾶμα ποῦ νὰ μορῆ νὰ τὸ πάρετε ἢ νὰ τ' ἀφήσετε. Εἶνε μιά ἀνάγκη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Καὶ ποῦ εἶνε ἡ σημασία τῆς ὄραϊας αὐτῆς διακόσμησης ποῦ καλοῦμε Τέχνη; Κατὰ πρῶτον εἶνε ἀξία στὸν ἐργάτη καὶ μιά ἀπόλαυση ποῦ βέβαια θὰ δοκιμάσῃ κάνοντας ἕνα ὄμορφο πρᾶμα. Τὸ σημάδι κἄθε καλῆς Τέχνης, δὲν εἶνε ὅτι τὸ ἀντικείμενον πρέπει νὰ γείνη μὲ ἀκρίβεια ἢ λαμπρά, γιατί ἡ μηχανὴ μπορεῖ νὰ κάνει τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ δουλεφτῇ μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὴν καρδιά τοῦ ἐργάτη. Δὲ μοῦ εἶνε δυνατὸ νὰ τονίσω ὅσο ἔπρεπε τῷ τῷ ὄμορφῃ καὶ τὰ συστηματικὰ σχέδια εἶνε ἀναγκαῖα σὲ κάθε ἐργασία. Δὲν ἐφανταζόμουνε, προτοῦ ἐπισκεφθῶ μερικῆς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπλές σας πολι-

(*) Διάλεξη ποῦ ἔδωκε ὁ Ο. W. στὴν Ἀμερικὴ στὰ 1882. Ἀναγγέλθηκε μὲ τὸν ἀκόλουθο τίτλο: «Πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τῆς Αἰσθητικῆς Θεωρίας στὴν ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ διακόσμηση τοῦ σπιτιοῦ, μὲ παρατηρήσεις γιὰ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ προσωπικὰ στολίδια».

τείες ότι θα εύρισκα τόση κακή δουλειά καμωμένη. Βρήκα, ολόυθε όλου επήγα, έλεινά χαριτά για έπίστρωση τών τοίχων, φριχτά σχεδιασμένα, και ταπέτα χρωματιστά, και τό γεράλεον αυτόν ένοχο, τόν από τρία άλόγου σοφά, που τό βλακώδικο από άδιαφορία ύφος του είνε τόσο άπελπιστικό. Βρήκα κανδηλέρια άσήμαντα και έπιπλα κατασκευασμένα με τή μηχανή, από ξύλο ροδονιάς τό περισσότερο, που τριζανε πένθιμα υπό τό βάρος του πανταχού παρόντος έπισκέπτη. Παρατήρησα τή μικρή σιδερένια έστία, που έπιμένουν να τήν κοσμοϋνε με στολίδια καμωμένα με τή μηχανή και ποδνε τόσο ένοχλητικά όσο μια ύγρη ήμέρα ή οποιοσδήποτε άλλος τρομερός θεσμός. Όταν ήθελαν να κάνουν κάτι τι τό έκτακτο, τήν έστόλιζαν με δύο έπικήδειες ίδρύες.

Πρέπει πάντα να έχη κανείς κατά νου ότι εκείνο ποδνε με προσοχή και καλά φκασμένο από τόν τίμιο εργάτη, άπόνα συστηματικό σχέδιο, μεγαλώνει σε όμορφιά και σε άξία όσο τά χρόνια περνάνε. Η παλιά έπίπλωση που έφεραν οί Προσωνητές, δω και διακόσια χρόνια, που είδα στην Νέα Αγγλία, είνε σήμερις τόσο καλή και τόσο ώραία, όσο εΐτανε όταν τήν πρωτοφέρανε. Εκείνο που όφείλετε να κάμετε τώρα είνε να συναθροΐσετε μαζί καλλιτέχνες και τεχνουργούς. Οί τεχνουργοί δε μπορούν να ζήσουν, δε μπορούν διόλου να προκόψουν χωρίς μια τέτοια συντροφιά. Χωρίσατε τά δυό αυτά στοιχεία και θέλετε άφαιρέση από τήν Τέχνη όλες τις πνευματικές της άφορμές.

Αφού κάμετε αυτό, όφείλετε να βάλετε τόν εργάτη σας μέσα σ' ένα όμορφο περιβάλλο. Ο καλλιτέχνης δεν εξαρτάται από τό όρατό και τό χερόπιαστό. Θρέφεται από τις φαντασίες του και τά όνειρά του. Αλλά ό εργάτης πρέπει να βλέπη χαριτωμένα σχέδια, όταν πηγαΐνη στη δουλειά του τό πρωϊ κΐταν ξαναγυρίζει τό βράδυ. Και πάνω σ' αυτό, πρέπει να σās διαβεβαιώσω, ότι τά ευγενικά και όμορφα σχέδια δεν είνε ποτέ τό άποτελεσμα κάποιας όνηής φαντασίας ή κάποιων άνώφελων ρεμβασμών. Προέρχονται μόνο από τήν έπισώρευση συνειθιτών μακρās και τερπνής παρατηρητικότητας. Και άκόμα τέτοια πράματα, δε μπορούν να διδαχτούν· οί σωστές ιδέες περι αυτών, δε μπορούν να άποκτηθϋνε παρά από κείνους που συνείθισαν μέσα σε όμορφα δωμάτια και μέσα σε ευχάριστους χρωματισμούς.

Ίσως για μās τό δυσκολότερο πρῶμα είνε να διαλέξουμε μια φορεσιά για έναν άνδρα, με καλό γούστο και ευχαρίστηση. Περισσότερη χαρά θα βασίλευε στη ζωή αν συνειθίζαμε να μεταχειριζόμαστε όλα τά θαυμάσια χρώματα που έχουμε στη διάθεσή μας για τήν κατασκευή τών ένδυμάτων μας. Η φορεσιά του μέλλοντος, θαρρῶ, θα μεταχειριστή σχεδόν άποκλειστικά τά υφάσματα μέσα στα όποια θα τυλίσσεται τό σώμα, και θα άφθονήση σε ζωηρούς χρωματισμούς. Αιτήνα τή στιγμή έχάσαμε κάθε ευγένεια στο ένδυμα, και απ' αυτό καταστρέψαμε τή σύγχρονη γλυπτική. Κι αν ριζοϋμε μια ματιά στα άγάλματα που στολίζουν τά πάρκα μας, θα μās έπιανε ίσως πειθυμία να φονεύαμε όλότελα τήν ευγενικά Τέχνη. Η ρεδιγκότα του σαλονιού, άναπαρισταμένη με μπροντζο, ή τό στανρωτό γελόκο διαιωνίζόμενο με μάρμαρο, προσθέτει μια καινούργια φριχτή στο θάνατο. Αλλά, με τήν αλήθεια, εάν άνέλθουμε στην ιστορία του ένδύματος, προσπαθώντας να βροϋμε μιάν άπάντηση στα έρωτήματα που έπρότεινα, θα βροϋμε λίγα πράματα ποδνε ή ώραία ή που τιαριάζουν. Μια από τις

αρχαιότερες φόρμες είνε τό έλληνικό ένδυμα που είνε εξάισιο για τά κορίτσια. Και κατόπιν, πιστεύω θα μās συγχωρέσετε λίγο ένθουσιασμό για όσον άφορά τό ένδυμα τής έποχής του Καρόλου του Πρώτου, τό τόσον ώραϊο πραγματικά, και που παρά τήν κατασκευή του για τους Βασιλικούς, άντεγράφη από τους Πουριτανούς. Και οί φορεσιές τών παιδιών αυτής τής έποχής δεν πρέπει να λησμονηθϋν. Μια σωστή χρυση ήλικία εΐτανε για τά μικρά. Δεν πιστεύω να φανήκαν ποϋποτες άλλουθε τόσο άξιαγάπτα, παρά στις εικόνες εκείνης τής έποχής. Τό ένδυμα του περασμένου αιώνα στην Αγγλία είνε κι αυτό εξαιρετικά εύχαρι. Δεν έχει τίποτες τό άλλόκοτο ή τό παραδόξο, αλλά είνε γιομάτο άρμονία και όμορφιά. Σήμερις, που υποφέρμα τρομερά από τις έπιδρομές τής σύγχρονης μωδίστριας, άκούμε τις γυναίκες να καυχόνται για τό ότι δε φοροϋνε ποτέ μια τουαλέττα περισσότερο από μια φορά. Στους παλαιούς καιρούς, όταν οί τουαλέττες ήσαν στολισμένες με θαυμάσια σχέδια και δουλεμένες με εξάισια κεντήματα, οί γυναίκες βρίσκαν κάποια περιφάνεια να τις βγάσουν και να τις φοροϋνε πολλές φορές, και να τις παραχωροϋνε κατόπι στις κόρες των — μέθοδος που πιστεύω ό τωρινός σύζυγος θα τήν έχτιμούσε υπερβολικά, τή στιγμή που καλείται να κανονΐση τους λογαριασμούς τής γυναίκας του.

Και πός θα ντυθϋνε οί άνδρες; Οί άνδρες λένε ότι λίγο ενδιαφέρονται για τόν τρόπο που θα ντυθϋνε και ότι είνε πρῶμα χωρίς σημασία γ' αυτούς. Αναγκάζομαι ν' άπαντήσω, που νομιζω ότι δε σās μέλλει. Σε όλα μου τά ταξείδια μες στη χώρα, οί μόνοι καλά ντυμένοι άνδρες που είδα, είνε οί μεταλλωρϋχοί του Ουέστ' και λέγοντας αυτό άπεύχομαι να επισύρω άπάνω μου τήν άγανάκτηση τών δανδήδων σας τής Πέμπτης λεωφόρου. Τά πλατύγυρά των κατέλλα που σκιάζουν τά πρόσωπά των από τόν ήλιο και τά προστατεύουν από τή βροχή, και ό μανδύας, που είνε κατά πολλά τό όμορφότερο κομμάτι υφαντικής, άξίζει να θεωροϋνται με θαυμασμό. Οί ψηλές των μπότες, άκόμα, ήσαν λογικές και πραχτικές. Δε φορούσανε παρά ότι εΐτανε άνετο και κατά συνέπεια ώραϊο. Κυτίζοντάς τους δε μπόρεσα να μην άναπολήσω με λύπη τόν καιρό που οί γραφικοί αυτοί μεταλλωρϋχοί θα κάνανε περιουσία και θα γυρίζανε στα Ανατολικά, για να υποταχϋνε και πάλι στους άποτροπιασμούς τής σύγχρονης μόδας. Και μάλιστα τόσο ενδιαφέρθηκα, που έκαμα μερικούς από αυτούς να μου υποσχεθϋνε ότι, όταν θα ξαναπαρουσιάζονταν στις θορυβώδικες σκηνές του άνατολικού πολιτισμού, θα εξακολουθϋσαν άκόμα να φοροϋνε τό θαυμάσιο αυτό κοστοϋμι. Μα δεν πιστεύω που θα τό κάμουνε.

Εκείνο που ή Αμερικη χρειάζεται σήμερα είνε μια σχολή συστηματικής τέχνης. Η κακή Τέχνη, είνε χειρότερα από τό να μην ύπάρχει διόλου Τέχνη. Πρέπει να παρουσιάζετε στους εργάτες σας δείγματα καλής εργασίας, για να μπορέσουν να καταλάβουν εκείνο ποδνε απλό, αληθινό κι ώραϊο. Γιαυτό τό σκοπό θα ήθελα να είχατε ένα μουσειο σ' αυτά τά σχολεία — όχι μια από τις άταΐσιες εκείνες σύγχρονες έγκυαταστάσεις, όπου βλέπετε μόνο μια κατάσκηνη βαλσαμωμένη καμηλοπάρδαλη, και κάνα δυό κάσες με πετρώματα — αλλά ένα μέρος όπου θάσαν μαζεμμένα δείγματα διακοσμητικής Τέχνης διαφόρων χωρών και εποχών. Ένα τέτοιου είδους μέρος είνε και τό South Kensington Museum, στο Λονδίνο, πάνω στο όποιο στηρίζουμε τις μεγαλύτερες έλπίδες για τό μέλλον, παρά σε κάθε άλλο πρῶμα. Πηγαΐνω κει κάθε Σαββατόβραδο, όταν τό μουσειο μένει ανοιχτό

αργότερα από τα συνειδημένα, για να δώ τον τεχνουργό, το λειτούργο, τον υλοτέχνη και τον μεταλλοσκαλιστή. Και κεί δά, ο αναπτυγμένος και ραφιναρισμένος άνθρωπος βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με το δουλεφτή, που φροντίζει για την ικανοποίηση της χαράς του. Και από αυτό συμβαίνει να γνωρίσει καλύτερα την ευγένεια του δουλεφτή, και ο δουλεφτής νοιώθοντας την έχτιμηση, γνωρίζει καλύτερα την ευγένεια της δουλειάς του.

Έχετε παρά πολλούς λευκούς τοίχους. Χρειάζονται περισσότερα χρώματα. Έπρεπε να είχατε ανάμεσά σας ανθρώπους σαν τον Whistler για να σας διδάξουν την όμορφιά και τη χαρά του χρώματος. Πάρτε τη «Λευκή Συμφωνία» του κ. Whistler, που χωρίς άμφιβολία θα φανταστήκατε σαν κάτι τι το πολύ παράδοξο. Τίποτες το τέτοιο. Φανταστήτε έναν ψυχρό γκριζον ουρανό, με άσπρα σύννεφα, σκόρπια δώ και κεί, ένα γκριζον ώκεανό και τρεις μορφές, εκτάκτως ώρατες, άσπροτυμένες, που σκύφτον πάνω στο νερό κι αφέρνουνε να πέσουν από τα δαχτυλά τους άσπρολούλουδα. Δέ θα βρήτε δώ πέρα κανένα έχτεταμένο σκοπό διανοητικό για να σας θολώσει, και καμιά από τις μεταφυσικές έκεινες, από τις όποιες είχαμε με το παραπάνω στην Τέχνη. Άλλ' αν το άπλό και άβόηθητο χρώμα δίνει το σωστό τόνο, όλόκληρη ή σύλληψη εινε πολύ καθαρή. Βρίσκει την περιώνυμη Κάμαρη-Παγωνιού του κ. Whistler, ως το όμορφότερο πρῶμα σε χρώματα και σε διακοσμητική τέχνη που γνώρισε ο κόσμος, από τότες που ο Κορρέγιος έζωγράφησε την εξαίσια εκείνη κάμαρα στην Ίταλία, όπου μικρά παιδιά χορεύουνε στους τοίχους. Ο κ. Whistler έτέλειωσε μίαν άλλην κάμαρη, ακριβώς πρι να φύγω, μιά τραπεζαρία με μπλου και με κίτρινο. Το πλατόνι εΐτανε γαλάζιο άνοιχτό, ή μπουαζερί και ή επίπλωση άπόνα ξύλο κίτρινο, οι κουρτίνες δουλεμένες με κίτρινο, κι όταν το τραπέζι θα στρωνώτανε για το πρόγευμα, με σκευή από νόστιμη κινανή πορσελάνη, τίποτε δέ μπόριγε τότες νάφτανε τόση άπλότητα και τόση χάρη.

Το λάθος που παρατήρησα στα περισσότερα σπίτια σας, εινε που δέν υπάρχει διόλου σχέδιο καθωρισμένο χρωματισμού. Το κάθε τι δέν εινε τονισμένο πάνω σε μιά κλίμακα όπως έπρεπε να εΐτανε. Τα σπίτια εινε γιομάτα από όμορφούτσικα αντικείμενα, που δέν έχουν καμιά σχέση μεταξύ των. Κι ακόμα μιά φορά, οι καλλιτέχνες σας έπρεπε να διακοσμοϋν εκείνο πουνε περισσότερο άπλά χρίσιμο. Στις σχολές σας των Τεχνών, δέ βρίσκει καμιά προσάθεια για τη διακόσμηση αντικειμένων καθώς τά δοχεία του νερού. Δέν είδα πού άσχημο πρῶμα από τη συνειδημένη στάμνα ή την ιδρύα. Ένα μουσείο μπορούσε νάτανε γιομάτο από διάφορα νεροδοχεία, από κείνα που μεταχειρίζονται στις θερμές χώρες. Μ' όλα ταυτα εξακολουθούμε να υποφέρουμε την άπελπιστική στάμνα, με το χέρι πάντας από τη μιά και μόνη μεριά. Δέ μου φαίνεται διόλου σωστό να στολίζουμε τά ριζά πιάτα με ήλιοβασιλέμματα, και τά βαθιά με σκηνές στο σελινόφωτο. Δέν πιστεύω να προσθέτη τίποτες αυτό στην άπόλαυση της αμερικάνικης χήνας, όταν σερβίρεται πάνω σε τέτοιες γκλόριες. Και έπι πλέον δέν έχουμε ανάγκη ενός πιάτου σουπας που το φόντο του φαίνεται να έξαερουτά στο βάθος. Δέν αισθάνεται κανένας τον έαυτό του ούτε σε άσφάλεια ούτε σε άνάπαυση υπ' αυτούς τους όρους. Άλλωστε δέν είδα στις σχολές των Τεχνών της χώρας σας, να έξηγοϋνε τη διαφορά αυτή μεταξύ της διακοσμητικής και φανταστικής τέχνης.

Οι όροι της Τέχνης έπρεπε νασαν άπλοι. Πολύ περισσότερο εξαερτώνται από την καρδιά παρά από το κεφάλι. Δέν κατορθώνει κανένας να έχτιμηση την Τέχνη με οποιοδήποτε πολύπλοκο σύστημα γνώσεων. Η Τέχνη άπαιτει μιά καλή και υγιεινή ατμόσφαιρα. Οι άφορμές της Τέχνης ύπάρχουνε ακόμα τριγύρω μας καθώς ύπήρχαν και γύρω στους αρχαίους. Και τά θέματα βρίσκονται εύκολα από τον ειλικρινή γλύπτη και ζωγράφο. Δέν ύπάρχει πού γραφικό και ευχάριστο πρῶμα άπόναν άνθρωπο στη δουλειά. Ο καλλιτέχνης που πηγαίνει στην αυλή των σχολείων και παρατηρεί τά παιδιά που παίζουνε, που έξετάζει το μικρό άγόρι που σκύβει για να δέση το κορδόνι του παπουτσιού του, θα ανακαλύψη τά ίδα θέματα που συνεκράτησαν την προσοχή των Αρχαίων Έλλήνων, και παρατηρήσεις του είδους αυτού, καθώς και τά παραδείγματα που άκολουθοϋνε, θα συντελέσουνε πολύ για να διορθωθ ή κοιτή αντίληψη που ή πνευματική και φυσική όμορφιά εινε πάντοτες χωρισμένες.

Σέ σας, ίσως περισσότερο από κανέν άλλην χώρα, ή Φύση φάνηκε γενναιοδωρη στην προμήθεια υλικών για τους δουλεφτές της Τέχνης για να εργάζονται. Έχετε λατομεία μαρμάρου, όπου ή πέτρα εινε ωραιότερη εις χρώματα από εκείνην που μεταχειρίζονταν οι Έλληνες για τά ώρατα έργα των, κ' εν τούτοις, καθημερινώς βρίσκουμε άντιμέτωπος με το μεγάλο χτίριο κίποιου ήλίθιου, που μεταχειρίστηκε τά άριστα αυτά υλικά, σαν να μην ήσαν πού πολύτιμα σχεδόν άπ' ό,τι μπορεί να ειπωθ ή. Το μαρμαρο δέν έπρεπε να δουλεότανε παρά από ευγενικούς εργάτες. Τίποτες δέ μου προξένησε, ταξειδεύοντας στις έπαρχίες σας, μεγαλύτερη έντύπωση της γύμνιας, παρά ή διαπίστωση της παντελούς έλλειψης σκαλισμένου ξύλου στα σπίτια σας. Το σκαλισμένο ξύλο εινε ή άπλούστερη από όλες τις διακοσμητικές τέχνες. Στην Έλβετία, το μικρό ξυπόλητο παιδί στολίζει την έξώθυρα του πατρικού του σπιτιού με δείγματα της έπιδεξιοτής του σ' αυτή την τέχνη. Γιατί και τά αμερικανόπουλα, δέ θα μπορούσαν να κάμουν πολύ περισσότερα και πολύ καλύτερα από τους μικρούς Έλβετούς;

Δέν ύπάρχει κατά την ιδέα μου χονδροειδέστερη στην σύλληψη της και ρυθιότερη στην έχτέλεσή της από τη σύγχρονη τέχνη των χρυσαφικών. Νά ένα πρῶμα που μπορούσε πολύ εύκολα να διορθωθ ή. Έπρεπε να κάμνατε κάτι το καλύτερο από το μάλαμα το θαυμάσιο, που εινε άποθηκευμένο στα βάθια των βουνών σας και σκόρπιο στην κοιτή των ποταμιών σας. Όταν είμουνα στη Leadville και σκέφτηκα ότι όλο αυτό το λαμπερό άσήμι που έβλεπα να βγαίνει από τά μεταλλεία, θα μεταβάλλονταν σε φρικώδη δολλάρια, έγινα δίσθυμος. Έπρεπε να μετατραπ ή σε κάτι το πιο διαρκές. Οι χρυσές πόρτες της Φλωρεντίας έχουνε την ίδια όμορφιά σήμερας όπως και όταν ο Μιχαήλ Άγγελος τις είδε.

Έπρεπε να προσέχομε τους εργάτες περισσότερο από ότι το κάμνουμε. Δέν έπρεπε να άρκοϋμεθα με το διάμεσον του πωλητή, που δέν ξέρει τίποτες από κείνο που πουλάει, έχτός που σας το πουλάει σε άξία πολύ μεγαλύτερη από την άληθινή του. Και ή θέα του δουλεφτή θα σας διδάξη το στουδαιότατο αυτό μάθημα: την ευγένεια κάθε εργασίας συστηματικής.

Έλεγα στην τελευταία μου διάλεξη, ότι ή Τέχνη θα έδημιουργούσε μιά καινούργια συναδερωσόνη μεταξύ των ανθρώπων, προμηθεύοντας μιά γλώσσα παγκόσμια. Έλεγα ότι υπό την έπωφελη έπίδρασή της, ο πόλεμος

θὰ μπορούσε νὰ ἐξαλειφθῆ. Σκεπτόμενος αὐτό, ποιά θέση μπορού νὰ παραχωρήσω στὴν Τέχνη, στὴν ἀνατροφή μας; Ἄν τὰ παιδιά μεγάλωναν μέσα σὲνα περιβάλλο ἀπὸ ὄραια καὶ τερπνὰ πράγματα, θὰ κατώρθωναν ν' ἀγαπήσουν τὴν ὀμορφιά καὶ νὰ μισήσουν τὴν ἀσκήματα προτοῦ νὰ μάθαιναν τὴν αἰτία. Ἄν μῆτε σὲνα σίτι ὅπου τὸ κάθε τι εἶνε χονδροκομμένο, θὰ βρῆτε πράγματα χαλασμένα καὶ σπασμένα καὶ ἄσκημα. Κανένας δὲν τὰ ἐπιμελεῖται. Ἄν τούναντίον τὸ κάθε τι εἶνε λεπτὸ καὶ ντελικάτο, ἢ εὐγένεια τῶν τρόπων ἀποχτάται ἀνεπαίσθητα. Ὅταν εἶμουνα στὸν Ἅγιο Φραγκίσκο, συνείθιζα νὰ ἐπισκέπτομαι συχνὰ τὴν Κινέζικα συνοικία. Κεῖ πέρα, ἀγαποῦσα νὰ παρατηρῶ στὴ δουλειά του ἓνα μεγάλο σκαφτιά Κινέζο, καὶ τὸν ἐβλεπα κάθε μέρα νὰ πίνει τὸ τοῦτι του μέσα σὲ μιὰ μικρὴ κούπα τόσο λεπτή στὴν κατασκευὴ της, ὅσο κ' ἓνα ἀνθοπέταλο, ἐνῶ ὅλα τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα τῆς χώρας, ὅπου χιλιάδες δολλάρια ξοδευθήκανε γιὰ μεγάλους καθρέφτες χρυσομένους καὶ γιὰ κολόνες σφαιραχτερές, μοῦ φέροναν τὸν καφέ μου ἢ τὴν τσοκολάτα μου, μέσα σὲ κούπες ποῦ τὸ πάχος τῶν ἐφτανε τὸ ἐνάμισυ δάχτυλο. Νομίζω πὼς ἄξιζα κατὰ καλύτερο.

Τὰ καλλιτεχνικὰ συστήματα τοῦ παρελθόντος συνεζητήθησαν ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ποῦ θεωροῦσαν τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ὡς ἐμπόδια. Προσπάθηναν νὰ μορφώσουν τὸ πνεῦμα τῶν παιδιῶν προτοῦ αὐτὰ ἀποχτήσουν τέτοιο. Πόσο δὲ θάτανε καλύτερα, τὰ πρώτα αὐτὰ χρόνια νὰ μαθαίναμε στὰ παιδιά νὰ μεταχειρίζονται τὰ χέρια τους γιὰ τὴ συστηματικὴ ὑπηρεσία τῆς ἀνθρωπότητος. Θὰ ἤθελα κάθε σχολεῖο νάχε κ' ἓνα ἐργαστήρι καὶ μιὰν ὥρα κάθε μέρα ἀφιερωμένη στὴν ἐξμάθηση τῶν ἀπλῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν. Θάτανε μιὰ χρυσὴ ὥρα αὐτὴ γιὰ τὰ παιδιά. Καὶ θάποχτούσατε μιὰ φυλὴ ἀπὸ τεχνουργοὺς ποῦ θὰ μεταμόρφωναν τὸ πρόσωπο τῆς χώρας σας. Δὲν ἔχω δεῖ παρὰ μόνο μιὰ σχολὴ τοῦ εἶδους αὐτοῦ στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, στὴ Φιλαδέλφεια μοναχά, καὶ ἔχει ἰδρυθῆ ἀπὸ τὸ φύλο μου κ. Leyland. Ἐσταμάτησα χτές κεῖ πέρα καὶ ἔφερα μερικὰ ἔργα ἀπόψε γιὰ νὰ σὰς τὰ δεῖξω. Νὰ δυὸ δίσκοι γάλκινοι: τὰ σχέδια ποῦνε ἀπάνω τους εἶνε ὄραια, τὸ δούλεμα ἀπλὸ καὶ τὸ ἀποτελεσματικὸ ὀλόκληρο λίαν ἱκανοποιητικὸ. Ἡ ἐργασία αὐτὴ γέννηκε ἀπὸνα παιδιὰ δώδεκα χρονῶ. Νὰ κ' ἓνα ξύλινο δοχεῖο στολισμένο ἀπὸνα κοριτσάκι δέκα τριῶ χρονῶ. Τὸ σχέδιο εἶνε εὐάρεστο καὶ ὁ χρωματισμὸς ὀμορφος καὶ λεπτός. Ἐκεῖ βλέπετε ἓνα ὄραιο κομμάτι σκαλισμένο ξύλο, καμωμένο ἀπὸνα παιδιὰ ἐννιὸ χρονῶ. Με τέτοια ἔργα, τὰ παιδιά μαθαίνουν τὴν εὐκρίνεια στὴν τέχνη. Μαθαίνουν νὰ μισοῦνε τὸ ψέμμα στὴν τέχνη — τὸν ἀνθρώπο ποῦ βάζει τὸ ξύλο γιὰ νὰ τὸ κάμη νὰ μοιάζη σίδηρο, ἢ τὸ σίδηρο γιὰ νὰ τὸ κάμη νὰ μοιάζη πέτρα. Εἶνε μιὰ πρακτικὴ σχολὴ ἠθικῆς. Δὲν ὑπάρχει καλύτερο μέσο ν' ἀγαπήσης τὴ Φύση παρὰ νοιώθοντας τὴν Τέχνη. Ἐξευγενίζει τὸ ταπεινότερο ἄνθος τοῦ ἀγροῦ. Καὶ τὸ παιδιὰ ποῦ νοιώθει τὸ ὄμορφο ποῦ δίδει ἓνα πουλιὰ ποῦ πετάει, ὅταν ἀναπαρασταθῆ στὸ πανί ἢ στὸ ξύλο, ἴσως νὰ μὴ ρίξη τὴ συνεθισμένη πέτρα. Κεῖνο ποῦ θέλουμε εἶνε κατὰ τὸ πνευματικὸ ἐπὶ πλέον στὴ ζωὴ. Τίποτες δὲν ὑπάρχει τὸ τόσο ταπεινὸ ποῦ ἢ Τέχνη νὰ μὴ μπορῆ νὰ ἐξευγενίσῃ.

From the «Essays and Lectures»
Methuen & Co. Ltd.
Fourth Edition.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Η ΖΗΛΟΥΠΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΙ ΤΗΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ.

Ἡ ζηλοτυπία εἶνε ἓνα πάθος, καὶ ὅπως ὅλα τὰ πάθη ἔχει τὴν ἀρετηρία του εἰς τὰ αἰσθήματά μας: διότι τὸ πάθος εἶνε μιὰ ὑπερτροφία ἢ παθολογικὸς ἐκτροχιασμὸς τοῦ αἰσθήματος: ἀγέρξει εἰς τὴν ψυχολογία πρὶν καταστήσῃ ἀντικείμενο τῆς ψυχιατρικῆς.

Τὸ κοινὸ συγχίζει μετὰ τὴν ζηλοτυπία πολλὰ ἄλλα ξένα αἰσθήματα, προπάντων τὴν ἀντιζηλία καὶ τὸ φθόνον. Ἡ ζηλοτυπία ὅμως εἶνε κατὰ ἄλλο: εἶνε ὁ φόβος νὰ μὴ χάσῃ κανεὶς μετὰ τὸ ἀντικείμενο ποῦ ἀπέχτησε καὶ τὰς ὀφελείας ποῦ καρπώνεται ἀπ' αὐτό. Κατὰ συνέπεια ὑπονοεῖ νίκη καὶ κατάκτησι, προϋποθέτει κυριαρχία, ποῦ δίδει δικαιώματα ἀναγνωρισμένα, ἠθικὰ ἢ ὄλιγα ἢ καὶ τὰ δύο.

Ἡ ἀνδρική ζηλοτυπία (διότι διὰ τὴν γυναικεία θὰ ὀμιλήσωμε ὑστερότερα) ἔχει ὡς ἀρχικὴ βᾶσι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός, ὑπεροχὴν, ποῦ εἶχε συνέπεια τὴν ὑποδοῦλωσι τῆς γυναικός. Τὸ νὰ θεωρεῖται ἢ γυναικα ὡς κτήμα, εἶνε ἰδέα τόσο παλαιὰ καὶ γενική, τόσο βαθειὰ ριζωμένη εἰς τὴν συνείδησι μας, ὅστε κατήγησε ἀρετηρία αἰσθημάτων καὶ ἐνοστικῶν, ποῦ ἐτηρέσαν δυνατὰ τὴν κοινονικήν μας ἐξέλιξι καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν ἐτηρέαζον ἀκόμα ὡς σήμερα.

Ἡ ὑπεροχὴ ὅμως αὐτὴ ἔχει τοῦλάχιστον καμμία πραγματικὴ βᾶσι, κανένα φυσικὸ νόμο, εἰς τὸν ὁποῖο νὰ στηρίζεται, ἢ εἶνε ἰδέα αὐθαίρετος καὶ γέννημα περιστάσεων; Εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὴ θὰ ἐξετάσω μετὰ συντομία. Δὲν θὰ λάβω ὅμως ἔπ' ὄψι μου καμμίαν ἀπὸ τὰς θεωρίας, ποῦ οἱ κατὰ καιροὺς φιλόσοφοι καὶ ἐπιστήμονες μᾶς παρουσιάζουν, ἀλλὰ θὰ ἐπισκοπήσω τὰ γεγονότα καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ ἰδῶ ποῖα θέσι κατέχει τὸ θηλυκὸ εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου.

Εἰς τὰ κατώτατα στρώματα τῆς ζωῆς, φύλο δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀναπαραγωγὴ γίνεται μετὰ τὴν διαίρεσι ἢ μετὰ μιὰ συζυγία δύο ἀτόμων, ποῦ δὲν παρουσιάζουν καμμία μορφολογικὴ διαφορὰ ἀναμεταξύ των. Ἐκεῖ ποῦ τὰ φύλτικα ὄργανα ἀρχίζουν νὰ πέρουν τὴν διακριτικὴν τὸν μορφήν, εὐρίσκονται εἰς τὸ ἴδιο ἄτομο. Ὁ ἐρμαφροδιτισμὸς μετὰ ὅλας τὰς ποικιλίας του εἶνε συγγνώμης εἰς τὰς χαμηλὰς διαβάσεις τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου: εἰς μερικὰς ὅμως φαίνεται νὰ εἶνε ἐμβολιασμένος ἀπάνω εἰς τὸ θηλυκὸ, ὡσάν ὁ ἀρχικὸς θηλυκὸς ἀδέννας νὰ εἶχε ἀποκτήσει τὴν ἰδιότητα νὰ χύνη καὶ τοῦ ἀρσενικοῦ τὰς ἐκρήσεις.

Ἄπ' ἐδῶ ἀκόμα βλέπομε τὸ θηλυκὸ νὰ ὑπερτερῆ. Αὐτὴ δὲ ἢ ὑπεροχὴ εἶνε τόσο συνήθης, ποῦ καταστὰ σχεδὸν μόνιμος εἰς τὰ ἔντομα καὶ ἄλλα κατώτερα ζῶα. Ἐδῶ ἠμποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι τὸ θηλυκὸ κυριαρχεῖ κατὰ κυριαρχεῖ εἰς πολλὰ εἶδη ἢ ἐπιστήμη δὲν ἐγγώρισε ἀκόμα ἀρσενικό, καὶ εἰς ἄλλα αὐτὸ κάμει τὴν παρουσία του μόνο κάθε δύο ἢ τρεῖς γενεάς, ἐνῶ εἰς τὸ ἀναμεταξύ ἢ παραγωγὴ γίνεται μετὰ τὴν παρθενογένεσι, δηλαδή τὰ αὐτὰ ἀναπτύσσονται χωρὶς γονιμοποίησι. Εἰς τὰ ἔντομα μάλιστα τὸ θηλυκὸ εἶνε τὸ πᾶν ἀρχιτέκτον, ἐργάτης, ἐρωμένη, μητέρα καὶ τροφὸς συνάμα, εἶνε ἢ ἰδέα καὶ τὸ ἐργαλεῖο, ὁ μοχλὸς τῆς ζωῆς καὶ ἢ πρόνοια τοῦ εἶδους: ἔχει τὸ σῶμα πολὺ τελειότερο καὶ εἶνε μεγαλύτερον: εἰς μερικὰς περιστάσεις, πέρνει μεγάλας διαστάσεις. Ὑπάρχει μιὰ μικροτάτη χρυσάλιδα, ποῦ πετὰ

τό πρωί εις τους κήπους μας· είνε τό άρσενικό τό θηλυκό της, αλλά σπου-
ληκι, είνε δέκα πέντε φορές μακρύτερο και δέκα χονδρότερο, τό δε ζευγάρι
έχει αναλογία ίση με τό πετεινού πρός την γελάδα. Είς ένα είδος πρινο-
κόκι (cochenille), από εκείνα που κατασκευάζουν την γνωστή κόκκινη βαφή,
τό άρσενικό είνε τόσο μικρό, ώστε όταν περιπατεί επάνω εις τό θηλυκό,
δίδει την έντύπωσι, ενός μύμηκα, που περιφέρεται επάνω εις ένα ροδάκινο.

Τό άρσενικό λοιπόν δεν είνε εις τά έντομα παρά ένα άλλο και μόλις
αναγκαίο επεισόδιο. Άλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις. Είς πολλά είδη των
κολοεπτέρων τό θηλυκό δεν φθάνει ούτε καν εις την τελειωτική του μορφή,
μένει νύμφη χονδροειδής, άτελείωτη, προορισμένη μόνο διά την παραγωγή.
Τό άρσενικό της πυγολαπίδας είνε ωραιότερο, μεγαλείτερο και τέλειο
έντομο, ενώ τό θηλυκό άπτερο και άσχημο, δεν έχει άλλο προτέρημα παρά
νά αναδίδει τό γλωμό και ωραίο εκείνο φως, που άνάμεσα εις τά φυτά φαί-
νεται ένα μικροσκοπικό άστρο άποπλανημένο εις την γη. Ό ζένος, ένα παρά-
σιτο των μελισσών, έχει τό άρσενικό τέλειο, με πτερά μεγάλα, ενώ τό θηλυκό
μένει ένα μικρότατο σκουλήκι, χωρίς ποδάρια, χωρίς μάτια και χωρίς κεράτια.

Και όσο αναβαίνομε τόσο αι εξαιρέσεις πληθαίνουν, τόσο χάνεται ή
ύπεροχή του θηλυκού και μεγαλώνει του άρσενικού. Φθάνει δέ μία στιγμή,
που ή διαφορά μεταξύ των δύο φύλων καταντά μηδαμινή και ή διάκρισι
πολλάκις άδύνατη. Τά ψάρια και τά έρπετά δεν παρουσιάζουν καμιά μορ-
φολογική διαφορά. Είς τά πρώτα τά άρσενικά κάποτε έκτελούν τά καθή-
κοντα της μητέρας, και εις τά έρπετά, εδω τά άρσενικά, εκει τά θηλυκά και
άλλου τά δύο μαζί πλακώνουν τά αυγά.

Είς τά πτηνά σχεδόν πάντα τό άρσενικό είνε μεγαλείτερο, δυνατότερο,
ωραιότερο· τά πτερά του έχουν χρώματα λαμπρότερα και είνε καλλιτεχνικό-
τερα, τό κελάδιό του είνε γλυκό και θελκτικό. Είς τους φασιανούς, τά
παγόνια, τά παραδείσια πτηνά, μόνο τό άρσενικό έχει νά επιδείξη κάλλη
και αυτό είνε ο υπερήφανος και άπόλυτος κύριος των πολλών θηλυκών του.
Ποιος δεν παρετήρησε με τί κομικό μεγαλείο ο πετεινός οδηγεί τές όρνι-
θές του και επιβάλλει τάς θελήσεις του.

Είς τά μαστοφόρα ή γυναικεία ύπεροχή είνε σπανιστάτη. Ύπάρχουν
άκόμα περιστάσεις που τό άρσενικό δεν διαφέρει ως προς την μορφή από
τό θηλυκό, όπως συμβαίνει με την γάτα, τον σκύλο και άλλα κατοικίδια ζώα,
άλλα και τότε τό πρώτο είνε ζωηρότερο, θαρραλεώτερο και επιχειρηματι-
κότερο. Συνήθως όμως αι μορφολογικαι διαφοραι ύπάρχουν· από τά κρο-
τοφόρα, τά περισσότερα θηλυκά δεν έχουν κέρατα, και όλοι γνωρίζομε την
όρμητικότητα του ζριαριού ή την αγριότητα του ταύρου συγκριτικώς με την
προβατίνα και την αγελάδα.

Άπ' όσα ως τώρα είπαμε, γίνεται φανερό, ότι, ενόσω προχωρούμε εις
τάς άνωτέρας τάξεις του ζωϊκού βασιλείου, βλέπομε τό θηλυκό νά χάνη την
ύπεροχή του και τό άρσενικό νά πέρνη μεγαλυτέρα σπουδαιότητα· εις τά
μαστοφόρα ή ύπεροχή αυτή καθιερώνεται πλέον φανερά. Και εις τον άν-
θρωπο συμβαίνει τό ίδιο, άφου άνήκει εις αυτή την τάξη· επειδι όμως ή
διανοητική του ανάπτυξις είνε ταχυντάτη και μεγάλη, επειδι ο ίδιος έπλασε
και πλάττει περιστάσεις που επηρεάζουν την εξέλιξι του, είνε ανάγκη νά εξε-
τάσωμε τό ζήτημα με περισσότερα λεπτομέρεια, διότι μοναχά, όταν γνωρίσωμε
την κατά καιρούς θέσι της γυναικός εις την κοινωνία, θα ήμπορέσωμε νά εξη-
γήσωμε την άφτηρία και νά παρακολουθήσωμε την αναδίπλωσι της ζηλοτυπίας.

Κατά την εποχή που εφάνηκε ο άνθρωπος εις την γη, ή φύσις άκόμα νέα
και γεμάτη από ζωή έσπατάλα τάς δυνάμεις της και εκούραζεν ασυλλόγιστα
την γονιμότητά της. Μολονότι είχε πλέον χάσει την προτερινή της όρμητι-
κότητα ή γη έπλαττε, εδημιούργει, εξωογόνει άδιάκοπα με ζήλο νέου καλλι-
τέχνου και με πυρετό ποιητού άρχαρίου. Έδοκίμαζε την τέχνη της και τά
δοκιμίαι της ήσαν χωρίς άρμονία, μεγάλα, γιγαντιαία όπως ο πόθος της.

Ό άνθρωπος νεότερος, άπειρος και ξένος είχε νά παλαίση με στοι-
χειά επιβλητικά και με θηρία άφάνταστα και τρομερά. Διαφιλονικούσε την
τροφή του, την κατοικία του, την ύπαρξι του και προς αυτά και προς τους
όμοιους του. Είς αυτή την πρωτόγονο ζωή που εβάσταζε πολλές χιλιάδας
αιώνων, ζωή που είχε ως μόνο σκοπό την άνεύρεσι της τροφής και την
προσωπική άμυνα, δεν ήτο δυνατό ή σωματική δύναμις νά μην είχε μεγάλη
σημασία και ο άνδρας, φυσικά δυνατότερος, νά μην είχε τά πρωτεία.

Σιγά, σιγά ή ζωή εγίνετο κάπως εύκολότερα διότι ή τροφή κατήντησε
άφθονοτέρα, διότι ο άνθρωπος έννησε την αξία της άλληλοβοηθείας και
ήρχισε νά ζή εις ομάδας. Αι ομάδες όμως αυτάι κατ' άρχάς ούτε συμ-
παγείς ήσαν ούτε μόνιμοι· εσχηματίζοντο και διελύοντο κατά την τύχη των
συναντήσεων και την ανάγκη των περιστάσεων· εζούσαν όπως ήμπορούσαν
και ή σχέσι των άτομων αναμεταξύ των εξαρτάτο από την πείνα τάς όρέ-
ξεις των και τάς ύποχρεώσεις, που επέβαλλε τό περιβάλλον. Αι άρχικαι κοι-
νωνίαι των ανθρώπων έχουν μεγάλην όμοιότητα με των πιθήκων· διαφέρουν
όμως κατά τοϋτο, ότι ενώ εις τους τελευταίους τό άρσενικό δεν ύπέφερε την
παρουσία άλλου τοιούτου εις την όρδή του, ο άνθρωπος, ίσα ίσα διότι είνε
άνθρωπος, εκάταλαβε έννορις την χρησιμότητα των συντρόφων του και τους
επέτρεψε νά ζουν εις την ομάδα, με τον όρο όμως νά προμηθεύονται τάς
γυναικας των απ' έξω. Αυτό είνε ή άρχη της εξωγαμίας, που επέδρασε πολύ
εις την μελλοντική τύχη της γυναικός, και της όποιας ίχνη εύρίσκομε ως
σήμερα εις πολλούς νόμους και συνθηείας.

Και εις αυτή την άρχική κατάστασι των ανθρώπινων κοινωνιών άπαν-
τάται ή ζηλοτυπία· αλλά είνε άκόμα ζωώδης· δεν διαφέρει από την ζηλο-
τυπία του πετεινού, που διώχνει άμείλικτα από τον όρνιθώνα κάθε άλλο
όμοίό του, ούτε από εκείνη της φύκης, ή όποια άμα μαζεύση ένα άριθμό
θηλυκών, τά τοποθετεί εις μέρος ασφαλές και περιτολεί άδιάκοπα τριγύρω.
Έδω όπως και εκει τό θηλυκό είνε μία άπλη άπόλαυσι· εδω όπως και εκει τό
άρσενικό προσπαθει νά εξασφαλίση την ενχαριστήσί του, και δι' αυτό οικειο-
ποιείται και εναποθηκεύει όσο τό δυνατό περισσότερα τά όντα που την προ-
μηθεύουν, χωρίς νά είνε ικανό νά μετρήση ούτε την δύναμι του πόθου του
ούτε την έκτασι της επιθυμίας του.

Με τον καιρό αι ομάδες γίνονται σταθερότεραι και καταρτίζονται εις
γένη. Αναγκαστικά επικρατούν συνήθειαι που καθιερώνονται εις νόμους
και αναφαίνονται ή ύποχρεώσεις της άλληλοβοηθείας και ή ιδέα των συγ-
γενικών δεσμών. Η οικογένεια βέβαια δεν ύπάρχει άκόμα· διά τά μικρά
όλοι οι άνδρες της ομάδος είνε πατέρες και όλοι αι γυναίκες μητέρες. Είς
τους απόχθονας του όρους Gambier του ποταμού Darling και του Queen-
sland κάθε μεγάλη όμάς διαιρείται εις δύο· όλα τά μέλη κάθε μιας είνε
άδελφοί, αλλά οι άνδρες της μιας ύποδιαίρεσεως είνε σύζυγοι των γυναικων
της άλλης. Είς τους άγρίους της Αυστραλίας οι ίερείς και οι γέροντες άπο-
κτούν με την άρπαγή ή τον δόλο ένα άριθμό γυναικων από ξένας ομάδας· άμα

καμιά απ' αυτές κατορθώση και ξεφύγη, συλληφθή δε εκ νέου, δεν ανήκει πλέον εις τον προσητερινόν της ιδιοκτητή, άλλ' εις εκείνον που την συνέλαβε.

Η έξογαμία είνε γενική. Η μητέρα των παιδιών κάθε ομάδος εμβραίνει μέσα εις αυτή με τη βία ή τον δόλο· αρπάζεται και εις την ανάγκη αγοράζεται. Ίχνη της συνηθείας αυτής εύρισκομε εις τας τελετάς των γάμων όλων των λαών. Ο Πανσωνίας αναφέρει, ότι οι Βιοτοί ώδηγοῦσαν την νεόνυμφον εις τό σπήτι του γαμβρού, επάνω εις άμαξα, της οποίας έκαιον τό ίνιό, διά να υπενθυμίσουν, ότι ή εγκατάλειψις της σύζυγικης στέγης ήτον αδύνατος. Ο Πλούταρχος αναφέρει λεπτομερώς την έορτή του γάμου που υπενθύμιζε την άταγωγή εις την Σπάρτη. Εις την Αραβία έτυχε να ίδω τό έξης γεγονός: όταν ή νόμφη πλησιάζει την οικία του γαμβρού και πριν περάση τό κατώφλιο, αυτός ή ένας του συγγενής την σηκώνει και την εισάγει εις τό σπήτι. Είνε και αυτό ένα απομεινάρι μιās παλαιωτάτης συνηθείας ή οποία δείχνει την αρχική άταγωγή.

Με τοιαύτας συνθήκας ή θέσις της γυναίκος είνε ευνόητος. Εισήρχετο εις την ομάδα, όχι ως ξένη αλλά ως λάφυρο, ως ιδιοκτησία και ανάλογα με την ανάπτυξη ή την διάθεσι, έθεωρείτο ως χρήσιμο κατοικίδιο ζώο ή ως δούλη. Οι περισσότεροι από τους άγρίους λαούς της Αύστραλίας την μεταχειρίζονται ακόμα ως ζώο· της αναθέτουν τά βαρύτερα έργα διότι ό άνδρας, έξω από τον πόλεμο και τό κυνήγι θεωρεί όνειδος κάθε εργασία. Μερικοί μάλιστα απ' αυτούς, όταν καταντήση όλγώτερο χρήσιμη, την σκοτώνουν και την τρώγουν. Εις τους ερυθροδέρμους της Αμερικής, περισσότερο προσητερινούς, οι γυναίκες έχουν κάποια δικαιώματα· εις τους Seneca διώχουν τους άνδρας των, αν δεν φέρουν αρκετό κυνήγι, και χρειάζεται ή μεσολάβησις της θείας ή άλλης συγγενούς διά να επανέλθουν εις την καλύβη· εις τους Wyandot εκλέγονται και μέλη του γερουσιακού συμβουλίου, αν και ό αρχηγός είνε πάντα άνδρας. Όλα όμως αυτά τά δικαιώματα είνε περισσότερο φαινομενικά. Αί γυναίκες απομένουν πάντα δούλες και υποχρεώσις του άνδρός, τον μόνον εις τον όποιον ή πολυγαμία επιτρέπεται.

Εις την περίοδο αυτή της ανθρωπότητος ή ζηλοτυπία αλλάζει μορφή. Η γυναίκα δεν είνε πλέον μόνον αντιζημινο απολαύσεως αλλά και εργαλειό όφελιμο· αποκτά άξία οικονομική και επομένως ή απόλειά της θεωρείται ζημία σημαντική· ή ομάς όλόκληρη την επιτηρεί και την φυλάττει, ό δε σύζυγος λαμβάνει όλες τās προφυλάξεις διά να μη την χάση· ήμπορει όμως να την πωλήση, δανείση, χαρίση ή άλλίξει όταν τό κρίνει εύλογο.

Εις την Αμερική, από την χώρα των Έσκιμώων έως την Παταγονία, ή παραχώρησις των γυναικών όχι μόνον επιτρέπεται αλλά είνε και έπαινετή. Εις την Πολυνησία ή φιλία την επιβάλλει. Ο Λυκούργος την επέτρεπε εις την αρχαία Σπάρτη και εις την παλαιά Ρώμη ήτο συνήθης· μένει ιστορικό τό παράδειγμα του αρχαίου Κάτωνος, που παρεχώρησε την σύζυγόν του Μαρκία εις τον φίλο του Όρτένσιο. Οι Noutka της Κολομβίας γίνονται σταυραδελφοί με την άλλαγή των γυναικών και οι Mecckedec της Αραβίας έθεωροῦσαν ως καθήκον να παραχωρούν την σύζυγον εις τον ξενιζόμενον· οι κάτοικοι του Ταϊτί, οι Huron και άλλοι ένοικιάζουν τās γυναίκας των με την σγκατάθεσι και τον έπαινο της κοινής γνώμης.

Και όμως όλοι αυτοί οι λαοί έτιμώρουν και τιμωροῦν την μοιχεία αδυσήρατα· έχουν και αυτοί την ζηλοτυπία των, άλλ' όμοιάζει πολύ με τό αίσθημα που τρέφομε ήμεϊς διά τον σκόλο μας· τον δανείζομε, τον ποιοῦμε,

τον χαρίζομε· άλλ' όταν μας φύγη τον τιμωροῦμε και αν μας τον κλέψουν καταδιώκομε τον κλέπτη. Εις τους λαούς αυτούς ή ζηλοτυπία πέρνει την καθαρά μορφή του αισθήματος της ιδιοκτησίας.

Όσο σκληρά και άποτρόπαιη, όσον οίκτρα και αν ήτον ή θέσις αυτή της γυναίκος, ήτο δι' αυτή μία σχετική εύτυχία. Μέσα εις την ομάδα είχε έξασφαλισμένη την τροφή, την στέγη και σχεδόν την ζωή· με την χρησιμότητα, την ύπακοή της και ανάλογα με την εύφυία της ήμποροῦσε ακόμα να καρπωθή μερικά όφελήματα, που δεν ήσαν άξιοκαταφρόνητα· διωγμένη όμως απ' αυτή ένα μέλλον έβλεπε εμπρός της, τον σκληρό και σύντομο θάνατο από την πείνα ή τά θηρία. Την κατάστασί της λοιπόν αυτή την ήθελε την ήγάτα και προσελάθει με κάθε τρόπο να την διατηρήση. Ο μεγαλειότερός της φόβος ήτο ή παρουσία μιās άλλης, που θα ήτο δυνατό να καταλάβη την θέση της, και εις αυτό τον φόβο πρέπει να αποδώσωμε τά πρώτα στοιχεία της γυναικείας ζηλοτυπίας. Απόδειξις δε είνε ότι ενώ ή εκδίωξις του άνδρός διευθύνεται κυρίως προς την γυναίκα κατά δεύτερο λόγο εις τον κλέπτη της τιμής, εκείνη της γυναίκος αποτείνεται κατ' εύθεία εις την αντίζηλο· αι στατιστικά των ζωουρημάτων και ή σπουδή της ζηλοτυπίας των τρελλών μας αποδεικνύουν ότι ή γυναίκα σπάνια καταφέρεται εναντίον του άνδρός· αυτός είνε ίερός δι' εκείνη, είνε ό λατρευμένος του όποιου ή ύπαρξις είνε πολύτιμος.

Εις την άθροιστική οικογένεια της ομάδος, όπου ή διάκρισις της πατρότητος ήτον αδύνατος, ελαμβάνετο φυσικά όπ' όφι μόνον ή καταγωγή από την μητέρα και τά παιδιά έφεραν τό όνομά της. Οι Κρήτες όνόμαζαν την πατρίδα μητρίδα και εις τον Όμηρο απαντώνται ήρωες, που έφεραν τό όνομα της μητρός των. Αλλά εις την τοιαύτη οικογένεια ή μητέρα δεν είχε κανένα δικαίωμα επάνω εις τά τέκνα της και μόνον τό συμβούλιο της ομάδος εφρόντιζε δι' αυτά· ύστερότερα δε όταν ή οικογένεια καθωρίσθη περισσότερο ό καθ' αυτό αρχηγός της ήτον ό όμομήτριος αδελφός. Η πολυανδρία όμως διήρκεσε πολύ όλίγο και ό άνδρικός έγωϊσμός επέβλήθη ένωρίς. Την κοινοκτημοσύνη διεδέχετο ή ιδιοκτησία, και μέσα εις αυτή περιλαμβάνετο και ή γυναίκα. Η λατρεία των προγόνων, που όπήρξε γενική εις όλους σχεδόν τους λαούς έθεσε τους πρώτους δυνατούς θεομούς της οικογενείας όπως την έχομε σήμερα. Κάθε οικογένεια είχε τους έφεστειούς θεούς της, που δεν ήσαν κατά βάθος παρά οι πρόγονοι. Δι' αυτούς όπήρχον τελεταί ιδιαίτεροι και μυστικά, ή δε γυναίκα που εισήρχετο νεοστί εις την οικογένεια έπρεπε να άπαρνηθή τους πρώτους θεούς της και να μνηθ ή εις την λατρεία των νέων. Αφού και ένόσω άπετέλει μέρος της νέας της οικογενείας, ήτον ύποχρεωμένη να παρευρίσκει εις τās θυσίας και να βοηθή τον σύζυγο. Βέβαια ή θέσις της δεν ήτον άκόμη ζηλευτή, άλλ' είχε αποκτήσει πλέον μεγάλα δικαιώματα. Ητον ή πρώτη δούλη και σύνευνος, άλλ' ήτον επίσης και νοικοκυρά, ή μητέρα των τέκνων, προπάντων των άρσενικών, που μόνα διαίωνιζον την λατρεία των έφεστειών θεών και είχαν τό δικαίωμα να κάμουν τās τελετάς· έπρεπε κατά συνέπεια να είνε αληθινοί απόγονοι των πατέρων των, υίοι νόμιμοι, αναγνωρισμένοι.

Νά λοιπόν που ή νομιμότης των τέκνων καταντά ένα από τά δυνατά στοιχεία της ζηλοτυπίας. Ο σύζυγος, φροντίζαν διά τους θεούς του, επαγούσκει την γυναίκα του, την εκλείει εις τον γυναικονίτη διά να έξασφαλίση την καθαρότητα του γένους του, και εμπόδιζε κάθε τι, που ήμποροῦσε να έξασθενήση την βεβαιότητα της πατρότητός του. Σύγχρονα όμως ή σύζυγος

έγινετο δι' αὐτὸν καὶ πολυτιμότερο· ἐλάμβανε ἓνα τίτλο ἱερότερο, ὑψηλότερο, ἰδανικότερο, τὸν τίτλο τῆς μητέρας, καὶ ὅσο ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐπροόδευε καὶ ἐπικρατοῦσε, τόσο ἡ ἐκδίκησις ἐγίνετο ἀγριωτέρα.

Ἐξ ἄλλου ὁ ἄνδρας, ἀρκετὰ πλέον ἀνεπτυγμένος, ζεῖ εἰς στενωτέρα συνάφεια μὲ τὴν γυναῖκα του, μαθαίνει νὰ τὴν γνωρίζῃ, νὰ τὴν ἐκτιμᾷ, νὰ τὴν χωρίζῃ ἀπὸ τὰς ἄλλας γυναῖκας τοῦ σπητιοῦ του καὶ νὰ τὴν περιποιεῖται περισσότερο. Αὐτὴ δὲ εὐγνώμων καὶ σχεδὸν εὐτυχῆς προσκολλάται εἰς τὸν σὺζυγον στενωτέρα καὶ ἀφοσιώνεται περισσότερο. Πρὸ πολλοῦ ἐπιφορτισμένη μὲ τὰ ἔργα τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ σπητιοῦ ἀπήλαττε τὸν ἄνδρα ἀπὸ πολλὰς φροντίδες καὶ σιγὰ σιγὰ κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀρκετὴ ἐπιρροή, ποῦ ἔγεινε μεγαλειότερα, ὅταν αἱ ἀξίαι ἤρχισαν νὰ μεταφέρονται μὲ τὴν κληρονομία ἢ μὲ τὴν δωρεά· ὅταν δὲ ἐπῆλθε καὶ ἡ συνήθεια τῆς προίκας ἢ δύνამις τῆς ἐμεγάλωσε ἀρκετὰ ὥστε νὰ ξεριζώσῃ προλήψεις ἀτιμωτικὰς δι' αὐτὴν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀτομικότητά της μαζὺ μὲ μία σχετικὴ ἐλευθερία. Εἰς τὸν αὐτὸ καιρὸ, ὁ πολιτισμὸς προχωρῶν, ἀνέτρεπε πολλὰς παλαιὰς ἰδέας καὶ εἰς τὰ αἰσθηματὰ μας προσέθετε ἄλλα νέα· ὁ δὲ ἔρωσ, τὸν ὁποῖον ἡ τέχνη μετεμόρφωσε καὶ ἀνύψωσε, ἐγίνετο ἰδανικότερος καὶ ἐξευγενίζετο. Ἡ γυναῖκα δὲν εἶνε πλέον προνομιούχος δούλη, εἶνε σύντροφος κατωτέρα, ποῦ δίνει ἀκόμα βαρὺ συμβόλαιον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους σύντροφος, ποῦ ἔχει δικαιώματα καὶ ἀπαιτήσεις, ποῦ ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἀνταγαπάται. Τώρα μόνις βλέπομε τὸν ἔρωτα νὰ λογαριάζεται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ αἴτια τῆς ζηλοτυπίας καὶ νὰ σφραγίζῃ ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα τὴν τελευταία φάσιν τῆς ἐξελιξέως της.

Λέγω ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα, διότι δὲν εἶνε παράξενο ὑστερότερα νὰ προστεθοῦν ἄλλα στοιχεῖα νέα καὶ ἀπροδόκητα. Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ὀλονένα ἀλλάζει· ὁ φεμινισμὸς, στηριζόμενος κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ δίκαιο, ἔχει ἀπαιτήσεις, ποῦ ὅσο ἐκκληρόνονται τόσο μεγαλώνουν. Ποῦ θὰ σταματήσῃ, ποῦ δρόμο θὰ λάβῃ καὶ ποίας συνεπειὰς θὰ ἔχει κανεὶς δὲν ἤξεύρει· ὅπωςδὴποτε ὁμοῦ εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ζηλοτυπία θὰ ἀκολουθήσῃ κατὰ βῆμα ὅσας τὰς μεταβολὰς καὶ ὅτι αἱ μεταβολαὶ θὰ εἶνε σπουδαιόταται.

Αὐταὶ εἶνε αἱ φάσεις ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασε τὸ αἰσθηματὸν τῆς ζηλοτυπίας πρὶν καταντήσῃ ὅτι εἶνε σήμερα. Ἀκολουθεῖ τὴν γυναῖκα κατὰ πόδας· εἶνε ποταπὸ ὅταν ἡ θέσις της εἶνε χαμηλὴ καὶ ὑψώνεται ὅταν αὐτὴ ἀνεβαίνει. Κατ' ἀρχὰς εἶνε ἕνας ζωώδης ἐγωϊσμὸς ποῦ ἔχει μόνον σκοπὸν τὴν εὐκολίαν τῆς ἀπολαύσεως, ἔπειτα προστίθεται ἡ ἰδέα τῆς ἰδιοκτησίας, σιγὰ σιγὰ ἡ ἀνάγκη τῆς νομιμότητος τῶν τέκνων τὸ δυναμώνει καὶ ἡ κοινὴ συμπάθεια τῶν συζύγων τὸ στολίζει· τέλος ἔρχεται ὁ ἔρωσ νὰ τὸ σκεπάσῃ μὲ ἄνθη ὡραία, ποῦ οὔτε τολμοῦμε οὔτε θέλομε νὰ μετακινήσωμε. Σήμερα μὰς ἀρέσει νὰ ἀποδίδομε κάθε ζηλοτυπία εἰς τὸν ἔρωτα, διότι ἀπ' ὅλα τὰ στοιχεῖα της εἶνε τὸ ὡραιότερον, τὸ ὑψηλότερον, τὸ ἀξιοπρεπεστερον· ἀλλὰ δυστυχῶς ἀνταπατόμεθα· ὁ ἔρωσ παύει ἀκόμα πολλὸν μικρὸν πρόσωπον εἰς τὴν ζηλοτυπία καὶ ἀπόδειξις εἶνε ὅτι συχνὰ ἄλλοῦ ἀγαποῦμε καὶ ἄλλοῦ ζηλεύομε, καίποτε μάλιστα ζηλεύομε χωρὶς νὰ ἀγαποῦμε.

Ὅπωςδὴποτε αὐτὰ ποῦ ἀνέφερα δὲν εἶνε τὰ μόνια ἐλατήρια τῆς ζηλοτυπίας, σιγὰ-σιγὰ προσετέθησαν καὶ ἄλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ κυριώτερον εἶνε ἡ φιλοτιμία. Ὁ αὐτάρεσκος σπάνια ζηλοτυπεῖ διότι δὲν ἀμφιβάλλει ποτὲ διὰ τὸν ἑαυτὸν· ἀπ' ἐναντίας ὁ ζηλότυπος εἶνε μετριώφρων, δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνην οὔτε εἰς τὴν καλλονὴν του οὔτε εἰς τὰς ἀρετὰς του· ἐξ ἄλλου

ὁμοῦ ἔχει τὸν ἐγωϊσμὸν τοῦ πολὺ ἀνεπτυγμένου καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἀκονισμένην εἰς τὸ ἐπακροῦ τρέμει τὴν εἰρωνίαν καὶ φοβάται τὸ γελοῖον. Ψυχὴ ἀνήσυχη, ὑποκτεύεται ἀδύνακα ἀλλὰ ποτὲ δὲν θέλει νὰ εἶνε βεβαία· ἀνακτιτὴς αἰώνιος, πάντα νομίζει ὅτι κρατεῖ τὰ πειστήρια, ποῦ πάντα τοῦ διαφεύγουν· δῆμιος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τύραννος τῶν ἄλλων, ἀγαπᾷ τὸ πάθος του καὶ τὸ τρέφει μὲ ψεῦδη. Καταδιώκει καὶ ὑποφέρει ποιεῖ καὶ προξενεῖ πόνους, βλάπτει καὶ μετανοεῖ, πληγώνει καὶ κλαίει, σκοτώνεται ἢ σκοτώνει. Τόσον εἶνε τρομερὸν τὸ πάθος τῆς ζηλοτυπίας· εὐτυχῶς ὅλοι οἱ ζηλότυποι δὲν τὸ ἔχουν εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν, ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ζεῖ ἀποκλειστικὰ διὰ τὸ πάθος του ἕως ἐκεῖνον ποῦ μόνις αἰσθάνεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸ τὸ δάγκμα τῆς ζηλοτυπίας ὑπάρχουν τύποι διάμεσοι καὶ ποικίλλοι.

Ἐδῶ προβάλλει ἓνα ζήτημα· ἀφοῦ τὰ αἴτια τῆς ζηλοτυπίας εἶνε γενικὰ, ἀφοῦ ὅλοι ὑποκειμένα εἰς τὴν ἐπιρροήν των, διατί ὅλοι νὰ μὴν εἴμεθα ζηλότυποι; Ἡ ζηλοτυπία βεβαία δὲν εἶνε γενικὴ, ἀλλὰ δι' ὅλους ἔχει τὰς συγκυρίας της. Εἰς ὅλους εἶνε ἔμφυτος, ἀλλὰ συνήθως κοιμάται, καὶ ἀναφαίνεται μόνον ὅταν τὴν ἐξυπνήσουν εὐλογοφανῆ αἴτια. Καὶ πάλι τότε ὁμοῦ ἢ ἀντίδρασι εἶνε μικρά, περιορίζεται ἀπὸ τὴν σκέψιν καὶ δὲν ξεσπᾷ εἰς πράξεις αὐτομάτους· τὸ αἰσθηματὸν εἶνε ὑγιεὲς καὶ χάνεται ὅταν λείψῃ ἡ αἰτία. Ὁ ὀληθινὸς ζηλότυπος εἶνε πάντα ἔκφυλος. Τὸ αἰσθηματὸν του εἶνε ἀνίσορροπον καὶ αἱ ἀντιδράσεις ποῦ προκαλεῖ εἶνε δυσανάλογον πρὸς τὰς αἰτίας. Ἡ ζηλοτυπία του δὲν βασίζεται εἰς κανένα γεγονός· ἄξιον λόγου μόνον τοῦτο τὸν κυριεύει ὀλόκληρον, τοῦ ἀφαιρεῖ καὶ σκέψιν καὶ λογικὸν καὶ συνείδησιν.

Τὴν θηριωδεστέρα καὶ ἀγριωτέρα μορφή τῆς ζηλοτυπίας βλέπομε εἰς τοὺς παρά φύσιν ἔρωτας. Τὰ χρονικὰ τῶν κατέργων καὶ φυλακῶν εἶνε γεμάτα ἀπὸ καθημερινὰ φρικαστικὰ ἐπεισόδια, ποῦ προέρχονται ἀπ' αὐτῆς, ὁ δὲ ἐλαφρὸς κόσμος τῶν γυναικῶν ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα ἀμετρήτων διηγημάτων ὅπου ἡ πανουργία, οἱ ἀγάνταστοι τρόποι τῆς ἐκδικήσεως, οἱ σκοτωμοὶ καὶ αἱ αὐτοκτονίαι δὲν θὰ ἔλγαν ἐλατήρια ἀπὸ τὴν ζηλοτυπία. Καὶ τοῦτο διότι ἐδῶ τὸ ἔδαρον· εἶνε πρόσφορον· οἱ παρά φύσιν ἔρωτες, ὅταν δὲν εἶνε κακὴ συνήθεια, εἶνε ἀσθένεια τρομερῆ, εἶνε ἐκδήλωσις δυνατῆς ἀνισορροπίας καὶ προχωρημένου ἐκφυλισμοῦ.

Ἡ ζηλοτυπία, ὡς πάθος, εἶνε συνήθως κληρονομικὴ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δυστυχεῖς πληρόνουν μὲ τόσον τὰς ἀμαρτίας τῶν γονέων των, αἰσθάνονται εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ὅ,τι ἠσθάνθησαν καὶ ἐκεῖνοι. Τὰ δάκρυα καὶ τὰ βασάνια των εἶνε συνέχεια μετατοπισμένη δακρύων καὶ βασάνων προγενεστέρων, ἐκδοσι νεωτέρα καὶ αὐξημένη τῆς αὐτῆς Σαικωπηρείου τραγωδίας.

Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐξαντλήσω τὸ κεφάλαιον τῆς ζηλοτυπίας· εἶνε μεγάλο, ἀπέραντον· γεμίζει ὅλο σχεδὸν τὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας, εἰσέρχεται καὶ εἰς τὰς μικροτέρας του χαραμίδας, εἰς τὰ μικρότερα διαμερίσματά του. Ἐπιηρεάζει τὴν προσωπικὴν δράσιν, τὴν ὁμαδικὴν ἐνέργειαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας· εἰς αὐτὴν χραιοστοῦμε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, τὴν Μήδεια τοῦ Εὐριπίδου, τὸν Ὀθέλλο τοῦ Σαικωπῆρου. Εἶμαι δὲ ἐνδόμωχα πεπεισμένος ὅτι αὐτὴ πολλὰς ἀνέτρεψε τὴν ἱστορίαν, προκαλοῦσα γεγονότα, ποῦ ἄλλαξαν τὸν δρόμον τους· ἀλλὰ τὸ ὡραῖον καὶ ἐπαγωγὸν αὐτὸ ζήτημα δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ ἐγγίσω, καὶ τολμῶ μόνον νὰ ὑποβάλλω εἰς τὴν μελέτη τῶν ἀρμοδίων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

ΜΙΑΤΩΝ ΚΡΕΝΔΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Χ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, διευθυντοῦ τοῦ «Ἐκκλ. Φόρου» καὶ τοῦ «Πανταίου», **ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΝ**, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἐκδόσις «Ἐκκλησιαστικοῦ Φόρου».

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παπαμιχαὴλ «Ἐκκλησία καὶ Θέατρον» εἶναι πολὺ χρήσιμον ἀπόκτημα γὰρ ὅποιον καταγίνεται στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἢ ἀγαπᾷ τὴν ἱστορίαν.

Ἡ ἀφορμὴ τοῦ βιβλίου ἦταν μιὰ συζήτησις ποῦ ἔγινε στὸν Ἀθηναϊκὸ τύπο, κυρίως ὡς ἐκ τῆς παρουσίας μερικῶν κληρικῶν — μεταξὺ αὐτῶν τρεῖς ἀρχιερεῖς—εἰς συναυλίαν δοθεῖσαν (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1913) εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον Ἀθηνῶν. Ἡ συναυλία ἔγινε δι' εὐεργετικὸν σκοπὸν. Ἀρχίζε μ' ἐκκλησιαστικὸν ἄσμα¹. Οἱ κληρικοὶ ἦσαν ἐν θεωρεῖῳ.

Μερικὲς ἐφημερίδες ἐνεῖξαν δριμύτητα τὴν παρουσίαν τῶν κληρικῶν. Ἄλλες δὲν ἤθραν τί τὸ ἄποτον ἐν τῷ πράγματι. Δύο ἀπὸ τοὺς πρώτους μας λογοτέχνας, ὁ Ξενοπούλιος καὶ ὁ Νιρβάνας, ἦσαν ὑπὲρ τῆς μεταβάσεως τῶν κληρικῶν εἰς τὸ θέατρον.

Ἄλλωστε ἡ παρουσία κληρικῶν εἰς θέατρον δὲν εἶναι πράγμα πρωτοφανές. Ὁ κ. Παπαμιχαὴλ μᾶς λέγει ποῦ «ὁ γνωστός θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς Ν. Ι. Λάσκαρης ἱστορεῖ ὅτι, ὅταν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1836 ἐδιδάσκετο ἡ «Πολυξένη» τοῦ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις θεάτρῳ Σταντζοπούλου, ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ θεωρείου 3-4 ἱερεῖς». Κατωτέρω ὁ κ. Παπαμιχαὴλ λέγει: «Ὁ Ἕλλην Ἐπίσκοπος Βουζαίου Κωνσταντῖος τῷ 1818, ὅτε ὁ ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας Ἀλέξ. Σουτσοῦ ἴδρυσεν ἐθνικὴν σκηνὴν ἐν Βουκουρεστίῳ, διορίσθη ὑπ' αὐτοῦ μέλος τοῦ ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, εἰργάσθη δὲ μάλιστα μετ' ἀφοσιώσεως ὑπὲρ ἐποδῶσεως τοῦ σκοποῦ τοῦ θεάτρον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Κύπρῳ θεάτρον ἀναφέρει παρουσίαν κληρικῶν ἐν αὐτῷ.» Ὅταν μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου πῆγε ἑλληνικὸς θίασος εἰς τὴν νῆσον, «διδομένης τῆς παραστάσεως τοῦ «Ἀθανασίου Διάκου» ὁ κληρὸς συγκληθεὶς ἐκ τῆς πατριωτικῆς ὑφῆς τοῦ δράματος ἔπεμφε πρὸς τὸν Μητροπ. Κιτίου Κυπριακὸν ἐπιτροπὴν ἐξ ἱερέων καὶ διακόνων, ἧτις ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ προσέρχηται εἰς τὸ θέατρον.» Ὁ Μητροπολίτης ἔδωσε τὴν ἄδειαν.

Ὁ συγγραφεὺς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὑπὲρ τῆς φοιτήσεως τῶν κληρικῶν εἰς τὸ θέατρον εἶνε διάφοροι ἀρχιερεῖς, ὁ Κιτίου, ὁ Μυρέων, ὁ Δράμας, καὶ ὁ Χριστουπόλεως.

Μετὰ τὰ καθέκαστα τῆς συζητήσεως, ὁ κ. Παπαμιχαὴλ γράφει, εἰς τὸ 2ον Κεφάλαιον, περὶ τῶν θεαμάτων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Τὰ αἵματηρὰ θεάματα τῶν μονομάχων, οἱ σπαραγμοὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς σκηνῆς μᾶς περιγράφονται ἐν ἀρκετῇ λεπτομερείᾳ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ βιβλίου μπορεῖ ὅποιος ἐνδιαφέρεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μ. Χ. ἑλληνορωμαϊκοῦ θεάτρον ν' ἀποκτήσει πολυτίμους γνώσεις. Οἱ Χριστιανοὶ ἐμίσησαν αὐτὰ τὰ φρικαστικὰ θεάματα, ἐναντίον τῶν ὁποίων οἱ διδάσκαλοι τῶν κατηρέονταν. Καταφέρονταν κ' ἐναντίον τῶν ἄλλων παραστάσεων, ὅχι αἵματηρῶν, ἀλλ' ἀνηθίων, καὶ σχετιζομένων μετ' ἐθνικὴν λατρείαν. Ἡ διαφθορὰ τῶν ἵπποδρομιῶν ἐπίσης ἐπέσυρε τὴν μομφὴν των.

Ἡ στίσις τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν διδασκάλων δὲν μὲ ξαφνίζει, ἀλλὰ

¹ «Τῆ Ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια...»

εἶναι πράγμα ἀρκετὰ περιέργον ἀξίζει νὰ σημειωθῆι— τὸ πόσον ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τῆς ἐπιρροῆς (βλαβερῆς, κατ' αὐτοὺς) τὴν ὅποιαν τὸ θέατρον ἐξασκοῦσεν ἐπὶ τῶν θαμνῶν του' τὸ πόσον ζοηρὴν ἐντύπωσιν ἀπεκόμιζαν οἱ θεατοὶ ἀπὸ τὴν παράστασιν¹. Οἱ Χριστιανοὶ διδάσκαλοι πιθανότατα νὰ εἶχαν δίκαιον εἰς τὸν χαρακτηρισμὸ τῶν παραστάσεων ὡς λάνθων' ἀλλὰ μποροῦμε νὰ συμπεράνομε ὅτι οἱ ἡθοποιοὶ οἱ ἱκανοὶ νὰ κίμων τὸσο δυνατὴ ἐντύπωσιν—ὡς μᾶς τὴν περιγράφουν οἱ διδάσκαλοι—θὰ ἦσαν πολὺ καλοὶ τεχνίται².

Στὸ κεφάλαιον σὺ ὅποιον βρισκόμεθα, «Τὰ Θεάματα τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιότητος», μᾶς δίδονται μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν Ἀντιόχεια τοῦ πέμπτου Μ. Χ. αἰῶνος³. Τὲς διάβασα μὲ εὐχαρίστησι. Μετὰ τὴν μεγάλην, τὴν θαυμασίαν Ἀλεξανδρείαν, αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκλύει τὴν φαντασίαν μου⁴.

Τὸ κεφάλαιον «Οἱ Κανόνες» πραγματεύεται περὶ τῶν διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν θεαμάτων. Ἡ Ἐκκλησία φαίνεται δριμύτη ἐχθρὰ των, ἀλλὰ τοῦτο ὡς ἐκ τῆς πολὺ ἐπιληψίμου φύσεώς των. Λίαν ἀσθηρὸς εἶνε ἕνας κανὼν ὁ ὁποῖος λέγει ὅχι μόνον «μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγῶν μένων τάγματι, ἢ μοναχῶν, ἐν ἵπποδρομίαις ἀνίενα ἢ θυμελικῶν παιγνίων ἀνέχεσθαι, ἀλλὰ ἐπίσης «εἰ καὶ τις κληρικὸς κληθεὶς ἐν γάμῳ, ἢ ἡλικίᾳ ἢ τὰ πρὸς ἀπάτην εἰσελθῶν παίγνια, ἐξαναστήτω, καὶ παρανοκία ἀναχωρεῖτω, οὕτω τῆς τῶν Πατέρων ἡμῶν προστατούσης διδασκαλίας. Εἰ δὲ τις ἐπὶ τούτῳ ἁλῶ, ἢ πανσάσθῳ, ἢ καθαιρεῖσθῳ».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου κεφαλαίου ὁ κ. Παπαμιχαὴλ παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὴν Βυζαντινὴν κοινωνίαν ἐνίοτε ἐπῆρχετο συμβιβασμὸς μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ θεάτρον. Νὰ μὴ ξεχνῶμεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ἔγραψεν ἐκκλησιαστικὰ δράματα. Ὁ Στέφανος ὁ Σαββαΐτης (790) ἔγραψε τραγωδίαν «Ὁ Θάνατος τοῦ Χριστοῦ». Ἔγραψε καὶ τὸ δράμα «Χριστὸς Πάσχων».

Δὲν πρέπει νὰ νομίσωμε ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ νὰ προσέρχονται στὰ θεάματα οἱ καλοὶ Χριστιανοὶ δὲν ἐγέννησε διαμαρτυρίας. Διάφοροι δυσανασχετιόσαν. «Ποῦ τῆς ἀγ. Γραφῆς—ἔλεγον— γέγραπται περὶ τούτου: Ποῦ ἀπαγορεύεται; Μὴ τοι ὁ Ἥλιος δὲν παρουσιάζεται ὡς διαφρηλάτης τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ αὐτὸς ὁ δ' Δαυὶδ δὲν ἐχόρυσεν

¹ Παινοῦν σὺ τὸ θέατρον ὅταν εἶναι ἀκόμη μέρα—μᾶς λέγει ὁ Χρυσόστομος—καὶ φεύγουν ἀργὰ ὑπὸ λαμπόσι καὶ λύχνους, «μαλακώτεροι καὶ πυρὸσσοι» ἀπὸ τὴν διέγερσιν τῶν παθῶν.

² Ἀγανακτεῖ ὁ Ζωναράς γιὰ τοὺς νέους τοῦ θεάτρον οἱ ὅποιοι χενίζονταν μὲ ἄκραν ἐπιμέλειαν, καὶ ξυρίζονταν ἐπίσης ἐπιμελῶς—γυναικεῖα πράγματα τὸν φαίνονται.

³ Περὶ τῆς συμβιώσεως εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐθνικῶν καὶ Χριστιανῶν ὁ κ. Παπαμιχαὴλ γράφει: «Ἡ συμβίωσις αὕτη τῶν ἐθνικῶν καὶ χριστιανῶν ἐν μεγαλοπόλει ἀφθονοῦση μεγαλοπρεπῶν καὶ πολυτελῶν κέντρον παντοειδῶν θεαμάτων καὶ τέρψεων τὸσο ἐξοκειλοῦ ἀμφοτέρους πρὸς ἀλλήλους, ὥστε ἀδιαφόρως οἱ μὲν ἐθνικοὶ ἐφοίτων καὶ εἰς χριστιανικοὺς ναοὺς, καὶ συνετεκρότουσαν χριστιανικοὺς ῥήτορας, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ἐαναχθόντο ἐπὶ τῷ ὅτι ἠρίθμων ἐν τοῖς προγόνους καὶ οἰκείους τῶν ἐνδόξων χριστιανῶν, ἐκ τῶν χριστιανῶν δ' οὐκ ὀλίγοι ἐξηκολούθουν ἐθνικὸν βίον ζῶντες καὶ τὰ τῶν ἐθνικῶν ἐν γένει πράττοντες, καὶ συνεποῦδαζον μετ' αὐτῶν ἐν ταῖς αὐταῖς σχολαῖς τῶν αὐτῶν ἀγροῦμενοι διδασκάλων».

⁴ Ὁ Γκιμπον λέγει ὅτι γιὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς (τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ) «fashion was the only law, pleasure the only pursuit, and the splendor of dress and furniture was the only distinction».

« ἐνώπιον τῆς Κιβωτοῦ; Δὲν ἀναγινώσκωμεν δ' ἐν αὐτῇ περὶ ψαλτηρίων καὶ « σαλπύγγων, περὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν, περὶ κιθάρας καὶ χορῶν; »

Εἰς τὸ μαζρὸν κεφάλαιον « Αἰσθητικὴ καὶ Χριστιανισμὸς » ὁ κ. Παπαμιχαὴλ ἀναγράφει πολλῶν μεγάλων διδασκάλων τὲς γνώμες περὶ τέχνης. Μία καλῶς καμωμένη ἀνάλησις μᾶς δίδεται τῶν θεωριῶν τοῦ Τολστόη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου. Ὁ συγγραφεὺς μᾶς κατακρίνει αὐτὲς, καὶ δὲν λέγω ὅτι ἔχει ἄδικο. Ὅμως τί ἐλευστικώτατο θέμα σκέψεως εἶναι ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ Τολστόη ποῦ τὸν ἔκαμε—γερὸς λογοτέχνης ὅπως ἦταν—νά λάβει ἀπέναντι τῆς νεοτέρης τέχνης τὴν ἐχθρικήν στάσιν, τὴν ὁποίαν ἡ παραθέσις τοῦ κ. Παπαμιχαὴλ παρουσιάζουν. Ἐγὼ γὰρ τὸν Τολστόη ἔναν μὲν μεγάλο θαυμασμὸ ποῦ κίποτε, ὅταν γίνεται ὁμιλία γιὰ τὲς παράξενες θεωρίαις του, μὲ φέρει, τ' ὁμολογῶ, εἰς προκατίληψιν ὑπὲρ αὐτοῦ. Μία βραχεῖα κ' ἔμορφη ἐπισκόπησι τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Τολστόη μᾶς εἶχε δόσει πέρσι ὁ κ. Σκληρός, εἰς διὰ-λεξιν, στῆ Λαϊκῇ Βιβλιοθήκῃ.

Ὁ σκοπὸς τοῦ κ. Παπαμιχαὴλ στὸ κεφάλαιον « Αἰσθητικὴ καὶ Χριστιανισμὸς » εἶναι νὰ μᾶς δεῖξει ὅτι ἡ Τέχνη—ἡ ἀνωτέρα Τέχνη—δὲν βρῖσκει ἐχθρὸν τὸν Χριστιανισμὸν, καὶ πολλὰ του ἐπιχειρήματα μὲ φαίνονται πεισι-κότατα.

Ἐχει ὁ Χριστιανισμὸς μέσα του μιὰ ὠραιότητα ιδέας ποῦ μεταμορφῶ-νει τὰ ὕλικὰ πράγματα. « Je sais par expérience » εἶπεν ὁ Ingres « qu'il « n'y a point d'ornement artificiel ou de parure étudiée qui « puisse causer la moitié de l'impression que produit le sim- « ple habit d'une religieuse ou d'un moine ».

Ὁ κ. Παπαμιχαὴλ ἐξηγεῖ τὸ πῶς ἡ ζωγραφικὴ εἶνε περισσότερο προ-σφυῆς στὸν Χριστιανισμὸν παρὰ ἡ γλυπτικὴ.

Συμφωνῶ πλήρως μὲ τὸν θαυμασμὸν του γιὰ τὰ ποιήματα τῶν Ἑβραίων.

Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου ἐπιγράφεται « Τὸ Θέατρον ». Μὲ φαίνεται ὅτι υπερβάλλει ὁ συγγραφεὺς ὅταν τὸ ὀνομάζει « ἀνωτάτην καὶ τελειοτάτην τῆς Τέχνης μορφήν καὶ ἔκφανσιν ». Καὶ ἐδῶ παραθέτει πολλὰς γνώμες μεγάλων συγγραφέων περὶ δράματος· δὲν βρῖσκει δὲ ὅτι ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀντίθετη πρὸς τὸ νεότερον θέατρον.

Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἡ Ἐκκλησία ἐχρησιμοποίησε τὴν σκηνὴν διὰ τῆς παραστάσεως τῶν λεγομένων « Μυστηρίων ». « Τὰ Μυστήρια ταῦτα τὸ κατ' ἀρχὰς ἐνερανίσθησαν ἐν Βυζαντίῳ, ἐκεῖθεν δὲ μετεφνευθῆσαν εἰς τὴν « Δύσιν ». Ἐτελοῦντο, ὅταν πρωτοἄρχισαν, μὲς στοὺς ναοὺς « καὶ τὰ διαφόρα « ἱερὰ πρόσωπα ὑπεδύοντο κληρικοῖς, ἀλλ' εἰς τὴν Δύσιν μὲ τὸν καιρὸ ἡ τέλε- « σις τῶν ἐγένονταν ἔξω ἀπ' τοὺς ναοὺς ». Ἐν « Βυζαντίῳ, αἱ καιρικαὶ περιστά- « σεις δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐξελίξιν αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν ἡ

¹ Τὰ Γαλλικὰ δράματα θρησκευτικῆς ἐμπνεύσεως ἢ ὑποθέσεως τοῦ Με-σαιῶνος ἔχουν συχνὰ λογοτεχνικὴν ἀξίαν. Στὸν Μποντέλ (13ος αἰὼν) τὸν Ἅγιον Νικόλαον (« Jeu de Saint-Nicolas ») ἓνα ὄμοιον μέρος εἶναι ἐκεῖ ὅπου τοῦ Εἰδωλοῦ Τερβαγκάν γελᾷ καὶ μετὰ κλαίει· χαιρετᾷ γιὰ τὴν νίκη τῶν πιστῶν του, καὶ κλαίει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ προβλεπόντος πῶς οἱ ἴδιοι αὐτοὶ οἱ πιστοὶ του θὰ ἐγκαταλείψουν—γενόμενοι Χριστιανοί—τὴν λατρεία του μετὰ τὴν νίκη. Παθητικοί, καὶ λεπτότατα γραμμένοι, εἶναι οἱ στίχοι ποῦ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ « Miracles de Notre Dame » μᾶς παρουσιάζουν τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας συναντούμενον στὴν καλύβη ἑνὸς καρβουνᾶ μὲ τοὺς υἱοὺς του, ἀγνώ-στοις εἰς αὐτὸν (καὶ αὐτοὶ δὲν τὸ ξέρουν ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ πατέρας των).

« ἴχνη τινὰ μόνον ἀπεσώθησαν ἐνιαχοῦ μέχρι σήμερον ». Γι' αὐτὰ τὰ ἴχνη θὰ μὲ ἄρεζε νὰ μᾶς ἔλεγεν ὁ συγγραφεὺς περισσότερα.

Ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, παρατηρεῖ ὁ κ. Παπαμιχαὴλ, « δι' αὐτοῦ τοῦ κλήρου ἐξεπήγαγεν ἐν τῷ θρησκευτικῷ δράματι τὸ μεσο- « χρόνιον θέατρον ὡς ἀντίδρασις μὲν κατὰ τῆς φασύλης ἐθνικῆς σκηνῆς « καὶ τῶν ἀγυρτικῶν καὶ χυδαίων θεαμάτων τῶν τριόδων, τῶν διοργανου- « μένων ὑπὸ πλανήτων μίμων, θαυματοποιῶν, γελωτοποιῶν, κωμῶδων « καὶ ἀκροβατῶν, ὡς ὑπ' αὐτῆς δ' ἄρα ἀνεγνωρισμένη κοινωνικὴ ἀνάγκη ».

Γράφοντας γιὰ τὴν νεο-ελληνικὴ σκηνή, καλὸ θὰ ἦταν ν' ἀφιέρωνεν ὁ κ. Παπαμιχαὴλ ὀλίγες σελίδες εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν δραματικῶν μᾶς συγγραφέων—Ξενοπούλου, Νιρβάνα, Χόρν, καὶ ἄλλων.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει, πολὺ εὐλόγως, πῶς ἡ αἰτίαι ποῦ ἔκαμαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐχθρὰν τοῦ θεάτρου, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἐξέλειπαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ στάσις τῆς τῆς σήμερον ἀπέναντι τοῦ θεάτρου εἶναι ἄλλη. ¹ « Οἱ πρὸς τὴν σκηνὴν καὶ τοὺς σκηνηκοὺς σχετιζόμενοι ἀρχαῖοι « κανόνες ἔχουσι καιρικὴν μόνον καὶ ἱστορικὴν ἔννοιαν, ὡς ἀνε- « φάρμοστοι δ' ἄρα ἐπὶ τοῦ συγχρόνου θεάτρου περιέπεσαν εἰς « ἀχρηστίαν καί, ἐπομένως, ἀργουσι. » ²

Μετὰ πολλῶν γνώσεων, μετὰ προσοχῆς, μετὰ σαφηνείας πραγματεύε-ται ὁ συγγραφεὺς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ποιοὶ κανόνες ὀφείλου νὰ θεωροῦν-ται ὡς ἰσχύοντες πάντοτε, καὶ ποίους ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ μετα-βάλλει.

Μᾶς παρουσιάζει τὲς τρεῖς γνώμες τὲς ὑπάρχουσες στὴν θεολογία.

α. Ὅτι οἱ κανόνες δὲν κέκηνται ὑποχρεωτικὴν ἰσχύον διὰ τὴν « σύγχρονον ἐποχὴν, δύναται δ' ἄρα ἡ Ἐκκλησία εὐκόλως νὰ μεταβάλλῃ « αὐτοὺς ἢ ν' ἀντικαθιστᾷ.

β. Ὅτι οἱ κανόνες εἶναι ἀπολύτως ἀμετάβλητοι καὶ κέκηνται πάν- « τοτε ὅταν καὶ ἡ ἁγία Γραφή ἰσχύον.

γ. Ὑπάρχουσι καὶ μεταβλητοὶ κανόνες, μεταβάλλει δ' αὐτοὺς μόνη « ἡ Ἐκκλησία καὶ δι' ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ. »

Ὁ κ. Παπαμιχαὴλ ἐκθέτει τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῶν δύο πρώτων θεωριῶν. Αὐτὸς συμφωνεῖ μὲ τὴν τρίτην. Μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν κανόνων βεβαίως δὲν εἶναι οἱ δογματικοί· ἀλλὰ μόνον οἱ πρακτικοί, οἱ « ἀφορῶντες « εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, ἢτοι εἰς τὴν λυσιτελεστέραν ἐκάστοτε « ρυθμίσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου τῶν πιστῶν. » Ὅταν παραδεχθῶμε μεταβλητοὺς κανόνες, ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ τοὺς πρώτους ποῦ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τέτοιους εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι—ὡς οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τοῦ θεάτρου—ἔπεσαν εἰς ἀχρηστίαν. Ἐξ ἄλλου ἂς σημειωθεῖ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι κατὰ τῆς σκηνῆς κανόνες δὲν ἐπέβαλαν μόνον στοὺς κλη-ρικοὺς ν' ἀπέχουν τοῦ θεάτρου, ἀλλὰ καὶ στοὺς λαϊκοὺς. Ὅμως ἐπὶ Ἐκ- « κλησία δὲν ἀφορίζει τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ θεάτρα λαϊκοὺς καὶ θεωρεῖ

¹ « Ἡ Ἐκκλησία καλουμένη τελεῖ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ καθαιγιασμοῦ τῶν « θεμελίων προφορισμένης εἰς θέατρον οἰκοδομηῆς » (σελ. 281).

² Ὅλιγες σελίδες προσηύχεται ὁ συγγραφεὺς λέγει περὶ τῆς μεταγενεστέρως ἐξελέξεως τῆς σκηνῆς ὅτι κατ' αὐτῆς, « κατὰ τῆς τάξεως τῶν ἠθοποιῶν, κατὰ « τοῦ σοβαροῦ καθόλου θεάτρου, ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐξεδήλωσεν ἀποδο- « κίμασίαν, πολλὰ δ' ἦττον ἐξέδωκε κανονικὰς διατάξεις ἀπαγορευούσας « τὴν εἰς τὸ θέατρον φοιτήσιν τῶν λαϊκῶν ἢ τῶν κληρικῶν ».

« τέκνα αὐτῆς γνήσια καὶ πάντας τοὺς σκηνικούς.» Δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένουν ἄνευ ἀναθεωρήσεως κανόνες μὴ τηρούμενοι· τοῦτο μισοὶ τὸ κῦρος τῶν κανόνων ἐν γένει.

Παρακάτω ὁ κ. Παπαμιχαήλ γράφει : «Τὸ Θέατρον σήμερον δὲν εἶναι « ἡ παλαιὰ ἐθνικὴ θυμέλη, ἀφ' ἧς καὶ δι' ἧς κατεπολεμεῖτο καὶ ἐμυκτη- « ρίζετο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀπὸ τῆς ἀναγεννή- « σεως τῶν Τεχνῶν ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρησεν ἀργήσαντας τοὺς ἀρχαίους « περὶ Θεάτρον καὶ θεαμάτων κανόνας, ἐφ' ᾧ καὶ οὐδέποτε οὔτε τοὺς « ἠθοποιούς ἐξελάττωσε τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, οὔτε τοὺς φοιτῶντας εἰς αὐτὰ « λαϊκοὺς ἀφώρισεν, οὔτε τοὺς πολλὰκις παριστάντας εἰς αὐτὰ κληρικούς « καθήρσεν».

Ὁ συγγραφεὺς ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι ἂν ἦταν ἡ Ἐκκλησία καθ' ὅλο- κληρίαν ν' ἀνακαλέσει τοὺς ἐναντίον τῆς φοιτήσεως εἰς τὰ θεάτρα κανόνες, τοῦτο θὰ συνεπλήγετο ἄτοπον. Πολλὰς παραστάσεις εἶναι καὶ ἠθικαί, καὶ ὡραῖες, καὶ ὑψηλές· ἄλλες ὅμως δὲν εἶναι διόλου κατάλληλα θεάματα γὰρ κληρικών. Ὁ ἀνώτερος κληρικός, ἐννοεῖται, θὰ γνωρίζει—ὡς ἐκ τῆς πείρας καὶ τῆς θέσεώς του— νὰ ἐκλέγει· θὰ ξέρει ποῦ ἡ παρουσία του δὲν θὰ ξενίσει. Εἰς τοὺς ἄλλους κληρικούς νὰ ἐπιτρέπεται νὰ παίζουν σὲ θεατρικὰς παραστάσεις «μόνον ἐν γνώσει τῶν εἰς αὐτὰς ὑπάγοντων ἐκ- « κλησιαστικῶν Ἀρχῶν καὶ μετ' εἰδικῆν αὐτῶν ἐγκρίσειν « καὶ ἄδειαν.»

Αὐτὴ εἶναι ἡ λύσις τὴν ὁποίαν προτείνει ὁ κ. Παπαμιχαήλ, ὁρμώμε- νος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἶναι ὁ κληρικός ἐν ἐπαφῇ μὲ τὴν δραματικὴν ἐκδήλωσιν τῆς τέχνης καὶ τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τοῦ βίου τῶν χριστιανῶν. Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν ἔχω ἀντίρρησην νὰ φέρω εἰς τὴν γνώμην του. Καὶ μάλιστα γενικότερον— ἐντελῶς ἀνεξαρτήτως τῆς μεταβάσεως κληρικῶν εἰς τὰ θεάτρα— κλίνω ὑπὲρ τῆς συχνότερας παρουσίας τῶν ἱερέων ἀνάμεσόν μας. Σὲ πολλὰ ταραγμένα σπύτια ἡ παρουσία τῶν φέρνει κάτι ἀπὸ τὴν παρη- γορητικὴν Ἐκκλησίαν.

Στὲς τελευταῖες σελίδες ὁ συγγραφεὺς ὁμιλῶντας περὶ ἀθρησκου πολιτισμοῦ, καὶ ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὴν σύγχρονον πνευματικὴν κίνησιν, λέγει ὅτι «ἀπὸ τίνος ἡ ἀνθρωπότης ἤρξατο κατανοοῦσα τὸ ἐσωτερικῶς ἀσούτα- « τον τοῦ πολιτισμοῦ τούτου καὶ τὸ ἀνεπαρκές τῶν δυνάμεών του, εἰς αὐτὴν « μεγάλα ἀνετίθησαν ἐλπίδες, ἐντεῦθεν δὲ παρατηρεῖται ἐπιστροφή τῆς « πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀρχάς.»

Ἡ ἐκτίμησις τοῦ βιβλίου εἶναι καλὴ· ἔχει δὲ δυὸ βοηθητικούς πίνα- κας— ἕναν πραγμάτων καὶ ἕναν ὀνομάτων. Στὸ τέλος ὑπάρχει κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ κ. Παπαμιχαήλ· δεκά ὀκτώ αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις (ἐξ ὧν μία, ρωσιστί), εἴκοσι ἕξ ἐπιστημονικὰς μελέταις δημοσιευθεῖσαι εἰς περιοδικὰ (κυρίως εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον, Ἀλεξανδρείας). Μιὰ ἐπισκόπησις τῶν τίτλων τῶν μᾶς δίδει καλὴν ἰδέαν γὰρ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν μάθησιν τοῦ συγγραφεῶς.

Τὸ βιβλίον εἶναι ἀφιερῶμενον εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας.

Κ. Π. Κ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

ΟΙ ΘΕΣΕΣ ΜΙΑΣ ΟΜΙΛΙΑΣ

ΤΟΥ ΚΟΥ ΜΑΝΩΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ.

Τὸν περασμένο Μάη (1917) ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης, ὁ γνωστός γλωσσολόγος, ἔκαμε μιὰ ὁμιλίαν στὸν Ἐκπαιδευτικὸ Ὀμιλὸν τῆς Ἀθήνας μὲ θέμα «Ἡ δημοτικὴ στὴ λογοτεχνία καὶ στὴν ἐπιστήμην» μέρος μίας μεγάλης μελέτης του, ποῦ σύντομα θὰ δημοσιευτεῖ στὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμιλοῦ μὲ τὸν τίτλον «Ἡ γλώσσα μας στὰ 1914-1916».

Γιὰ πρώτη φορὰ θὰ μᾶς παρουσιαστεῖ μιὰ τέτοια μελέτη, γιατί ὡς σήμερις κανεὶς δὲ σκέφτηκε νὰ ζητήσει τὴ σημερινὴ κατάστασιν τῆς γρα- φτικῆς μας γλώσσας. Ξεχνούσαμε τὴ σημερινὴ πραγματικότητά καὶ τὴν παρα- μελοῦσαμε, ἴσως γιατί καταλαβαίναμε πὺς αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ μεταβατικὴ.

Ἐλπίζουμε πὺς ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη, ποῦ ζητά- ζει σὲ ἐπιθεώρησιν ἀναλυτικὴ ὅλα τὰ ζητήματα, πέρνοντας γὰρ βάση τῆς τελευταίας ἐκδόσεως, θὰ βοηθήσει ὄχι μόνον τὸν περιορισμὸ τῆς γλωσσικῆς μας ἀναρχίας μὰ καὶ τὴν τελικὴ διαμόρφωσιν τῆς σύγχρονος μας γλώσσας.

Τῆς ὁμιλίας του αὐτῆς τῆς θέσεως ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ σταίει πρὸς τὰ «Γράμματα». Οἱ θέσεις αὐτές, ποῦ δείχνουν τὴν ἀντίληψιν ποῦ ἔχουν τὰ μέλη τοῦ «Ὀμιλοῦ» γὰρ τὸ ζήτημα μας, δημο- σιεύονται πρὸ κάτω μὲ δυὸ λόγια εἰσαγωγικά καὶ ἐξηγηματικά, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψίν μας.

Σὲ κάθε γλώσσα πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε δυὸ κυρίως μορφάς της, τὴ λογοτεχνικὴ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ. Ἡ πρώτη ἀντιπροσω- πεύει αὐτὴν τὴ ζωὴ σὲ κάθε ἔθνος καὶ γι' αὐτὸ περιλαμβάνει ὅλες τῆς πρὸ ζωντανές, τῆς πρὸ κοινῆς λέξεις, καὶ σχετικὰ λιγοστὲς λόγιες ἢ δασκαλεμένες. Ἡ δευτέρα, ἡ ἐπιστημονικὴ, ποῦ δὲ θίγει τὴ ζωὴ, ἀφοῦ ζητάει θεωρη- τικά καὶ ἀφηρημένα πράγματα ἴσως ἀπ' αὐτὴν, περιλαμβάνει, ἀντίθετα ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ, ὅλες τῆς λόγιες (ἀφηρημέναις ἔννοιαις, ἐπιστημονικοῦς ὄρους κλπ.) καὶ λιγοστὲς κοινῆς λέξεις.

Ἦτανε λοιπὸν ἐπόμενο καὶ φυσικὸ ἡ δημοτικὴ, σὰ ζωντανὴ γλώσσα ποῦ εἶναι, νὰ κατὰχτήσῃ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὰ πρὸ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς καθαρεύουσας καὶ τελευταῖα ἐκεῖνα ποῦ δὲν τὴ θίγανε διόλου. Καὶ γι' αὐτὸ, μιῶντας γενικά, λέμε πὺς ἡ δημοτικὴ προχωρεῖ στὴν κατὰχτησιν τῆς ἑτοῖ : κοινῆς λέξεις τῆς λογοτεχνίας, λόγιαι λέξεις τῆς λογοτεχνίας, κοινῆς λέξεις τῆς ἐπιστήμης, λόγιαι λέξεις τῆς ἐπιστήμης, χωρὶς βέβαια νὰ κρατᾷ διαστήματα στῆς διάφορες αὐτῆς κατηγορίας.

Μὲ τὴν καλλιέργειαν καὶ προκοπὴν τῆς νέας γραφομένης μεγα- λώνει ἡ ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ ἡ σημερινὴ γλωσσικὴ κατάστασιν καὶ ἡ συγγραφικὴ χρῆσιν, ὥστε νὰ μορφωθῇ γρηγορώτερα ἡ νέα γλώσσα.

α) Ἡ γραμματικὴ διαμόρφωσιν τῆς λογοτεχνικῆς μας γλώσσας, ὅπως γράφεται ἀπὸ τοὺς δοκιμώτερον συγγραφεῖς, παρουσιάζει

άρκετά ικανοποιητική ένότητα και επάρκεια για τους σημερινούς όρους της λογοτεχνίας. Στο τυπικό ακολουθεί τη λαϊκή γλώσσα οι εξαιρέσεις είναι λίγες και σπάνιες· στη φωνολογία δείχνει κάποια συστηματικότερη απομάκρυνση, κυρίως στις λέξεις λέξεις. Την προκοπή της λογοτεχνικής γλώσσας θα βοηθήσει κατάλληλη συστηματική μεταφραστική εργασία.

Βλέπουμε δηλαδή πως η λογοτεχνική μας γλώσσα μπορεί κανείς να πει πως βρίσκεται στα πρόθυρα της αποκατάστασης της, αφού, έχτος από το λεξιλόγιό της, το τυπικό της είναι της δημοτικής καθώς και η φωνολογία της, έχτος από λιγοστές εξαιρέσεις κι αυτές στις λέξεις μονάχα λέξεις. Και αυτό είναι φυσικό, γιατί, καθώς είπαμε και πιο άνω, οι λέξεις λέξεις πάντα αντίστοιχονται περισσότερο κ' εύκολα δεν αφομοιώνονται, γιατί δεν είναι της πρώτης χρήσης και δεν τρίβονται καθημερινά στο στόμα του λαού. Μά πρέπει να είμαστε βέβαιοι πως αυτές οι σημερινές εξαιρέσεις, όχι τόσο στη φωνολογία όσο στο τυπικό, σύντομα θα αφομοιωθούν ή το πολύ σύντομα θα περιοριστούν σε μετρημένες πιά γραμματικές εξαιρέσεις.

Όσο για την παρατήρηση του κ. Μ. Τριανταφυλλίδη σχετικά με τη μεταφραστική εργασία αυτή μας φαίνεται πολύ σωστή, γιατί μεταφράζοντας τα ξένα έργα, που θ' αντιπροσωπεύουν πολιτισμό ανώτερο, θα μεταχειριστούμε πιο πολύπλοκες έννοιες, πιο πλούσιο λεξιλόγιο για να τα αποδώσουμε, και έτσι θα συντείνουμε μ' αυτό στον πλουτισμό και προκοπή της γλώσσας μας.

Για να υπηρετηθούν όμως πλατιύτερα όλες οι πνευματικές και κοινωνικές ανάγκες η λογοτεχνική γλώσσα δεν επαρκεί. Πρέπει να λογαριάσει τη σημερινή πραγματικότητα και να προσαρμοσθή σ' αυτήν, κρατώντας πάντα τη δημοτική της βάση.

Έξω από τη λογοτεχνική χρήση παρουσιάζεται η δημοτική σε αρκετά σχετικά έργα, ακολουθώντας το δρόμο που της έδειξε η λογοτεχνία.

Πρόκειται για την Έπιστήμη και την επιστημονική της γλώσσα. Γεμάτη από όλες τις λέξεις λέξεις και με σκοπό να μελετήσει κ' εκθέσει πράγματα όχι τόσο συνηθισμένα με τη ζωή, είναι απομακρυσμένη απ' αυτήν και γι' αυτό και μια συστηματική και μια γενική ακόμα γλώσσα μπορεί να την υπηρετήσει. Μ' όλα αυτά την επίδραση της ζωντανής δημοτικής και στην επιστημονική μας γλώσσα βρίσκουμε.

β) Της νέας αυτής γραφομένης ο κοινός τύπος έχει βρεθεί που και που θα είχε να δεχτή η γραμματική της διπλούς δημοτικούς τύπους.

Αν έχουμε στην κοινή δημοτική αρκετούς διπλούς τύπους (λέγουμε λέμε, γράφτηκε-γράφει κλπ.) αυτό συμβαίνει γιατί η νέα γραφή μας γλώσσα δεν έχει ακόμα πολλή χρονό γραφή ζωή. Λίγος καιρός είναι

ακόμα που γνώρισε τα δεσμά της γραφής και γι' αυτό επόμενο ήταν να αποχτήσει την τυπική αυτήνη ποικιλία. Μά την ποικιλία αυτήν της γλώσσας μας θα περιορίσει βέβαια η συγγραφική μελλούμενη παραγωγή. Η καλαισθητική του συγγραφέα θα παίζει πολύ ρόλο, μά και η σκεπτική επιστημονική και λογική αντίληψη δεν πρέπει να ξεχνιέται. Γι' αυτό απαραίτητο για κείνους που θα γράφουν φρονούμε πως πρέπει να ναι η μελέτη και το συχνό συμβούλημα των έργων του κλασικού Ψυχάρη.

Περισσότερες δυσκολίες παρουσιάζει ο καθαρισμός από την καθαρεύουσα.

γ) Ός προς το λεξιλόγιο δε δημιουργούνται πιά συστηματικά λέξεις, καθώς άλλοτε, — σε αρκετές περιπτώσεις θα μείνουν διπλές λέξεις, από την καθαρεύουσα και τη δημοτική, — κάποτε με διαφορετική απόχρωση στη σημασία τους.

Αρκετοί είναι εκείνοι που, εδώ και μερικά χρόνια, σκεφτήκανε να αντικαταστήσουν αρκετές λέξεις καθαρευουσιάνικες λέξεις με άλλες πιο εύκολονόητες, μεταφράζοντας τις ή φιλάνοντας κατάλληλα καινούργιες. Και έτσι δημιουργήθηκαν η άπανοσιά, η σκεπασιά, το ξετίλιγμα κλπ. Μά φαίνεται πως οι αντίστοιχες τους λέξεις (επιφάνεια, εκλειψη, εξέλιξη) έχουν πιά καθιερωμένη χρήση και γι' αυτό δε θα μπορούσαν ίσως ν' αντικατασταθούν.

Σε μερικές όμως περιπτώσεις η νέα γραφή μας γλώσσα θα κρατήσει βέβαια τις νέες λέξεις παράλληλα με τις παλιές, συχνά με μια μικρή απόχρωση στη σημασία. Έτσι το ψυχόρμητο φαίνεται να κρατηθεί κοντά στο έστιχο, ο παλμός κοντά στο καρδιοχτύπι, η εργασία κοντά στη δουλειά κλπ. φαινόμενο που βρίσκουμε σε όλες τις γλώσσες της Ευρώπης.

δ) Σχετικά με τη λογοτεχνία η επιστήμη θα παρουσιάσει αναγκαστικά στη φωνητική ή περισσότερους δασκαλισμούς.

Αυτό δεν πρέπει να μας παρεξενέψει. Οι φτογγολογικοί ή φωνητικοί κανόνες σε κάθε γλώσσα δημιουργούνται από την πιο κοινή μας όμιλία και μονάχα σ' αυτήν μπορούμε να τους βρούμε. Η επιστημονική γλώσσα δεν κάνει παρά να ακολουθά τους νόμους της πιο κοινής μας γλώσσας. Μά επειδή η επιστημονική μας γλώσσα δανείζεται τόσο συχνά λέξεις και όρους επιστημονικούς από πιο αρχαίες εποχές της ίδιας γλώσσας, και επειδή μ' αυτές τις λέξεις ο επιστήμονας δε σκοπεύει να παραστήσει παρά άφηρημένες έννοιες, γι' αυτό πέρνει τις λέξεις όπως τις βρίσκει, με την πιο αρχαία τους φωνολογία, έτσι τις μεταχειρίζεται, και έτσι τις καθιερώνει. Δεν είναι λοιπόν παράξενο αν οι λέξεις επιστημονικές μας λέξεις έχουν κάποτε φωνολογία μιας πιο αρχαίας εποχής. Γι' αυτό γράφοντας ένα νομικό θέμα θα μπορεί κανείς να πει παράπτωμα, αν και πιο κάτω θα γράφει φταίω.

ε) Και στο τυπικό θα διατηρήσει μερικούς λόγιους τύπους. Έτσι η γραμματική θα έχει σε μερικές περιπτώσεις τύπους διπλούς.

Αυτό που είπαμε για τις λέξεις λέξεις της επιστήμης σχετικά με τους

φρονολογικούς κανόνες δεν μπορούμε να το πούμε και στο τυπικό, γιατί ανάγκη να έχουμε ομαλότητα στις πτώσεις, στις κλίσεις, στα ρήματα, παντοῦ μιὰ γραμματική. Μὰ βέβαια ἡ ἐπιστημονική μας γλώσσα, τὸ τελευταῖο αὐτὸ προπύργιο τοῦ σχολαστικισμοῦ, δὲν μπορούσε τόσο γρήγορα νὰ πολεμήσει τὴν πιὸ μεγάλη ομαλότητα πού βρῖσκουμε στὸ τυπικὸ τῆς λογοτεχνικῆς μας γλώσσας. Γι' αὐτὸ γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ἀκόμα θὰ ἔχουμε ἀρκετοὺς διπλοὺς τύπους (τῆς ῥάχης—τῆς πραγματικότητος) στὸ τυπικὸ τῆς ἐπιστημονικῆς μας γλώσσας, πράμα πού θὰ περιοριστεῖ πολὺ μὲ τὸν καιρὸ, ἐχτός ἴσως ἀπὸ ἀσήμαντες ἐξαιρέσεις.

ζ) Ἡ σύνταξι τῆς νέας γραφομένης δὲν ἔχει ἀκόμη διαμορφωθῆ τελειωτικά. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ, καὶ γιὰ νὰ κανονιστοῦν καὶ τὰλλα γραμματικὰ ζητήματα, σύμφωνα μὲ τὶς φραστικὲς ἀνάγκες, στήν ἐπιστήμη ἰδίως, πρέπει νὰ γράφουν πολλοί. Τὸ ἔργο εἶναι μεγάλο καὶ ἡ γραπτὴ γλώσσα ἑνὸς ἔθνους δὲν ὀρμηαίνει μόνη της. Τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ βοηθήσῃ μιὰ βιβλιοθήκη μὲ ἐπιστημονικὰ καὶ ἐκλαϊκευτικὰ ἔργα πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις.

Ἡ σύνταξι μιᾶς γλώσσας εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος πού ἀκολουθεῖ στή σκέψη του ὁ καθένας. Γι' αὐτὸ ἡ σύνταξι ἔχει ἄμεση σκέψη μὲ τὴ σκέψη καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα ἡ σύνταξι μαζί μὲ τὸ τυπικὸ εἶναι τὰ πιὸ κύρια στοιχεῖα κάθε γλώσσας. Ὁ Γάλλος σκέφτεται γαλλικά, ὁ Ἄγγλος ἀγγλικά καὶ ὁ καθαρευουσιάνος καθαρευουσιάνικα. Ἐπειδὴ λοιπὸ στήν ἐπιστήμη μάθαμε νὰ σκεφτοῦμαστε μὲ τὸ μηχανισμό τῆς καθαρεύουσας καὶ ἐπειδὴ ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς κατάντησε σὲ μιὰ δεύτερη φάση, γι' αὐτὸ ὄχι μόνον μᾶς εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἀποχωριστοῦμε ἀπ' αὐτόνε στήν ἐπιστημονικὰ μας γλώσσα, μὰ συχνὰ καταλαβαίνουμε πὼς ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς τῆς καθαρεύουσας σκλαβώνει καὶ τὴν ἀπλὴ μας ὁμιλία καὶ τὴ λογοτεχνικὴ μας γλώσσα. Καὶ ἐπειδὴ ἀλλαγὴ τῆς σύνταξης σημαίνει ἀλλαγὴ στὸ σύστημα αὐτῆς τῆς σκέψης, γι' αὐτὸ ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τόσο μᾶς δυσκολεύει. Μὰ ἡ μελλομένη καὶ πιὸ πλατεῖα χρῆσις τῆς δημοτικῆς σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας θὰ κάμει ὥστε γρήγορα νὰ διαμορφωθεῖ καὶ αὐτὴ ἡ σύνταξι μας.

η) Εἶναι πιθανὸ πὼς μὲ τὸν καιρὸ θὰ κανονιστοῦν σύμφωνα μὲ τὴ δημοτικὴ μερικὰ ἀπὸ τ' ἀναφομοίωτα γιὰ τὴν ὄρα στοιχεῖα τῆς νέας γραφομένης.

Νομίζουμε πὼς δὲν εἶναι πιθανὸ μὰ βέβαιο πὼς σιγά σιγά πολλὰ πού πολλοὶ τὰ θεωροῦν ἀναφομοίωτα καὶ τάχα καθιερωμένα, θὰ κανονιστοῦνε θαμὰσια καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς δημοτικῆς. Ἡ ἀνάγνωσις, πού τόσο ἔλλειπε μὲ τὴν καθαρεύουσα καὶ πού σίγουρα μὲ τὴ δημοτικὴ θὰ ξεπλωθεῖ σὲ ὅλες τὶς κοινωνικὲς μας τάξεις, καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς δημοτικῆς στὰ σχολεῖα μας, θὰ συντείνουνε πάρα πολὺ σ' αὐτὴν τὴν ἀφομοίωση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καθῆκο κάθε φωτισμένου νομίζουμε πὼς εἶναι νὰ βοηθήσῃ μὲ κάθε μέσο, μὲ τὰ γραφτὰ του πρῶτα ἀπ' ὅλα, τὴν ἀφομοιωτικὴ αὐτὴ δουλειά, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ φθάσουμε πιὸ γρήγορα στὸ ποθητὸ μεγάλο τέρας.

ΚΑΪΡΟ, 1918.

ΚΩΣΤΑΣ ΦΩΔΡΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ :

ΕΝΑΣ ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ.

Ἐδῶ καὶ δύο μῆνες πάνω-κάτω πέθανε ὁ μοναδικὸς ἴσως Κυπριώτης ποιητῆς, ὁ ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ. Στ' ἀγαπημένα μου «ΓΡΑΜΜΑΤΑ», πού ἀναφιέτολα σήμερ' ἀποτελοῦνε τὸν χροσταλλένιο καθρέφτη τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης καὶ διανοήσης, ἀξίζει νὰ γραφτοῦνε δύο λόγια γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ, πού ἂν δὲν πρόσετες καὶ κείνος κάτι τὸ σημαντικὸ στὴ Νεοελληνικὴ Μοῦσα καὶ ἂν οἱ ἀρμονίες τῆς λύρας του εἴτανε πολὺ ἀστενικές γιὰ νὰ φτάσουνε στὶς κορφῆς τοῦ Νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ, μπόρεσε ὅμως ἄξια νὰ τραγουδήσῃ τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ νησιοῦ του καὶ νὰ ἱρνήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ μ' ὀλότελα ἐπικὸ συνέταγμα τὶς θυσίες του γιὰ τὸ ξεσκάβωμα τῆς Φυλῆς.

Ὁ Β. Μιχαηλίδης γεννήθηκε στὸ χωριὸ Λεγκόνικο, δὴ καὶ 68 χρόγια πάνω-κάτω. Μικρὸς πῆγε στὴ Σάλα, μὴν ἀπὸ τὶς πόλεις τῆς Κύπρου, καὶ ἔμεινε ὡς ὑπότροφος στὴ Μητρόπολη, γιατί ὁ τότες Μητροπολίτης Κιτίου Κυπριανὸς πολὺ τὸν ἀγαποῦσε. Ἡ παιδείη του εἴτανε ὀλότελα στοιχειώδικο. Οὔτε καὶ τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο, μού φαίνεται, τέλειωσε. Ὅσα ὅμως μπόρεσε νὰ μάθῃ τὰ χροστὰ στους τότες λογάδες καὶ δασκάλους τῆς Σάλας, πού ταχτικά συναζόντουσαν στὴ Μητρόπολη γιὰ νὰ συζητήσουνε καὶ νὰ κουβεντιάσουνε μὲ τὸ Λεσπότη ἀπάνω στὰ διάφορα ζητήματα. Συνεδενότανε πολὺ μὲ τὸν τότες ποιητὴ Θεοχαρίδη, πού πέθανε δὴ καὶ κάμποσα χρόνια καὶ ποῖβαλε γιὰ λίγο καιρὸ μὴν ἀπὸ τὶς πρῶτες Κυπριώτικες φημερίδες τὸ «Στασίνο». Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς αὐτὸς ὁ Θεοχαρίδης τοῦ στάθηκε καὶ δάσκαλος. Τὴν ἐποχὴ κείνη ὁ ποιητῆς μας γνώρισε καὶ βαστοῦσε φίλια καὶ μὲ τὸ Βιζυηνό, πού, καθὼς εἶναι γνωστὸ, γιὰ μερικὰ χρόνια ἔμεινε στήν Κύπρο ὡς ὑπότροφος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Μεγάλος πιά ὁ ποιητῆς καὶ μὲ τὴ βοήθεια ἴσως τοῦ προστάτη του Λεσπότη, πῆγε στὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ σπουδάσῃ ζωγραφικὴ, πού γι' αὐτὴν ἔνοιωσε μεγάλην ἀγάπη. Μὰ τὰ ὑλικά του μέσα δὲν τοῦ πῆρεσαν νὰ μείνῃ περισσότερο ἀπὸ μερικὸς μῆνες, καὶ ἔτσι ξαναστράφηκε στὴν Κύπρο. Τούτη τὴ φορὰ ὅμως καταστάλαξε στὴ Λεμεσό, ὅπου καὶ ἔμεινε ἴσαμε τὴ στερνὴ του μέρα. Τάποτέλεσμα τοῦ ταξιδιοῦ του στήν Ἰταλία εἴτανε τὰ λίγα Ἰταλικά πού μπόρεσε νὰ μάθῃ καὶ δύο εἰκόνες Παναγιᾶς πού τὶς ἔκανε ὕστερ' ἀπὸ τὸ γυρισμὸ του. Ἡ μιὰ στολίζει κάποια χωριάτικη ἐκκλησιά καὶ ἡ δέυτερη σήμερὰ βρῖσκεται στὸ Φτωχοκομεῖο τῆς Λεμεσῆς. Τῆς τηλεφταιᾶς αὐτῆς τὰ πρόσωπα τῆς Παναγιᾶς καὶ τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πὼς εἶναι πιτυχημένα καὶ μὲ κάποιαν ἀναλογία ζωγραφισμένα. Μὰ τὰλλα μέρη καὶ κατέζοχα τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια τοῦ μικροῦ Χριστοῦ δὲν παρουσιάζουνε καμμιὰ ἀναλογία καὶ καμμιὰν τεχνοδοῦλεψη καὶ δείχνουνε πὼς τοῦ ζωγράφου τοὺς τοῦλεσε τὸ λεπτὸ καλλιτεχνικὸ γούστο καὶ ἡ ματιὰ κείνη πού ξέρει νὰ μετρά τὶς ἀναλογίες καὶ τὶς χροιαζόμενες ἀπόστασεις. Ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ τὸ γυρισμὸ του ἀπὸ τὴν Ἰταλία, τότε βρῖσκουμε νοσοκόμο στὸ Λεμεσιανὸ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο, ποῦμεινε κάμποσα χρόνια. Ἀπὸ κει πιά ὁ ποιητῆς, ἀπὸ ἀρρώστια σ' ἀρρώστια καὶ ἀπὸ φτώχεια σὲ φτώχεια, ὕστερα μάλιστα καὶ ἀπὸ τ' ἄσκημο συνήθειο τοῦ ποιοῦ, πού τὸν ἔκανε ἀνήμερο γιὰ δουλειά, κατάντησε στὸ Φτωχοκομεῖο...

Καὶ στὸ γού μου πάντα ζωγρά θὰ βαστῶ τὴ θύμησι τοῦ ποιητῆ σά

στους στερνούς του μήνες περιδιάβαζε στην άβλη του Φτωχοκομείου με το χαρακτηριστικό σούρσιμο των ποδιών του και σαν τ' απογιόματα καθισμένος σ' ένα πλαϊνό καφενεδάκι παραπονιόταν για την ασπλαχνιά της μοίρας του και για την αξιολύπητη κατάντια του...

Καμμένη ποιητή! Κλαίοντας θυμάμαι τώρα τους δυο στίχους που τόσο συχνά συνήθιζες να λες λίγο καιρό πριν και σένα του θανάτου το σκληρό χέρι βυθίση «στάδιτα της θεϊκής ανυπαρξίας»:

«Θεέ μου και να πέθανα ένα Σαββάτο βράδι
την Κεριακή που τό πρωί να κατεβώ στον Άδη...»

Η στερνή ποιητική του αποθυμιά έγινε. Ένα Σαββάτο βράδι ήσυχα ήσυχα ξεψύχισε μέσα στη στενή καμαρούλα του Φτωχοκομείου, δίχως κλάψες και μοιρολόγια να ξεσπάσουνε στο νεκροζεββάτο του τρογύρου...

✱

Ο Βασ. Μιχαηλίδης έγραψε το περισσότερο στην Κυπριώτικη μας την ντοπιολαλιά. Στην αρχή όσες φορές δέν τη μεταχειριζότανε έγραψε στην καθαρέβουσα κι αγάλια αγάλια έφτασε σέ μιá μισοδημοτική ή κάλλια μυτή. Γιατί σαν άπαιδεφτος ποιήτανε έμεινε όλότελα όξω από τη μεγάλη Γλωσσική πανάσταση και τό μυαλό του έμεινε κλειστό στο πέρκαλλο φώς της Άλήθειας.

Άγγισε όλα τά είδη του Ποιητικού Λόγου και φανερώθηκε πότε έπικός, πότε λυρικορομαντικός, και πότε σατυρικός. Άν όμως τόνομά του είναι προσωρισμένο να χαρή κάποιαν πλατύτερη ζωή και τό έργο του να νικήση τό σιδερένιο χέρι του Καιρού, τούτο, αναφίβολα, θάν τό χρωστάη στη δούλεψη της Έπικής Θέαινας και μαζί της Μητρικής του Γλώσσας.

Τά γνωστά του τραγούδια, έξόν τά σκορπισμένα στις διάφορες φημερίδες, βρίσκονται δημοσιευμένα μέσα σέ δυο συλλογές, την «Α σ θ ε ν η Λ ύ ρ α» και τά «Ποιήματα». Η πρώτη, που βγήκε τό 1880, είναι τόντις άστενική. Τά ποιήματα της συλλογής άφτης, σκεδόν όλα γραμμένα στην καθαρέβουσα, είναι όλότελα ανάξια προσοχής. Ο Μιχαηλίδης χρωστά τη φήμη του στη δέφετη (1911). Κι άπ' άφτην πάλι λίγα ξεχωρίζανε, τά γραμμένα άποκλειστικά στην ντοπιολαλιά μας: «Μία έπιστολή εις Κυπριακήν διάλεκτον», «Η Κύπρος πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δέν είναι Ἑλληνική», «αί διαφρέσεις καί αἱ κοινωνίαι» κτλ. Τά καλύτερα όμως της σειράς άφτης καθώς κι άλάκερου του έργου του είναι: «Η Χιώτισσα έν Λεμεσῶ κατά τό 1821» και τό μεγάλο του έπος: «Η 9η Γιουλίου 1821 έν Λεμεσῶ (Κύπρου)». Λίγα λόγια ξεχωριστά γι' άφτό είν' άπαραίτητα.

Γιατί δείχτει όλα τά σημάδια μεγάλου έπους, που πρέπει νακουστή σ' όλην τη Ρομιοσύνη και να ξεταστή πιό βαθειά και πιό πλατειά από άλλους άξιώτερούς μας. Δήγηση που κυλά άβίαστα με φυσικότη και ζωντάνια περιγραφική ύπεροχη πάνω στην τεχνουργία και στην ψυχασύνθεση του Δημοτικού τραγουδιού. Έπικό τραγούδι π' άγγισε την Κυπριώτικη ψυχή στάπόβαθά της και που θα φαίνεται πάντα σαν τό πιό γνήσιο της παιδί. Κι άξίζει δώ-πέρα να αναφέρω κάτι τό πολν σημαντικό για την άξιοτή του τραγουδιού άφτου. Πολλούς άκουσα να παγγέλλονε κομμάτια του. Σάν τους ρώτησα αν ξέρουνε τόν ποιητή τους, μ' άπαντίσανε πώς είναι δημοτικό Κυπριώτικο... Και δώ, μου φαίνεται, στέκει όλη ή άναγώριση της άξίας

του έπικού κατέχοχα, τραγουδιού. Να στοχαστή ο ποιητής του όπως στοχάζεται ο λαός ο ίδιος που τόν έμπνέει, να αίστανθῆ όπως κείνος αιστάνεται, σέ βαθμό που να μην ξεχωρίζεται ή υποκειμενική ψυχή από την αντικειμενική. Μήπως ο Ψυχάρης σ' άφτό δέ βρήκε πώς στέκεται ή μεγαλύτερη δόξα του Σολωμού;

Στην «9 Γουλιού» κτλ. περιγράφονται τά μαρτύρια τ' Αρχειπισκόπου Κυπριανού και των άλλω Δεσποτάδων του Νησιού κι ο ήρωικός τους θάνατος από τους Τούρκους τό πρωί της Ιστορικής από τότες μέρας της 9 τ' Αλωνάρη 1821. Κι' ανάμεσ' άπ' όλο τό τραγούδι περνάει μιá λυπητερή, μελαχολικά πνοή, που όφρες-όφρες παίρνει τόν πόνο πλατειού κι άβάσταγου μοιρολογιού. Είναι ή ίδια ή ψυχή του ποιητή που κλαίει για τά πάθια των ήρώων της πατρίδας του, ή ψυχή, που όσο κι αν τάλαιπει τό έπος να μένη όξω από τά πρόσωπα και τά πράματα της δήγησης, δέν μπόρεσε να βασταχτή...

Πολλά ναι τά μέρη που πρεπε κανείς να ξηγήση και να λεφτολογήση πάνω σ' άφτά. Μά τό έμπασμα στην έπική σζηνη ένός άγαθού βοσκού και τά λόγια του, που σιάζουνε νοσταλγία για τη στάνη και τό λεφτερο βουνίσο άέρα, με τη λεχτική άπλότη του μπιστικού πιστά άποδομένη, έμένα τούλάχιστο ξεχωριστά με συγκινει και μ' άρέσει. Οί εικόνες του και οί παραβολές του οί άπλόχερα σκορπισμένες είναι, άληθινά, πολν άξιοπρόσεχτες.

Άλάκερο τό τραγούδι άποτελείται από 500 κι άπάνω στίχους. Παρατηριέται και σ' άφτούς τό ίδιο που βρίσκεται σ' όλα ίσως τά τραγούδια μικρά και μεγάλα, λυρικά και έπικά, μά πρὸ πάντων έπικά. Μερικοί στίχοι δυνατοί όσο παίρνει κι άφταστα δουλεμένοι, κ' ύστερα οί άλλοι σαν ξεπεσμένοι, σαν πιό αδύναμοι. Μά μιá που άφτό άπαντιέται και στα έργα συγγραφέδων, που πρέπει τόννομά τους μοναχά να σιύφτει κανείς τό κεφάλι, βέβαια είναι φυσικό νάν τό περιμένουμε από τους άλλους σ' ένα πολν μεγαλύτερο βαθμό. Κάποτες ο Ψυχάρης ειπεν πώς οὔτε κι ο Σοφοκλής οὔτε κι οί άλλοι άρχαίοι, κι οὔτε ακόμα κανείς σκεδόν από τους νεότερους ποιητές, άποτελέσανε έξαιρεση στο γενικό τούτο ποιητικό νόμο, που κι άληθινά είναι πολν φυσικός στην ανθρώπινη διάνοχη. Άν αρχίζα τά παραδείγματα από τό έργο του ποιητή μας θα πάγαινα σέ μακρος και δέ θέλω καθόλου να καταχραστώ την καλοσύνη των «Γραμμάτων».

Και μου μένει τώρα να τονίσω τό γλωσσολογικό θησαυρό που κλαίει τό έπος τούτο. Ένας γλωσσολόγος (να μιá καλή έφκαιρία για τόν έβγενικό μου φίλο κ. Κ. Φλώρη) θάχε πολλά να μάθη και να διδαχτή για την Κυπριώτικη ντοπιολαλιά. Ο Κατζηδάκης στην Άθήνα, σαν του τώδειξε κάποιος τότες που πρωτοβγήκεν ή συλλογή, δίκαιο ειχε νάν τό χαρακτηρίση: «Ο Κυπριακός Έρωτόκριτος».

Νά τώρα και λίγοι στίχοι του, που σ' άφτούς σά σέ μνιαιούθε μορει να δῆ κανείς την άλήθεια των όσο λέω και να πάρη μιάν ιδέα του σύνολου. Και περιγράφει ο ποιητής τη νύχτα της παραμονής:

—Μιά νύχταν, νύχταν σιανήν, καιρόν¹ Δευτερογοιόνιν²
νύχταν Παρασκευόνυχταν, που τ' άστρα μιλιούνια
ελάμπασιν που πανοθκίον³ κι' έν⁴ εφρισκες ρουθοίνιν
μέσα στης Χώρας τά στενά, στης Χώρας τά καιτούνια⁵

¹ Τό παχί κ, πρέπει να διαβαστή με την Κυπριώτικη προφορά τζέ. ² Άλωνάρη. ³ Άπάνοιθε, από πάνω. ⁴ Και δέν.

σιανεμιά,⁶ δέν άκουες δεντρούδιν νά ταράξη
μήτε τοῦ Σηύλλου⁷ λάξιμον⁸ μέ πετεινόν νά κράξει:
Ἦτον μιὰ νύχτα μουλλωτή,⁹ μιὰ νύχτα μουρρωμένη,¹⁰
ποῦ θάρρηες¹¹ πῶς χώνεται¹² ποῦ τοῦ Θεοῦ τήν κρίσιν...

Πιο κάτω ὁ ποιητής βάζει στό στόμα τοῦ ἔθνομάρτυρα Ἀρχιεπί-
σκοπου Κυπριανοῦ τά δυνατά κι ἀληθινά τοῦτα λόγια, γι' ἀπάντηση στόν
Τούρκο ἀρχηγό:

«— Ἡ Ρωμησοσύνη ἔ¹² φυλή συνώκαιρη¹³ τοῦ κόσμου,
κανέννας δέν εὐρέθηκεν γιά νά τήν ἤξηλειψη,¹⁴
κανέννας, γιατί σήπει¹⁵ τήν ποῦ τάση¹⁶ ὁ Θεός μου.
Ἡ ρωμησοσύνη ἐνά¹⁷ χαθῆ ὄντας ὁ κόσμος λείψη!
Σφάξε μας σὺλλους¹⁸ κι ἄς γενῆ τὸ γαῖμα μας αἰλάκιν,
κάμε τόν κόσμον μακαλειόν¹⁹ καί τούς ρωμηούς τραοῦλια,²⁰
ἀμιὰ ξερε²¹ πῶς ὕλαντρον²² ὄντας κοπή καβάκιν²³
τριύρον του πετάσσονται τρακόσια παραπούλια.²⁴
Τὸ νίν²⁵ ἀντάν²⁶ νά τρώ τή γῆν, τρώει τή γῆν θαρκέται²⁷
μιὰ πάντα κείνον τρώεται καί κείνον καταλείεται.
Εἶσαι πολλά πιζράντερος,²⁸ ὅμως ἄ θέν²⁹ νά σφάξης³⁰
σφάξε τούς λῆς³¹ ποῦ πολεμοῦν ἄλλοῦ ἀρματομένοι³²
ἐμᾶς μέ σιέροκα³³ ὄφκαιρα³⁴ γιατί νά μῖς πειράξης³⁵
πούμαστον δίχως ἄρματα, * εἴμαστον νεπαμένοι;³⁶
Τότες ὁ Μουσελλίμ-ἄγῆς ἐψήλωσεν τὸ δειν³⁷ του,
κ' εἶδεν τόν μ' ἐνα δειν γλυκόν, κ' ἀνοίει καί λαλεῖ του:³⁸
— Ὅτι παθαίν³⁹ ὁ ἄθρωπος ἐν ποῦ τήν κεφαλὴν του,
τοῦ βρένιμου⁴⁰ ποῦ τὸ σταθὴν ποσπάξτ'⁴¹ ἡ ζωὴ του⁴²
καί σου⁴³ ἂν εἶσαι βρένιμος ποσπάξεις τή ζωὴ σου.
— Μουλλωσε⁴⁴ καί κατάλαβα πριχού νά πῆς τὸ πῆς⁴⁵ σου
μέ μάσθεσαι⁴⁶ τὴ θάλασσα νά τήν ἤξηνηλήσης,⁴⁷
ἀδικα λόγια μέ χάννεις κ' ἄρχεις⁴⁸ εἰς τὴ δουλειά σου⁴⁹
τόν ἥλιον μέ τὸ φύσημαν μπορεῖς νά τόν ἠσβύσης;
φώναξε τοῦ κελλάτη σου, σᾶς⁵⁰ τήν κρεμσταρζά σου⁵¹!...

Γιά τόν ἴδιο ἔθνομάρτυρα Κυπριανό ἔγραψε καί τᾶθάνατο τετράστιχο
ποῦνα βαλμένο στήν ἀρχὴ ἀρχὴ τῆς συλλογῆς. Λέει μοναχό του τόσα πολλά
πράματα ποῦ ἐγκλημα σοστό θάτανε ἂν ἔπιανα νά πῶ τὴ σημασία του καί
νά ξηγήσω τὴν ἀξία του:

«Σὺ ποῦ σοτοῦθης γιά τὸ φῶς
σήκου νά δῆς τὸν ἥλιο,
ξόπινα, νά δῆς τὸ αἷμα σου
πῶς ἔγινε βασιλεῖο.»

✽

Ὅπως εἶπα καί πιο πάνω, τὰ λυρικο-ρωμαντικά δημοσιεμένα τραγοῦδια
τοῦ Β. Μιχαηλίδη, γραμμένα τὸ περισσότερο στήν καθαρὴ βουσα καί στή μιχτή

⁶ Ἀπανεμιά, ⁷ Σηύλλου, ⁸ Ἀλύχτημα, * καί ⁹ Ἦσυνη, σιγαλινή, ¹⁰ Νό-
μιζες, ¹¹ Κροῦβεται, ¹² Εἶναι, ¹³ Σώγκαιρη, σύζρονη, ¹⁴ Ἀφανίσση, ¹⁵ Σέξπη,
προφυλάσση! ¹⁶ Ποῦ τὰ ὄψη, ¹⁷ Θά, ¹⁸ Ὀλους, ¹⁹ Τράγους, ²⁰ Ὅμως ἔξερε,
²¹ Παχειὰ λέφκη, ²² Λέφκη, ²³ Νέα βλαστάρια, ²⁴ Τύζρο τῆλετροῦ, ²⁵ Ὅταν,
²⁶ Νομίζη, ²⁷ Κακόφυγος, ²⁸ Ἄν θά σφάξης, ²⁹ Τους λαούς, ³⁰ Χέρια, ³¹ Ἀ-
δεῖα, ³² Ἀνεπαμένοι, ἠσυχοι, ³³ Τὴ ματια του, Ἀληθινά, τί γλωσσολογικός
πλοῦτος; ³⁴ Ἀρχίζει καί τοῦ λέει, κυριολεκτικά: ἀνοίγει καί τοῦ λέει ³⁵ Τοῦ
φρόνιμου, ³⁶ Γλυτόνεται, ³⁷ Καί σὺ, ³⁸ Σιόπα, ³⁹ Τὸ λόγο σου, Κατὰ
τὸ δειν, ⁴⁰ Μὴν ἀγωνίζεσαι, μὴν προσπαθεῖς, ⁴¹ Νά τῆς ἀδειύσης τὸ
νερό, νά βρῆς τὸν πάτο, ⁴² Ἀργεῖς, ⁴³ Φώναξε τοῦ ἐπιστάτη σου, διόρ-
θωσε τὴν κρεμάλια σου.

εἶναι ὀλότελα ἀνάξια προσοχῆς. Τὸ ἴδιο λέμε καί γιά τᾶνέκδοτα τραγοῦδια
τοῦ τοῦ εἶδους τούτου, ὅσα μπόρεσα νά βρῶ μέσα στά χειρόγραφα τοῦ
ποιητή, ποῦ ὁ ἀξ. δήμαρχός μας εἶχε τὴν καλοσύνη σέ μένα νάναθέσῃ τὸ
ξέταγμα τους.

Καί μένει τώρα νά μιλήσουμε γιά τὸ σατυρικό του ἔργο. Προτιήτερα
ὅμως θέλω νὰν τὸ ξαναπῶ πῶς ἀπὸ ἀλάκερο τὸ ἔργο του, ἐπικό, λυρικό ἢ
σατυρικό, δημοσιεμένο ἢ ἀνέκδοτο, μονάχα κείνα τὰ μέρη ξεχωρίζουνε —
καί σέ κείνα χρωστά κι ὁ ποιητής τὴ φήμη του — ὅσα εἶναι γραμμένα στήν
Κυπριώτικὴ μας τὴν νιοπολαλιά. Γιατί ἡ ἀγνή ποιητικὴ φλέβα του καί τὸ
ποιητικὸ του ταλέντο τὸ ἀτόφιο, ποῦ δέν τὸ πότισε τὸ χρυσόνερο τῆς παι-
δειψῆς, μποροῦσε ἄξια νά φανερωθῆ μονάχα μέσο τῆς μητρικῆς του γλώσ-
σας, τῆς γλώσσας ποῦ τὴν ἐνοιωθε, ποῦ τὴν μιλοῦσε, ποῦ τὸν συγκινοῦσε,
τῆς γλώσσας τέλος πάντων ποῦ μ'ἀφτίνα ζοῦσε.

Ἡ σάτυρα τοῦ Β. Μιχαηλίδη δέν εἶναι βέβαια ἡ σάτυρα τοῦ Ἀρχί-
λοχου ἢ τοῦ Παλαμά, ὅπως μᾶς τὴν ἔδειξε στά «Σατυρικά Γυμνάσματα» του.
Δέν εἶναι δηλ. ἡ σάτυρα κείνη βγαλμένη ἀπὸνα ποιητικὸν πόνο βαθύ καί
ποῦ γι' ἀφτό χτυπάει μέ τόσο θυμὸ μὰ καί μέ τόσην πίκρια κάποτε. Κι
ἀκόμα δέν εἶναι ἡ σάτυρα ποῦ συθέμελα ταράζει τίς ψυχῆς καί φέρνει τὴν
ἀναστάτωση, ἡ σάτυρα ποῦ κάνει τὸ στίχο τῆς πυροσμένου σιόδερα γιά νὰν τὸν
βουτήσῃ στίς πληγῆς καί στίς σαυίτες... Ὅχι. Ἡ σάτυρά του μοιάζει μέ τὴ
σάτυρα τοῦ Σουρή. Μιὰ δεξιότεχνία στή εἶμα, μιὰ ἐξαιρετικὴ ἐγκολία στά-
ράδιασμα τῶν ὁμοιοκατάληχτων στίχων ἀπάνου σέ θέματα κοινὰ κ' ἐφήμερα.
Εἶναι ἡ σάτυρα ποῦ ἀπόνα κοινωνικὸ ἢ ἄλλο γεγονότο (σά λ. χ. ψήφισι
νομοσχεδίων, ταξίδια μερικῶν προσώπων, τ' ἀρχιεπισκοπικὸ ζήτημα τῆς
Κύπρος) θά βγάλη καί θά περιγράψῃ κείνο ποῦ φέρνει τὸ χιμόγελο στά
χεῖλια. Τίποτις ἄλλο. Δέν ἀνήκει στήν Μεγάλῃ Τέχνῃ, γιατί μονάχα ἱκα-
νοποιεῖ τὰ γούστα τοῦ κοσμάκη. Κι ἀνάμεσα ἀκριβῶς στήν τέτοια σάτυρα
τὸ σατυρικὸ ταλέντο τοῦ Μιχαηλίδη εἶναι ἀξιοπρόσεχτο.

Σάτυρές του τέτοιου εἶδους βρῆκα πολλές ἀνέκδοτες. Μὰ δια τὰ
χαρίσματα τοῦ τέτοιου του ταλέντου καί τὸ σπουδαιότερο σατυρικό
του ἔργο βρίζεται στή σατυρικὴ του φημερίδα «Διάβολος», ποῦβγαζε
δῶ καί κάμποσα χρόνια, καί ποῦ δὲ βαστάχτηκε παρά λίγους μονάχα μῆνες.

Οἱ καλύτερες σάτυρές του εἶναι οἱ ἄγραφες. Καρπομένες κι ἀφτές στήν
νιοπολαλιά μας, ποῦ τοῦδινε πάντα ἐλικὸ ζωντανότερο κι ἀληθινότερο καί
στοιχεῖα πιὸ πλαστικά καί παραστατικά — γιατί πάντα ἡ σάτυρα θέλει μιὰν
ξεχωριστὴ ζωντάνια λεχτική καί παραστατικὴ, ποῦ μονάχα ἡ μητρικὴ
γλώσσα τὴν δίνει — μέ χιόμμο καί σατυρικὴ διάθεση μοναδική, ἔχουν μέσα
τους ἄφτοτα χιμένα τ' Ἀριστοφανικά ἀνοιχτόλογα. Πολλές φορές μάλιστα
ξεπερνᾶνε κάθε λεχτικὸ ὄριο... Κ' εἶναι περιφρημὴ μιὰ τέτοια του μέ τὸν
τίτλο «ὁ Ἀμολόητος», ποῦ θυμάμαι τώρα πῶς μέσα τῆς βρῆκα μιὰν εἰκόνα,
ποῦ κάποιαν ἀνάλογὴ τῆς ἀπάντησας καί στήν «Divina Comedia» τοῦ Ντάντε,
ποῦ ὁ ποιητής μας οὔτ' ἀκουστά κάνει θά τὴν εἶχε. Τί τὰ θέλετε ὅμως.
Ἀπὸ τὴν τέτοιας λογῆς σάτυρα τ' ἀνοιχτόλογο εἶν' ἀπαραίτητο. Κατανάτι
τὸ πιὸ ζουμερὸ τῆς μέρος! Ὁ Ἀριστοφάνης κατιτῆς τὸ πολὺ μεγάλο ἀπὸ
τὴν αἰωνιότη του χρωστάει ἀναρίβωλα σ' ἀφτό κ' οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τὸ
βρῆσανε ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῆς σατυρικῆς τέχνης, ὅταν βλέπανε, δίχως
τὴ γελοία νεώτερη σεμνοτυφεία, τίς σατυρικῆς του κομωδίες.

✽

Μερικά ανέκδοτα τραγούδια του Μιχαηλίδη σατυρικά και λυρικά βρήκα και σε μιά σειρά γραμμάτων του σταλμένων το 1883 στο φίλο του κ. Μιχ. Μιχαηλίδη στα σπουδαία στο Βερολίνο και στη Σμύρνη, και που πολύ έβγα- νικά ο δέφτερος μου τα παραχώρησε. Είναι όλα γιομάτα άπονα χιούμορ θαμάσιο και πολύ συχνά οι σπιθοβολίες του σατυρικού του πνεύματος τα στολίζουν. Κάποτε πάλι πέφτει στη σοβαρότητα κι απλά κι άπροσποίητα φιλοσοφεί.

Μέσα σ' αυτά απάντησα κ' ένα τραγούδι, που πολύ μ' άρεσε. Στο «Φι- λολογικό Μηνόσυνα», που διοργανώσαμε για τη μνήμη του και που σ' αυτό για το γνωστό του έργο μίλησε ο λόγιος διεφτυντής της «Αλήθειας» κ. Μ. Δ. Φραγκούδης και για τ' ανέκδοτό του έργο είπα και γώ λίγα λόγια, για να πω το τραγούδι τούτο χρειάστηκε να κάνω άλαξερο πρόλογο, που δε βρίσκω άνώφελο νάν τον αντιγράψω κ' εδώ: «Άπονα άλλο του γράμμα παίρνω ένα χωριστό τραγούδι, γραμμένο ύστερ' από το σεισμό που γίνηκε στη Λεμεσό τη βδομάδα της Τυρινής του 1883. Δέ μπορεί κανείς νάν το πη σάτυρα, αν και στο βάθος βρίσκεις κρυμμένη λιγάκι τη σατυρική διά- θεση. Είναι πότερο ένα έμπροσσιονιστικό κομμάτι. 'Απλά, κι άσυνειδήτα ίσως, ο ποιητής μάς δείχνει τη δύναμη του γυναικίσιου πόθου, αγνάτια σ' όλα τα πάθια και τις φουρτούνες της ζωής και σ' άφτόν άκόμα το θάνατο, πόθου, πόνου άναφιβόλα ή άρχαιότερη πηγή κάθε Δημιουργίας. Μέσα του έχει δυό τρία άνοιχτόλογα, μα βρίσκω πώς δε θά ζημιωθεί καθόλου ή ήθικη των άκρατάδω μου αν ειπωθούν. Και πρέπει, μου φαίνεται, και τώρα να ξαναφωναχτή ή χιλοειπωμένη αλήθεια' στην Τέχνη γενικά τίποτα το γυμνό και το άισχρό δέν υπάρχει. «Μόνο δ,τ' είναι άσκημο είναι κι άνή- θικο», φώναζε ο Έγγλέζος νεοαισιθητικός, ο Όσκάρ Ουάιλντ. Και στην Ποίηση σήμερα, πόνου στηριγμένη άπάνου στις αληθινές και ζωντανές θεω- ρίες του μεγάλου Νίτσε, βασιλεύει πέρα ως πέρα, το «Διονυσιακό μεθύσι» κι ο «Ήδονισμός ή 'Απολλωνισμός». 'Η «γενετήσια όρμη», ή πιο μεγάλη αλήθεια της ζωής όλων των εποχών, δίνει στη σημε- ρινή Ποιητική Τέχνη την πιο ειλικρινή έμπνευση. Κ' ή δική μας Νεοελλη- νική Ποίηση ξεσπλαβώθηκε πιά έφτυχώς από τ' άνυπόφορα δεσμά του έπερ- ρωμαντισμού και με δυό από τους πιο μεγάλους της ιεροφάντες, τον Άγγε- λο Σικελιανό και τον Κόστα Βάρναλη, στρέφεται σήμερα στο κινούργιο «τ' Απολλώνιο φώς», πόνου όμως σύγκαιρα και το πέραλλο φώς της παλιάς όμορφιάς. Κι άκόμα όλοι οι μεγάλοι συγγραφίδες, από τον Όμηρο ίσαμε το Σαίξπηρ, δέν περιόριζαν τις έκφρασές τους, γιατί δέ χτυπούσαν πάνω στη λεχτική σεμνοτητα τω συρόνον τους ή και των κατοπιών τους. Ως τόσο όμως, βλέπω πώς κάμποσο ξεμάκρηνα από το θέμα μου. Δίχως λοιπόν άλλα δικαιολογητικά σ'ς λέω άλαξερο τάρματωλό τραγούδι, ζητώντας τη συχώρησή σας και για μένα και για τη μνήμη του ποιητή:

«Φέτι¹ μες τες τυρινάδες ποΐχεν μάσκες και παιχνίδια,
 έπαιξεν κ' ή γή ταούλλιν² κι έχορέφασιν τ'ά στίγια,
 κι ήτουν και πορνόν³ άκόμα κι οι πρίτον⁴ έκοιμόνταν.
 κι ότι κι άρχινούν⁵ τ'ά στίγια κι έχορέφασιν κι έβοιόνταν⁶»

¹ Φέτος. ² Θεορυβόδικο Τουρκικό όργανο, μεγάλο ταμπούρολο. ³ Πολύ προΐ. ⁴ Οι περισσότεροι. ⁵ Και μόλις άρχισαν. ⁶ Έκουνιόντουσαν.

έβουροΐσαν⁷ οΐλοι κι οΐλες όξω με τ'ά νυχτικά τους,
 που το φόβον τους έλάλεν τρέκκι τρέκκι ή καρδιά τους.
 Νά 'σουν νά εν δης,⁸ Μιχάλη, τες φτωχίες τες κοπελλούδες,
 έθελες νά δης ζουτάλες⁹ και βιζούδια και ζαμπούδες,
 πουθελες νά πής, Θεέ μου, άφης με νά τ'ά δακκάσω,
 νά τ'ά φάω, νά χορτάσω
 για νά μου διαβή ή καμώς
 κι ός με φάη ή σεισμός!...»

Για το ποίημα τούτο και τον πρόλογο πουάκανα μου ριχτήκανε ύστερα οι ήθικολόγοι της πόλης μας, χαρακτηρίζοντάς με άνήθικο, έκφυλο και ως τον αίτιο της άνηθικότητας της κοινωνίας μας!... Ο! mores!

—*

Άγτός είναι σύντομα-σύντομα ο ποιητής, που το θάνατό του κλαίει τώρα άλαξερο το Νησί μας. Δέν τον τιρούμε βέβαια σά μεγάλο ποιητή. Όχι. Τιρούμεν όμως σ' άφτόνε μιάν όλότελη άγνη και καθαρία ποιητική φλέβα, που με τη δύναμη της παιδείας και με την έπίχρητη γνώση θά γνότανε ίσως ένα όρημικό και θαμαστό ποιητικό πλατιοποίημο. Και θυμάμαι πάντα, όσες φορές τονέ σκεφτώ, τάζίσμα του Όράτιου: «Poeta nascitur, non fit...»

ΛΕΜΕΣΟ (ΚΥΠΡΟΣ), ΓΕΝΝΑΡΙΟΣ 1918

ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΗ ΝΕΑ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ.

Άπό καιρό λογαριάζω να γράψω κάτι για τη σύγχρονη Νεοελληνική μας ποίηση και δήγηση. Το κάτι όμως άφτό, που τόχετε τώρα μπροστά σ'ά μάτια σας, πρέπει, μου φαίνεται, να ξηγηθή καλύτερα. Ούτε ντιοζου- μέντα, ούτε λόγια και κρίσεις μ' άξίωση άπόλυτης αλήθειας. Άπλούστατα, κάποιες δικές μου, άτομικές παρατηρήσεις και κάποιες πολύ ύποκειμενικές εντύπώσεις και σκέψεις, σύντομα και γενικά γραμμένες. Το ξαναλέω έγγραφα δίχως καμιάν άξίωση. Μονάχα περήφανος θάμωνα κ' ή κρυφή έλπίδα μου θά λάβαινε σάρκα κι όστά, αν κάποιος άλλος τρανότεροί μου και δασκάλοι μου, προσέχανε τ'ανάξια μου γραφτά και κινήμενοι άπ' άφτά λέγανε τη γνώμη τους για τ'ά ίδια άκριβώς ζητήματα που μιλάνε και τούτα. Γιατί έχω την ιδέα πώς ή σύγκαιρή μας Νεοελ. Ποίηση και το τωρινό Έλλην. Δήγηση δεν έχουσε προσεχτή άκόμα όσο τους άξίζει. Δέν κριθήκανε και δέν έχτιμη- θήκανε άξια και πονθενά έγώ τουλάχιστο δέν είδα να γράφονται οι αίτιες τους κ' οι πηγές τους. Δηλαδή, μάλλα λόγια θέλω να πω πώς μάς λείπει μιá ένσυνείδητη μελέτη κ' έχτίμηση του τωρινού έαφτού μας και της περιτρι- γυριές μας. Είναι πιά καιρός οι άξιοί μας να καταπιαστούνε το θέμα τούτο. Δέν άφιβάλω πώς τ'άγαπημένα μου «ΓΡΑΜΜΑΤΑ» με χαρά τους θά δεχτούνε κάθε τέτοιο δημοσίημα. Κι αν τ'ά σύντομά μου τούτα λόγια χρησι- μέψουνε για το σκοπόν άφτό σά με' άφορη, δέν ξέρω αληθινά, τότε τι μεγαλείτερο πρέπει να περιμένο...

—*

Πρι να μπω στο κύριο μου θέμα πρέπει να πω δυό γενικά πράγματα, που τ'ά βάζω ως αξιώματα:

1) Και τ'ά δικά μας κοινωνικά φαινόμενα άκολούθησαν κάπως, αν και

⁷ Τρέχανε. ⁸ Νάσουν νάβλεπες. ⁹ Μπράτσα.

με πολύ θολωμένο και δυσκολοξεδιαλυτο χαρακτήρα (ξαιτίας της μεγάλης ιστορικής Έλλην. παράδοσης), τα κοινωνικά φαινόμενα κάθε Κράτους της Εβρώπης. Αυτό και μόνο φτάνει να μας δείξει πώς είμαστε κάτω από μιάν επίδραση του Εβρωπαϊκού πολιτισμού ή — καλείτερα να ειπωθῆ — ἀνήκουμε και μετς και τὰ πώτερα ψυχόρητά μας μετς συνεδέονμε με τὰ σημερινά κείνα ἔθνη, που κάτω από ὀρισμένους ἐξωτερικούς ὄρους ἀναπτύξαν τον ἐσώτερο πολιτισμό, τὸ γνωστό με τὸνομα τοῦ «Εὐρωπαϊκοῦ».

2) Παραδέχομαι ὀλότελα τὴ γνώμη τοῦ δασκάλου μου Σκληροῦ και γενικά τὴ γνώμη τῆς «σοσιαλιστικῆς κριτικῆς», πὸς ἡ τέχνη, που οὔτε οὐρανότεφτη εἶναι και που οὔτε κι ὄξω ἀπὸ τάνθρώπινο στέκεται, ἀκολουθεῖ κι' ἐπηρεάζεται παντοῦ και πάντα ἀπὸ τοὺς κάθε φορὰ κοινωνικούς ὄρους. Σὲ κάποια μου τελεφαῖα συζήτηση εἶπα πὸς τὰ ἔργα τῆς Τέχνης εἶναι οἱ φουσαλίδες που φτάνουν ἴσαμε τὴν ἀπανωσιά τῆς λίμνης γιὰ νὰ δείξουνε τὴ ζωὴ και τὰ ρέματα που βρίσκονται κάτω στὸ βυθὸ ἀποτελοῦνε δηλ. τὰ φανερόματα τὸν κάθε λογῆς ζυμώσεων που γίνονται κάτω ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀπανωσιά. Ἀκολουθοῦνε πάντα τὴν ἐποχὴ τους και μέσα τους κλειοῦνε τὰ χαρακτηριστικά τῆς, τῆς τάσεως τῆς, τῆς ιδέας τῆς..*

Ὡς φυσικὸ λοιπὸν ἀποτέλεσμα τῶ δυὸ ἀφτῶ γενιῶν—γιὰ μένα—ἀξιομάτων, ἔρχεται πὸς κι' ἡ Νεοελληνικὴ Τέχνη—ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς βασιμένη πάνω στὰ γενικά φαινόμενα τῆς Νεοελληνικῆς κοινωνίας — ἔχει κάποια ἀναλογία με τὴν Τέχνη τῆς ἄλλης Εβρώπης, ἀφού τὰ φαινόμενα που πάνω τους στηρίχτηκε ἀναλογοῦνε κάπως με κείνα που γεννήσανε τὴ δέφτερη τούτη. Ἡ διπλὴ ἀφτὴ ἀναλογία καθαρότερα ἄρχισε νὰ δείχνεται τὰ τελεφαῖα χρόνια.

* *

Ἀνάγκη νὰ ρίζουμε μιὰ γενικώτατη ματιὰ στὰ περασμένα τῆς Τέχνης μας πρὶ νὰ φτάσουμε στὰ σημερινά.

Ἡ χιλοσοπιωμένη ἀλήθεια, πὸς τὸ Δημοτικιστικὸ κίνημα εἶτανε περισσότερο μιὰ κοινωνικὴ ἐπανάσταση, τώρα καθαρότερα παρά προτῆτερα φαίνεται. Ἡ ἠθικὴ ἀξία τοῦ μεγάλου ΨΥΧΑΡΗ και τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν του (κατέξοχα Πάλλη, Ἐφταλιώτη), στέκεται στὸ πὸς μετς δὴκανε τὰ ἰδεολογικά ὄπλα ἐνάντια ἐνὸς κοινωνικοῦ καθεστώτου ἠθεμμένου σκεδὸν ἀκόμα με ἀριστοκρατικά ἰδανικά, που φανερόνουνται μετς τῆς ψευτοκλασσικῆς του Τέχνης (Βυζαντινῆς τραγωδίας Ραγκαβῆδων, Βερναρδάκηδων κτλ.), παρά στὸ πὸς μετς ἀνοίξανε τὰ μάτια στὸ φῶς τῆς Γλωσσικῆς Ἀλήθειας. Ἡ μουμισμένη τοτεσινὴ γλώσσα εἶτανε μονάχα ἓνα ἀπὸ τὰπαραίτητα χαρακτηριστικά τῶν τέτοιων τάσεων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Καὶ φυσικὸ ὅμως εἶτανε ἡ γενικὴ ἀντίδραση ἐνάντια μιὰς ἐποχῆς νὰ ξεσπάσῃ στὸ ἐπίπεδο κείνο και στὸ εἶδος ἐκείνο που ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖτερο ἐξωτερικὸ φανερωμα κάθε ἐποχῆς, τὴ γλώσσα. Ἀπ' ἀφτὸ φαίνεται πὸς ὁ γλωσσικός ἀγὼνας ἦτανε περισσότερο ἀγὼνας γιὰ ἐξωτερικὸ φαινόμενο κι ἀποτέλεσμα κι ὄχι γιὰ βαθύτερα αἷτια. Ὡς τόσο ὅμως, ἡ φανατικὴ προσήλωσι τοῦ Ρωμοῦ στὴ φαινομενολογία, ἡ ἀνημπορία του νὰ βουτήξῃ κάτω ἀπ' ἀφτὴ, ἔφερε τὴν τέτοια μεγάλη ἐχτίμησι κι ὑπερέτιμησι τῆς ἀξίας τοῦ γλωσσικοῦ ἀγὼνας, που κατὰ βάθος εἶτανε κοινωνικὴ ἐξέγερσι.

Ἐτσι ὁ δημοτικισμὸς ὡς θεωρητικός κοινωνικός ἀγὼνας ἐνάτια μιὰς ἐποχῆς, ἔπρεπε φυσικά τῆς τάσεως του νὰ τῆς στρέψῃ σὲ δρόμους ἀντίθετους τῆς προηγούμενης ἐποχῆς, σὲ δρόμους ἀστικώτερους και λαϊκώτερους.

Ἐχομε, ἔνεκα ἀκριβὸς ἀφτῆς τῆς αἷτίας, τὸ γύρισμα τῆς Φιλολογίας και τῆς γλώσσας στὸ λαὸ, κι' ἐπειδὴ ἐργάτες ἀκόμα τότε δὲν ὑπάρχανε, ἡ ἐμπνεψῆ ἀναγκαστικά ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ ἀπὸ τὸ λαὸ-ἀγρότες και γεωργούς και τῆς παραδόσεως τους. Γεννιέται ἔτσι ἀμέσως μετὰ τὸ ἐπίσημο ξεσπασμα τοῦ γλωσσικοῦ ἀγὼνας κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ και πρακτικὴ ὁδηγία κι ἀρχηγία τοῦ Ψυχάρη, ἡ εἰδύλλια κι ἡ ποίηση κι' ἡ ἠθογραφικὴ πεζογραφία, ἡ φιλολογία δηλ. τῆς στάνης και τοῦ χωριοῦ, τῶν μύθων και τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ. Γνωρίζετε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς κι εἶναι περιττὴ ἡ ἀναγραφὴ τους ὀπως και τῶν ἔργων τους. Ἡ νέα λαϊκὴ γλώσσα, που ἔντανε ζωντανὰ πιά κορμιά, πλασμένα ἀπόνα ἀτομικώτερο αἶσθημα, φυσικὸ εἶτανε στὴν τέχνη νὰ νικήσῃ πέρα και πέρα. Ὁ λαὸς, περιφρονημένος, ὁ «χυδαῖος», εἶδνε τῆς μεγαλεῖτερες ἐμπνεψες. Ἡ ἰδεολογία τῶν ἀντιπρόσωπων τῆς κοινωνικῆς τάσεως, που ἀπ' τὰ σπλάγνα τῆς ξεπετάχτηκε ὁ δημοτικισμὸς, ἄρχισε νὰ γίνεται ζωντανότερη, πρακτικότερη, θετικότερη, συγχρονιστικώτερη. Ὅρισμένες πρόληψες χτυπιόντανε γερά. Τὰ πολιτικά κι' ἔθνικιστικά ζητήματα κρινόντανε ἀληθινότερα κι ὄχι πιά με τὸ πρίσμα τῆς γελοίας πρόληψης τοῦ «περιουσιοῦ λαοῦ». Δηλ., με λίγα λόγια τὸ ἔθνος ἄρχισε νὰ δώχνη γερά στοχεῖα γιὰ ἓνα καλύτερο μέλλο.

Μὲ τὸ ξινογραμμα τῆς Νεοελλ. σκέψης, που συνειδητότερα πιά ἄρχισε νὰ σπουδάξῃ και τὴν ξένη διανόηση και νὰ τολμῆ νὰ γράψῃ τὰ ζητήματα που ἀπασκολοῦσανε κείνην, κι' ἡ Τέχνη ἡ δικὴ μας ἄρχισε νὰ στρέφεται σὲ ξένα μεγάλα πρότυπα και νὰ ἐπηρεάζεται ἀπ' ἀφτὰ. Τοῦτο δὲν μποροῦ νὰ τὸ πῶ ξερὴ μίμησι. Ὅσο οἱ ὄροι τῆς ζωῆς παρουσιάζαν μιάν ἀναλογία με τοὺς Εβρωπαϊκούς και διαμορφώναν ἔτσι, σάφονα με τῆς ἀνάγκες τους, και τὴν κοινωνικὴ ἔλλ. μορφή κι' ἡ Τέχνη μας δὲν μποροῦσε νὰ μὴν ἀκολουθῆσῃ τὴν ἐξέλιξη ἀφτὴ και νὰ μὴν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὰ γενιωτέρα προῖόντα τῆς ἴδιας κοινωνικῆς ἐποχῆς, που τὴν ἐξελικτικὴ τῆς μορφή μετς τὴν δίνανε τὰ ἔθνη τῆς Εβρώπης στὸ θαυμασιώτερο βαθμὸ.

Πηγόνταν ἡ ποίηση και τὸ δῆγμα μετς στὰ χωριάτικα εἰδύλλια και τὰ παραμῦθια και τῆς ἱστορίας τοῦ βουνοῦ και τῆς στάνης. Γεννιέται ἔτσι τὸ Νεοελλ. Δῆγμα τῆς β'. ἐποχῆς που τὴν ἐμπνεψῆ του ζητάει σὲ πῶ ῥεαλιστικές, πνευματικές πηγές με γύρισμα πρὸς τὴ ζωὴ τῆς πόλης. Ἀρχίζουμε, θαμπὰ ἀκόμα, ἀπὸ τὸ Μητσίκι, προχωροῦμε κάπως στὸν Ξενοπόλο, φτάνουμε στὸ Χατζόπολο, Παπαντωνίου, Παρορίτη κτλ., και τελειώνουμε στὸ Χρηστομάνο.

Ἡ ποίησῆ μας, στῆς νέες τῆς κατέφτυνες, ἀξία ἀντιπροσοπέβεται ἀπὸ τὸ Γρυπάρη, Πορφύρα, Ἐρμονα. ἔναν ἀπὸ τοὺς στεγνοὺς τῆς Ἐφτανησιώτικῆς παράδοσης, τὸ Μαβίλη, κ.τ.λ. Μὰ ὀλότελα ξεχωριστὰ πρέπει νὰναφέρουμε τὴν ποιητικὴ ἀξία ἐνὸς γίγαντα, τοῦ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ. Ἡ γενικότητά του, τὸ κοσμοπολιτικὸ ξινογραμμα τοῦ νοῦ του, τὸ γέρισμά του σ' ὄλες τῆς σφαιρες τοῦ νοητοῦ εἶναι τὸ κορμόφωμα ἀφτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ σκέψη, με τὴ δίψα ἐνὸς παιδιοῦ που μόλις ἀνοίγει τὰ μάτια του σὲ κάποιο ἐσώτερο φῶς και μόλις ἀρχίζει νὰ παίρνῃ συνειδησι τοῦ ἑαφτοῦ του και τῆς περιτριφυγιάς του, κλείνεται στὸ ἔργο του τὸ μεγάλο. Εἶναι ὁ τελειώτερος καθρέφτης τῆς κοινωνικῆς του ἐποχῆς. Ἀπλεῖστα και σπασμωδικὰ ἀφτὴ ζητάει νὰδράξῃ τὸ καθετὸ γέρω της και πέρα της, σάν τὸν ἄνθρωπο που λεφτερόνεται και βγαίνει στὸ φῶς και στὸν ἀέρα ἕστερ' ἀπὸ μακρόχρονη φυλάκιση σὲ κατασκότεινη κἀμαρα. Ἐτσι και τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά ἔχει ὄλα

τά τέτοια χαρακτηριστικά της περιτριγυριστής του και της εποχής του, σύμφωνα με τη θεωρία του μεγάλου Τάιν. Σε τούτο πρώτη φορά ή 'Ελλην. Γή κ' ή 'Ελλην. Πατρίδα αρχίζει να παίρνει κάποια συνείδηση της εξωτερικής και ιστορικής της θέσης. Όμως ή τιμή για τὸ νοιώσιμο της βαθύτερης συνείδησης του 'Ελλην. πνευματικού Είναι φυλάσσεται για έναν άλλο μεγάλο, τὸν ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ.

✱

Φτάσαμε έτσι, ύστερ' από τη γενική και σύντομη τούτη ματιά, στά σημερινά χρόνια. Τώρα μόλις μπαίνω στο κύριο μου θέμα. Όμως και τὰ ὅσα ἔγραφα πὸ πάνω, δὲν τὰράδιασα δίχως σκοπό. Κάθε ἄλλο. Θέλω μ' ἄφτά νὰ δεῖξω πὸς ἡ σημερινή μας Τέχνη εἶν' ἀποτέλεσμα ἐξέλιξης ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ ἀμέσως περασμένου καιροῦ, ὅπως ἀκριβὸς κ' ἡ σημερινή κοινωνική μορφή εἶν' ἀποτέλεσμα ἐξέλιξης ἀπὸ περασμένη τέτοια. Κ' ἐπειδὴ ἀφτὴ ἀκολούθησε σκεδὸ μὴν ἴδια γραμμὴ (ποῦ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀναγκαστικὰ ἡ γραμμὴ ἀφτὴ δὲν εἶνε οὔτε τόσο ἐντονη οὔτε τόσο ἐφρολοφάνερη) μετὴν κοινωνική ἐξέλιξη τῶν ἄλλων Ἑβρωπ. Ἐθνῶν, εἶτανε φυσικὸ πὸς κ' ἡ Τέχνη μας — ἐπηρεασμένη πάντὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ — θάκολουθοῦσε τὰχνάρια τῆς ξένης Τέχνης. Ἴσως πολὺ ἀπλά δὲ λέω τὰ πράματα, μὰ βιάζομαι νὰ προχωρήσω.

Εἶναι γνωστὸ πὸς τὸ κατέβασμα τῆς Τέχνης στὸ λαὸ-ἐργάτες, καὶ τὴ γέννηση ἐστὶ τῆς ρεαλιστικῆς Τέχνης στὴν Ἑβρωπὴ τὴν ἐφέρανε τὰ σοσιαλιστικὰ ρέματα καὶ ἡ ἀπὸ οἰκονομικὲς ἀνάγκες δημιουργία μιᾶς νέας κοινωνικῆς τάξης, τῆς ἐργατικῆς. Δὲν εἶναι ὁ καιρὸς νὰ κατεβῶ σὲ λεπτομέρειες καὶ νὰ ξηγήσω μαζί καὶ τὴν ἀπὸ τέτοιους λόγους θαυμαστὴ ἀντίση τῆς τωρινῆς ρεαλιστικῆς Ρωστικῆς Δογοτεχνίας.

Ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει πολλὰ χρόνια ποῦ ἀρχισε ἀπὸ γεωργικὸ κράτος νὰ γίνεται βιομηχανικὸ καὶ ποῦ νᾶζει φυσικὰ κ' ἐργάτες. Σήμερα ὅσο κιὰν οἱ τελεφταῖοι ἀφτοὶ δὲν ἀποτελοῦνε ἀκόμα μεγάλο καὶ δυνατὸ στοιχεῖο, ὅμως τὴν ὕπαρξή τους δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὴν ἀρνηθῆ. Δημιουργήθηκε ἐστὶ καὶ στὴν Πατρίδα μας μιὰ νέα πραγματικότητα ποῦ μέρα μετὴν μέρα δυναμώνει καὶ ποῦ ἡ Τέχνη μας δὲν μποροῦσε νὰ τὴν παραβλέψη ἂ δὲν ἤθελε νὰ χάσῃ τὴν ἀληθινότητά της καὶ τὴ ζωντάνια της. Ὁ κυριώτερος λοιπὸν ἀντιπρόσωπος σήμερα στὴν τέχνη μας ἀφτῆς τῆς πραγματικότητας εἶναι ὁ δημιουργογράφος ΔΗΜΟΣΤΕΝΗΣ ΒΟΥΤΥΡΑΣ. Δὲν παραδέχομαι πὸς τὸ ρεαλιστικὸ ταλέντο τοῦ Βουτυρᾶ πλάστηκε ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ἔργων τῶν μεγάλων τωρινῶ Ρούσσοφ συγγραφέων καὶ κατέξοχα τοῦ Γκόρνυ. Ὁχι. Ὁ συγγραφέας τῶν «Λιανιάριδων» καὶ τοῦ «Λαγκᾶ» ἔχει μέσα του ἀσυνείδητα ὅλα τὰ ψυχόρμητα τῆς τάξης ποῦ περιγράφει καὶ εἶναι στὸν τόπο μας τὸ γνησιώτερο γέννημά της στὸ κόσμῳ τῆς Τέχνης. Κάποιος μοῦπε ἡ κάπου διάβασα — καλὰ καλὰ δὲν θυμάμαι — πὸς ὁ Βουτυρᾶς τίποτα ξένο δὲ διάβασε. Ἄν ἀφτὸ εἶν' ἀλήθεια, δὲ βρίσκω τίποτ' ἄλλο καλύτερο γιὰ ὑποστήριξη τῆς γνώμης μου.

Εἶν' ἀναντίληχτο πὸς οἱ κοινωνικοὶ ἀγῶνες τῶν τελεφταῖο χρόνῳ φέρανε πολλὰς νέες ιδέες κ' ἀνοίξανε πολλοὺς νοητοὺς ὀρίζοντες σκετικῶς μετὴ τὰς τάσεις τους. Πρῶτα-πρῶτα ἀναγνωρίστηκε περισσότερη ἀτομικὴ λεφτεριά ποῦ στὸ ἐπίπεδο τῆς τέχνης ἔχει τὸν ἀντίχρῳ τῆς μετὴν ἀναγνώριση τῆς ἀπόλυτης ἀτομικότητος τοῦ τεχνίτη. Φυσικὸ ἀκόμα εἶτανε νὰ δοθῆ περισσότερη καὶ μεγαλειότερη σημασία στὴ κοινωνικὴ ἀξία καὶ δύναμη τῆς γυναι-

κας. Ἐστὶ ἡ ιδέα τῆς λεφτερῆς γυναικας στὸ θεωρητικὸ τοῦλάχιστο ἐπίπεδο καλλιεργήθηκεν ἀρκετὰ. Ἡ Τέχνη ἀρχισε νὰ θεωρῆ τὴ γυναικα ὀχι σὰν ἄψυχο ἀντικείμενο, δίχως ἀφτενέργεια, μιᾶς παθιαρικής ἀγάπης καὶ σὰν παθητικὸ ὄργανο γιὰ ἱκανοποίηση τῶν ἀντρικειῶν ὀρμῶν, μὰ ἰσότημη ἢ ἰσάξια τᾶντρα, λεφτερη νὰ διεφτῆρη τὶς ἀγάπες της καὶ τὸ πνέμα της, νὰ κανονίξῃ καὶ νὰ ἱκανοποιῆ τὶς φυσικὲς ὀρμές της καὶ τὶς ἀποθυμίες της, ὅπως θέλει. Ἀπὸ τὶς τάσεις ἀφτῆς γεννήθηκε τὸ νέο κοινωνικὸ δῆγμα μετὴ ἡρώισσες γυναικες τοῦ τύπου π' ἀνάφερα ἀμέσως πὸ πάνω. Κ' ἡ δική μας ἡ Τέχνη ἀπὸ τὶς κατέφτυνες ἀφτῆς δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ ξένη. Ἐστὶ ἔχομε τὸ σύγχρονό μας κοινωνικὸ δῆγμα, μετὴ σπουδαιότερες ἀντιπρόσωποι τὸ ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ καὶ τὴν ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ. Ἡ τελεφταία μετὴ τὰ δηγημάτῳ της, ποῦ κάποτες κρῶβουνε μέσα τους καὶ κάποια σύβολα, (ἡ συμβολικὴ τάση ἀποτέλεσμα τῆς λεφτερῆς δημιουργικότητος τοῦ τεχνίτη) μᾶς δείχνει μιὰν τέλεια γνώση τῆς γυναικας ψυχῆς, ἕναν καθρέφτη κρυσταλλένιο καὶ τετρακάθαρο τῆς συνείδησης τῆς ξελεφτερωμένης γυναικας, ποῦ ὅσο κι ἂ στὰ μέρη μας ὀλοζώντανος ἀκόμα ὁ τύπος της δὲ βρίσκεται, ὅμως δὲν πρέπει κανένας ἀπελπιστικὰ στενοκέφαλα νὰρνεῖται τὴν τέτοια ζύμωση καὶ τὶς τέτοιες ιδέες π' ἀρχίσανε καὶ σὲ μᾶς νὰναστατόνουνε τὶς γυναικῆσιες ψυχῆς.

Τὴν τέχνη τοῦ Βουτυρᾶ καὶ τὴν τέχνη τοῦ Νικολοῦδη καὶ τῆς Ψηλορεῖτη ἡ ἴδια ἐσώτερη γραμμὴ τὶς συνεδένει, τοῦ κοινωνικοῦ δῆγημά τ ο υ. Μιᾶς ἐποχῆς οἱ τάσεις εἶναι πάντα πολύτερες κ' ἡ Τέχνη, ὁ σπουδαιότερος ἀποδέχτης τους, δέχεται κα ἀγκαλιάζει κάθε εἶδος τούτων. Ἄν εἶναι κάτι ποῦ κατέξοχα χαρακτηρίζει τὴν Τέχνη δὲν εἶναι οὔτε ἡ μονομέρεια οὔτε κ' ἡ ἀποκλειστικότητα στὴν ἐμπνεψη... Ἀκριβὸς γι' ἀφτὸν τὸν λόγο πρέπει μεγάλη προσοχή καὶ σημασία νὰ δοθῆ καὶ στὸ δῆγμα τοῦ ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ. Τὸ ἔργο του ἀπὸ τώρα ἄξια δὲν μπορεῖ νὰ ἐχτιμηθῆ, γιὰτὶ ὁ Κυπριώτης συγγραφέας τῆς «Κούκλας τοῦ Σοφοῦ» βρίσκεται ἀκόμα στὴν ἐξέλιξη του. Ὅμως ποιὸς μπορεῖ νὰρνηθῆ πὸς μέσα στὰ δηγημάτῳ του — καὶ κατέξοχα μέσα στὶς «Ἀνθρώπινες καὶ Ἀνθίνες ζωές», στὰ λεφτοκαλιόμενα τούτα πολῳτεια πετράδια τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης — δὲν κλεινουνται ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ δὲν ἀγγίζονται ὀλοι οἱ δρόμοι τῆς πολύμορφης τωρινῆς Τέχνης;

✱

Πὸ πάνω εἶπαμε πὸς ἡ Τέχνη, σύμφωνα μετὴ τὶς νέες ιδέες καὶ τὸ νέο πνέμα τῆς ἐποχῆς, στράφηκε σ' ἕνα τύπο γυναικας πὸ ἀτομικὸ, μ' ὀλοτελα λεφτερη θέληση. Σῳγκαῖρα ὅμως, ἡ καὶ πρὶν ἀκόμα, φυσικὸ ἦτανε νὰγκαλιάσῃ μιὰν ἀντίληψη γιὰ τὸν ἔρωτα πὸ ξελεφτερωμένη ἀπὸ τὶς λογῆς πρόληφες. Στρεφόντανε ἐστὶ στὶς πὸ φυσικῆς μᾶ καὶ στὶς πὸ βαθεῖες καὶ αἰώνιες πηγῆς τῆς ζωῆς. Ἡ γυναικεια σάρκα μ' ὀλες της τὶς ἀνατριχίλες τῆς μεγάλης δημιουργίας ἀρχισε νὰ δῖνη τὶς πὸ ἀληθινῆς καὶ ζωντανῆς ἐμπνεφες. Οἱ τεχνίτες μετὴ τὴ λεφτερή τους ἀτομικότητα στὴ δημιουργία ἀφίτανε πᾶ τὴν ψεφτιά κ' ἀρχίσανε νὰ στρέφονται στὴν ἀλήθεια καὶ στὴ φύση, νὰ περιγράφουνε καὶ νὰ ὑμνοῦνε τὶς πὸ φυσικῆς ὀρμές ποῦ κυριαρχοῦσαν, κυριαρχοῦνε καὶ θά κυριαρχοῦνε πάντα ὅσο ὕπαρχει ἄνθρωπος στὴ γῆς ἀπάνω. Ἡ γεννητήσια ὀρμὴ μ' ὀλην της τὴν ἀλήθεια, τὴ δύναμη καὶ τὴν ὀρμὴ ἀρχισε νὰ φαίνεται κάτω ἀπὸ κάθε δημιουργῆμα ἀληθινῆς τέχνης. Ἐστὶ, νέα ὀρμὴ ζωῆς χύθηκε στὴν Τέχνη. Καινούργιο ξανάνθισμα ἀρχιζε.

Καί φυσικά, γεννήθηκε και καινούργια αισθητική, γνωστή κάτω από τ'όνομα του ήδονισμού.

Τά πρώτα φαινόμενα των τέτοιων τάσεων της Νέας Τέχνης άρχιζουσε από τον περασμένο αιώνα. Κάθε χώρα έχει να μάς δείξει τους αντιπρόσωπους της. Η Αγγλία άρχίζει από το μεγάλο Swinburne, ή Γερμανία (ΰστερ' από το Νίτσε) έχει να μάς παρουσιάση το Detlev von Liliencron και άλλους, ή Γαλλία πολλούς. Ο μεγάλος Νίτσε μ' όλην του την φιλοσοφία της σκληρότητας και της θέλησης, δέν έμεινε ξένος πρὸς τὰ ρέματα και τις τάσεις αυτές. Άκριβῶς οί ύμνοι του στο Διονυσιακό πνεύμα και στην αντίληψη της Απολλωνείας Όμορφιάς της άρχαίας ζωής και τέχνης, κ' οί συμβουλές του να ξαναγυρίσουνε οί τεχνίτες σ' αυτά, είναι, μου φαίνεται, τὸ φυσικό αποτέλεσμα του τέτοιου πνεύματος π' άρχισε τότε να περιτρέχει και να φλογίζει απ' άκρη σ' άκρη τὸ κύκλο της Τέχνης. Τὸ ξαναλέω: φυσικό αποτέλεσμα των τέτοιων τάσεων αναγκαστικά έπρεπε να ναι τὸ ξαναγύρισμα στις άρχαίες τεχνικές αντίληψεις. Οί τεχνίτες με την καινούργια αισθητική δέν μπορούσανε να ικανοποιηθῶνε από τή σημερινή ζωή μ' όλα της τὰ έξωτερικά δεσμά και μ' όλην της τή γελοία σεμνοτυφία. Αναγκαστικά, α' θέλανε στο έργο τους να κλείσουνε τή ζωική όμορφιά κι αντίληψη που ή αισθητική τους αναγνώριζε ως τή μόνη φυσική και τή μόνη αληθινή, έπρεπε να στραφῶνε στην άρχαία ζωή και στις άρχαίες παράδοσες και μύθους, τούς γιομάτους από Διονυσιασμό και τούς ζωντανούς από τή λατρεία και τήν αγάπη πρὸς τήν Απολλώνεια όμορφιά. Θυμάμαι τὰ λόγια του μεγάλου Γερμάνου ζωγράφου, του Αρνόλτ του Μπαϊκλιν και βρίσκω τώρα σ' αυτά τήν πιο καλή έκφραση της ιδέας μου: «Ποιό είναι κείνο που μπορεί στην εποχή μας να φέρη τήν καλλιτεχνική δημιουργία; Στην άρχαιότητα άφτό εΐτανε έργο της ζωής. Μό στις μέρες μας ή ζωή εξαντλείται και γοργά διώχνη κάθε δημιουργήμα. Ζούμε τόσο λίγο! Πῶς κατοικοῦμε, αληθινά! Τὰ σπίτια μας μόλις μάς φτάνουνε να ζῶμε. Είμαστε όλοι μαζεμένοι σε ξένα σπίτια, δίχως αέρα, δίχως φῶς. Και πῶς ντυνόμαστε χάρη στις πρόληψές μας, στην άγνοια της Τέχνης, στη σεμνοτυφία μας! Έτσι τίποτα δέν υπάρχει για τὰ μάτια, οὔτε για τίς αισθήσεις. Τ' ανθρώπινο κορμί, ακόμα κι άφτό τὸ γυναικειο, τὸ βλέπουμε τὸ πολὺ από σύμπτωση»... Απ' άφτούς λοιπόν τούς λόγους βρίσκω πολὺ φυσικό κ' ίσως-ίσως αναπόφευγο τὸ γύρισμα της Τέχνης, με τις νέες της τάσες, στην άρχαία ζωή και στις παραδόσες της, ὅσες μάς κληρονομήσανε οί αιώνες. Έτσι άκριβῶς γεννήθηκε ή αισθητική κ' ή τάση του νεο-αρχαϊσμοῦ (τὸν ὄρο μου τὸν ἔδωκε ὁ άγ. μου διεφτυντής τῶ «Γραμμάτων» κ. Στέφανος Πάργας σ' ένα του γράμμα). Τὰ παραδείγματα του που μπορῶ να φέρω είναι πολλά. Δυστυχῶς όμως γι' άφτόν τὸ σκοπὸ πρόχειρο έχω μόνο τὸ έργο του Pierre Louys. Η «Αφροδίτη» του, ή «Ληδα», ή «Βυβλίδα» του κτλ. είναι οί δυνατώτεροι ύποστηρικτές τῶ λόγου μου. Και του Wilde ακόμα κάποιες ὁμοιες πρόζες και δηγήματα ποιῶς μπορεΐ να τὰ ξεχάση; Άλλος, βαθύτερα μου ποτισμένος με τήν ξένη τέχνη, μπορεΐ να φέρη πολλά ανάλογα παραδείγματα.

Καί τώρα ας έρθουμε πάλι στη δική μας Τέχνη και στη δική μας Ποίηση. Όσα πιο πάνω λέω, φαίνονται καθαρά και σ' άφτήν. Για να πευστήτε ανοίχτε ὄποιο τόμο της «Νέας Ζωής» και κατέξοχα των «Γραμμάτων», που σήμερα αναφιβολα είναι ὁ αποκλειστικός καθρέφτης της Νεοελ.

Τέχνης και Σκέψης. Η γεννηθῆσα ὄρμη άρχισε να δίνη και σε μάς τήν πιο αληθινή έκπνεψη. Είναι γνωστές οί κραβγές που ρίξανε κάποιοι ήθικολόγοι για τήν νέα Ποιητική Σχολή του «Ήδονισμού», που τόσο δυνατά τήν υπερασπίστηκε σε παλιά «Γράμματα» ὁ κ. Δ. Ζαχαριάδης. Αντιπρόσωποι της πολλοί: Μυρτιώτισσα κ.τ.λ. Και θυμάμαι τώρα ένα τέτοιο τραγούδι, με τὸν τίτλο «Γαμήλιον» του Τάκη Μπαρλά, που μοίχε δώσει μιá δυνατή συγκίνηση. Από τούς σπουδαιότερους ὁμως αντιπρόσωπους είναι ὁ ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ, ένας αληθινός maitre στην ποίησή μας. Σ' άφτόν πιότερο από κάθε άλλον από τούς δικούς μας βλέπουμε τὸ νεο-αρχαϊσμό. Είναι ανάγκη να σὰς θυμήσω πῶς τὰ καλείτερα συνέττα του και τραγούδια του είν' έμνεσμένα από τήν άρχαϊκή πηγή του Διονυσιασμοῦ και του Απολλωνισμοῦ; Νά τὸν «Ορέστη», τήν «Κύπρο», «Λέσβο», τὸ «Χορὸ του Πανός και της Όπώρας» του, κ.τ.λ.

Όμως κείνος που κατάβαθα του έννοιωσε τὸ νέο άφτό ποιητικό πνεύμα είναι ὁ μεγάλος μας ποιητής ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ. Είναι σήμερα ὁ αληθινώτερος Έλληνας ποιητής, γιατί έννοιωσε και στο έργο του έκλεισε τήν πιο βαθειά «συνείδηση της γῆς του», της Έλλην. Γῆς. Είναι ὁ ποιητής που στράφηκε στάρχατα πρότυπα, κατάλαβε τήν άρχαϊκή συνείδηση, έννοιωσε τήν αντίληψη τήν τοτεσινή της ζωής και της Τέχνης, και τήν συνείδηση άφτή και τήν αντίληψη τούτη ξαναζωντάνεψε μέσα στο έργο του. Γι' άφτό και τούτο — ὅσο τουλάχιστο διάβασα — είναι γιομάτο από τάρχαϊκό Διονυσιακό μεθύσι κι' από τήν παλιά Απολλώνεια αντίληψη της Όμορφιάς. Θάθελα πολλά να γράψω για τὸ μεγάλο μας ποιητή, μά, δυστυχῶς, από τὸ έργο του διάβασα μόνο ὅσα κομμάτια δημοσιεφθῆσανε στα «Γράμματα». Αν καμιά φορὰ ή καλή μου τύχη τὸ φέρει και τάποχτήσω, τότε πλατύτερα κι αναλυτικώτερα θά έκφράσω τὸ θαυμασμό μου για τούτο.

✱

Για τὸ Νεοελ. Δράμα δέν άνάφερα τίποτα. Συγκριτικά ὁμως με τάλλα εΐδη της Τέχνης σ' άφτό ακόμα δέν κάναμε μεγάλα πράματα. Ίσως γιατί είναι τὸ δυσκολώτερο εΐδος και μόνο μιá τέχνη που άρκετά καλά γνώρισε τὸν έαφτό της μπορεΐ να τὸ δουλέψη. Έμεΐς μόλις ακόμα εδῶ και λίγον καιρὸ άρχίσαμε να βρίσκουμε τὸ δρόμο μας...

Δράμα, καθρέφτης της σημερινής κοινωνίας μας, ακόμα καλά καλά δέν έχουμε. Ύστερ' από τις δοκιμές του Καμπύση πρέπει να περάσουμε από τὸν Ταγκόπουλο και να φτάσουμε κατόπι στο ΜΕΛΑ, που και σαφτόνε σταματοῦμε. Στο «Χαλασμένο Σπίτι» του θέλησε να μάς συμβολίση μιάν εποχή με τὰ παλιά ξεφυλισμένα άριστοκρατικά της στοιχεία και τὰ νέα που ὀλοένα δημιουργοῦνται ή θέλησε απλά, δίχως συμβολικές αξίωσες, να ζωγραφίση και να στηλώση έναν καθρέφτη κάποιας εποχής; Ως τόσο ὁμως, κ' έξόν από τις ξενικές επιδράσες που παρουσιάζη, δείχνη μιάν υπερβολικότητα στη σύνθεση, που ποτε, από τὸν καιρὸ ακόμα και τῶ «Βρυκόλακων» του Ίψεν, δέν μπορεΐ να φέρη οὔτε αξία να έχτημῆθῆ. Έγὼ τουλάχιστο «Τὸ Χαλασμένο Σπίτι» προτιμῶ να τὸ παίρνω από τή συμβολική του μεριά.

Οί νέες κοινωνικές μας τάσες, ή νέα πραγματικότητα που αγάλια-γάλια δημιουργείται στην Ελλάδα, αδύνατο να μη βρῆ και τὸ δραματικό της άπολογητή, και τὸ δραματικό της εξηγητή και ζωγράφο. Όλα τὰ σημάδια μάς τὰ δείχνουνε και κανενὸς εΐδους τέτοιος πεσσιμισμὸς δέ δικαιολογείται. Ας τελειῶσω, μένοντας με τήν ἐλπίδα.

ΓΕΝΕΣΟ (ΚΥΠΡΟΣ), ΜΑΪΟΣ 1916.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ

² Αναμφιβόλως ή μεγαλύτερη τιμωρία για τόν άνθρωπο είναι ³ κείνη τής γνώσεως.

Όσο περισσότερο, άνυποψίαστα, ή ύπαρξή μας, με μάτια περίεργα, πλησιάζει τήν άόρατη μορφή τής, τόσον εκείνη σιάζει μέσα μας τó δηλητήριο τó όποιο δέν φέρνει τόν θάνατο ταχύν, έπιταχτικόν, αλλά πλημμυράει σιγαλότατα τó είναι μας με όγκους κουράσεως και άνίας.

Φθάνουν πάντοτε στιγμές όπου τó πνεύμα μας θά προτιμούσε νά τού άνήκε τελείως ή έπιτολαιότητα⁴ θά προτιμούσαμε ν' άφίναμε τήν ύπαρξή μας άσυνείδητα νά κυλάει στό ρεύμα τής ζωής, νά μεθά άεννάως στή λάμψη τών φαινομένων. Ίσως έτσι θά αισθανόμθα τά άγαθά τού «προορισμού μας», και ή εύχαρίστηση θά ήτο τέτοια πού θά μάς έδονούσε ήδονικά ός τά σπλάγνα⁵ ενώ τώρα άναγκαζόμθα, άναγκασμένοι, κάποτε ν' άτενίσουμε βλοσυρώς τή ζωή και νά φέρουμε στά χείλη μας σκληρή βλασφημία, πού δέν άργεί νά τής ριχθεί κατάμουτρα⁶ γιατί είναι άλήθεια πώς από αύτήν δέν θέλουμε πλέον τίποτα⁷ άφού πραγματικώς δέν μπορεί νάχει και τίποτα, δεδομένου ότι μέσα σ' εκείνα πού μάς έδωσε εισχωρήσαμε τόσον πολύ, έμπήκαμε τόσο στό βάθος των, αλοίμονον, όμως, για νά μείνουμε μιά για πάντα εκεί μέσα, τιμωρημένοι.

Φταίει ή θρησκεία; βεβαίως ναι. Φαντάζομαι πώς ή θρησκεία τών αρχαίων ήταν εύνοϊκώτερη για τόν άνθρωπο, με όλην τήν δείρα τής γνώσεως⁸ και πώς οι αιτίες τής υπερβολικής κουράσεως κι' άπαισιοδοξίας τών σημερινών άφείλονται στή νέα θρησκεία ή όποία δέν μπορεί ν' άνακουφίσει τόν άνθρωπο πού εύρέθηκε ζωσμένος μέσα στην άένναο κίνηση και δράση, άλλ' άνακουφίζει εκείνους μόνον, πού μπορούν νά «πιστεύουν» άναίσθητοι στόν ήδονισμό πού χαρίζει ή έρευνα.

⁹ Αναγκαστικός λοιπόν ό σημερινός άνθρωπος εύρισκόμενος στήν τραγική θέση πού δημιουργεί μόνος του, ζητάει πάντα εκείνο τó «κάτι» τó όποιον δέν είναι τίποτα, γιατί δέν βρίσκεται πουθενά, ούτε στόν πόνο, ούτε στήν ήδονή, ούτε στή δράση, ούτε στόν ύπνο, γιατί κι αν βρεθεί είναι έλάχιστο για νά γεμίσει τó πελώριο κενό πού άνοίγεται μέσα μας σαν ένα πηγάδι άπόθμμενο. Είναι οι στιγμές πού σιάζουν εντός μας τήν άρρώστια τής μεγάλης κι άνεξήγητης δείρας¹⁰ είναι οι στιγμές πού άναγκαστικώς τά έσωτερικά μάτια μας στρέφονται παντού: κάποτε τυχαίως και βρίσκουν μερικώς σκιές πού πλανώνται θαμπότες στους διαδρόμους τού παρελθόντος, τότε, ξεχνιούνται στό σιγαλό κινήγημά τους, παρακολουθούν τις άργές κινήσεις τους, μεθοδόν στό άφυγο θρόισμά τους. Με άλλους λόγους «ζούν» τή ζωή τών περασμένων ενώ βαθειά τους νοιώθουν κάποια μικρή, παράξενη γλύκα νά τους πλημμυράει σαν ληθαργική άνακούφιση.

Επόμμενον είναι, μιά τέτοια διάθεση ή όποία άνοίγει όμπρός μας όλόκληρο κόσμο παράξενων σκιών, νά γεννά άπειρίαν συναισθημάτων εντός μας¹¹ συνεπώς δέ εκείνος ό όποιος¹² ζητά έναν κόσμο για τήν τέχνη του, μπορεί τελείως νά τόν εκμεταλευθεί. Αναμφιβόλως ό ποιητής Κώστας Ουράνης είναι ένας από αυτούς. Ματαιώς έζητησε — για μιάν έποχή — τήν άνακούφιση τής άρρωστημένης ψυχής του σ' έναν λάγνον ήδονισμό, ρίχνοντας τó σόμα του σ' ένα συνεχές όργιον από τó όποιο ζητούσε τήν

έξάντληση, αυτόν τόν ίδιο τó θάνατο μες στις στιγμές τής υπερτάτης λάμψης τών αισθήσεων. Δέν υπελόγισεν όμως τόν κόρο, τόν έφιάλτην αυτόν πού προφθάνει και σταματά τήν άκατάσχετη ροή μας, βάνουσα, μιά στιγμή πριν ή πεθάνουμε...

Οι στίχοι τής συλλογής του «Spleen» φανερόνουν καθαρά τήν διάθεσή του αύτή. Ή στεναχώρια, ή πλήξη, τó κενό τής ψυχής, όλες αυτές οι άρρώστειες τού σφίγγουν τήν φύσει μελαγχολική κι' άπαισιοδοξη ψυχή του, ώστε όνειρεύεται, στρέφοντας τελειωτικά τά μάτια από τή ζωή, ένα τραγικό τέλος, ένα τραγικό μεθύσι θανάτου και ήδονής, μιάς ήδονής ή όποία θά τού δώσει τó ποιητικό «άκρογιάλι» πού ζήτησε τόσο στόν κόσμο, αυτός, πού είναι:

Κάτι σαν κΐμα μες στ' άπέραντο πέλαγο
πού ποτέ δέν τού γράφτηκε σ' άκρογιάλι νά φτάσει
(Spleen)

¹³ Όλοι οι στίχοι τής συλλογής «Spleen» είναι τρομερά μονότονα¹⁴ μοιάζουν με βροχή σιγαλή πού θυμίζει άδιακόπως...

Δέν ξέρω πού μελαγχολικούς στίχους από τους στίχους τού Ουράνη, νοσηρούς¹⁵ και σκέπτομαι πώς ή ψυχή του μέσα στήν Έλληνική φύση είναι μιά πραγματική παραφρονία, και ότι τó καταλληλότερο φόντο για μιά τέτοια άπαισιοδοξία είναι εκεί, πέρα, στις μολυβόχρωμες χώρες τής Δύσεως και τού Βορρά, εκεί πού όλα τά χρώματα σιάζουν μελαγχολία.

Κ' είναι άλήθεια πώς έναρμονίσθηκε τελείως πηγαινοντας εκεί, παρατηρώντας λίμνες άκίνητες και «κοιμισμένα πράσινα κανάλια» γιατί εκεί εύκολότερα όραματίζεται εκείνον πού ενώ τόν ζητάει άργεί τόσο, νά έρθει:

Πάνου στά χόρτα κάποιος γέρος με τήν πίπα του
κυττάει τά νερά τού καναλιού και μένει,
άκούνητος εκεί, σά μιά ψυχή μπρός στόν Άχέροντα
πού για τ' αντίζου πέρασμα τó χάρο περιμένει.
(Τά 'Ολλανδικά κανάλια)

Βεβαίως αν ή θανατερά μονότονη μουσική τών «Spleen» έξακολουθούσε και στό μέλλον, οι στίχοι του με όλην τή συμπάθεια πού μάς απέσπασαν τότε, θ' άρχιζαν νά κουράζουν. Φαίνεται όμως, από τήν σειρά τών ποιημάτων πού άκολούθησαν, πώς ή άνάμνηση με τόν κόσμο τών περασμένων τόν άπασχόλησε, και ή ψυχή του παρασύρθηκε σ' ένα φρεσύτερο δρόμο, ναι μεν άρρωστο, decadent κατά βάθος, άλλ' εύρύτερο, με κάποια σχετική ποικιλία θεμάτων.

Με τή νέα σειράν άρχίζει νά μάς περιγράφει ό,τι πέθανε μέσα στό χθές άδιαφορώντας για τó σήμερα τού όποίου

περνάν βαρείες από κενό και προσδοκιά ή όρες
και μέσα στό όποιον αισθάνεται φριχτά τή μοναξιά του:

Στήν νύχτα τήν άπέραντη, ό, πόσον είμαι ξένος
όλα μάς άπαράτησαν ψυχή μου ός κι' ό πόνος.
(Μοναξιά)

¹⁶ Από τó σήμερα δέν περιμένει τίποτα άφού όλα όσα τούδωσε τόν εκούφισαν τόσον ώστε μοιραίως άφίεται νά ξεχασθεί πίσω από τήν άργή ροή τής ήμέρας πρós μιάν νύχταν άτέλειωτη:

Δέν ξέρω αν είναι ζωή για ύστερή σοφία,
μά τώρα πιά άπ' τή ζωή τίποτα δέ ζητάω...

Πόνοι, χαρὸς πόσο εἶσατε ξένοι γιὰ μένα τώρα,
οὔτε ἀγαπᾶω, οὔτε μισῶ, τίποτα πιά ἐδῶ πέρα...
Μόνο μ' ἀρέσει στὶς θαμπὲς τὶς ὄρες νὰ ξεχνιέμαι
κωττάζοντας νὰ σβύνει ἀργὰ ὡς σβύνω ἐγὼ ἡ μέρα.

(Vixit)

Δὲν θέλει τὸ αἴριο μὲ τὶς νέες του ὑποσχέσεις, οὔτε τὸ περιμένει γιὰ
νὰ τοῦ φέρει καινούργιες ἐλπίδες, νέα ταξίδια, ἄλλως τε εἶνε πολὺ ἀμφί-
βολος καὶ γιὰ τὸν ἐρχομὸ του :

Μὴ λαχταρᾷς ἓνα αἴριο ποῦ ἴσως καὶ νὰ μὴν ἔλθῃ
(Ἡ ὕστερὴν Ἀγάπη)

Μὰ κι' ἂν ἔλθῃ δὲν παρασύρεται στὴν ἀβελιότητά του, θὰ διατάσει
νὰ ξαναμιστευθεῖ τὸν ἑαυτὸ του στὴ δράση του, στὴν ἀμείλιχτη ζωὴ του,
στὴν Σειρήνα τῶν ὑποσχέσεων, γιὰτὶ θυμᾶται :

Τοῖς ταξιδιωτῆς τοῖς γλυκοῖς, τοῖς τολμηροῦς πιλότους,
ποῦ ἐγέμισαν μὲ τ' ἄσπρα τους τὰ κόκκαλα τὸν τόπο,
ὅπου γιγνάει ἀδιάφορη καρτερικὴ — ἡ Σειρήνα.

(Ἡ Σειρήνα)

Γι' αὐτὸ καθισμένος ἀκίνητος, σοβαρὸς, μὲ τὴν ψυχὴ του, προτιμᾷ
ν' ἀφουγκράζεται μὲς στὴν ἑαρινὴ βραδυά :

Τὶς μέρες του στὸ παρελθὸν νὰ πέφτουν μία-μία
ἀργὰ βαρεῖά ὡς οἱ ὄριμοι καρποὶ στὴν ἡσυχία.

(Ἑαρινὴ βραδυά)

Κι' αὐτὸ εἶνε ἀρκετὸ γιὰτὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ δὲν θέλει τίποτα, ὁ βαρὺς
πessimismὸς του δὲν βρῖσκει προορισμὸ σ' αὐτήν, ποῦ ἄλλο δὲν κάνει παρὰ
νὰ μᾶς πλανᾷ μὲ φανταστικὰ παλάτια ὄνειρων πρὸς τὰ ὁποῖα τραβᾶμε
μὲ βεβαιότητα, ὄνειροπαρμένοι ὅπως ἐκφράζεται στοὺς ἐπόμενους στίχους :

Ἀπρὶληδες ἀκόμα ἐμεῖς ἀφρόντιδα ἀκλουθᾶμε
δίχως ραβδί στὸ χέρι μας κι' ἀποστολὴ στὸν ὄμο.
πηγαίνοντας πρὸς μακρινὰ φανταστικὰ παλάτια...

(Τὰ γυναικεῖα μάτια)

Ὅταν ὅμως ἡ ἐνατένιση τοῦ παρελθόντος ὀρθώνει μερικὰ κορφέλια
ὄνειρων, κάτι σακατεμένους πόθους ποῦ ἡ ἐκπληρωσὴ του, ἄλλοτε ἐνική-
θηκε ἀπὸ τὸ ἀδύνατο, τότε ζητᾷ τὴ λήθη στὰ μάτια

... τὰ προκλητικὰ, τ' ἄσμενα λάγνα μάτια,
ἀγθια λοιπὸν ἐξωτικά μὲς στὴς νυχτὸς τὰ φῶτα
μὲ τ' ἄρωμα τὸ δυνατὸ ποῦ τὴν ψυχὴ μεθάει
καὶ κάνει τὴν νὰ λημονᾶει ὅ,τι ποθοῦσε πρῶτα.

(Τὰ γυναικεῖα μάτια)

ἢ ἀφήνει τὴν ψυχὴ του, συντροφεμένη ἀπὸ τόσες ἄλλες ποῦ τὴς μοιάζουν,
νὰ βγεῖ στὸ κατώφλι τῆς ζωῆς καὶ κεί καθισμένες τὴν ὄρα

ποῦ πέφτει τὸ σούρουπο ὡς βαθεῖα στὴν ψυχὴ τους,
καὶ ξεχνώντας τὰ μάτια τους σὲ φαντάσματα ὄνειρων
καρτεροῦνε τὸ θάνατο στοῖκά, νὰ τοὺς πάρῃ...

(Ἐρωτὰ ἐπίλογος)

Συγὰ ἀρίνετα νὰ περιγράψῃ τὴ φύση, τὴ μονότονη φύση τῆς Δύσεως
ποῦ μοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὴν ψυχὴ του.

Σπανιότατα δέ, μᾶς ζωγραφίζει ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ γαλάζια χρώματα

τῆς Ἀττικῆς ποῦ σέρνει μαζὺ του καὶ τὰ ὁποῖα βλέπει νοσταλγικὰ μέσα
ἀπὸ τὸν κλειστὸ πύργο τῆς Ἀναμνήσεως

Ὁ ἀκρογυῖα ἐλληνικὰ σ' ἑαρινὲς αὐγές...
χρώματα ρόδινα, δροσιές, ἀρώματα γαλήνη,
Ἦλιε γλυκέ! ὃ νᾶτανε σὰ μιὰ ἀραγμένη βάρκα
νᾶξε ἡ ξενητεμένη μου ψυχὴ ἐκεῖ πέρα μείνει...

ἢ καὶ ἄλλοῦ ὅταν θυμᾶται καμμιάν εἰκόνα Ἀττικοῦ μεσημεριοῦ, τὴν ὄρα
ποῦ μέσα ἀπ' τὴ βαλαντωμένη φύση διαβαίνει ὁ θεὸς Πᾶν τότε ποῦ :

ἡ φύση ὅλη ξυπνάει :
Βουίξει ὁ ἀπέραντος κ' ἡσυχος ἐλαιώνας,
καὶ σταματοῦνε ἀπότομα σκιαγμένα τὰ τσιτζίκια
καὶ σὰν παρμένα ροβολᾷ στὸν κάμπο τὰ κατσίκια.

(Ὁ Πᾶν)

Οἱ στίχοι ὅμως αὐτοί, οἱ καθαρὸς ζωϊκοί, εἶνε λάμψεις ἀστραπῆς ποῦ
φωτίζουν σπάνια τὴν συνεχῆ νύχτα ποῦ πλαισιώνει τὴν ψυχὴ του. Ἡ θλίψη
του, τὸ πονεμένο του εἶναι δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τέτοιους ὄραματισμούς.
Γύρω του πονοῦν πολλοί, ἓνα συνεχὲς βογγητὸ τὸν λυγίζει τὸ βογγητὸ
τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἀγωνία ποῦ τοὺς σφίγγει σὰν μιὰ χάλκινη καὶ βα-
ρεῖα πανοπλία, τὸν ἀναγκάζει μὲ μιὰ δεσποτικὴ ζήνηση νὰ γονατίσει, νὰ
παρακαλέσει, νὰ μιλήσει στὸ θεό, γιὰ αὐτοὺς ὅλους ποῦ γεμίζουν μὲ ἀνα-
στεναγμούς τὰ νοσοκομεῖα γι' αὐτοὺς ποῦ ἀλύττητα ἡ νύχτα μπύγει τὰ
νύχια τῆς μὲς στὴν καρδιά τους.

Ἡ πόλις τοῦ διοχετεύει τὸν μεγάλο στεναγμὸ τῆς.

Παίρνει συνείδηση τῆς δικῆς του ἀγωνίας βλέποντας τοὺς ἄλλους
γύρω του νὰ βογγοῦν, ν' ἀνησυχοῦν, νὰ τρομάζουν καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ
σέφνεται ἰκέτης μπρὸς σ' Ἐκεῖνον ποῦ ξεχνᾷ τόσες ὑπάρξεις στὰ χέρια τοῦ
βάρβαρου πόνου.

Δὲν ξέρω πὸ ἀνθρώπινους στίχους τόσον εἰλικρινεῖς γραμμένους μὲ
δύναμη στὰ Ἑλληνικὰ ὅπως οἱ στίχοι τῆς «Προσευχῆς στὸ θεὸ γιὰ ν'
ἀνατάρχει ὅλους τοὺς δυστυχισμένους». Ἡ φωνὴ του, φωνὴ συντριμμένου
μὲ θυμίζει τὸ φτωχὸ Lelian καὶ τὴν δύναμη τῶν «Παρισινῶν εἰκόνων»
τοῦ ἀπαρόμυλλου Ch. Baudelaire. Εἶνε τὸ ποίημα τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν
μοῦ ἄρεσε εἶσι θλιβερὸ κι' ἀληθινὸ ὅταν λέει :

Σκέψου ὅσους σ' ἓνα φτωχικὸ κρεββάτι ξαπλωμένοι
κοιμοῦνται, γιὰ νὰ πάρουνε δυνάμεις λὲς μονάχα,
γιὰ νὰ βαστήξουν κι' αἴριο τὸ χθεσινὸ τους πόνο.

Ἐκεῖνους ποῦ ἀποστάσανε νὰ ζοῦν καὶ νὰ προσμένουν
ἓνα αἴριο, σ' ἄλλα ξεχωρὰ, ποῦ ξέρουν πὼς δὲν θάλλθει,

Σκέψου ὅσους εἶνε ἄσκημοι, κι' οἱ ἄλλοι τοὺς γελᾶνε,
τοὺς ἀγαθοῦς ἠλίθιους ποῦ ὁ κόσμος τοὺς περᾶζει,
τοὺς ἀρρωστούς ποῦ ὀλημερίς πεθαίνουν κι' ὅλο ζοῦνε,
τὶς νέες ποῦ δὲν ἔχουνε ὅ,τι σ' ἐμᾶς ἀρέσει.

Σκέψου, θεέ μου, ὅσους σ' αὐτὸ τὸν κόσμο εἶνε ταμῖνοι,
νὰ σκόβουνε, νὰ σέρνονται καὶ νὰ πονᾶνε δίχως,
στὶς ἐκκλησίαις σου νὰ μποροῦν ἀλάφρωση γὰ εὔρον,
γιὰτ' εἶσαι Ἐσὺ τόσο ψηλά, κ' ἔχουν φωνὴ σλασμένη...

.....

Και τελειώνει ίκετεύοντας :

... μά, κάνε,
'Απόψε που όλοι κλείσανε τὰ μάτια τους στον ύπνο,
νά μητ' αγάλια στο έρημο τὸ σπίτι τους ὁ χάρος —
ὦ, ἔτσι αγάλια κι' ἀπαλά ποὺ νά μὴν τοὺς ταραξῆ —
καὶ σκόβοντας ἀπάνου τους σάν ἀδελφὴ — ὄχι ὡς μάννα
γιατὶ ἀγκαλιάζει δυνατὰ, σφίγγει ἄπειλα ἢ μάννα —
νά τοὺς φιλήσει στὰ κλειστά καὶ ζαρωμένα χεῖλια...

... .. καὶ νὰ τοὺς θάψουν
'Ἐτσι βαθεῖα μέσα στὴ γῆς ποτὲς ποὺ νά μὴ φτάσῃ
τοῦ κόσμου ὁ ἀχὺς στον ὕπνὸ τους — κι' ἐκεῖ λησμονησέ τους...

Ὁ Κ. Ουράνης βεβαίως δὲν εἶνε ποιητὴς ζωῆς, οὔτε πολλῶν ποιη-
τικῶν διαθέσεων ἢ διαθέσῃ του εἶνε μιὰ : νοσηρὴ, βαρεῖα, μελαγχολικὴ,
μαίρη σάν πλήξη.

Τὰ ποιήματά του εἶνε ζωγραφικὲς σύνθετες ζωομμένες με χροῖματα
ξεβαμένα ἔτσι ποὺ νά θυμίζον τὸ διάβα τοῦ ἀμείλιχτου χρόνου καὶ τῆς
ὑπουλῆς ζωῆς.

Ὁ ἥλιος εἶνε σπάνιος μέσα τους.

Οἱ λαμποῖ του μονότονοι, ἀργοί, ἀκολουθοῦν πένιθμα ὁ ἕνας τὸν
ἄλλον καμμιά λαμπρότητα, ὅλα μαῦρα. Ἀκόμα καὶ οἱ λέξεις του δὲν ἔχουν
ἐξαιρετικὴν ἠχηρότητα, εἶνε δανεισμένες ἀπὸ τὸ πρῶτο λεξικό λέξεις ὄχι
διαλεγμένες ὄχι λαμπρές· περισσότερον ὅμως ἀριστοκρατικὲς γιὰ τὴν
ἐποχὴ μας, ποὺ ἔγινε κατάχρηση μᾶς κατὰ παραγγελίαν δημοτικῆς.

Οἱ στίχοι ὄχι ἀριστοτεχνικοί, πάντως ὅμως με ἐλάχιστες ἀπέλειες. Τὸ
νόημα ἀκέραιο ἐνῶ οἱ ἀνάπαιστοι τοῦ «Ἐρωτα ἐπίλογος» με ἀρκετὰ
φεγάδια—ἴσως νᾶναι καὶ προτιμότερο.

Ἐνα ἄλλο τὸ ὅποιο δὲν πηγαίνει καθόλου με τὴν οὐσία τῆς ποιήσεως
τοῦ Ουράνης εἶνε ἡ φόρμα τοῦ σονέτου ποὺ μεταχειρίζεται τώρα τελευταία.
Ναί μὲν με κάποιαν ἐλευθερίαν, πάντως ὅμως πρόκειται περὶ 14 ὀρισμένων
στίχων. Θὰ προτιμοῦσα οἱ στίχοι του νά ἔπαιναν ὅταν κ' ἡ ἐσωτερικὴ
βροχὴ παύει... Εἶνε ἀλήθεια πῶς ὁ Ουράνης δὲν μπορεῖ νά μᾶς ἱκανο-
ποιήσῃ παρα μόνον ὅταν μᾶς ἐνώνει κοινὴ διάθεση, σὲ στιγμὲς ποὺ ἡ
ἀταισιόδοξία μᾶς σφίγγει γιὰ νά μᾶς πνίξει, ὅταν κατανοῦν ἀνυπόφοροι :
πόνος, ἡδονή, τὸ κάθε τι τότε μόνον οἱ στίχοι του ἔρχονται γλυκοί, νά
μᾶς ἐλαφρῶσουν, γιὰτ' εἶνε βέβαιο πῶς μόνον ὅταν πέρνει μορφή, ἔστω
καὶ ἐμέσως, τὸ κάτι ποὺ αισθανόμεθα παύει πᾶ νά ὑπάρχει γιὰ μᾶς.

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶχα σκοπὸ νά κάνω κριτικὴ, κάθε ἄλλο.
Ἦθελσα μόνο νά χαρακτηρίσω ἕνα ποιητικὸ ἔργο ποὺ ἀγαπῶ καὶ τοῦ
ὁποίου παρακολουθῶ τὴν ἐξέλιξη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐδιάβασα τὰ «Ὀλλαν-
δικὰ κανάλια» στον «Καλλιτέχνη» τοῦ Βόκου· τίποτ' ἄλλο· οὔτε θέλω
νά δώσω θέση τοῦ Κ. Ουράνης μέσα στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Σκέπτομαι πῶς τὴν θέση τὴν παίρνει σιγά σιγά μόνος του. Καὶ
ὄχι μόνον οἱ στίχοι του εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ τοῦ ἐτοιμάζουν μιὰ ζηλευτὴ
θέση, ἀλλὰ καὶ ἡ δυνατὴ του πρόξα ἢ ὁποία εἶνε ἄξια νά ἐπαινεθῆ.

Εἶνε πρόξα δυνατὴ, ἐκφραστικὴ, στυλισμένη με λυρικές εἰκόνας· σπᾶ-
νια στὴν φιλολογία τῶν νέων. Ἴσως ἴσως μόνον αὐτὸς μαζὺ με τὸν Π.
Βλαστό ἔχουν τὴν τελειότερη πρόξα ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν λείπει οὔτε ἡ
δύναμη τῆς περιγραφῆς, οὔτε ἡ ἀριστοκρατικὴ σκέψη.

Τελευταίως ἔχαμε μιὰ μελέτη γιὰ τὸν Ch. Baudelaire ἢ ὁποία ἐξηγεῖ

τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητῆ τῶν «Fleurs du Mal» καὶ τῆς ἐποχῆς του· πράγ-
ματι ἡ ἀποψη ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸν παρετήρησε ὁ Κ. Ουράνης εἶνε ἡ πιὸ
ἄξια λόγου. Ὁ Baudelaire δίχως καμμιά ἀμφιβολία εἶνε ὁ ἀντιπρόσωπος
τῆς ἐποχῆς του. Εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὰ εἶδε ὅλα κ' ἐμίλησε γιὰ
ὅλα καὶ ποὺ τολμῆρὰ μᾶς ἔδειξε τὸν ἑαυτὸ μας κάμοντας τὸ ἔργο τοῦ εὐση-
νεϊδίου ἀνατόμου.

Δὲν ἐφοβήθηκε ὅπως ὁ Lécoute de Lisle καὶ ὁ Heredia νά μᾶς
φανερῶσει τὴν ἀσκήμια μας κ' ἴσως γι' αὐτὸ οἱ γραμματολόγους καὶ πολλοὶ
bourgeois τῆς πέννας, εἶπαν τὰ πιὸ ἄδικα πράγματα εἰς βάρος του, χαρα-
κτηρίζοντας τὴν ὑπερβολικὴ νοσηρότητά του ὡς σατανικὴν, ὡς ἐξεζητη-
μένη.

Ἡ ζωτικότητά τοῦ ἔργου του σήμερα φανερόνεται. Τότε, στὴν ἐποχὴ
του, οἱ ἰδιοτροπίες τοῦ Baudelaire καὶ ὁ τρόπος ποὺ ἐζοῦσε ἐνδιέφεραν·
σήμερα ὅμως τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐκρυβε ἕνα τέτοιο ἔργο ἐξαπλόησαν σὲ κάθε
σοβαρὴ φιλολογία.

Ἴσως στὴ μελέτη τοῦ Κ. Ουράνης νά ἐχρηιάζετο ἀκόμα ἕνα κεφάλαιο με
τὸ ὅποιο θὰ ἐξετάζονταν ἡ κλασσικότητά τῆς Τεχνικῆς τῶν «Fleurs du
Mal» καὶ ἡ ἐπίδρασή των, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔγινε εἶνε τέτοια ποὺ ἀλλάζει
πολὺ τὴν ιδέαν ἐκείνων ποὺ ξαφνίζονται με τὴν ἰδιοτροπία του.

Καὶ σκέπτομαι πῶς ἂν ἔλλειπε ἀκόμα καὶ ἡ κάθε σοβαρὴ σκέψη καὶ
βαθυὰ κρίση μέσα στὴ μελέτην αὐτή, θὰ εἶχε νά καυχῆθῃ γιὰ κάτι το
σοβαρότερο ὁ ποιητὴς μας, ὅτι «μᾶς ὁδήγησε στον δρόμο τοῦ Ὁραίου».

ΤΙΜΟΣ ΜΑΛΑΝΟΣ

ΓΟΥΑΛΤΕΡ ΠΑΤΕΡ : "ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ". *

Ξαναδιάβασα τελευταία σὲ γαλλικὴν μετάφρασιν τὴν «Ἀναγέννησι» —
τὸ περίφημο βιβλίον τοῦ Ἁγγλοῦ αισθητικοῦ Γουάλτερ Πάτερ. Ξαναδοκί-
μασα τὴν ἴδια πνευματικὴ ἡδονὴ ποὺ εἶχα αισθανθῆ, καιρὸ τώρα, ὅταν
μοῦ εἶχε πέσει ἀνύποπτα στὰ χεῖρα ἡ ἀγγλικὴ ἔκδοσι, γιὰτὶ τὸ βιβλίον τοῦ
Πάτερ δὲν εἶνε μόνον ἕνα κομποτέχνημα λόγου μὰ καὶ μιὰ βαθεῖα ἀνάλυσι
τῆς μοναδικῆς ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ Ἰταλινοῦ Κουατροτσέντο φιλτραρισμένη
ἀπὸ τὴν φιλοσοφικο-αισθητικὴν διανόησιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἁγγλοῦ συγ-
γραφέως τοῦ ὁποίου ὁ μεγαλειότερος τίτλος ἀσφαλῶς δὲν εἶνε ὅτι ἔβγαλε ὡς
μαθητὴ του τὸν Γουαίλδ.

Ὁ Πάτερ εἶνε ἕνας αισθητικός. Στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔτυχε νά διαβάσω
τὸ ἐπίθετο αὐτὸ τὸ εἶδα νά θεωρεῖται ὡς συνώνυμο τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ —
ὡς κάτι πολὺ ἐλαφρὸ καὶ πολὺ εὐκόλο. Ἀληθινὰ πρόκειται περὶ παρεξηγή-
σεως. Μιὰ ἐξήγησι συνοπτικὴ τῆς ἀληθινῆς ἐννοίας τῆς λέξεως αὐτῆς δὲν μοῦ
φαίνεται περιττὴ : οἱ αισθητικοὶ εἶνε μιὰ ἐξέλιξι τῶν «σχολαστικῶν» τοῦ
μεσαιῶνος, τῶν «εὐρημαθῶν» τῶν νεώτερων χρόνων. Αἰσθητικός εἶνε ὁ ἄν-
θρωπος ὁ ὁποῖος λατρεῖ εἰς τὸ Ὁραῖο σ' ὅλες του τῆς ποικίλλες καὶ
συχνὰ ἀντίθετες πρὸς ἄλληλες μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος
συγκεντρώνει εἰς τὸν ἑαυτὸ του ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Τεχνῶν καὶ
τῶν Γραμμάτων, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ δονεῖται εἰς ὅτι εἶνε Ὁραῖον ποὺ
δέχεται καὶ ἀφομοιώνει μέσα του κάθε τι ποὺ τὸν συγκινεῖ, τοῦ ἀρέσει ἢ

* «La Renaissance» par Walter Pater. Traduction Française par
F. Roger-Cornaz. Paris 1917. Payot & Cie, frs. 3.50.

ποῦ θαυμάζει, ποῦ δὲν ἔχει τὴν ἀποκλειστικότητα τῶν δημιουργῶν καὶ ὅσον ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν τέχνην ἀλλὰ ποῦ, σὺν μέλισσα, πετάει ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ ρουφώντας ἀπὸ ὅλα τ' ἀνθῆ.. "Ὅλα τὰ πράγματα γι' αὐτὸν δὲν ἔχουν ἀξίαν παρ' ἑφ' ὅσον εἶνε ἰκανὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἀγνὰ πνευματικὴν, τὴν καθαρά ἐγκεφαλικὴν ἠδονὴν τοῦ ζητάει ἀπὸ κάθε τι πάνω στὸ ὁποῖο ρίχνει τὰ μάτια του καὶ τὴν προσοχὴν του. «Πρέπει ὁ αἰσθητικὸς, γράφει ὁ ἴδιος ὁ Πάτερ στὸν πρόλογό του, νὰ κυττάξῃ ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς μελέτης του, ὅλα τὰ ἔργα τέχνης, ὅλες τῆς θαυμάσιες μορφές τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ὡς δυνάμεις ἰκανές νὰ παράγουν εὐχάριστα συναισθήματα. Γι' αὐτὸν μιὰ εἰκόνα, ἓνα τοπίο, ἢ Τζοκόντα, οἱ λόφοι τοῦ Καρράρ, ὁ Πικ ντέ λά Μιραντόλ, δὲν ἀξίζουν παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδιότητα ποῦ ἔχουν νὰ μᾶς δίδουν μιὰν ἐντύπωση ἰδιαίτερη, μιὰ μοναδικὴ ἐντύπωση ἠδονῆς ἐγκεφαλικῆς». Κι' εἶνε κανεὶς τόσο περισσότερο αἰσθητικὸς ὅσο βαθύτερη εἶνε ἡ συγγίνησί του στὸ ἐνατένισμα τῶν ὁράσιων πραγμάτων. Χρειάζεται ἰδιοσυγκρασία γιὰ νὰ εἶνε κανεὶς αἰσθητικὸς — ἀλλὰ κυρίως χρειάζεται μεγάλη μόρφωση καὶ μιὰ μακροχρόνια ἐπαφὴ μὲ τὸ Ὁρατο, σ' ὅλες τῆς μορφές. Αὐξάνει κανεὶς τὴ δύναμι τοῦ νὰ συγκινεῖται ὅταν ζήσει σὲ στενὴ συνάφεια μὲ τὸ Ὁρατο — ζητώντας ἀπ' αὐτὸ μόνον μιὰ διανοητικὴ ἠδονή. Ὁ Γουάιλδ ἔδωκε τὸν χαρακτηρισμὸ τῶν αἰσθητικῶν μὲ τὴν περίφημη φράσι ποῦ ἐπέφερε κατὰ τὴ δίκην του : «Δὲν ὑπάρχει καλὸ ἢ κακὸ εἰς τὴν τέχνην ὑπάρχει μόνον ὄρατο καὶ ἄσχημο». Καὶ δίνοντας τὸν ὄρισμόν αὐτὸν δὲν ἔκανε παρὰ νὰ διατυπώσῃ τὴ θεωρίαν τοῦ Πάτερ ποῦ δὲν ἀναγνώριζε στὴν τέχνην ἄλλο σκοπὸ ἀπὸ τὴν τέχνη.

✱

Ὁ Γάλλος μεταφραστὴς του Ροζέ-Κορνάξ δίνει σὲ λίγες φράσεις, γερμάτες ἀναλυτικότητας, μιὰν ψυχικὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγγλοῦ αἰσθητικῶν τὴν ὁποίαν μεταφέρει ἐδῶ γιὰ νὰ κατανοηθῇ καλλίτερα, ἀφ' ὅτι θὰ τὸ ἔκαμα ἐγὼ, ἢ μορφή τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἀναγεννήσεως». Ὁ Γουάιλδ Πάτερ, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀπόστολος τῆς τέχνης, ἐξήγησε πρῶτα τὴν τέχνην τοῦ ζεῖν. Ἡ ζωὴ του δίνει τὴν ἐντύπωση ἐνὸς θαυμασίου ἔργου τέχνης, κάπως ἐξαιρετικοῦ, ἀλλὰ σχεδὸν τελείου εἰς τὴν εὐγενικὴν του ξηρότητα καὶ τὴν θελητὴν του λύσιν. Διότι ἡ ἀσκητικὴ αὐτὴ ζωὴ δὲν ἐστάθηθε θαμητὴ καὶ παγερή. "Ἐλαμπε ἀδιάκοπα «μὲ μιὰ φλόγα λαμπρὴ σὺν πετρίδι πολύτιμο». Μὰ ἡ φλόγα αὐτὴ δὲν ἐτρέφετο παρὰ ἀπὸ πόθους διανοητικοὺς καὶ πάθη φαντασιώδη. Ὁ Πάτερ δὲν ἐγνώρισε ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα παρὰ ὅτι αὐτὴ ἔχει τὸ πλεον ἀνώτερον εἰς τὴν σφαῖρα τῆς φαντασίας, τοῦ πνεύματος, τῆς καρδίας ἴσως, ἀλλ' ὄχι τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος. Δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι ἐστρεφεῖτο αἰσθητικῶν γιατί εἶχε τῆς περὶ καλλιεργημένους καὶ τῆς περὶ θαυμάσιους αἰσθητικῶν ἀλλὰ ἀπὸ αὐτῆς ἐξήγησε λιγότερο τῆς πρόστυχης καὶ κτηνώδεις ἀπολαύσεις καὶ περισσότερο τῆς σπάνιες καὶ λεπτῆς ἠδονῆς. Ἀγάπησε τὴν Ὁμορφίαν τὴν ἐξωτερικὴν ὡς τῆς μορφῆς τῆς τῆς περὶ λεπτολογημένους καὶ τῆς περὶ σκανδαλιστικῆς μὰ φαίνεται ὅτι μπροστὰ σ' αὐτῆς δὲν ἐδοκίμασε ἄλλο ἀπὸ ἓναν ἀγνὸν θαυμασμό, ἐνθουσιώδη καὶ σχεδὸν θρησκευτικόν.

Παρόμοιος μὲ τοὺς μοναχοὺς τῶν περασμένων ἐποχῶν ποῦ περνοῦσαν τὴν ζωὴν τους μέσα εἰς λιτὰ καὶ ἀσθητὰ κελιά, ἀδιαφοροῦντες πρὸς τῆς κοσμικῆς ἠδονῆς καὶ χαίμενοι μέσα σὲ πελάγη οὐρανόθεν ἐκστάσεων καὶ εὐδαιμονιών, σὺν τῆς θαμπεῆς, λευκῆς μοναχῆς ποῦ ἀπέστρεφεν τὰ μεγάλα ἔρημα μόνια τους ἀπὸ τὸν κόσμο γιατί εἶχαν ἐνώπιόν τους τὸ θεῖον ὄραμα τοῦ

οὐρανοῦ των μνηστήρος, ὁ Πάτερ, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ ἐλάτρευε μὲ τὸν ἴδιον μυστικισμόν τὴν Ὁμορφίαν, ἐπέρασε τὴν ζωὴν του μέσα εἰς τοὺς τέσσαρες τοίχους τοῦ γραφείου ποῦ εἶχε εἰς τὸ λύκειον Μπρασενὸς τῆς Ὁξφόρδης, ὅπου ἦτο καθηγητῆς, — εἰς ἓνα γραφεῖο τοῦ ὁποῖου οἱ τοῖχοι ἦταν χροματισμένοι κίτρινοι καὶ ἡ πόρτες μαῦρες καὶ τὸ ὁποῖο δὲν εἶχε κανένα στόλισμα, κανένα κομφοτέχνημα. Μόνον ἐπὶ τοῦ γραφείου του, γράφει ὁ βιογράφος του Μπένσον, ἐμαραίνοντο, μέσα εἰς ἓνα δοχεῖο, πέταλλα τριαντάφυλλων... (!)

Αὐτὸ καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ μᾶς πλησιάσῃ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Πάτερ καὶ νὰ μᾶς τὴν κάμῃ κατανοητὴ. Εἶδα ἓνα σκίτσο τοῦ Πάτερ. Εἶνε ἓνας τέλειος τξέντελιμαν, φαλακρὸς, μὲ πρόσωπο ἰσχνὸ καὶ μάτια τῶν ὁποίων τὸ βλέμμα γεμίζει τὸν παρατηρητὴ ἀπὸ μιὰ ἀνεξήγητη ταραχὴ — τὴν ταραχὴν ποῦ δοκιμᾶζει κανεὶς βλέποντας τὰ βαθεῖα, μυστικιστικὰ μάτια τῶν μοναχῶν ποῦ ἐξογράφησε ὁ Δομίνικος Θεοτοκόπουλος κατὰ τὴν διαμονὴν του εἰς τὸ αἰχμηρὸ, μυστηριώδες καὶ φλογερὸ Τολέδο. Αἰσθάνεται κανεὶς, ψυχολογῶν τὴν μορφήν αὐτήν, ὅτι δύο ἀντίθετα κατ' ἐπιφάνεια στοιχεῖα χαρακτηρίζουν τὸν ἄνθρωπον : ἓνας βαθὺς «ντεκανταντισμὸς» καὶ μιὰ φλογερὴ μυστικοπάθεια. Ἔχει κάτι ἀπὸ τὴν ψυχρότητα τῶν μπλαζέ καὶ τὴν θέρμην τῶν ἀποστόλων. Καὶ εἶνε τὸ πρῶτο ποῦ ἔκανε τὸν Πάτερ, ἀντιστρέφως πρὸς τὸν μαθητὴν του Γουάιλδ, νὰ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τῆς γήινης ἀπολαύσεως καὶ εἶνε τὸ δεύτερο ποῦ τὸν ἔκαμα νὰ παραδοθῇ σ' ὅλην τὴν ζωὴν στὴ λατρεία τοῦ Ὁραίου τοῦ ὁποῖου βιωμὸς ἦτο ὁ ἐγκέφαλός του. Ἐλήγα εἰς τὴν Ὁξφόρδην καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς πανεπιστημιακῆς αὐτῆς πόλεως—ποῦ ἔλαμψε εἰς τὸν Μεσαιῶνα ὅπως ἡ Ἰσπανικὴ Σαλαμάνγκα ἢ ἡ Πορτογαλικὴ Κοΐμβρα—μὲ βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοήσω πληρέστερα τὸν Πάτερ καὶ τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν του. Εἶνε μιὰ ἀπὸ τὰς «πατρίδας τῶν ὀνείρων», ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Μπουρζέ. Τὴν ἐπεσεκέφθη ἓνα ἀπόγευμα Κυριακῆς, μιὰν ἡμέραν φθινοπώρου. Οἱ δρόμοι ἦσαν σχεδὸν ἐρημοί. Ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς τῆς ἡσυχίας ἔπεφταν οἱ ἀργοὶ ἤχοι κωδόνων ἐνῶ μιὰ ἀνεκφραστὴ γλυκύτητα ἐγέμιζε γαληνὴν χαρὰν τὴν ψυχὴν μου. Περνοῦσα ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ λυκεῖα τῆς τὰ ὅποια κάμνουν τὴν ἐντύπωσιν μοναστηρίων γοητευτικῶν καὶ αὐστηρῶν μαζί. Εἰς τοὺς κήπους τῶν ἐβλεπα ψηλά πατριαρχικὰ δένδρα, καταπράσινην γλόην καὶ πεζούλια γεμάτα θριαμβικῆς δάλλης καὶ πορφυρᾶ ρόδα. Πουλιὰ ἐπετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ πεζούλια τῶν λουλουδιῶν. Ἐβασίλευε γύρω καὶ μέσα στὰ ἀρχαῖα αὐτὰ λυκεῖα μιὰ εἰρήνη τέτοια ποῦ θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ μείνῃ ἐκεῖ γιὰ πάντα—περνοῦντας τὴ ζωὴν του πάνω ἀπὸ βιβλία παλαιὰ. Ἡ Ὁξφόρδη, τέτοια ὅποια εἶνε : ἓνα γλυκὺ καὶ εἰρηρικὸν καταφύγιον γιὰ τῆς διανοητικῆς ψυχῆς, ἐξήγει τὸν ἀσκητισμὸν τοῦ Πάτερ καὶ τὴν τελείως διανοητικὴν ζωὴν του. Δίδει εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἰσορροπίαν ποῦ εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τὴν μελέτην καὶ ἡ ἄσθητη γλυκύτητά τῆς φέρει τοὺς διανοητικοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ὁραίου...

✱

Γράφοντας γιὰ τὸν Πάτερ ὁ Ὁσκαρ Γουάιλδ διατυπώνει ἓναν ὄρισμόν τοῦ κριτικῶν ὁ ὁποῖος εὐρίσκειται εἰς τὸν Πάτερ.(?) «Ἀληθινὸς κριτικὸς—εἶνε ἐκεῖνος, λέγει ὁ Γουάιλδ, ποῦ φέρει μέσα του τὰ ὄνειρα, τῆς ἰδέας, καὶ τὰ

(1) Μ. Α.-Σ. Μπένσον : Γουάιλδ Πάτερ.

(2) Ὁσκαρ Γουάιλδ: Τελευταῖα Δοκίμια Φιλολογίας καὶ Αἰσθητικῆς.

αισθήματα μις μυριάδος γενεών, εκείνος για τον όποιον καμιά μορφή σκέψης δεν είχε ξένη.» Τέτοιος είναι ο Γουάιτερ Πάτερ. Εάν ήγάπησε με μιάν εξαιρετική αγάπη τον Μεσαιώνα και την Αναγέννηση, το βιβλίο του περί του Πλάτωνα και περί των Πλατωνιστών δείχνει ποια ήτο η δύναμις της διανοησώς του εις το ν' ανακαλή της πλέον διαφορετικές εκφάνσεις του ανθρώπινου πνεύματος, εις το νά συλλαμβάνη και ν' αναλύη την συνθετικότητά τους, εις το νά ταξινομή και νά παρουσιάξη τα ουσιαστικά σημεία των πολιτισμών δίδοντας ότι από αυτούς ήτο κύριον και ότι είχε επίδραση επί της ανθρωπότητος. (1)

Μαζύ με την κριτική του δύναμιν ο Πάτερ μαγεύει με την καλλιέπειάν του. Ο Γουάιτλ αναφέρει ότι όταν εγνωρίστηκε για πρώτη φορά με τον Πάτερ στην Όξφόρδη ο αισθητικός του είπε χαμογελώντας: «Γιατί γράφετε πάντα στίχους; Γιατί δεν γράφετε πεζά; Ο πεζός λόγος είναι πολύ δύσκολος από τον στίχο». Δεν πρόκειται περί άστειότητος. Ας σκεφθώ κανείς ότι στην Ελλάδα έχουμε πολλούς ποιητάς ενώ πεζογράφους μόνο: τον Ροΐδη και τον Χρηστομάνον, και θα έννοήση την αλήθειαν της παρατηρήσεως του Πάτερ. Η ποιήσις φαίνεται και στους βαρβάρους λαούς ενώ ο λόγος είναι καρπός μακρού πολιτισμού. Μπορεί νά ειπή κανείς ότι μέχρι του Πάτερ η Αγγλία δεν είχε πεζογράφον. Αλλά με τον Πάτερ μās έδωσε ένα τέλειον τεχνήν του πεζού λόγου. Το ύφος του Πάτερ είναι κάτι το μοναδικόν και το εξαίσιον. Αισθάνεται κανείς μιάν άγνήν διανοητικήν χαράν διαβάζοντας τον, παρακολουθώντας το ξετύλιγμα των φράσεών του, βλέποντας τα ύποβλητικά του και ήχηρά επίθετα, καθένα των οποίων είναι και μία πολύτιμη πέτρα, ακούοντας την μουσική τους. Για νά νοιώση κανείς όλη τή γοητεία του μοναδικού αυτού ύφους θα παραθέσω εδώ μία σελίδα του από τή μελέτη του για τον Λεονάρδο ντά Βίντσι, τή σχετική με την Τζοκόντα, άν και ή μετάφρασις μου δεν θα μπορούση νά δώση παρά μιάν όχηρή ιδέα της μαγείας του πρωτοτύπου: «Η παρουσία αυτή που εφάνηκε ετσι παράξενα στις όχτες των νερών εκφράζει ότι οι άνθρωποι είχαν επιθυμήσει κατά χιλίους διαφορετικούς τρόπους επί χιλιάδες χρόνων... Είναι μία εσοτερη όμορφιά που βγήκε για ν' αποτυπωθή σέ σάρκα είναι, μόριο προς μόριο, ή παρακαταθήκη παράξενων σκέψεων, φανταστικών όνειροπολήσεων, εξαίσιων παθών. Τοποθετήστε μιάν στιγμή την εικόνα αυτή κοντά σέ μιάν λευκή ελληνική θεά, σέ μιάν όμορφη γυναίκα της αρχαιότητας: πώς θα της δήτε νά ταράζονται άξαφνα μπρός στην άγνωστη αυτήν όμορφιά μέσα από την οποία πέρασε ή ψυχή με όλες της άρρώστειες της! Όλες ή σκέψεις, όλες ή πείρες του κόσμου αποτυπώθηκαν και σκαλίστηκαν μέσα της, μ' όλη τή δύναμη που είχαν νά λεπτόνουν την έξωτερική μορφή και νά την κάνουν εκφραστική. Μέσα σ' αυτήν εφύρισκονται ή σωματολατρεία της Ελλάδος και ή Ρωμαϊκή Κατάπτωσης: τά όνειρα του Μεσαιώνα, ή πνευματικές του φιλοδοξίες, οι φαντασιώσεις του έρωτος ή επιστροφή στην αρχαιολατρεία και όλα τά άμαρτήματα των Βοργία. Είναι περὶ γιομάτη χρόνια κι' από τους βράχους ανάμεσα στους όποιους είναι καθισμένη» σαν τά τέρατα των παραμυθιών έχει πεθά-

(1) Τα έργα του Πάτερ είναι: Φανταστικά Πορτραίτα, Αναγέννησις, Έλληνικαί Μελέται, Μόριος ο Έπισκόπος, Σεβαστιανός βάν Στορκ, Πλάτων και Πλατωνισμός, Γύστον δε Λατούρ, άτελής μυθιστόρημα, και μερικά άλλα ακόμα μελέται των οποίων σπουδαιότερα είναι ή πραγματευομένη περί του Ύφους.

νει πολλές φορές και γνωρίζει το μυστικό των τάφων. Έβύθισε το μάτι της μέσα στής βαθιές θάλασσες και κράτησε γύρω της το σκοτεινό τους φώς με τους εμπόρους της Ανατολής έκανε το εμπόριο περιεργων ύφασμάτων όπως ή Λέδα, υπήρξε ή μητέρα της Έλένης, και, όπως ή άγία Άννα, ή μητέρα της Παναγίας. Κι' όλα αυτά τά πράματα που δεν ήταν γι' αυτήν παρά ένας ήχος λύρας και αυτών, έπιζούν ακόμα στα λεπτά άχνάρια που αφήσανε στην αλλόζουσα σάρκα της, της όποιας σημειώσανε τά βλέφαρα και τά χέρια».

Το ύφος αυτό που έχει κωματισμούς σπανίων μεταξοτών της Ανατολής, το γεμάτο από μουσικούς ήχους και του όποιου ή ύποβλητικότης είναι τέτοια που νά ζωντανεύει μπροστά μας μιάν Τζοκόντα περισσότερο συμβολική άφ' ότι την ήθέλησε ο ντά Βίντσι και άπειρος περὶ όμορφα άφ' ότι την φαντάστηκε ο ζωγράφος της, κάνει ώστε κάθε σελίς του Πάτερ νά μορφή νά διαβάζεται ξεχωριστά άπ' το σύνολο και νά λάμπη μ' ένα δικό της φώς όπως ένα πολύτιμο πετράδι βγαλμένο από πλούσιο περιδέραιο — πράγμα που δεν είναι δυνατό με της σελίδες άλλων συγγραφέων που δεν είναι «καλλιτέχνη συγγραφείς», όπως του Μπαλζάκ παραδείγματος χάριν. Είς την μελέτην του περί του ύφους ζητεί μιάν πρόζαν άκριβή, ρυθμικήν, αλουτισμένη «με τάς ποικίλλας χάριτας της ποιήσεως», μιάν πρόζαν της όποιας κάθε συλλαβή νά έχη την μουσική της άξίαν. Την πρόζαν αυτήν, την όποιαν πολύ δικαίως έθεωρούσε δυσκολότερη από την ποιήσιν, ο Πάτερ την έπραγματοποίησε πλήρως και εάν θαυμάζομεν σήμερα την μουσικήν πρόζα ενός Γουάιτλ και ενός Πιέρ Λουίς δεν πρέπει νά λησμονούμε ότι είναι εις τον Πάτερ άπ' εϋθείας που την όφειλομεν. Πολλοί όμιλούν περί της απλότητος εις τον πεζόν λόγον και αναφέρουν εις κάθε στιγμήν τους Έλληνας κλασικούς ξεχνώντας ότι κάθε σύγκρισις μās έποχης με μιάν άλλην είναι επικίνδυνη και στερείται ψυχολογίας. Ας μη λησμονούμε ότι από τους άρχαιους Έλληνας μās χωρίζει ή Ρωμαϊκή κατάπτωσης και ο Χριστιανικός μυστικισμός. Έπειτα ή γλώσσες γηράσκουν, θαμνώνουν με τον καιρόν, χάνουν την πρώτην δροσερότητά των και ή κυριολεξία συχνά φαίνεται άνούσια και συχνά ακόμα δεν λέγει εκείνο που θέλει νά ειπή. Δεν λέγω ότι το ύφος του Πάτερ θα μαγεύει τους μεταγενεστέρους όπως μαγεύει έμās. Προσθέτω ακόμα ότι δεν είναι καθόλου άπίθανον νά φαίνεται εις τάς μελλούσας γενεάς εκτετημένον και άνθισμένον κατά τον ίδιον τρόπον και εις την ίδιαν μοίραν που μās φαίνεται «πρεσιέ» — υπό την είρωνικήν σημασίαν — το ύφος που εκαλλιεργήθη εις την Γαλλίαν πρό του Ρακίνα. Διά νά έννοήση κανείς ότι το ύφος αυτό του Πάτερ άντεπεριζέτο εις τάς διανοητικές ανάγκας της έποχης μās δεν έχει παρά νά σκεφθώ την έκτασιν που ο τρόπος αυτός του γράφειν έλαβε κατά τους τελευταίους χρόνους εις τον πεζόν λόγον και την ποιήσιν με τους Γουάιτλ, τους Πιέρ Λουίς, τον Φλωμπέρ, τον Μαλλαμέ, τον Βερλαίν, όλους τους ντεκαντάν της Γαλλικής ποιήσεως. Είς την έποχήν μās, την κουρασμένην από τον ρομαντισμόν και την άδυνατούσαν, παρά τάς τόσας προσπάθειας, νά επιστρέψη προς τον κλισματισμόν, εις μιάν έποχήν που, για νά ένθυμηθώ τον στίχον του Βερλαίν,

Ah ! tout est bu, tout est mangé ! Plus rien à dire !

δηλαδή που όλα είχαν λεχθεί, ή άξία ενός έργου εφτασε νά κρινεται, όχι από το τί έλεγε παρά από το πώς έλεγε ότι είχε νά ειπή. Δεν συζητώ

ἂν πρόκειται περὶ «νεοκλασικῆς» καὶ ἂν ἐπ' αὐτῶν τῶν σημείων ἡ ἐποχὴ μας ἐνθυμῆζει καταπιηκτικὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν. Θέλω ἀπλῶς νὰ σημειώσω ἔν γεγονός καὶ νὰ δείξω ὅτι ἡ αἰσθητικὴ τοῦ Πάτερ, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ γράφειν, ἦτο μία φυσικὴ ἀνάγκη διὰ τὴν ἐποχὴν του ἢ ὅποια εἶνε καὶ ἰδική μας. Τὸ ἕφος αὐτὸ τὸ δύσκολον, τὸ ἕφος αὐτὸ τὸ σκαλισμένον μετὸν ὑπομονητικὸν τρόπον τῶν μεσαιωνικῶν τεχνιτῶν τοῦ ξύλου, τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, τὸ ἕφος αὐτὸ τὸ ὅποιον, ἀντιθέτως μετὸ λυρικὸ ἕφος τῶν Σέλλεϋ καὶ τῶν Μπάτρων, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν καρδιά ἀλλὰ ἀπὸ ραφιναρισμένον ἐγκέφαλον, ποῦ δὲν ἐρ-
χεται ἀπὸ μίαν ἀσυνειδητὴν ἔμπνευσιν ἀλλὰ ἀπὸ μίαν συνειδητὴν διανοητικὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐργασίαν, τὸ ἕφος αὐτὸ τὸ ἠχηρὸν, τὸ ρυθμικόν, τὸ ὑποβλητικόν—διότι αὐτὸ εἶνε τὸ κύριον χαρακτηριστικόν του—ἦτο ἀναγκαῖον εἰς μίαν ἐποχὴν γεμάτην ἀπὸ μίαν νοσηρὰν περιέργειαν, εἰς μίαν ἐποχὴν ποῦ δὲν ξεῦρει καὶ αὐτὴ τί ζητεῖ, ποῦ διατηρεῖ ἀκόμα τὸν χριστιανικὸν μυστικισμὸν χωρὶς ὅμως τὴν πίστιν, ποῦ ἀγαπᾷ τὸ ὄρατον χωρὶς φανατισμὸν καὶ ὅπου καὶ ἂν τὸ εὐρίσκει. Καὶ ὅτι τὸ κίνημα αὐτὸ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν ἀλλὰ εἶνε μία βαθειὰ ἀνάγκη εἰς τὴν ἐποχὴν μας, φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι τέχναι δὲν τείνουσιν σήμερον εἰς τὸ νὰ ἐξωτερικεῦνται παρὰ διὰ τῆς ὑποβλητικότητος: ἡ ζωγραφικὴ μετὸν ἱμπρεσιονισμὸν, ἡ μουσικὴ μετὸν Ντεμπυσσύ, τὸ θέατρον μετὸν Μαίτερλιγγ, τὰ ρωσικὰ μπαλλέτα, ποῦ ἔκαμαν τόσον κρότον,—ὅλα ζητοῦν νὰ μᾶς ὑποβάλλουν παρὰ νὰ μᾶς διατυπώσουν συναισθήματα... Ἐὰν αὐτὸ—δηλαδὴ ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ ἡ λατρεία πρὸς τὴν μορφήν—εἶνε καλὸν ἢ κακόν, τὸ ἀγνοῶ. Ἄλλως τε μοῦ φαίνεται ὅτι μία τέτοια συζήτησις θὰ ἦτο ἄχαρη. Ἐὰν, ὅπως διατείνονται σήμερα, σκοπὸς τῆς τέχνης δὲν εἶνε νὰ μᾶς διδάξῃ κάτι ἀλλὰ νὰ μᾶς δώσῃ μίαν ἰδιαίτην συγκίνησιν, τὴν ἀνεκφραστον καὶ ἀσύλληπτην ἐκείνην συγκίνησιν ποῦ μᾶς δίδει ἡ θεὰ τοῦ Ὁραίου, ὁ Πάτερ εἶνε ἕνας μεγάλος καλλιτέχνης διότι τὸ ἕφος του τὸ ἐξαισίως ὄρατον δίδει τὴν ἀγνήν πνευματικὴν χαρὰν ποῦ μᾶς δίδει τὸ Ὁραῖον, εἴτε τοπειὸν εἶνε αὐτὸ, εἴτε κομποτέχνημα, εἴτε μία μορφή τῆς ἱστορίας εἴτε ἕνα ἀγαλμα...

—*

Ἡ Ἀναγέννησις τοῦ Γουάλτερ Πάτερ δὲν παρασύρει καὶ δὲν γοητεύει μόνον μετὸν τὴν φόρμαν τῆς. Ὁ Πάτερ εἶνε ἕνας «εὐρωμαθὴς»—κατὰ τοῦτο διάφορος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅτι ἡ φαντασία του ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐναξωντανεύῃ τὸ παρελθὸν περὶ τοῦ ὁποίου ἀναλαμβάνει νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ. Πολλοὶ ἀσχολήθησαν ἕως σήμερα εἰς τὸ νὰ μᾶς παρουσιάσουν περασμένους πολιτισμοὺς—ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν παρὰ νὰ μᾶς δώσουν ξηρὰς ἀρχαιολογικὰς μονογραφίας. Ἀλλὰ ὁ Πάτερ ἐκτὸς τῆς ἀπειροῦ του εὐρωμαθείας ἔχει τὴν δύσκολην δύναμιν τῆς «ἐβουκασίον»—ἀνακαλέσεως—ἢ ὅποια τοῦ ἐπιτρέπει νὰ βλέπῃ ζωντανὴν ἐνώπιόν του τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἢ ὅποια θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ὡς ἕνας δευτερός φωτεινὸς σταθμὸς μετὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Αὐτὴ ἡ δύναμις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ προοπτικὴ τὴν ὅποιαν τοῦ δύνουν οἱ αἰῶνες ποῦ τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν Πάτερ νὰ ξεχωρίσῃ μέσα ἀπὸ τῆς λεπτομερείας, ἀνάμεσα εἰς τῆς ὁποίας θὰ ἐχάνοντο ἄλλοι, τὰ κύρια χαρακτηριστικά, τὰς οὐσιώδεις τάσεις τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῆς ἐποχῆς καὶ νὰ μᾶς διδῇ

μίαν τελείαν συνθετικὴν εἰκόνα τῆς Ἀναγεννήσεως—εἰς ὅ,τι αὐτὴ ἔχει τὸ οὐσιώδες. Ὁ Πάτερ γνωρίζει τὴν Ἀναγέννησιν ἀλλ' αὐτὸ καὶ μόνον δὲν θὰ ἴσκει ἴσως διὰ νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ μετὸν γοητείαν ποῦ τὸ ἔκαμε. Περισσότερον ἀπὸ τὴν εὐρωμαθειαν χρειάζεται ἕνα εἶδος «διαισθήσεως», μία συμπαθητικὴ διάθεσις, καὶ, ὡς ποῦμε τὴν λέξι, ἀγάπη διὰ τὸ θέμα ποῦ θέλει κανεὶς νὰ πραγματευθῇ. Καὶ τὴν ἀγάπην αὐτὴν γὰρ τὴν Ἀναγέννησιν ὁ Πάτερ τὴν εἶχε. Ὅσον καὶ ἂν ζητᾷ νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν του βλέπει κανεὶς ὅτι εἶνε ὁ ἐνθουσιασμὸς του ποῦ τοῦ δείχνει τὸν δρόμον μέσα ἀπὸ τὰς ποικίλας μορφὰς τῆς Ἀναγεννήσεως. Αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι ἡ μοναδικὴ αὐτὴ ἐποχὴ τὸν γοητεύει, ὅτι ἡ μελέτη ὁποιασδήποτε μορφῆς τῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ δίδει μίαν ψυχικὴν χαρὰν καὶ μίαν διανοητικὴν ἀπόλαυσιν, ὅτι ἡ ψυχὴ του ἀνοίγεται ὀλόκληρη εἰς τὸ φῶς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὅπως τὰ λουλούδια ἀνοίγουν τὰ πέταλλά τους στὸ φῶς τῆς ἡμέρας—γὰρ νὰ πιοῦν τὸν ἥλιον. Δὲν παρὰσύρεται ὅμως ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν του—διότι τότε θὰ ἔχανε τὴν φιλοσοφικὴν σέβην ποῦ τὸν κάνει νὰ κτιῆται τὸ ἔργο του ὡς οἰκοδόμημα καὶ θὰ ἔπεφτε εἰς παραληρήματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτοον ποιητικὰ. Ὁ ὀρθολογισμὸς δὲν τὸν ἐγκαταλείπει ποτέ. Εἶνε Ἄγγλος. Κάποιος κριτικὸς του γράφει: «Θαυμάζει με συγκίνησιν, χωρὶς ἐκπλήξιν ὅμως. Ὁ θαυμασμὸς τὸν στερεώνει ἀντὶ νὰ τὸν ζαλιῆται. Ἡ μεγάλη του χαρὰ ἀπομένει σιωπηλὴ» τὴν κρύβει μέσα του, γνωρίζον ὅτι θὰ τοῦ εἶνε καρποφόρος, γὰρ νὰ τὴν ἀφίση νὰ ὀρμιάσῃ ἀκόμα καὶ ν' ἀνθίσῃ καλλιτέρα.» Ἡ φράσις αὐτὴ εἶνε ἀκριβεστάτη. Αὐτὴ του ἡ δύναμις τοῦ νὰ συγκρατῇ τὸν ἐνθουσιασμὸν του καὶ νὰ τὸν διατηρῇ ὅσο πρέπει, τὸν κάνει νὰ μὴ γάνῃ ποτέ ἀπὸ τὰ μάτια του ὅ,τι εἰς τὴν Ἀναγέννησιν εἶνε οὐσιώδες, νὰ μὴ λησμονῇ οὔτε στιγμὴν τὴν συνθετικὴν εἰκόνα τὴν ὅποιαν προτίθεται νὰ μᾶς δώσῃ.

Κατὰ τὸν Πάτερ ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισε πολὺ πρὶν ὅφ' ὅσον φανταζονται πολλοὶ. Εἶχα, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ Ἀναγέννησις εἶνε Ἰταλικὸς καρπὸς καὶ ὅτι μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Ὀγδόου, ἀλλ' ὁ Πάτερ θεωρεῖ ὡς λίκνον Ἀναγεννήσεως τὸ Παρίσι καὶ ἐποχὴν τὴν καρδιὰν τοῦ Μεσαιῶνος, δηλαδὴ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Καὶ τὸ ἔργον του ἀρχίζει μετὸν μίαν ἀνάλυσιν δύο γαλλικῶν ἱστοριῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὰς ὁποίας ὁ Πάτερ εὐρίσκει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τάσεως τῆς Ἀναγεννήσεως: τὰ ὅποια κατ' αὐτὸν δὲν εἶνε μόνον ἡ ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἀλλὰ καὶ πλέον σύνθετον ἀκόμα: τὴν ἀγάπην τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας δι' ἑαυτὰς καὶ μόνον, τὴν τάσιν πρὸς μίαν ζωὴν πλέον ἐλεύθερον καὶ λεγότερον αὐστηρὴν, τὴν ἀγάπην τῆς φύσεως καὶ τοῦ σώματος καὶ, κορωνίδα ὅλων αὐτῶν, τὴν ἀγάπην τῆς χάριτος ἢ ὅποια ἠνθῆσε πλήρως εἰς τὴν κλασσικὴν Ἀναγέννησιν.

Περνώντας κατὰ τὸν Πιτ ντε λα Μιραντόλ, τὸν φιλόσοφον αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἐξήγησε νὰ συμφιλιώσῃ τὸν χριστιανισμὸν μετὸν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θερησκείαν, ἀπὸ τὸν Σάντρο Μποπιτσέλλι, ὁ ὁποῖος τὸν τραβᾷ μετὸν λεπτότητά του τὴν ὀνειροπόλον, ἀπὸ τὸν Λούκα νιελλά Ρόμπια, τοῦ ὁποῖου ἀποστρέφεται τὴν ἐμφασίν καὶ τὰ εὐκόλα μέσα, ἀπὸ τὴν ποιήσιν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, ἀπὸ τὸν Λεονάρδον ντὰ Βίντσι, ἀπὸ τὴν σχολὴν τοῦ Τζιορτζιόνε, ξαναγυρίζει εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν κοιτίδα ἀλλὰ καὶ τὸν τάφον τῆς Ἀναγεν-

νήσεως, και ανάλαβε τον Ίωακείμ ντε Μπελλάϊ ό όποιος είχε φιλοδοξήσει να συνδέσει τον γαλλικόν πολιτισμόν της έποχής του με τον αρχαίον ελληνικόν πολιτισμόν.

Ό κριτικός Σουνταί παρατηρεί ότι ό Πάτερ έχει άδικον να διακρίνη εις τον ΙΕ' αιώνα δύο διαφορετικά ρεύματα: την αναγέννησιν ή την επιστροφήν εις την αρχαιότητα, και την γέννησιν του νεωτέρου πνεύματος ή την επιστροφήν εις την φύσιν, λέγον, και δικαίως, ότι τό δεύτερον είνε άπλοδν άποτέλεσμα του πρώτου, δηλαδή ότι ή επιστροφή προς την φύσιν, δέν θα έστέκετο δυνατή χωρίς την έπαναφοράν της λογικής ελευθερίας που έδίδασκαν οι αρχαίοι. Λογομαχία σχολαστικόν. "Ό,τι μιάς ένδιαφέρει είνε ότι ό Γουάιτερ Πάτερ διεκρίνε και έξεχώρισε τά κύρια στοιχεία της μεγάλης αυτής έποχής της άνθρωπότητας και ότι μιάς τά άνέλσσε με φιλοσοφικόν πνεύμα για πρώτην φοράν γοητευτικόν, έτσι όπως κανείς πρό αυτόν, ίσως όπως κανείς μετ' αυτόν.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Η ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΚΗΝΗ.

Δέν κρίνω αναγκαίο να ξαναπώ αυτά που έλεγα σχετικά για της μεταφράσεις των αρχαίων έργων, όταν έκρινα τη μετάφρασι του Φιλολοκλήτη από τον κ. Σιλβέν (κ. Γράμματα Τ. 2 σ. 578). Στην καινούργια μετάφρασι που καταπίστησε ό ίδιος κ. Σιλβέν μαζί με τον κ. Ζομπέρ αυτή τη φορά, δέν έχω παρά να κάμω της ίδιες παρατηρήσεις και ή έντύπωσί μου από τότε μένει άκαίρια. Θαρρώ πως είνε ή πρώτη φορά που ή "Ανδρομάχη" του Εύριπίδη μεταφράζεται και παίζεται στη Γαλλική σκηνή. Διασκευές ίσως να υπάρχουν προγενέστερες νομίζω όμως πως μετάφρασι δέν υπάρχει καμιά. Ίσως και αυτό να εξηγήται, άφού οι αρχαίοι μας τραγικοί έχουν μεταφραστή τόσες και τόσες φορές. Η "Ανδρομάχη" δέν είνε μιά από της καλλίτερες τραγωδίες του Εύριπίδη. Δέ θα πώ μ' αυτό πως δέν είνε θεατρικό άριστούργημα και πως δέ βρίσκει κανείς εκεί μέσα της άρετές του Εύριπίδη. Ίσως να είναι άφθονότερες. Βρίσκει όμως κανείς στην "Ανδρομάχη" μαζί με της άρετές και μερικά από τά χαρακτηριστικά ψεγάδια που και οι αρχαίοι ακόμα κολλούσαν του Εύριπίδη. Έκείνος όμως ό παράγων που κατά την ιδέα μου συνετέλεσε περισσότερο στην σχετική άφάνεια αυτής της τραγωδίας, όσον άφορᾷ από μεταφραστική έποψη, είνε ή ύλική της αρχαιοπρεπής ούσία, ή καθαντό θρησκευτική σύστασι της που δύσκολα την κάμει προσιτή στη νοοτροπία του νεωτέρου θεατρικόν κοινού και πρό πάντων κοινού που ούτε καν οι δεσμοί της γλώσσας μπορούν να διατηρούν μιά καλή μισόσφυκτη σύνδεσι. Ακόλουθο λοιπόν ήταν πως οι θαυμασται της αρχαίας μας τραγωδίας θα έρρίχονταν κατά προτίμησιν στα έργα που ήταν τά άναμφισβητότερα άριστούργηματα και που μπορούσαν όσο τό δυνατό περισσότερο να γίνουν νοητά από ένα κοινό που τό χωρίζουν είκοσι-τέσσερες αιώνες από εκείνο για τό όποϊον ή τραγικές έορτές είχαν έμπνευσθή.

Οι μεταφρασταί της "Ανδρομάχης" έδειξαν την ίδια ειλικρίνεια και την ικανότητα στη στιχουργική μετάφρασι του αρχαίου κειμένου. Μπορεί κανείς να πη πως ή μετάφρασι με όλους τους στιχουργικούς δεσμούς είνε πιστή και αυτό είνε μεγάλος έπαινος γι' αυτούς που βάλθηκαν να ποτελειώσουν μιά

τόσο δύσκολη έργασία, Κάπου κάπου μονάχα ίσως έκφράσεις και συμβατικές λέξεις της γαλλικής τραγωδίας του δέκατου έβδομου αιώνα να έχουν παραχωθή. Άλλ' αυτά είνε τόσο παραμικρά πράματα που ούτε πρέπει να τά λογαριάζει κανείς. Τό έλεγειακό της "Ανδρομάχης" πριν από την άπόδο του χορού μου έκαμε ιδιαίτερη έντύπωσι μεταφραστικής επιτυχίας. "Όσον άφορᾷ τά χορικά όμως μου φαίνεται πως ό μεταφραστής είχε μεγαλειότερη τύχη στο Φιλοκλήτη. Με λίγα λόγια ή γενική έντύπωσι από τη μετάφρασι είνε από της καλλίτερες και δέ μπορώ παρά να καλοθαυμάσω την ικανότητα των μεταφραστών που βγήκαν πέρα από μιά τόσο δύσκολη έργασία.

Δυστυχώς όμως ή παράστασι δέ μου έκαμε και την ίδια έντύπωσι. Βεβαίως όμως επειδή ή νεώτερη σκηνή δέν έχει την ίδια αρχιτεκτονική καθώς ή αρχαία, και φυσικά δέν πρέπει κανείς από τά σημερινά κλειστά θέατρα να περιμένη την σκηνή, και την όρχίστρα όπου θα έχη μπροστά στα μάτια του τό χορό με τά γραφικά συμπλέγματα μπροστά στη θυμέλη και τους ήθοποιούς ψηλότερα. Έπρεπε βέβαια τά πράματα να έξισονομηθούν όπως-όπως. Γιατί όμως ό χορός να περιοριστή σε έξη γυναίκες; Ποιος ό λόγος; Έπειτα και κάτι άλλο σπουδαιότερο. Άραγε ή αρχιτεκτονική του θεάτρου έμπόδιζε τό χορό να μένη πάντα στη σκηνή; Ό χορός (δηλαδή τά έξη πρόσωπα) μπαινόβγαιναν κάθε τόσο δίχως κανένα λόγον, πράγμα όπως διόλου αντίθετο με την αρχαίαν αντίληψιν της τραγωδίας (!). "Όσο καλή, ίσως και κάποτε ύποφερτή, αν και ήταν ή ύπόκρισι των δρώντων προσώπων, τόσο τό πάνε κι' έλα του χορού ήταν όχι μόνο άλογο παρά και άντιθεατρικό. Χώρια που ή δύο κορυφαίες άπήγγειλαν τόσο βασιεστημένα που νόμιζε κανείς πως θα πήγαιναν να της κρεμάσουν. Πρέπει όμως έξ άλλου και να όμολογήσω πως ή θρηνική πομπή που φέρνει τό πτώμα του Νεοπόλεμου είχε κανονισθή άρκετά ώρρατα και έδινεν την έντύπωσι μιάς αρχαιοπρεπείας όπως τουλάχιστον μπορούμε να την φαντασθούμε.

Από τους ήθοποιούς καλλίτερος ήταν ό κ. Σιλβέν έδωσε στο ρόλο του Πηλέα όλη την γέρικη όξυθυμία, την γέρικη αγαθότητα και την γέρικη κομπορημοσύνη. Κάποτε ό Εύριπίδης ξετέλιζε, ποιός ξέρει γιατί, τους γέρους στη σκηνή; ξετέλιζε ίσως να μην είνε ή λέξι μ' τους έβαζε να λένε κάτι λόγια που ίσως να μην έστεκαν με τά γηρατιά τους. Τέτοιους ό "Ίόλαος στους "Ηρακλειδες και ό Πηλέας στην "Ανδρομάχη" όταν ό γέρο-Πηλέας άπειλεί λέγωντας πως μονάχα με τό βλέμμα του μπορεί να θυρωαλλίση τό Μενέλαο μπορεί κανείς να μη γελάση ακούοντας τέτοια λόγια από ένα γέρο που μόλις σέρνεται; Να όμως που ό Σιλβέν στο μέρος αυτό ξέρει να δώσει στο ρόλο του ένα σχετικό μεγαλειό κι' έτσι να σκεπάση τό σκόμμα του Εύριπίδη. Οι άλλοι θεατρίνοι έπαιξαν τό ρόλο τους γαλλικά. Αυτό σημαίνει όλα; όχι δηλαδή άσκημα, παρά σύμφωνα με της γαλλικής παραδόσεις που βέβαια δέν μπορούν να συμφωνούν με την ύψη του αρχαίου θεάτρου.

Τι έντύπωσι έκαμε τώρα ή "Ανδρομάχη" του Εύριπίδη στο προδιατεθειμένο γαλλικό κοινό; Λέγω προδιατεθειμένο από την "Ανδρομάχη" του Ρασίν, που διαφέρει τόσο πολύ από τό αρχαίο έργο και που είνε τόσο μόδερα με όλα τά αρχαία όνόματα των προσώπων της!

Δέν ένθουσίασε τον κόσμο, καθώς ό Οιδίππους Τύρρανος, ίσως

(!) Κάτι σπάνιες έξοδοι του χορού όπως στην "Αλκίηστι και κάπου άλλου είνε όντως έξαιρετικές.

μάλιστα και τον σταναζώρησε λιγάκι. Μερικές γυναίκες έκλαιγαν στάληθινά, άλλοι πάλε βρέθηκαν έντελως téraysés καθώς λένε εδώ πέρα. Φυσικά δέν μπορούσαν νά καταλάβουν τό έργο και γι'αυτό δέ φταίνε. Μπόρεσε όμως πάλε ό Εύριπίδης, όπως και στον άρχαίο καιρό νά κάμη άρκετά μάτια, άλλα νά κλάψουν και άλλα νά δακρूसουν. Μπόρεσε νά μεταδώση τή συγκίνηση. Τί άλλο θέμε;

ΠΑΡΙΣΙ, 2·X·1917.

CLAUDE DEBUSSY.

Έσβυσε μιá από τής μεγαλείτερες σύγχρονες μουσικές διάνοιες και τής αντιπροσωπευτικότερες τής έποχής μας. Από τής μεγαλείτερες, επειδή ό Debussy δίχως νά είναι ένας πολύ μεγάλος μουσικός (καθώς τουλάχιστον αυτό τό συμβατικά κοσμητικό επίθετο αποδίδεται σέ μεγαλοφυίες σαν τούς Μπαχ, Χαύντν, Χαίντελ είτε Μπερλιόζ, Βάγκνερ κλ. κτλ.) δέ θά σταθί από εκείνους που θά περάσουν άπαρατήρητοι τόσο άπ' αυτά του τά έργα όσο και από τά σμήνη των μιμητών που φύσηξε στό διαβατάριό του πέρασμα. Όμως και από τής αντιπροσωπευτικότερες: άφου αυτός που έγραψε έργα σαν τον Pelléas et Mélisande και τό Άπόγεμα ένός Φάουστου είναι μιá ζωντανή έκφρασις τής Ιστορίας τής μουσικής στην έποχή μας που βρίσκεται σέ μιá πολύ παράξενη θέσι. Από τή μιá σά νά φαίνεται πως έχει φτιάση ή μουσική εξέλιξι στον προσορισμό της μέ τήν τέλεια, μπορεί κανείς νά πη, τέχνη του Βάγκνερ, και από τήν άλλη, ή εξέλιξι στην Τέχνη, που είναι ό σκοπός του είναι της, σά νά πασπατεύει τή μελλούμενη πορεία της χαλι-σμένη, τυφλωμένη, θαμπωμένη από τήν αίγλη που τής έρριξε ό Γερμανός καλλιτέχνης. Για τούτο λοιπόν δέν πρέπει νά παραξενεύομεθα αν στη μεταβαγκνερικήν έποχή άντέλειαν στον μουσικόν όριζοντα τόσο παράξενα μετώ-ρα, τόσοι μυριόχρωμοι και χιλιοσήματα κομήτες, έντελως άνόμοια στοι-χεία άναμεταξύ τους, άπ' τά όποια, δίχως νάναφέρω άλλα όνόματα, ό De- bussy κατέχει τήν ξεχωριστή του κι' αυτός θέσι.

Όλη του ή μουσική μπορεί μονολεξει νά χαρακτηριστη: ΠΡΟΤΟΤΥΠΙΑ. Και πραγματικώς είνε ένας από τούς πρωτοτυπότερους συνθέτες. Τίποτε δέ θά βρη κανείς στην ένορχήστρωσι και στη μελωδία του από εκείνα τά στοι- λιλία που όσο κι' αν είναι όρατα, μέ τό νά έχουν άναξαναμασσηθή χιλίες φορές, καταντούν άφόρητες φορτικές κοινοτοπίες. Τό κάθε τι στής σελίδες του έχει μιá χάρη, μιá ποιήσι όλως διόλου ξεχωρη, που χαρακτηρίζει τήν ιδιόρρυθμή του σύνθεσι. Έχει τό κοινό γνώρισμα μέ πολλούς συγχρόνους του, στην προσπάθεια που δείχνει νά μη μοιάση κανενός και νά μη δεσμευ- τη σέ ξένες τεχνοτροπίες: αυτό πρό πάντων στά πρώτά του έργα, επειδή στά τελευταία του κάπως φαίνεται πως ζητεί νά χαλιναγωγήση τόν έαυτό του ζητώντας νά μιμηθί τόν ίδιο τόν έαυτό του. Εύτυχως που ή μίμησι αυτή είναι ή όλιγώτερο αντιγραφική και μόνο μειονέκτημα έχει που μπορεί νά σταματήση μιán εξέλιξι. Η πρώτη του όμως μέθοδος ήταν τόσο ύποκειμε- νική που ίσως κανείς νά μην παραπονεθί μιάν τήν αυτοίποδούλωσι ενός τέτοιου σκλάβου σέναν τέτοιον κύριο. Αν καταλήξε σ' αυτήν τή στρατά θέλωντας νά φανή συνεπής μέ τόν έαυτό του, κανείς δέν έχει τό δικαίωμα νά τόν ψεγάδιση παρά νά σεβαστή τήν ειλικρίνεια ενός άπαράμιλλου στό είδος του τεχνίτη.

Κακό μονάχα άπ' τή δουλειά τούτη είναι ή σχολή του που δημιουργήθηκε και οι μιμηταί που έβγαλε. Καθώς συμβαίνει σέ παρόμοιες περιστάσεις, ρίχτηκαν στην έξωτερική μορφή του έργου του, δίχως νά θελήσουν — ίσως άνήμποροι — νά έμβαθύνουν στην ποιήσι που νεανική και ζειδωρη άναβλύ- ζει άπ' τήν έμπνευσι του, ένας συρφετός μιμητών. Έτσι πήραν στό λαμό- τους τό δάσκαλό τους φτειάνοντας ξεβαμμένες μιμήσεις που τόν έκαμαν πολύ δυσκολοκαταλάβωτο σέ μερικούς «πολλούς» που άρκέστησαν νά τόν κρίνουν και πάσισαν νά τόν έγκολπωθούν μονάχα από τέτοιας λο- γής μπάλωματα. Κοινό περιστατικό που μόνο στου Debussy τή ράχη δέν εξέσπασε, μέ που και πάλι είχε τό καλό νά τόν κάμη γνωστό στά διάπλατα του κόσμου. Όπωςόποτε όμως αυτά είναι μικρολογήματα που άποχρώσα σημασία δέν έχουν. Είναι τάγκάθια που σκαλώνει ή έλουργίδα της δόξας. Καί δόξα του Debussy είναι, καθώς είπα, ή πρωτυπία του που δέν άπο- κλείει όμως και τή συγκίνηση τής τέχνης: εκείνο δηλαδή άκριβώς τό στοι- χείο που είναι τό κριτήριο του ώραιού. Φαίνεται μέσα σ' όλο του τό έργο μιá λεπτεπίλεπτη αισθητικότητα άπ' άκρη σ' άκρη γεμάτη ύποκειμενική αντί- ληψη και αλήθεια — επειδή ό Debussy δέ ζητεί άντικειμενικά νά φανή περι- γραφικώς ζωγράφος — που μεταδίδεται σέ συγκίνηση στον εκθαμβο άκροα- τη που άπορεί πως δίχως σωριάσματα, δίχως στοιβαχτές ποιικιλίες, μάλιστα δέ και κάποτε μέ σχεδόν άπλά μέσα καταφέρνει ό μάγος μουσουργός νά επιδράση τόσο στην αισθητικότητά μας και κάποτε ευχάριστα νά μάς έννευ- ρίση. Μπορεί κανείς νά πη πως είναι μοναδικός στό είδος του ό νέος σχε- τικώς συνθέτης που χάνει ή Γαλλία: είναι μιá από τής μεγαλείτερες της μουσικές δόξες και μπορεί νά τόν έχη καύχημα πρό πάντων για μιá από τής τέχνης που δέν έχει νά επιδείξει, καθώς άλλα έθνη, ικανόν άριθμό καλλι- τέχνηδων σαν εκείνα.

Στην Ελλάδα φοβούμαι μήπως ό Debussy δέ γνωρίστηκε στη σειρά του. Φοβούμαι δηλαδή μήπως άρχιση, καθώς συνέβηκε στις άλλες χώρες νά καταντήση γνωστός πρώτα πρώτα από τούς μιμητές της σχολής του. Θα είναι έτσι ή άσφαλότερη μέθοδος όχι νά γνωριστή, παρά νά παραγνωρι- στη, νά κακογνωριστή και νά στραβογνωριστή.

ΠΑΡΙΣΙ, 24·V·1918.

M. ΒΑΣΙΛΑΣ

ΔΥΟ ΑΝΤΙΘΕΤΕΣ ΝΟΟΤΡΟΠΙΕΣ.

Παρευρισκόμεθα σήμερα στη φιλοσοφία, στην σύγκρουση δύο αντί- θετων νοοτροπιών: τής άτομιστικής και τής έξελικτικής. Η άτο- μιστική νοοτροπία είναι βασισμένη άπάνω σέ μιá πλάνη που έως πρό όλί- γων δεκάδων έτών άκόμη δέν είχε χτυπηθί από κανένα: τήν άτομιστικήν πλάνην. Σύμφωνα μέ αυτήν τήν άτομιστικήν πλάνην ή άνθρώπινη άτομι- κότης είναι κάτι τό άπόλυτον, κάτι που δέν άλλασσει, κάτι τό όποιον δίδε- ται μιá για πάντα, και διατηρείται καθ' όλην τήν διάρκεια του βίου, ίσον, σέ όποιανδήποτε στιγμήν μέ εκείνο που ήτο τήν άμέσως προηγούμενη στιγμήν και εκείνο που θά είναι τήν άμέσως μετέπειτα. Έάν όνομάσωμεν Α, ένα όρισμένον άτομον, κατά τό χρονικόν διάστημα t, όσο μεγάλο διά- στημα και νά μεσολαβήση έν τή μεταξύ (dt) θά έπανέρωμεν στό τέλος του χρονικού διαστήματος t+dt, τό ίδιον Α.

Και όμως είναι αιώνες τώρα που ό Pascal έγραψε: «Le temps gué- rit les douleurs et les querelles, parce qu'on change, on n'est

plus la même personne» : σκέψη, ποῦ οἱ solitaires τοῦ Port-Royal, στήν ἐκδοσή των ποῦ ἔκαναν τῶν Σκέψεων τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ, ἔκριναν καλά νά τήν παραμορφώσουν καί νά τήν δώσουν ὡς ἐξῆς : Le temps guérit les douleurs et les querelles, parce qu'on change, c'est comme si l'on n'était plus la même personne.

Γιά νά εἶμεθα ἀκριβεῖς καί συνεπεῖς μέ τούς πύ στοιχειώδεις ὁρισμούς τῆς φυσικῆς καί τῆς μηχανικῆς πρέπει νά ὀνομάσωμεν dA, τὸ ἄτομον ποῦ ὀνομάζωμεν A, μετά παρέλευσι τοῦ χρονικοῦ διαστήματος t+dt, ὅπως μέ αὐτὸν τὸν τρόπον δώσωμεν νά ἐννοηθῇ ὅτι κάποια ἀλλαγὴ ἀναπόφευκτη, συνέβηκεν μέσα στό ἄτομον A, τὸ ὁποῖον δέν εἶνε πλέον ἀπολύτως τὸ ἴδιον μέ ἐκεῖνο ποῦ ἦτο προτοῦ διαρρέυση τὸ χρονικὸν διάστημα t+dt.

Ὅσοι πιστεύουν στό αὐτεξούσιο, πέφτουν θύματα τῆς ἀτομιστικῆς πλάνης. Βλέποντας τὸ ἴδιον ἄτομον σέ δύο στιγμῆς διαφορῆς τῆς ζωῆς του, σέ περιστάσεις ἴδιες, νά θέλῃ πότε τὸ ἓνα πότε τὸ ἄλλο πρᾶγμα, συμπεραίνον πὼς τὸ ἄτομον δέν ὑπόκειται στό ντετερμινισμό τῶν νόμων τῆς φυσικῆς καί τῆς χημείας. Ἀλλά λησμονοῦν πὼς ἐκεῖνο ποῦ ὀνομάζουμεν τὸ ἴδιον ἄτομον δέν εἶναι πλέον τὸ ἴδιον ἄτομον : parcequ'on change on n'est plus la même personne. Αὐτὲς δὲ οἱ ἀλλαγῆς σέ τί ὀφείλονται ; σέ δύο παράγοντες. Τὸν παράγοντα ποῦ μποροῦμε νά ὀνομάσωμεν A, καί ὅστις εἶναι τὸ ἄτομον αὐτὸ ποῦ ζῆ, καί τὸν παράγοντα B, ὅστις σημαίνει τὴν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος ἀπάνω στό A, τὴ στιγμὴ ποῦ μελετοῦμεν καί ὀρίζουμεν τὸ A καί τὸ B. Καθὼς βλέπουμεν λοιπὸν ἡ δράση, ἡ λειτουργία, ἡ ζωὴ τοῦ A, δέν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸ A, σέ μιάν ὀρισμένη στιγμὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ A καί ἀπὸ τὸ B. Μίαν στιγμὴν μετά, τὸ A θὰ εἶναι A', τὸ B μπορεῖ νά ἀλλάξῃ ἀκόμη περισσότερο, τῇ ἐπιβάσει αἰφνιδίω παραγόντων.

Σύμφωνα μέ τὴν ἐξελικτικὴν νοοτροπία, ἡ ἀτομικότης ἀπόλυτη, αὐτεξούσια, ἀναλλοίωτη εἶναι ὄνειρο μεταφυσικὸ καί τίποτε περισσότερο. Ἡ ἀτομικότης, ὡς κάθε τι στὸν κόσμον, ἀκολουθεῖ καί αὐτή, τούς νόμους τῆς φυσικῆς καί τῆς χημείας : ἐξελίσσεται, ὑπόκειται δηλ. στὸν χρόνον, ἄρα στές μεταλλαγῆς ποῦ ὁ χρόνος φέρει. Κάθε ἀλλαγὴ στές σχέσεις τοῦ ἀτόμου καί τοῦ περιβάλλοντος ἐπιφέρει μιάν ἀλλαγὴν μέσα στό ἄτομον.

Σύμφωνα λοιπὸν ποῦ ἡ νοοτροπία θὰ εἶναι μιὰ νοοτροπία ἀτομιστικὴ ἢ ἐξελικτικὴ θὰ πιστεύομεν ἢ ὄχι στήν ἐλεύθερη βούληση, στό αὐτεξούσιον.

Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤ ΖΑΚΗΣ

Βιβλιογραφία : Félix Le Dantec : L'individualité et l'erreur individualiste.

Ο OCTAVE MIRBEAU ΚΑΙ Η ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Στὸ βιβλιαράκι τοῦ Paul Desanges, δὲ θὰ βροῦμε, παρὰ ἓνα πορτραῖτο τοῦ Octave Mirbeau. Στὶς πρώτες σελίδες, μᾶς πληροφορεῖ γὰ τὰ πλέον ἀξιοσημείωτα γεγονότα τῆς ζωῆς του, ἐκεῖνα ποῦ εἶχανε μιὰ ἐπίδραση πάνω στὸν χαρακτῆρα του. Πρᾶγμα ἀπαραίτητο, ὅταν κανένας ἐξετάζει ἓνα καλλιτέχνη τοῦ εἶδους τοῦ Octave Mirbeau. Ἡ ζωὴ του συνδέεται στενά μέ τὸ ἔργο του, καί ἓνα μεγάλο μέρος τῆς πρώτης θὰ τὸ βροῦμε στό δεύτερο. Γιατί ὁ Octave Mirbeau ὑπῆρξε ἓνας ἐπαναστάτης. Ἔχουσε μέσα στά βιβλία του τίς ἰδέες του καί τὰ αἰσθήματά του.

Paul Desanges : Octave Mirbeau (Librairie d'action d'art de la gilde «Les Forgerons» 17, Rue Edouard-Manet, Paris 1916. fr. 1.

Μιὰ καλὴ παρατήρηση κάνει ὁ Paul Desanges, ὅταν μᾶς λέει, πὼς, ἐνὺ τὸ ἔργο τοῦ Mirbeau σχετίζεται μέ τὴ ρεαλιστικὴ σχολή, ποῦ ἄκμασε στό δεύτερο ἡμισυ τοῦ 19ου αἰώνα, προσθέτει συγχρόνως, ὅτι διαφέρει ἀπὸ τούς ἄλλους ρεαλιστάς, σ' ἓνα σημεῖο, ποῦ εἶναι ἀλήθεια σημερινό. Καί αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶνε ἐκεῖνο ποῦ ἀνέφερα παραπάνω : ἡ ἐπαναστατικὴ στάση τοῦ Mirbeau. Ὁ Flaubert, ὁ Maupassant, ὁ Zola, οἱ Gogol, ὑπῆρξαν οἱ ἀπρόσωποι ἀναπαραστάτες τῆς ἀντικειμενικότητας. Εἰκόνες πιστῆς πραγματικότητας, διάφοροι τύποι ἀνθρώπων, ἐπεισόδια τῆς καθημερινῆς ζωῆς, νά τί θὰ βροῦμε μέσ' στά βιβλία των. Οἱ ἴδιοι ὁμως, πουθενά δέν ἐμφανίζονται, καί κανένα αἰσθημᾶ των δέν ἀφίνουε νά προδοθεῖ, σχετικά μέ τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων των, ἂν τὰ συμπαθοῦνε ἢ ἂν τ' ἀπεχθάνονται. Μιὰ τέτοια τάση δέν ἐξηγῆται παρὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα ποῦ κυβερνοῦσε τὴ ρεαλιστικὴ σχολή. Ἡ βάση τῆς δέν ὑπῆρξε καμμιά ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀναζήτησι τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας, τούς ἔκανε νά μὴν ἐκφράζουσαν κανένα αἰσθημᾶ των, καί νά μένουε οἱ ἀπαθείς θεαταὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀκολουθόντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν ἀντίθετο δρόμο τοῦ ρομαντισμοῦ, ὁ ὁποῖος συμβουλεῖ καί ὑποστηρίζει, τὴν ὀλικὴ καί ἐλεύθερη ἐκδήλωσι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐγῶ, στὸν καλλιτέχνη. Ἄν κανένας ὁμως διαβάσει συνεχῶς τὰ ρεαλιστικὰ ἔργα, ἂν ὁ νοῦς του καί οἱ αἰσθήσεις του ζήσουνε γὰ κάμποσο καιρὸ κοντὰ των, ἂν παρακολουθήσει μέ προσοχὴ καί ἐνδιαφῆρο ὅλη ἐκεῖνη τὴ μακρὰ καί ποικίλλη λιτανεία τῶν μικροδραμάτων, θὰ νοιώσει μιὰ βαθειὰ στενοχώρια καί ἓνας πόθος ἀπελευθέρωσης θὰ τὸν βασανίζει. Οἱ ρεαλιστῆς μᾶς ἀναγκάζουε νά ζήσομε δύο φορές τὴν πραγματικότητα. Στά ἔργα τοῦ Octave Mirbeau δέν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἐδῶ στό βιβλίον δέν τὸ χαρακτηρίζει τὸ αἰσθημᾶ τῆς μονοτονίας τῆς ζωῆς. Ἐδῶ ὁ συγγραφέας παρουσιάζεται, μιὰ, μιὰ, χειρονομεῖ, εἰρωνεύεται, γελᾶ, συγκινεῖται, ἐνθουσιάζεται, συμπαθεῖ τὸ τάδε πρόσωπο, μισεῖ τὸ ἄλλο. Μένοντας ρεαλιστῆς, προσωπικὸς ὁμως, ὁ Octave Mirbeau ἀφῆκε νά πλημμυρίσει ἄφθοον καί ὀρηκτικὸ τὸ κῶμα τῆς ὑποκειμενικότητας του, στό ἔργο του. Ἰδέες καί αἰσθήματα, τὸ ζοηρεῦουε καί τὸ χρωματίζουε, μέ μιὰ ζωὴ πλούσια καί ἐντεταμένη.

Εἶπαμε πὼς ὁ Mirbeau ὑπῆρξε ρεαλιστῆς. Χάρης στήν ὑποκειμενικότητά του διαφέρει ἀπὸ τούς συγχρόνους του ρεαλιστάς. Τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων του εἶνε ζωντανά, ἀλλὰ μοναχὰ σ' αὐτὰ περιορίζεται. Ὁ Mirbeau συγκέντρωσε τὴν προσοχὴν του προπάντω στὸν ἄνθρωπο. Δέν περιγράφει τὸ Παρίσι, τὲς λεωφόρους του, τοῖς δρόμους του, τοῖς ἐργάτες τους, σέ πλαταιὲς εἰκόνες, ποῦ ξεχειλίζουε ἀπὸ λεπτομέρειες καθὼς ὁ Zola. Βλέπουμε ἄλλη μιὰ ἀκόμα διαφορὰ. Στούς ἄλλους ρεαλιστῆς, στά ἔργα τους, ὑπάρχουε κανόνες. Μιὰ ἐνότης θέματος, μιὰ ἀρχή, μιὰ μέση καί ἓνα τέλος τοῦ βιβλίου, μέριμνα γὰ τὴ σύνθεσίν του. Ὁ ρεαλισμὸς ὑπῆρξε σχολὴ καθὼς ὁ ρομαντισμὸς καί ὁ κλασικισμὸς. Ἀλλ' ὁ Mirbeau δέν ἔδωκε μεγάλη σημασία στοῖς παραπάνω τεχνικὸς κανόνες. Μιὰ δικιά του τεχνοτροπία τὸν ὀδηγᾶ καί σύμφωνα μ' αὐτὴ γράφει. Ἡ τεχνοτροπία τοῦ Mirbeau ἦταν ἐπαναστατικὴ : καμμιά στερεὴ συνοχὴ στήν ὑπόθεσι, πολλῆς φορές ἐπεισόδια μεγαλοποιοῦνται ἐδῶ, ἄλλα μικραίνουε ἐκεῖ, τὰ πρόσωπα παρουσιάζουε μέ λίγες γραμμῆς, σύντομες ὁμως, ἐκφραστικῆς, χαρακτηριστικῆς καί διαλεγμένες, ἱκανῆς νά δώσουνε στό νοῦ τοῦ ἀναγνώστη τὴν εἰκόνα ποῦ θέλει ὁ συγγραφέας. Καί ἀνάμεσα σ' ὅλ' αὐτὰ συχνὰ κυβερνοῦσε μιὰ τά-

ση: ή υπερβολή (outrance). Τα πρόσωπα των άλλων ρεαλιστών είναι απλά, ο μηχανισμός τους όχι και τόσο σπουδαίος, όπως τα βλέπουμε γύρω μας καθημέρα. Στόν Mirbeau οι ήρωές του συχνά λαμβάνουν διαστάσεις. Με τέχνη ο Mirbeau τονίζει, τεντώνει, ξεπερνάει το ή έκεινο το χαρακτηριστικό τους. Παραδείγ. χάρι, ο Abbé Jules. Η πράξεις του, ή χειρονομίες του και τα λόγια του μεγαλοποιούνται, χωρίς να χάνουν το παραμικρότερο από την αλήθεια τους. Και έτσι ο Abbé Jules καταντάει ένας τύπος που επιβάλλεται, που μένει στη μνήμη μας, ο τύπος του λάγνου και όνειροπόλου ανθρώπου. Το ίδιο και στόν Isidore Lechat στο «Les affaires sont des affaires». Άλλωτε τα πρόσωπα γίνονται συμβολικά, όπως ή Clara στο «Le Jardin des Supplices», ένα σύμβολο πλατύ, που περικλείει όλόκληρη την ανθρωπότητα με όλες της τες άτιμίες και όλες της τες απολαύσεις. Η Clara είναι ιά από τες πιο επιτυχημένες συμβολικές μορφές του Octave Mirbeau και που ιδιαίτερα συμπαθώ. Ο Père Pamphile στόν «Abbé Jules» που εκπροσωπεί το χριστιανισμό που κλυδωνίζεται και εξασθενεί. Ύστερα ο Joseph στό «Journal d'une femme de Chambre» ο ζωώδης άνθρωπος. Ο Bolerec στόν «Sebastien Roch». Και γύρω σ' αυτά τα κύρια πρόσωπα, ζούνε και κινούνται άλλα, μικρότερα, μίξερα ή κομικά: ή πραγματικότητα.

Έκει όπου παρατηρούμε περισσότερο την τροποποίηση που έδωσε ο Mirbeau στο ρεαλισμό, είναι στο είδος της στάσης που κράτησε απέναντι στην πραγματικότητα. Οι ρεαλιστές της εποχής του, αναγνωρίζανε αποκλειστικά την έξωτερική αλήθεια, την αντικειμενικότητα, και αυτήν προσπαθούσαν να έμπερικλείσουν στα βιβλία των. Άλλα υπάρχει και μια άλλη αλήθεια, που είναι δική μας, που πηγάζει από μέσα μας, διαφορετική στόν καθένα. Μιά τέτοια αλήθεια βρισκόμαστε στα μυθιστορήματα του Mirbeau: στόν Abbé Jules, στό Calvaire, στό Journal d'une femme de Chambre, στό Vingt et un jour d'un neurasthenique, στό Sebastien Roch, στις Farces et Moralités, στους Mauvais Bergers, στό Les affaires sont de affaires. Ο Mirbeau συσχετίζει τον έαυτό του, όπως και τόσο άλλοι, με την κοινωνία και τους ανθρώπους, και άφισε να εκφράσει άρχότερα τα αισθήματα, και τες σκέψεις που προκάλεσε μια τέτοια επικοινωνία. Υπήρξε ένας σφοδρός επαναστάτης, που κήρυξε την όμη αλήθεια και ξεσκέπασε τες κοινωνικές άδικίες, άφοβα, γενναία τολμηρά. Είπα παραπάνω πως ο Mirbeau περιορίσθηκε στόν άνθρωπο. Και πραγματικά στα βιβλία του θα βρούμε ένα πλήθος από ανθρώπους, ποιητικούς, διαφορετικούς. Ο Mirbeau μάς τούς παρουσίασε κι' από τες δύο άποψεις, τότε παρουσιάζοντας το χτηνώδικο μέρος της υπάρξης των, το άρρωστο, το έκφυλισμένο, εκείνο που θα μάς παρουσίαζε και ένας επιστήμονας, και που κάθε συγγραφέας σήμερα που άνήκει στην τάξη των ρεαλιστών χρωστά να μάς παρουσιάσει, και τότε δείχνοντας τους έγωισμούς των, τες φιλοδοξίες των, τες πανουργίες των ή τα ευγενικά των όνειρα και τα ύψηλά ιδανικά των. Τέλος, ο αναγνώστης, συχνά συναντά στις σελίδες του Mirbeau, μά βαθειά ειρωνεία, τόσο απολαυστική, ώστε δε δοκιμάζει καμμιά μελαγχολία ούτε στενοχώρια, αλλά τούναντίο αισθάνεται μια εύχαρίστηση, ανακαλύπτοντας αυτή την ειρωνική νότα, που μετριάσει την εντύπωση που αφήνει, εντύπωση σχεδόν πάντα όδνηρή, ή γεμνή πραγματικότητας.

Τα πρώτα της διηγήματα είχανε φανή στο «Χρόνο» και στόν «Εικονογραφημένο Φιγκαρό». Η πρώτη της συλλογή εξέδόθηκε από το βιβλιοπωλείο Plon. Η επιτυχία άρχισε, εύκολη να ύποστηριχθή και ν' αναπτυχθή. Οι συμβουλές δεν της έλλείψανε ούτε οι εύμενεις ύποδείξεις για το ότι θα ετανε άρεστό σε μια πουρζουαζίστικη και άριστοκρατική πελατεία, που ο Diderot όνόμαζε «το γουρουνι που πληρώνει». Έδοκίμασε να ύποκύνη στις άνάγκες που της έξηγούσανε, όνομάζοντας επιδεικτικά «Τέχνη του γράφειν» την άθλια αυτή διανοητική εκπόρνευση: Ποτές. Κατείχε μια πρωτοτυπία πολύ δυνατή και χαρακτηριστή πολύ εύγενικού. Πάθος και σκέψη πολύ έβραζαν μέσα της. Άνάμεσα στις επιτυχίες και στα λάθη απέφυγε πάντας το δρόμο των ταπεινών που καταλήγει στο λερό χοήμα και στις «τιμές που άτιμάζουμε». Έδοκίμασε πάντας, επί μάλλον και μάλλον εύσυνειδητή και επί μάλλον και μάλλον σταθερή, το μονοπάτι που σκαλώνει προς την όμορφιά και που κίποτες φθάνει ίσαμε τη δόξα «ήλιο το νεκρόνε».

Ύστερα από έννά τόμους, που και οι λιγότεροι άξιόλογοι θα μείνουνε περιπαθώς ένδιαφέροντες εις τούς σπάνιους άνδρες που ξεφουν να διαβάζουνε, και από τούς όποιους οι τέσσερες τελευταίοι είναι αναμφισβήτητα άριστουργήματα, χάθηκε στις 5 του Γενάρη του 1918, όλιγώτερο γνωστή ή όσον είτανε όταν πρωτοεμφανίζονταν. Άλλ' όταν ή ειλικρινής και όρημητιά αυτή πέννα, συντρίφθηκε από το θάνατο, οι ειδήμονες αισθανθήκανε που άνοιγονταν, ένα μεγάλο κενό στην άληθινή μας φιλολογία, εκείνηνα που μένει άγνωστη από τούς χυδαίους συγχρόνους μας, τούς εύκολόπιστους στις παθασκευασμένες διαφημίσεις και άργυρονήτου δημοσιότητας, εκείνηνα που θα λάμψη μπρός στο μέλλον, ως ή μόνη τιμή της εποχής μας.

Από την εύνοική ύποδοξη που γένηκε στις πρώτες της συλλογές, από τούς έπαίνους που ύποδέχονταν τα έλαττώματά της, από τις μομφές που προζαλούσαν τα προτερήματά της, από τις συμβουλές που περιστοιχίζαν τη φαινομενικά άβέβαιη νεότητά της, της έμεινε μολοντότο, χρόνια, δεν ξέρω ποιά κίπως περιτρομη δειλία. Τίποτες βέβαια δε μπορούσε να την κάμη να γράψη μια γραμμή που το λογικό και ή καρδιά της άποδοκίμαζαν. Ένας άνήσυχος τρόπος, μια υπερβολή έχεμύθειας, ένας φόβος να τρέψη εις φωνή το κοινό τη συγγρατόσε, την έμπόδιζε ν' ακολουθήση μέχρι τέλους το ύψηλό και όρημητικό της πνεύμα, την απομάκρυνε από τα όραιότερα και πλέον άπότομα θέματα. Άλλά μήπως όλοι μας δεν ύποστήκαμε την άρρώστεια αυτή της άποχαίνωσης και της μόρφωσης που

* ΣΗΜ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ— Στά τελευταία γαλλικά περιοδικά γένηκε μεγάλος λόγος από τον Han Ryner και από άλλους, για κάποια ρομαντισμογράφου, τη Jacques Fréhel, που πέθανε στο Παρίσι στις 5 του περασμένου Γενάρη. Άγνωστη ίσαμε τα χθές τόσο στο γαλλικό κοινό όσο και σε μας, μάς στάθηκε άδόνατο να βρούμε στα βιβλιοπωλεία της πόλης μας τα έργα της, για νάν τα διαβάσουμε και να δούμε κατά πόση μας τα έργα της, για ν' άνα τον έρωτα της. Για το αυτό περιοριζόμαστε σε μια απλή μετάφραση μιας κριτικής του Han Ryner, που γνώρισε περισσότερο από κάθε άλλονα τη J. F., τυπομένη στο περιοδικό «La Veuilleuse» άρ. 11 του Μάρτη 1918, με το σκοπό να μιλήσουμε έτενεότερα για το έργο της άμα το γνωρίσουμε και το βρούμε της άξιας που του άποδίδουν οι φίλοι της κριτιζογράφου.

μένει ή μόνη δύναμη τής Ἐκκλησίας και ποῦ ή Ἐκκλησία σιγματίζει με τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπινου σεβασμοῦ ;

Τή γνώριζα ἀπό λίγον καιρό. Μοῦ διηγήθηκε με ζήλο τή ζωή ἐνὸς προγόνου ποῦ ἔμελλε ἀργότερα νά ὀνομάσῃ ὁ «Πρόδρομος».

— Τί θαυμάσιο βιβλίον, — ἀνέκραξα — και πῶς συμφωνεῖ με τήν ἰδιοσυγγρασία σας . . . Πρέπει νά τὸ γράψετε.

— Ἄλλά, ἀντέτεινε ἐκείνη— ποῖός θά διαβάσῃ τὸ αὐστηρό αὐτὸ βιβλίον ; Ἀπάντησα μ' ἕνα γέλιο :

— Ἐγώ !

Τὰ μεγάλα τῆς μάτια με κύτταξαν δισταχτικά. Ὑστερα ἀκολούθησε μιὰ βαθιά ρεμβώδεια σιωπή ἀπό τήν ὁποία βγήκε γιά νά πῇ :

— Τὸ ρομάντζο αὐτὸ θάτανε δύσκολο νά γίνῃ.

Ρώτησα :

— Ἐνα βιβλίον ποῦ πρὶ γραφτῆ δὲν φαίνεται ἀδύνατο, ἀξίζει τὸν κόπο νά τὸ ἐπιχειρήσῃ κανένας ;

Δὲν κολακεύομαι διόλου γιά τήν ἐνοχή μου στήν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀποτυχίας. Σύμφωνα με τὸν ἑαυτὸ τῆς, μακριά ἀπὸ εὐκολούς ἀριθισμούς, ἀνέβαινε τὰ μονοπάτια τῆς μοναξιάς, τοῦ ἀρωμάτου και τῶν θεαμάτων, πλατυμένα ἀπὸ κάθε τῆς βήμα. Εἶτανε ἄλλωστε ἀπὸ κείνες τίς δυνατές προσωπικότητες, πάνω στίς ὁποῖες δὲ θά μπορούσε κανένας νάχη ἐπίδραση διαστρεπτική. Ἡ καλλιτεχνική μου ἀσυμβιβαστικότητα σημάτιζε σκέψεις ποῦ βρίσκονταν μέσα τῆς, τήν ἔκαμαν νά παρατηρῆ γοργώτερα και πιὸ θαρραλέα μέσα στοῦ δικὸ τῆς φῶς, ἀνάγκες ποῦ τήνε βασάνιζαν, ποῦ ἄβριο θά φριαμβεύανε ὀδηγώντας τήν σιὰ πιὸ ἐλεύθερα και πιὸ πρωτότητα ἀνθίσματα.

Ἡ ἀποφασιστική τῆς ἐξέλιξη ἔχει ἐκεῖνο τὸ κάτι τοῦ συνεχοῦς και τοῦ ἁρμονικοῦ ποῦ φανερώνει τίς μεγάλες εἰλικρίνειες. Γιά τήν εὐκολία και τήν πιὸ φωτεινότητα στήν ἐκθεση τοῦ ἔργου τῆς θά τὸ χωρίσω ἴσως ἄχι χωρὶς αὐθαιρεσία σὲ τρία τμήματα ξεχωριστά: τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀπλοῦχοῦ αὐθορμήτου — τὴν περίοδο τοῦ ξεπνήματος και τῆς μαθητείας — τὸν καιρὸ τῆς τελείας μαεστρίας.

Οἱ πρόδοι τῆς τόμοι: Dorine, Bretonne, Deque, θέλγουνε σάν τὴ λεπτή και ἀβέβαιη γάρη μιᾶς ὁμορφῆς παιδικῆς ζωῆς. Ὑπάρχει κάτι τὸ συγκινητικό ὡσάν τίς ὑποσχέσεις και σάν τὰ λουλούδια στὰ θεῖα αὐτὰ ξεχάσματα, στὰ ἐξαιρέτα αὐτὰ χαμόγελα, στίς στάσεις αὐτῆς ποῦ ἔχουν μιὰν ἄγνωστη γοητεία. Μουρμουρῆς δὲν ἔχουν τόπο. Πολλῆς φορὲς τὸ ἔφος μεπρδεμένο, ἐπισώρευση πάρα πολλῶν θησαυρῶν ποῦ δὲ γνωρίζει ἀκόμα νά διευθετήσῃ και νά ξεδιπλώσῃ σὲ πετυχημένες θεωρίες. Ἦδη ἔχει τοῖς λυρισμούς, φλόγες ποῦ ξαφνικά ἀναπηδᾶνε, ποῦ συχνά ξαπλώνουνε και μεγαλώνουν' και οἱ θαυμάσιες αὐτῆς πυρκαγιῆς δυναμώνουν τὴ στιγμή ποῦ περιμένει κανένας νά σβύσουνε. Ἦδη ἔχει τὸν πλοῦτο, τὴ λαμπρότη, τὴ γάρη τῶν ἀπρόοπτων και ἐπιτυχημένων εἰκόπων. Ἦδη ἔχει τοῖς πλατυοῦς ρυθμούς τοῦς λίγο ἐπίσημους, ποῦ μᾶς κάμνουν νά σκεφτόμαστε στίς βραδεῖς κινήσεις τῶν εἰρηνικῶν ρεῖθρων στήν ἡσυχία τοῦ δειλινοῦ, ἢ στὸν ἡρωϊκὸ χορὸ και στὸ λευκὸ σύντριμμα τῶν κυμάτωνε κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο και τὸν ἀγέρα τῶν μεσημβρινῶν.

Ἄλλά γίνεται κατόπι, ἕνας δύσκολος διαβασμένος, ἕνας ἀρτίστας αὐστηρός γιά τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἡ νοσταλγία τῶν καλοταχτοποιημένων συνόλων κυριεύει τὸ πνεῦμα τῆς. Ὑποφύροντας ἀπὸ τὸ σκόρπισμα τῆς ἰδιοφυίας

τῆς, προσπαθεῖ νά προικισθῇ μ' ἕνα ταλέντο ἄξιο τῆς γενναϊοδωρῆς φύσης τῆς. Τὰ δυὸ βιβλία ποῦ σημειώνουνε τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς μαθητείας δὲν ἔχουνε ἀκόμα τὸ σύνολο τὸ γιομάτο και τὸ ξετύλιγμα τὸ βέβαιο τῶν ἀριστουργημάτων, και ἔχουνε χάσει τὸ χαριτωμένο χαμόγελο τὸ ἀπλοῦχο και ἀπλοῦχο μεταδοτικό τῆς μεγαλοφυίας ποῦ ἀγνοεῖται. Γιά τὸ συγγραφέα, καθὼς και γιά τὸ κορίτσι ὑπάρχει μιὰν ἀχάριστη ἡλικία ποῦ πρέπει νά περάσουνε. Νοιώθει κανένας τὴν προσπάθεια, στίς «Tablettes d'Argile» και στήν «Vaine Pature».

Προσπάθεια ἠθικῶς ἐνδοξη. Ἄλλά ποῦ λογοτεχνικῶς, δὲν ἐνδιαφέρει παρά τὸν κριτικὸ ἢ τὸ σπάνιο ἀναγνώστη, τὸν προσεχτικὸ τόσο στίς ὁμορφιῆς τοῦ καλλιτέχνη ὅσο και στίς ὁραιότητες τοῦ ἔργου. Τὰ δυὸ αὐτὰ βιβλία, σχεδὸν ἀποτυχημένα, παρασκευάζουν ἀποτελεσματικά, γιά τὴ χαρὰ ὀλονῶνε, τίς τέλειες πραγματοποιήσεις.

Νά τὰ ἀριστουργήματα. Νά βαθιά και δραματικά, παθητικά και μυστηριώδη τὰ διηγήματα τοῦ «Κατηλειοῦ τῶν Δακρύων». Νά τρία ρομάντζα τόσο διαφορετικά και τόσο τέλεια, ποῦ εὐκολα μπορούσε κανένας ν' ἀποδώσῃ σὲ τρεῖς μεγάλους συγγραφῆς: «Τὰ σπασμένα φτερά», «Ὁ Πρόδρομος», «Ἡ Ἄγρια Περικοκλάδα». Ἐδῶ, ὁ θουμασμός δὲ ποῦ ἐπιτέθει νά διαλέξῃς. Ἄν τὸ γοῦστο τὸ προσωπικὸ τοῦ ἀναγνώστη τοῦ ὑπαγορεύει μιὰ προτίμηση, ἢ προτίμηση αὐτὴ δὲν προχωρεῖ χωρὶς τύψεις. Ἐχει τὸ αἶσθημα μιᾶς ἀδικίας και ποῦ πρέπει, ὅπως μπρὸς σὲ ζωντανῆς, νά δικαιολογηθῇ γιά τὰ ἔργα ποῦ δὲν προτιμᾶ. Ναι θά τοῖς ποῦνε ἀξίζει ὅσο και τ' ἀδέρφη σας. Τὰ ὄντα τῆς τρυφερότητας και τῆς ἀφασίωσης βρίσκουν περισσότερο ἁρμονικὴ χαρὰ στήν καρδιά τους, διαβάζοντας «Τὴν Ἄγρια Περικοκλάδα». Οἱ ποιητῆς και ὄνειροπόλοι γοητεύονται περισσότερο στὸ «Κατηλειοῦ τῶν Δακρύων». Τὰ λατινικά πνεύματα, τὰ ἐρωτεμένα με τίς σοφῆς και καλοθώρητες κατατάξεις, θαυμάζουν συχνότερα τὴν ἁρμονικὴ και προσωπικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν «Σπασμένων Φτερῶν». Ἐκεῖνοι ποῦ ἀπολαμβάνουν τίς αὐστηρῆς ὁμορφιῆς τῆς σκέψης θά προτιμήσουν τὸν «Πρόδρομο».

Ὅλες οἱ ἀρετῆς εἶνε μαζεμένες, ἡδονικὸ μίγμα και ἀξιοθαύμαστο ἰσορροπία μέσα στὰ τέσσερα βιβλία. Μιὰ σοφὴ ὑποταγή στίς ἀπαιτήσεις τῶν ἰδιορρυθμῶν θεμάτων, ξεχωρίζει περισσότερο τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Ἄλλ' ὁ ἀναγνώστης θάτανε πολὺ φτωχὸς ἂν δὲν ἀγαποῦσε ὅλες αὐτῆς τίς δυνατές και λεπτῆς ὁμορφιῆς. Γιά μένα, διαβάζω και ξαναδιαβάζω τὰ τέσσερα ἀριστουργήματα γιά χαρῆς πάντας καινούργιες, περνῶ ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο. Μόλις ποτιστῶ ἀπὸ τὸ ἕνα, τρέχω καταδιψασμένος πρὸς τὸ τραγοῦδι και τὴ δρασερότητα τῶν τριῶν ἄλλων πηγῶν.

ΜΕΤΑΦΡ. Β. ΑΘΑΝ.

«Ο ΨΥΧΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ»

«ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ»

Ἐκδοτῆς «Δημοκρατικῆς Ὁμάδας» Καίρου.*

Λίγα λόγια ξεχωριστά πρέπει νά γραφτοῦνε γι' αὐτὰ τὰ δυὸ ἀξιόλογα βιβλιαράκια, ποῦ ἐκδοθήσανε ἀπὸ τὸ γνωστὸ σωματεῖο τοῦ Καίρου, τὴ «Δημοκρατικὴ Ὁμάδα.»

* ΣΗΜ. ΓΡΑΜΜ.— Τὰ βιβλία αὐτὰ στέλνονται δωρεάν σ' ὅποιον μᾶς τὰ ζητήσει.

Τὸ πρῶτο, εἶναι μιὰ διάλεξη ποῦκανε στὸ «Ἐντευκτήριον Καίρου» ὁ διαλεκτὸς μου φίλος κ. Κώστας Φλώρης, ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μέλη τῆς Ὁμάδας, στίς 9 τοῦ Μάη 1916. Σ' αὐτὴν ὁ γλωσσολόγος φίλος μου ξετάζει μόνον τὸ γλωσσικὸ καὶ πανασιατικὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Λασζάλου, μιλώντας γιὰ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἔργου του τοῦτου στὴ γλώσσα, φιλολογία καὶ γενικά στὴ Νεοελλ. σκέψη καὶ γιὰ τοὺς νέους πνευματικούς ὄρξζοντες ποῦ μᾶς ἀνοίξε τό, κατέξοχα ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τούτῃ γεννημένο, γλωσσικὸ κίνημα. Ἀναφέρει σύντομα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ συγγραφέα τοῦ «Ταξιδιοῦ» καὶ τὸν ἐπιστημονικὸ του βίον μετ' τὴν κατασύνεχί του πρόδοο καὶ ἀψύλωμα, ἀψύλωμα ποῦ τὸν ἔφερε στὴ σημερινή του θέση, νὰ θεωρηθῆται δηλ. στὴν Ἐβρώπη μιὰ «autorité» στὸν κλάδο του. Κάποιοι σταθμοὶ τῆς Γλωσσικῆς Ἰδέας στὴν Ἑλλάδα στενά συνδεμένοι μετ' τὴν ἐπίδραση κατέξοχα τοῦ ἔργου τοῦ Ψυχάρη, ἀγγίζονται στὴ διάλεξη, ἢ καλεῖται, στὸ βιβλιαράκι αὐτό.

Ὁ γλωσσολόγος δημοτικιστὴς κ. Φλώρης μετ' τὴ βαθειὰ γνώση τοῦ Γλωσσικοῦ ζητημάτου, μετ' λίγα λόγια ἀναπτύσσει τὸ γλωσσικὸ πρόγραμμα καὶ ξηγᾶει τὶς γλωσσικὰς ἰδέας τοῦ συγγραφέα τῆς «Ἀπολογίας». Στὴ μεγάλη οὐτοπιστικὴ προσπάθεια τῶν πρὶν τοῦ Ψυχάρη Ἑλλήνων διανοουμένων ἀντιπαράβάλλει τὴν πολὺ πρακτικὴν τοῦ Γλωσσικοῦ Προφήτη. Μετ' σύντομα λόγια πολεμᾶει τὶς παρεξήγησεις ποῦ γέννησε τὸ σύστημά του καὶ τὴ στενόμεναι πολεμικὴ τῶν ἀντιπάλων του, βασισμένη τὶς περισσότερες φορὲς ἀπάνω σὲ μερικὰς λέξεις μοναχά!

Γενικά, τὸ βιβλιαράκι αὐτό μᾶς δίνει μιὰν πολὺ ζοηρὴ εἰκόνα τοῦ γλωσσολόγου ἐπιστήμονα, καὶ πολεμιστῆ Ψυχάρη καὶ μᾶς μαθαίνει κάποια ποῦλὸ χρήσιμα πράματα γιὰ τὸ ἔργον τοῦ Γλωσσικοῦ μας Ἀπόστολου. Βέβαια, ἐλπίζω κ' ἔφρονται νὰ μὴ μείνῃ μοναδικὸ στὸ εἶδος του κ' ἀκριβῶς, ποῦ φαίνεται, πὼς ἡ μεγαλύτερη ἀξία του στέκεται στὸ πὼς θὰ χρησιμοποιῆθῃ σὰν ὁ καλεῖται, σοβαρότερος, κ' ἀξιολογώτερος πηρῆνας καὶ βοήθημα γιὰ κάθε τέτοιο μελλούμενον ἔργον, ποῦ θὰ ξετάζει πλατύτερα καὶ ἀναλυτικότερα τὸν ἐπιστήμονα, τὸν πολεμιστῆ, τὸ λογοτέχνη καὶ τὸν ποιητῆ Ψυχάρη. Ὅπως εἶδατε, ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ ἔργου του στὸ βιβλιαράκι τοῦ κ. Φλώρη δὲν ἀγγίζεται καθόλου. Κι οὔτε νομίζω ἀκόμα καλὰ ξετάστηκε. Κι ὅσο δὲ γίνεται τοῦτο, κάθε μίλημα γιὰ τὸ συγγραφέα τοῦ «Δοκίμιου Νοελλ, ἱστορικῆς γραμματικῆς» ποῦναι μαζί καὶ ὁ ποιητὴς τῆς «Ζούκας», τοῦ «Ταξιδιοῦ» κτλ., σὰ μισὸ φαίνεται. Εἶναι καιρὸς πιά νὰ δειχθῆ πλατεῖα καὶ ἀξία, καθὼς τ' ἀξίζει, πὼς ἴσαμε σήμερον ὁ Ψυχάρης εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους μας μεγάλους πεζογράφους, ἕνας μοναδικὸς styliste, ποῦ στὰ λογοτεχνικά του ἔργα δημιούργησε τὸ γνησιώτερον Ρομάντο ὕφους, μ' ὄλην τὴν φραστικὴν πολυλογία, καὶ μ' ὅλα του τὰ φυσικὰ χαρίσματα καὶ ψεγάδια.

✱

Ἡ δέφετη ἐκδοσὴ τῆς «Δημοτικιστικῆς Ὁμάδας»: «Γιὰ τὴ Γλώσσα μας» (1917) εἶναι κάπως γλωσσικὰς συζητήσεις ποῦχανε τὰ μέλη τῆς Ὁμάδας μ' ἕναν ἀπὸ τοὺς συντάχτες τῆς Καίρινῆς ἐφημερίδας «Καίρος», ξαιτίας τῆς εἰσαγωγῆς τῆς δημοτικῆς στὰ σχολεῖα, συζητήσεις ποῦχανε δημοσιεφετῆ στὴν ἐφημερίδα τούτῃ καὶ ποῦ τὶς εἶχα διαβάσει ἀπὸ πέρασι τὸ καλοκαίρι. Ὡς τόσο ὅμως, καθόλου δὲ δυσσαρεστήθηκα ποῦ τὶς ξαναῖδα συμαζομένους σὲ μιὰν ἐπιμελημένη, κομψὴ ἐκδοσὴ. Τὸ ἕναντιο μά-
λισια, γιατί μου δόθηκε ἔτσι ἀφορμὴ νὰ τὶς προσέξω ποῦλὸ καλεῖται.

Τάρθρα τοῦ συντάχτη—ποῦ προζαλέσανε τὴ σύντομη γλωσσικὴ μελέτη τῶν μελῶν τῆς Ὁμάδας—εἶτανε γιομάτα ἀπὸ τὶς ἴδιες κοινοτοπίες, τὰ μεσαιωνικά καὶ σάπια ἐπιχειρήματα κ' ἰδέες, καὶ τὶς βρισίεις κ' ἀκούοντανε στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ κάθε «γλωσσαμύντορα» ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ξέσπασε ἡ γλωσσικὴ πόμπα, τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη, ἴσαμε σήμερον. Ἡ ἀπάντηση ὅμως τῆς Ὁμάδας—ποῦ ἴσως θὰ χροσιετῆται ἀποκλειστικά στὸν κ. Φλώρη—, κρατημένη μέσα στὰ ὅρια τῆς πὼς ἀδοτηρῆς ἀντικειμενικῆς κ' ἰδεολογικῆς συζήτησης, εἶτανε τὸ θησάβρισμα καὶ τὸ σύντομο συμαζομα ὅλης τῆς γλωσσολογικῆς ἀλήθειας ποῦ ἡ ἐπιστήμη, ὕστερ' ἀπὸ μακρόχρονη ἔρεβνα, μᾶς φανέρωσε. Χωρισμένη μεθοδικὰ σὲ κεφάλαια, ἀρχίζει ἀπὸ τὴ ριζικὴ διαφορὰ καθαρῆβουσας καὶ δημοτικῆς («ἔχουμε δυὸ γλώσσες καὶ ὄχι μιὰ»), ξετάζει τὰ ἱστορικά τῆς γέννησης τῆς πρώτης, ἀποδεικνύει πὼς αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀνόργανη γλώσσα, ἀφοῦ δὲν ἔχει δικὴ τῆς γραμματικὴν, («πὼς γεννήθηκε ἡ καθαρῆβουσα, καὶ ἂν ἔχει γραμματικὴν»), κ' ἔρχεται ὕστερα στὸ κύριο τῆς θέμα, στὸ ξετάσμα τῆς δημοτικῆς μας καὶ τῆς γραμματικῆς τῆς, στὴν ἀπόδειξη τῆς μᾶς «πανελληνίας κοινῆς γλώσσας», στὴν ἐξήγηση τοῦ γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβληθῆ ἡ καθαρῆβουσα καὶ στὴν ἐξήγηση τῆς κατάστασης τῶ σχολιῶ μας καὶ τῆς μεγάλης πνευματικῆς κ' ἠθοπλαστικῆς ἐπίδρασης ποῦ θίχει στὰ παιδιὰ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς δημοτικῆς σ' αὐτά. Ἡ καθαρὰ ἐπιστημονικὴ συζήτηση τελειώνει μετ' τὸ κεφάλαιο «Τί εἶναι Μαλλιαρισμός», ποῦ σ' αὐτὸ ἀπλά, λογικά, στρογγυλά ξετινάζονται ὅλες οἱ γελοῖες πρόληψεις ποῦ ἐπικρατήσανε γιὰ τὸ μαλλιαρισμό.

Τέτοιο ποῦναι τὸ βιβλιαράκι— μετ' πρόλογο παρμένο ἀπὸ τὴν «Ἀπολογία τῆς Δημοτικῆς» τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, καὶ μετ' λίγα λόγια ξηγηματικά τῶν αἰτίων τῆς συζήτησης— δὲ διατάζει νὰ τὸ χαρακτηρῆσιν σὺν ἀπὸ τὰ λίγα φωτεινά ποῦ γραφτήκανε γιὰ τὸ περιεργον ζήτημα. Ὅποιος τὸ διαβάσει— ἂν εἶχαμε μιὰ συστηματικὴ προπαγάνδα, τί γερὸ ὄπλο γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς!— παίρνει μιὰ σύντομη μὰ κατάβαθ καὶ πλέρια γνώση τοῦ τί τέλος πάντων εἶναι τοῦτο τὸ Γλωσσικὸ Ζήτημα, ποῦ ἔφριψε Κυβέρηβουσε, προκάλεσε φρονικὰς ταραχές, συντάραξε καὶ συνταράσσει ἀκόμα τοὺς Νεοέλληνες. Εἶναι ἴσως ἡ πὼς καλοσύνειδη ξήγηση τῆς οὐσίας κ' ἡ πιστότερη καὶ καλεῖται περιλήψη ὅλων τῶ μεγάλων σοβαρῶν ἐπιστημονικῶν βιβλίων ποῦ-
χουνε καταντήσει ἔακουστά στὴν ἐξέλιξη τῶ γλωσσικῶν ἀγώνων. Ὁ Γιαννίδης, ὁ Φοτιάδης, ὁ Ψυχάρης πρόθυμα θὰ τὸ ὑπογράψανε.

Στίς τελευταῖες τρεῖς σελίδες ξηγιετῆ ἡ στάση τοῦ Βενιζέλου στὸ ζήτημα κ' οἱ ἰδέες του οἱ γλωσσικῆς. Ἰσως ὅποιος διάβαξε τὶς σελίδες τοῦτες σήμερον, ὕστερ' ἀπὸ τὰ νέα προχθεσινὰ γλωσσικὰ καμώματα στὴ Βουλὴ, θὰ γελοῖσε. Μὰ δεῖχεται ἄνθρωπος ἀνίκανος νὰ νοιῶση τὴ βαθειὰ οὐσία τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἐχτιμῆσῃ καλὰ τοὺς καιροὺς, ὅποιος ζητᾶει καὶ περιμένει ἀπὸ τὸ Βενιζέλο νὰ λύση τελειωτικά τὸ ζήτημα, καὶ νὰ ὀρίση τὴ δημοτικὴ πῆσημνη γλώσσα τοῦ σχολεῖοῦ καὶ τοῦ Κράτους. Ὁ γλωσσικὸς ἀγὼνας, σὺν ἀληθινὰ κοινωνικὸς ποῦναι, θὰ ξακολουθῆσῃ πάντα, ὅσο τὰ κυρίαρχα μισὰ τῆς κοινωνίας μας μένουνε ἴδια καὶ ἀνάλλαγα. Μόνον μ' ἕνα ἀληθινὰ φωτισμένο λαὸ ὑπάρχει ἐλπίδα τελειωτικῆς, μαζί μετ' ἅλλα, ὑπεροχῆς καὶ νίκης τῆς δημοτικῆς. Ὅσο τοῦτο δὲν κατορθώνεται, ὅλα ποῦ γίνονται θάνατι μισώμετρα. Κι ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους καὶ τὰ ἴδια βουλευτικὰ μισὰ τῶ 1911, περιτριγυρίζεται καὶ σήμερον. Στ' ἀναμεταξύ δυο-
συχῶς, οἱ ψυχῆς δὲν ἀλλάζανε. Κ' ἔτσι, βλέπουμε πὼς τὰ ἴδια κοιφιόλογα

κ' οί ίδιες βρισιές που είπαθήκανε στη Βουλή το 1911 και πριν, όσες φορές τέχαινε συζήτηση για τη γλώσσα, άκριβώς τ' ίδια, σαν πιστή απόδοση φωνογράφου, άκουστήκανε και προχτές. Φυσικά κ' ή στάση του Βενιζέλου δέν μπορούσε νάτανε και πολύ διαφορετική από την προσητερινή. Και φυλάγεται από τη μι' όσο μπορεί στην έκφραση των ιδεών του, μ' από την άλλη μεριά φροντίζει και ψηφίζονται νομοσχέδια εισαγωγής της δημοτικής στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Κι' άφτό δέν είναι καθόλου μικρή δόξα και κατορθώμα, σαν έχει κανείς νά κινήμε τους Έλληνας με γκεφαλο υς, που πάντα είναι οί ίδιοι και που τό κοντύλι μου τόσο με γαργάλλει νά τους όνομάσω με τό έπίθετο που τους χάρισε ο άθάνατος Περιελής Γιαννόπουλος... Είναι άρκετά αποθαρρυντικό, μά όμως είναι ή αλήθεια: "Αν τό τελευταίο εκπαιδευτικό νομοσχέδιο δέν εΐτανε έργο της Κυβέρνησης ενός Βενιζέλου, ποτέ δέν θά ψηφίζότανε..."

ΑΕΜΕΣ, 30-5-18.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ

ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΓΙΑΤΡΟΥ ΤΖΩΝ ΜΟΡΣΕ ΧΑΛΙΦΑΣ.*

Η ρεαλιστική τέχνη στο διήγημα που ξεδηλώθηκε τελευταία και στην Αίγυπτο με την εμφάνιση διηγηματογράφων που μεταχειρίζονται θέματα παλιμένα κατ' εύθειαν από τη ζωή, άρχισε φαίνεται νά ξεπλώνεται και νά γενικεύεται και στην Ελλάδα. Η συστηματική άρχή που γένηκε από τό Βουτυρά του όποιου ή θέση άρχισε κλπως άργά νά καθορίζεται, και έξ άλλου ή αναζήτηση της μόνης αλήθειας στην Τέχνη, βοηθούμενη από την κατακληχτική εξάπλωση της επιστήμης, που πολύ δύσκολα θά μας επιτρέψη στην εποχή μας, ν' ανεβαίνουμε και νά ζούμε σαν άλλότες στις ψηλές άτμόσφαιρες του Ιδεαλισμού και νά απολαμβάνουμε τις ψεύτικες και δολερές του ρομαντισμού ήδονές, έδημιούργησε ένα δυνατό ρεύμα προς τό ρεαλισμό που πρωτοεκδηλώνεται στο διήγημα με τάσεις νά καταχτήσει και τη σημερινή ποίηση. Απόδειξη της κίνησης αυτής είναι και τ' ά διηγήματα του γιατρού Ν. Κεφαλληνού που διαβάσαμε στην «Κερκυραϊκή Άνθολογία», του περασμένου Νοέμβρη και Γενάρη. Τ' ά δυο δυνατά αυτά διηγήματα μας δίνουν έγγύηση για τό πρωτοφανέρο ταλέντο του κ. Ν. Κεφαλληνού, που όταν εξελιχθή θά μας δώσει άναντήρητα έργα εύρωπαϊκής αξίας. Τ' ά διηγήματα αυτά που άποτελούνε σειρά εξομολογήσεων του Γιατρού Τζών Μόρσε Χαλίφας, είναι σπουδασιμένα σε ξένο φόντο ξένα τ' ά νόματα, ξένες οί τοποθεσίες, ξένοι και αυτοί οί ήρωες. Τούτο δέν πειράζει και πολύ, ούτε μπορεί νά κατεβάση την αξία των διηγημάτων αυτών, αν και θάτανε πάντας προτιμότερο, και ζήτημα έγωισμού πλέον ν' άφίνουμε τους ξένους νά εκμεταλλεύονται τ' ά γραφικά τους μέρη και μεις τ' ά δικά μας που όσο φτωχά και πρόστυχα κι αν μας φαίνονται, δέ θά μας άφίνουνε την έντύπωση, με την πρώτη ματιά που θά τους ρίξουμε, ότι πρόκειται περί μεταφράσεων.

Άλλ' όταν ο καλλιτέχνης έχει ζήση μέσα στο ξένο αυτό περιβάλλο; πώς νά τό συμβουλεύσουμε τότες ν' αντικαταστήση, για ίκανοποίηση του

* (α'. Η παράδοση ιστορία του Χάνσ, β'. ή εξομολόγηση της αδελφής Άννας. Διηγήματα Ν. Κεφαλληνού, «Κερκυραϊκή Άνθολογία», Νοέμβρης 1917 και Γενάρης 1918).

έγωισμού μας, τη γερμανική μυραρία με τό πασίγνωστο καφενεϊό του Ζαχμράτου στην Άθήνα, ή τό μεγάλο κατάστημα των γυναικείων φορεμάτων Γκρόσμαν με του Μοργιμς ή του Άνω της πόλης μας;

Η δράση και στα δυο αυτά διηγήματα είναι γοργή, αν και στο πρώτο τό ξετύλιγμα δέν έχει κανονική ροή. Ζωηρή έντύπωση μας άφίνουν ή ρεαλιστικές περιγραφές, φτωχά όμως πολύ και τ' ά δυο σε εικόνες, από κείνες που συναντάμε τόσο συχνά στο Βουτυρά και σ' άλλους διηγηματογράφους. Σιαματάει όμως κανείς μολαταύτα σε τούτες: «σιές κόρες των ματιών της, όταν την κοιτάζα, έβλεπα μέσα τ' ά μισοάσπρα γένεια μου και τ' ά χρυσά μουματογυάλια» (Η παράδοση ιστορία του Χάνσ). «Αιστάνθηκα ένα κρού, μου φάνηκε που είχα γεννηθή διαφορετική και αποχαιρέτησα για πάντα τό φως, τον ήλιο, τη ζωή, την άγάπη και άρχισε νά ζυπνάη μέσα μου, σ' έναν άνιχτον άταβισμό, ή άγριότερη κάποιου προπατορά μου που επάλαιβε με τές άρκοϋδες στηθος με στηθος, τές επνιγε με τό χέρι του κ' έκοιμόταν επάνω στο τομάρι τους». (Η εξομολόγηση της Άδελφής Άννας).

Η υπόθεση του πρώτου διηγήματος πολύ κοινή στην ουσία της, αν δέν τέλειωσε με την αναπάντεχη εκείνη λύση, και με τη συζητητική αυτή εικόνα που κλείει τό διήγημα: «Μόνον επάνω στο τραπέζι είχε μείνη ή καρδιά της με την άρτηρία που είχε τραπήση. Ήταν ή καρδούλα της Νοεμής μου που κάποτε είχε άγαπήση κ' έμέ!...» Πρόκειται περί ενός ύπηρετου καθηγητού της Ανατομίας, που άνοίγοντας την αίθουσα της διδασκαλίας μετά τό μάθημα για νά την ταχτοποιήση, βρίσκει πάνω στο μαύρο μαρμαρένιο τραπέζι, τό σώμα εκείνης που άγαπούσε, της πρώτης γυναίκας του, ξαναραμένο, χωρίς ν' άφίνη ίχνη της ανατομίας που γένηκε πάνω του, έχτος από την καρδιά με την τραπημένη άρτηρία που προκάλεσε τό θάνατο, που κοιτόνταν πλάγι στο σώμα, της καρδούλας αυτής που κάποτε είχε άγαπήσει τό δυστυχή ύπηρετή που γένηκε τρελλός...

Τό δεύτερο πολύ δυνατό στην ψυχολογία του μας θυμίζει κομμάτι τη Φόνισσα του Παπαδιαμάντη. Η έλληνική επιστημονικών γνώσεων στον Παπαδιαμάντη μας παρουσίασε πράγματα πολλές φορές άπίθανα, ενώ ο κ. Ν. Κεφαλληνός με μι' γερή ψυχολογία της άρρωστης μοναχής μας τη φέρνει πραγματικά στη θέση εκείνη, την καθ' όλα πιθανή, που την άναγκάζει νά γίνη φόνισσα των μικρών παιδιών που της έμπιστευόνταν. Επίσης ο τρόπος που διαπράττει τ' ά εγκλήματα αυτά πολύ μελετηρός και αληθοφανής, ήien soncu. Τό διήγημα αυτό θάτανε τέλειο καθ' όλα, αν ο συγγραφέας έδινε περισσότερη προσοχή, και δέ μας παρουσίαζε την εικόνα μι' άσθενοϋς, που την έχουν καταλάβει ήδη οί άγωνίες του θανάτου, που διηγάται όλόκληρη την τραγωδία της ζωής της, με μι' τέτοια ζωηρότητα και εύχέρεια, που θά τη ζήλευε κ' ένας ύμειστατος θνητός. Τό στυλ των διηγημάτων αυτών μη άρμονισμένου με τ' ά θέματα που μεταχειρίζεται, δέ μας ίκανοποιεί όλότελα. Μολοντούτο πραγματικά χαρά θά αιστανόμαστε, αν βλέπαμε τον κ. Κεφαλληνό νά συνεχίση τη σειρά των διηγημάτων που άρχισε με τόσην έπιτυχία.

B. ABAN.

*Έντεκα τραγουδία και προπάντων ένας πρόλογος αποτελούν το μικροσκοπικό βιβλιαράκι του κ. Μπουφίδη.

Έλπιαμε «προπάντων ένας πρόλογος» γιατί μαντεύει κανείς ότι με αυτόν ο κ. Μπουφίδης έπερίμενε να μάζ αποσπάσει σοβαρά την προσοχή μας δίνοντας στο περιεχόμενο του βιβλίου του, σημασία την οποίαν οι αναγνώστες του ίσως δεν θα έδιναν. Έμεις όμως θα διαβεβαιώσουμε ειλικρινώς τον κ. Μπουφίδη, πως οι γραμμές του προλόγου του δεν προσθέτουν τίποτα στις γραμμές των τραγουδιών του, διότι από το ένα μέρος εκφράζουν κοινοτυπίες κι' από το άλλο, ενώ μάζ προδιαθέτουν διά γέυμα, απλό μόν, αλλά καλώς καμωμένο, μάζ σεοβίρουν με χαρακτηριστική ενσυνηθησίαν — ή αφέλεια :— νερουλώματα μορφής και ούσιας.

Η χρήση του ελεύθερου στίχου άτελής και με έξεξημένες ρίμες μ' όλον το ό πρόλογος θέλει να μάζ πείσει για το αντίθετο.

Επίσης τά θέματα, παρά την έπιθυμία του να πλησιάσουν στο μοντερνισμό μέκεια του Η. Bataille ή άλλων, δεν έχουν άπολύτως καμιά δύναμη. Κάι λέει το «Οί λυγμοί στο θέατρο» χωρίς να μπορεί να ικανοποιήσει.

Τά τραγουδία αυτά δεν έχουν καμιά τεχνική συνθετικότητα, δεν έχουν συνοχή, για τον λόγον που ή γέννησή τους δεν είνε άποτέλεσμα άδολου ρυθμού.

Ο κ. Μπουφίδης νομίζει ότι είνε άπλός άλλ' άπατάται την άπλότητα δυσκολότατα την κάμει ιδιότητα στην τέχνη του ό κάθε τεχνίτης, γιατί πίσω άπ' αυτήν άναμφιβόλως κρύβεται πάντοτε ένας μεγάλος καλλιτέχνης.

Άπλοι στίχοι, άσχετως άν υπάρχει διαφορά μετρικής, μπορούν να είπωθούν μερικοί του κ. Ραφτόπουλου που έδιαβάσαμε κάπου. Την μουσικότητα έπίσης που έπιζητεί ό κ. Μπουφίδης με κάθε τρόπο δεν την κατορθώνει μ' όλες τις μετατροπές ούσιαστικών και έπιθέτων σε ύποκοριστικά ως είνε τά : λ ο υ λ ο υ δ ά κ ι α , χ ω ρ ι ο υ δ ά κ ι α , τ ρ α γ ο υ δ ά κ ι α , π ρ α μ α τ ά κ ι α , μ ι κ ρ ο υ λ ά κ ι α , π ε ρ ι σ τ ε ρ ά κ ι α κ. ά.

Τελειώνοντας συστεινουμε δυό πράματα στον κ. Μπουφίδη : πρώτο, πριν ή εκδίδει τους στίχους του να τους βλέπει με μιά ματιά άντικειμενικότερη και δεύτερο, μελέτη, μελέτη...γιατί μόνο μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να εισχωρήσει στο πνεύμα, τόσον του μοντερνισμού, όσον και της Παιήσεως ή όποία δυστυχώς είνε πολύ, πολύ δύσκολη ...

T. ΜΑΛ.

ΕΙΡΗΝΗΣ Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ : ΣΟΝΕΤΤΑ.

*Όπως διόλου τυχαία μουπεσαν στα χέρια τά σονέττα της κ. Δεντρινου, έκδοση του περιοδικού «Γράμματα».

Δέν ξέρω τί έντύπωσι έκαμαν στους άλλους, δέν ξέρω τί κριτικές έγγράφηκαν, ή και άν έγγράφηκαν, έγώ έδώ μέσα σε λίγες γραμμές θα δώσω γενικά την ιδέα μου.

Και πρώτα ως άρχίσουμε με σαφήνεια και όρισμένες φράσεις ή γε-

* Αθήνα 1918. Δελ. 1.50.

** Έκδοση του λογοτεχνικού περιοδικού «Γράμματα» 1916. Φρ. 1.

νική έντύπωσι που μάζ άφίνουν τά σονέττα της κ. Δεντρινου είνε καλή, και ό καθένας μπορεί να περάσει εύχάριστες ώρες διαβάζοντάς τα.

Πως ικανοποιούν έντελώς το γούστο, πως είνε δυνατά και προσωριμένα να ζήσουν δέν μπορώ να το πώ.

Οι ιδέες είνε κοινές, λίγα μόνο ποιήματα μάζ συγκινούν άληθινά, ή φαντασία περιορισμένη.

Επειτα υπάρχουν και άλλα ελαττώματα που με λίγη προσοχή και άκριβεια θα ήταν άδύνατο να γίνουν, κι' αυτά τά θεωρώ περισσότερο άσυγχώρητα άπ' τά πρώτα π.χ. :

Για να κρατήσει την όμοιοκαταληξία φτάνει στο σημείο να βάζει λέξεις όλως διόλου άκατάλληλες : «Νά την κυττάζει πιά κανείς δε γέ ρνε ι» ενώ ήθελε να πει γυρτίζει γράφοντας το γέρνει μόνο και μόνο για να συμφωνήσει με το δέρνει.

Η μεταχειρίζεται και λέξεις που δέν ταιριάζουν :

«Και στον χοράκιον τ' άγριο φ α γ ο π ό τ ι».

Και άκόμα χειρότερα καταστρέφει όλόκληρες φράσεις όπως στο :

«Η φλογερή τον πόθο άνάφτει άγκάλη
Και του πιάνου ή μαγεύτρα μελωδία».

Η και πάλι άλλου παραμορφώνει λέξεις. Όλα αυτά όμως είνε και τά ελαττώματα που γενικά μάζ παρουσιάζει το σονέττο και που μάζ κάμνει να είμεθα άπ' τους μεγαλύτερους έχθρους του.

Σε άλλα μέρη ή κ. Δεντρινου παρασύρεται, υπερβάλλει και έχουμε ως συνέπεια ότι ξεχνά την λογική.

Όμιλώντας για ένα παιδί όρφανό μάζ λέγει :

«Φτωχό και ταπεινό περιπολιάδι,
Ξεφύτρωσε όρφανό κι' αυτό μιά μέρα»

και άλλου :

«Με καρδιά πληγωμένη και πονούνε
Είνε στη γής διαβάτες πεθαμένο»

Παραπάνω είπα πως υπερβάλλει και το είλα έχοντας υπ' όψη κυρίως την «Ανάληψη» γιατί προσπαθεί να μάζ πείσει πως πρέπει να έχει κανείς αιστανθεί «άβάσταχτο πόνο» για να μη «γελήσει» σε μιά όμορφή έπιβλητική.

Και άκόμα μιά άλλη παρατήρηση :

«Αν και φαίνεται άπ' τά Σονέττα της πως ή Κ^α Δεντρινου έχει μιά κάποια πρωτοτυπία έν τούτοις πολλές φορές φτάνει στο σημείο να γράφει πράγματα χλιοειπωμένα π. χ.

Τά κορμιά με του κάλλους τη μερεία
Στάχη θα κατανήσουνε στο χόμα

και παρζάτω

Μάθαμε — πιά δε σ' είδαμε, χουσε μου, άνάμεσό μας
Που ό Θάνατος είνε ζωή κι' είνε ή Ζοή περ γέλοιο

και μερικά άλλα που άφίνω.

Άλλ' όμως, πρέπει να παραδεχούμε πως υπάρχουν και Σονέττα που μπορούν να μάζ συγκινήσουν και να μάζ έπιτρέψουν να τους δώσουμε τον άκριβό τίτλο του «ώραία».

Ἡ «Μοναξιότισσα» εἶναι πλημμυρισμένη με αἶσθημα καλά
ἐκφρασμένο

Σὲ ξερονῆσι ἀργυροκυλῆει ἡ ζωὴ σου,
Ἐκεῖ τοῦ ἀνθρώπου μάτι δὲ σὲ φτάνει.
Τὰ τρυφερά σου νεῖατα, συλλογίσου!
Τοῦ γάμου δὲν ἐγνώρισαν στεφάνι.
Μὰ ποιὸς ξέρει τὰ βῆθη τῆς ψυχῆς σου
Μὴν τάχει ἀποσκληρῶνει κάποια πλάνη
Κ' ἡ μοναξιά τοῦ ζῶνει τὸ νησί σου
Τοῦ πόνου σου μὴν ἐγεινε βοτάνι!
Τὰ στήθια σου, ὦϊμέ, δὲν τὰ ζυπνάει
Ἡ ἠχώ τοῦ περασμένου ἢ μακροσμένη,
Κι' ἄχαρη, θλιβερή, ἡ ζωὴ περνάει.
Ποιὸς ξέρει στήν καρδιά τὴν κοιμισμένη
Σὰν τί νὰ λέγει ὁ ἦχος τοῦ κυμάτου,
Ἀγάτης λόγια ἢ μοιρολόι θανάτου;

Ἡ «Γερωντοζόρη» μᾶς παρουσιάζει τὴν εἰρῶνιαν τῆς ζωῆς.

Ἐφαίνει πάντα ἀκούραστη καὶ μόνη
Καὶ με φωνὴ θλιμμένη τραγουδοῦσε,
Συμπλέκοντας ὄφραδι καὶ στημόνι
Μὲ τὴ σαίτια, ποῦ γοργὰ πετοῦσε.
Στοιβαχτο σὲ κασέλλες καμαρώνει
Τὸ προικιὸ τοῦ καιροῦς τὸ λαχταροῦσε,
Μὰ ἀτάραχα κυλοῦν, διαβαίνουν χρόνοι
Καὶ νοιώθει, πῶς τοῦ κάκου καρτεροῦσε
Τοῦ γάμου τ' ὄνειροῦφαντο στεφάνι.
Τὰ μαλλιά της τὰ χιόνια τὰ πυκνώνουν,
Ζαρωματιῆς τὰ μαγουλά αὐλακῶνουν,
Μὰ τὴ συνήθεια τῆς δουλειᾶς δὲ χάνει:
Σὰ μηχανὴ μπροστά στὸν ἀργαλειό της,
Ἐφαίνει τώρα πεύ... τὸ σάβανό της.

Καὶ τέλος «Ἡ ἀντίθεση» κλεῖ μέσα της ἓνα βαθύ πόνο καὶ μιὰ
συγκίνησι ἀληθινή.

Ἐνθὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας τρεμουλιάζει,
Ἐκεῖνὴ τὰ ὄρατα δάχτυλα σιλεύει
Καὶ σὲ τοῦλι ψηλὸ—πῶς δὲ δειλιάζει!—
Ἀκούραστα δουλεύει, ὅλο δουλεύει.
Μὲ τὸ βελόνι τὴ ζωὴ ἀγοράζει,
Μὰ καὶ μ' αὐτὸ τὸ θάνατο ἀγναντεύει
Στὴν ἀγῆ τῆς ζωῆς! Μὰ δὲ χαράζει
Μέρα γι' αὐτοὺς, ποῦ ἡ Μοῖρα ἀγριοπειδεύει.
Κι' ὅταν ἀχνή ἀπ' τὸν κόπο καὶ σακατίσσα
— Νὰ ζήσει δὲν ἐμπόρεσε ἀκαμάτισσα!—
Σὲ ψυχικὸ θά κοιτάται κρεββάτι,
Σὲ πλοῦσιο, μυριοφώτιστο σαλόνι,
Σὲ ὄμο γυμνὸ κυρᾶς θὰ καμαρώνει
Τὴ νιαντέλλα τοῦ πόνου κάθε μάτι.

Αὐτὴ εἶναι λοιπὸν ἡ ἐντόπιση τοῦ μοῦ ἔκαμαν τὰ «Σονέττα» τῆς κ. Δεντροῦ.
Ἐπαναλαμβάνου καὶ πάλι πῶς δὲν εἶναι κακὴ καὶ ἔχω τὴν ἰδέαν πῶς
μὲ λίγη προσοχὴ ἢ ποιητρία θὰ μπορέσει νὰ μᾶς δώσει κατὶ τὸ ὄρατο.
Ἐγὼ ὅμως θὰ τὴν συμβούλευαν ν' ἀφίσει κατὰ μέρος τὰ σονέττα τοῦ
τόσο κυρᾶζου καὶ κυρίως περιορίζου τὸν ποιητὴ.

Ποίησι καὶ περιορισμός, γιὰ μένα, πρέπει νὰ εἶναι ἐχθροὶ ἀμίλεικτοι.

Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ
(ΣΚΙΤΣΟ ΓΙΑΝΝΗ ΚΕΦΑΛΗΝΟΥ)

ΣΤΑΧΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Gabriel Belot, από τους Romain Rolland, Han Ryner, Philéas Lebesgue, Clément Janin, Paul Desanges, Pierre Larivière, Fernand Leprette, Marcel Lebarbier, G. Guinegault και Maurice Wullens. "Έκδοση του περιοδικού «Les Humbles» (4 Rue Descartes, Paris 5e) μικρό τομίδιο, 64 σελίδων, κείμενο και εικόνες. Με πορτραίτο και αυτόγραφο του Gabriel Belot, 1917. Τιμή 2 Φρ.

Τò σύνολο αὐτοῦ τοῦ φυλλαδίου εἶνε, ὅπως τόσο ὠραία τὸ χαρακτηρητῆριζει ὁ Han Ryner, «ἓνα μπουκέτο ἀπὸ ἀδερφικῆς λατρεῖας· καθένας ἔβαλε ἐκεῖ μέσα τὸ δικό του λουλούδι τῆς συγκίνησης καὶ τῆς σκέψης»· εἶνε ἡ ἀπολογία — δικαιολογημένη — ἑνὸς ταπεινοῦ, ἑνὸς ἐργάτη βιβλιοδέτη πού, μόνος του, γίνεται δημιουργὸς τεχνήτης, ζωγράφος, χαράκτης, τυπολάστης καὶ συγγραφέας δόκιμος.

Ἀπὸ τὸ 1913 ἄρχισε νὰ κάνει ξυλογραφίες. Εἶνε ἕνας αὐτοδίδακτος. Οἱ πρώτες συνθέσεις πού βγήκαν ἀπὸ τὸ ἐργαλεῖο του εἶνε: τὰ Arbres aux Corbeaux, τὸ Petit village sous la pluie, Le Rouleau. Πότε σκαλιζει; ὅταν κλέβει λίγην ὥρα ἀπὸ τὴν ἀχάριστη δουλειὰ πού τὸν στραγγαλιζει. Τότε συνθέτει, γράφει, σκαλιζει, τυπώνει τὸ πρῶτο του βιβλίο *L'Île Saint-Louis*, ὅπου ὅλα εἶνε καμωμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον, κι οἱ εἰκόνες καὶ τὸ κείμενο· τὰ στοιχεῖα ἀκόμα ἓνα πρὸς ἓνα ἐσκαλιστηκαν ἀπάνω στὸ ξύλο. Ἐπίσης συνθέτει τὰ ἔξι πεζοτράγουδα τοῦ *Bonheur d'aimer* καὶ τὶς εἴκοσι ἑννέα ξυλογραφίες πού στολιζουν τὸ ἐξῆμισιο αὐτὸ βιβλιαράκι.

Δέν εἶνε ἀξιοθαύμαστος; Ὅταν ραγολογῶντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἄθλιες στιγμές, γιὰ νὰ ζωγραφίσει, νὰ χαράξει, νὰ σκαλιζει, εἶτε *La maison de Balzac* — ὀλόθερμη λατρεία γιὰ τὸν συγγραφέα πού τόσο θαυμάζει —, εἶτε τὴ *Notre Dame* — πού βλέπει ἀπὸ τὰ παράθυρά του —, εἶτε τὰ *Arbres devant le Louvre*, εἶτε τὰ πορτραῖτα τῶν *Rosny Aîné*, *Han Ryner*, *Verhaeren*.

Ὁ Belot σκαλιζει στὸ ξύλο εἰκόνες μιᾶς ἐξαιρετικῆς ἀπλότητος. Αὐτὲς οἱ εἰκόνες ἔχουν μιὰ ψυχὴ, — αὐτὴ ἡ ψυχὴ εἶνε καμωμένη ἀπ' ὅλες τὶς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων μὲ τὰ ὅποια ἐπικοινωνεῖ. Κι ὁ Gabriel Belot ἐπικοινωνεῖ μὲ ὅλα τὰ πράγματα καὶ μὲ ὅλα τὰ πρόσωπα πού ἔχουν μιὰ ψυχὴ πολὺ ἀπλὴ καὶ πολὺ γλυκεῖα: τὰ παλιὰ σπήνια τοῦ νησιοῦ *Saint Louis*, τὰ μικρὰ παιδιὰ π' ἀκοῦνε τὶς γαργιάδες τους νὰ τοὺς διηγῶνται ἱστορίες τοῦ παλιοῦ καιροῦ.

Εἶτε χαράτει τὴν τρυφερὴ ποίηση τῶν ὀχθῶν τοῦ *Σηκούανα*, εἶτε τὴ λεπτὴ χειρονομία τοῦ παιδιοῦ πού παίζει μ' ἓνα πουλί ἢ μ' ἓνα λουλούδι ἢ τοῦ παιδιοῦ πού, στὸ ξύπνο του, σηκώνει τὰ χέρια του πρὸς τὸν ἥλιο — σὰ σὲ μικροῦλα προσευχὴ —, εἶτε ζωγραφίζει τὶς αὐλὲς τῶν σπητιῶν καὶ τὰ γέρινα δέντρα τὸ χινόπορο, εἶτε ξαναγεμίζει στοὺς ἀγαπημένους του ἐργατικούς τοῦ *Σηκούανα*, ὁ Gabriel Belot εἶνε παντοῦ ὁ τραγουδιστὴς τῶν ταπεινῶν καρδιῶν, τῶν ταπεινῶν καὶ ἡρεμων συνειδήσεων.

Ὁ Belot εἶνε ἕνας ἅγιος τῆς τέχνης. Τὰ ἔργα του μᾶς θυμίζουν τοὺς φραμασόνους τοῦ Μεσαίωνα, τοὺς μεγαλοφυεῖς ἐκείνους τεχνίτες πού ἔκρυβαν, ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ ὄχλου, τὴν λατρεία τους στὴν Τέχνη πίσω ἀπὸ τὴ λατρεία τους στὸ θεῖο ν.

Ὁ Belot δὲν ἀνήκει σὲ καμμιά φιλολογικὴ κλίκα, σὲ καμμιά καλλι-
τεχνικὴ σχολή, οὔτε σὲ καμμιά θρησκευτικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ὁμάδα. Εἶνε ἕνας
ἀληθινὸς ἀνεξάρτητος — ἕνας ἐξαιρετικὸς ἀτομικιστὴς.

Gerard de Lacaze-Duthiers: Vers l'Artocratie (ἔκδοσι τῆς
Gilde «Les Forgerons» φρ. 0,50): — Οἱ νεολογισμοὶ «Τεχνοκρατία» καὶ
«Μετριοκρατία» πρωτομεταχειρίστηκαν ἀπὸ τὸν Lacaze-Duthiers στὸ βι-
βλίον του «L'Idéal Humain de l'Art (1906)». Ἡ σημασία τους καθορί-
στηκε ἀργότερα τὸ 1907 σ' ἕνα ἄλλο βιβλίον του, «La découverte de la Vie».

Ἐκτοτε ὁ Gerard de Lacaze-Duthiers ἀφιέρωσε στὸ ζετούλημα
τῆς θέσεως του ἕνα δόκιμο χοντρὸ τόμο «Le Culte de l'Idéal ou
l'Artocratie» (Alcan 1909). Τὸ 1911 δημοσίευσε ἕνα νέο σπουδαῖο
βιβλίον 1000 σελίδων «La Liberté de la Pensée» καὶ τὸ «Vers l'Artisto-
cratie» τὸ τελευταῖο ξανατυπώθηκε ἀπὸ τὴ Gilde «Les Forgerons».

Ὁ Florian-Parmentier, στὸ βιβλίον του «Histoire Contemporaine
des Lettres Françaises de 1885 à 1914» γράφει τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν «Τεχνο-
κρατία» τοῦ Duthiers.

«Ὁ συγγραφεὺς μᾶς ἐξηγεῖ ὅτι ἡ «Τεχνοκρατία αὐτή, πρωτότυπη ἀν-
τίληψη τῆς ζωῆς, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Τέχνης, θέλει νὰ συμβολίσῃ τις
θεῖες ἐμπνεύσεις μιᾶς νεότητος ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ σκελεττεῖται διὰ τοῦ ἑαυτοῦ
της». Κηρύττει τὴν ἀνάγκη, γιὰ τὸ ἄτομο, νὰ ζεῖ «ὥραι ὀπρεπα», ἐκτὸς
νόμον, θρησκείας, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς. Ὁ Τεχνοκράτης δὲν ἀναγνωρίζει ἄλ-
λὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὴ συνείδησίν του. Στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ἡ πῶ ἀνώτερη
φροντίδα του εἶνε νὰ παραμένῃ καλλιτέχνης. Ἀλλὰ διαφέρει ὁ Τεχνο-
κράτης ἀπὸ τὸν «ὑπεράνθρωπο» τοῦ Nietzsche, στὸ ὅτι αὐτὸς ἀρνιέται νὰ γίνῃ
μέλος τῶν ἐπιλέκτων: ἀτομικιστὴς, δὲν ἀκολουθεῖ «τοὺς κακοὺς
βασκοὺς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς», ἀλλὰ δὲν ἐπιδιώκει
ἐπὶ πλέον νὰ διευθύνῃ τὸ κακὸ ποίμνιον τῶν «μετριοκρατῶν».

Βαθύπλουτο παιδί τῆς ἀριστοκρατίας ἢ παραρριμμένος ἀλόγος τῆς
δημοκρατίας, κάθε ἄνθρωπος, μπορεῖ ν' ἀναμορφωθῇ ἂν ὑπακούῃ στὸ νόμο
τοῦ ὄραϊοῦ, ἂν πραγματοποιεῖ τὴν ὁμορφιά στὴ καρδιά του. Γι' αὐτὸ τοῦ
ἀρκεῖ νὰ περιφρονεῖ τὴν ἐποχρυσία τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ ν' ἀγα-
πάει περιπαθεῖ τὴ ζωὴ. Ὁ Τεχνοκράτης θεωρεῖ τὴ ζωὴ βασιμμένη στὴν
Τέχνη, καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Τέχνης εἶνε πεπεισμένος ὅτι ξαναπαρῶνει
τὴ Ζωή.»

Νὰ ἕνα βιβλιαράκι ποὺ πρέπει νὰ διαβαστεῖ μὲ προσοχή, γιὰτι ἀνοίγει
ἀγάνταστους ὀρίζοντες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀτόμου.

Μιά ἐφημερίδα: La Société des Nations: — Ἀπὸ τὸ Παρίσι λά-
βαμε τὴ νέα αὐτὴ ἐφημερίδα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν περασμένο Σεπτέμβριον,
δύο φορές τὸν μῆνα, μὲ πρόγραμμα ποὺ δίνουμε παρακάτω μὲ κάποια συν-
τομία. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ εἶνε καὶ ὄργανο τῆς Ligue pour une Société
des Nations basée sur une Constitution Internationale γιὰ τὴν ὅποια
γίνεται ἀρκετὴ μνεῖα στὸ 37ο φυλλάδιον τῶν «Γραμμάτων».

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς διευθύνοντες τὶς τύχες τοῦ πολέμου ἀνε-
γνώρισαν καὶ διεκήρυξαν, μαρτυρῶντες τὶς τρομαχτικὰς καταστροφὰς ποὺ ἐπέ-
φερε ὁ πόλεμος, τὴν ἀνάγκη νὰ πάρουν τέτοια μέτρα ποὺ νὰ ἐξασφαλίσουν
«μιά διαρκὴ εἰρήνη» καὶ μάλιστα, κατὰ τὴν ἐκφραση τοῦ προέδρου Οὐίλ-
σον, ποὺ νὰ «ἐμποδίσουν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ κατακλεισμοῦ».

Αὐτὴν τὴν ὥρα, τὸ καλλίτερο μέσο γιὰ νὰ φτάσουν στὸ σκοπὸ τους
προτείνουν νὰ θέσουν τὴν μέλλουσα εἰρήνη ὑπὸ τὴν προστασία τῆς Société
des Nations.

Ἔτσι ἡ ἰδέα αὐτὴ τῆς Société des Nations, ποὺ χιτὲς ἐφαίνονταν
ὡς οὐτοπία, γίνεται ἡ μεγάλη μέριμνα τῆς σήμερον, γιὰτι ἔχει μέσα τῆς
τὴ βαθεῖα ἀνάγκη, ποὺ δοκιμάζουν ὅλοι οἱ λαοὶ νὰ ἐνωθοῦν αὐριο, γιὰ ν'
ἀποφύγουν καινούργιες ἐγκληματικότητες.

Δὲν ἀρνοῦνται ὅτι ἡ πραγματοποιήσῃ τῆς θῆξει νὰ λύσει πολλὰ δύσ-
σκολα καὶ μετρεδμένα προβλήματα καὶ ὅτι ἀπαιτεῖται ἐνεργητικὴ καρτερία
καὶ τόλμη ἐξαιρετικὴ στὴν περίστασιν.

Ἡ προσεχὴς συνομιλοῦσα τῆς εἰρήνης δὲν ὀφείλει νὰ εἶνε μιά πρό-
χειρη συζήτησι μεταξὺ διπλωματῶν μολιασμένων μὲ παλιὰ συστήματα
ποὺ κλείνουν μέσα τους μοιραίως σπέρματα μελλουσῶν ἐκατομῶν καὶ πῆθα-
νότητες νέων συγκρούσεων.

Γιὰτὸ ἀπὸ τώρα, ἐπιτακτικὸ εἶνε τὸ καθήκον μας, νὰ πασχίσουμε νὰ
φέρουμε σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα πρακτικὰς λύσεις, ἀπέφεις ὄρμες, ποὺ εἶνε
ἀπαραίτητο νὰ ὑποστηριχθοῦν ἀπὸ τὴν ἀποφασιστικὰ θέλησιν καὶ τὴ γενῆ
προσπάθεια τῶν λαῶν.

Τέτοιοι συνασπισμοὶ ἔγιναν ἤδη σὲ πολλές χώρες (Γαλλία, Ἀγγλία,
Ἀμερική, Ἰταλία, Ἰσπανία Ἑλβετία, Ὁλλανδία καὶ Σκανδιναβία).

Βγάζουν λοιπὸν τὴν ἐφημερίδα τους, σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη περίστασιν,
γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ὑποστηρίξουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἰδέα μιᾶς διαρκούς
εἰρήνης. Ὁ ἀπαγορεύουν δὲ συστηματικῶς τὴν ἀνάμειξίν τους στὴν πορεία
τοῦ πολέμου. Ζητοῦν μόνον φρενὴν καὶ πῶ ἔχουν τὴν ὄρεξιν καὶ τις
ἴδιες ἰδέες νὰ ἐργαστοῦν μαζί τους γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν.

Ἄς ἐλπίσουμε πὸς οἱ τέτοια σκεπτόμενοι θ' αὐξάνουν διαρκῶς γιὰ
ν' ἀποτελέσουν μιά μέρα ἀπέραντο στρατὸ ἀπὸ ὑπερήφανους καὶ καλοὺς
πολίτες ποὺ, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπινου καρναβιοῦ, θὰ ἐργαστοῦν ἀπο-
τελεσματικὰ γιὰ νὰ μορφώσουν μιάν ἀνθρώπινη ἐξαγνισμένη καὶ ἀξία τῶν
πεπρωμένων της ποὺ τὰ ἐννοοῦμε πὸ ὄραϊα καὶ πάντα πῶ μεγάλα.

(Ἡ συντρομὴ στὴν ἐφημερίδα αὐτὴ εἶνε φρ. 5 γιὰ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ
στελνεται στὸν Mr H. Lepert, 5, Cité Cardinal-Lemoine, Paris (9e).
Στὴν ἴδια διεύθυνση μπορεῖ κανεὶς νὰ στείλῃ ἄλλα 5 φράγκα γιὰ νὰ γίνῃ
μέλος στὴν Ligue pour une Société des Nations, basée sur une Con-
stitution Internationale).

Israël Zangwill: Les Enfants de Ghetto: — Τελευταία μεταφρά-
στηκε στὰ γαλλικὰ ἀπὸ τὸν Pierre Mille τὸ βιβλίον τοῦ Zangwill: «Les
Enfants de Ghetto». Εἶνε μιά ζωγραφιά τῶν ἠθῶν τῶν Ἑβραίων, γραμ-
μένη ἀπὸ ἕνα καλλιτέχνη βαθεῖα ἀνθρώπινο ποὺ ἔχει τὴ δύναμιν νὰ μᾶς
συγκινεῖ καὶ νὰ μᾶς κάνει νὰ σκεπτόμαστε τὰ βάσανα τῶν ταπεινῶν ποὺ
μᾶς παρουσιάζει.

Ὁ Zangwill εἶνε Ἀγγλο-Ἑβραῖος ρομαντογράφος καὶ δραματικὸς
συγγραφεὺς. Τὸ χιῶμορ του, τὸ σατυρικὸ πνεῦμα του καὶ ἡ βαθεῖα παρα-
τήρησίν του, τοῦ ἔδωσαν τὴν πρώτη θέσιν στὴ σύγχρονῃ Ἑβραϊκῇ φιλολο-
γία. Εἶνε ἐπίσης γνωστὸς ἀπὸ τις πολλὰς καὶ ἀξιόλογες διαλέξεις ποὺ ἔκανε
καὶ κάνει ὑπὲρ τῆς ἰδέας τοῦ Σιωνισμοῦ.

Karl Kraus: — Ἐγενήθη ἐκ Γερμανοῦ καὶ ζεῖ στὴ Βιέννη ὅπου

διευθύνει ένα μικρό περιοδικό «Die Fackel» (ό Πυρός). Μπορούσε να γίνει πλούσιος μά τ' άποστράφηκε και περνά μιά μονήρη ζωή. Βαθύς και σπάνιος* όμοιος με τον σκεπτόμενο του Rodin που σκύβει το κεφάλι του, το γεμάτο σκέψεις, κι άκούει ν' αναβλύζει το ιδανικό του στο ρυθμό της καρδιάς του. Το έργο του, πολύ μικρό, άποτελείται από σύντομες πρόζες και σκέψεις* μεταφράζουμε εδώ μερικούς άφορισμούς του:

- Έκείνοι που μιμούνται ένα κακό δημιουργό, τον ξεπερνούν.
- Άλλοτε είχαμε χαρτένια διακόσμηση κι άληθινούς ήθοποιούς. Τώρα ή διακόσμηση είναι τελεία κι οι ήθοποιοί χαρτένιοι.
- Μιά γυναίκα που αγαπάει τους άντρες δεν αγαπάει παρά έναν άντρα.
- Η ζήλεια είναι το γάγγισμα του μαγερόσφυλλου. Προσελκύει τους κλέφτες.

— Ο υπεράνθρωπος είναι ένα πολύ πρόωφο ιδεώδες. Θα έπρεπε πρώτα να υπάρχουν άνθρωποι.

— Ένας καλός συγγραφέας όφείλει να δοκιμάζει εργαζόμενος τη χαρά του Ναρκίσσου. Όφείλει ν' άποστασθεί από το έργο του σε σημείο που να το ξηλεύει, και που νάζει την ανάγκη να θυμείται πως είναι ο δημιουργός του. Τέλος όφείλει να κρατεί αυτήν την άνώτερη ύπεροχη που ο κόσμος ονομάζει ματαιότητα.

Άπό το journal de la vingtième année του Charles-Louis Philippe* — που δημοσιεύτηκε στη Nouvelle Revue Française (15 Φλεβ. 1910) μεταφράζουμε το παρακάτω χαλογραμμένο κομμάτι:

*Μουσική γάμου:

Ένας ήχος, μισοθριαμβικός, μισο-παρατονιαρικός. Είναι χαρά ή θλίψη; Νά ή αγωγή του άγνωστου, — το παρόν μεγάλο και πρόσκαιρο, — το μέλλον όρθοστήλιωτο, — ποιās λογής;

Όργανα, όμοιοι κράματοι. Η σάλπιγγα σαν ένας άνηφορος δόξαζ πολύ γλυκός, μιά κωριαχία άρμονιών. Το κλαρινέττο, άτέλειωτα μακρόσυρτο και θλιβερό, θυμίζει το χαμό όραίων πραγμάτων.

Η σάλπιγγα δεν παρασταίνει την ετυχία άναμνημένη με μελαγχολία που δοκιμάζει ο σύζυγος; — Και το κλαρινέττο, είναι το θλιβερό τρώγυμα μιās παρθενίας, — ο θάνατος μιās ιδέας μπροστά στη ζωή. Γιαυτό ο Ίσκιωγιάννης** αισθάνονταν να του αναβλύζουν δάκρυα μπροστά στην κτηνοδία εκείνης της ήμέρας.

Η βιόλα, με τις άλλότες επαναλήψεις της, προσωποποιεί τη γαμήλια συνωδία, τους καλεσμένους: αδιάφορους, απaráλλαχτους, μοιρολόγους και κτηνώδεις. Φαίνονται σά να θέλουν να θυμίζουν το πέραςμα του χρόνου, με μιά μεγάλη χειρονομία μονοτονίας.

Ένας χαρακτηρισμός: — Στον 1^ο αριθμό του θανάσιου περιοδικού «Les Cahiers Idéalistes»*** διαβάσαμε ένα δυνατό όρθρο του Romain Rolland

* Ο Ch. Philippe πέθανε το 1909. Είναι συγγραφέας άρκετών βιβλίων (La Mère et l'Enfant, Lettres de jeunesse, Charles Blanchard, Contes du Matin, La Bonne Madeleine et la Pauvre Marie et quatre Histoires d'Amour κ. ά.) Άργότερα θάσχοληθούμε με τον έξαιρετικό αυτών λογοτέχνη δίνοντας ταυτόχρονα και μεταφράσεις από το έργο του.

** Ο Ίσκιωγιάννης (Jean d'Ombre) είναι το κύριο πρόσωπο αυτού του έργου.

*** Τα «Cahiers Idéalistes français» είναι ένα μηνιαίο περιοδικό που βγαίνει από τον Φλεβάρ. του 1917 και διευθύνεται από τον Edouard Dujardin (42 Rue Baynourard, Paris XVI). Άσχολείται με τη λογοτεχνία, την τέχνη και τη φιλοσοφία και γράφεται από μιά ομάδα άνεξάρτητων συγγραφέων.

land για τον Τολστόη. Η τελευταία φράση του άρθρου αυτού θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ως επιτάφιος του φιλοσόφου της Γιασνάις Πολάνας: «Η καλύτερη τιμή που θα μπορούσαμε ν' άποδόσουμε σ' άνθρωπος όπως τον Τολστόη είναι να είμαστε κι έμεις ελεύθεροι σαν κι εκείνον».

Για τον G. F. Nicolai: — Στο γαλλικό περιοδικό «Ce qu'il faut dire»* (15 Δεκ. 917) ο Romain Rolland δημοσιεύει ένα άρθρο για τον φυσιολόγο G. F. Nicolai. Ο Dr Nicolai ήταν καθηγητής της φυσιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου όταν εκηρύχτηκε ο πόλεμος. Μιά προκήρυξη του, που κυκλοφόρησε το 1914, τον έστειλε στη φυλακή. Έκει μέσα έγραψε τη Βιολαγία του πολέμου. Το βιβλίο αυτό τυπώθηκε τελευταία στην Ελλάδα. Χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο άσχολείται με το παρόν: τον πόλεμο, την πατρίδα, τη φυλή κτλ. κι επιγράφεται: Για τή ν έξέλιξη του πολέμου. Το δεύτερο άσχολείται με το μέλλον: σκεπάζει την καινούργια κοινωνία, την ήθική της, την πίστη της κι επιγράφεται: Ο νικηθείς πόλεμος.

Με λίγα λόγια, ή κεντρική ιδέα του βιβλίου του θα μπορούσε να συνοψιστεί έτσι: ύφίσταται ένα άνθρωπινό γένος, αυτό και μόνο, και ότι το άνθρωπινό γένος — όλόκληρη ή άνθρωπότητα — είναι ένας μόνο όργανισμός και κατέχει μιά κοινή συνείδηση.

La Gilde «Les Forgerons»: — Το περιοδικό «La maison Française» (16 Rue de l'Odéon, Paris, 6e) που διευθύνει ο γνωστός λογοτέχνης M.-C. Poinsot, άφιερώνει τώρα τελευταία, ένα όλόκληρο φυλλάδιο στο ιστορικό της ομάδας «Les Forgerons» που ιδρύθηκε στα 1911.

Το ιστορικό αυτό όφείλεται στην έξυπνη, ένθουσιώδη κι ελιζαβινη πέννα του συγγραφέα του βιβλιαρίου «Πρός την Τεχνοκρατία» (Vers l'Artisticratie) Gerard de Lacaze-Duthiers.

Για κείνους που δεν έτυχε να ξέρουν, προσθέτουμε πως «ghilde, (gilde ή guilde) σημαίνει μιά ένωση καλλιτεχνών που τα μέλη της έχουν την ύποχρεωση ν' άλληλοβοηθούνται και να υπερασπίζον οι μόν τους δε σαν καλοί συντρόφοι. Η λέξη έχει την άρχή της στο Μεσαίωνα όποτε πρωτοιδρύθηκαν παρόμοιες ομάδες.

«Les Forgerons» είναι ένας όμιλος από νέους — όχι άποκλειστικώς δημιουργούς, αλλά και νέους ποτισμένους με τον άπέραντο πόθο να ζήσουν μιά ζωή όμορφη κι άρμονική — που βλέπουν στην Τέχνη έναν δυνατόν παράγοντα άνθρωπίνης χειραφεσίας και που άντιλαμβάνονται μιά δράση που βγαίνει άπ' όλες τις εκδηλώσεις της σκέψης (καλλιτεχνικές, λογοτεχνικές, φιλοσοφικές, κοινωνικές).

Ο όμιλος αυτός πραγματοποιεί το πρόγραμμά του με διαλέξεις, με εκθέσεις ζωγραφικής και γλυπτικής, με μουσικές συναυλίες, με φιλολογικές και καλλιτεχνικές εκδόσεις, με το θεατρό του και με το περιοδικό του «La Forge».

Φιλολογικά και καλλιτεχνικά περιοδικά των νέων στη Γαλλία: — Ο συνάδελφός μας Jean Cassou, διευθυντής του φιλολογικού περιοδικού «Scarabée», έτοιμάζει μιά άνθολογία των νέων περιοδικών, με πρόλογο κάποιου μεγάλου λογοτέχνη. Βιβλιογραφικές και κριτικές σημειώσεις θα συνοδεύουν το κείμενο κάθε περιοδικού. Να μιά ιδέα που αξίζει να ύποστηριχτεί. Οι προσπάθειες των περιοδικών αυτών στις δύσκολες τούτες περιστάσεις είναι άξιοπαράτητες.

* Η άναγκαστική διακοπή του «Ce qu'il faut dire» έστέρησε τη μερίδα την πιο συνειδητή του εργατικού και διανοητικού προλεταρίου, ενός όργάνου πάλης για την επικράτηση των ιδεών του.

Μερικοί συντάχτες του και κάμποσοι άνεξάρτητοι συγγραφείς, άπεφάσισαν την έκδοση ενός νέου εβδομαδιαίου περιοδικού: Française, προοριζόμενου να συνεχίσει τον άγώνα του «Ce qu'il faut dire». Ο τίτλος του νέου όργάνου είναι και όλόκληρο πρόγραμμα.

Οι κυριότεροι συνεργάτες του: G. de Lacaze-Duthiers, Génold, Mauricius, George Pioch, Han Ryner, Séverine, Leon Werth, Maurice Wullens, κ. ά. Διεύθυνση: 18, Rue Feydeau, Paris.

Τὸν τελευταῖο Μάρτη ὁ Raymond Duncan εἶχε ἐτοιμάσει μιὰ γιορτὴ στὴ Γαλερία Goupil στὸ Παρίσι ὅπου εἶχαν μαζευτεῖ πολλοὶ λόγιοι καὶ ἐκεῖ ὁ Gerard de Lacaze-Duthiers ἔκαμε μιὰ διάλεξη* γιὰ τὰ «φιλολογικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ περιοδικὰ τῶν νέων».

Μὲ ὄρμη, μ' ὄλη του τὴν πίστη, μ' ὄλη του τὴν ψυχὴ, ὁ ὁμιλητὴς ἀνέλασε τὸ ἔργο τῶν σημερινῶν περιοδικῶν τῶν Νέων, καὶ ἀνέγνωσε ἀποσπάσματα τῶν κυριότερων μανηφέστον.

Ἐπειτα ἀνέφερε ὅλα τὰ νέα αὐτὰ περιοδικὰ** ποὺ κατὰ τοὺς θλιβεροὺς χρόνους ποὺ ζοῦμε, γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν κατὰ τοῦ ἀπαισίου ἔργου τοῦ θανάτου μὲ ὄλη τὴ δύναμη ποὺ τοὺς δίνουν ἡ ζωὴ καὶ ἡ Τέχνη.

Τέλος ἐξήγησε τὴν ἔνωση ὅλων αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν σὲ μιὰ ἐπιβλητικὴ δύναμη. Εὐχόμεστε νὰ γίνει τὸ ταχύτερο τὸ Congrès de la jeune littérature ποὺ ὁ ἴδιος Lacaze-Duthiers εἶχε ζητήσει νὰ κάμει ἀπὸ τὸν τελευταῖο Φεβράριον μὲ μιὰ μικρὴ δημοσίευσή του στὸ περιοδικὸ «Soi-Même»** ποὺ ἐκδίδει ὁ φίλος Joseph Rivière.

Alfred Fromentin. — Τὸν περασμένο χρόνο πέθανε σὲ ἡλικία 59 ἐτῶν ὁ Fromentin.

Ἄν καὶ κάτοχος μιᾶς σπουδαίας περιουσίας, ἀνακατεῦθηκε στοὺς ἐλευθερόφιλους κύκλους καὶ μὲ τὰ χρήματά του βοήθησε τὴν προσηγάνδα τους. Ἡ οικονομικὴ του αὐτὴ ἀνεξαρτησία τοῦ ἐπέτρεψε νὰ κάμει βαθεῖς μελέτες καὶ ν' ἀποχτήσει μιὰ ἐξαιρετικὴ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξη.

Οἱ φίλοι του μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ἀφήνει 15 τόμους μεγάλης ἀξίας ποὺ ἂς ἐλπίσουμε ὅτι τὸ ταχύτερο θὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Δημοσίεψε καὶ λίγα βιβλιαράκια: Cartouches, Mandrin & Cie, Réorganisation scientifique des sociétés, Théorie bio-sociale du sommeil (μὲ συνεργασία τοῦ Dr Ketzareff,

Ἀπέθανε σχεδὸν φτωχὸς ἀφοῦ θυσίασε τὴν περιουσίαν του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἰδέαν του.

La Méléé****, εἶνε ἓνα ἐλευθερόφιλο, ἀτομικιστικὸ καὶ ἐκλεκτικὸ περιοδικὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν τελευταῖο Μάρτη, δύο φορές τὸν μῆνα, ἀπὸ τὸν Pierre Chardon, μὲ ταχτικὸς συνεργάτες τοὺς: Han Ryner, G. de Lacaze-Duthiers, Marcel Sauvage, Maurice Wullens, Hella-Alzir, André Lorulot, Pierre Chardon, Anne Véronique κ. ἄ.

* Ὁλόκληρη ἡ διάλεξη δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «Lutetia» τοῦ Γιαριστοῦ.

** «La Caravane», «Les Humbles», «Vivre», «Soi-Même», «La Forge», «Les Vivants», «Les Cahiers Idéalistes Français», «Le Scarabée», «Les Semailles», «La Tache d'Encre», «Les Solstices», «Le Symbole», «Lutetia», «La Maison Française», «Le Journal des Etudiants», «La Sève», «Sic», «Nord-Sud», «L'Affranchi», «La Basoche», «Les jeunes lettres», «Les Journées de 1918», «Le Carnet Critique», «Ariste», «Les Ecrits Libres», «Les Ecrits Nouveaux», «Les Glaneurs», «Savoir», «Le Monde Latin», «Franchise», «La Vache enragée», «La Veilleuse», «La Méléé», «L'idée Libre», «Par delà la Méléé», «Les Fleurs d'Or», «Les Pionniers de Normandie», «La Race», «Contre le Chaos», κ. ἄ.

*** Τὸ περιοδικὸ «Soi-Même» εἶνε ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα περιοδικὰ τῆς avant garde ποὺ βγαίνουν στὴ Γαλλία. ἔχει τοὺς καλλίτερους νέους ὡς συνεργάτες καὶ τοὺς ἐπαναστατικότερους ἀπὸ τοὺς παλιούς: Συγγραφεῖς ποὺ συγχεῖσθε νὰ διαβάζουμε μὲ μεγάλον ἐνδιαφέρον στὰ περιοδικὰ ποὺ βγάζουν νέοι, ὡς τὸν Joseph Rivière τὸν ποιητὴ τοῦ En passant... , καὶ ὅπου κατέφυγε ἡ λίγη ἐλευθερία σκέψης ποὺ ἔμεινε ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνεμοζάλην.

**** «La Méléé», libertaire, individualiste, eclectique. Συνδρομὴ σὲ σειρά 10 ἀριθμῶν γιὰ τὸ ἔξωτερο κτ. 2.60. Διεύθυνση: Pierre Chardon, Route d'Issoudun, Déols (Indre).

Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ διαδέχεται τὸ «Par delà la Méléé» ποὺ διεύθυνε ὁ E. Armand, ὁ ὁποῖος καταδικάστηκε σὲ πέντε χρόνια φυλακῆ διότι — λένε — ὑπεστήριξε μ' ἓνα συστατικὸ γράμμα κάποιο λειψοτάκτη.

Ἡ διαμάχη ποὺ ἐνδιαφέρει τὸν ἐκδότη τῆς «Méléé» καὶ στὴν ὁποία θάφιερῶσαι ὅλες τὶς προσπάθειές του, θάνη ἡ διαμάχη τῶν ιδεῶν.

Τὸ περιοδικὸ τοῦ Pierre Chardon εἶνε περιοδικὸ Ἰδεῶν, ἀντιπροσωπεύον τὶς τάσεις τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ τὶς ἐκδηλώσεις του στὸ ἔδαφος τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἠθικῆς, τῆς αἰσθητικῆς, τῆς ἐπιστήμης.

«**La Mère Éducatrice**» :— Εἶνε ἓνα καινούργιο μηνιαῖο περιοδικὸ ποὺ βγαίνει στὴν Epône (Seine-et-Oise). Τὸ διεύθυνει ἡ Madeleine Vernet, ἡ συγγραφεῖς τοῦ βιβλιαρίου «L'Amour Libre» ποὺ μεταφράστηκε ἐλληνικὰ καὶ κυλώθηκε στὴ σειρά τῶν «Βιβλίων τῆς Ζωῆς» (ἀριθ. 13).

Τὸ περιοδικὸ τῆς φίλης μας εἶνε ἓνα ὄργανο λαϊκῆς ἐκπαίδευσης, ὁ σύμπροπος τῶν μητεράδων τῆς ἐργατικῆς τάξης, σὲς ὁποῖες λείπει ὁ καιρὸς γιὰ συστηματικὴ μελέτη καὶ ποὺ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ μὲ τὶς λίγες σελίδες του θὰ τὲς δίνει τόσα ὄρατα πράγματα γραμμένα μὲ ἀπλότητα, μὲ συμπόνια, μὲ ἀλήθεια.

Ὡς ἀξίωμα ἔχει στὸ ξώφυλλό του, τὸ «Quand on aime, tout est facile!» Αὐτὸ λέγει πολλὰ...

Μιὰ ἔρευνα :— Ἀπὸ τὸ φίλο μας κ. E. G. Cahen (Elie Goldenberg) ἐλάβομε τὶς κατοπινὲς ἐρωτήσεις ποὺ ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος ἔρευνας γιὰ τὶς μελλοντικὰ κατευθύνσεις τοῦ ἀναγεννώμενου Σιωνισμοῦ.

Στὴν ἔρευνα τοῦ κ. Cahen ἀνέλαβαν νὰ ἀπαντήσουν in extenso δύο ἀπὸ τοὺς συνεργάτες μας. Ἐμεῖς, ἀνατυπώνοντας κατὰ καθήκον τὶς πέντε ἐρωτήσεις του, δηλώνομε σ' ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας ποὺ ἤθελε τυχόν ἐνδιαφέρει τὸ ζήτημα τοῦ Σιωνισμοῦ, ὅτι εἶνε ἐλεύθεροι νὰ γράφουν τὴν ἀπάντησή τους, σ' ὅποια ἀπὸ τὶς τρεχούμενες γλώσσες προτιμοῦν, στέλνοντάς τὴν κατ' εὐθείαν στὸν κ. E. G. Cahen (B. P. No 694 — Le Caire).

Ὁ κ. Cahen σκέπτεται νὰ ἐκδόσει ἀργότερα σὲ βιβλίον, τὶς πρὶν περιπούδιατες ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις ποὺ θὰ λάβει.

1) Que pensez-vous de la déclaration de Mr Balfour, du 2 Novembre 1917, sur la reconstitution d'un Foyer National Juif en Palestine?

2) Que devra être, à votre avis, le statut administratif et legal des Juifs en Palestine?

3) Quelles devront être, au point de vue économique et social, les relations des Juifs avec leurs voisins d'Asie, les Arabes, les Syriens et les Arméniens? Comment les favoriser?

4) Quelle sera la mission d'Israël restauré parmi les nations? Et quelle sera son influence dans le domaine de la pensée?

5) Quels doivent être, à l'heure présente, les travaux des sionistes soucieux d'un prompt retour en Palestine?

Τὸ Mercure de France γιὰ τὴν ἐλληνικὴ λογοτεχνία :— Στὸ φυλλάδιο τῆς 31 Δεκεμ. 917 ὁ συνεργάτης μας κ. Phileas Lebesgue (Démétrius Asteriotis) συνεχίζει τὶς «Lettres Néo-Grecques» του. Μεταφράζουμε ἔδω ὅσα γράφει γιὰ τὸν κ. Γρ. Παπαμιχαήλ, τὸν ἄγγελον Σικελιανὸ καὶ τὰ «Γράμματα».

Μόνον ὁ κ. Γρηγ. Παπαμιχαήλ, ποὺ χειρίζεται μὲ τόσην ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἀσθένειαν τὶς σχέσεις τῆς θρησκείας καὶ τῆς δραματικῆς τέχνης θὰ μπορούσε, σ' ἓνα ὄρατο καινούργιο βιβλίον «Ἐκκλησία καὶ Θεᾶτρον», νὰ ἀποχοληθεῖ ἐν ἐκτάσει μὲ τὴν ἱεράν αὐτὴν τραγωδίαν.

Ὅτι προσπαθεῖ πρὸ παντός νὰ ἀποδείξει εἶνε ὅτι ἡ ἐξέλιξη τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν εἶνε ἀλληλέγγυα μὲ τὸ θεησκευτικὸν ἰδεῶδες καὶ ὅτι τὸ Θεᾶτρο, διεκρινόμενος τῶν ἠθῶν, δὲ θὰ μπορούσε νὰ διακόψει τὶς σχέσεις του μὲ τὴν πίστη χωρὶς νὰ ἐκφυλιστεῖ. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Παπαμιχαήλ εἶνε ἔξυπνα καὶ ἀφθονα. Σημειώμενος δυνάτῃ στὴν Βυζαντινὴ ἱστορία, στὴν ἀνάλυσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Schiller, τοῦ Rousseau καὶ τοῦ Tolstoï, ἀπο-

δείχνει ότι η Αιουθιτική και η Ήθική δεν μπορούν να βαδίσουν ή μια δίχως την άλλη. Συμπερασματικά αρνούμενος μίαν αντίθεση μεταξύ Χριστιανισμού και Τέχνης. Αυτό το ωραίο έργο θα διαβαστεί με ωφέλεια, όχι μόνο απ' εκείνους που ενδιαφέρονται για τις τύχες της Ανατολικής Εκκλησίας, αλλά και απ' εκείνους τους σκεπτομένους, που θέλουν να φυλάξουν για τον πολιτισμό το στήριγμα γερών άρχων, και από τους καλλιτέχνες εκείνους που αισθάνονται την επείγουσα ανάγκη να ξανάρθουν σε συνάφεια με την ψυχή του λαού.

«Η μεγάλη πρωτοτυπία του Άγγελου Σικελιανού είναι ότι ένωσε στην ποίηση το θρησκευτικό ρίγος, όχι έννοείται το χριστιανικό· διότι το Πανικό μύθος που μεταρσιώνει τον όνειροπόλο τραγουδιστή της Συνειδήσεως της Γυναίκας, προέρχεται από την περιπαθή λατρεία που καταδικάζουν οι πειο ένθουσιώδεις μιμητές του Ίησού.

«Αλλά η «Συνείδηση της Γυναίκας» είναι ύμνος προς τον έρωτα, άρχην του κόσμου, πηγήν άγνης χαράς, τροφήν άπολύτρωσης, κι ο Χριστιανισμός έγεννήθηκε από μιάν ιδέαν έρωτα.

Από το θερμό ένθουσιασμό, από την έκσταση, ή κυρίαΨυχή αποκαλύπτεται στον Ποιητή, κι ο ρυθμός γεννιέται, που προδίδεται στη γέννηση των θεών.

Χάρης στον Πλάτωνα, ο Σικελιανός φθάνει εις τον Dante και τον Shelley: το πνεύμα μιάν νέας Βεατρίκης τον οδηγεί άνάμεσα στα ύψη, και η Βεατρίκη αυτή θα ήταν πολύ κοντά σε μιάν Παναγία, αν δεν ήταν πρώτα «Αρμονία. Ποτέ ο ποιητής του «Αλαφροίσκιωτον» δεν άνέβηκε τόσο ψηλά, κι είνε καιρός να χαίρεσιν σ' αυτόν και άλλο από ένα σπέρσο δημοοργον εικότων. «Ο Έρωτας μόνο κατέχει τα κλειδιά του μυστηρίου και το αποδειχνει. Άς ποιήμε, περνώντας, πως ο Σικελιανός είναι άδερφός της Κυρίας Πηνελόπης Duncan, της θαυμασίας αυτής γυναίκας, που απέθανε πρόωρα τον περασμένο χρόνο, και που υπήρξε ο ασφαλής οδηγός του Raymond Duncan στην καλλιτεχνική και φιλανθρωπική άποστολή του.»

Χάρης στα «Γράμματα» που κατέχουν έκλεκτή θέση στη φιλολογική έλληνική ζωή, στη «Νέα Ζωή» και σ' άλλα περιοδικά, το «Φοίνικα», τα «Προπύλαια», κλπ. ή «Αλεξάνδρεια κατέστη ένα από τα πιο ενεργά κέντρα του διανοουμενίου Έλληνισμού.

Η μικρή συλλογή (τά «Βιβλία της Ζωής») της Φιλοσοφικής Έκλαίκευσης που συγκαταλέγεται στις εκδόσεις των «Γράμματα» αξίζει να σημειωθεί για την τολμηρή ιδέα που τη διευθίνει. Μήπως είναι μιάν έστία που άνάβει ξανά ;

«Από τα ποιήματα του Καβάφη: — Δημοσιεύουμε εδώ τα παρακάτω έφτά ποιήματα του Κ. Π. Καβάφη που έκυκλοφόρησεν ο ποιητής μονάχα μεταξν φίλων του, κατά το δικό του σύστημα, τοπώνοντας το καθένα σε χωριστό χαρτί (feuille volante).

Στο κατοπινό φυλλάδιο θ' άναδημοσιεύουμε και μερικά άλλα ποιήματά του τα όποια έφάνησαν πρό αρκετών χρόνων και έγιναν τώρα δυσκολοεύρετα στους πολλούς που τα ζητούν: το ενδιαφέρον κι οι συζητήσεις για την ποίηση του Καβάφη — ποίηση άξίας μεγάλης — άδυσσαν πολύ τα τελευταία αυτά χρόνια.

ΠΕΡΑΣΜΑ.

Έκείνα που δειλά φαντάσθη μαθητής, είν' άνοιχτά, φανερωμένα εμπρός του. Και γεννά, και ξενυχτά, και παρασύρεται. Κι ως είναι (για την τέχνη μας) σωστό, το αίμα του, καινούριο και ζεστό, ή ήδονή το χάρεται. Το σόμα του νικά έννομη έρωτική μέθη· και τα νεανικά μέλη ένδίδουνε σ' αυτήν.

Κ' έτσι ένα παιδί απλό γίνεται άξιο να το δούμε, κι απ' τον Ύψηλό της Ποίησης Κόσμο μιάν στιγμή περνά κι αυτό — το αισθητικό παιδί με το αίμα του καινούριο και ζεστό.

ΕΝ ΤΗ, ΟΔΩ.

Το συμπαθητικό του πρόσωπο, κομμάτι έχρό' είκοσι πέντ' ετών, πλύν' μοιάζει μάλλον είκοσι' με κάτι καλλιτεχνικό στο ντύσιμό του — τίποτε χρώμα της κραβάτας, σχήμα του κολλάρου — άσκόπως περπατεί μες στην όδο, ακόμη σαν ένθουσιώδης απ' την άνομη ήδονή. από την πολύ άνομη ήδονή που απέκτησε.

ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1903.

Δεν τα ήδρα πιά ξανά — τα τόσο γρήγορα χαμένα... τα ποιητικά τα μάτια, το γλωμό το πρόσωπο... στο νύχτωμα του δρόμου... .

Δεν τα ήδρα πιά — τ' άποκτηθέντα κατά τύχη όλοσ, που έτσι εύκολα πάραίτησα' και που κατόπι με άγωνίαν ήθελα. Τα ποιητικά τα μάτια, το γλωμό το πρόσωπο, τα γελία εκείνα δεν τα ήδρα πιά.

ΚΑΙΣΑΡΙΩΝ.

Έν μέρος για να έξακριβώσω μιάν εποχή, έν μέρος και την ώρα να περάσω, την νύχτα χθές πήρα μιάν συλλογή επιγραφών των Πτολεμαίων να διαβάσω. Οι άφθονοι έπαινοι κ' ή κολακίες εις όλους μοιάζουν. Όλοι είναι λαμπροί, ένδοξοι, κραταιοί, αγαθοεργοί· καθ' επιχείρησις τον σοφοτάτη. «Αν πεις για τις γυναίκες της γενιάς, κι αυτές, όλες ή Βερνίκες κ' ή Κλεοπάρες θαυμαστές.

«Όταν κατόρθωσα την εποχή να έξακριβώσω διάφανα το βιβλίο αν μιάν νύκτα μικρή, κι άσημαντη, του βασιλέως Καισαριονος δεν είλασε την προσοχή μου άμέσως... .

«Α, νά, ήρθες σ' με την άοριστη γοητεία σου. Στην ιστορία λίγες γραμμές μονάχα βρίσκονται για σενα, κ' έτσι πιο ελεύθερα σ' έπλασα μες στον νού μου. Σ' έπλασα ωραίο κ' αισθηματικό. Η τέχνη μου στο πρόσωπό σου δίνει μιάν ένειρόδη συμπαθητική έμορφία. Και τόσο πλήρως σε φαντάσθηκα, που χθές την νύχτα άργά, σαν έσβυεν ή λάμπα μου — άφισα επίτηδες να σβύνει — έδάρεψα που μπήκες μες στην κάμαρά μου, με φάνηκε που έμπρος μου στάθηκες· ως θα ήσουν μες στην κατακτημένην Άλεξάνδρεια, γλωμός και κουρασμένος, ιδεώδης έν τη λύπη σου, έλπίζοντας ακόμη να σε σπλαγχνισθούν οι φαύλοι — που ψιθύριζαν το «Πολυκαισαρίνη».

ΕΝΑΣ ΘΕΟΣ ΤΩΝ.

«Όταν κανένας τον περνούσεν απ' της Σελενκείας την αγορά, περί την ώρα που βραδυώνει, σαν ύψηλό και τέλεια ώρατος έφηβος, με την χαρά της άφρασίας μες στα μάτια, με τ' άρωματισμένα μαύρα του μαλλιά,

οὐ διαβάται τὸν ἐκπύζαν
κι ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ρωτοῦσεν ἂν τὸν γνῶριζε,
κι ἂν ἦταν Ἕλληνας τῆς Συρίας, ἢ ξένος. Ἀλλὰ μερικοὶ
ποῦ μὲ περισσότερὰ προσοχὴ παρατηροῦσαν
ἐκαταλάμβαναν καὶ παραμῆριζαν
κ' ἐνὸς ἔχοντο κάτω ἀπ' τὴν στοῦν
μὲς στὴς οἰκίαι καὶ μὲς στὰ φῶτα τῆς βραδυῆς,
παινώντας πρὸς τὴν συνοικίαν ποῦ τὴν νύχτα
μονάχα ζεῖ, μὲ ὄργια καὶ κραυγὰς,
καὶ κάθε εἶδους μέθη καὶ λαγνεία,
ἐρέμβιζαν ποῖος τάχα ἦταν ἐξ Ἀσίων,
καὶ γιὰ ποιὰν ἔποπτην ἀπόλαυσι τοῦ
στῆς Σελευκείας τοῦς δρόμους ἐκατέβηγεν
ἀπ' τὰ Προσκυνητὰ, Πάνσπετα Λόματα.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΑΦΟΣ.

Ἐδῶ δὲν εἶμαι ὁ Κλέων ποῦ ἀκούσθηκα
στὴν Ἀλεξάνδρεια (ὅπου δύσκολα ξηπάζονται)
γιὰ τὰ λαμπρὰ μου σπῆτια, γιὰ τοὺς κήπους,
γιὰ τ' ἄλογα καὶ γιὰ τ' ἀμάξια μου,
γιὰ τὰ διαμαντιὰ καὶ τὰ μετάρια ποῦ φοροῦσα.
Ἄπαγε ἔδῶ δὲν εἶμαι ὁ Κλέων ἐκεῖνος.
τὰ εἰσοσποκτῶ του χρόνια νὰ σβῆσθοῦν.
Εἶμαι ὁ Ἰγνάτιος, διακόνος,
ποῦ ἀργά, ἀργά συνήλθα· ἀλλ' ὅμως κ' ἔτσι
ἔζησα δέκα μῆνες εὐτυχῆς
μὲς στὴν γαλήνη καὶ μὲς στὴν ἀσφάλεια τοῦ Χριστοῦ.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΜΜΟΝΗ, ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΕ 29 ΕΤΩΝ, ΣΤΑ 610.

Ραφαήλ, ὀλίγους στίχους σὲ ζητοῦν
γιὰ ἐπιτύμβιον τοῦ ποιητοῦ Ἀμμῶνη νὰ συνθέσεις.
Κάτι πολὺ καλαισθητὸν καὶ λεῖον. Σὺ θὰ μπορέσεις,
εἶσαι ὁ κατάλληλος, νὰ γράφεις ὡς ἀρμόζει
γιὰ τὸν ποιητὴν Ἀμμῶνη, τὸν διὸ μᾶς.

Βέβαια θὰ πεῖς γιὰ τὰ ποιήματά του —
ἀλλὰ νὰ πεῖς καὶ γιὰ τὴν ἔμορφιά του,
γιὰ τὴν λεπτὴν ἔμορφιά του ποῦ ἀγαπήσαμε.

Πάντοτε ὄρατα καὶ μουσικὰ τὰ ἑλληνικά σου εἶναι.
Ὅμως τὴν μαστοριά σου ὄληνα τὴ θέμε τώρα.
Σὲ ξένη γλῶσσα ἢ λῆπη μᾶς κ' ἢ ἀγάπη μᾶς περνοῦν.
Τὸ αἰγυπτιακὸ σου αἶσθημα χόσε στὴν ξένη γλῶσσα.

Ραφαήλ, οἱ στίχοι σου ἔτσι νὰ γραφοῦν
ποῦ νάχουν, ἔχεις, ἀπ' τὸν βίον μᾶς μέσα του,
ποῦ κι ὁ ρυθμὸς κ' ἢ κάθε φράσις νὰ δηλοῦν
ποῦ γι' Ἀλεξανδρινὸ γράφει Ἀλεξανδρινός.

Σωτήρη Σκίπη: Les Perses de l'Occident. (Δράμα σὲ μέγη τρία):
—Πέροντας ὡς ἀφετηρία τοῦς Πέρσες τοῦ Αἰσχύλου, ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης μᾶς κ. Σκίπης ἔγραψε τὸ πρῶτον ἔργο μὲ σκοπὸ: νὰ διαιωνίσει στὰ μάτια τοῦ πολιτισμένου κόσμου τὴς ἐγκληματικῆς μεθόδους ποῦ οἱ σημερινοὶ Πέρσες τῆς Δύσεως—οἱ Γερμανοὶ—ἐφάρμοσαν κ' ἐξακολούθησαν νὰ ἐφαρμόζον στὴς κατελημένες ἀπὸ αὐτοὺς ἐπαρχίας τοῦ Βέλγιου καὶ τῆς Βόρειας Γαλλίας.

Τὸ ἔργο αὐτὸ μπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς δράμα ἰσορρογικὸ καὶ ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ἀνακεφαλαίωσης τῆς πάλης ποῦ

διεξάγεται—περισσότερο στὰ διανοητικὰ πεδία παρὰ στὰ κυρίως πολεμικά—
μεταξὺ τοῦ λατινικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς γερμανικῆς κουλτοῦρ.

Ὁ διδάκτωρ τῆς χημείας Χέρ Ντόκτωρ Κόλμπ εἶνε ἕνας παγγερμανιστὴς ἐθνουσιώδης, φανατικὸς. Τὸ ὄνειρο τῆς παγκόσμιας ἐπικράτησης ποῦ ὁ Γουλιέλμος ὁ Β' ζητεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ, μιμούμενος ἀπλούστατα τὸν Ναπολέοντα, δὲν ἔχει ἐθνουσιωδέστερο ὁπαδὸ. Ἄν πιστεύει στὴ δύναμη τῆς Γερμανίας καὶ στὸ ἀλάνθαστο τῶν πολεμικῶν μεθόδων τῆς, εἶνε γιὰτὶ ἔχει πλήρη πεποίθησι ἐπὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς. Σὰν οἱ περισσότεροι σημερινοὶ νέοι ἐπικαλεῖται τὴς ἀρχαῖες αἰμοβόρους θεότητες τοῦ Βαλχάλα. Ἡ ἐλπίδα του γιὰ τὴν νίκη εἶνε οἱ ἐκκλησιαστικῆς ὕλης καὶ τὸ σκεπάρνι τοῦ Thor. Θαναστῆς τοῦ Wotan καὶ τοῦ Von Bernhardi. Μ' ὄλο ποῦ κατέχει τόσο καλὰ τὴν ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας θὰ δυσκολεύονταν νὰ πιστεύσει στὸ ἐνδεχόμενον μᾶς ἤττας τῆς πατρίδας του. Πιστεύει. Γιὰ τὸν ἐπιστήμονα αὐτὸν ἡ Γερμανία εἶνε ἕνα φετιχ παντοδύναμο κ' ἀνίκητο. Τὸ ζητησὶκὸν ἰδεῶδες του ἀποκρυσταλλώνεται σ' ἕναν ἕμνο τοῦ κακοῦ ποῦ μόνος ἕνας ἀρχηγὸς τῶν Σιού, ἢ τῶν ἄλλων ἐρευθεροδέρμων θὰ ἦταν ἱκανὸς νὰ ψάλει.

Ἀπέναντι τῆς ἐπικῆς τούτης προσωπικότητος ποῦ τῆς λείπουν μόνον οἱ λέξεις τοῦ Αἰσχύλου γιὰ νὰ φτάσει στὸ αἰσχόλο ἦθος, ὀρθώνεται—ἐνσάρκωση τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς αἰώνιας ἀλήθειας—ἕνας γυναίκειος χαρακτήρας ἢ Σαρλότα Χόλλ, ἡ ἑγγονὴ του. Εἶνε κατὰ τὰ λόγια τοῦ κ. Paul Fort, ποῦ προλογίζει τοὺς Πέρσες τῆς Δύσεως, ἡ σύγχρονη Μαργαρίτα, καλὴ κ' ἀγαθὴ γιὰ τὰ θύματα τῶν ἡμοιδεατῶν τοῦ ἀπαισίου γέροντος.

Ὁ ὑπολοχαγὸς Robert Gericke, πνεῦμα ἀνεξάρτητο κ' εὐκρινές ἀφηγεῖται στὸ γέρο Κόλμπ τὴς ἡττες τῶν συμπατριωτῶν του καὶ τοῦ περιγράφει μ' ἀληθινὸ θαυμασμὸ τὴν ἀνδρεία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Στὸ τέλος, ἕνα-ἕνα τὰ μέλη τῆς γερμανικῆς οἰκογένειας ἐγκαταλείπουν τὸ γέρο Κόλμπ, τὸν ἀρχηγὸ τους. Μένει μόνος του καὶ μὴ μπορώντας νὰ κρατήσῃ τὸ βάρος τοῦ πένθους του μαζὶ μὲ τὴν χρεωκόληση τῶν ἀπολυταρχικῶν ἰδεῶν του, αὐτοκτονεῖ σβύνοντας στὸ αἷμα τὸ αἱμάτινο ὄνειρο τῆς καρδιάς του. Μιὰ σφαῖρα τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε βίασσο. Καὶ πεθαίνει ὡς Βέρθερος ἀφοῦ δὲν κατορθώσῃ νὰ ζήσει ὡς Ἀτίλας.

Μ' αὐτὰ ἐπάνω-κάτω τὰ λόγια παρουσιάζει τοὺς κυριώτερους χαρακτήρες τῶν Πέρσων ὁ κ. Laurent Tailhade, στὴν Παρισηνὴ ἐφημερίδα «L'Œuvre». Καὶ τελειώνοντας ἐκφράζει τὴ θλίψη του γιὰ τὸ διὰ τὴ Γαλλικὴ λογοκρισία δὲν ἐπέτρεψε ἀκόμα τὴν ἀπὸ σκηνης παράστασι ἑνὸς ἔργου τὸσης φιλολογικῆς καὶ τεχνικῆς ἀξίας.

Χόρια ἀπὸ τοὺς Perses de l'Occident ὁ κ. Σκίπης ἐξέδωκε, γαλλικὰ πάντα, μερικῆς ἀπὸ τὴς φιλολογικῆς διαλέξεις καὶ τὴς πολιτικο-πατριωτικῆς ὁμιλίας του ὑπὸ τὸν τίτλο Au commencement était l'action.

Διάλεξι γιὰ τὸν Μαβίλη ἀπὸ τὸν κ. Κώστα Πασαγιάννη.—Ἐλάβαμε ἕνα κομψότατο μικρὸ βιβλιαράκι, τὴ διάλεξι ποῦ ἐξεφώνησε ὁ κ. Κ. Πασαγιάννης γιὰ τὸν ποιητὴ Λορέντζο Μαβίλη στίς 28 τοῦ Νοεμβρίου 1917, ἀνήμερα ποῦ ὁ ποιητὴς σοτωθήκε στὸ Λορέσκο, στὸ σεμνὸ μνημόσυνο ποῦ τοῦ ἔκαμε ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος» στὰ «Διονύσια». Ἡ διάλεξι αὐτὴ, ποῦ ξεχειλίζει ἀπὸ λυρισμὸ, δὲ μποροῦσε κατ' ἀνάγκη νὰ εἶνε ἄλλο τόνο, διὰν πρόκειται νὰ ἐκθειαστῆ ἕνα ποιητικὸν ἔργο σὰν τοῦ Α. Μαβίλη ποῦ διαπνέεται

από τις ύψηλές εκείνες ιδέες, και από τα ευγενικά εκείνα αισθήματα που
ἀδελά σου σε εξυψώνουν σε κύκλους ιδανικότερους υπέρχαλους. Ὁ ὁμιλητής
περιορίστηκε στο Α', μέρος της διαλέξεώς του, στη ζωή, στα συστήματα,
στούς πόθους, και στις πεσιμιστικές και μυστικοπαθείς τάσεις του ποιητή,
ἀναφέροντας πολύ λίγα από τα ποιήματά του, και στο Β', μίλησε με περ-
σότερο λυρισμό για τὸν πατριωτισμό και τὴν πολιτικὴ δράση τοῦ Μαβίλη,
καθὼς και για τὴ συνεισφορά του στο δημοκρατικὸ ἀγῶνα. Ἡ ἐκδοσοῦλα
ἀφιερωμένη «Στὸ χέρι που ἄτρομο κυβερνάει τὸ θαλασσοδαρμένο καράβι
μὲ τὰ ριζικά της Φυλῆς» βγαλμένη για εὐγενικό πατριωτικὸ σκοπό, «σύμ-
φωνα μὲ τὴν ἰδεολογία τοῦ ποιητή».

Ἀπὸ τὸ καινούργιο βιβλίο τοῦ κ. Γ. Σπαταλά: — Ἐλάβαμε τὴν τε-
λευταία ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ συνεργάτη μας κ. Γεράσιμου Σπαταλά μὲ
τὸν τίτλο «Ὁδὲς, Μπαλλάντες, Ἐλεγείες».

Για σήμερα ἀρκοῦμαστε στὴν ἀναδημοσίευσή των δυὸ παρακάτω ποιη-
μάτων του. Στὸ κατοπινὸ φυλλάδιο, ἀνέλαβε νὰ γράφει κριτικὴ, φίλος συ-
νεργάτης των «Γραμμάτων».

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ.*

Ποιά φοβέρα ἀπ' ἀβέβαιο μὲ κυκλώνει!
Μάννα, θ' ἀκούσω τὴ μιλιὰ σου πάλι;
Καίμῳ και χτυποκάρδι ἀργά μὲ λυώνει
Ναβαγὸ μὲς τὸ ἀπόξενο ἀκρογιάλι.

Και νά, καινούρια σφραγιά, σὰ ἡ μόνη
Ἀπάντησι ἀπὸ πέρα μου προβάλει:
Ἐφέστιους, σπῆτι οἱ φλόγες πιά σὲ σκόνη
Κατάντησαν κι' ἀβεβαιότητ' ἄλλη:

Ἄν βγῆκες σῶα: τὰ σπλάγνα μου ξεσκίζει.
Μ' ἂν σὲ σκέπη στοργῆς δὲ στρέει νὰ κλίνω,
Μ' ἂν ἡ Μοῖρα ἡ σκληρὴ στὸν ἔρμο δρίζει

Στὴν ἐναντία τῆς γῆς νὰ τρέχω ἀκόμα,
Ἄς ἦταν νάκουες τοῦτο μου τὸ θρηνο
Κ' ἐγὼ μιλιὰ πὸ τὸ δικό σου στόμα.

Ο ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΣ

Μάννα, γιατί μὲ βύζαξες μὲ δυὸ λογίωνε γάλα;
Μὲ τῆς ἀγάπης τ' ἀπαλό, τῆς ἔχτρας τ' ἀγριεμένο
Κ' ἐνὸ μισῶ και ν' ἀγαπῶ κ' ἐνὸ τολμάω νὰ τρέμω:
Ποθῶ και στέκομαι ἀπραγῶς, κινῶ και μετανοῶνω,
Κι' οὔτε στὸν πόλεμο τραβῶ, μὰ μήτε κ' ἠσυχάζω,
Πόθοι μ' ἀντριεβουν τὴν ψυχὴ κι' ἀτελεισιὰ μὲ πνίγει
Και στὴ βαρειά μου ἀτελεισιὰ γκαρδιόνομαι κ' ἐλπίζω.
Κουράστηκα, βαριαίστησα, ζητάω νὰ βρῶ γαλήνη,
Μὰ μὲς τὰ στήθια μου φωτιά πάντα μου φέρνει ἀγῶνα
Και πάσχω και τὸ θάνατο ζητάω, μὰ τὸν ἀρνιέμαι,
Γιατί στὸν πόθον τῆ φωνῆ τὸν πόνο μου ἀγαπῶ
Κι' ὄλο ποθῶ, κι' ὄλο ποθῶ και πάντ' ἀτελεισμένος
Κι' ὄλο μονάχος πολεμῶ χωρὶς παμὸ μ' ἔμενα,
Τ' ἦταν τὸ γάλα σου διπλό, Μάννα και πάω χαμένος.

* Ὅταν ἡ φήμη διαλαοῦσε τὴν ἀποτεφρωσὴ τῆς Σαλονίκης.

«Ρόδα Θαλάμων»: — Μὲ τὸν τίτλο αὐτὸ βγήκαν σὲ κομφοτόμο πρὸ
ὀλίγων μηνῶν τὰ ποιήματα τοῦ νέου ποιητῆ και συνεργάτου μας κ. Τί-
μου Μαλάνου, για τὰ ὁποῖα σκοπεῖομε νὰ γράψομε περισσότερα, στο
ἐρχόμενο φυλλάδιο.

Για τοὺς ἀναγνώστες μας ἀναδημοσιεύομε ἐδὼ τὰ παρακάτω ποιήματα.

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΑΠΦΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΛΚΑΙΟ.

II

Ἐμελαγχόλησα πολὺ στὴν ἀγκαλιά της,
Στὸ μπαλκόνι τῆς φίλης μου Χλωρίδας,
Ὅπου μὲ νανορίζουν τὰ φιλιὰ της,

Κ' ἓνα κομμάτι ἤλιος τὰ μαλλιά της —
Ἦγρό χροσὸ — στὸ πρόσωπό μου πέφτει,
Ἐνὸ στὸ δέμα μου μιλιὰν τὰ δάχτυλά της!

Εἶχα τὰ μάτια μου στὴ θάλασσα ριζιμένα,
Μὰ μὲ τὸ χροσὸ της μοῦ θέμισε τὰ μάτια,
Ποῦ ζοῦν κ' εἶνε για μένα σάν χαμένα
Τ' ἀγαπημένα μάτια... ἀπ' τὸ μπαλκόνι
Σάν τρίφηρα ἡ ψυχὴ μου, στὰ νερά τους
Πλέει και φεύγει ἀπὸ τὴ Λέσβο μόνη...

Τ' ἀπόγεμα ἄς εἶν' καλὰ ἡ Μύρτω
Κ' ἡ Νιόβη, ποῦ ἦλθαν πλούσιες σὲ μῦρα,
Κ' ἐδιώξαν τὴ θλίψη μὲ τὴ λέρα...

Τὸ βράδυ, μόνη, μὲ ἴα στολισμένη
Ἐτοίμασα φανταστικὸ συμπόσιο,
Ποῦ ἦταν στὸ τραπέζι καλεσμένοι
Οἱ πόθοι μου — κρῖνοι τριγύρω ἀραδιασμένοι,
Μὲς σὲ λευκά δοχεῖα—ποῦ ὄταν τοὺς ροῦτοσα
Κοκκίνιζαν, λὲς και για σένα τοὺς ροῦτοσα!

IV

Ἄνθη τοῦ νάρδου, μῦρα βαρὰ και κρῖνα,
Πέτρες πολίτιμες και δυὸ μεγάλα μάτια,
Θὲ νὰ στολίζουν ἀπόψε τὰ κρεββάτια.

Μιὰν ἡδονὴ παράξενη σοῦ ἐτοιμάζω,
Τι τὰ παράξενα στὸν Ποιητὴ ταιριάζουν,
Γιατί τὴν θεῖαν Ἀφροδίτη ποῦ θαυμάζω,
Μόνον αὐτὸς εἶδεν ὀλόγυμνη στὸ κῆμα
Και τὰ γλαυκά του μάτια εἶνε χαμομένα
Για νὰ θεωροῦν τὸ θαῦμα και στὸ μνήμα!

Τοῦ καλοῦ Ἄδωνη θὰ μοιάζει ἡ μορφὴ σου,
Και κάτω ἀπὸ τὸ σῶμα μου θὰ σπαρταράει
Κρυμένη, σάν τὴν ἀρετὴ, κάθε γραμμὴ σου.

Κ' ἐνὸ θὰ μὰς σκεπάζουν ρόδα μαδημένα,
Θὰ χένει φῶς μιὰ τρίφλογη λεχνία
Στὴ σάρκα μὲ τὴ ρόδινη εὐδαμονία...

Και στίς ὑπέροχες στιγμὲς θ' ἀνάγει τοῦ Διονύσου
Τ' ἀγάλμα, και θὰ λάμπουν τριγύρω στὸ κεφάλι
Φωτιές—οἱ ρῶγες στὸ κλημάτινο στεφάνι!

Και τὸν ματιῶν τὴν ἐκφραση θὰ τοῦ χαλῖσει,
Τῆς ἡδονῆς τὸ Πνεῦμα τὸ μοσχάτο,
Ποῦ σάν καπνὸς μενεξελὶς σιμά του θὰ κυλῖσει!

ΓΥΡΕ...

Γύρε άπάνω στον άφρό των μεταξένιων ρούχων,
σαν ένα ρόδο ναυαγό στη θάλασσα του στήθους,
και κεί περίμενε βουβή και με κλειστά τα μάτια,
ν' ακούσεις άπ' τα χέρια μου της Ήδονής τους μύθους!

Ξερόφουν τα χέρια να μιλούν και να μεθούν σαν χείλη
με τ' άγγιγμά τους το ζεστό, το εύαισθητό σου δέρμα,
τι όταν συρθούν τα δάχτυλα επάνω του σαν φείδια,
ρυθμίζουνε σαν όργανα τρελλό χορό στο αίμα.

Γύρε άπάνω στον άφρό των μεταξένιων ρούχων,
ρόδο κλειστό στα όργια των θερινών βραδυών μου,
και κεί περίμενε βουβή, κ' έκστατική σαν ήλιος,
τι μυστική τη μουσική ν' ακούσεις των χεριών μου.

Η ΣΙΩΠΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ ΣΟΥ.

ΤΟΥ Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΣΑΚΗ.

Θά νοσταλγώ τη σιωπή κάποιας ημέρας θείας,
που δλόγυμνη έξαιρετικά έχει την πρώτη θέση,
μες στην ποιητή των ημερών που πλνε προς το βράδυ,
όμοια με κόρες ξέστηδες, ντυμένες ως στη μέση.

Θά νοσταλγώ τη σιωπή της έκλεχτης ημέρας,
τη σιωπή που πέθανε μαζί με τη λατρεία,
που γνώρισε το σώμα σου, σαν γυμνωσες το κάλλος,
πρώτη φορά στα μάτια μου γεμάτη άνησιχία.

Δέν θα ξεχάσω τ' άτοίμο το κίνημά σου εκείνο,
που άνοιξε το θησαυρό σε μάτια άγαπημένα,
ό δέν ξεχνώ το σώμα σου, τη μυστική την όρα,
και τ' άρωμα π' ανάδιναν ρούχα ελαφρά πεσμένα.

Στιγμές που με το κάλλος σας νικήσατε τη λήθη,
το πέρασμά σας νοσταλγώ που οι λέξεις τούχουν ζήλεια,
γιατί σε σ'ε ή σιωπή ρυθμίζει τις κινήσεις,
κι' άφωνα διαρκώς μιλούν ή σάρκα και τα χείλια...

Η ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.

Κυλιέται με νοχέλια δλόγυμνη το βράδυ,
Στά δροσερά σεντόνια της ή άρραβονιασμένη,
Τη σάρκα της άπάνω τους ζητώντας να δροσίσει,
Και τα χελάκια της μασά, ζεστή, μπρουμουτισμένη.

Εκείνου βλέπει το κορμί σαν όραμα κι' ανάβει
Και τό τρελλό του σφίξιμο, τη γλώσσα συλλογιέται...
Οί φλόγες άς ζευγάρωναν κι' άς σβόνανε σε στάχτη
Φαντάζεται, και σφίγγεται, κ' όστερ' άποκοιμιέται.

Και την αύγή τα μάτια της όταν άνοιγει πάλι,
Όταν τα κρίνα τα μικρά για να δεχτούν τον ήλιο,
Λύνει από τα στήθη της τα μπράτσα της που έσφίγγαν,
Τόν Ήλιο εκείνης της νυχτός στον ύπνο το γαμήλιο!

Γιαννούλης Χαλεπής:— Άπροσδόκητη έκκληση και ευχαρίστηση συνάμα
μές προξένησε ή λειψη από την Τήνο, εκ μέρους άγνωστου φίλου, μερικων φύ-
λων της ντόπιας Έφημερίδας «Αστήρ», μέσα στα όποια άγγέλονταν ή αίφνιδια
άφύπνιση της φαντασίας ενός των μεγαλύτερων νεο-Ελλήνων καλλιτεχνών,
του Γιαννούλη Χαλεπά, του σμιλευτού της «Κοιμωμένης» και του «Σατύρου».

Άπό τριάντα τώρα χρόνια, ο Χαλεπής είχε πεθάνει για πάντα για τον
καλλιτεχνικό μας κόσμο' έμεινε μόνο, ή ανάμνησή του, και ή πίκρα που
αιστάνουνται κανένας, αντιγράφοντας στην είσοδο του Α' Νεκροταφείου
Αθηνών, την κόρη εκείνηνα που κοιμάται τόσο άπαλά τον αιώνο παρθε-
νικό της ύπνο, για το μοιραίο που δε θέλησε ακόμα να έπιτρέψει και στη
φυλή μας να δοκιμάσει έτσι γλήγορα, το εγωιστικό εκείνο αίστημα, που
αιστάνεται όποιοσδήποτε άνηκει σε μιá από τις έκλεχτες εκείνες φυλές που
προσφέρουν τα πιο μεγαλόπρεπα και άθάνατα μνημεία στην Τέχνη.

Σμιλεύοντας πρό τριάντα χρόνια ο ήπτεροχος αυτός τεχνίτης ένα
θανάσιο σύμπλεγμα, μιán άπαίσια Μήδεια που σκότωνε τα παιδιά της,
έχασε πάνω στο δούλεμα το δαιμόνιο του εκείνο, που μας έκανε για μιá
στιγμή να πιστέψουμε πως κάτω από τη στάχτη του άρχαίου Έλληνικού
μεγαλείου, ελάνθανε ακόμα ή θράνα εκείνη που ξαφνικά θά φλόγωνε,
ξαναγεννώντας το μαγικό πουλί, το σύμβολο του ζωντανέματος του πνεύ-
ματος εκείνου της άρχαίας Ελλάδος που γέννησε τα άθάνατα μνημεία, που
όλος ο πολιτισμένος κόσμος κατεβραίνει εύλαβητικά στα χρώματα της Έλλά-
δας, να θαυμάσει τα ρεποθέμελά τους και τις συντριμμένες του κολώνες.

Άφού επί δεκατέσσερα δλόκληρα χρόνια, έμεινε ο τραγικός αυτός
τεχνίτης κλεισμένος άνάμεσα στους τέσσερες τοίχους του φρενοκομείου της
Κέρκυρας, αυτός που ή φαντασία του ζητούσε πάντας τους πλατούς όρι-
ζόντες και την ήλιολουσμένη φύση της Αττικής και της πατρίδας του της
Τήνου, γύρισε από τότες στο νησάκι που τον έγέννησε, όπου έβρισκε λίγη
άσυνειδητη παρηγοριά, βόσκοντας μερικά πρόβατα, στον άνοιχτό όρίζοντα
της Τήνου. Δες και συμβόλιζε το θλιβερό αυτό θέαμα της μεγαλοφυΐας
που κοιμώντανε, την τραγική τύχη της φυλής μας, που όποτε από τις
άθάνατες άναλαμπές βυθίστηκε στη σκοτεινή εκείνη νύχτα, από τους
μαύρους πέπλους της όποιας άρχίζει τώρα να έλευθερώνεται.

Το άρθρο του «Αστέρος» που λάβαμε, μας πληροφορεί, ότι ένα
άπόγευμα, άφού ο Γιαννούλης τελείωσε το άρμαγμα των λίγων του προ-
βάτων κατευθύνθηκε στο πλησιέστερο λατομείο. Κεί πέρα, από τις σχισμάδες
των μαρμάρων άρχιζε να μαζεύει τον άγαπημένο του κόκκινο ηηλό. Γυρίζει
κατόπι στο πατρικό του σπίτι, κλείνεται σε μιá κάμαρη και άρχίζει, κεί
μέσα, ή κοιμισμένη φαντασία του μεγάλου τεχνίτη, να δίνει σημεία ζυγνή-
ματος, διευθύνοντας τα χέρια του που άρχίσανε να πλάθουνε και να
μεταβάλλουνε τον ηηλό σε διάφορα συμπλέγματα, τα όποια με προθυμία
ο Γιαννούλης δείχνει και έπεξηγεί στους φίλους του, που με άνέγκραστη
χαρά τον έπισκέπτονται.

Έξ θαυμάσια σκίτσα έγέννησε μέσα σε δυό μήνες ή ξαναιωμένη
φαντασία του Γιαννούλη, πράμα που μας κάνει και μας να έλπίζουμε
μαζύ με τον χρονογράφο του «Αστέρος», που καταλήγει το άρθρο του
με την εύχη που ή τελευταία αυτή άφύπνιση, δε θά είνε όμοια
με τις προηγούμενες που δε διαρκούσανε παραπάνω από μιá βδομάδα και
που δέν προσέφεραν ποτές τίποτες το άξιόλογο. «Ήδη, λέγει ο ύπογράφων
Άβδηρήτης, ή επί δίμηνον μετά παραδειγματικού ζήλου και προθυμίας
έργασία του Γιαννούλη κείθει και τον πλέον άπαισιόδοξον έπισκέπτην των
νεοπλάστον άριστογρημάτων του, ότι ο Χαλεπής ζει και εργάζεται, ότι
άνεσύρθησαν τα μάτρα καταπεστάματα της γονιμον φαντασίας του προς
μεγα κέρδος της Τέχνης, προς μεγάλην χαράν των φιλοτεχνών.»

Γιά τὸν Σολωμό: — Ὁ ἀγαπητός μας συνεργάτης κ. Γεράσιμος Σπαταλάς ἀποφασίσει νὰ προτείνει τὴ συμπύκνωση τοῦ Συλλόγου Σολωμιστῶν γιὰ τὴν ἐρημνεῖα τοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὴν ἐξερευνητικὴν ζήτησιν αὐτοῦ. Ἡ ἀνάγκη σήμερον γίνεται μεγαλειότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, γιατί σιγά σιγά σβένθουν ὅλες οἱ ζωντανές πηγές· οἱ γραφτεῖς εἶνε ἐλάχιστες καὶ ἀκόμα ἢ ἀγνοία γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔργο, εἶνε τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ μὴν εἶνε πλέον ἀνεχτή ἡ ἐξακολούθησι τῆς τέτοιας κατάστασις.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ γίνωσι μέλη τοῦ Συλλόγου αὐτοῦ, ἢ νὰ συνδράμωσι, ἄς γράψωσι ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Γεράσιμου Σπαταλά (Poste Restante) Ἀθήνα.

Τὰ Μετάλλια τῶν Γραμμάτων:—Τὸ κράτος ἔχει καὶ αὐτὸ τὴ δικαίαν ἀντίληψιν γιὰ τὴν Τέχνην, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ ἀνταμοίβει. Πρὸ κάμποσα χρόνια ἰδρύθηκε ἐν τῇ Ἑλλάδι, μαζὺ μετ' ἄλλα νεωτεριστικὰ ποῦ γενήκανε, καὶ ἕνα μετάλλιον, ποῦ θὰ δίδονταν κάθε χρόνο τοῖς ἀριστεῖς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν. Ἄλλ' ὅλα τὰ πράγματα θέλουνε καὶ τὸν καιρὸ τους. Τῆς Μαριουῦλας ὁ φερετζές, περιττός μὲν δὲν εἶτανε αὐτὴ τὴν φοράν, ἀλλὰ δὲν ἤξερε νὰ τὸν φορέσει. Ὅπως δὲν ἀποχτήσαμε γιὰ πρώτη φορά ὑποβρύχια, εἴμαστε ὅλως διόλου ἀνίκανοι νὰ τὰ κυβερνήσωμε, καθὼς τὸ ἀπέδειξε ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος, εἶσι καὶ πῶ παραπάνω ἀκόμα, δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ μοιράσωμε καὶ μετ' ἄλλα ἀξίας, γιὰ τὴν Τέχνην καὶ τὰ Γράμματα. Τοῦλάχιστο αὐτὸ ἀπέδειξε ἡ στάσις τῆς Πολιτείας ποῦ ἐξακολουθεῖ νὰ παρασημοφορεῖ πολλοὺς λόγιους, ἀναξίους λόγου, ποῦ δὲν ἔχουν καμμίαν θέσιν «στῆς Τέχνης τὸν ὑπέροχον νοῦ». Τί μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ὅτι ὁ κ. Ἰ. Πολέμης; ἐγγράσει στιχοπλέκοντις πατριωτικὸς στίχους, καὶ ἂν μὲ τὴν δράσιν τοῦ προσέφερε τυχὸν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ κράτει; Δὲν μποροῦσε τάχα νὰ τοῦ ἀπονεμηθῆι, ὅτιδὴποτε ἄλλο παράσημον γιὰ ἀνταμοίβην τῶν κόπων του, γιὰ νὰ μὴ γελοιοποιεῖται εἶσι ἐλεεινὰ τὸ μετάλλιον αὐτὸ καὶ νὰ θίγονται κατὰ μούτρα τόσοι καὶ τόσοι ποῦ τιμᾶνε τὸ Νεο-Ἑλληνικὸν Παρνασσό; Μπορεῖ νὰ συγκριθῆι, νὰ σταθῆι πλάι καὶ ὁ Πολέμης, μὲ τὸν Σικελιανὸν, τὸν Γρυπάρην, τὸν Πορφύραν, τὸν Ψυχάρην, καὶ τόσοσιν ἄλλοις, μὲ τοὺς γηραιὸς προαγανδιστὰς τῆς Ἰδέας τοῦ δημοτικισμοῦ, Πάλλη, Ἐφταλιώτη, Ἐρμονία κτλ. τὸ δικὸν μᾶς τὸν Καβάφην; Βεβαίως ὄχι. Ἀλλὰ ξεχάσαμε ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους εἶτε δὲν ἀσπρίσανε ἀκόμα, εἶτε δὲ γράψανε ἀρκετοὺς πατριωτικὸς στίχους, ἀπὸ κείνους ποῦ μπορεῖ νὰ νοιώσει καὶ ὁ καθένας. Χωρὶς ἄλλο, θὰ ἔρθη ἡ σειρά τώρα τοῦ Μαισούκα, τοῦ Φερεντίνου, τοῦ Ψάλτη καὶ ἄλλων. Καὶ θὰ δοῦνε ἀκόμα τὰ μάτια μᾶς καὶ ἄλλα ποῦ θὰ ποῦμε μὴ χειρότερα, ὅπως λέει τὸ δίστιχο. Καὶ σεις κ. Καβάφη! Βαράτε πατριωτικὸς στίχους· ἐξυμνήσατε τὴν παλληκαριά τοῦ στρατοῦ μᾶς καὶ τοῦ στόλου μᾶς, ἂν θέλετε τὸ στήθος σας νὰ κοσμήσει τὸ μετάλλιον ποῦ χαδεύει στὰ χεῖρα του τὴν στιγμή αὐτὴ ὁ ποιητὴς Ἰ. Πολέμης... de l'Académie.

Τὰ περιοδικὰ «Λόγος» καὶ «Πυρσός»:—α) Λόγος. Ἐλάβαμε τὰ τρία πρῶτα τεύχη: Μᾶης, Αὐγούστου καὶ Νοεμβρίου 1917. Τὰ κοσμεῖ ἡ ἐκλεχτή συνεργασία τῶν γνωστῶν ποιητῶν Ἄγγ. Σικελιανοῦ, Κ. Βάρναλη, Μ. Λύγερη καὶ Κλ. Παράσχου καὶ τοῦ διηγηματογράφου Νίκου Νικολαΐδου. Εἶδαμε καὶ κάμποσα ἄλλα καινούργια ὀνόματα ποῦ δὲ μᾶς ἐνθουσιάζουνε καὶ πολὺ. Ἐντύπωσις δυνατὴ μᾶς ἔφαινε τὸ διήγημα τοῦ συνεργάτου μᾶς Νίκου Νικολαΐδου· βαθιὰ ψυχολογία τῆς double personnalité. Γιὰ τὸ Νικο Νικολαΐδου ποῦ τὸ ταλέντο του ξεδιπλώθηκε τόσο γλήγορα, σκοπεύομε νὰ γράψωμε περσότερα σ' ἄλλη περίστασι. Πολὺ καλὸς οἱ σχέσεις τοῦ Γ. Μηλιάδου γιὰ τὸ

Γλωσσικὸ ζήτημα. Τὸ περιοδικὸ πολὺ ἀριστοκρατικὸ, δὲν κατέργεται σὲ μικροκαβάδες, φαίνεται σὰ νὰ περιφρονεῖ τὰ γυρωθέντα οἱ συνεργάτες του φαίνονται πολὺ ἀρτίστες.

β) Πυρσός. Ἐλάβαμε μόνον τὰ τεύχη τοῦ Γενάρη, Φλεβάρη καὶ Μάρτη 1918. Οἱ συνεργάτες του, οἱ γνωστοὶ περὶ τὸν «Νουμᾶν» καθὼς καὶ μερικοὶ καινούργιοι. Ἀπὸ τὸ τεύχος τοῦ Γενάρη ἀξίζει ν' ἀναφέρωμε τὸ διήγημα τοῦ Παρορίτη «Ὁ Λάσκαλος» ποῦ ἡ θαυμάσια ἀληθινὰ ὑπόθεσις του μποροῦσε νὰ δουλευθῆι καλύτερα, καὶ τοῦ Βάρναλη τὸ γιομάτο πύρινης ὀσμῆς ποίημά του «Ἀλκιβιάδης». Ὁ Ρήγας Γκόλφης, ἀξίζει ἐπίσης νὰ προσεχθῆι περσότερο, γιατί τὸ ποίημά του «Πνέμα» δὲν εἶνε ἀπὸ τὰ κοινὰ· δείχνει μίαν ἀλματικήν πρόδοτον ποιητικὴν. Ἀπὸ τὸ φυλλάδιον τοῦ Φλεβάρη-Μάρτη 1918 ξεχωρίζομε δυὸ ρεαλιστικὰς εἰκόνες τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη ἢ πρῶτον ὁ «Ἐρωτοχτυπημένος» ἀληθινὸν ἀριστοτεχνικὸν ποίημα, τοῦ Βάρναλη, Α. Παλαμά, Π. Ταγκόπουλου ποίηματα, καὶ ἕνα καλὸ κριτικὸν σημεῖωμα τοῦ ποιητῆ Ρήγα Γκόλφης γιὰ τὰ «Κλειστὰ Βλέφαρα» τοῦ Δροσινεῖου. Μὲ λύτη βρισκομε ὅχι τόσο δυνατοὺς τοὺς στίχους τοῦ Παλαμά καὶ τοῦ Μαλακάση. Ἐνας νέος διηγηματογράφος, ὁ Κώστας Νταϊφᾶς, ποῦ φηγοῦράει καὶ τὸ σκίτσο του μέσα στὸν «Πυρσός», ἀπὸ τὸ μὲν διήγημά του ποῦ διαβάσαμε, καταλάβαμε ὅτι δὲν ἀξίζει τὴν τιμὴν ποῦ τὸν γίνετα· δὲ θὰ ἀντισταθῆι καὶ στὸν πειρασμό, ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ μακαρίτης ὁ Ροῖδης, νὰ ἀναφέρωμε καὶ ἕνα μαργαρίτι πρῶτου μεγέθους ποῦ ἀλιεύσαμε στὴς σελίδες ποῦ ἀναφέραμε. «Νὰ γυρίσῃς περιπατόντις δώδεκα χωρὶά Μπεντουβίνια.» Εἴμαστε ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ξέρομε πολὺ καλὰ τοὺς Μπεντουβίνους, καὶ ἐπίσης ξέρομε πολὺ καλὰ ὅτι οἱ Μπεντουβίνοι δὲ ζοῦνε σὲ χωρὶά ἀλλὰ σὲ τσαντήρια!

Μάθαμε ἐπίσης ἀπὸ τὸ Περιοδικὸν αὐτὸ, ὅτι ἐν τῇ Ἀθήνᾳ ἀρχίθησε νὰ προσέχεται περσότερο ὁ Ψυχάρης ὅχι μόνον ὡς ἀριστὸς γλωσσολόγος, ἀλλὰ καὶ ὡς λογοτέχνης. Εἶτανε ἀληθινὰ μίαν ἀδικίαν γιὰ ἕνα τόσο πρωτότυπον λογοτεχνικὸν ἔργο, σὰν τοῦ Ψυχάρη, νὰ μείνῃ σχεδὸν ἀπαρητήρητον. Λυπούμεθα μόνον ἀπὸ ἐγωισμόν, γιατί μᾶς προλάβανε οἱ συνάδερφοί μᾶς ἐν τῇ Ἀθήνᾳ, τὴν στιγμήν ποῦ ὁ Ἀλεξανδρινὸς συνεργάτης μᾶς Πέτρος Ἀλήτης εἶχε ἀναλάβει, ν' ἀποδώσει δικαιοσύνην ἐν τῷ λογοτεχνικῷ ἔργῳ τοῦ Ψυχάρη, μέσα σὲ μίαν πλατείαν μελέτην, ποῦ ἐλπίζομε καὶ πάλι νὰν εἴσται γιὰ τὸ κατοπινὸν φυλλάδιον.

Μᾶς ἀρέσει τὸ πνεῦμα τοῦ «Πυρσού», ἡ ὁρμή του καὶ ἡ πολεμικὴ ποῦ διαφαίνεται στὴς γραμμὰς του ἐναντίον τῆς κλίμας τῶν Ἀκαδημαϊκῶν. Ἐλπίζομε νὰ δοῦμε καὶ ἄλλα τοῦ τεύχους.

«Ὁ Φοῖνικας»:—Ἐλάβαμε τὸν πρῶτον ἀριθμὸν (φυλλ. 13-14) τῆς β' σειρῆς τοῦ καιρικοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Φοῖνικας». Ἡ καλλιτεχνικὴ του ἐκτίπωση καὶ ἡ ποιικιλία τῶν περιεχομένων του μᾶς ἄφησαν καλὰς ἐντυπώσεις.

Στὸ ποιητικὸν μέρος ἀντιπροσωπεύονται οἱ κυριώτερες τῶν στιχογραφικῶν σχολῶν. Ξεχωρίζομε ἰδιαιτέρα τὴν ὑπέροχον Διοφάντην τὸν Νέρωκα νὸς τοῦ ταχτικοῦ συνεργάτου μᾶς κ. Κ. Π. Καβάφην· τὰ δυὸ μουσικὰ ρυθμισμένα τραγούδια τοῦ κ. Ματθαίου Β. Μαζζιώτη. Συμβία-Ἐταίρα—ἡ Ἐγγύθησις τῆς Δύναμης· τὴ Συμβουλή τοῦ κ. Πάνου Σταυρινοῦ καὶ τὸ Ἀδίσταχτα τοῦ κ. Λουκά Ν. Χριστοφίδη. Μᾶς ἀρέσει ἐπερβολικὰ ἡ μετάφρασις τοῦ ποίηματος: "Ω ἀδερφέ μου ἂν θρωπε τοῦ Joseph Riviere ἀπὸ τὸν συνεργάτη μᾶς κ. Π. Σταυρινόν.

Τὸ πρῶτον μέρος ἀρχίζοντας μὲ κάτι λυρικὰς προφῆας τοῦ Ἀλχη

Θρύλου, συνεχίζεται αρμονικά από τις παράδοξες ιστορίες του κ. Τάκη Τράικωνα. Ένα ζωντανό, ρεαλιστικώτατο διήγημα του κ. Πέτρου Άλητη, «Στό Παράθυρο» προηγείται ενός κεφαλαίου — ή Ζωή εν σχέσει με τον ήρωισμό — από το αξιολογικό ανέκδοτο βιβλίο, ή Δυνατή Ζωή του συγγραφέα μας κ. Γ. Βρισμιτζάκη.

Το μεταφραστικό μέρος αποτελείται από δύο ώριμες μελέτες — μιὰ φιλοσοφική (Ηθική και Μεταφυσική) του Han Ryner και μιὰ τεχνοκρατική κοινωνιολογική (Περί Κριτικολογίας) του Gérard de Lacaze-Duthiers — και μιὰ πρωτοτυπία γραμμένη Καλλιτεχνική ή Κουβέντα του παρισινού ζωγράφου κ. Bergon. Η μετάφραση του τουριστικού ποιήματος καλλίτερα νά έλειπε.

Κριτικές των νέων βιβλίων, σημειώματα σχετικά με την καλλιτεχνική και λογοτεχνική κίνηση της εποχής, συμπληρώνουν τα περιεχόμενα του φυλαδίου αυτού του «Φοίνικα».

Πολιτεία: — Ταχτικά λαβαίνουμε το καινούργιο ημερήσιο φύλλο «Πολιτεία» που βγάζουν στην Αθήνα, δυο συνεργάτες μας, οί κ.κ. Σ. Αλιμπέρτης και Θ. Νικολοΐδης. Ο πρώτος, από τους λίγους μελετημένους Νεοέλληνες κριτικούς κ' ο δεύτερος, ο λεπτός και κοσμοπολίτης προσογράφος μας: δυο ονόματα που μάς υπόσχονται τόσα για την εξέγνιση της Έλληνικής Δημοσιογραφίας.

Από τα φύλλα της «Πολιτείας» που λάβαμε, ως τά τώρα, αντιλαμβάνομαστε την τιμία και αγνή προσπάθεια των διευθυντών της.

Με χαρά μαθαίνουμε πώς ή υποδοχή που της έγεινε στην Ελλάδα είνε από τις καλλίτερες.

Το μόνο που θα ζητούσαμε από τους εκδότες της είνε νά μάς έδιναν κάθε τόσο σε λίγες γραμμές — όσες βέβαια επιτρέπουν σήμερα τά πολεμικά γεγονότα — την πνευματική κίνηση της Αθήνας. Η μήπως θεωρούν ότι ή λογοτεχνία μας βρίσκεται εκεί σε παρακμή;

Μ. Α. Φραγκούδη: Έθνική ζωή και φιλολογία: — Κεϊ που ξεφυλίξαμε ένα Κυπριώτικο Ημερολόγιο,* σταματήσαμε το φυλλομέτρημα του βιβλίου σε μερικές σελίδες του με τον παραπάνω τίτλο του γνωστού δημοσιογράφου και δημοτικιστή κ. Μ. Α. Φραγκούδη, που αξίζουν άληθινά νά διαβαστούνε.

Οί διαλέξεις των Γραμμάτων: — Στην αίθουσα του επιστημονικού συλλόγου «Πτολεμαΐος» άρχισαν τον περασμένο Απρίλη, οί διαλέξεις των «Γραμμάτων». Πρώτος μίλησε ο γνωστός Αιγυπτιολόγος του Καΐρου κ. Δ. Κύτικας με θέμα «Δοξασίες των Αιγυπτίων για τη ψυχή και τη μετά θάνατο ζωή» που χειρίστηκε με πολύ τέχνη, άποφύγοντας τά βαθιά επιστημονικά και τους περιττούς για την περίσταση σχολαστικισμούς, που ένδέχονταν ένα τέτοιο θέμα, σε τρόπο που κατόρθωσε νά συγκρατήσει το ένδιαφέρον μέχρι τέλους της διάλεξης, του πυκνού άκροατήριου, που αποτελέιτο από άνδρες και γυναίκες όλων των τάξεων. Ο διαλέκτης, κατεχειροκροτήθη είλιζκρινά. Μίλησε κατόπιν ο συνεργάτης μας επιστήμονας κ. Μ. Κρενδιρόπουλος* έδωσε τρεις κατά σειράν διαλέξεις: για την Κληρονομικότητα και το Περιβάλλον. Κατόρθωσε και αυτός χειριζόμενος τά επιστημονικά αυτά θέματα, νά μη γίνει βαρετός στο άκροατήριο, που πολυπληθέστερο έτρεχε κάθε φορά στις διαλέξεις του. Προκειμένου νά ιδρυθεί στην πόλη μας πνευματικό Κέντρο, άπεφασίσθη ή προσωρινή διακοπή των διαλέξεών μας, οί όποιες θα γίνονταν πια στη σάλα του καινούργιου «Εντευκτηρίου». Δυστυχώς ή ίδρυση του κέντρου αυτού συνάντησε δυσκολίες, που αν δεν έματαιώσαν τη σύστασή

* Χρηστάκη Γ. Παπανικολάου: Κυπριακόν Ημερολόγιον. Έν Λευκωσία, 1918.

του, άνέβαλλαν τουλάχιστον αυτήν για λίγον καιρό. Ούτως ή άλλως, έπειδή και πέσανε άγριες ζέστες, άποφασίσαμε νά εξακολουθήσουμε τις διαλέξεις μας στις άρχές του χειμώνα πια. Θα μιλήσουν κατά πύσαν πιθανότητα οί κ. κ. Κ. Δέλτα για το έργο του Καβάφη, ο Πήλιος Ζάγρας για τον Όμηρο Καγιάμ και το έργο του, ο Δ. Ζαχαριάδης για τη Μίμηση ως στοιχείο Τέχνης, ο Πέτρος Άλητης για τη Ρεαλιστική Τέχνη στη Γαλλία, και άλλοι για τους ποιητές Παλαμά, Μαβίλη, Σικελιανό, Σκίπη, Γρυπάρη κλ.

Δ. Ζαχαριάδης: — Συχνά ή άλλαγή της ένεργείας μάς δύναμης σε άδράνεια γίνεται άφορμή νά παρατηρηθεί ή σημασία της μέσα στο σύνολο που ύποκινεί μιάν οϊανδήποτε δράση.

Όμοια και στις ομάδες: όταν το δυνατό άτομο παύει νά είνε στοιχειό στην κοινή δράση, που έχει σκοπό νά έξυπηρετήσει έναν όρισμένο τρόπο ζωής ή και αυτόν τον κύκλο της Τέχνης.

Τώρα τελευταία παρατηρείται κάτι το άνάλογο και στη μικρή φιλολογία μας. Πολλά πρόσωπα που έπεβλήθησαν με την ισχύ τους, δηλαδή κατόρθωσαν το δυσκολότερο μέρος του προσορισμού των, τά παρήσαν όλα και παραδόθηκαν σε μιάν άδράνεια, ή όποία όταν δέν προσρίζεται νά γίνει ή seconde paresse, θα βλάψει πάλι το σύνολο. Έξαφνα ο Ζαχαριάδης του όποιου ή σκέψη είχε ξετυλιχθεί με την πύ χαρακτηριστική καμπύλη της, έσταμάτησε σ' ένα σημείο για νά γίνει πολύ αισθητή ή στασιμότητα του ρεύματος που έσχηματιζόντανε στην κριτική και γενικώς στην μικρή ζύμωση των ιδεών μέσα στην άτροφική σκέψη μας.

Θά ήθέλαμε ν' άσγοληθούμε σοβαρότερα με τη δράση του Ζαχαριάδη: δυστυχώς όμως το σημείωμα αυτό γίνεται τόσο πρόχειρα, ώστε νά μη μάς επιτρέπεται νά ξετάσουμε, κ' από το όλιγα εκείνα που μάς έχει δώσει, την επίδρασή του. Γιατί, είνε βέβαιον πώς ο Ζαχαριάδης ως κριτικός, είχε και έχει τις επιδράσεις του όπως και κάθε γερή πνευματική προσωπικότητα.

Μπροστά μας δέν έχουμε όγκον έργου για το όποιο θα έπρεπε νά μιλήσουμε έκτενέστερα, έχουμε όμως λίγες δυνατές σελίδες — ίσως από τις εκλεχτικότερες στη λογοτεχνία μάς των τελευταίων χρόνων.

Κανείς δέν μπορεί ν' άμφισβητήσει το κριτικό πνεύμα και την διορατικότητα που διακρίνει, ότι γράφει ο Ζαχαριάδης αντιπροσωπεύει με πολύ λίγους νά μην όμολογήσει ότι ο Ζαχαριάδης αντιπροσωπεύει με πολύ λίγους ακόμα την σοβαρή διάνοσή μας. Και λέγοντας αυτό δέν έχουμε ύπ' όψει μας τις κριτικές που έδημοσίευσσε στα «Γράμματα» και στις όποιες μετριοφρόνως έδωσε πολλές φορές τον τίτλο του «δοκιμίου» ή «σημειώματος»· αλλά το άρθρο του περί Νίτσε, με το όποιο πρωτοπαρουσιάσθηκε και ή «Θεοφία του αιώνιου γυρισμού και ή ιδέα του χρόνου» μάς κάνουν τελείως φανερή την σχέση της σκέψης του με τά μεγάλα διανοητικά ζητήματα. Έπίσης και οί καθαρά λογοτεχνικές κριτικές του που διακρίνονται για την συντομία, την αλύγιστη λογική, και την τσουχτερήν ειρωνία τους είνε από εκείνες που δίνουν κατευθύνσεις.

Για παράδειγμα θ' αναφέρουμε την ήδονική τάση που παρατηρείται στην ποίησή μας και ή όποια άρχικώς ύποστηρίχθηκε με τόση θέρη και έπιχειρηματολογία από τον ίδιο. Τότε το ζήτημα του ήδονισμού όσον και αν έφάνετο πώς λησμονήθηκε μαζί με τη λύση του, δέν έσταμάτησε μόνον ίσαμε 'κει τά πράγματα, ή εξέλιξή τους δείχνουν το ύγειές και

τή ζωτικότητα της θεωρίας από τ' αποτελέσματα που επακολούθησαν.

Τό άρθρο του περί «Ήδονισμού», οι «Οί μνηστήρες της λογοτεχνίας» και άλλα σχετικά, με τόν καυστικό τρόπο που έγράφησαν υπέρσπισαν τὸ ἄδολο τῆς Τέχνης καὶ τὸ ἀνύπαρκτο ἠθικῶν προτιμήσεων ἀπὸ τὸ μέρος της.

Ἐπίσης θ' ἀναφέρουμε τὴ μεγάλη, ἴσως καὶ μοναδική, συζήτηση ποὺ ἀνοίξε τότε ὁ κ. Σκληρός στὰ «Γράμματα» μετ' ἄρθρο του ὁ «Σκεπτικισμὸς καὶ ἡ Φυλὴ μας» στὴν ὁποίαν ἔλαβαν μέρος ὁ Ἰδίας, ὁ Βλαστός, ὁ Γιαννιός, ὁ Χρηστουλάκης, ὁ Παπανδρέου γιὰ νὰ καταλήξει μετ' τὴν περιφημὴ ἀπολογία τοῦ Ζαχαριάδη τῆς ὁποίας ἡ ὀρμητικότητα καὶ τὰ καθαρῶς λογικά ἐπιχειρήματά της ἀνέβασαν τὸν αἰσθητικισμὸ στὸ ἦθος ἀπὸ τὸ ὅποιο ὁ κ. Σκληρός, ἀντιπρόσωπος τῆς θετικῆς κοινωνιολογικῆς ἰδεολογίας, ἠθέλησε κάπως αὐθαίρετα νὰ καταρρίψει.

Ἡ συζήτηση ἐκείνη, τὸσον σπανία στὸν ἰδεολογικὸ μας κύκλο, ἔδειξε τὸ ἦθος στὸ ὅποιο ὁ Ζαχαριάδης στέκει μεταξὺ μας.

Καὶ γι' αὐτὸ, σήμερα ποὺ λείπει ἕνας συστηματικὸς κριτικὸς στὴ φιλολογία μας, σήμερα ποὺ ἀντιλαμβανόμαστε τὸ κενὸ ποὺ ὑπάρχει στὴ σοβαρὴ κριτικὴ, σκεπτόμαστε τὸν ἀδικαιολόγητο ἀποχωρισμὸ τοῦ Ζαχαριάδη ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας, ποὺ θέλει νὰ δώσει ἐξήγηση στὴ σιωπὴ του αὐτὴν δὲν μπορεῖ νὰ τὴν φανταστῆτε τελειωτικὴ, ἀλλ' ὡς ὑποκρύπτουσαν παραγωγὴν ποὺ θὰ συνεχίσει στὸ μέλλον, τὴν καμπύλη ἣ ὁποία τὸσον ὀρμητικὰ εἶχε φθάσει στὸ τόσο περιβλεπτόν ἦθος.

Πάνος Δ. Ταγκόπουλος : Δροσοσταλίδες : — «Ἐνας ἀπὸ τοὺς νέους ἀληθινῶς λογοτέχνες, καὶ ὁ Πάνος Δ. Ταγκόπουλος. Στὶς φλέβες τοῦ ζωηροῦ νέου ρέει αἷμα ποιητικὸ, καὶ ἡ ἀνατροφή ποὺ ἔλαβε μέσα στὴν κυκλωσιὰ ἐκείνη τῶν γραμμάτων, ποὺ μεγάλωσε, — ἀπὸ τέτοιους δασκάλους — δὲν ἦταν δυνατὸ, παρὰ ν' ἀναπτύξουν τέλεια ὅλες τὶς αἰσθητικὰς δασκάλους — δὲν ἦταν δυνατὸ, γι' αὐτὸ καὶ τόσο πρόῳμα σὲ ἡλικία 22 μόλις χρόνῳ ἔχουμε καὶ δευτέρου βιβλίου, τὶς «Δροσοσταλίδες», ἑμμετρα τραγούδια, ἑξήτερα ἀπὸ τὸ πρότοβγαλτο βιβλιαράκι του μετὰ τὰ περὶ τραγούδια, ἑξήτερα ἀπὸ τὸ «Δροσοσταλίδες» εἶνε ποιήματα γεννημένα καὶ δουλεμένα μέσα σ' ἕνα μῆνα ἕνα μεθῆσι ἀπριλιάτικο τὰ γέννησε, καθὼς λέγει ὁ Παλαμῆς στὸν πρόλογο ποὺ ἔγραψε στὸ βιβλίου.

Ὁ νέος Ταγκόπουλος δὲν θὰ πολυσκοτίζεται γιὰ τὸ νόημα τῆς τέχνης, ποὺ ἀπαιτεῖ γιὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης, δούλεμα κάποιος ὑπομονητικότερο κατὰ Παλαμῆ. Ἡ δύναμις τῆς ἐκστασης τοῦ ποιητῆ μας εἶνε τέτοια, ποὺ τοῦ ἀρκεῖ ἕνα εὐχάριστο πρῶτο, γιὰ νὰ γεννήσει τὶς ἀναρίθμητες ἐντυπώσεις, ποὺ εἶνε παρμένες ἀπ' ἐξῆς. Ἀσημαντὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια θὰ περνούσαν ἀπαράτηρα, ἀπὸ ἐπιπέδου ὀλιγοτέρας ἐδιαπέραστες, ἀναπτύσσουσι σ' αὐτὸν μιὰ φιλόδοξη ἐνέργεια, ἣ ὁποία θέτει σὲ κίνηση τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις του, ἣ καὶ ὅλες μαζί. Μιὰ ζύμωση, μιὰ ἐργασία γρήγορη, γίνεται τότε, ποὺ ὑπερρεθεῖται ὀρισμένους ἰδιότητες, καὶ παραλύει τὶς ἄλλες. Καμιά ἀνησυχία δὲν βασανίζει τὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ μας, γιὰ τὴν ποιότητα τῶν πλάσματων του. Ὅτι ἐναποθήκευσε μέσα στὸν πυρετὸ, τὸ ἐξαντλεῖ σὲ στίχους. Οἱ στίχοι βγαίνουν εὐκόλα ἀπὸ τὰ χεῖρα του, χωρὶς κανέναν πόνο καὶ καμιά πείρα τῆς ζωῆς, νὰ τοὺς ἔχει σφραγίσῃ μετ' τὴν σφραγίδα τῆς ἀλήθειας γιὰ νὰ μὴ συγκινηθῆσιν. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εἶνε γεννημένα τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν «Δροσοσταλίδων» νομίζει κανεὶς πὺς πολλὰ ἀπ' αὐτὰ γράφθηκαν, γιὰτὶ παρασύρθηκε ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴ μουσικὴ τῶν λέξεων.

Μὰ μετὰ ὅλα αὐτὰ, μέσα στὶς «Δροσοσταλίδες» ὑπάρχουσι μερικὰ τραγούδια, ποὺ μποροῦνε νὰ ἱκανοποιήσουν ἀρκετὰ καὶ τὸν πιὸ ἀκριβολόγο, γρι-

* Ἀθήνα, Μάης τοῦ 1916. Δελτ. 2.

νιάρη καὶ δόστροπο κριτικὸ : τὸ «Δειλινὸ» καὶ ὁ «Πόθος» μετὰ τὶς θανατάσιες εἰκόνες τῶν ὁ «Τριγυτὸς» ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα τραγούδια τοῦ βιβλίου, καὶ τὸ ὅποιο μὴς δείχνει πὺς ὁ δημιουργὸς του καταδέχτηκε νὰ περάσει καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πραγματικότητος γιὰ νὰ τριγύσει :

«Τὸ πιὸ γλυκὸ καὶ ζουμερὸ σταφύλι»

καὶ νὰπολαύσει τὸ θαυμάσιο θέαμα,

«Τὰ στήθεια τὰ στητὰ, κινεῖται, ὀρθόρωγα
Ποὺ βαρελάκι σ' ἠδονῆς ταβέρνα,
Μοῦ λέγαν : «Δὲς κορφές, ζῶη κι' ὄνειρεμα !
Στρέψε τὶς κάνουλες καὶ μέλι κέρνα ! »

Ἡ «Ἀγάπη» εἶνε ποίημα ποὺ ἀπὸ τοὺς στίχους του ἀναβρῖζει, ἣ ὁμορφία τοῦ σύμπαντος : τὶς «Δροσοσταλίδες», καὶ τὰ «Ρεῖζια» τραγούδια δυνατὰ, ποὺ τὸ δεύτερο μὴς δείχνει, πὺς κάποιον πάθος, ἕνας ἄγριος ἐγωϊσμὸς, παρενοχλεῖ κάποτε τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ :

«Ὅ, τι μ' ἀγῶνα καὶ μετὰ πόνον ἔκοψα
Στοὺς ταπεινοὺς ἐγὼ δὲν τὸ χαρίζω,
Δὲ δίνω τῆς καρδίας τὰ φερονύσματα,
Στὸν ἄνεμο τοὺς πόθους δὲν σκορπίζω».

Καὶ τέλος τὸ «Γόργισμα στὰ περασμένα» τὸ καλλίτερο τραγούδι τῆς συλλογῆς. Στὸ τραγούδι αὐτὸ, μάζεψε γιὰ ὄλικὸ στοιχεῖα τῆς περασμένης τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης, ποὺ στὸ βάθος τῶν ἀντανάκλα καθαρὰ ἣ νοσταλγία τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὰ παιδικὰ χρόνια του, πάντα μετὰ εὐχαρίστηση θυμοῦ βῆ τὸ μυστήριον ἑνὸς καινούργιου πλανήτη, καὶ μὴ εὐχαρίστηση θυμοῦ μᾶς τὶς δίδει μετὰ τὸ τραγούδι τοῦ αὐτοῦ, μετὰ ἀρχαίονη ἀφέλεια καὶ ἀπλοτήτα, καὶ μετὰ τὴν πλέον ὀριστικὴν ἐκφραση. Ἐνας λοιπὸν ποὺ τὸσον νέος ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ του τέτοια τραγούδια, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μὴς δώσει στὸ μέλλον, ἀκόμη καλλίτερα. Κι' ἂν θέλει ὁ καρπὸς του νὰ γίνῃ ἀκόμη διαλεκτικότερος, ἄς ἀκούσει τὸν Παλαμῆ ποὺ τοῦ λέγει πὺς : «ὁ ποιητὴς εἶνε καρδιά, μὰ ὁ ποιητὴς εἶνε, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, μυαλὸ ἂν ἴσως δὲν βοηθήσῃ τὸ δεύτερο χαρίσμα, τὸ πρῶτο πάει χαμένο».

Ποιήματα Γ. Βρισμιτζάκη : — Τοῦ Γ. Βρισμιτζάκη σὲ περασμένα τεύχη «Γραμμάτων» ἐδημοσιεῦθησαν μεταφράσεις ποιημάτων ποὺ εἶχαν γραφθῆναι στὸ γαλλικὸ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς σειρὰς ἐκείνες, δηλαδὴ τὰ «Τετράστιχα τοῦ Μίσου» τὰ «Τετράστιχα τῆς Ζωῆς» καὶ τὴν «Ἀποκατάστασις ὄλων» ὑπάρχουσι καὶ ἄλλες τέσσαρες σειρὰς ποὺ πιθανὸν νὰ δημοσιεύσῃμε μεταφράζοντάς τες : εἶνε δὲ οἱ «Ἐκεῖνοι καὶ Ἐγὼ», «Ρυθμὸς, Ζωὴ καὶ Γέλιο», «Φωνὴ καὶ Ψῆθυροι», καὶ ἡ «Μετὰ τὸ Μίσο».

Ὅπως θὰ θυμῶνται πολλοὶ, ἀπὸ τὶς μεταφρασμένες στροφές τῶν πρώτων σειρῶν, τὰ ποιήματα αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ ἱκανοποιήσουν ἐκείνον ποὺ θὰ ζητήσῃ τὰ λυρικά στοιχεῖα, σ' ἕνα ποίημα ἔστω καὶ μετὰ σκέψη.

Τὰ τετράστιχα αὐτὰ ἐκφράζουσι μιὰ σκέψη καθαρὴ, μ' ἕνα τρόπο, τὶς περισσότερες φορὲς, ἀλληγορικὸ.

Τελευταίως ὁ Βρισμιτζάκης ἔγραψε καὶ ἑλληνικὰ ποιήματα ἀγκαλιάζοντας ἔτσι μιὰ καθαρὴ πολιτικὴ ποίηση μετὰ μιὰ μεγάλη δόση ρεαλισμοῦ : δὲν ξεροῦμε ποὺ μπορεῖ ὅμως νὰ φθάσει καὶ ἂν μπορεῖ νὰ δώσει πράγματα ποὺ νὰ ἐπιβληθῶν ἀφοῦ παραμελεῖ κυριολεκτικῶς τὴν Τέχνην.

Γιὰ παράδειγμα, μεταφέρουσι ἀπὸ τὰν ἑλδοτὰ του, τὴν «Συνοικίαν» ποὺ μαζί μετὰ ἄλλα ἀποτελοῦν τὴν νέα σειρά :

ΣΥΝΟΙΚΙΑ.

Κι' εἶναι γιὰ μένα ἣ συνοικία σὸν μιὰ θάλασσα
Ἀπέραντη κι' εἰρηνική,
Ποὺ στὴν πολυχρωμὴ τῆς ράχης ἀπάνω, ἐκτελῶ,

Ἄπ' τὰ ταξείδια μου τὰ πῶ οὐνεφεμένα.
Παζάρια, ταβέρνες, βρῦσες, πλατείες καὶ τζαμιά,
Ἐνα νόημα κρυφὸ ἔχετε γιὰ τὰ μένα.
Τὴν πίκρα, ποῦ ἡ ζωὴ ἀφήκε μέσα μου,
Κυτῶντας τὴ ζωὴ σου συνοικία, τὴ ξεχνῶ.
Κι' εἶσαι γιὰ μένα ἡ γερὴ χαρὰ
Κι' ἡ θεία εἶσαι ἡ λησμονησιά,
Συνοικία, συνοικία λαϊκῆ,

Μὲ τὰ παζάρια, τὶς βρῦσες, τὶς ταβέρνες, τὶς πλατείες, τὰ τζαμιά σου.

Annales des Sciences Psychiques :— Στὴ Γαλλία, μὲ ὅλη τὴ δυσκολία ποῦ παρουσιάζουν οἱ σημερινές συνθήκες, ἐξακολουθοῦν ἐν τούτοις ἀραιές καὶ ἀκανόνιστες, ἡ ἐκδόσεις τῶν διαφόρων περιοδικῶν, ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ψυχικὰς ἢ μεταψυχικὰς ἐν γένει ἐπιστήμες. Ἐνα μέρος τοῦ εὐλακροῦς ἐπαίνου ποῦ ὀφείλεται στοὺς ἀφοσιωμένους αὐτοὺς ἐργάτες, πρέπει νὰ χαρισθῆ καὶ στοὺς ἐκδότες καὶ συνεργάτες τοῦ γνωστοῦ περιοδικοῦ «Annales des Sciences Psychiques» ὄργανου τῆς Société Universelle d'Etudes Psychiques.

Μακρὰ ἀπὸ τὴν τῶση πραγματικότητα ποῦ παρουσιάζει ὁ πόλεμος, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὰς ὀρίδες ποῦ πέφτουν στὸ Παρίσι, ἐξακολουθοῦν ἐπιμονὴ καὶ προσήλωσι, τὴν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματός των, ποῦ συνίσταται στὴς πειραματικὰς ἐξετάσεις καὶ τῆς κριτικῆς, ἐπὶ τῶν φαινομένων τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἄλλου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου. Μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ διερωτηθῆ, ἂν τέτοια περιοδικὰ μπορεῖ νὰ ἐκπληροῦν κάποιον σκοπὸ, ποῦ θὰ δώσει ἕνα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως κανένα τέτοιο δὲν φαίνεται ἀλλὰ ὅταν λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν του, ὅτι τὸν σεβασμὸ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου, τὴν ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ὑπερασπίζεται δι' αἵματος σύσσωμος ἡ ἀνθρωπότης σήμερον, ἀπαιτήσεις ποῦ στηρίζει ἐπάνω σὲ ἠθικοὺς καὶ κοινωνικοὺς νόμους, ὅταν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ βαθύτερος σκοπὸς καὶ τῶν περιοδικῶν αὐτῶν εἶνε ὁ ἴδιος—ἂν ὅχι ἀνώτερος—δὲν θὰ εἶνε εὐκόλον νὰ νομισθῆ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποῦ ἀσχολοῦνται σ' αὐτὰ δὲν καταβάλουν μικρότερον ἀγῶνα, ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τῶν ἀμπερι, ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς μας ἐξελίξεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν θὰ προέλθῃ, ὄχι ἀναγκαστικὸς πειά, ἀλλὰ αὐθόρμητος καὶ συνειδητὸς σεβασμὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἐπικράτηση τοῦ δικαίου, θὰ εἶνε ὄρος, ἐφαρμοζόμενος εὐκολώτατα καὶ ἀπὸ κοινοῦ, χωρὶς τὴν ἀνάγκην ἀνθρωποθυσίας. Στὸ κεφάλαιον αὐτὸ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἐργάζεται τὸ περιοδικὸν ποῦ ἀναφέραμε, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς, τοὺς πειθὸ ἀθθεντικὸς διδασκάλους, τὸν Charles Richet, τὸν Camille Flammarion, τὸν C. de Vesme κλπ. κλπ.

Δυὸ λάθη :—Στὸ «Ἑλληνικὸν παραβάκι» τοῦ Διον. Σολομοῦ, μετὰφρ. Γερ. Σπαταλά (σελ. 506) ὁ δεῦτερος στίχος ν' ἀλλάγεται ὡς ἑξῆς :

Ἡ Νίκη, ἐβγαίναν οἱ γενναῖοι μας ἔξω

καὶ στὸ ποίημα, «Ἐμπρός, ἡ θάλασσα γελᾷ» τοῦ κ. Τίμου Μαλάνου, (σελ. 626), ὁ 23ος στίχος νὰ διαβαστεῖ :

Στὴν πλώρη μας ὁ μου ἐλάτε

Μία προσθήκη :— Τὴν τελευταία στιγμὴ ἐλάβαμε τὴν παρακάτω δημοσιεύσθη πληροφορία ποῦ μᾶς ἔστειλεν ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Henri Thuile ὡς ὑπερόγραφο στὴν ἑννατη λέττη του :

P. S. «La Société de Géographie de France vient de décerner à Monsieur Gaston Jondet une médaille d'or. Accueillons-la comme un premier succès».

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ

ΜΕΝΑΚΑΣ *

* Στὸ κατοπινὸ φυλλάδιον θὰ μιλήσουμε γιὰ κάμποσα νέα Ἑλληνικὰ βιβλία ποῦ λάβαμε.

HAN RYNER.

ROMANCIER, CONTEUR, PHILOSOPHE.

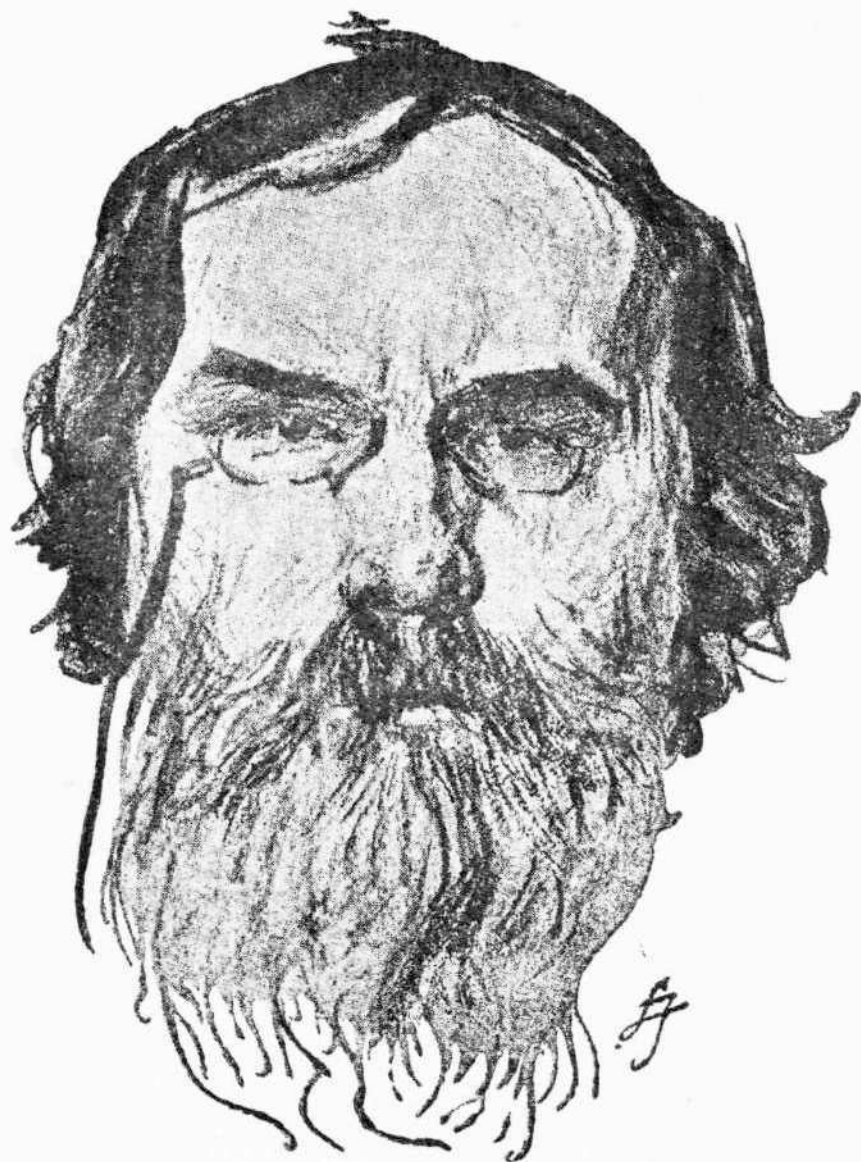
Han Ryner, de son véritable nom Henri Ner, mérite d'être salué comme l'une des plus nobles, des plus hautes, des plus attachantes figures de notre époque trouble.

Au milieu d'une société jouisseuse, égoïste, adonnée à toutes les cupidités comme à toutes les hypocrisies, il est venu dresser l'exemple d'une vie pauvre et pure et, dans un monde blasé où les artistes ne réussissent à se faire une renommée qu'en exaltant le frisson sensuel, il a rendu à la Pensée son rôle véritable; il a restauré les droits souverains de l'Esprit. Le dessèchement des âmes n'a point incliné la sienne à faire litière absolue du sentiment religieux; mais, avide avant tout de lumière et d'harmonie, il a senti que le Dogme était l'ennemi aussi bien que le Mensonge, parce que ni la Vie ni le Mystère ne se laissent emprisonner, et il a compris que le véritable bonheur humain résidait dans la conquête primordiale de soi-même. Parce qu'il a su aimer la Vérité, la Bonté, la Beauté pour elles-mêmes et non pour les profits qu'elles peuvent aider à réaliser, il est devenu l'un des guides spirituels de la jeunesse française, et chacun de ses livres a marqué une ascension nouvelle.

Est-ce à dire pour cela qu'il se soit borné à substituer sa formule morale et philosophique aux formules usées, dont la trame s'élima au frottement du scepticisme? Non pas! Han Ryner est incapable d'accepter aucune limitation par en haut. Il est la Liberté même, en ce qu'elle a d'essentiel; l'incessante création.

Résolu à repousser les vaines théories de ceux qui prétendent expliquer le Mystère aussi bien que de ceux qui le nient, il a osé pénétrer comme un hiérophante dans le sanctuaire où les Idées vieilles entrelacent leurs danses sacrées, et son intelligence vivifiée d'aimer a dénoncé l'erreur des foules et des meneurs de foules; l'intolérance. Plaçant la véritable supériorité dans la maîtrise de soi, il s'est affranchi de toute passion apostolique et de toute mépris irrité à l'égard des ignorants ou des faibles.

Les épreuves d'une vie âpre, en lutte à l'hostilité des hypocrites, et qui a subi sa part de deuils, l'ont conduit vers la Sagesse; une extraordinaire érudition a fait le reste. Ecœuré par le spectacle des misères sociales, il est allé d'abord vers Epictète; mais c'est à une joie sereine et toute pétrée de lumière qu'il aspirait de toutes les tendances de son être. Le néo-stoïcisme d'Han Ryner est né de ce besoin étrange d'infuser à une pensée païenne la tendresse infinie qui fit toute la passion de Jésus. Pour lui, c'est à l'idée de Beauté que doivent se rapporter les valeurs morales elles-mêmes, et son pythagorisme transcendant, trempé de christianisme ne signifie pas autre chose. L'architecture intérieure selon lui ne saurait obéir à d'autre loi que l'architecture des formes matérielles; c'est pourquoi la passion de la métaphysique ne l'empêche point de demeurer poète. Il ne se sert pas autrement des idées que le peintre ne se sert des couleurs ou le sculpteur des contours corporels. Il se rejouit de nouer et dénouer leurs cœurs harmonieux, de contempler leurs jeux dans la lumière. Et voilà, en vérité, une attitude que seule peut permettre une civilisation parvenue aux confins de la décadence, assez déprise de l'action pure pour considérer avec détachement les énergies secrètes qui font agir. Delà, l'espèce de nostalgie intellectuelle qui porte Han Ryner à se réfugier parmi les anciens philologistes dans l'atmosphère lumineuse et souriante d'Hellas. Fils d'un sang ibère et wiking à la fois disent ses biographes, qui le font naître en Algérie vers 1872, il était en quelque sorte prédestiné par son atavisme à marier l'application réaliste des Septentrionaux à l'ingéniosité passionnée des races méditerranéennes. Ce réalisme

HAN RYNER

(DESSIN DE LUCIEN JONAS)

ΓΡΑΜΜΑΤΑ • ΨΑΡΑΔΙΟ 30 (ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ)

instinctif le détourna heureusement de devenir un simple rhéteur et, dès ses débuts, précisa sa vocation intellectuelle.

Observateur cruel, il écrivit d'abord des romans d'allure dramatique, saisis sur le vif et nourris de psychologie aigüe. Ce qui meurt, paru en 1893, est un livre d'émotion pure et de tendresse.

Succédant à *Chair vaincue*, qui avait vu le jour en 1889 et qui marquait un ironique mépris des conventions surannées, ce roman affirmait la revanche du cœur sur les spéculations purement égotistes et préparait *Folie de Misère*, qui explique le crime par l'atavisme morbide et sculpte au fronton du siècle le visage d'une Pitié vengeresse.

Peu à peu le philosophe fait craquer le masque du romancier. Il raffine son style; il pare sa pensée d'humour pétillant; il conquiert peu à peu toutes les avenues de l'intelligence. Tour à tour lyrique et satirique, enclin au symbole, il écrit coup sur coup *L'Humour inquiète*, où l'action est présentée comme une remède moral; *Le Soupçon* où s'agit le tourment d'un homme doutant de la virginité de sa nouvelle épouse; *La Fille manquée*, étude d'un cas d'inversion sexuelle; *L'Homme-Fourmi*, impérieux chef d'œuvre, qu'aurait pu signer Swift et où pour la première fois s'affirme l'admirable créateur de paraboles qu'est Han Ryner; *Le Crime d'Obéir* où se dresse une figure presque antipathique d'individualiste absolu; le *Sphinx Rouge*, où le stoïcisme fait tête à la foule et montre la beauté d'un idéal de liberté auquel cependant manque l'action de l'amour.

Entre temps, vers 1900, Han Ryner armé du fouet virulent de la satire fustigeait courageusement dans *Le Massacre des Amazones* et dans *Prostitués*, l'arrivisme, le puffisme, la vénalité vaniteuse de l'époque et parvenait tout naturellement à tourner contre lui le venin de tous les reptiles.

Il ne s'en aigrit point. Tout au contraire son irritation se mua en sourire, sa mélancolie en tendresse irradiante et il gravit un échelon de plus.

Epris de fondre le Christianisme dans le stoïcisme, Han Ryner écrit ces palpitants dialogues philosophiques qui ont la splendeur de ceux de Platon et qui s'intitulent *Les Chrétiens* et *Les Philosophes*; puis, sentant monter en lui une sorte de sacerdoce antidogmatique, il compose ces étourdissants *Voyages de Psychodore*, qui sont comme une autre *Descente d'Orphée aux Enfers* et qui nous promènent à travers les songes les plus éblouissants de l'errance philosophique.

Là, Celui qui devait devenir le Prince des conteurs de France rejoint et dépasse parfois Edgar Poe, Villiers de l'Isle Adam, Voltaire et Mœterlinck. Le vent qui vient des abîmes enfle les plis du manteau de ce diseur d'histoires.

Sa parole approfondit les horizons de l'âme et montre comment, par delà les subtilités de l'intelligence, se découvrent les sources libres de l'amour.

Cela est plus vrai encore du *Cinquième Evangile* où se dresse un Christ nouveau, tout prêt à souffrir pour la rédemption de l'angoisse contemporaine. Han Ryner suggère aux hommes qui en sont dignes de se retrouver eux-mêmes, et c'est presque une initiation qu'il nous propose tout en causant. C'est l'initiation à la Sagesse aimante et pure, et le *Fils du Silence*, magnifique évocation d'un Pythagore martyr, en est la Bible lumineuse, aux chatoyantes leçons.

Mais c'est dans les *Paraboles Cyniques* qu' Han Ryner affirme le plus complètement peut-être la double supériorité des dons réunis de sa pensée et de son cœur. En ces récits nuancés,

apologues d'un lyrisme souverain, revit toute la grâce antique et Socrate lui-même n'enseigna jamais de façon plus merveilleuse.

Dirons-nous qu'Han Ryner s'est affirmé, avec une maîtrise presque égale, causeur, conférencier, polémiste, auteur dramatique ? Cela pourrait nous entraîner fort loin. Mentionnons seulement que jusqu'à l'Âme représenté en 1900 à «L'Hexagramme» Les Esclaves, et Vive le Roi peuvent compter parmi les meilleures pièces contemporaines du théâtre d'idées et peuvent soutenir la comparaison avec telles œuvres de Villiers ou de François de Curel.

Han Ryner n'a pas négligé par ailleurs d'exposer directement sa pensée en quelques opuscules restés célèbres ! Petit Manuel Individualiste, Le Subjectivisme et les fragments parus de La Sagesse qui rit.

Dans son dernier ouvrage, Les Pacifiques, Han Ryner retourne vers la veine romanesque qu'il semblait avoir délaissée depuis L'Homme-Fourmi. Il met en scène une humanité hypothétique, celle de l'Atlantide et nous la montre finalement dédaigneuse de tout vain appareil de puissance, préférant pour toujours l'harmonie à la force violente, la beauté à la richesse, le rythme à la quantité.

Quelle conclusion plus belle et plus significative aurions nous pu choisir pour cette étude, en face de l'actualité ?

LA NEUVILLE-VAULT, MAI 1910.

PHILÉAS LEBESGUE

LES LIVRES.

Essai d'expansion d'une Esthétique : — Réunis sous ce titre les trois conférences faites en 1910, à Rouen, par M. M. Philéas Lebesgue, H.-M. Gossez et Henri Strentz sur Walt Whitman, le vers libre et P. N. Roinard nous donnent l'impression d'une claire intelligence amoureusement tournée vers la Beauté.

Philéas Lebesgue nous montre le poète de Manhattan pareil à ces vieux chênes des forêts américaines sur l'Ancien et le Nouveau Monde étendant leurs bras puissants. «Je l'écoute, dit-il, et sa voix grave, héroïque, religieuse, m'évoque ces premiers Aryas, ancêtres de la race, qui invoquaient les forces suprêmes en face du Feu rédempteur, et se vantaient de créer les dieux au souffle de leur verbe inspiré. Ce que chante Whitman, ce sont les Védas nouvelles». Il y a, en effet, quelque chose de religieusement grave, un son ample cadence, un amour énorme poussé de son pays à toute la terre, dans ces larges poèmes du grand poète d'Amérique dont le cerveau vibrait en même temps au passage des trains électriques sur les ponts des Galles du Nord et au cri du pêcheur de sardines dans son canot sur la mer de Sulu. On peut tout de même ne pas suivre Lebesgue lorsqu'il croit rencontrer en Whitman un Normand. N'est il pas plus vraisemblablement un Américain véritable, un authentique enraciné du Nouveau Monde, la plus synthétique expression du Poète moderne ? S'il chante les Védas, ce sont en effet, celles de la civilisation nouvelle, une Religion éclectique, la Science d'aujourd'hui. A-t-on assez vu l'influence qu'il exerce encore sur les poètes de France : Suarès et Paul Claudel, et en général sur l'évolution de la Pensée ?

M. A.-M. Gossez, qui est né à Lille, et a écrit les «Poètes du Nord» a intitulé sa conférence «Le Dynamisme poétique». Le dynamisme en poésie, c'est la marche en avant, une poésie de mouvement qui succède à ce que Gossez appelle le statisme, qui serait la Poésie du passé. Tout le mouvement actuel dont Vildrac et Duhamel, Jules Romains, et Ghéon semblent les meilleurs pionniers est soigneusement exposé et confronté avec originalité à la cosmogonie

* Aux Editions de La Provence, MCMXI. Le Havre.

générale, «du système solaire à l'atome». Il y a toutefois une distinction faite entre la poésie et l'Art qui étonne. Quant à ne désirer connaître les règles que pour les maltraiter, c'est peut-être un peu excessif cette poésie à rebours. En somme M. Gossez n'est pas un conférencier ordinaire pérorant pour le plaisir des belles au bord d'un verre d'eau sucrée. Non. Il y a dans ces pages quelques idées très personnelles dont on suit avec intérêt le développement et les noms du moyenâgeux Aloysius Bertrand, du romantique Gérard de Nerval, du doux Paul Fort, du champêtre Francis Jammes, ceux de Baudelaire, de Verlaine et de Verhaeren, d'Henri de Régnier et de Vielé-Griffin font plaisir à rencontrer. Il faut féliciter A.-M. Gossez pour cette sérieuse étude.

La troisième conférence d'Henri Strentz nous présente le poète Paul Napoléon Roinard qui élevé au lycée de Rouen possède avec Flaubert plus d'un trait commun. De Normandie il vient à Paris, s'installer au sommet de Belleville «contempler mélancoliquement les tragiques soirs qui saignent sur la ville». C'est un nerveux poète que Roinard dont «La Mort du Rêve» parut au Mercure. Il tient de Baudelaire par le fonds et de Verhaeren par la forme pour sa pitié des choses, sa révolte de l'Homme et son exaltation vers l'Infini.

J'ai vu l'Eté d'azur se barbelier de mouches,
Des lacs couvrir la peste avec des airs très doux,
Des beaux rires tout prêts à mordre au bord des bouches,
J'ai vu les blés rongés par les charoncles louches,
Par la calandre noire et le charançon roux.

En somme un fier lyrique qui a aussi monté, sur la scène du théâtre de Paul Fort une adaptation du «Cantique des Cantiques», qui échoua malgré les excès des vaporisateurs de la salle, et qui a écrit «Les Miroirs» ce drame si hautement loué par Paul Adam.

Henri Strentz termine sa conférence par un beau poème de Roinard saluant sa terre normande du même amour que Flaubert lui portait, Flaubert qui retrouvait Yonville d'Alexandrie en Palestine.

Il est heureux que leurs auteurs aient songé à les réunir sous un même titre, ces trois conférences éprises d'un égal souci d'Art, afin que les puisse lire ceux, qui, comme nous, n'eurent par l'avantage de les entendre.

A. O.

ALEXANDRIE.

Idéals politiques : — Ceux qui suivent la vie de la pensée occidentale et les fluctuations de son évolution, connaissent certainement, au moins de nom, le professeur Bertrand Russell, sa haute indépendance d'idées. Aussi je ne dirai rien de l'homme, j'essaierai simplement de dégager de la «substantifique» brochure quelques aperçus propres à reconforter ceux qui désespèrent de l'avenir de l'humanité. (Que l'on me pardonne d'employer cette expression).

«Dans les jours sombres, les hommes ont besoin d'une foi claire, d'un espoir bien fondé et, en conséquence, de ce calme courage qui ne s'arrête pas aux misères du chemin», tels sont les premiers mots de la conférence intitulée «Idéals politiques» et qui montrent la pénétration psychologique profonde de l'auteur. En effet, que manque-t il à la majorité des hommes ou du moins des créatures qui portent ce nom : La croyance en un idéal qui les dépasse, l'espérance de s'en rapprocher, ce qui peut encore se traduire par l'effort pour le rendre plus inaccessible encore. En effet, à mesure que nous progressons mentalement, notre idéal s'élève aussi.

Bertrand Russell, dont je suis très loin d'analyser la conférence, * Bertrand Russell : Idéals politiques. Traduit de l'anglais par Roger Levy. Librairie d'action d'art de la gilde «Les Forgerons»

souhaite cette croyance et cet espoir dans l'amélioration de l'humanité. Pour lui ce credo est réel. L'auteur entrevoit très bien que lorsque dans une vie humaine, les instincts créateurs (prenez ce mot au sens mental) l'emporteront sur les instincts possesseurs, quand la notion du respect tant pour les autres que soi-même vivra dans une conscience la créature qui la possède réalisera ses possibilités les meilleures.

Sans aucun scepticisme, je crois que nous sommes encore très loin de ce temps, au moins pour la masse, le plus grand nombre. Pour m'en convaincre il me suffit—ceci soit dit sans aucune ironie—de regarder les figures marquées de brutalité de la plupart de mes contemporains. Il y a des traits indélébiles qui ne trompent pas... Certes, je ne veux pas dire que ces mêmes animaux qui parlent (pardonnez-moi cette expression) ne sont pas susceptibles d'un certain progrès dans le court espace d'une génération. Mais il faudra, quels que soient les changements de régime, bien des années encore avant que ne disparaissent les stigmates de brutalité et la mentalité correspondante.

Quant aux institutions politiques, je suis de l'avis de Bertrand Russell et pense qu'il faut les juger "...d'après le bien et le mal qu'elles font aux individus". Cependant, il ne faut pas oublier qu'elles conviennent au plus grand nombre des individus... sans cela elles seraient autres. Un tyran n'est pas coupable, mais bien les millions de bêtes humaines qui supportent la tyrannie et l'entre-tiennent. Quant aux élites, légions de nouveaux Prométhées, leur rôle est toujours d'être sacrifiées. Elles le savent et visent plus haut... Dans la lutte pour la vie si elles viennent à disparaître qu'importe... la vie qui sera plus tard sera faite de la leur, de l'éternel, du meilleur d'elles-mêmes.

Oui, pour donner libre essor à leurs instincts créateurs, il faudrait que les hommes soient délivrés "des soucis mesquins" de la vie pratique. "A chaque pas, l'indépendance d'esprit dans la vie est punie par un échec, et cela de plus en plus, à mesure que les organisations économiques grandissent et deviennent plus rigides..." constate Bertrand Russell. Mais est-ce à attendre que dans un monde qui va, momentanément se mercantilisant et se matérialisant de plus en plus.. les créateurs aient quelque chance de vivre.

Peut être, tout en se perfectionnant le plus que l'on peut faut il attendre que le matérialisme abject prenne fin par l'effort même que nous faisons chaque jour pour le détruire en nous. Alors, certainement, nous arriverons à comprendre la vie, à nous comprendre. Par suite la vie nous sera meilleure, nous serons tous frères les uns pour les autres...

Revenons, à la conférence de Bertrand Russell que j'ai un peu abandonnée pour suivre mon idée. Bertrand Russell croit à la puissance des majorités de celles qui se veulent conscientes, actives, généreuses, intelligentes et éclairées. C'est sur elles, qu'il compte pour faire de notre monde de ténèbres, de lutte et de douleur, un monde pacifique de beauté et de joie.

Il est hors de doute que nous ne verrons pas, au moins de nos yeux de chair, la Terre Promise que l'avenir réalisera. Qu'importe il ne faut pas travailler que pour l'instant présent, mais avec la meilleure force obscure de ceux du passé, préparer le monde enfin intelligent et libre de l'avenir.

LE CAIRE.

JEANNE MARQUÈS

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΚΑΘΕ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΟΣΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΕΙ.

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΡΓΑΣ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΓΕΝΝΑΡΗΣ 1917 — ΙΟΥΛΙΟΣ 1918

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ		
Γκριζα, Ίαση τάφος. Έν τῷ μηνί Ἀθύρ. Ἔτσι πολὺ ἀτένισα—	Σελ.	31
Θυμῆσου σώμα... Λάνη τάφος. Νόησις	»	255
Εἰς τὸ ἐπίνειον. Ἀριστόβουλος	»	433
Κ. Π. Κ.		
Καρπαθιακά δημοτικά ἄσματα, συλλογὴ Μ. Γ. Μιχαηλίδου	»	344
Γρ. Παπαμχαγῆλ: Ἐκκλησία καὶ Θέατρον	»	686
ΜΗΤΣΗ ΚΑΛΑΜΑ		
Σονέττα	»	33
ΔΑΝΙΗΛ ΚΟΕΝ		
Μπερξωνισμός, μετάφ. Ν. Τσιγαδά	»	119
Ἡ βάση τῆς ἠθικῆς κατὰ τὸν Jean-Marie-Guyau, μετάφ. Ν. Τσιγαδά	»	635
ΑΙΣ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ		
Τοῦ γιουὸ τὸ παραμῦθι. Κατὰ τῆς δυὸ τὸ πρῶτ	»	133
ΑΙ. ΚΥΡ.		
Ἡ Συριάντικη Φιλολογία στὴν Αἴγυπτο	»	191
Β.-Κ.		
«Τὰ βιβλία τῆς Ζωῆς»	»	181
ΜΙΛΤ. ΚΡΕΝΔΙΡΟΠΟΥΛΟΥ		
Ἡλίας Μεντζικώφ	»	408
Ἡ ζηλοτυπία καὶ ἡ ἐξέλιξί τῆς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα	»	679
PHILÉAS LEBESGUE		
Nuit de Juillet	»	40
Μερικοὶ Πορτογάλλοι ποιητές, μετάφ. π. σ.	»	600
Han Ryner, romancier, conteur, philosophe	»	759
Ι. ΛΑ		
Σημειώσεις	»	198
FÉLIX LE DANTEO		
Μιά ἀνέκδοτη σελίδα	»	308
ANDRÉ LORULOT		
Εἶνε ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος ;, μετάφ. Ε.Κ.	»	309
ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ		
Ἄρρωστοι πνοές σὲ ραγισμένα ἠχοσκόπια. Τὸ πέρασμα τῶν ἀγεριῶνε. Περσὰ ποθῶ καὶ κράζω σας. Φυσιολάτρης.	»	34
JEANNE MARQUÉS		
Ὀνειρο, μετάφ. Ἐρασιτέχνη	»	136
Slava Slavnaya	»	601
Les Livres	»	763
ΤΙΜΟΥ ΜΑΛΑΝΟΥ		
Ἐμπρός, ἡ θάλασσα γελά	»	625
Ὁ ποιητὴς Κώστας Οὐράνης	»	708
Τ. ΜΑΛ.		
Ν. Χάγερ - Μπουφίδη ; Τραγοῦδια	»	734

ΠΟΛΥ ΜΟΔΙΝΟΥ	Σελ.	734
Εἰρήνης Δεντρινού : Σονέττα	»	737
ΜΕΝΑΛΚΑ		
Σταχυολογήματα καὶ σημειώσεις	»	265
Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ		
?	»	622
Nocturne. Ἵποβολή. Θάνατοι.	»	518
ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ		
Ὁ Σκέλεθρας	»	518
ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ		
Ἑαρινὴ βραδυά. Ἐταίρα. Μοναξιά. Φθινοπωρινὸ πάρο.	»	37
Ἄκου νὰ παίξουν οἱ τσιγγάνοι ...	»	110
Bruges-La-Morte	»	148
«Τὰ Ἄνθη τοῦ Κακοῦ»,—μετάφ. Γ. Σημηριώτη	»	268
Κυττάζοντας νὰ βρέξη...	»	449
Κάρολος Μπωντελαίρ	»	713
Walter Pater : «Ἀναγέννησις»	»	762
Α. Ο		
Les livres	»	α'.
Μ. ΠΕΡΙΔΗ		
Ἄγγελου Σικελιανού : Πρόλογος στὴ ζωῆ	»	106
ΚΩΣΤΑ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ		
Κώστας Μαλεάς	»	153
Ἐνας Σέρβος ποιητὴς (ἀναδημοσίεωσις)	»	423
Σ. Π		
Σταχυολογήματα	»	441
ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ		
Ἡ μάταια προσμονή	»	457
ΓΙΑΓΚΟΥ ΠΙΕΡΙΔΗ		
Ἡ μοιραία	»	432
Ρ.		
Μνημόσυνο τοῦ Μπωντελαίρ	»	257
ΣΩΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ		
Ἀπὸ τὸ «Ἀπολλώνιον ἄσμα»	»	434
Ἐνας εἰδυλλιακὸς ποιητὴς	»	501
ΑΓΟΣΤΙΝΟ J. SINADINO		
Délires. Fragment d'un poème Marginalia	»	263
ΝΙΚΟΥ ΣΑΝΤΟΡΙΝΙΟΥ		
Ἀλήτης. Ἀνάστασι. Θράμβος	»	605
Ἀδυναμία. Νοσταλγία	»	416
ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ		
Ἄφροδιτη Οὐρανία	»	656
Αὐγουστος Ροντιέν	»	493
ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΕΓΙΑΝΝΗ		
Σ' ἓνα νησί μακρυνό...	»	495

HENRI THUILE			
Lettres à Monsieur Pargas (I-II)	Σελ.	104	
" " " " (III-V)	"	329	
" " " " (VI-X)	"	587	
ΚΩΣΤΑ ΦΛΩΡΗ			
Άγιη φιλολογία	"	20	
Τὸ εκπαιδευτικὸ μας ζήτημα	"	353	
Οἱ θ έ σ ε ε μιάς ὀμιλίας τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη	"	691	
LOUIS FLERI			
Hymne d'amour	"	40	
R. A. FURNESS			
Ὁ Rupert Brooke καὶ τὸ ἔργο του, μετάφ. Ε.	"	249	

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑΤΑ

E. ARMAND			
Ἡδονές κα ἡδονές, μετ. Ε. Π.	"	118	
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ			
Ἐπιγράμματα, μετ. Σίμου Μενάρδου	"	264	
AD. VAN BEVER ET PAUL LÉAUTAUD			
Γιὰ τὸν Charles Van Lerberghe, μετ. π. σ.	"	122	
RUPERT BROOKE			
Τὸ τραγοῦδι τῶν ζώων. Τὸ γήτεμα. Ὁ Μενέλαος καὶ ἡ Ἑλένη. Wagner. Τ' ἀρχίνισμα. Ξεγέλασμα. Μιά μέρα. Τὸ βρέσιμο, μετ. Ε.	"	324	
HENRY BATAILLE			
Οἱ θύμησες, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	376	
NICOLAS BEAUDUIN			
Ποίημα, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	377	
CHARLES BAUDELAIRE			
Συνομιλία. Ἡ ραϊσμένη καμπάνα. Ἡ γιγάντισσα. Σονέτο φθινοπωρινό. Semper eadem. Ξωτικό μῦθο. Ὀψιμος μεταγνομός. Ἡ ἀλλοτινὴ ζωὴ. Sed non satiata. Spleen et idéal (XXVIII. XL. XXXIII.) Ἡ ὀμορφία. Περισυλλογὴ. Ἡ ζωντανὴ δάδα. Σὲ μιά περαστικὴ. Ὁ λογιασμένος. Τραγοῦδι φθινοπωρινό. Οἱ ἀμαρτωλές. Οἱ λιτανεῖες τοῦ σατανᾶ, μετ. Κλ. Παράσχου	"	481	
HENRI BARBUSSE			
Τὸ χαμόγελο, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	660	
PAUL BORNET			
Πρὸς τὴν κούραση, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	670	
BENJAMIN DE CASSERES			
Ὁ Ἀριστοφάνης ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, μετάφ. Ε. Π.	"	379	
LÉON DEUBEL			
Δυστυχίες, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	378	
DANTE			
Τὰ μάτια καὶ ἡ μιτιὰ τῆς Βεατρίκης, μετ. Γεφ. Σπαταλά	"	507	
LEON PAUL FARGUE			
Πεξοτραγοῦδο, μετάφ. Ε. Π.	"	116	

ΟΥΓΟΥ ΦΩΣΚΟΛΟΥ			
Στὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ Γιάννη. Ἐπιστολὴ στὸ Βιτσέντισο Μόντη, μετάφ. Γεφ. Σπαταλά	Σελ.	508	
A. FOUILLÉE			
Τὰ τρία ἐγώ, μετάφ. Ν. Τσιγαδά	"	629	
RENÉ GHIL			
Ὅταν ἐρχόμουν τὴ νύχτα..., μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	660	
FERNAND GREGH			
Ζῶ..., μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	662	
FRANCIS VIELÉ-GRIFFIN			
Δουλοῦδια τοῦ δρόμου, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	664	
A. FERDINAND HEROLD			
Πέφτει στὴ γῆ..., μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	373	
FRANCIS JAMMES			
Ξέρω ποῦ εἶσαι ταπεινὴ..., μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	372	
JOHANNES JOERGENSEN			
Ἡ σκιά, μετάφ. Ε. Π.	"	381	
I. KRATSKOBEKH			
Τὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα στὴ σύγχρονη Ἀραβικὴ φιλολογία, μετάφ. Γόγου Ἀγιάσσου	"	373	
FÉLIX LE DANTEC			
Τὸ ὑποκειμενικὸ καὶ τὸ ἀντικειμενικὸ, μετ. Ε. Κ.	"	83	
CHARLES VAN LERBERGHE			
Οἱ προαισθαντικοί, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	125	
VERNON LEE			
Τὸ ὄραιο, μετ. Ε.	"	364	
JULES LAFORGUE			
Τὸ ἀδύνατο, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	376	
PHILÉAS LEBESGUE			
Ὁ Charles Baudelaire καὶ ἡ Ἀναγέννηση τοῦ λυρισμοῦ, μετ. π. σ.	"	385	
Ὅταν σκύβω στὸ παράθυρο. Στὸ γιοφύρι, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	966	
MARCEL LEBARBIER			
Γιὰ τὸν Philéas Lebesgue, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	620	
RAYMOND MEUNIER			
Τὸ κοιμητήρι τῶν τρελλῶν, μετάφ. Μενάλκα	"	138	
MARCEL MARTINET			
Ποτάμια, χειριουδάκια, βουναλάκια, μετάφ. Α.	"	193	
GABRIEL MOUREY			
Ἐρωτικὰ τραγοῦδια, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	369	
JEAN MORÉAS			
Βιβλίον πρῶτο (III), βιβλίον δεύτερον (I-XIX), βιβλίον τρίτον (I-XIII), βιβλίον τέταρτον (I), βιβλίον πέμπτον (V-I), βιβλίον ἕκτον (III-XII), μετάφ. Τέλλου Ἄγρα	"	512	
STÉPHANE MALLARMÉ			
Τὸ γαλάζιο, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	"	658	
OPATIOY			
Βιβλίον ὠδῶν πρῶτον : ὠδὲς III, XIII, XIX, XXV, XXXII, XXXVI, μετ. Γεφ. Σπαταλά	"	44	
Βιβλίον δεύτερον : ὠδὲς II, V, μετ. Γεφ. Σπαταλά	"	368	
" " " " X " " "	"	509	

FRANÇOIS PORCHÉ Διαβαίνοντας, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	Σελ.	372
ΜΠΡΑΝΚΟ ΡΑΔΙΤΣΕΒΙΤΣ Πειρασμός, μετάφ. Κώστα Πασαγιάννη	»	42
HAN RYNER Οί σκλάβοι, μετάφ. Ι. Λάλα	»	49
Τὸ συντριμμένο ἄγαλμα, μετάφ. Ε. Π.	»	117
Γιὰ τὴ Jacques Fréhel, μετάφ. Β. Ἄθαν.	»	727
JEAN RICHERIN Στροφές τοιγγάλικες, μετάφ. Μ. Βάλα	»	62
HENRI DE RÉGNIER Μικρὴ ᾠδή, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	374
JOSÈPH RIVIÈRE Κατάνυξη. Τροῦλλοι χαρῆς. Ὀνειρεύεσαι γιὰ μέλλον.	»	665
Στὸ βαπόρι. Μιὰ γυναίκα! Σκότη, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	375
ANDRÉ SPIRE Γύμνιας, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	506
ΔΙΟΝ. ΣΟΛΩΜΟΥ Τὸ ἑλληνικὸ καραβάκι, μετάφ. Γεώρ. Σπαταλιᾶ	»	676
MARCEL SAUVAGE Τὸ αἰώνιο τραγοῦδι. Ἔρως ἀνίκατε..., μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	374
HENRI THUILE XXXVII, μετάφ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	659
PAUL VERLAINE Ἡ ἀπουσία, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	661
EMILE VERHAEREN Στὸ βορριά, μετ. Πάνου Σταυρινοῦ	»	673
OSCAR WILDE Οἰκιακὴ διακόσμηση, μετ. Βασίλη Ἀθανασόπουλου	»	100
Θ. ΖΕΛΙΝΣΚΗ Ἐπιστὴμη Κοινώφελη καὶ Ἐπιστὴμη ἀφιλόκερδη, μετ. Νίκου Καστρινοῦ	»	561
A. E. ΖΑΡΗΝ Δόξα τοῖς μετρητοῖς, μετ. Γώγου Ἀγιάσσου		

EIKONEΣ

Rupert Brooke	Σελ.	248-249.
Κ. Π. Καβάφης	»	264-265
Félix Le Dantec	»	288-289
Σωτήρης Σκίπης μετὸν Paul Fort	»	448-449
Charles Baudelaire	»	465 —
(μᾶσκα)	»	480 —
Νίκος Χαντζάρας	»	496-497
Νίκος Νικολαΐδης	»	512-513
Δ. Ζαχαριάδης	»	736-737
Han Ryner	»	752-753.
Αὐτόγραφο Baudelaire	»	473 —

ΣΤΟ ΞΩΦΥΛΛΟ

ΤΟΥ ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ ΑΡΙΘ. 39

ΔΙΑΦΟΡΑ. — Εἰς ὄσους θὰ μᾶς προμηθεύουν τὰ δυὸ τελευταῖα τεύχη τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Γραμμάτων» θὰ τοὺς σταλεῖ δωρεάν ὁλόκληρος ὁ τέταρτος τόμος καὶ εἰς ὄσους θὰ μᾶς στείλουν μόνον τὸ ἓνα τεύχος ἀπὸ τὰ δυὸ, θὰ τοὺς δοθεῖ ὁ μισὸς τέταρτος τόμος.

— Ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος τόμος τῶν «Γραμμάτων» πωλοῦνται ὁ καθένας φρ. 50, ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος τόμος ἀπὸ φρ. 25 ὁ καθένας.

Ἀγγέλλεται ἢ κρίνεται ἓν βιβλίον ὅταν ἡ Σύναξις λαβαίνει δὲ ὁ ἀντίτυπον.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ πωλοῦνται στὴν ἈΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ, στὰ βιβλιοπωλεῖα: ΔΑΡΔΑ, Rue Mosquée Attarine, ΝΤΑΦΩΤΗ στὸν ἴδιον δρόμον. Στὸ ΣΑΟΥΔΗ - ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, Boulevard Ramleh. Στὸ ΝΕΡΑΝΤΖΗ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῶν Ἀθηνῶν, Rue Cherif Pacha.

Στὸ ΚΑΓΙΡΟ στὰ βιβλιοπωλεῖα: Ι. ΜΠΟΥΚΑ, ΛΙΒΑΔΑ & ΚΟΥΤΣΙΚΟΥ.

Στὴν ΑΘΗΝΑ στὰ βιβλιοπωλεῖα: ΕΣΤΙΑΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ & ΜΠΑΡΤ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΚΟΥΚΛΑΡΑ.

Στὴν ΚΡΗΤΗ, στὰ Χανιά, στὸ βιβλιοπωλεῖο ΦΟΡΤΣΑΚΗ.

Στὴν ΚΥΠΡΟ, στὴ Λεμεσό, στὸ βιβλιοπωλεῖο Ν. ΤΟΡΝΑΡΙΤΗ (μόνον ἀντιπροσώπου μας σ' ὅλη τὴν Κύπρον).

Στὸ ΠΑΡΙΣΙ στὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ "Soi-même" 88, Rue Rochechouart.

ARGUS de la PRESSE

Fondé en 1879

Le plus ancien bureau de coupures des journaux

«Pour être sûr de ne pas laisser échapper un journal que l'aurait nommé, il était abonné à l'Argus de la Presse, qui lit, découpe et traduit tous les journaux du monde, et en fournit des extraits sur n'importe quel sujet». Hector Malot (ZUTE, p. 70 et 323)

L'Argus fournit les coupures extraites de plus de 14,000 publications, journaux et Revues de France et de l'Etranger, sur une personnalité ou un sujet, ainsi que les projets de travaux, avis d'adjudication, etc., etc.: simples échos ou articles techniques, à raison de 0.30 par article, à tarifs réduits pour grandes quantités ou à forfait.

Demander détails et autres conditions.

L'Argus de la Presse se charge de toutes les recherches rétrospectives et documentaires qu'on voudra bien lui confier.

L'Argus lit 14,000 journaux par jour.

Écrire 37, Rue Bergère, Faubourg Montmartre, PARIS. Adresse Télégraphique: Achambure-Paris. Téléph. 102-62.

Le Cahiers Idéalistes Français

Recueil de littérature, d'art et de philosophie. Paraissant le cinq du mois sous la direction d'EDOUARD DUJARDIN à la Maison Française d'Art et d'Édition, 16, Rue de l'Odéon - Paris VI
Rédacteur en chef: PAUL MORISSE
Adresser toute la correspondance: 42, Rue Raynouard - Paris XVI
Abonnement: pour l'Étranger 10 frs

ΣΦΙΓΞ

Γελοιογραφική σατυρική εβδομαδιαία εφημερίς. Διευθυντής Κ. ΡΩΜΑΝΟΣ
Συνδρομιά: Έξωτερικό Γρ. Α. 60
Έξωτερικό Φρ. Χ. 20
Journal "Sphinx" P.O. B. 942-Le Caire

IBERIA

Revista semanal. Redaccion y Administracion: Puertaferrisa, 28, 1º Barcelona,
Precios de Subscripcion: Un Ano: Espana: Ptas 9
Extranjero: 20

LES HUMBLÉS

Revue littéraire des Primaires paraissant mensuellement par cahiers de 32 pages depuis le 1 Mai 1917, avec la collaboration de: E. Armand, A. M. Gossez, Henri Guillebaux, P. Lavière, Marcel Lebarbier, F. Lepirelle, Philéas Lebesgue, Romain Rolland, Han Ryner, Maurice Wullens, Francis Yard, etc. etc.
Abonnements partant du 1er de chaque mois: 5 frs pour la France-6 frs pour l'Étranger. Spécimen franco contre 50 cent, en coupons-remise internationaux. Adresser toute correspondance à Maurice Wullens, 4, Rue Descartes - Paris (V°).

Le Journal des Hellènes

Politique, social et littéraire. Organe hebdomadaire des colonies helléniques de l'Europe centrale et occidentale.
Directeur: LUC PYRRHUS
Abonnem: Suisse, Grèce, France frs 15
autres pays de l'Union postale " 20
6, Rue du Rhône - Genève (Suisse)

ΝΕΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Καθημερινή. Διευθυντής Ι. Α. Μουρέλλος
Γραφεία: Πλατεία Βενιζέλου - Ηράκλειον.
Συνδρομή Έξωτερ. Δοχ. 50

ΠΥΡΣΟΣ

Μηνιαία λογοτεχνική Έκδοση. Έκδοτες Πάνος Δ. Ταγκόπουλος και Κωστής Βελμούρας. Συνδρομή χρονιάτικη Φρ. Χ. 8
Γραφεία: στο Ακαδημαϊκό Βιβλιοπωλείο, Ακαδημίας, 53, Αθήνα.

ΛΟΓΟΣ

Κάθε δύο μήνες. Σελίδες 24-32. Ποίημα, διήγημα, μελέτη. Συνδρομή 5 δοχ. στέλνεται στο κ. Φάνη Μιχαλόπουλο, Αριστοτέλους - Εύνάδων, 2, Αθήνα.

LA MÊLÉE

Libertaire, individualiste, éclectique
Administ. et Rédact: PIERRE CHARBON
Route d'Issoudun - Déols (Indre)
Abonnement à la serie de 10 numéros: Exterieur frs 2.60.

Les Ecrits Nouveaux

chez Emile-Paul, frères
100, Rue du Faubourg-Saint-Honoré
Paris. Un an 12 francs

Η ΕΣΠΕΡΙΑ

Εβδομαδιαία εικονογραφημένη εφημερίς εν Λονδίνο.
Έτησία συνδρομή 20 φράγκα
62, Oxford Street, London, W.

La Tramontane

Revue illustrée, régionaliste, littéraire et artistique
1, Rue des Trois-Rois - Perpignan
Abonnement 4 frs

NORD - SUD

Revue littéraire mensuelle
Abonnement: un an 12 francs
Adresser tout ce qui concerne la Revue à: Pierre Reverdy, 12 Rue Cortot, Paris (18°)

Le Néo-Malthusisme (mensuel)

Abon^{ts}, 2 frs par an-Etranger 3 frs
G. Hardy, 29, Rue Pixérécourt,
Paris (20°).

L'AUBE

Revue littéraire mensuelle, organe de la «Société des Poètes de l'Ouest».
Direction: A. PERROTEAU à Terves, par Bressuire (2 Sèvres). Rédacteur en chef: L. GUERRY, à St. Léger de Montbrun, par Thouars (2 Sèvres).
Abonnement l'an 6 frs

LES GLANEURS

Recueil éclectique mensuel
Abon^{ts}, frs 1.50 par an-Etranger 2 frs
4, Rue Chaumais - Lyon

La Revue des Primaires

Pedagogique-Corporative-Littéraire
Publication mensuelle sauf Août et Septembre.
Direction: CÉLESTIN ARNAUD
Abonnement 2 frs par an
19, Avenue d'Arc - Marseille

Les Pionniers de Normandie

Union d'action et d'art
Directeur: MARCEL LEBARBIER
Abonnement d'un an frs 3.50
Mr. L. Gallot, Agon (Manche)

LA CARAVANE

Revue mensuelle.
Abonnements frs 5 - Etranger frs 6
Directeur: PAUL CHARRIER
19, Rue de Sèvres - Paris

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Αετιό της Έλληνικής λαογραφικής εταιρείας κατά τριμηνία εκδιδόμενον.
Έτησία συνδρομή Δο. Χ. 15
Αιά την Σύνταξιν: κ. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗ
Όδός Κνωσσοβόρου 22α.

LE MONDE LATIN

Revue mensuelle
Directeur: ANTIDE BOYER. Direction et Administ^{on} 34, Rue Laffitte - Paris
Abonnement Etranger Frs 8

Les essais "ARISTE"

Directeur: KER-FRANK-HOUX
Chezine, Avenue de la Chezine-Nantes
Abonnement Frs 6

LA FORGE

Revue d'art et de littérature.
Organe de la gilde «Les Forgerons» foyer d'action d'art.
Redaction-Administ^{on}: LUC MÉRIGA
10, Rue Quatrefores - Paris (5°)
Abonement 3 frs l'an

LES SOCIÉTÉ DES NATIONS

Organe de la Ligue pour une Société des Nations basée sur une Constitution Internationale. Le journal paraît le 1er et 3er Samedi du mois.
Abonnements annuels: France Frs 3
Etranger " 5
5, Cité Cardinal Lemoine-Paris (V°)

ΦΟΙΝΙΚΑΣ

ΚΑ'Ι ΡΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Περιοδικό που βγαίνει στο Κάιρο από ομάδα νέων λογίων.
Συνδρομή χρονιάτικη Γρ. Γραφ 40
Για το Έξωτερικό: Φρ. Χρ. 12
Διεύθυνση: REVUE PHINICAS
8, Sharia El Prince, Midan Soliman Pacha - Le Caire

LA MÈRE EDUCATRICE

Revue mensuelle d'Education Populaire
Secrétaire de Rédaction: MADELEINE VERNET
Abonnement: 4 francs par an
Epône (S. & O.)

LE GLANEUR

Organe mensuel
de la Société Littéraire et Artistique
"Rosati du Calais"
Rédacteur en chef: M. A. DE MARLES
Abonnement: 5 Frs l'an
45 bis B^{is} Jacquard - Calais

Annales des Sciences Psychiques

Publication mensuelle illustrée
Directeur: Professeur CHARLES RICHEL
Abonnement: Frs 12
Paris, Boulevard Péreire, 175.

"L'IDÉE LIBRE"

REVUE MENSUELLE

D'EDUCATION SOCIALE ET DE PHILOSOPHIE SCIENTIFIQUE

Abonnement 3 francs, Etranger 4 francs.

Bureaux : ANDRÉ LORULOT, 8 Louis Blanc à Saint-Etienne (Loire).

SOI-MÊME

Publication de littérature et d'art.
Paraît tous les mois. Abonnements :
un an 5 frs - Etranger 6 frs. Joseph
Rivière, 88, Rue Rochecouart,
Paris (IXe)

Les Fleurs d'Or

Revue mensuelle idéaliste de littérature
et d'art. Fondée en 1913. Directeur
fondateur: MAURIC-ROCHER.
Principaux collaborateurs: Louis de
Gonzague-Frick, Waldemar George,
Roger Allard, Raoul Toscan, Guillot
de Saix, Georges Turpin, Marie-Alix
Oemon, Camille Le Mercier d'Erm,
Henry d'Yvignac, Philéas Lebesgue,
Docteur River, Lucien Viborel.
Tous les mois: Les Fleurs des Autres,
revue des livres et des revues, par
Mauric-Rocher. Le numéro: 0.60 fr.

L'abonnement France: 6 frs
Etranger: 10 frs

Rédaction et Administration:
12, Boulevard Joseph-Garnier - Nice.

VIVRE

Cahier de littérature. Directeurs:
ANDRÉ DELEMER & MARCEL MILLET
La Mignarderie, route de Parigny,
Pouques-Les-Eaux (Nièvre)

LE SYMBOLE

Feuillets d'Art et de Pensée. Directeur
R. PETIT, 18, Rue du Roi de Sicile,
Paris (IVe)

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Καλλιτεχνικών περιοδικών εκδιδόμενον κατά
μήνα ἐν Ἀθήναις. Διευθυντής Δ.Ι. Καλο-
γερόπουλος. Συνδρομὴ ἔτησίᾳ Δρ. 12.
Γραφεῖα ὁδὸς Χαρολάων Τριζούπη 22α.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Καθημερινὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀθή-
ναις. Διευθυνταὶ Ἰδιοκτῆται Σ. Ἀλιμπέρ-
της καὶ Θ. Νικολοῦδης. Τὸ φύλλον λε-
πτὰ 10. Γραφεῖα: Ἐδονάσδον Ἀώ, 14.

LA VEILLEUSE

Revue d'art et de littérature.
Abonnement 5 frs. par an.
M. Jourdeuil, 7, petite rue Saint-Jean,
Châtellerault (Vienne)

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ ΑΡ. 12

Πλούσια συλλογὴ ἀπάντων τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογι-
κῶν συγγραμμάτων.

Ἰδιαίτερον τμήμα ὅλων τῶν βιβλίων τῆς δημοτικῆς.

Κατάλογος στέλλεται δωρεάν.

"ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΦΑΡΟΣ"

Ἐπιστημονικὸν θεολογικὸν σύγγραμμα
ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα.
ΙΔΡΥΘΗ ΤΩ 1908

Συνδρομὴ ἔτησίᾳ φρ. 25
Διὰ σπουδαστὰς τῆς Θεολογίας » 12. 50
Εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ «Ἐκκλησια-
στικοῦ Φάρου» ἀποστέλλεται δωρεάν ὁ

"ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ"

Ἐβδομαδιαῖον παρόρθημα «Ἐκκλ. Φάρου»
Ἰδρύθη τῷ 1909

Ἐπιστολαὶ τῆ Διευθύνσεως καὶ Συντάξεως:
A la Direction du «Phare Ecclésiasti-
que». Alexandrie (Egypte). Rue
Rosette 21.

"ΜΗΝΙΑΙΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ"

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΣ

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ: Ἀμερικῆς Δολλ. 2.00
Ἐξωτερικοῦ φρ. 15.00
Τὸ τεῦχος 20 σέντις. Ἐξωτερικοῦ φρ. 1.25

MONTHLY ILLUSTRATED NATIONAL HERALD

136-140 West 26th Street
NEW YORK CITY

Annual Subscription:

United states \$ 2.00. Foreign Fr. 15
20 C. per copy

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

(συντροφιὰ τῶν ἐννιά. Κέρκυρα)

Βγαίνει μιά φορὰ τὸ μῆνα

Διεύθυνση: ΕΙΡΗΝΗ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ
Κέρκυρα

"ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑ"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Διευθυντής: Ν. ΓΙΑΝΝΙΟΣ

Χροιάτικη συνδρομὴ: Στὴν Ἑλλάδα Δρ. 5
Στὸ ἔξωτερικὸ φρ. 6.50

Γραφεῖα: Προπυλαίων - 2 - Ἀθήνα

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ

Ἰδρύθηκε μὲ σκοπὸν τὴν βοήθησιν τῆς ἀνα-
γέννησης τῆς παιδείας στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου
βγαίνει σὲ 250-300 σελίδες τὸ χρόνο.

Τὰ Γραφεῖα τοῦ Ἐκπαιδευτ. Ὁμίλου
εἶναι στὴν ὁδὸ Λέκα 4.

Ἡ συνδρομὴ γιὰ τὸν Ὁμιλὸ εἶναι 5
δρ. τὸ χρόνο· γιὰ τὰ μέλη στὴν Ἀθήνα
10 δρ. Ἡ συνδρομὴ στὸ Δελτίο εἶναι 5
δρ. τὸ χρόνο. Μία φτηνότερη ἔκδοσις
φοιτητῶν καὶ δημοδιδασκάλων 2 δρ.
τὸ χρόνο.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Α. ΚΟΥΚΛΑΡΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1889

33 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 33

Ο ΑΡΓΟΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἰδρυθὲν γραφεῖον
Ἀποκομμάτων (Coupages) περιοδι-
κῶν, ἐφημερίδων, ἐπιθεωρήσεων κλπ.

Ἀναγιγνώσκει, ἀποκόπτει καὶ ἀποστέλλει
ἀδωρεὴ εἰς τοὺς συνδρομητὰς τὸν τὰ τε-
μάχια τῶν ἐφημερίδων, περιοδικῶν, ἐπι-
θεωρήσεων καὶ λοιπῶν ἐντύπων τ' ἀφο-
ρῶντα αὐτοῖς ἐφ' οἰουδήποτε εἰδικῷ ἢ
γενικῷ θέματι.

ΑΘΗΝΑΙ ὁδὸς Σοφοκλέους 7

Διευθυντής ΘΕΟΔ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

Γίνεται πανεὶς συνδρομητὴς εἰς τὸν
Ἄργον τοῦ τύπου τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ
καταβολῇ Δρ. 2 ἐφ' ἀπαξ διὰ δικαίωμα
ἐγγραφῆς καὶ τῆς πληρωμῆς λεπτῶν 10 καὶ
ἀπόκομμα (Coupage).

Ἀθήναι, Γραφεῖα ὁδὸς Σοφοκλέους 7

LA NATION TCHÈQUE REVUE BI-MENSUELLE

Directeur: ERNEST DENIS

Professeur à la Sorbonne

Abonnements:

Un an 6 mois
France et Colonies . . . Fr. 8 4.50
Union Postale . . . » 9 5.—

Rédaction et Administration:

18, RUE BONAPARTE, 18
PARIS

ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑΣ

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΑ 1908

Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Η ΟΠΟΙΑ
ΕΧΕΙ ΛΑΪΚΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟ ΜΕ ΕΙΣΟΔΟ

ΕΝΤΕΛΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

14 ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΤΟΜΟΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

***** ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ *****

Η ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΚΑΙ ΩΣ ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ
ΑΝΤΙ ΜΙΚΡΗΣ ΣΥΝΤΡΟΜΗΣ

Τὰ «ΓΡΑΜΜΑΤΑ» συνιστοῦν θερμῶς τὴν ὑποστή-
ριξιν τοῦ κοινωφελοῦς ἔργου τῆς Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης.

ΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ :

ΔΡΟΜΟΣ **SIDI METWALI** ΑΡ. 30.

ΟΔΟΝΤΟΓΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ ΚΥΡΙΩΝ ΒΑΘΗ

Τοῦ Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου Φιλαδέλφειας "PENNSYLVANIA"
ΕΝ ΚΑΪΡΩ

Ὁδὸς Abou-El-Sebaa, 8, Immeuble M. LEVY

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΕΝ ΤΑΝΤΑ

Ἀπέναντι National Bank of Egypt

Ἀπὸ τῆς 9 π.μ. — 1 μ.μ. Καὶ ἀπὸ τῆς 3 — 6 μ.μ.

Ἐκτελοῦνται ὅλα τὰ εἶδη τῶν Ἐμφράξεων. — Ἐφαρμογὴ ὅλων
τῶν χειρουργικῶν καὶ τεχνικῶν ἐργασιῶν.

Στερεότης, Ταχύτης, Ὁραιότης ἀπαράμιλλοι.

ΤΙΜΑΙ ΛΟΓΙΚΑΙ

ΑΝΔΡΕΑΣ Π. ΚΑΜΠΑΣ

Κεντρικά Γραφεῖα: ΑΘΗΝΑΙ, ὁδὸς Φιλελλήνων 8.
Ἐργοστάσια καὶ ἀποθήκαι:
ΕΝ ΚΑΝΤΖΑ καὶ ΓΙΑΛΟΥ (Ἀττικῆς).

Σῆμα Κατατεθὲν

Ὁ Χρυσὸς Σταυρὸς

Ο ΟΙΚΟΣ ΚΑΜΠΑ, ὁ μεγαλύτερος καὶ ἀρχαιότερος ἐν Ἑλ-
λάδι Γνησίων Ἑλληνικῶν

ΚΟΝΙΑΚ ΚΑΙ ΟΙΝΩΝ ΥΜΗΤΤΟΥ

Ἰδρύθη τῷ 1882, παρὰ τοῦ Ἀνδρέου Π. ΚΑΜΠΑ, ὅστις ἐξακολου-
θεῖ νὰ εἶνε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐργασιῶν του.

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ἐν ἀπάσας ταῖς ἐκθέσεσι Εὐρώπης καὶ Ἀμε-
ρικής διὰ χρυσῶν μεταλλίων καὶ τιμητικῶν διπλωμάτων.

5 ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΧΗΜΙΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ τῶν διασημοτέρων
χημικῶν Ἑλλάδος καὶ Λύσεως, καὶ 62 πιστοποιητικὰ τῶν ἐξοχότε-
ρων ἰατρῶν Ἑλλάδος καὶ Ἐξωτερικοῦ πιστοποιοῦν τὴν γνησιότητα
τῶν ΚΟΝΙΑΚ καὶ ΟΙΝΩΝ τοῦ ΟΙΚΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ Π. ΚΑΜΠΑ

Ο ΟΙΚΟΣ ΚΑΜΠΑ ὑπόσχεται 100 χιλιάδων φραγκῶν εἰς
ὄντινα ἀποδείξῃ ὅτι τὸ Κονιάκ καὶ οἱ Οἶνοι αὐτοὶ δὲν εἶνε προϊόντα
ἄγνα ἐκ σταφυλῆς.

ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ τοῦ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΤΟΥΤΟΥ, Κονιάκ
καὶ Οἶνοι, ποιότητες γνήσαιοι καὶ παλαιαὶ εἰσὶν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς
Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐγγήσεις δὲ τῆς γνησιότητος αὐτῶν ἢ
σφραγίς καὶ ἡ ταινία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐφ' ἐκάστης φιάλης.

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ Κονιάκ ἐξ ἀποστάγματος
οἴνου 1.500.000 λίτρων. Σημαντικαὶ δὲ ἀποθήκαι Οἴνων Ὑμηττοῦ
λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΟΙ ΑΜΠΕΛΟΦΥΤΕΙΑΙ ἐν Κάντζα καὶ Γιαλοῦ
(Ἀττικῆς) περὶ τὰ 5.000 στρέμματα ἐξ ὧν ἐτησίαι παραγωγὴ οἴνων
5.000.000 λίτρων.

Τὰ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ καὶ ΑΠΟΘΗΚΑΙ μὲ ἴδιον σιδηροδρομι-
κὸν σταθμὸν.

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ

Τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων,

„ Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Σερβίας,

τοῦ Μ. Δουκὸς Παύλου τῆς Ρωσσίας,

„ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῆς Ἑλλάδος, κλπ. κλπ.

Γενικοὶ Ἀντιπρόσωποι διὰ τὴν Αἴγυπτον, Σουδάν, Ἀβυσσινίαν
καὶ Ἐρυθραίαν: **DROSSOS & COMPANY.**

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ "ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ".

VERNON LEE, μετ. Σ. Πάργα, 'Η 'Αριάδνη στη Μάντουα, 1911	Φρ.	1.
ΑΝΤΩΝΗ ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗ, 'Η 'Εξαδέλφη, 1912		1.
BÜRGER, μετάφρ. Παύλου Γνευτοῦ, 'Ελεονώρα, 1913		1.
Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, Τὰ Εὐαγγέλια καὶ ὁ Ἄτικισμὸς, 1913		0,25
ΑΥΡΑΣ ΘΕΡΟΥ, Μουσικὲς Μελέτες, 1913		0,50
ΙΔΑ, Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς, 1914		0,50
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, Ἑλληνικὸν Μέλλον, 1914		0,50
ΝΑΛΑΣ ΚΑΙ ΝΤΑΜΑΓΙΑΝΤΗ, μετ. Μαβίλη καὶ Θεοτόκη, 1914		1,25
Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ, Δειλινὲς Κουβέντες, 1914		1.
ΓΡΗΓ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, Ἑλληνικὰ Προβλήματα, 1915		0,50
ΔΟΡΕΝΤΣΟΥ ΜΑΒΙΑΗ, Τὰ ἔργα του, 1915		4.
ΔΗΜ. ΒΟΥΤΥΡΑ, ὁ Λαγκὰς καὶ ἄλλα διηγήματα, 1915		2.
ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ, Ἀπὸ τὰ τραγούδια τῆς Σέμης, 1915		0,50
ΑΥΡΑΣ ΘΕΡΟΥ, Μουσικὲς Ὀμιλίαι, 1915		2.
ΜΙΧ. ΠΕΡΙΔΗ, Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία: Κ. Π. Καβάφη, 1915		0,50
ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗ, Κράτος καὶ Φυλὴ, 1915		1,25
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΑΜΑ, 13 Σονέττα, 1916		1.
ΕΙΡΗΙΝΗΣ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ, Σονέττα, 1916		1.
Α. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἴδας, 1916		0,50
WAGNER, μετ. Μ. Βάλσα, Μιά ἐπίσκεψις στὸ Μπετόβεν, 1916		0,50
SHAKESPEARE, μετ. Κ. Θεοτόκη, Ἡ Τρικυμία, 1916		1,50
ΔΕΡΜΟΝΤΩΦ, Ὁ Δαίμονας, μετάφρ. Γώγου Ἀγιάσσου, 1916		1.
ΑΓΙ ΘΕΡΟΥ, Ἐνὰ Τραγούδι, 1916		1.
FR. NIETSCHE, Διονύσου Διθύραμβοι, μετάφραση Γιάννη Καμπύση, πρόλογος Δημ. Ζαχαριάδη, 1917		0,50
J. B. LAMARCK, Ἡ Γένεσις τοῦ Ἄνθρωπου, μετάφραση καὶ πρόλογος Γ. Βρισιμιτζάκη, 1917		0,50
M. BAKOUNINE, Ζωοδία, Ἀνθρωπότης, μετάφραση καὶ πρόλογος Γ. Βρισιμιτζάκη, 1917		0,50
Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗ, Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Κ. Π. Καβάφη, 1917		1.
RENÉ CHAUGHY, Ἡ Γυναίκα Σκλάβοι, μετάφραση καὶ πρόλογος Στάμου Ζερβού, 1917		0,50
ANDRÉ LORULOT, Ὁ Ἀτομικισμὸς καὶ οἱ διάφορες μορφὲς τοῦ Ἀλτρουισμοῦ, μετάφραση Μ. Μυριώτη, 1917		0,50
ALBERT LIBERTAD, Ἡ Εὐλάβεια τοῦ Ψοφισμοῦ, μετάφραση Γ. Πουλᾶκη, 1917		0,50
FÉLIX LE DANTEC, Ἀντικειμενικὸ καὶ Ὑποκειμενικὸ, μετάφραση Ε. Κ., 1917		0,40
Γ. ΣΚΑΗΡΟΥ, Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Εἰρήνης, 1917		0,40
CH. DARWIN, Ἡ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου, μετάφραση καὶ πρόλογος Γ. Βρισιμιτζάκη, 1917		0,50
DIDEROT, Φιλοσοφικὲς Σκέψεις, μετάφραση καὶ πρόλογος Βασίλη Ἀθανασόπουλου, 1917		0,50
ANDRÉ LORULOT, Εἶναι ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος; μετάφραση Ε. Κ., ἀπὸ τὸ γαλλικὸ ἀνέκδοτο χειρόγραφο, 1917		0,50
MADELEINE VERNET, Ὁ Ἐλεύθερος; Ἐρωτας μετφρ. Σ. Π. 1918		0,50
Γ. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗ, Ὁ Ἀντίρτης, 1918		0,50

NOUVEAUX LIVRES.

Nous publierons dans notre prochain fascicule un compte rendu des livres qui nous sont parvenus :

Les Plourants de Saint-Michel par Roger Eng
Poèmes par Emile Cagin
Le Chapeau de Velours par Maurice Bataille
En passant... par Joseph Rivière
Anthologie des Humbles, édition des «Humbles»
Profils de Flandre... et d'ailleurs par Maurice Wullens
A.-M. Gossez, édition des «Humbles»
Les penseurs de plaies par Walt Whitman
Les profiteurs de la guerre par Mauricius
Fresques et Croquis par Marcel Bosc
Grammaire du grec moderne par Hubert Pernot.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ. Ἐκδοσις «Ἐκκλησι. Φίρου»

Σελίδες 338, με δύο Πίνακας Πραγμάτων καὶ Ὀνομάτων

Περιεχόμενα: Συζητήσεις περὶ θεάτρου. Τὰ θεάματα τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ ἐκκλησι. Κανόνες περὶ θεάτρου καὶ θεαμάτων. Αἰσθητικὴ καὶ Χριστιανισμὸς. Ἡ Τέχνη καὶ ἡ θρησκεία. Τὸ θέατρον καὶ ἡ Ἐκκλησία.

Πρωτότυπον ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα ἐνδιαφέρον τοὺς θεολόγους, τοὺς αἰσθητικούς, τοὺς λογοτέχνας καὶ κάθε ἀσχολούμενον με τὰ προβλήματα τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἠθικῆς.

Ἡ τιμὴ του: Φρ. 5

Ζητήσατέ το ἀπὸ τὴ Διεύθυνσι τῶν «Γραμμάτων».

ΤΣΙΓΑΡΕΤΤΑ 'ΓΡΑΜΜΑΤΑ'

ἀποκλειστικὴ *specialement* τοῦ περιοδικοῦ μας «Γράμματα». Τὰ ἐκλεκτὰ καὶ ἀρωματικὰ τσιγαρέττα "ΓΡΑΜΜΑΤΑ" εἶνε τὰ τσιγαρέττα ποὺ προτιμοῦν οἱ φίλοι τῶν «Γραμμάτων», οἱ διανοούμενοι, οἱ λογοτέχνη, οἱ καλλιτέχνη καὶ ὅλοι οἱ λόγοι. Ζητήσατέ τα ἀπὸ τὸ κατάστημα τοῦ A. NICOLAIDES Rue Cherif Pacha.